БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

ДИСЕРТАЦИИ
ТОМ 10

Люба Ангелова Трайкова
Lyuba Angelova Traykova

Коланът южно от Долен Дунав – края на III – началото на VII в.
The belt south of Lower Danube – the end of the 3rd c. – the beginning of the 7th c.

1892 - 1921 - 1948

София 2017

КОЛАНЪТ ЮЖНО ОТ ДОЛЕН ДУНАВ – КРАЯ НА III – НАЧАЛОТО НА VII В.

THE BELT SOUTH OF LOWER DANUBE – THE END OF THE 3RD C. – THE BEGINNING OF THE 7TH C.

ДИСЕРТАЦИИ / DISSERTATIONS
ТОМ 10 / VOLUME 10

ЛЮБА АНГЕЛОВА ТРАЙКОВА
КОЛАНЪТ ЮЖНО ОТ ДОЛЕН ДУНАВ –
КРАЯ НА III – НАЧАЛОТО НА VII В.

LYUBA ANGELOVA TRAYKOVA
КОЛАНЪТ ЮЖНО ОТ ДОЛЕН ДУНАВ –
КРАЯ НА III – НАЧАЛОТО НА VII В.
THE BELT SOUTH OF LOWER DANUBE – THE END OF THE 3RD C. –
THE BEGINNING OF THE 7TH C.

© Издател:
Национален археологически институт с музей – БАН
Главен редактор: *доц. д-р Людмил Вагалински*
Научен редактор: *доц. д-р Людмил Вагалински*
Превод: *Милена Райчева*
Предпечат: *Росица Кънева*
Художник на илюстрациите: *Люба Трайкова*
Отпечатено в България
Всички права запазени

© Publisher:
National Archaeological Institute with Museum – BAS
Editor in chief: *Associate Professor Dr. Lyudmil Vagalinski*
Scientific editor: *Associate Professor Dr. Lyudmil Vagalinski*
Translation: *Milena Raycheva*
Layout editor: *Rositsa Kaneva*
Illustrator: *Lyuba Traykova*
Printed in Bulgaria
All rights reserved

ISSN 2603-3097 (print)
ISSN 2603-3100 (online)

ISBN 978-954-9472-53-0 (print)
ISBN 978-954-9472-54-7 (online)

1892 - 1921 - 1948
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
NATIONAL ARCHAEOLOGICAL INSTITUTE WITH MUSEUM

ДИСЕРТАЦИИ / DISSERTATIONS
ТОМ 10 / VOLUME 10

Люба Ангелова Трайкова
Lyuba Angelova Traykova

Коланът южно от Долен Дунав – края на III – началото на VII в.
The belt south of Lower Danube – the end of the 3rd c. – the beginning of the 7th c.

София 2017
Sofia 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Увод 7
2. Историографски преглед 9
3. Класификация и типология на коланните принадлежности 21
3. 1. Видове колании принадлежности 21
3. 2. Токи 23
3. 2. 1. Група A 24
3. 2. 2. Група B 64
3. 2. 3. Група C 76
3. 2. 4. Група D 106
3. 3. Апликации 116
3. 3. 1. Група A 116
3. 3. 2. Група B 124
3. 4. Накрайници 140
3. 4. 1. Група A 140
3. 4. 2. Група B 149
3. 5. Разни 154
3. 5. 1. Езичета 154
3. 5. 2. Други 155
4. Териториално и хронологично разпространение на коланните принадлежности 157
4. 1. Анализ на археологически обекти с колании принадлежности 157
4. 2. Териториално и хронологично разпространение на токите 162
4. 3. Териториално и хронологично разпространение на апликациите 163
4. 4. Териториално и хронологично разпространение на накрайниците 163
5. Предмети за производство на колании принадлежности 164
5. 1. Модели 164
5. 2. Матрици 164
5. 3. Калъпи 165
6. Реконструкции на колании гарнитури 166
7. Заключение 170
7. 1. Хронология на коланните принадлежности. Хронологични показатели 170
7. 2. Териториално разпространение на коланните принадлежности 175
7. 3. Местопроизводство на коланните принадлежности 175
7. 4. Етническа, полова и социална принадлежност на коланните принадлежности 177
8. Списък на използваната литература 179
9. Приложения 198
9. 1. Списък на обектите с коланните принадлежности 198
9. 2. Каталог на коланните принадлежности 213
9. 3. Табла 361
9. 4. Карти 530
10. Summary 537

1. УВОД

Предмет на дисертацията са металните части на колана. Най-разпознаваеми сред тях са токите. Те са съставени от рамка и плочка, а понякога – само от рамка. Токите са предназначени за основен колан или за чантички, окачени на него. Апликациите украсяват и подсилват колана и допълнителните ремъци към него. Някои апликации прикачат презраменен ремък (*balteus*) към основния колан на кръста на човека. Други апликации са гайки на основния колан, а трети служат за окачване към него на различни предмети. Третият вид метални части на колана са накрайниците.

Хронологичните граници съвпадат с периода известен като късна Античност. Те са белязани от държавните реформи на императорите Диоклециан и Ираклий, отразяващи всеобхватни обществени промени съответно в Римската и в Източната Римска империя (бъдеща Византия).

Териториалните граници на настоящето изследване съвпадат с тези на днешна България, за да се избегне дисбаланс в изворовата база от съседни територии, който би довел до неверни изводи. Иначе, следните късноантични административни единици (диоцези и провинции) покриват съвременна България: провинция Вътрешна Дакия с главен град Сердика/ София; провинция Крайбрежна Дакия с главен град Рациария/ Арчар, Видинско (и двете в диоцеза Дакия); провинции Долна Мизия с главен град Марцианопол/ Девня; провинция Тракия с главен град Филипопол/ Пловдив и части от провинциите Скития, Хемимонт и Родопа – всичките в диоцеза Тракия. Река Дунав като граница на империята и новата столица Константинопол определят важното местоположение на тези земи. Диоцезът Тракия е хинтерланд на столицата, служи и като преграда срещу напиращи от север нашественици, и като граница със Западната част на империята, бидейки естествена икономическа и стратегическа връзка между Изтока и Запада. Тези фактори влияят върху цялостното развитие на областта южно от Долен Дунав.

Цел на изследването е да проследи развитието на коланните принадлежности в избраните време и пространство. Извеждане на надеждни хронологични индикатори, свързани с форма, украса и изработка, е основният преследван резултат.

Задачите, чрез които се постига целта, са: събиране и систематизиране на целия публикуван и непубликуван материал по темата.

Анализът на находките се основава на следните **методи**: формално-типологичен, картографски, стилов и сравнителен анализ. Събраният археологически материал е разграничен не само по предназначение – токи, апликации и накрайници. Токите, например, са обособени в групи според начина на свързване между рамка и плочка. Коланните апликации и накрайници се различават и по предназначение, и по мястото им върху колана. Ето защо всеки вид е разделен на две основни групи според начина на прихващане към колана. Така ще бъдат изследвани по-пълно разнообразните форми и украса, начинът и технологията на изработка и каква е тяхната връзка с хронологията. Именно правилният избор на критериите за класификация и типология определя достоверността на получените резултати от тяхното прилагане при изследване на масов археологически материал, какъвто е и предметът на представеното тук изследване. Създадената типология се основава на задължителното прилагане на еднакви и устойчиво свързани признаци. Същевременно тя е отворена система, позволяваща допълване. Последното е и бъдеща проверка за нейната достоверност.

Само цялостно, а не избирателно, изследване на всички налични артефакти по темата води до извличане на надеждна историческа информация. **Изворовата база** на проучването включва 2044 каталожни единици, но трябва да се отбележи, че някои, повтарящи се колани елементи (например апликации) от даден комплект са записани под един каталожен номер. Сега в България липсва типология на коланните елементи за периода от

края на III до началото на VII в. Не се използва единна терминология, както за различните части на колана, така и за техните съставни части. Настоящето проучване би трябвало да попълни тези празнини. Информацията, която носят иконографските паметници не е достатъчна за прецизиране на хронологията, което е основна цел на изследването. Различни изображения са коментирани от отделни автори (Bullinger 1969, 73-74; Sommer 1984, 83-84; Schmauder 2000; Даскалов 2012; Даскалов 2015; Eger 2016), но често са обект на спорно тълкуване и дори взаимноизключващи се твърдения, относно своето датиране и интерпретация. Определянето на регионални особености, на етническа и полова принадлежност, и на производствени центрове е затруднено от недостатъчното количество находки със сигурен контекст. Едва една четвърт от тях имат такъв. Именно тези 25% са използвани за картиране (карти 1-7). Така се избягва недостоверна картина на разпространение и свързани с него изводи. Големият брой случайни находки налага тяхното датиране чрез подходящи аналогии. Наличието на няколко затворени комплекси с колани гарнитури позволи тяхната реконструкция.

Всяко задълбочено изследване на колани принадлежности обогатява историческото познание, доколкото те са надеждни хронологични показатели, бидейки подвластни на модата. Коланните части носят потенциална информация за социалното положение, за полова и етническа принадлежност на техните носители, за движение на хора, за производство и търговия. Внушителното количеството събрани колани принадлежности е добра база за успешен научен анализ. Дано настоящият е такъв!

Дължа благодарност на следните колеги, предоставили ми коланни находки, за целите на дисертацията и възможността те да бъдат включени в нейното публикуване: Димитър Станчев †, Вербин Върбанов и Деян Драгоев (РИМ-Русе); Валентин Плетньов, Елина Мирчева, Владимир Славчев, Валери Йотов и Александър Минчев (РАМ-Варна); Красимира Костова (ОИМ-Средец) и Христо Прешленов (НАИМ) за материали от Деултум; Станимир Стойчев и Нина Диянова (РИМ-Шумен); Костадин Костадинов, Тодор Димов, Айля Исмаил (РИМ-Добрич); Добри Добрев (ОИМ-Каварна); Георги Атанасов и Ивелина Николова (РИМ-Силистра); Емил Петков (ОИМ-Тутракан); Галена Радославова (РИМ-Разград); Пламен Събев и Никола Русев (ОИМ-Попово); Димитър Недев (АМ Созопол); Иван Христов (НИМ за материалите от обектите при Черноморец (Акра и Червенка); Николай Казашки (РИМ-Видин); Мирослав Марков (РИМ Монтана); Нарцис Торбов (РИМ-Враца); Владимир Найденов (РИМ-Плевен); Павлина Владкова (РИМ-Велико Търново); Иван Стоянов (РИМ-Сливен); Стефан Бакърджиев и Мирослав Козарев (РИМ-Ямбол); Веселин Игнатов (ОИМ-Нова Загора); Костадин Кисьов, Славка Чернева Тилкиян и Елена Божинова (РАМ-Пловдив); Дамян Дамянов и Николай Бояджиев (РИМ-Смолян); Иван Дуков (ОИМ-Асеновград); Борис Хаджийски (РИМ-Пазарджик); Даниела Коджаманова (РИМ-Кърджали); Мария Камишева (РИМ-Стара Загора); Петя Кияшкина, Тодор Марваков (ОАМ-Несебър); Анелия Божкова, Кръстина Панайотова, Катя Меламед (НАИМ) за материалите от Несебър, Св. Кирик при Созопол и Банско; Светла Барякова, Владимир Баряков (ОИМ Банско); Василка Паунова (РИМ-Перник); Лидия Стайкова-Александрова (РИМ-Кюстендил); Цветана Комитова, Маргарита Андонова, Юлия Божинова, Христина Цонева (РИМ-Благоевград); Антон Карабашев (ОИМ-Поморие); Владимир Петков, Тони Кочева (ОАМ-Сандански); Иво Чолаков, Павлина Илиева, Бисера Томова (НАИМ); Данаил Огнянов (РИМ-Хасково).

Специална благодарност дължа на научния ми ръководител Людмил Вагалински (НАИМ), както за избора на темата, така и за постоянната, всеотдайна подкрепа по нейното осъществяване.

2. ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД

Изследвания по темата в Европа.

Интересът в Европа към коланните принадлежности започва рано. В самото начало на XX в. А. Риигл издава *Spätrömische Kunstindustrie*, в която основният акцент е върху стиловия анализ на различни материали от територията на Австро-Унгария. Прегледът включва паметници на архитектурата, склуптурата, живописта, накити и елементи от облеклото, с посочени аналогии от колекции на музеи в Германия, Италия, Хърватия и Чехия (Riegl 1901).

С. Хоукс и Дж. Дънинг представят находки от Англия за периода IV – V в. Двамата изследователи отбелязват, че до момента този тип находки са пренебрегвани на острова за разлика от проучвателите в континентална Европа. Материалите, включени в изследването, са подбрани според находки от Дорчестър. Разделени са на седем основни групи: четири типа токи, накрайници, апликации с халкички за окачване и накрайници за широките краища на колана. Датировката е направена според аналогии с материали от континента (Hawkes, Dunning 1961).

Важен принос е работата на Х. Бюлингер за находки от периода IV – V в. Водещ принцип за класификацията на токите е структурната им характеристика, която стои преди украсата и хронологията. Според този критерий са формирани три основни групи: двусъставни токи, състоящи се от неподвижно свързани рамка и плочка, с подвижно езиче; трисъставни токи, състоящи се от подвижно свързани рамка и плочка, с подвижно езиче; четирисъставни токи, състоящи се от голяма плочка, в която е вградена трисъставна тока. Апликациите и накрайниците са разгледани като части от комплекти. Изследването включва и възстановки на колани, на които е посветена отделна глава. За коланите украсени с витлообразни апликации е взета за пример Арката на Константин в Рим. За датирането са използвани предимно комплекси с монети (Büllinger 1969).

М. Зомер също класифицира токите в три групи според структурата, но без да включва езичето. Във Вид 1 са включени подвижно свързани рамка и плочка, която е прегъната около рамката, както и големите плочки, в които е вградена рамката; Вид 2 включва подвижно свързани рамка и плочка, чрез допълнителна шарирна ос; Вид 3 включва неподвижно свързани рамка и плочка. Направена е и типология на накрайниците. Хронологията е основана на 4 стилови групи, съдържащи токи и накрайници, които са много сходни за голяма територия на разпространение. Групите са свързани по между си и проследяват развитието във времето. Находките от различните групи не се срещат заедно. Много рядко предмет от група 1 се среща с предмети от група 2. Според географското разпространение има вътрешни разлики в групите, които са обособени за районите на Рейн/ Северна Галия и Среден Дунав. Групи 1 и 2 са датирани по затворени комплекси с монети и луковични фибули. Група 3 има находки от гробове с монети за началната си фаза и местни фибули. Група 4 е датирана по затворени комплекси с характерни за втората половина на V в. стъклени и керамични съдове за района на Рейн, като е отбелязано, че за района на Дунав не познава сигурно датирани находки (Sommer 1984).

Р. Мадида-Легутко използва формата на рамката за класификация, а спецификата на всяка форма – за типология на токи от Централна Европа за началото на Великото преселение на народите. По този начин са формирани 10 групи с над 200 типа в тях. Датировките са посочени според периодизации на различни автори за отделни култури или период, определен като начален или краен (Madida-Legutko 1986). Използването на еднакъв критерий за класификацията и типологията води до безсмислено раздробяване на материала, а прилагането на датиране с периодизация по различен автор без конкретни параметри за съответните фази и етапи утежнява четенето на подобен тип изследване.

М. Бишоп и Дж. Кълстън правят преглед на най-разпространените типове колани

елементи от IV – V в. в Южна Англия, Северна Франция, района на Рейн и Горен Дунав. Датировките им не се различават от общоприетите. Основните наблюдения са върху тенденциите в общото развитие на колана: от втората половина на IV в. се носят много широки, богато украсени колани; развитието върви от тесен към широк колан. Според изображения и каменни паметници са направени възстановки, с коментар за позицията и функциите на металните части към тях (Bishop, Coulston 2009).

М. Казански прави типология на токи от втората половина на V – VI в. Той разграничава седем групи според украсата: клоазон, инкрустирана, с голям кабошон, гравирана, с райе, в релеф, последната група е без украса. С три основни форми на токите: овална рамка с овална или бъбрековидна плочка; овална рамка с полукръгла плочка; овална рамка с правоъгълна плочка. Тези, които се различават от основните са разгледани индивидуално. Датировката на типовете е направена според инвентара на комплексите, в които са открити, най-вече фибули и керамика. Направена е корекция на някои датировки направени според периодизацията на А. К. Амброз. М. Казански отбелязва хронологична зависимост свързана с масивността на рамките и езичетата на токите, което е характерно за втората половина на V в., докато тези с по-тънки рамки и езичета са малко по-късни т.е. от VI в. (Kazanski 1994).

За материалите от VI – VII в. една от първите типологии е направена от Д. Чалани и то на случайни находки без контекст. Токите са разделени според връзката между рамката и плочката, и украсата върху плочката. Сравнявайки находките той отбелязва, че наличието на „уши“/ петлици на обратната страна на плочките е много характерно приспособление за захващане към колана за византийските изделия. Друго важно наблюдение валидно и до момента е, че появата на малките допълнения в долния край на плочките, също е византийско нововъведение, което не се среща при токите преди втората половина на VI в. (Чалан 1953). Две години по-късно Й. Вернер прави типология за токи от същия период, с топонимни названия за типовете, които са в научно обращение и до днес. Проследена е хронологичната последователност на типовете. Приложени са карти на териториалното им разпространение (Werner 1955). Д. Чалани разглежда токите с масковидно изображение и използва термина за тип Сучидава, въведен от Й. Вернер, но разграничава и по-късни типове от VII в., които имат масковидна украса (Csallany 1962). З. Унце прави типология на малки токи с отлята гайка в края на плочката, предназначени предимно за чантички към колана от VI – VII в. Датировката на типовете е основана на находки от датирани комплекси. Наименованията на типове като Салона-Истрия, Папа и Гатер са в научно обращение и до днес (Uenze 1966).

П. Шомоги прави типология на масковидни колани елементи, без разграничаване на апликации и накрайници, основана на техниката на производство. Формира три основни групи: група А включва лети апликации и накрайници; в група В са изделията изразани от ламаринка, в която има само накрайници; група С съдържа пресовани[1] апликации и накрайници, като е направен и опит за извеждане на хронологична последователност и заменяне във времето на една техника с друга. Дискутирани са мненията за произхода и разпространението на масковидните изделия на Н. Фетих, който ги свързва с културата Мартиновка, но Д. Чалани му опонира, че се срещат и на места без население от тази култура и центровете на производство са във Византия. Предполагаем прототип за масковидните изделия е типът Сучидава, но изследователите считат, че в империята има много малко находки от този тип. Трима автори са единодушни, че пресованите изделия са имитация на летите и следователно се появяват по-късно. Според П. Шомоги лятите

[1] Терминът “пресовани“ е използван за описание и определяне на колани принадлежности изработени от тънък метален лист върху матрица. Въпреки, че механичният натиск не винаги е осъществяван с преса (за процеса на изработка виж например Витлянов 1993, 170) терминът е възприет в българската и чужда специализирана литература (Йотов 1998, 73; Дончева 2007, 157; Даскалов 2012, 73; Somogyi 1987, 130; Garam 2001, 114; Schulze-Dörrlamm 2009, 96; Daim 2010, 64; Balogh 2014, 39; Eger 2016, 155).

накрайници от Пиатра Фрекъцей (Румъния) имат множество кръгли отвори в украсата си, която няма аналог и това отхвърля Балканите като първоначален център на производство (Somogyi 1987). В изследването има некоректни изводи, базирани вероятно на непознаване на находките от Долен Дунав. Вероятна причина е и сравнително малкият брой включени находки, за да се направят добре обосновани заключения. Направен е извод, че изрязаните от ламаринка повтарят летите накрайници, но откриването на лети и изрязани изделия заедно показва, че са синхронни. В този смисъл не е коректно да се определя коя техника е оригиналната и коя имитиращата. Изрязаните от ламаринка накрайници са предимно сребърни, а летите са от медни сплави. Обикновено прототипите са от благородни метали, а имитациите – от неблагородни или сплави. Д. Чалани правилно отбелязва, че масковидните изделия се срещат и извън културата Мартиновка и вероятно са произвеждани във Византия (най-вече летите). Извеждането им от типа Сучидава е много вероятно, а количеството находки от границите на империята не може да бъде аргумент против това предположение (само материалите от територията на днешна България многократно надвишават включените в гореспоменатото изследване). Накрайниците от Пиатра Фрекъцей, визирани и определени, че са без аналог от П. Шомоги, вероятно са от гроб В.14[2]. Отхвърлянето на Балканите като място на производство би трябвало да е заменено с друго, но такова липсва. Точни аналози и на накрайниците, и на апликациите от гроб В.14 са включени в настоящата работа и то в достатъчно количество, за да опровергае и това заключение.

Принципът на разделяне на масковидни апликации и накрайници, според техниката на производство е използван и от Ч. Балог само за находки от Карпатския басейн, но с прецизиране на датировките на П. Шомоги, който отнася летите във втората половина на VI в., а пресованите – в ранния VII в. Изследователката определя, че най-ранните лети изделия произхождат от германски контекст и се отнасят към втората трета на VI в. В аварски контекст те се датират в последната трета на VI в., но не са местно производство. Пресованите се появяват най-рано в гроб от края на VI в. и достигат поне до втората трета на VII в. (Balogh 2014).

Обобщаващо изследване за колании гарнитури от VI – VII в. прави Ч. Балинт, в което са включени голямо количество материали. Датировките на находките са базирани основно на монети в комплексите. Присъствието на монетите е анализирано чрез съпоставянето на условията на намиране и конкретна оценка за ситуацията (Balint 1992).

В. Варсик изготвя типология и анализ на токи от VI – VII в., базирани на изследванията на Й. Вернер и З.Ински, заемайки и наименованието на типовете, използвани от тях. Разделението е на три основни групи, формирани на географски принцип: Долнодунавска, Средиземноморско-Адриатическа и Панонска (Varsik 1992).

У. Иблер представя панонски токи от VI – VII в., разпределени в три типа. Според нея тип Печ може да се разглежда като изведен от типа Сучидава, т.е. този тип е възникнал под византийско влияние. В тип Бой-Желовце са включени токи, които З.Ински (Vinski 1967, 33-37) и В. Варсик (Varsik 1992, 85-89) използват названието Кестей-Печ. Заради силно разчлененатa плочка при някои екземпляри, последният тип Нагихарсани е свързан с токи тип Салона-Истрия, Папа и Гатер по З. Унце (Uenze 1966, 142-146, 149-154), както и с някои типове фибули от този период (Ibler 1992).

М. Шулце-Дьорлам публикува в две части големи серии токи, предимно от Римо-германския Централен музей в Майнц. В първата част са представени находки от V – VII в. Разделени в четири групи според наличието на плочка и начинът на свързване между рамката и плочката. Типовете са разграничени според формата на рамката и плочката. Хронологичните рамки са обвързани с аналогии на находки от датирани комплекси и сти-

[2] В текста не е отбелязан конкретният гроб, но материалите от гроб В.14 отговарят на описанието.

лов анализ на особености във формите и технологията. За прецизиране на датировката при някои типове (особено рамките) е обърнато внимание и на езичетата, в чиято форма, украса и масивност изследователката отбелязва промяна и развитие във времето. Втората част включва материали от VII – X в. Отново са разделени в четири групи, но разделянето в първите три е според формите на рамката и плочката, вероятно, заради шарнирното свързване между тях. Последната група включва елементи от многосъставни колани. Извън групите са добавени пропуснати екземпляри, принадлежащи към типовете от първата част (Schulze-Dörrlamm 2002; Schulze-Dörrlamm 2009).

Друга проблематика свързана с периода VI – VII в. са многосъставните колани гарнитури и намирането на такива в гробове от ранноаварско време. Появата на този вид колани все повече се разграничава като възникнала и разпространена от аварите. Повечето изследователи свързват употребата им с разпространение на византийска продукция в Аварския хаганат (Somogyi 1987; Garam 1992; Balint 1992; Schmauder 2000; Garam 2001; Schulze-Dörrlamm 2009; Balogh 2014). К. Егер прави анализ на тезите изложени в по-ранните изследвания по темата. За изясняване произхода на многосъставните колани са изказани предположения, които трудно биха могли да бъдат подкрепени с археологически доказателства. Авторът подкрепя хипотезата, че колани с допълнителни ремъци, но без метални елементи по тях се появяват в Евразийските степи, преди да се разпространят в Източното Средиземноморие, където са пренесени от аристократи на източногерманските племена. Към находките от Северна Африка е включена и матрица, която според автора е доказателство за изработката на пресовани апликации не само от благородни метали, но и от бронз, защото е износена. Значителна част от публикацията е отделена на изображение на конник върху мозайка от Картаген (цялата мозайка е с трима конници). Интерпретацията на мозайката е доста спорна по отношение на етническата принадлежност на изобразения конник и датировката на самата мозайка. Изказаните мнения са от късния V в., до втората трета на VI в. или по-късно. Поради малкото количество находки на колански принадлежности с масковидно изображение от южните и югоизточни части на империята, авторът смята, че техният произход трябва да се търси в северните части на Византия. Спорен остава и въпросът дали са били носени само от военни лица (Eger 2016). Цитираните от К. Егер примери на находки, свързани с многосъставния колан, показват слабо познаване на територията и материалите от Долен Дунав, който се асоциира от автора с некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния). Не е коректно изграждането на теза за произхода на тази мода, базирана основно върху спорно изображение от мозайка. На приложената илюстрация има само един конник, въпреки че се цитират трима. Трудно може да се определи, дали показаният ездач изобщо има допълнителен ремък или това е подпъхнатия край на обикновен колан. Изводът, че износването на една матрица е доказателство за пресоване на бронзови апликации не е научно аргументиран, това показва, че е използвана дълго време, но едва ли може да служи за доказателство от какъв метал са били изработените изделия. Интересно е колко пресовани, бронзови апликации от този тип познава К. Егер.

Изследвания по темата в Русия.

Руските изследователи прилагат датировки, според хронологията на кримските некрополи за периода III – IX в., основана на периодизацията на А. Амброз (Амброз 1971; Айбабин 1999, 249; Khaïrédinova 2007; Айбабин, Хайрединова 2008, 45). Наличието на гробни съоръжения използвани от едно и повече поколения води до изтегляне на хронологията напред във времето спрямо същите типове находки от други места. Закъснението на датировките в периодизацията на горепосочените автори е с около половин век. Въпросът за монетите, тяхната циркулация и закъснението им в различни комплекси също допринася за разминаване в датирането. Г. Е. Афанасьев използва преизчисление за закъсняващите

монети в периодизацията на некропола Мокрая Балка (Южна Осетия), съпоставен с други обекти, което е между 116/ 29 години за персийските владетели и между 43/ 26 години за византийските императори от Маврикий Тиберий до Констант II. Според предложената от автора схема не се споменава за закъснение на монетите на императорите Юстин I, Юстиниан I, Юстин II, но с преизчислението на монета на Юстиниан I, вторият етап на некропола е във втората половина на VI – първата четвърт на VII в. Монета на персийския владетел Кавад I (488-531 г.) е използвана за датиране на първия етап от втората половина на V – първата половина на VI в., но същата монета открита с тази на император Юстиниан I, вече отчита закъснение със 116 години и достига до първата четвърт на VII в. За корелация с втория етап е посочено и Садовско кале с монета на Маврикий Тиберий (Афанасьев 1979, 45-48). Последните монети на Маврикий Тиберий са от Големаново кале. В Садовско кале последните монети са на Юстин II (Mackensen 1992, 352, Tab. I).

Спорно е и тълкуването за затворен комплекс. Така например, М. Казански публикува находки от гробно съоръжение в Керч (Крим). Разкопано е през 1918 г. от работници в отсъствието на проучвателя, а документацията е изготвена по-късно от неговата съпруга. Няма данни за костите в гроба. М. Казански разглежда възможността това да е затворен комплекс. Според него съществува вероятност това да е гробница на две и повече поколения, но въпреки това основната част от инвентара е характерна за индивидуално погребение. В заключение той смята, че интерпретацията на тези находки трябва да се разглежда като от затворен комплекс (Казанский 2016, 207). Същият автор представя и масивни токи с изобразен кръст, чиято начална датировка е поставена във втората половина на VI и началните десетилетия на VII в. Илюстративният материал включва реконструкции на погребение 1 от гробница 77 и погребение 2 от гробница 104. Липсва коментар за датировките на аналогични примери на гробни находки с този тип токи, както и за придружаващите ги в костюма типове фибули, за някои, от които е споменато само, че са деривати (Казанский 2017, 221, рис.1.1,2). Първото е датирано в първата половина на VII в., а другото в първата половина на VI в. (Khaïrédinova 2007, 35, fig.8, 44, fig.17; Айбабин, Хайрединова 2008, 25, рис.15.21).

Натрупването на голямо количество колани принадлежности от територията на бившия Съветски съюз (Борисова 1959; Веймарн 1979; Воронов, Бгажба 1979; Веймарн, Айбабин 1993; Гавритухин, Обломский 1996; Дмитриев 2003; Айбабин, Хайрединова 2008; Айбабин, Хайрединова 2009; Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011) провокира изследователите да създават типологии и периодизация на този тип находки (Амброз 1971; Генинг 1979; Ковалевская 1979; Айбабин 1982; Бажан, Каргопульцев 1989; Засецкая 1993 Айбабин 1999; Гавритухин 2002; Айбабин 2003; Засецкая 2003; Хайрединова 2003; Строков 2009; Gavritukhin, Kazanski 2010). В резултат към изследванията се прилагат хронологични таблици с датировки, които в сравнение с европейските закъсняват близо половин век (Амброз 1971; Айбабин 1999, 249; Khaïrédinova 2007; Айбабин, Хайрединова 2008, 45).

Работата с руските източници изисква внимателен подход и допълнителен анализ, за да се избегнат нежелани и подвеждащи резултати особено за датировките. Този факт е коментиран, както в българската специализирана литература (Даскалов 2012, 18), така и в европейската (Somogyi 1987,139; Kazanski 1994, 143-144; Balogh 2014, 43-44). Самите изследователи в Русия нанасят корекции в периодизацията според нови открития и данни (Гавритухин, Обломский 1996, 63-69).

Изследвания по темата в съседните страни

Румъния. Коланните принадлежности са включвани и анализирани като част от цялостното проучване на некрополи и селища. Известни са находки от некрополите на Томи/ Констанца (Cheluța-Georgesku 1977; Cheră Mărgineanu, Lungu 1983), Калатис/ Мангалия (Preda 1980), Пиатра Фрекъцей/ Берое (Petre 1987) и от римски и късноримски гробове

от Сучидава/ Челей (Popilian, Bondoc 2012), които са познати и цитирани в европейската специализирана литература. Отделни находки са публикувани и от Ибида/ Славъ Русъ (Opaiţ 1991), Халмирис/ при делтата на Дунав (Madgearu 2004; Nuţu 2011) и Аргамум/ при Журиловка (Nuţu, Jacob 2011).

Обобщаващо изследване за токи с неподвижно свързани рамка и плочка от Румъния за периода VI – VIII в. прави Д. Теодор. Разделението включва шест типа токи, според формата на плочката. Първите пет отговарят на вече установени в литературата типове. В първия тип (Сучидава) са разграничени седем варианта според украсата на плочката. Авторът смята, че появата му може да се отнесе в още първите десетилетия на VI в., което е най-ранната предложена дата за долна граница за този тип. Шестият съдържа различни токи, разграничени в три варианта според формата на плочката. Подреждането на типовете е в хронологичен ред според появата и разпространението им (Teodor 1991).

Бивша Югославия. Едно от големите изследвания за елементи към облеклото е от 60-те години на миналия век, направено от З.Ински (Хърватия). То обхваща преглед на фибули и токи от VI – VII в. от региона на Салона, но в разработката са включени голяма част от известните до момента, публикувани материали. В коментара и илюстрациите са включени някои типове накрайници, както и по-ранни токи, показващи първообразите на по-късни типове. Токите са разделени на две основни групи. Първата съдържа т. нар. от автора византийски типове, за които той запазва названията Сучидава, Сиракуза, Коринт, Болоня, Балгота, токите с U-образна плочка и Салона-Истрия, предложени в по-ранни изследвания (Werner 1955; Uenze 1966). Към тях е добавен и нов тип наречен Кестей-Печ според местонамирането на повечето материали в Унгария. Освен датировка и разпространение, анализът включва информация за възможна етническа принадлежност на коментираните находки. Втората група включва средиземноморски форми и техни германски съответствия. Интересно наблюдение е, че повечето типове от втората група се срещат по-често в мъжки гробове. В зоната на разпространение рядко се срещат в гробния инвентар на християнизирано, романизирано население, за разлика от варварските гробове най-вече на германския етнос. Малко находки са от селища. Повечето са от некрополи с гробове, разположени в редове (Vinski 1967). Далечната година на написване[3] не намалява приноса на изследването, което може да бъде допълнено по отношение на нови находки в картите на разпространение. Показателно е използването му от В. Варсик в разработката на типологичния анализ за публикация, излязла почти двайсет години по-късно.

От територията на днешна Сърбия и Косово са известни отделни находки, представени и анализирани в рамките на проучвани обекти. Известни са находки от некрополите на Виминациум/ Костолац (Зотовић 1980; Ivaniševič, Kazanski, Mastykova 2006; Спасић-Ђурић 2008), Сингидунум/ Белград (Црнобрња 1997; Црнобрња, Крунић 1997; Јанковић 1997; Ivanišević, Kazanski 2007; Иванишевић 2009), Сирмиум/ Сремска Митровица (Пејовић, Лучић 2011), Чачак (Дмитровић, Радичевић 2009), Тимакум Минус/ Равна (Petković, Mildinović-Radmilović 2014), Найсос/ Ниш (Ivanišević 2015), както и от селища като Аквис/ Прахово (Јанковић 1981), Феликс Ромулиана/ Гъмзиград (Живић 2003), Чечан и Горни Стреоц/ в Косово (Ivanišević, Špehar 2005).

Изследвания по темата в България

До 90-те години на XX в.

Почти до края на XX в. повечето автори, когато публикуват колански принадлежности не им отдават голямо значение. Находките по-скоро са споменавани, отколкото

[3] Този брой за 1967 г. е отпечатан чак през 1974 г.

изследвани, изброени заедно с металните предмети – накити, оръдия на труда, панти, обкови, пирони (Филов 1914; Велков 1934; Цончев 1948; Кацаров 1932/ 1933; Димитров 1960; Димитров, Чичикова, Султов 1963; Димова 1966; Машов 1975; Василчин 1978; Гетов 1982; Василчин 1984; Овчаров 1984).

Когато са от благороден метал, както ранновизантийското златно съкровище от Варна, находките предизвикват по-голям интерес относно техниката за изработка, тегло, карати и вложени материали (Димитров 1963a; Димитров 1963b; Димитров 1963c), какъвто е случаят и с находката при Акалан (днес в територията на Турция) (Филов 1912/ 1913; Мавродинов 1936, 186).

От самото начало до 80-те години на XX в. различни метални елементи от колана влизат в научно обращение. Някои като случайни находки (Филов 1914; Явашовъ 1930; Велков 1930/31; Овчаров, Ваклинова 1978; Овчаров 1984). Късноантични колани принадлежности са откривани като част от контекста на несинхронни обекти – могилен гроб от Оризово, Старозагорско, датиран в IV в. пр. Хр. Без данни за по-късни вторични гробове (Цончев 1948) или средновековните некрополи като този при гара Разделна (Димитров 1959; Димитров 1978) или при Абланица, Благоевградско и Бдинци, Добричко (Възарова, Чачева 1968; Възарова 1976).

Значително количество са публикувани от късноантични некрополи: от София/ Сердика (Филов 1913); от Несебър/ Месемврия (Кацаров 1932/ 1933); при Дуванлии, Пловдивско (Филов 1934); Павелско, община Лъки (Миков 1942); при Свети Кирилово, Старозагорско (Герасимов 1946); Стара Загора и околността (Буюклиев 1962; Буюклиев 1962a; Буюклиев 1986); при Меричлери, Хасковско (Аладжов 1965); при Пейчиново, Русенско (Димова 1966); при яз. Батак (Цончев, Милчев 1970); при Ивайловград (Младенова 1971); при Бръшляница, Плевенско (Ковачева 1972); при Беден, Смолянско (Ваклинова 1972); при Островица, Кърджалийско (Дремсизова-Нелчинова, Балкански 1972); при Драшан, Врачанско (Машов 1975); от Ямбол (Dimitrova, Popov 1977); при Кабиле, Ямболско (Гетов 1982); в местността Плочата при Плевен (Ваклинова 1989).

Един от малкото големи, проучени и публикувани некрополи е този в местността Стражата при град Плевен. За съжаление разборът на находките е направен по видове и често с прекалено обща дата IV – VI в. (Станчев, Чангова, Петков 1961; Табакова-Цанова 1981).

Колани елементи се откриват и в единични гробни съоръжения: от Троян (Велков 1938); от Лом (Велков 1938a) или гробници: при Капитан Димитриево, Пловдивско (Ботушарова 1950); при Девня (Димитров 1960); на нос Калиакра (Кузманов 1971); при Горун, Добричко (Василчин 1978); от Свищов/ Нове (Василчин 1984).

Находки се натрупват и от проучването на селища и крепости: при Мадара, Шуменско (Велков 1934); Свищов/ Нове (Димитров, Чичикова, Султов 1963); обект „Килийно училище“ в Кюстендил (Михайлов, Сестримска 1981); при Перник (Любенова 1981); при Одърци, Добричко (Dimaczewska, Dimaczewski 1980; Дончева-Петкова 1986); (Salkin, Toptanov 1987).

По-подробен и изчерпателен анализ на коланните елементи спрямо останалите публикации в страната е направен за обекти, в чието проучване има чуждестранно участие. Разгледани е контекстът, в който са открити, в съчетание с приведени аналогии на съответните материали. Такъв е кастелът Ятрус, при Кривина, Русенско (Gomolka 1966; Gomolka-Fuchs 1982; Gomolka-Fuchs 1991; Gomolka-Fuchs 1995; Gomolka-Fuchs 1999; Gomolka-Fuchs 2007) и двете крепости при Садовец, Плевенско: Садовско и Големаново кале (Uenze 1992).

Въпреки значителното количество натрупан материал до края на 80-те години на XX в. липсват обобщаващи изследвания.

Първите публикации, в които се отделя специално внимание на колани елементи, включват избрани експонати от колекциите на музеи или частно притежание.

Интересна група токи с християнски надпис върху плочката са датирани във втората половина на IV в. по аналогия с подобна от Томи/ Румъния (Минчев 1994-1995). Подобни токи са публикувани по-късно и по-аналогия получават същата датировка (Тотев 2001). Прегледът на разпространението на токи с християнски надписи и животни, свързани с християнската символика, показва, че те са характерни за периода V – VI в. (Ковалевская 1979, 19, рис. 8. 2; Айбабин 1979, 28-31; Barnea 1994, 32-33, Abb. 14; Kazanski 1994, 159-162; Genčeva 2000, 58, tabl. II.12; Гавритухин 2002, 218, рис. 1.8, рис. 3. 8, 9, 12, 13; Schulze-Dörrlamm 2002, 54-63; Пьянков 2003, табл. 76.24; Nuţu, Jacob 2011, 204-205, fig. 3).

Материалите от колекциите в повечето случаи нямат контекст. За датиране и интерпретация се използва чужда литература и съответно паралели от територии извън България. Целта на тези статии е да извадят от анонимност находки, които представляват научен интерес, но остават неизвестни до момента на публикуване. Основно задължение на автора е да представи изчерпателно (текстово и илюстративно) включените находки. Интерпретацията зависи от познаването на специализирана литература и личен подход в изследването. Повечето статии съдържат обстоен преглед на материалите, налична информацията по запознаване с предмета и необходимия коментар към него. Така са публикувани материали от музеите във Варна и Добрич (Плетньов 1995; Хараламбиева 1993; Йотов 1998); от Шуменския регион (Гатев 1997; Даскалов, Стойчев 2008); от Оногур, Добричко; дребните метални находки от Нове/ Свищов (Genčeva 2000); от Дългопол (Лазаров 2001); Кюстендил (Спасов 2001); Хасково (Даскалов, Думанов 2004); случайни находки (Хрисимов 2007); Попово (Русев 2007); Перник (Даскалов, Трендафилова 2007); Котел (Даскалов 2009); от Добрич (Гавритухин, Тотев 2010); от Карнобат (Момчилов 2011). С кратка информация се публикуват и каталози към изложба (Gencheva 2012). Частна колекция с голямо количество находки от България, съдържаща и късноантични колани принадлежности е публикувана под формата на кратък каталог (Hristova 2014).

Детайлно е разгледана малка група токи, чиито плочки завършват с орлова глава, доколкото материалите го позволяват (повечето са случайни находки, а накои вече са загубени). На първо място е поставена датировката на находките, а във връзка с производствения център е направен и химичен анализ на част от плочките; засегнати са проблемите за етническата и полова принадлежност (Vagalinski, Atanasov, Dimitrov 2000). Малко по-късно е направен и допълнителен археометричен анализ на тази група токи (Kuleff, Junk, Vagalinski 2002). В малко публикации има структурно описание на колана и съставните му части. С приложени схеми и обяснителен текст за конструкцията на токата и прихващането към колана са представени малко находки (Хараламбиева, Иванов 2003; Хараламбиева 2004).

Въпреки някои пропуски и неточности в част от статиите[4] публикуването на музейните колекции е добра практика в научно обращение да влязат интересни находки, неизвестни до момента.

Други материали произхождат от несинхронен контекст. Открити са в Преслав, а тях-

[4] Липсват размери или линеен мащаб (Плетньов 1997). Стела Дончева публикува апликации и накрайници от фондовете на РИМ в Шумен и Добрич. Тя избира критериите форма, украса и начин на закрепване, за да създаде типология на накрайниците, но в изложението са водещи материалът или техниката на изработка. Липсва подробно описание и детайлни илюстрации на находките. Например: не е ясно каква е техниката на изработка на накрайниците за типове I, II, и III; какъв е начинът на закрепване при апликациите от типове III и IV. Посочен е аналог от некропола на Калатис за апликациите от тип II, но там липсва такъв (Дончева 2007).

Д. Момчилов публикува токи и апликации от фонда на ИМ Карнобат. Авторът прави неточни описания на няколко токи (обр. 1. 2, 4, 5), което води до тяхното погрешно определяне (обр. 1. 5) и датиране (обр. 1. 4, 5). При определянето на техниката на изработка на една от апликациите са използвани едновременно дефинициите „лята“, и „пресована“ (Момчилов 2013). Н. Христова погрешно определя някои плочки от токи като апликации: № 41, 43, и 44 от с. 84; № 7 от с. 82 не само е представена като апликация, вместо плочка от тока, но е и с грешна датировка; накрайници № 17 от с. 89 и № 20 от с. 90 също не са коректно датирани (Hristova 2014).

ната интерпретация показва различен подход. Група колании принадлежности са разгледани от С. Станилов. Неговият анализ на средата, в която са открити, показва, че те не могат да бъдат свързани с разрушен културен пласт от VI – VII в. на това място. Логичното обяснение на автора, предполага тяхното събиране, за да бъдат използвани като суровина за преработване. Това предположение е подкрепено и от факта, че повечето предмети са фрагментирани и негодни за използване по предназначение (Станилов 1995). В друг материал са представени голяма група накити и елементи от облеклото. Токите са разделени в три групи, според конструкцията. В дефинирането на групите, токите с плочки са в последната група, но в изложението са във втората (Витлянов 2004). Материалите са открити при разкопки, но няма никаква информация за контекста и стратиграфията, в които са намерени. Липсва и коментар за датировката на токите с плочки. Останалите две групи са отнесени в периода IX – XI в. Не се разбира дали авторът изобщо е наясно с датировките на токите с плочка, които са от втората половина на VI – началото на VII в. (Витлянов 2004, обр. 2. 1, 2). Липсата на размери и линеен мащаб, илюстрации в една позиция без детайлно описание в текста и използване на „арковидни" за описанието на две рамки с различна форма са част от недостатъците на тази статия.

Повечето проучени некрополи през последните 25 години съдържат в инвентара си колании принадлежности. Една част от тях остава непубликувана, но спомената в рамките на информацията за инвентара. Това са некрополите на Августа Траяна/ Стара Загора (Калчев 1984; Калчев 1990; Калчев 1994) и Абритус/ Разград (Радославова 2005; Радославова 2007; Радославова 2012; Радославова 2013; Радославова, Дзанев 2011). Обикновено общата хронология на обекта е съотнесена към находките и те рядко са обект на специално проучване. Такива са некрополите: при Нова махала, Баташко (Меламед 1993) Караново, Новозагорско (Борисов, Игнатов 1991); Пловдив/ Филипопол (Bospatcieva 1998); при Скребатно, Благоевградско (Петрова 1999); при Дуранкулак, за съжаление при посещението ми в музея в Добрич, находките от късноантичния некропол не бяха открити (Димов 2000); при Великово, Добричко (Торбатов 2000); в местността Лилово община Девин (Бориславов, Иванова 2007); гробница при Старо село, Пернишко (Нехризов, Тодорова 2008); при Карнобат (Велков 2009); при Любенец, Новозогорско (Игнатов, Велков 2009); при Старо село, Сливенско (Ковачев 2009); при Красен до Панагюрище (Григоров 2010); Несебър/ Месемврия (Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010); кв. Варош, в Перник (Паунова 2010); местността Карагонско при Банско (Меламед 2014); в местността Лагуна, при Твърдица (Велков, Кънчева-Русева 2015).

Коланните елементи са разгледани подробно в публикациите на малка част от некрополите: при курорта Русалка, Каварненско (Гатев 1998); при Кошарево, Брезнишко (Daskalov 1998; Даскалов, Трендафилова 2006); Силистра/ Дуросторум (Popović, Donevski 1999; Доневски, Милошевич 2002; Думанов, Бъчваров 2010; Dumanov 2013); София/ Сердика (Ivanov 2005); при Свищов/ Нове (Владкова 2006); Копривлен, Гоцеделчевско (Марваков 2007); при Балчик (Дончева-Петкова 2007; Дончева-Петкова 2010); гробница при Вуково, Дупнишко (Гатев 2010); Полски Градец, Старозагорско (Борисов 2013; Борисов 2016). Откриването на цели комплекти в гробни съоръжения поставя началото на изготвяне на реконструкция на цял колан като тези от София/ Сердика (Ivanov 2005, 80, fig. 12), Рупките, Чирпанско (Даскалов, Трендафилова 2005, 166, обр. 4), Силистра/ Дуросторум (Dumanov 2013, 22, fig. 36, 37).

Прегледът на публикациите с колании елементи открити в селища и крепости показва, че обикновено са придружени с кратък коментар. Всеобща практика е да се посочват аналогии от други обекти (в и извън страната) и по-рядко находките да се обвързват със стратиграфията и хронологията на обекта, от който произхождат. Ветрен, Силистренско/ Тегулициум (Атанасов, Йорданов 1994); вилата в кв. Бела вода в Перник (Любенова 1995); Нова Надежда, Хасковско (Томова 1999); „Калето" при град Средец, Бургаска област (Балболова-Иванова

2005); Хан Крум, Шуменско (Балабанов 2006); Ломец, Троянско/ Состра (Христов 2006); Никюп, Великотърновско/ Никополис ад Иструм (Poulter 2007); Варна/ Одесос (Кузов 2007; Минчев, Тенекеджиев 2011; Минчев, Тенекеджиев 2012); при Граничак, Белоградчишко (Лука, Татарова 2008); при Татул, Кърджалийско (Овчаров, Коджаманова, Димитров, Стоименов, Лещаков 2009); обекти в региона на Русе (Върбанов, Драгоев 2012); при Искра, Първомайско (Джамбов, Попов, Митрев 2012); Св. Атанас при Бяла, обл. Варна (Йотов 2013); полуостров Свети Никола при Черноморец/ Акра (Христов 2013а); връх Кози Грамади в Средна гора (Христов 2014); Акве Калиде при Бургас (Момчилов, Димитрова 2014); Кюстендил (Грозданов, Грозданова 2015); местността Черешарника при Дупница (Грозданов, Даскалов 2015); полуостров Хрисосотира при Черноморец (Христов 2015а).

Р. Рашев представя колани принадлежности от VI – VII в., които бихи могли да се свържат с ранното присъствие на прабългари по нашите земи (Рашев 2005). Като част от изследване на германския фибулен костюм на юг от Дунав са разгледани отделни типове токи от периода V – VI в. от А. Станев. Анализът включва преглед на обектите, от които произхождат находките, разработени типологии на чужди автори за съответните типове, прецизиране на датировките и евентуалната етническа принадлежност (Станев 2012).

Целенасочено внимание към металните принадлежности на облеклото от периода VI – VII в. е обърнато от М. Даскалов, който е автор на множество статии и на една монография по темата. Засегнати са въпроси, свързани с наличието на данни и находки за производството на накити и елементи от облеклото (Даскалов, Димитров 2001; Даскалов 2004). Представени са развитието и произходът на колана в южнодунавските византийски провинции през VI – VII в. Даскалов, Трендафилова 2005а). Наблюденията на автора са свързани не само с разпространението на колани принадлежности, но и с тяхната социална и етническа принадлежност. През 2012 г. излезе монография на М. Даскалов за коланните принадлежности от периода VI – VII в. Първото в страната обобщаващо изследване за колани елементи за този период. Представени са цели колани гарнитури от България и съседните страни. Приложени са карти на разпространение за всеки тип от видовете колани елементи. За съжаление към тях липсват интерпретация и коментар. Важна част от изследването е проследяването на данните за производство и свързаните с него пособия като матрици, калъпи и модели за калъпи. Разгледани са различните технологии за изработка и съпътстващите ги процеси, както на пособията, така и на произведените изделия. Изчерпателният обем на цитираната литература показва добро познаване на многобройните проучвания на чужди автори по темата. Коментираната от автора във въведението липса на издания от „каталожен" тип в България относно коланните принадлежности, обаче продължава да съществува, тъй като в гореспоменатото издание не е включен каталог на находките. Липсата на описание и размери в съчетание с едностранно представените илюстрации за преобладаващата част от находките (особено за непубликуваните дотогава) е неоправдана. Допълнително се затруднява проследяването при четене, поради множеството технически грешки (разминаване на препратките от образите към текста, включително в приложенията с находищата и приложените карти). Трябва да се отбележи и неправилното оразмеряване на някои находки спрямо линейния мащаб[5]. Направена е избирателна селекция на типовете токи и са включени само „тези, които са достъпни и могат да бъдат класифицирани". В бележка под линия следва обяснение за съзнателно игнорирани единични екземпляри, които „нямат достатъчно точни аналогии в други части на империята". В разрез с тези уточнения е обособен тип токи Т. С. II. 1, в който е представена само една находка. Сериозно разминаване има и между дефиницията на токи тип Т. С. II. 3 и представените находки. В типа основен елемент на украсата е ажурен, „равнораменен кръст, а в ъглите на плочката са оформени допълнителни кръгли отвори". Нито

[5] Например обр. 81. 15 според линейния мащаб има дължина малко над 2 см (Даскалов 2012, 251), докато реалният размер е 3,9 см.

една от общо 4-те токи не отговаря на това описание[6]. Пропуснати са типове токи, които не включват само единични находки – тези с орлова глава и токите украсени с кербшнит; рядко, срещаният по нашите земи тип Кестей-Печ (каквато има от некропола на п-в „Св. Кирик“ при Созопол и М. Даскалов е участвал в проучването му) ще продължи да бъде непознат у нас, ако всеки проучвател го игнорира в изследването си, защото е представен от единична находка. В типологията не е включена и токата, която е част от коланната гарнитура от некропола при с. Рупките, Чирпанско, чиято реконструкция е на корицата на книгата. Не са включени плочката от тока и апликацията с инкрустации от златното съкровище от Варна, съставена още от чифт златни гривни, украсени с емайл, диадема, три огърлици и златен кръст с инкрустации.

Класификацията и типологията на токите нямат ясни критерии. Обособени са пет класификационни групи – „A“ токи-рамки; „B“ токи с неподвижна плоча; „C“ токи с подвижна плочка, закачена към рамката; „D“ токи с подвижна плочка на шарнир и „E“ токи с подвижна плочка с инкрустации. Ако водещ критерий е начинът на свързване между рамката и плочката, то последната група „E“ не се вписва, защото е обособена заради специфичната техника на изработване и украса. Групите не са подчинени и на хронологичен признак: група „A“ и група „E“ са с най-ранна датировка края на V – VI в., докато групи „B“, „C“ и „D“ се вместват във втората половина на VI – VII в. В група „A“ (токи-рамки) към тип A. III. самият автор е включил примери на токи, състоящи се от рамка и плочка, което противоречи на дефинирането на самата група. Типовете в самите групи са основани на вече утвърдени такива и влезли в научно обращение от чуждата литература. Това обаче не променя факта, че отново липсват водещи критерии за изграждането на типологията. Типовете са дефинирани според формата на плочката в съчетание с допълнителен признак различен за всеки тип (украса; размер на плочката в съотношение с рамката; оформяне на задния край на плочката; брой на плочките; съчетание с формата на рамката). Същите критерии са използвани и за разграничаването на вариантите.

Класификацията на накрайниците е ясно формулирана и според начина на изработка са формирани три основни групи. Типовете в тези групи обаче, както при токите, са обособени според различни критерии за всяка група. В група „A“ са включени летите накрайници, които са разделени на типове според размерите и контура на дългите страни, а според украсата са обособени варианти. В групи „B“ и „C“ за разделянето на типове водещ признак е украсата. Уточнението на автора, че единични находки няма да бъдат включени в изследването не е спазено. Образувани са типове (H. A. I. 1, H. A. III. 1), само по описание и без илюстрация. Накрайниците от тип H. A. I. 1 са определени чрез тези от тип H. A. III. 1, защото "повтарят формата, но в умален размер" (Даскалов 2012, 76-77). В този случай логичните въпроси са: "Как се формира тип само по фрагменти, без запазен цял екземпляр?“ и „Как един тип, без да е представен с изображение, служи за онагледяване на друг тип, също без илюстрация?“. Гореспоменатите технически грешки в главата за накрайниците от група „A“ са толкова много, че почти е невъзможно да се проследи причинно-следствената връзка на написаното[7].

За разлика от токите и накрайниците, апликациите не са разделени на групи, а само на типове. Отново липсват ясни критерии за изградената типология. За типове A. I, II, V и VII са използвани формата и украсата, а за типове A. III, IV, VI и VIII само формата.

---

[6] Една от плочките (Даскалов 2012, 238, обр. 68. 8) със сигурност е имала инкрустации, което я разпределя в друг тип, с различна датировка от тази на ажурните токи. Този и други подобни неточности са обект на конкретен коментар в изложението.

[7] Накрайници тип H. A. III. 2, според текста (с. 77) са лети и имат врязана украса с препратка към обр. 78. 6-7. Но посоченият обр. 78. 6 е към тип H. B. I., които са пресовани и гладки, а обр. 78. 7 е отнесен към тип H. B. II., също пресовани с релефна или врязана украса. В посоченото приложение 61, за тип H. A. III. 2 са цитирани два накрайника – от Върбица, Шуменско и от Русенско, но на обр. 78 изобщо липсват находки от тези места. Препратката към карта 13. 5-6 показва, че тип H. A. III. 2 е на обр. 73. 1 и обр. 78. 7, но между изображенията, местонамирането и показаната на картата рисунка за този тип има абсолютни несъответствия.

Подобно разминаване има при почти всички типове накрайници в група „A“.

Вариантите на типове А. I и II са обособени според оформянето на ажурната украса, а на типове А. III, IV, V и VI според особености на контура т.е. пак според формата. Типове А. VII и VIII нямат варианти.

Необмислено е формулирана една от основните задачи на автора: „Поставяне на основите на типология на отделните видове украси за колан въз основа на известни напълно или частично запазени комплекти от украси (колании гарнитури) от разглежданите райони и други части на Византия. Предложената типология се основава на първо място на функциите, а също така и на някои формални белези, като се отчитат и различните техники на производство. Последното е особено важно за групите на ремъчните накрайници и апликациите". Типологията не е обвързана с напълно или частично запазените колании гарнитури. Те носят информация за мястото на отделните елементи върху колана, техните възможни комбинации и вероятна реконструкция. Типологията трудно може да се основава на функциите, защото те са решаващи за разделяне на самите видове колании украси. Критерият „функция" не е използван за определянето на нито един тип, за който и да е вид колании украси. Формалните белези са най-важни за типологията, но не е споменат конкретно нито един такъв. Техниките на производство, определени като особено важни, са заложени като критерий единствено при класификацията (не на типологията) на накрайниците и токите от група „Е".

Липсата на ясна концепция за изготвянето на типологията, избирателният подход към предмета на изследване и отсъствието на каталог са значителни недостатъци за такъв тип изследване. Създава се впечатление за незадълбочена работа, което омаловажава вложения труд за събиране и опит за систематизиране на находки, които до момента не са били обект на детайлно проучване.

Няколко години по-късно като разширено допълнение към студията от 2012 г. същият автор публикува материал за коланните гарнитури със странични ремъци от VI – VII век южно от Дунав. Включен е разбор на по-ранните изследвания по темата. Основните изводи направени от автора се отнасят до хронологията на многосъставния колан, който е факт през третата четвърт на VI в. в земите южно от Долен Дунав и разпространението му в обширни зони. Материалът и качеството на изработка дават основание на автора да направи предположение за социалния статус на носителите на тези колани. Употребата и разпространението им се свързват със зони със смесено етническо присъствие. Районите на днешна Италия и Мала Азия са посочени като предполагаеми центрове за възникване на тази модата, заради откритите там висококачествени изделия (Даскалов 2015).

След направения кратък историографски преглед се вижда, че коланните принадлежности от територията на днешна България за периода от края на III в. до начало на VI в. не са подлагани на цялостно проучване и систематизиране. Находките, натрупани от началото на XX в. досега, са значително количество дори, ако се вземат предвид само публикуваните. На въпроса къде се намира България на фона на изследванията в Европа и Русия е достатъчно показателно да се погледнат картите на разпространение в чуждестранните публикации. В по-голямата си част Долен Дунав е място, което се асоциира предимно с находки от Сърбия и Румъния. Неоправдано празно България стои на европейската карта, представена с единични примери, известни от миналия век. Както проф. С. Станилов отбелязва „в музеи и частни сбирки ранновизантийските метални украси за колани са трудно обозримо количество, но за тях европейската археология няма и представа" (Станилов 2004, 94).

Необходимостта от събиране и осмисляне на натрупаното голямо количество елементи на късноантичния колан южно от Долен Дунав е причината за настоящето изследване.

3. КЛАСИФИКАЦИЯ И ТИПОЛОГИЯ НА КОЛАННИТЕ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

Хронологичните граници на съставните части на късноантичния колан са широки, което налага тяхното първично разделяне да бъде съобразено с функционалното им предназначение, според мястото им върху колана – токи, апликации и накрайници.

3. 1. Видове коланни принадлежности

Подходът за разработване на класификацията и типологията на коланните принадлежности налага използването на различен критерий за всеки отделен вид, главно поради различното им функционално предназначение и място върху колана. За да има ясно разграничаване на видовете коланни принадлежности, те трябва да бъдат подложени на определение и описание.

Термини, използвани в англ. ез.

belt fittings/ sets – коланни принадлежности
belt buckle – коланна тока
belt stiffeners/ applique – общо наименование за коланни апликации
belt mounts – използва се най-често за коланните апликации с мотиви от човешко лице/ маска.
strap-end – накрайник
rivets – нитове
attachment lugs (англ. ез.) – "уши" или петлици за свързване на токи и апликации към колана = **Lochzapfen** (нем. ез.)
hinge – панта, шарнир
tongue – езиче
loop – рамка
tongue-rest – улей/ легло за езичето върху рамката
basal cube – „зъбче" в основата на езичето

ТОКИ: Най-важната част на колана, състои се от рамка, езиче и плочка. Понякога само от рамка и езиче.

Рамки: основен градивен елемент на токата. Могат да бъдат с различна форма – правоъгълна, различни варианти на овал, B-образна или D-образна. В очертанията на тази форма, може да има допълнителна украса, като профилиране и скосяване на лицевата повърхност или оформяне на растителен мотив в ъглите, особено при правоъгълните рамки. Овалните и B-образни рамки, понякога са оформени от стилизирани животни или животински глави. По-рядко се срещат рамки с инкрустирана украса. Върху предната част на рамката може да е оформен улей за езичето (например рамки *кат. № 1226-1246*), което е особено характерно за летите едносъставни токи. Изборът на форма на рамката е продиктуван и ограничен от нейното предимно функционално предназначение. Това налага украсата да е съобразена със запазването на нейната здравина, тъй като основата сила при обтягането на колана се поема от рамката. Това предопределя тенденция към консервативност при формите и сравнително малко разнообразие.

Езиче: неговото предназначение е да фиксира колана при закопчаване. Най-често то е единично, но има и двойни (*кат. № 56*, *197*) или оформени като двузъбец (*кат. № 380-382*), в случаи когато токата и съответно коланът са с по-голяма ширина. Формата на езичето е издължена, с леко или силно подвит връх. Напречното сечение е кръгло, правоъгълно или полигонално. Украсата върху него (когато има такава) е предимно от

врязани линии, оформена животинска глава на върха, по-рядко се среща инкрустиране. Езичето се захваща за задната част на рамката, когато токата е с отделна рамка и плочка. В по-редки случаи задната част на рамката се затваря с допълнителна шарнирна ос и езичето е окачено на нея. Когато рамката и плочката са изработени заедно (обикновено при летите токи), в плочката се оставя отвор за езичето. Някои модели на езичета имат „зъбче" (*кат. № 2019*) в основата си, обикновено с правоъгълна форма, предназначено да улеснява захвата при закопчаване и откопчаване.

Плочки: изпълняват ролята на свързващо звено между рамката и колана. Същевременно те са и декоративен елемент, с който са съобразени формата и украсата на апликациите, когато има такива в гарнитурата. Формите са по-разнообразни в сравнение с рамките: геометрични – правоъгълни, триъгълни, ромбовидни, трапецовидни, кръгли, елипсовидни и варианти на овал; щитовидни; със зооморфно допълнение или изцяло зооморфни; оформени като палмета; форми с елементи на стилизирана растителност и т.н. Украсата също показва множество варианти: врязана, релефна, ажурна, инкрустирана, често в различни комбинации. Плочките се фиксират към колана по три основни начина. Чрез нитове, най-често преминаващи през плочката и по-рядко изляти заедно с нея или допълнително припоени. Чрез „уши" – приспособления разположени на обратната страна, отливани заедно с, плочката респективно токата. След отливането в тях са пробивани отвори. „Ушите" преминават през колана, а в отворите се прокарва тел или метален щифт за фиксиране. Възможно е някои да са били пришивани с нишка от нетраен органичен материал. Тези „уши" при токите от благороден метал, обикновено са заменени от телени петлици изработени от съответния метал, а прихващането към колана е същото, както при токите с „уши". Характерни са за летите изделия, по-често изливани заедно с плочката и по-рядко допълнително припоявани към нея. Чрез шипове, които преминават през ремъка и чрез огъване са захващани към него, за разлика от нитовете, които след преминаването през колана чрез ковane са оформяни в плоска повърхност. Начините на свързване на плочката към рамката, основно са два – подвижно и неподвижно, като по-подробно ще бъдат разгледани по-надолу, в частта за типовете.

АПЛИКАЦИИ: разположени са върху лицевата повърхност по дължината на колана и върху допълнителни ремъци. Имат предимно декоративно предназначение, но изпълняват и функцията да подсилват здравината на колана, както и да фиксират допълнителните ремъци към него. По-рядко се срещат апликации от метал, които да служат за гайки, поддържащи колана по неговата дължина, около тялото на човека. Това може да се обясни с използването на кожени гайки или изработени от друг материал, който изтлява с времето. Като тенденция, формата и украсата на апликациите, както и начините за фиксиране към колана или допълнителните ремъци, следват тези на плочката на токата. Когато формата на апликациите не повтаря тази на плочката, начинът за прихващане се запазва същият, както и присъствието на елементи от нейната украса. Височината на апликациите дава информация за основната ширина на колана. Двата му края, при токата и накрайника могат да бъдат стеснени, т.е. с по-малка ширина.

В групата на апликациите са включени типове находки, които вероятно са използвани като накрайници за допълнителен ремък, но биха могли да бъдат използвани и като апликации към него. Независимо от своето местоположение като накрайници на допълнителните ремъци към основния колан, те всъщност са апликирани, тъй като покриват само едната страна на ремъците. Накрайниците за основния колан винаги обхващат неговия край от двете страни.

НАКРАЙНИЦИ: разположени в края на колана, предназначени да го държат изпънат и да го предпазват от износване. За да изпълняват тази функция те обхващат края на колана от двете страни и чрез един или повече нитове се прихващат към него. Покриването на двете страни на колана е наложено от натоварването и триенето при

закопчаване и откопчаване. Тяхното използване в декоративно отношение придава завършеност на коланната гарнитура и като тенденция повтаря елементи от украсата на токата и апликациите. Формите биват: сърцевидни; амфоровидни; U-образни и различни вариации на щитовидно оформяне. Украсата е предимно врязана, ажурна или комбинация от двете. Ширината на накрайниците за основният колан може да бъде информативна само за ширината в неговия край, както и за размера на вътрешния отвор на рамката, докато тази на накрайниците за допълнителни ремъци показва тяхната основна ширина.

Към основните видове колани принадлежности се налага и добавянето на раздел „Разни", в който са включени отделни съставни части: рамки, плочки, езичета, фрагментирани апликации и накрайници. Някои плочки, за които може да се прецени какъв е бил начинът на свързване с рамката, ще бъдат включени в съответната група.

3. 2. Токи

С цел по-добро разграничаване токите ще бъдат класифицирани в няколко групи. Водещият признак за тази класификация в настоящата работа е начинът на свързване между рамката и плочката. По този начин ще бъде анализирано по-добре голямото разнообразие от форми и украса, начинът на изработка и каква е тяхната връзка с хронологията.

По този признак са обособени четири групи токи, като последната (четвърта група) е за токи-рамки, част от които са били използвани без плочка, а други са без запазена такава. Рамките могат да бъдат определени само към кои групи принадлежат, липсата на плочка не позволява да се определи към кой тип спадат. Освен това за някои от рамките не може да се определи със сигурност дали са имали плочки или са токи-рамки, т.е. функционирали са без плочка.

Първите три класификационни групи са разделени на отделни типове, като плочките са в основата на типологията, тъй като са много важна част от токата. Тяхната функция е не само да служат за украса, а и за да прихващат токата към колана. Плочката е важна част от токата, но не първостепенна от функционална гледна точка. Основната функция (по предназначение) се изпълнява от рамката, което отчасти ограничава свободното импровизиране при определяне на формата и украсата. Ажурното оформяне на рамката би намалило нейната здравина например, а всяка друга украса е подчинена на основната форма като се вписва в нея или я подчертава без да я нарушава. Промяната на формата при рамките извън различните варианти на овал и правоъгълник би довело до нефункционалност на самата тока. Профилирането на рамките е свързано с хронологията, тъй като пряко засяга техниката на изработката им, която се променя във времето, макар и за по-големи периоди. Именно силната функционална натовареност на рамките, предопределя тяхната консервативност по отношение на промените, засягащи тяхната форма и украса. Целта е да бъде проследено развитието във времето на частите на колана през избрания период (късна Античност). За нейното постигане една от задачите е систематизирането на коланните принадлежности и извеждането на надеждни хронологични индикатори в развитието на токите, което изисква проследяване на най-интензивно променящите се техни съставни части. Както вече беше отбелязано, рамката, макар и най-важна за функционалността на токата не отговаря на това условие, за бързо променящ се във времето елемент. Включването на рамката като критерий в типологията не би подпомогнало систематизирането и поради факта, че различни по форма рамки се използват в един тип (например в Група А: тип II. а (*кат. № 17-58*) и тип VII. А (*кат. № 146-232*) са представени с D-образни, В-образни, правоъгълни и елипсовидни рамки, някои оформени с животински глави или оребрени; тип VI (*кат. № 141-145*) се среща с елипсовидни оребрени рамки и с масивни, овални, гладки рамки; тип XIV (*кат. №*

337-342) също включва D-образни, B-образни и правоъгълни рамки; в Група C, типове VI. b (*кат. № 435-677*), VIII. A (*кат. № 685-725*) и IX (*кат. № 816-832*) са представени с правоъгълни рамки с прави или заоблени ъгли, трапецовидни и B-образни). Плочката изпълнява едновременно функционална и декоративна роля, което позволява формата и украсата да бъдат променяни по-свободно. Това е процес, който е по-интензивен и позволява по-често такива промени. Поради това плочката е по-важният индикатор в хронологично отношение, измененията в нейните форма и украса, настъпващи по-често, са продиктувани от различни фактори. Стремежът към естетика и разнообразие, формиращ различните тенденции за даден период от време, води до по-голямо разнообразие във формата и украсата, както и по-голяма динамика при промените. Личните предпочитания и по-високият социален статут, на определена част от обществото са фактор за наличието на изделия, отличаващи се от масовото производство.

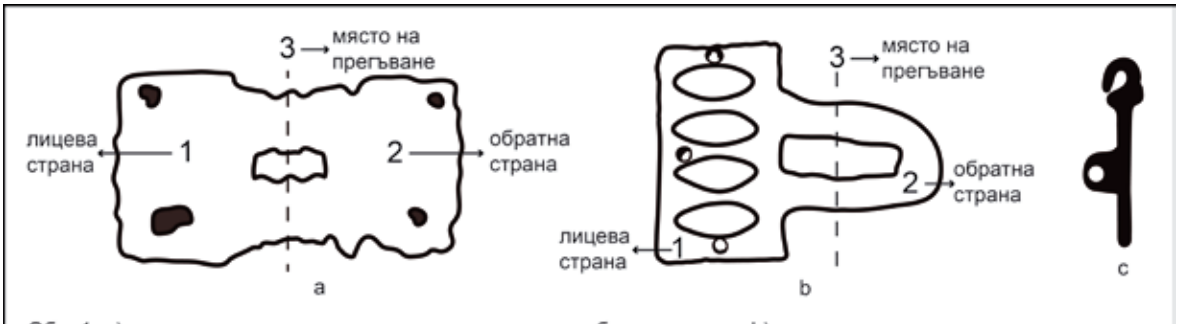
Основните типове ще бъдат разделени според формата на плочката и нейните технологични особености. Водещите критерии, които ще бъдат определящи за дефинирането на типовете за първите три групи токи са: 1) форма на лицевата част на плочката; 2) начин за прихващане към колана.

Групите са означени с главна латинска буква. Типовете ще бъдат означени с римски цифри. Вариантите на отделните типове ще се формират според наличието на украса и оформянето на обратната страна на плочката и ще са означени с малка латинска буква след римската цифра на съответния тип. Вариантите в някои типове, показват развитието на съответния тип във времето, което води до различната им датировка (например токите в Група A, тип I). Това развитие отразява промените, настъпващи по отношение на украсата и изработката, но върху същата форма на плочката. Специфичните разлики според вида на украсата ще бъдат отбелязани като подварианти, с арабска цифра след малката буква на латиница.

За типовете, отговарящи на такива в специализираната литература, ще бъде отбелязвано определеното съответствие.

3. 2. 1. ГРУПА A: Двусъставни токи - типове от I доXVII / кат. № 1-378

Група A: включва двусъставни токи, при които рамката и плочката са изработени отделно и са подвижно свързани. Плочката е двойно прегъната около рамката и се образува шарнир. В средата на плочката при прегъването има изрязване за езичето, което се захваща за рамката. Има три основни начина за оформяне на плочката за нейното прикрепване към рамката: (1) изцяло прегъване на плочката около рамката – получават се огледални части на лицевата и обратната страна (обр. 1a); (2) обратната страна е редуцирана до по-къса и тясна лента (обр. 1b); (3) двете къси ленти в предната част на плочката са огънати до образуване на две кукички за захващане към рамката или изляти заедно с плочката (обр. 1c). По-голямата част от токите имат нитове за фиксиране на плочката, съответно токата

Обр. 1: a) разгъвка на плочка със симетрични лицева и обратна страна; b) разгъвка на плочка с несиметрични лицева и обратна страна; c) профил на плочка с оформени кукички за захващане към рамката.

към колана, обикновено два или три на брой. Останалите имат „уши“ за прихващане на обратната страна на плочката/ плочките (тип XV) също две или три на брой.

Тип I: *Кат. № 1-16*: включва токи с триъгълна, плочка, понякога със скосени ръбове по периферията на лицевата повърхност, с кръгло разширение в края. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Прихващането към колана е с нитове от 1 до 3 на брой. Според наличието на украса и оформянето на обратната страна на плочката са разграничени пет варианта:

Тип I. а: *кат. № 1-9*: плътни плочки, гладки или украсени с ниело. Обратната страна след прегъването повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата.

Хронология: *Кат. № 1* е от Бабово, Русенско, датирана в IV в. намерена в гробница заедно с монета на император Лициний (308 – 324 г.) и луковична фибула (Върбанов, Драгоев 2012, 85). Според архитектурния план, строителната техника и билатерална фибула открита в насипа, проучвателят отнася построяването на гробницата между втората половина на II в. и края на III в., а използването и според монетата до началото на IV в., когато е ограбена и изоставена (Иванов 1988, 99-1-5).

Кат. № 2: Украсата с ниело върху лицевата повърхност на плочката я прави по-интересна. Ниелото е тъмна сплав от сребро, сяра, олово и мед. Полага се върху украшения, предметите на лукса или въоръжението, изработени основно, от сребро или бронз. От времето на късния III в. се срещат представителни серии сребърни накрайници на ножници на мечове, разпространени в дунавската и рейнската области, както и към колани елементи, част от легионерското и офицерското снаряжение. Също върху светска и църковна сребърна посуда, при орнаментация с фигурни изображения или нанасянето на надписи. С ниело са украсени сребърните коланните принадлежности и накрайникът на ножницата на един мечовете от Дуросторум. Датирани в края на III – началото на IV в. по паралели и анализ на находки от западните части на римската империя (Думанов, Бъчваров 2010, 365-372).

Кат. № 7 е от Нови при Свищов също е датирана в IV в. (Genčeva 2000, 55).

Кат. № 8 е от селище с период на обитаване втора половина на III в. След сезон 2014 г. резултатите показват, че селището е пострадало през 60^{те} години на III в. от нашествията на готите. Новооткрита сграда показва, че селището има и следващ период на обитаване (Бакърджиев 2008, 472; Бакърджиев, Козарев 2015, 572).

Кат. № 9 се отличава от останалите токи по обратната страна на плочката, оформена в по-тясна лента. В Пиатра Фрекъцей такава тока от бронз, оформена по същия начин и с два нита в задната част е датирана IV – V в. (Petre 1987, pl.101, 148b). В хронологията на В. Генинг токите от този тип също са датирани във втората половина на IV в. (Генинг 1979, 98-99, рис. А.1, Г.2). Подобна тока е намерена и в сондаж 1/02, гроб 2 от некропол в Чачак (Сърбия). Некрополът е датиран в периода втората половина на III – втората половина на IV в. Преобладават монетите от времето на тетрархията до наследниците на император Константин Велики (Дмитровић, Радичевић 2009, 16, 55, № 101). Пример за по-късно датиране на токите с редуцирана обратна страна е находка от гроб 46 при Миоркан (Молдова). Токата е определена като типична за хунската епоха, намерена е с фибула прототип на тези от средата на V в. наречени Братей-Вишков (Kazanski 2015 114, 116, fig. 3.1).

Типът отговаря на сорт 1, форма “B“, тип – “a“ по М. Зомер. Типът е класифициран от М. Зомер в I колонна група, между 290 – 400 г. Зомер (Sommer 1984, 59, 79, Taf. 1.9). В Диногеция (Румъния) такава тока е намерена с кръстовидна фибула и датирана в IV в. (Stefan 1941, 372, fig. 8). В Сучидава (Румъния) две токи от този тип са датирани в IV в. (Popilian, Bondoc 2012, 92, pl. IX grave 1; 130, pl. XLVII grave 128). Такава тока от Сингидунум е публикувана в каталог на музея в Белград, от разкопки (1981г.) в пласт от първата половина

на IVв. (Црнобрња, Крунић 1997, 287, обр. 481). В публикация за находки от Йордания К. Егер обобщава, че такива токи са намирани в гробове по долината на р. Рейн и Дунавските провинции с монети от III – IV в. (Eger 2003, 168; 165, fig. 1.4). З.Ински определя такива токи от Сучидава (Румъния), Интерциза (Унгария), Осиек и Сисция (Хърватия) като късноримски (Vinski 1967, 41; tab. XXXII.1-5, 7).

Основното разпространение на типа е от края на III – целия IV в.

Рамки: формата най-често е D-образна, с овално или слабо изразено ромбовидно напречно сечение. Задната част на рамката, където се захващат езичето и плочката е потънка, преходът е оформен плавно, чрез пластичен отстъп. Нямат допълнителна украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно или петоъгълно (от слабо изразен ръб върху горната повърхност) напречно сечение. Върхът се скосява без да е заострен, достига предната част на рамката или е слабо издаден пред нея без да е извит. Често в основата има правоъгълно „зъбче" или врязани напречни линии.

Материал: изработвани са от желязо, медни сплави или сребро.

Тип I. b: *кат. № 10*: плочка с ажурен триъгълник в средата. Обратната страна след прегъването повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата.

Хронология: *Кат. № 10* е случайна находка, но формата и изработката с изключение на ажурния триъгълник са аналогични на тип I. a, затова може да се впише в рамките на IV – началото на V в. Точен аналог на токата е цитирана от З.Ински находка от Алтенбург (Германия) и определена като късноримска и прототип на по-късни токи от VI в. (Vinski 1967, 41-42; tab. XXXVIII.4).

Рамки: D-образна, със слабо изразено ромбовидно напречно сечение. Задната част на рамката, където се захващат езичето и плочката е по-тънка, преходът е оформен плавно. Нямат допълнителна украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: Върхът се скосява без да е заострен, достига предната част на рамката и е слабо издаден пред нея без да е извит. В основата има врязани напречни линии.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип I. c: *кат. № 11, 12*: плочки с врязана украса – орнамент „птиче око", плътни линии с различна дължина и ориентация, линии от точки, плътно нанесени една до друга. Обратната страна след прегъването е по-тясна и по-къса спрямо очертанията на лицевата.

Хронология: *Кат. № 11* е датиран в периода IV – V в. без да има точен аналог (Uenze 1992, 176). И. Гавритухин оспорва тази датировка и смята, че е неоснователна, тъй като по-голямата част от находките са в пласт от VI в., а стратиграфската позиция на токата не е ясна. Според него формата е характерна за втората половина на V – първата половина на VI в. (Гавритухин 2002, 219). З.Ински публикува токи от Германия и Словения, с такава форма на плочката и сходна врязана украса от линии и орнамент „птиче око", датирани в късния VI – ранен VII в. (Vinski 1967, 46-47, tab. XLVII 1, 2, 5, tab. XLVIII 8). М. Даскалов включва тази плочка към тип Т. С. I., датиран във втората половина на VI в. Останалите токи в този тип са с триъгълна ажурна плочка, прихващани към колана с „уши" (Даскалов 2012, 48-49).

Кат. № 12 е находка от гроб, намерен при строителна дейност. Проучените пет гроба са със стреховидно покритие от тегули, ориентирани И-З, датирани в периода IV – VI в. (Стайкова 1984, 91). З.Ински публикува подобна тока от Кран (Словения), с двойно кръгло допълнение в края на плочката и врязана украса с орнамент „птиче око", датирана VI – VII в. (Vinski 1967, 46, tab. XLVII 3). Сходна тока с оребрена рамка и триъгълна плочка украсена с двоен пояс от точки по периферията, но без кръгли допълнения в ъглите е включена в група Н, тип 24 по Р. Мадида-Легутко. Типът е датиран в късната фаза от Великото преселение на народите, в група IIа по Б. Шмит, отговаряща на 450-480 г. (Madyda-Legutko 1986, 1, 89, Taf. 19. 24). Токи с триъгълни плочки без кръгли допълнения, с врязана украса и оребрени рамки са включени в тип Глувчице по И. Бажан и С. Каргопульцев,

датиран в последната четвърт на IV – средата на V в. (Бажан, Каргопульцев 1989, 30, рис. 1.13-15; 33, рис. 3).

Липсата на точни аналогии за двете токи (*кат. № 11, 12*) затруднява прецизирането на тяхната датировка. Формата на плочките, разположението на кръглите допълнения, както и украсата показват типологична връзка с токи от VI в. Спецификата при оформянето и украсата показва преработена форма на по-ранните токи от IV в. с триъгълни плочки (типове I. a и I. b тук) и вероятно преходен тип към по-късните форми от VI – VII в. (тип XIV тук).

Датировката за тип I. c: втора половина на V – VI в.

Рамки: оребрена, лята, обратната страна е „куха"; в предната част е оформен улей за езичето (само *кат. № 12*).

Езиче: правоъгълно сечение, профилирано в основата с два пояса от напречни врязвания, върхът му е оформен в стилизирана животинска глава (само *кат. № 12*).

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип I. d: *кат. № 13*: токи с триъгълна, плътна, плочка, върху лицевата повърхност с пунктир е нанесен християнски надпис, с кръгло разширение в края. Не е ясно как се езахващалаплочката към рамката поради счупване. Прихващането към колана е с 3 нита.

Хронология: Запазена е само лицевата част на плочката. Единствена находка, от частна колекция. Датирана по аналогия с токи типове II. e. 2 и VII. b тук във втората половина на V в. – начало на VI в. Авторът, публикувал токата я отнася в периода IV – V в. (Тотев 2002, 33). Посочените от него паралели на токи от Крим не са датирани в този период, а са определени като „обичайни за византийско – средиземноморския кръг в периода от втората половина на V – начало и първа половина на VI в." (Гавритухин 2002, 219; 227, рис. 3. 20, 21).

Датировка за типа: втората половина на V в.

Рамки: не е запазена.

Езиче: не е запазено.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип I. e: *кат. № 14-16*: плочки с клетки за инкрустации. Наличните екземпляри са фрагментирани в частта при захващането към рамката и не може да се определи по какъв начин е продължавала плочката след прегъването. М. Шулце-Дьорлам включва в изследването си тока от Сирия, при която обратната страна е оформена в тясна лента (Schulze-Dörrlamm 2002, 134, № 106). Плочката е лята, а клетките са оформени от допълнително припоена тънка лента. Гърбът на плочката, съответно клетките за инкрустиране са затворени с медна подложка. Най-известното наименование на тази техника на украса е клетъчна инкрустация или cloisonnée. Техниката е специфична и изисква високи художествени и технически умения. Предпочитаният метал за изработка на предмети с инкрустации е златото. Изработката от бронз с позлатяване и запазените стъкълца и седефена плочка (*кат. № 16*) показват стремеж за постигане на ефект близък до златните изделия с инкрустирани камъни.

Хронология: трите плочки са случайни находки и са датирани по аналогии с тока с инкрустации от Сърбия и токи с триъгълни плочки без инкрустации от Румъния и Абхазия в края на V – началото на VI в. (Харалambиева 2004, 236-238). Според типологията на М. Шулце-Дьорлам отговаря на тип C 18 датиран в същия период по аналогия с токи с правоъгълни и овални плочки украсени в техника cloisonnée (Schulze-Dörrlamm 2002, 135).

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от бронз, запазени са следи от позлатяване.

Тип II: *кат. № 17-115*: включва токи с правоъгълна плочка, понякога долните ъгли са

заоблени. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Прихващането към колана е с нитове 2 до 4 на брой.

Според наличието на украса и оформянето на обратната страна на плочката са разграничени 9 варианта:

Тип II. а: *Кат. № 17-58*: Среща се семпла врязана украса от линии върху плочката: диагонални и/ или отвесни от отвора за езика към долната част (т. нар. "кокоша стъпка"); очертаващи периферията; зиг-заг кръстосани и очертаващи контура линии; къси насечки при прегъването на плочката около рамката; може да имат орнамент "птиче око" или концентрични кръгове около нитовете. Обратната страна повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата.

Хронология: Отговаря на сорт 1, форма "С", тип "в" по М. Зомер за токите с елипсовидна и В-образна рамка и съответно на сорт 1, форма "С", тип "с" за токите с правоъгълна рамка. Токите от този тип са класифицирани от Зомер в първа коланна група датирана в периода 290-400г. (Sommer 1984, 59, 79, Taf. 2.6-8; Taf. 3). В Сърбия такива токи изработени от медни сплави са открити в Ромулиана (дн. Гамзиград) от гроб 6/06, в който са открити седем монети – 1 на Констанс (340-350 г.), останалите на Валент (367-378 г.) и от гроб 2/06 (Živić 2007, pl. VIII.46b, pl. X.50; Vasić 2007, 313); и от Виминациум (дн. Костолац) – в гробове Г-5382 (с два скелета) с две токи от медни сплави и сребърна тока от гроб Г-1033, тока от медна сплав в гроб Г-851, трите гроба са датирани във втората половина на IV в. (Спасић-Ђурић 2008, 416-423; сл. 7. 4, 6; сл. 8.2; сл. 9.2). В Румъния от некропола Пиатра Фрекъцей в гробове: С67, С38 и А268, датирани в IV в. (Petre 1987, pl. 104.151d; pl. 105.153.b; pl. 106.154b). Тока от този тип е включена към коланните принадлежности от IV в. в изследване на М. Бишоп и М. Кълстън. Датировката е основана на гробни находки с монети от южна Британия, северна Франция, Рейнската зона и Горен Дунав (Bishop, Coulston 2009, 218-219, fig. 137.4). Тази датировка се подкрепя и от инвентара или съоръжението, където са намерени включените тук находки.

Кат. № 27 е от гробница в източния некропол на Абритус при Разград. Гробницата е разкрита при спасителни разкопки и е с първоначалана датировка края на IV – първа половина на V в. (Радославова 2005, 192). По-късно гробницата е предатирана като нейното построяване е отнесено в края на III в. според монета на император Аврелиан отсечена 274 - 275 г. и е преизползвана до VI в. Токата е намерена в северната част на гробната камера, където се предполага, че е бил положен първият или първите покойници (Радославова 2007, 59).

Кат. № 39 от южния некропол на Абритус, като проученият сектор през 2011 г. е датиран в периода III – V в. (Радославова 2012, 296).

Кат. № 25 е от могилен некропол при Любенец, Новозагорско, с горна граница на използване до средата на IV в. В гроба са открити още накрайник и луковична фибула с украса от ниело, всички предмети са от медни сплави и позлатени (Игнатов, Велков 2009, 107, 117).

Кат. № 29 от южния некропол на Августа Траяна, проучен през 1976 г., който първоначално е датиран в периода II – V в. (Николов 1977, 55). По-късно датирането на некропола е прецизирано и според материалите периодът на неговото използване е от първата половина на II в. до третата четвърт на IV в. Не са открити находки от V и VI в. (Калчев 1984, 85).

Кат. № 35 е от югозападния некропол на Августа Траяна, проучен през 1988 г., със същия период на използване (Калчев 1989, 74).

Кат. № 50 е открита при спасителни разкопки от 2011 г., чиито участък попада в южния некропол на Августа Траяна, който некоректно е отнесен във втората половина на IV – V в. с препратка към публикуваните от Кр. Калчев резултати през 1984 г. (Игнатов, Сираков 2012, 350).

Кат. № 32 е от кула № V на Ковачевско кале, при Ковачевец, Поповско, където монетният

материал е от IV – V в., с преобладаващо количество на императорите Константин Велики и Констанций II (Атанасов, Станев 2001, 89).

Кат. № 44 с глинена лампа, чиято форма е характерна за III – IV в. (Младенова 1971, 38-51).

Кат. № 55 освен съдовете и запазеният градеж на гробницата са открити и монети на император Константин Велики, Крисп и Константин II (Ботушарова 1950, 245, 248).

Кат. № 58 е от гроб с монета на император Константин Велики (информация от Д. Драгоев, РИМ Русе).

Рамки: срещат се с D-образна, B-образна, правоъгълна форма и елипсовидни с оформени животински, глави маркиращи мястото на захващане на плочката. Всички рамки са без оформен на улей за езичето.

D-образните рамки са с овално напречно сечение. Задната част на рамката, където се захващат езичето и плочката може плавно да изтънява или да е с еднаква дебелина. Нямат допълнителна украса. Изключение е тока *кат. № 23*, чиято рамка е със стъпаловидно напречно сечение и врязана украса от кръгчета и „птиче око" върху лицевата повърхност, обратната страна е гладка. Задната част е по-тънка и с овално напречно сечение.

B-образните рамки са с овално или ромбовидно напречно сечение. Задната им страна може да бъде оформена, както при D-образните. Нямат допълнителна украса.

Правоъгълните рамки имат полигонално напречно сечение, в резултат на скосените страни на лицевата повърхност. Задната страна при захващането на плочката и езичето е по-тънка и с овално напречно сечение. Лицевата повърхност при ъглите е оформена в стилизирани листа.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът изтънява и може да е заострен, достига предната част на рамката или е слабо издаден пред нея и понякога е извит. При някои езичета върхът е украсен с кръстосани врязани линии или е оформен в стилизирана змийска глава. В основата може да има правоъгълно „зъбче" или врязани напречни линии. Срещат се токи с две езичета.

Материал: изработват се от медни сплави или сребро.

Тип II. b*: кат. № 59-61:* включва токи с плочки с релефна щампована украса. Един от видвете щампована украса включва стилизиран растителен орнамент (*кат. № 59*). Другият е изображение на Тракийски конник в рамка от полусферични топчета, имитиращи гранулация (*кат. № 60, 61*).

Хронология: Този вид изображения са коментирани от А. Хараламбиева, с примери от района на Среден Дунав, включващи токи и обкови за сандъчета. В тази територия конят и ездачът са интерпертирани като Белерофонт върху Пегас, но за земите южно от Долен Дунав изображението има за прототип Тракийският конник познат от оброчните плочки. Повечето цитирани паралели са откривани с монети на императорите Константин II, Констанций II, Юлиан, Валентиниан, Валент и Грациан (Хараламбиева, Иванов, 2003, 143-146). Колективна находка от Мала Азия със златни предмети – плочка от тока, апликация и накрайник с изображение на конник и куче са открити заедно със златни монети на Констанций Гал и Констанций II (Sommer 1984, Taf. 54.9-11). Според монетите, с които са откривани този тип изображения върху колании принадлежности – втора половина на IV в.

Рамки: елипсовидни или B-образни; при B-образните рамки мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът изтънява и може да е заострен, достига предната част на рамката без да е издаден пред нея. При някои езичета върхът и/ или основата са украсени с кръстосани или напречни врязани линии или е оформен в стилизирана змийска глава. В основата може да има правоъгълно „зъбче" или врязани напречни линии.

Материал: изработвани са от медни сплави, някои плочки са медни (*кат. № 60*).

Тип II. с: *кат. № 62-66 (кат. № 67* – изключен) токи с плочка с врязана украса. Според вида на украсата са разграничени два подварианта:

Тип II. с. 1: *кат. № 62-65*: стилизиран орнамент, най-често растителен.

Хронология: *Кат. № 64* произхожда от могилен некропол с вторични гробове от IV – V в. (Велков, Кънчева-Русева 2015, 261).

Кат. № 65 е от гроб 8 в сармато-алански некрополи до Полски Градец, Старозагорско. Токите открити в двата некропола са датирани в периода IV – V в. По-ранният източен некропол е от края на IV – началото на V в. По-късният некропол вероятно е възникнал около средата на V в. и е използван не повече от 10-20 години (Борисов 2016, 87, 93).

За останалите две токи няма данни дори за местонамиране. В хронологията на А. К. Амброз тока със сходна украса е датирана в V в. (Амброз 1971, 101, рис. 2.11). Тока от Франция с подобен мотив на украсата върху плочката като тази на *кат. № 6* е датирана около 400 г. (Levada 2013, 229, fig. 16.5; 232). Според формата и техниката на украса датировката на *кат. № 64* може да се отнесе и за *кат. № 63*.

Рамки: елипсовидни и овални, мястото за захващане на плочката е по-тънко. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение, някои са профилирани. Върхът изтънява и може да е заострен, заоблен или оформен в стилизирана животинска глава, достига предната част на рамката или е издаден пред нея и понякога е извит.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип II. с. 2: *кат. № 66*: украса от геометрични орнаменти (триъгълници, кръгчета, „птиче око", дъги), в редуваща се композиция.

Хронология: Отговаря на сорт 1, форма "C", тип "f" по М. Зомер за токите с елипсовидна, а тези с В-образна рамка и съответно на сорт 1, форма "C", тип "c". Токите от този тип са класифицирани от Зомер във втора колонна група датирана в периода 364/70 – 407 г. за Гало-Рейнската област и 380 – първата половина на V в. за района на Дунав. (Sommer 1984, 62, 79; Taf. 6, 7). Тока с такава рамка има в детски гроб от Štrbinci (североизточна Хърватия), датирана във втората половина на IV – V в. (Migotti 2015, 671, 680; fig. 2a, b). В гроб 173 от 2001 г. от некропола на Лучистое (Крим) е намерена рамка от тока украсена в кербшнит, с езиче с две зооморфни допълнения при основата. По направени аналогии за токата от Германия и Белгия, както и от анализа на богатия инвентар, гробът е датиран в края на IV – началото на Vв. (Айбабин, Хайрединова 2009, 23, рис. 2, 17-18).

Кат. № 66 е от гроб 91 (заедно с накрайник *кат. № 1856* тук) в южния некропол на Августа Траяна/ Стара Загора, разкопки през 1988 г. Проучените гробове съдържат находки и монети, които датират южния некропол в периода от средата на II – третата четвърт на IV в. След изоставянето на некропола там е укрита колективна монетна находка с най-късни емисии от първата половина на V в. (Калчев 1989, 74-75; Калчев 1990, 85). Подобна тока е открита при спасителни разкопки в Кюстендил[8], която има абсолютен аналог от Найсус (Сърбия) в гроб 19 от 2012 г., заедно с монета на император Валентиниан I (Ivanišević 2015, 658-659, fig. 5).

Рамки: елипсовидни, двата края при захващането на плочката са оформени в животински глави, след които рамката става по-тънка и е с кръгло напречно сечени; с врязяна украса, повтаряща мотива и орнаментите върху плочката; украсата е нанесена само върху лицевата повърхност, която е със стъпаловидно напречно сечение – обратната страна е равна и гладка. Няма оформяне на улей за езичето.

[8] Открита е колонна гарнитура (Кат. № 67, 1346, 1861, 1880, 1881), която не е представена тук, поради несъгласие на проучвателя. В каталога и илюстрациите, съответните номера ще бъдат отбелязани като изключени.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът изтънява и може да е заострен, достига предната част на рамката или е издаден пред нея и понякога е извит. Основата често е украсена с напречни врязани линии, някои имат две симетрично разположени зооморфни допълнения; върхът може да е оформен в стилизирана змийска глава.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип II. d: *кат. № 68, 69*: включва токи с рамка вградена в плочката, украсени в техника кербшнит. Техниката е свързана с гравирането, но се отличава по това, че при нея орнаментът се изрязва, чрез отнемане на фона около предварително зададения мотив. Този стил (*Kerbschnitt*) се развива в горно- и среднодунавските ателиета и Северна Галия и една от характеристиките на местното ювелирство. В основата му стоят есовидни, спираловидни и стилизирани растителни мотиви. Често те са комбинирани с животински фигури, получени при отливането на основната част и украсяващи периферията на украшенията. Този стил се прехвърля през втората половина на 5 в. върху варварски, основно германски бижута и става определящ за голяма част от европейските паметници за периода на късния V – началото на VII в. Дълбокият *Kerbschnitt*, характерен за среднодунавските и галски паметници се изработва с помощта на чук и длето, като техниката напомня работата на скулптурите върху камък (Думанов 2012, 212).

Хронология: *кат. № 68* е от Ескус, идентична тока от околностите на Тата (Унгария) е включена във втора колана група в типологията на М. Зомер, датирана за Подунавието в края на IV и началото на V в. (Sommer 1984, 62, 79, Tafl. 12.1). Другата (*кат. № 69*) е от кастела Ятрус, датирана също в края на IV и началото на V в. по аналогии с находки от Унгария и Румъния. Токите с украса в техника кербшнит са определени като част от провинциално-римския военен колан (Gomolka-Fuchs 2007, 281).

Рамки: елипсовидни с оформени животински глави, маркиращи мястото на захващане на плочката. Лицевата повърхност е украсена, с редуващи се триъгълници в техника кербшнит, обратната страна не е украсена. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработени са от медни сплави.

Тип II. e: *кат. № 70-78*: токи с плочка с врязана украса; обратната страна на плочката е оформена в по-тясна лента. Според вида на украсата са обособени два подварианта:

Тип II. e. **1**: *кат. № 70-75* врязана украса от пояси с насечки по периферията и „запетайки" в образуваното поле (*кат. № 70*) или със стилизирана растителна украса в техника поансон *(кат. № 71-74,* най вероятно *и 75)*.

Хронология: *кат. № 72* е от крепостта на н. „Св. Атанас" при гр. Бяла, Варненско, плочката е от сграда датирана в VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов, АМ Варна).

Кат. № 74 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско. Плочката попада в периода D1/ D2, отговарящ общо на 490 – 600/ 602 г. (Bülow 2008, 64). Токи с така украсени плочки има от Херсонес в пласт с находки от VI в., те са датирани в първата половина на века по аналогия с типове на М. Казански и А. И. Айбабин (Гавритухин 2002, 218, 223; 225, рис. 1. 8, 9). Токите с така украсени плочки отговарят на тип B12 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в късния V – началото на VI в., в групата е включена и плочката от Ятрус (Schulze-Dörrlamm 2002, 64-65). Токи с елипсовидни плочки украсени в тази техника, но с изображения на животни отговарят на тип IV.1.B по М. Казански, датирани във втората половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 161, 189, fig. 16.3-7).

Рамки: елипсовидни, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, извитата част за захващане към рамката е оформена като кука; върхът излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработени са от медни сплави.

Тип II. е. 2: *кат .№ 76-78*: плочката е украсена с християнски надпис.

Хронология: Отговаря на тип IV.3.A по M. Казански (Kazanski 1994, 161). При публикуване токите от музея във Варна (*кат. № 76, 77*) са датирани във втората половина на IV – V в. по аналогия с такива без надпис върху плочката, едната е случайна находка, а другата е от гроб без друг инвентар (Минчев 1994-1995, 18-23), както и токата от североизточна България *Кат. № 78* по аналогия с токите от Варна (Тотев 2002, 32). М. Казански изтегля хронологията на такива токи в първата половина на VI в. като прави паралел с тока от мъжки гроб в Лар (Абкхазия) (Kazanski 1994, 189, fig. 16.2). М. Шулце-Дьорлам включва токите с правоъгълна плочка с врязана украса (с християнски изображения и надписи) в тип B11, датиран във втората половина на V – VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 62-63). Тока с надпис от Добруджа без точно местонамиране е датирана в VI в. от Й. Барнеа (Barnea 1994, 12-13, Abb. 14). Токите с правоъгълни плочки с надпис притежават някои особености, които ги отличават от тези с плочки без надпис. Плочката е оформена в по-тясна лента на обратната си страна, имат профилирани езичета, издадени пред рамката, което не е характерно за токите от IV в. В случая може да се определят само приблизителни хронологични граници за този тип между втората половина на V в. и първата половина на VI в.

Рамки: елипсовидни, мястото за захващане на плочката е по-тънко. Не са украсени. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, извитата част за захващане към рамката е оформена като кука; върхът излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип II. f: *кат. № 79-83*: включва токи с правоъгълна плочка, излята заедно с релефна геометрична форма (ромб, триъгълник, правоъгълник) върху лицевата страна, украсена с врязани напречни, надлъжни или диагонални линии. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове, обикновено 3 на брой.

Хронология: отговаря на тип V. 2 – токи с правоъгълни плочки, украсени с ивици по M. Казански, с датировка от средата на V – средата на VI в. (Kazanski 1994, 164). Същата датировка е цитирана и от К. Егер за такава тока от гроб 10 на некропола Wady Faynan/ Йордания (Eger 2003, 168, 170; 167, fig. 2.2). Тока с такава плочка има от гроб № 14/1914 от Херсонес, заедно с фибула датирана във втората половина или последните десетилетия на V в. (Gavritukhin, Kazanski 2010, 106; 105, fig. 4.15-14). От некропола при Алмалик-дере (Крим) такава тока също е датирана в средата на V – средата на VI в. (Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011, 163, 167, fig. 17.2). В по-ранни свои публикации А. Айбабин датира такъв тип токи от Крим в VI – първата половина на VII в. (Айбабин 1979, 24, рис. 1.12, 16, 28, рис. 5.5). По-късно същия тип токи представен отново с находки от Крим е с датировка в първата половина на VI в. (Айбабин 1999, 63, рис. 21.1, 269, 310, табл. XXVI.3, 313, табл. XXVII.164, 165, 169).

Кат. № 80 е от обитавано място преди там да възникне некропол през втората половина на V в. Следователно токата е с горна граница средата на V в. (Даскалов, Трендафилова 2006, 27-28).

Кат. № 81 е от опожарен пласт на укрепено селище при с. Сваленик, Русенско, датиран според монети след 561/2 г. (Върбанов, Драгоев 2012, 74-75).

Кат. № 82 е от Римското кале в околностите на гр. Котел, обитавано през IV – V в., изграждането на крепостната стена е отнесено в първите десетилетия на VI в., а животът е продължил до началните десетилетия на VII в. Нумизматичният материал е с най-ранни монети на император Юстин I, а най-късните на император Фока, емисия 604-607 г. Предполагаемата датировка за плочката е в рамките на V – VI в. (Даскалов 2009, 90, 96). *Кат. № 79, 83* са случайни находки.

Рамки: елипсовидни, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Не са украсени. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с правоъгълно, заоблено напречно сечение; върхът излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработени са от медни сплави.

Тип II. g: *кат. № 84-88*: включва токи с правоъгълна плочка, лицевата част е с касетъчна форма, като гърбът е отлят с бордюр. Украсени в техника кербшнит със спираловиден орнамент, някои и с инкрустации. Имитации на тази техника се постигат чрез снемане на дървен или восъчен модел от стар образец. След охлаждането, орнаментацията се дооформя с резец или длето, а доста често качеството на отливката е достатъчно, за да се получи достатъчно дълбок *Kerbschnitt*, като допълнителна обработка не е необходима. Техниката с отливане е характерна за северночерноморските изделия от късния V и целия VI в., докато допълнителното изрязване след отливането е често срещано при произведенията на долнодунавските ателиета (Думанов 2012, 212-213). Обратната, прегъната страна на плочката е плоска и може да повтаря формата на лицевата или да е редуцирана до къс правоъгълник.

Хронология: *кат. № 86* има точен аналог от гроб № 14/1914 от Херсонес, заедно с фибула датирана във втората половина или последните десетилетия на V в., както и от некропол IV на Сингидунум (Сърбия), гроб 2/2006, датиран в периода 420/30-450 г. (Айбабин 1979, 28, рис. 5.6; Ivanišević, Kazanski 2007, 118; 119, fig. 5.11; 125, fig. 8). Подобни има от некрополи на Кримския полуостров: Скалистинския некропол от гробници 5 и 138, датирани в първата половина на VI в. (Веймарн, Айбабин 1993, 168, рис. 3.1, рис. 9.1). Със същата датировка са и подобни токи от Керч и Скалистое (Айбабин 1979, 28-29, рис. 5.7, 8)

Кат. № 87 е датиран в VI в. по аналогия с токи, отговарящи на тип 1 по Вагалински, Атанасов, Димитров (Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 84-86). *Кат. № 87* има аналог от Керч със същата датировка (Gavritukhin, Kazanski 2010, 106; 105, fig. 4.15-17; 107, fig. 4.16-3).

Рамки: (1) овални; (2) правоъгълни. И при двете форми мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Лицевата повърхност често е украсена в същата техника и орнаменти като плочката. При овалните рамки се срещат и клетки за инкрустиране при основата на рамката. Правоъгълните рамки имат оформен улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез кукичка разположена в основата, изработена отделно и захванатa чрез занитване или отлята заедно с езичето. Масивни, с триъгълно или заоблено напречно сечение; върхът излиза пред рамката и е извит над нея. Имат врязана и инкрустирана украса.

Материал: изработвани са от медни сплави или сребро.

Тип II. h: *кат. № 89-117*: включва токи с правоъгълна плочка с инкрустации. С излята лицева част, образуваща рамката на плочката. Клетките за инкрустация може да са оформени с допълнително припоена лента (*cloisonnée)*. Плочките, чиито клетки са изработени в тази техника са сравнително еднотипни – в централната част е разположена голяма, овална или елипсовидна клетка запълнена с полусферична инкрустация (камък или стъклена паста) обработена *en cabochon* (горната лицева повърхност е изпъкнала, а обратната е плоска. Най-често в останалото поле са оформени още две клетки с полукръгла форма от двете страни на централната (*кат. № 89-95*). Изключение е плочка, чиито клетки са образувани от диагонално пресичащи се ленти, които оформят четири триъгълника (*кат. № 96*). Другият начин за оформяне на клетките е при самото отливане. Тази техника дава възможност за изработка на по-разнообразни форми на гнездата и различни комбинации между тях – правоъгълни, елипсовидни, Г-образни, кръгли,

капковидни, сърцевидни, кръстовидни, с форма на ромб (*кат. № 97-117*). Гърбът на лицевата част на плочката е затворен с допълнителна тънка пластина, която придържа долната страна на инкрустациите. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, обратната страна е оформена в по-тясна и къса лента. Прихващането е с 2 или 3 нита, които фиксират само плочката към колана, но не и рамката към плочката.

Хронология: токите, изработени в техника *cloisonnée* (*кат. № 89-96*) са включени в I група и отговарят на тип I.3, с варианти според оформянето на инкрустациите по М. Казански. Токите с масивни езичета и рамки са датирани в V в., а тези с тънки такива в първата половина на VI в. Според цитираните примери, находките са намирани в гробове на индивиди и от двата пола, т.е. не са строго предназначени само за единия пол (Kazanski 1994, 138; 145-154). Към тази датировка са отнесени и токи от Йордания (Eger 2003, 170; 167, fig. 2. 1, 3). Токите, чиито плочки са отляти с клетки за инкрустиране, които не покриват цялата повърхност на плочката (*кат. № 97-117*) са включени във II група по М. Казански и отговарят на тип II.3, с варианти според оформянето на инкрустациите, с датировка първата половина на VI в. (Kazanski 1994, 138; 156-157). В типологията на М. Шулце-Дьорлам за колекцията на Централния римско-германски музей токите с инкрустации са включени в група С, в типове от С9 до С17 за тези с правоъгълна плочка. Датировката на тези типове е поставена в рамките на късния V в. и първата половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 105-134). Към тази типология и хронология са отнесени *кат. № 92, 97, 100, 104, 105, 108-111, 114*, публикувани от А. Хараламбиева (Хараламбиева 2004 228-236). В типологията на М. Даскалов *кат. № 89-95* отговарят на тип Т. Е. I; *кат. № 96, 102-104, 106, 114* отговарят на тип Т. Е. II. 1; *кат. № 98-101* отговарят на тип Т. Е. II.2; *кат. № 108* отговаря на тип Т. Е. III. 1; *кат. № 109-112* отговарят на тип Т. Е. III. 2. Всички типове са датиран от средата на V – средата на VI в. (Даскалов 2012, 55-57, 285-286, таблици 3 и 4).

Кат. № 95 е от крепост на п-в Хрисосотира при Черноморец. Открита на дневната повърхност покрай интервалума на североизточната крепостна стена маркирана с монети от управлението на император Юстиниан I (Христов 2015а, 122).

Кат. № 101 е от амфитеатъра на Сердика и според стратиграфските данни е датирана в годините на управление на император Юстиниан I. Изказано е предположение, че след счупване е използвана за апликация (Даскалов 2012, 56). Към наблюдението за вторично предназначение може да се добави, че един от отворите за нитове (на дългата страна при захващането към рамката) е пробит допълнително. За останалите три нита клетките са оформени така, че да подчертаят мястото на отворите.

Кат. № 105, 107 са включени от М. Даскалов в тип Т. С. II. 3. „Токи с подвижна правоъгълна плочка с ажурна украса около ажурен кръст", датиран във втората половина на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 49-50, 238, обр. 68.7, 8). *Кат. № 107*: отворите в плочката не са ажурни, а изляти клетки за инкрустиране. Има точен аналог от Шапка (Абхазия) включена в тип II.3.B по М. Казански, датиран в V – първата половина на VI в. (Kazanski 1984, 156-157, fig. 15.10). *Кат. № 105* вероятно също е имала инкрустирана украса.

Кат. № 115: е отнесена към тип Т. С. II. 3 по М. Даскалов, датирана в последните десетилетия на VI в. (Момчилов 2013, 409). Тази плочка също не е ажурна, а с инкрустирана украса. Плочка с идентична украса от оформяне на клетките има от Мала Азия, включена в тип II.3.C по М. Казански, датиран в VI в. (Kazanski 1984, 157, fig. 15.11) и в тип С14 по М. Шулце-Дьрлам, датиран между последната четвърт на V и първата четвърт на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 120-123, № 98; 244).

Рамки: елипсовидни, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Не са украсени. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, извитата част за захващане към рамката е оформена като кука; върхът излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработвани от медни сплави, често със следи от позлатяване.

Разни: включва токи с правоъгълна плочка. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна по-често е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове, от един до 4 на брой *(кат. № 118-126)*.

Кат. № 118 е от гробница, чиито особености на градежа са отнесени в III – IV в., но в нея са открити три скелета. Споменава се и тока без илюстрация (открита в близост с гробницата) с аналог от Диногеция, която се датира най-рано в VI в. (Василчин 1984, 78). Вероятно гробницата е използвана през по-голям период от време и съдържа материали от различно време. Аналогична тока има от гроб 27A от некропола на Ромулиана (Сърбия), гробът е от втората фаза на некропола, датирана между 380-410 г., разположен над гроб 44, в който е открита монета на император Констанций II, отсечена 337-348 г. (Petković, Mildinović-Radmilović, 2014, 88, 93, 100-102; 125, pl. VI.3; 126, pl. VII.3).

Кат. № 118-123 токи от такъв тип са включени в изследване на материали от Източен Крим (некропол Фанагория и Тузлинския некропол), датирани в хунската епоха от самия край на IV и първата половина на V в. (Строков, 2009, 315, рис. 5.15, 27, 28, 29, 35, 44, 46, 49-51). Некрополът Фанагория е публикуван по-късно, гроб № 34 съдържа пет токи от този вид. Според останалия инвентар гробът е датиран в периода 430-450 г. (Медведев, 2011, 37-38, 41, рис. 6.6-10). В изследване на Э. Хайрединова по материали от некропола в Лучистое (Крим) такъв тип токи с издължени правоъгълни пропорции на плочката, прихващани с по един нит са предназначени за обувки, датирани в първата половина на V в. (Хайрединова, 2003, 141, рис. 1. 2-4, 6). И. Засецкая датира такъв тип токи от Керч (Крим) в последната четвърт на IV – първата половина на V в. (Засецкая 1993, 84, табл. 26.109, табл. 27.117, табл. 55.300). Подобна на *кат. № 122* е открита в Полша с материали от последната фаза на Виелбаркската култура, датирани в първата половина на V в. (Woźniak 2013, 438, fig. 2.d).

Кат. № 125: е случайна находка, близка е до токите от тип II. е (тук), но няма украса. Сходни са оформянето на обратната страна на плочката в по-тясна лента, масивното профилирано езиче издадено и извито пред рамката, която е с удебелена предна част. Тези характеристики отличават тази тока от по-ранните токи от тип II. а и по-вероятната датировка за *кат. № 125* е в периода от втората половина на V – VI в.

Кат. № 126: дарение в НАИМ от Шуменско. При публикуването, според изработката и двойното прегъване на плочката авторът счита, че е от IV – V в. (Гатев 1997, 368). Гробната находка от Троян (*кат. № 1195* тук) посочена за аналогична е датирана около 500 г. (Велков 1938, 420, обр. 203). Такива оребрени рамки има от Ятрус датирана във втората половина на V в. – началото на VI в. *кат. № 1202* (Gomolka-Fuchs 1991, tafl. 58.777); трисъставна тока с такава рамка (*кат. № 393* тук) има и от Големаново кале, при Садовец, Плевенско датирана в първата половина на VI в. (Uenze 1992, tafl. 10.3). В полза на по-късната датировка на *кат. № 126* трябва да се вземе под внимание и специфично оформеното езиче. Издадено пред рамката със силно извит връх почти в 90˚. Типовете токи снабдени с такива езичета и особено със "зъб" в основата си се датират значително по-късно: тип Сиракуза (Werner 1955, 37), тип Салона-Истрия (Uenze 1966, 142-146), тип Кестей-Печ (Vinski 1967, 33-37). Следователно тази тока би трябвало да се датира поне в началото на VI в., но не по-рано.

Тип III: *кат. № 127, 128*: включва токи с ромбовидна плочка. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с 2 до 4 нита. Нитът в централната част прихваща едновременно плочката към рамката и към колана. Останалите нитове свързват само плочката и колана. Върху лицевата страна е нанесена врязана украса в техника поансон.

Хронология: *кат. № 127* е случайна находка, а *кат. № 128* е от некропол, датиран в III в. по монети от повърхностния слой (Кузманов 1979, 107), но не е от гроб. Нямат точен

аналог, но най-близките по форма токи са тези с триъгълна плочка. Подобна тока с врязана украса има от некропола на Пиатра Фрекъцей (Румъния), гроб А96, датирана IV – V в. (Petre 1987, pl. 101, 148b). Тока от некропол от последната фаза на Черняховската култура в Молдова, с триъгълна плочка без кръгло допълнение в края и с оформена по-къса и тясна обратна страна е определена като типична за хунската епоха. От същия некропол са и фибули от типа Братей-Вишков от първата половина и средата на V в. (Kazanski 2015, 114, 116, fig. 3.1). Тока с ромбовидна неукрасена плочка, находка от могила на Таманския полуостров (Русия, обл. Краснодар) е датирана в V в. и две от гроб 3/2005, датирани в първата половина на V в. (Паромов 2003, табл. 64.40; Строков 2009, 315, рис. 5.30, 31).

Датировката за тип III може да се отнесе в периода втората половина на IV – първата половина на V в.

Рамки: с овална форма, могат да бъдат гладки, с кръгло или полигонално напречно сечение. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; силно профилирани в основата; върхът е оформен в стилизирана змийска глава, излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип IV: *кат. № 129-131*: включва токи с правоъгълна плочка с вълнообразна задна част, с ажурна и врязана украса. Ажурната украса е от триъгълници, правоъгълници или ромбове, врязаната украса включва единични и концентрични кръгове и орнамент „птиче око“ и линии, следващи ажурните отвори и формата на плочката. Прихващането към колана е с нитове, разположени в долната част на плочката. В централната част също има нит, който фиксира плочката за рамката, но придържа и колана.

Хронология: *Кат. № 129* е от обект „Килийно училище“ в Кюстендил и заедно витлообразна апликация (*кат. № 1336* тук) са датирани в XIII – XIV в. Монетните находки от късната античност включват емисии от император Константин Велики до Юлий Непос (Михайлов, Сестримска 1981, 9, № 61).

Кат. № 130 е датирана в IV в. по аналогия с тока от некропол при яз. Батак (*кат. № 141* тук) (Любенова 1981, 177).

Кат. № 131 е от Перперикон, разкопки 2001 г. в южната част на скален подход към главната порта на Двореца, но липсват данни за хронологията на материалите в него (Овчаров, Нехризов, Коджаманова 2002, 123).

Трисъставни токи с подобни ажурни плочки отговаря на сорт 2, форма “B“ по М. Зомер, класифицирани в първа колонна група датирана в периода 290-400 г. Едносъставните подобни токи са включени в трета колонна група, датирана в първата половина на V в. (Sommer 1984, 59, 79-80, Taf. 13.5-6, Taf. 14.1-4, Taf. 16.2-5). Датировката на този тип може да се определи в рамките на периода IV – първата половина на V в.

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип V: *кат. № 132-140*: включва токи с правоъгълна плочка с разчленена периферия, с ажурна и врязана украса В задната част на плочката има ажурни правоъгълници, понякога с кръстовиден отвор между тях. В предната част на плочката са врязани концентрични кръгове. Прихващането към колана е с нитове, разположени по периферията. В централната част също има нит, който фиксира плочката за рамката, но придържа и колана.

Хронология: *кат. № 132* е от некропол с цистови гробове, датирани според инвентара приблизително в IV в., а според монета от „Харонов обол“ след средата на IV в. (Петрова 1999, 51).

Кат. № 135 е от голям некропол при Копривлен, Гоцеделчевско, използван през периода IV – края на XI в. Гробът отговаря на тип VI по типологията на проучвателите, който се използва през IV – VI в. (Кацарова, Хаджиангелов 2002, 229). Токата е разгледана в

отделна публикация. Според анализа на находките в гробните съоръжения от този тип в некропола при Копривлен, токата е датирана във втората третина на IV – края на V в. Горната граница на гробните съоръжения със стреховидно поставени тегули в края на V – началото на VI в. е според оребрена рамка на тока с посочена аналогия от некропола при Кошарево, Брезнишко (Марваков 2007, 400). Двете оребрени рамки, обаче се различават по форма: тази от Копривлен е D-образна, с почти равномерна дебелина, а тази от Кошарево има B-образна форма и по-тънка задна страна при захващането на езичето. Равномерното оформяне на рамката и лекото плавно изтъняване при захващането на езичето е по-характерно за токите от IV – първата половина на V в., докато по-тънката задна страна на рамките, отделена с подчертан отстъп се среща след средата на V в. Направена е и аналогия по отношение на рамка, езиче и елементи на украсата с тип B2 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в първата половина и средата на V в. (Марваков 2007, 400-401).

Този тип токи са по-близки като форма на плочката до тип B3, защото са правоъгълни, докато тези от тип B2 са кръгли по М. Шулце-Дьорлам (в предната част правоъгълната плочка има врязани концентрични кръгове, преминава чрез стесняване към задната, която е разчленена от три кръгли допълнения за нитове), датиран в същия период (Schulze-Dörrlamm 2002, 41-42).

Датировка за тип V – втората половина на IV – първата половина на V в.

Рамки: с овална форма, могат да бъдат гладки, с кръгло или полигонално напречно сечение. Мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с плавен преход. Рамката може да е с отворени изтънени краища. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Профилирани, извитата част за захващане към рамката е оформена като кука, разположена преди края на основата на езичето; върхът е оформен в стилизирана змийска глава, излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VI: *кат. № 141-145*: включва токи с правоъгълна, ажурна плочка с три триъгълно оформени удължения в долната част, завършващи с кръг; врязана украса от линии, концентрични кръгове и „птиче око“**.** Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове разположени в триъгълните удължения в долната част на плочката и един нит в централната част, който фиксира плочката към рамката, но придържа и колана.

Хронология: *кат. № 141* е изброена заедно с инвентара на общо четири вторични гроба с трупополагане и ориентация СЗ-ЮИ. В този инвентар са и две гривни, завършващи със змийски глави датирани по аналогия с такива от Лъки, Смолянско в първата половина на IV в. с монети на император Константин Велики и Константин II. Освен четирите гроба с трупополагане в същата могила има и един с трупоизгаряне и керамика датирана в IV в. Проучените могили и отчасти две селища в района на Баташката котловина показват обитаване от VI – IV в. пр. Хр. След известно прекъсване обитаването продължава през римската и късноримска епоха до края на V в. (Милчев, Цончев 1970, 195, 202). Оребрените рамки, чиито ребра са оформени като заострени листенца (както при *кат. № 139*) са включени от И. Бажан и С. Каргапульцев в група III, тип Витково, датиран между средата на IV – средата/ третата четвърт на V в. В типа е включена и цяла тока с плочка (Бажан, Каргапульцев 1989, 30, рис. 1.27; 33, рис. 3).

Кат. № 145 е от късноантично селище с два периода на обитаване от средата на III в. до късните десетилетия на IV в. и втори период в рамките на VI в. Преобладават монетите от IV в., най-късната монета е на император Юстиниан, сечена 556-557 г. (Грозданов, Даскалов 2015, 32; Грозданов, Даскалов 2015а, 496).

Кат. № 142-144 са случайни находки.

М. Даскалов коментира тези токи към тип Т. А. IV. 1, отбелязвайки тяхното особено място и липсата на достатъчно сигурна археологическа среда. Към примерите е включена и тока от Младо Нагоричане (Македония), датирана във втората половина на V в., но без конкретни данни (Даскалов 2012, 34).

М. Зомер представя подобна тока от Карнунтум, като германска имитация на трисъставни токи от сорт 2, форма „В", попадащи във втора колонна група, датирана около 380 г. и началото на V в. (Sommer 1984, 78-79, Taf. 15.2). Л. Вагалински също свързва формата на плочката на *кат. № 141* с готско присъствие в северозападния дял на Родопите (Вагалински 2002, 70-72). В типологията на М. Шулце-Дьорлам този вид токи отговарят на тип В4, датиран в първата половина до средата на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 43-46). Такава тока от Шапка (Абхазия) е публикувана заедно с друга тока и стъклен съд от VI в. От публикацията и препратката (Амброз 1971, 110, табл. 1.28) не става ясно дали са от един гроб, тъй като тази тока липсва в посочената публикация (Воронов 1973, 75, 77-78, рис. 3.4б).

Датировката за типа може да се постави в края на IV – първата половина на V в.

Рамки: запазени са елипсовидни, оребрени и една с овална форма и при двете форми мястото за захващане на плочката е по-тънко. Оребрените имат оформен улей за езичето, овалната няма.

Езиче: масивно, профилирано, върхът е оформен в стилизирана змийска глава. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука, разположена преди края на основата.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VII: *кат. № 146-285*: включва токи с елипсовидна или овална плочка. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Според наличието на украса и нейния вид, както и оформянето на обратната страна или обема на плочката са разграничени 5 варианта:

Тип VII. а: *кат. № 146-236*: плочката е плътна, обратната страна повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата. Прихващането към колана е с нитове 2 или 3 на брой. Според вида на украсата са обособени четири подварианта:

Тип VII. а. 1: *кат. № 146-232*: гладки или със семпла врязана украса от насечки: диагонални и отвесни от отвора за езика към долната част – т.нар „кокоша стъпка"; къси насечки при прегъването на плочката около рамката.

Хронология: Отговаря на сорт 1, форма "А", тип "а" за токите с елипсовидна рамка и съответно на сорт 1, форма "А", тип "в" за токите с В-образна рамка, тези типове са включени в I колонна група по М. Зомер датирана между 290 – 400 г. (Sommer 1984, 59, 79). Монетният материал, съпровождащ находките от България и датировката на комплексите, от които произхождат съответстват на този период.

Кат. № 150 и 206 от некропола при Пейчиново, Русенско съдържат монети, съответно от гроб № 4 на императорите Константин Велики и Констанций II, от гроб№ 1 на Констанций II, Констанс и Констанций Гал (Димова 1966, 27, табл. V).

Кат. № 152 и 198 са от некропола при Бръшляница, Плевенско като в гроб № 2, в който е намерена *кат. № 152* е открита и монета на император Константин Велики. Проучените пет гроба са датирани в първата половина на IV в. според ритуала, инвентара и пет монети на Константин Велики и Лициний от гроб № 3 (Ковачева 1972, 8-9, 11).

Кат. № 149 от гроб в могилен некропол при Островица, Кърджалийско, съдържащ осем монети на Константин Велики (Дремсизова-Нелчинова, Балкански 1972, 13).

С четири монети на Константин Велики е и *кат. № 153* от вторичен гроб в могила при Дуванлии, Пловдивско (Филов 1924, 82).

Кат. № 168 е от гробница от южния некропол на Дуросторум, означена с № 4 (Доневски, Милошевич 2002, 42), а по-късно с № 3 (Доневски 2006, 250-251), в нея са открити монети на Константин Велики, Лициний I и Лициний II (Popović, Donevski 1999, 35).

Кат. № 174, 192 и 194 са от некропол в м. Метлата, при Рупите, Петричко. Според гробните съоръжения, инвентара и монетите некрополът е датиран в периода IV в. пр. Хр. – IV в. Монетите от последния му период са от император Аврелиан до Константин Велики и Констанс (Bozhinova 2015, 253).

Кат. № 176, 188, 203, 204 и 224 са от югозападния некропол на Августа Траяна, обект „Дом на съветите" с находки от разкопки през 1967 г., 1988 г., 1989 и 2000 г. Датировката на проучените сектори е в периода от средата на II в. до третата четвърт на IV в. Най-късните монети са на императорите Констанс и Валент (Калчев 1984, 85; Калчев 1989, 74; Калчев 1994, 202, 204; Калчев 2001, 111). От гробница в Стара Загора са и *кат. № 183 и 222*, в нея са открити монети от времето на император Хадриан до Констанций II (отсечени между 354-361 г., информация предоставена от М. Камишева РИМ Стара Загора).

Кат. № 210 е от вторичен гроб в могила при Арнаутито, Старозагорско, гробовете са отнесени към периода IV – началото на Vв. (Вагалински, Чолаков 2005, 248).

Кат. № 200 и 211 са от южния некропол на Абритус, проучен през 2011 г. Този сектор е използван през периода III – V в. В гроб № 52, от който е *кат. № 211* е открита колективна находка с монети сечени в периода 324 – 340 г. (Радославова 2012, 296). От този некропол от гроб № 60 е и *кат. № 208*, проучван през 2012 г. В сектора са открити монети предимно от втората половина на IV в., а най-късните са на император Теодосий II сечени между 425 – 450 г., но нито една не е от проучените гробове (Радославова 2013, 278). *Кат. № 214* също е от Абритус, но от обект „Раннохристиянски комплекс". Открита е в пласт с дълбочина 2,50-3,0 м, на кота 2,70 м е регистрирано подово ниво на сграда, с монети от средата на IV в. до края на V в., когато сградата е разрушена (Радославова 2009, 351).

Кат. № 216 от Сексагинта Приста е открита в контекста на Принципията в пласт от началото на IV в. (информация от В. Върбанов, РИМ Русе).

Кат. № 217 е находка от Ятрус, датирана в IV в. (Gomolka-Fuchs 2007, 281).

Кат. № 209 е от могилен гроб край Девня, с монета на император Валент (Димитров 1960, 100).

Тези хронологични граници се подкрепят от паралели в Румъния от некрополите на Калатис и Пиатра Фрекъцей (Preda 1980, pl. LXVI.142; Petre, 1987, pl. 103.151e). Десет токи и три плочки от този тип са открити в некропола на Сучидава датирани в IV в., в гроб № 46 заедно с монета на Константин Велики и в гроб № 248 с монети от края на III – IV в., най-късната от които е на Констанций II (Popilian, Bondoc 2012, 102, 161, 230, 238, 246; Pl. CLXXIX.4, 5, CLXXX, CLXXXI). В същите граници са датирани и находки от Унгария (Paulovics 1926, 54, fig. 38; 62, fig. 5.1; Pekary 1955, 22, fig. 2, 7.2). Такъв тип токи са включени към коланните принадлежности от IV в. в изследване на М. Бишоп и М. Кълстън. Датировката е основана на гробни находки с монети от южна Британия, северна Франция, Рейнската зона и Горен Дунав (Bishop, Coulston 2009, 218-219, fig. 137.5, 6). От Тимакум Минус (Източна Сърбия) две токи са открити в гробове № 44 № 99 от първата фаза на късноантичния некропол датирана в периода 350 – 380 г. (Petković, Mildinović-Radmilović 2014, 121, pl. II.2; 122, pl. III.2).

Токите от този тип са разпространени и използвани от края на III в. през целия IV в. и най-вероятно и в самото начало на V в.

Използването на такива токи, вероятно не е било строго определено по отношение на половата принадлежност. Голяма част са случайни находки, а за останалите случаи, когато са от гроб със запазен скелет рядко е отбелязван полът. Въпреки липсата на достатъчно информация, за три от токите е отбелязано, че са от гробове на женски индивиди (*кат. № 150, 152, 198*), а има и от детско погребение (*кат. № 157*). Повече информация дава гробът, в който са намерени токи *кат. № 166,167*. Освен коланната гарнитура там са открити сребърен пръстен с аметист и бронзова луковична фибула, насочващи към определяне на социалния статус на погребания. Семплостта на коланната гарнитура предполага при-

надлежнаст на военно лице с нисък ранг или низш чиновник от градската управа на късно римска Сердика. Необичайната ориентация С-Ю, вероятно предполага, че е бил федерат (Ivanov 2005, 81).

По-малките токички (*кат. № 225-232*), с ширина между 1,2-1,6 см най-вероятно са за допълнителна чантичка към колана или за обувки (Gomolka-Fuchs 1991, 171). Тяхното използване продължава и след IV в., а датировката трябва да бъде съобразена с контекста, в който са открити.

Кат. № 225 е от гроб 37 в некропол при Полски Градец, Старозагорско. Токите открити в двата некропола са датирани в периода IV – V в. По-ранният източен некропол е от края на IV – началото на V в. По-късният некропол вероятно е възникнал около средата на V в. и е използван не повече от 10-20 години (Борисов 2013, 104-108; Борисов 2016, 87, 93).

Подобна малка тока е открита в гроб 586 на некропол при Нейзац (Крим). Гробното съоръжение е от периода на Великото преселение на народите, за разлика от останалите гробове, които са от римския период. Датиран е във втората трета на V в. Погребана е жена на 21-22 години. Голяма част от гробните находки намират паралели и са свързвани с алани или хуни. Токата е определена като широко разпространен тип в периода от късния IV – V в., използван за колан, обувки, военна екипировка и конска амуниция (Khrapunov, Kazanski 2016, 365, 368, 373-374; 366, fig. 3.7).

Рамки: D-образни, елипсовидни, B-образни, правоъгълни.

D-образните и елипсовидните най-често са с овално напречно сечение и неукрасени. Изключения са: *кат. № 181*, която е отлята с кухина на обратната страна; *кат. № 208*, която е с ромбовидно напречно сечение, а върху лицевата страна има врязана украса, имитираща змийска кожа; *кат. № 192* – с квадратно напречно сечение и врязана украса от точки върху лицевата страна. Някои са с по-тънка част при захващането на плочката или с отворени краища.

B-образните рамки по-често са профилирани и сечението им е приблизително ромбовидно, срещат се и с овално сечение. Три от B-образните рамки са оформени като две змии обърнати една срещу друга (*кат. № 206, 207, 209*).

Правоъгълните рамки имат полигонално напречно сечение, в резултат на скосените страни на лицевата повърхност. Задната страна при захващането на плочката и езичето е по-тънка и с овално напречно сечение. Лицевата повърхност при ъглите е оформена в стилизирани трилистници.

Всички рамки са без оформен на улей за езичето с изключение на *кат. № 207*, при който вероятно е получен от оформянето на змийските глави.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът изтънява и може да е заострен или заоблен, достига предната част на рамката или е слабо издаден пред нея и понякога е извит. В основата може да има правоъгълно „зъбче“ или врязани напречни линии. Срещат се токи с две езичета.

Материал: изработвани са от медни сплави, сребро или злато.

Тип VII. а. 2: *кат. № 233, 234*: плочката е с врязана, стилизирана растителна украса. Лицевата част на плочката е оформена като касета, вероятно за постигане на ефект за масивност.

Хронология: *кат. № 234* е намерена в гробница, датирана в първата половина на IVв., според запазения градеж, инвентара и 19 медни монети сечени при управлението на император Константин Велики, Крисп и Константин II (Ботушарова 1950, 245). Същата датировка може да се приложи и за *кат. № 233*, която е изработена от медна от сплав, но в изработката повтаря техниката на *кат. № 234*.

Рамки: B-образни, профилирано овално напречно сечение. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно на-

пречно сечение. Върхът е заоблен, достига предната част на рамката или е слабо издаден пред. В основата има правоъгълно „зъбче“ и врязани напречни линии.

Материал: изработвани са от сребро или медни сплави.

Тип VII. а. 3: *кат. № 235*: релефна, пресована украса от пъпчици по периферията и около централен по-голям конвексен кръг; обратната страна е фрагментирана, но вероятно е повтаряла в по-голямата си част очертанията на лицевата.

Хронология: токата е открита в гроб покрит с керемиди, при строителна дейност на бул. Г. Димитров в Стара Загора. Този гроб попада в рамките на южния некропол на Августа Траяна, датиран в периода от началото на II – третата четвърт на IV в. (Калчев 1984, 77; Калчев 1994, 207). Токи с овални плочки и рамки с оформяне на животински глави са класифицирани от М. Зомер в I колонна група, датирана в периода 290 – 400 г. (Sommer 1984, 59, 79, Taf. 1.4-8). Пресованата украса върху правоъгълни плочки от токи се среща и при тип II. b (тук), чиято датировка е във втората половина на IV в.

Рамка: елипсовидна, в предната част има две релефни, стилизирани животински (лъвски?) глави, обърнати една срещу друга; мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Между двете животински глави се образува улей за езичето. Релефното оформяне на рамката е само върху лицевата част.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът е заоблен, достига рамката без да е издаден пред нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VII. а. 4: *кат. № 236*: включва токи с овална плочка. Врязана украса от двойни линии, очертаващи геометричен орнамент. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, обратната страна повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата. Прихващането на плочката към колана е с три нита. Допълнителен, четвърти нит в централната част е фиксирал едновременно плочката към рамката и към колана.

Хронология: токата е част от колонна гарнитура (заедно с *кат. № 1269*, *1344*, *1358* и *1360*) открита в гроб 33, част от некропол в м. Карагонско при Банско, датиран в периода IV – V в. (Меламед 2014, 564). М. Зомер разглежда гробни комплекси от западна Европа, съдържащи колонни гарнитури с елементи като тези на гарнитурата с тока *кат. № 236* (виж *кат. № 1358*). Токи и накрайници от тези комплекси попадат във II колонна група датирана в периода 380 г. – начало на V в. и в III колонна група датирана в първата половина на V в. (Sommer 1984, 79-80, Taf. 59, 68, 71). М. Шулце-Дьорлам класифицира токи с плочки като апликацията (*кат. № 1344*, тук) към гарнитурата от Банско в тип B4, датиран в първата половина на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 45-46). Токи с различна форма на рамката и плочката, но с правоъгълни апликации като тези в гарнитурата от Банско (виж *кат. № 1269*) са открити в Traprain Law (Шотландия), Лион (Франция), Tolna county (Унгария) и в гроб 186 от некропола в Лучистое (Крим), всички датирани в периода втората половина на IV – V в. (Levada 2011, 121, 131-133, fig. 14.2; fig. 15.1, 2; fig. 16). Находки от обл. Курск, Русия, датирани в късния IV – първата половина на V в. са открити при: Волниковка – гроб открит при строителна дейност и Пименово – съкровище, със 148 монети от I – II в., съдържащи токи с подобни рамки, но с различни плочки, са комбинирани с правоъгълни апликации като тези от Банско (Kazanski, Mastykova 2016, 92, fig. 6; 97, fig. 11).

Рамка: овална, напречното сечение е арковидно поради кухата обратна страна; мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Със заоблено, правъгълно напречно сечение. Върхът е заоблен, с къса врязана надлъжна линия, излиза леко пред рамката и е извит над нея. Дългите страна са профилирани, само при основата е оформен гладък правоъгълник. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VII. b: *кат. № 237-262*: включва токи с елипсовидна или овална плочка. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Обратната страна е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове, обикновено 3 на брой. Според наличието на украса са обособени два подварианта:

Тип VII. b. 1: *кат. № 237-240*: плочката е без украса, обратната страна е оформена в по-тясна лента.

Хронология: само *кат. № 238* има контекст от сграда, датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов, АМ Варна). Останалите токи са случайни находки. Цялостната изработка на токите по отношение на формите на рамка, езиче и плочка съответства на следващия тип VII. b. 2, с изключение на украсата, което позволява да бъдат датирани в същия период: втората половина на V – първата половина на VI в.

Рамки: елипсовидни, с овално напречно сечение; мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, в средата леко се стесняват. Върхът е заострен, излиза пред рамката и е извит над нея. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработвани са от сребро или медни сплави.

Тип VII. b. 2: *кат. № 241-262*: украса в техника поансон, орнаментите са геометрични (*кат. № 241, 242*), стилизирани растителни (*кат. № 243, 244*) или животински (*кат. № 245-250*), с християнски надпис (*Кат. № 251-257*); обратната страна е оформена в по-тясна лента. Към варианти VII. b. 2 са включени и няколко плочки, чиито изображения са неясни и заличени от износване: *кат. № 258-262*.

Хронология: Токите с изображения на животни отговарят на тип IV.1.B по М. Казански, датиран във втората половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 160-161, 189, fig. 16.3-7).

Датировката на *кат. № 245* от Нове при Свищов е отнесена в същия период (Genčeva 2000, 58).

Кат. № 249 е от комплекса към раннохристиянската църква в м. „Джанавара“ при Варна. Намерена е с 20 броя ранновизантийски монети, без конкретно определяне. От намерените общо 66 монети в проученото пространство, 45 са от V – VI в. Най-късните са на император Маврикий Тиберий, чиято емисия не надхвърля края на VI в. (Минчев, Тенекеджиев 2012, 224).

Подобна тока с изображение на риба има от некропола на Калатис. Тя е от гробница с пет скелета открита през 1968 г., заедно със стъклена чаша и монета на император Констанций II в пукнатина, в стената на гробницата. Посочени са аналогии от Румъния, Унгария, Швейцария и Алжир на токи с такава форма, но с инкрустирана украса, датирани в V в. Според предложените аналогии и контекста, в който е открита токата нейната датировка е отнесена в края на IV и началото на V в. (Preda, 1980, 40-41, pl.XLVI.6). Монетата открита в пукнатина на гробницата дава *t.p.q.* за нейното изграждане, а наличието на пет скелета показва неколкократно използване, но няма коментар за горната граница на това използване. Тока от Аргамум (Румъния) с изображение на две риби са датирани в средата на V в. (Nuţu, Jacob 2011, 204-205, fig. 3). Две токи от Румъния с изображение на риба (вероятно е тази от Калатис) и на птица са включени от Айбабин в тип III, вариант 2 в класификация на находки от Крим, датиран в VI в. (Айбабин 1979, 28, рис. 5.3, 4, 30-31). Тока с изображение на птица от Керч (Крим) е датирана в V в. (Ковалевская 1979, 19, рис. 8.2).

Токите с християнски надпис отговарят на тип IV.1.A. по Казански, със същата датировка (Kazanski 1994, 160-161, 189, fig. 16.1). В типологията на М. Шулце-Дьорлам токите с овална плочка украсени в техника поансон с човешки или живитински изображения,

както и тези с християнски надпис са обединени в тип B10, датиран в средата и втората половина на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 59). Тока с надпис върху плочката от гроб 79 в Туапсински район (Русия, обл. Краснодар) е датирана в периода V – VI в. (Пьянков 2003, табл. 76.24).

При публикуването на *кат. № 251, 252* токите са датирани във втората половина на IV в. по паралел с тока от некропола на Томи, датирана 330 – 380 г. (Минчев 1994-1995, бел.10).

Токата от Томи е от гроб № 7, единствен инвентар. Датирана е по аналогия с такива токи от IV в. без надпис. Обаче те се различават и по други неща не само по липсата на надпис. Гроб № 7 е на бул. Република, който е предполагаемата южна/ югозападна граница на некропола от VI в. на Томи. Липсва нанасяне на гробовете по номера, но се вижда, че т.нар. южна граница на некропола от VI в. застъпва ЮЗ участък на некропола от IV в. На същия булевард освен гроб № 7 е и гроб № 3, който съдържа тока от VI в., което е показателно за времето на използване на некропола в тази част. В текста е направен анализ на надписа на токата с примери на надписи от саркофази и каменни плочи с уточнението, че формулата се среща върху такива паметници през V – VI в., но „датирането по тях е относително и несигурно, а токата е добре датирана по паралели с токи от IV в. без надписи и най-вероятно е по-ранна от надписите върху каменните паметници". Единствената разчетена монета е на Констанций II и тя е от гроб-кенотаф на бул. 1 Декември 1918 (Cheră Mărgineanu, Lungu 1983, 218-219, 223-226, 229, pl. 3).

Токите с надпис са определени от А. Минчев като християнски амулет. Откриват се предимно в Североизточна България и по Черноморското ни крайбрежие в район не по-широк от 80км покрай брега. Вероятно са произвеждани в Одесос, Томи или Марцианопол, откъдето са разпространявани във вътрешността, най-вече в укрепени селища и сигурна са носени най-често от военни (Минчев 1994-1995, 22-23).

Кат. № 256 е от Кабиле в близост до две пещи за керамика, сезон 2015 г. Според проучвателите преобладаващото количество от керамичния материал, открит в пещите, попада в категорията на т.нар. варварска излъскана керамика, включително и неоткривани до момента форми и типове. Останалата част от керамичния материал в пещите и този в пласта над него е от втората половина на IV – началото на V в. Вътрешното пространство на горните камери и на двете пещи е използвано като боклучни ями, запълниени със значително количество животински кости, строителна и битова керамика. Направена е връзка с пещи проучени през 1978 г., датирани между 378 г. и началото на V в. (Бакърджиев, Козарев 2016, 632). Липсва информация кога е преустановено използването на пещите и превръщането им в място за отпадъци. Не става ясно дали има по-късни нарушения/ вкопавания на този пласт от IV – V в. Проучванията в сектор V в Кабиле през 2015 г. показват, че сгради от последната четвърт на IV в. са пресечени от множество вкопавания, съдържащи много фрагменти от керемиди и животински кости. В една от ямите са открити две фибули с подвито краче от VI в. (Гетов, Рабаджиев, Ханджийска, Вълчев, Лозанов 2016, 626-627).

Кат. № 257 съдържа част от Псалм 143, който е с военен контекст: εὐλογιτὸς / Κύριος ὁ θ/εός μου, „Благословен Господ, моят Бог, (който учи ръцете ми на бой и пръстите ми на война…)" и вероятно принадлежи на военно лице. Езиковите особености и донякъде палеографията на буквите не са характерни за IV в. При *кат. № 253* и *кат. № 257* около крайното I вероятно има по две точки. Формата βοήθι е фонетично изписване вместо βοήθει, което е обичайно, а в τοῦ φοροῦντι има смесване на родителен и дателен падеж вместо τοῦ φοροῦντος или τῷ φοροῦντι (също не е необичайно). Много подобен (и със същата падежна грешка) е надписът върху една тока с неизвестно местонамиране в Добруджа ἅγιε Μιχαὴλ, / βοήθισον το/ῦ φοροῦντι (Barnea 1994, 32-33, № 14, Abb. 14) датирана в VI в.[9]

[9] Разчитането, преводът, епиграфския анализ и консултацията са направени от Николай Шаранков, за което му благодаря.

Датировка за тип VII. b. 2 – втората половина на V – началото на VI в.

Тип VII. c: *кат. № 263-272*: включва токи елипсовидна или овална плочка, с релефна украса. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Гърбът на лицевата страна на плочката е отлят с борд. Прихващането към колана е с нитове, обикновено 3 на брой. Според вида на украсата са обособени два подварианта:

Тип VII. c. 1: *кат. № 263-271*: плочката е излята заедно с релефен триъгълник върху лицевата страна, набразден с врязани успоредни линии. Лицевата страна на плочката е излята с бордюр на гърба и е по-масивна от обратната, която може да е оформена в по-тясна лента или да повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата, но е по-тънка от нея. Прихващането към колана е с нитове, обикновено 3 на брой.

Хронология: отговаря на тип V.1 по М. Казански, датиран във втората половина на V – първа половина на VI в. (Kazanski 1994, 163, 190, fig. 17.10). Э. Хайрединова определя такива токи за обувки, като отбелязва, че те много често повтарят формата на тези предназначени за колан и се отличават само по размерите си. Токата има приблизителна обща дължина 2,5см според линейния мащаб и е датирана в първата половина на VI в. (Хайрединова 2003, 125, 141, рис. 1.11; 146, рис. 6.2). Токите от тип VII.c.1 са свързани като вид и време с токите от тип II.f

Кат. № 271 е от обитавано място преди там да възникне некропол през втората половина на V в. Следователно токата е с горна граница средата на V в. (Даскалов, Трендафилова 2006, 27-28).

Датировка за типа: средата на V – първа половина на VI в.

Рамки: елипсовидни, с овално напречно сечение; мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, в средата леко се стесняват. Върхът е заострен, излиза пред рамката и е извит над нея. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработвани са от сребро или медни сплави.

Тип VII. c. 2: *кат. № 272*: включва токи с елипсовидна плочка. Лицевата страна на плочката е излята с бордюр на гърба и е по-масивна от обратната, която повтаря в по-голямата си част очертанията на лицевата, но е по-тънка от нея. Стилизираната релефна украса от растителни и геометрични орнаменти е оформена при отливането.

Хронология: плочката е случайна находка. В типологията на М. Казански такава тока от Унгария е включена в тип IV.1.B (токи с овални плочки с изображения на хора или животни) като екземплярите с масивни езичета и рамки са датирани в периода втора половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 160-161; fig. 16.8). Тока с подобна плочка има и от гробница в некропола на Томи, която е датирана в VI в. (Cheluţa-Georgesku 1977, 256; Pl. I. 1, 1a).

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VII. d: *кат. № 273- 275*: включва токи с масивна елипсовидна плочка оформена като касета. Плочката може да има допълнителна лента, затваряща обема между двете страни или да бъде с оформена касетъчно лицева или обратна страна; без украса или със семпли врязвания. Прихващането към колана е с три нита.

Хронология: Според находките в гроба, в който е намерен *кат. № 273*, е отнесена в периода втора половина на V в. – начало на VI в. Авторът счита, че гробът вероятно е хунски, тъй като те въвеждат модата мъжете да носят обици с изтънени краища, каквато е намерена сред вещите на погребания. Произходът на токата се свързва с интернационалната войнска среда в Средното Подунавие в десетилетията след разпадането на Атиловата държава (Daskalov 1998, 87).

Идентична по форма и изработка на плочката тока има от некропола на Виминациум (Сърбия) от гроб № 1758. Гробът се отнася към фаза В на некропола, отговаряща на началото на втората трета на V – началото на VI в. Токата е датирана в същия период (Ivaniševič, Kazanski, Mastykova 2006, 22-23, 214, pl. 39/ 1758, 5).

Рамка: масивна, елипсовидна, с кръгло напречно сечение, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Без украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; масивно, със заоблено триъгълно сечение, в основата може да има правоъгълна клетка с инкрустация; върхът е профилиран, издаден и извит над рамката. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработени са от сребро или злато.

Тип VII. е: *кат. № 276-285*: включва токи с елипсовидна или овална плочка с инкрустации. С излята лицева част, образуваща рамката на плочката. Клетките за инкрустация може да са оформени с допълнително припоена лента или да са изработени при самото отливане. Гърбът на лицевата част на плочката е затворен с допълнителна тънка пластина, която придържа долната страна на инкрустациите. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Поради счупване не е ясно дали са оформени само кукички или те продължават в по-тясна лента. Прихващането към колана е с 2 или 3 нита. Според вида на инкрустирания материал са обособени два подварианта.

Тип VII. е. 1: *кат. № 276-284*: тока с елипсовидна плочка – масивна лицева част с оформени гнезда за емайл (*кат. № 282* и най-вероятно *кат. № 281*), стъкло или благородни камъни (*кат. № 276-280, 283, 284*). Гърбът на лицевата част на плочката и съответно гнездата за емайла са затворени с допълнителна пластина. Обратната страна е оформена в по-тясна триъгълна, тънка лента.

Хронология: Основен способ за изработка на гнезда е чрез лентички, извити в съответната форма и с припоени краища. Най-известното наименование на тази техника на украса е клетъчна инкрустация или *cloisonnée***.** Формата на плочките има D-образен контур, с изключение на *Кат. № 279*. В тази техника са изработени *кат. № 276, 277, 279, 280.*

Отговаря на тип С7 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на V – средата на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 103).

В типологията на М. Казански отговарят на тип I.2.A, с изключение на *кат. № 276*, който отговаря на тип I.2.C, заради геометричната форма на гнездата за инкрустиране. Авторът отбелязва, че разделянето на плочката на големи сектори е характерно за първата половина на V в., а токите с масивни езичета се срещат през късния V – VI в. (Kazanski 1994, 142-144).

Кат. № 276 е от римско и ранновизантийско селище при Перник. Без посочен известен аналог, датирана в хунско време според подобни находки от южноруските степи. Определена е като копие на византийските златни и сребърни прототипи от полихромния стил. Вероятно е варварско влияние от готите, но е характерно и за сармато-аланската култура през IV – V в. Проникването на нов етнически/ варварски елемент в селищата води до оживяване на търговските връзки след заселването на готи-федерати от император Валент през 376 г. (Любенова 1981, 176-203). Точен аналог на *кат. № 276* има от гроб 2 в Шапка-Юстинианов хълм (Абхазия), датиран във втората половина на VI – началото на VII в. от проучвателя Ю. Воронов според местен тип кръстовидна фибула по хронологията на А. Амброз. М. Казански прави разбор на инвентара от гроба от Шапка-Юстинианов хълм и гроб от 1981 от Шапка-Верин хълм, в който има фрагмент от подобна тока, същия тип фибула и керамика от късния V в. Токите от двата гроба са датирани във втората половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 143-144; 186, fig. 13.10).

Кат. № 277 е от Големаново Кале, при Садовец, Плевенско. Датирана е около 500 г. по

паралели с подобни токи украсени със звездовиден орнамент от Рим, Галия, Северното Черноморие и Кавказ. Полукръглата форма за плочки с инкрустации е по-рядко срещана, за разлика от правоъгълните или бъбрековидните (Uenze 1992, 182).

Друга техника за инкрустация е чрез оформяне на гнезда при изливането на самия предмет (*кат. № 278, 281-284*).

Кат. № 281: плочката е отлята с гнезда за инкрустиране най-вероятно на емайл, както е при *кат. № 282*, който е със същата по композиция украса. Идентична тока от Аргамум (Румъния) е датирана във втората половина на V в. (Nuţu, Jacob 2011, 203, fig. 2).

Кат. № 282 е от некропол с три фази на използване, като втората фаза обхваща периода IV – VI в., а следващата фаза е XII – XIV в. (Драгоев 2014, 323). Аналогична тока има от първата фаза на некропола при Дюрсо (Русия, обл. Краснодар), която обхваща края на V – първата половина на VI в. (Дмитриев 2003, 201, табл. 79.29). Формата на плочките е елипсовидна. Отговаря на тип С5 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на V – втората четвърт на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 96-97).

По М. Казански токите в тази техника отговарят на тип II.1.A за тези с геометричен мотив върху плочката, а тези с кръст на тип II.1.B. Датировката на тип II.1.A (*кат. № 278, 283*) е във втората половина на V – началото на VI в., докато за тип II.1.B. горната граница според инвентара на гроб 14 от некропола в Шапка (Абхазия) достига до края на VI в. и началото на VII в. (Kazanski 1994, 156; Ковалевская 1979, 19, рис. 8.4).

Кат. № 284 отговаря на тип С2 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в третата четвърт на V в., определени като миниатюрни, заради малкия си размер, който ги отличава от тип С3. Към тип С2 са приведени примери с гроба на Хилдерих в Турне (Белгия) и втория гроб от Апахида (Румъния), но трябва да се отбележи, че те са с многоклетъчна украса (Schulze-Dörrlamm 2002, 87-88). Такива токи от Керч (Крим) и Украйна и Русия са датирани в края на IV – първата половина на V в. (Засецкая 1993, 90, табл. 11.9, табл. 61.355; Ковалевская 1979, 15, рис. 5.6-9). В типологията на М. Казански такъв тип токи, но в техника *cloisonnée* и с три или повече гнезда за инкрустиране са отнесени към тип I.1.A. датиран във втората половина на V – началото на VI в. (Kazanski 1994, 138-139).

В типологията на М. Даскалов на тип Т. Е. V отговарят токи изработени и в двете техники, с датировка V в. и границата с VI в. (Даскалов 2012, 57). А. Хараламбиева се придържа към типологията и датировката на М. Шулце-Дьорлам (Хараламбиева 2004, 225-228).

Датировка за типа: втората половина на V – началото на VI в.

Рамки: масивни, елипсовидни, с овално напречно сечение, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Без украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; масивно, със заоблено триъгълно сечение, в основата може да има врязани напречни линии; върхът е профилиран, издаден и извит над рамката. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработвани са от медни сплави, някои вероятно са били позлатени.

Тип VII. е. 2: *кат. № 285*: тока с овална плочка – масивна, излята лицева част, обратната повтаря очертанията на лицевата, но е по-тънка, оформена като пластина. Върху лицевата повърхност има украса от инкрустирано сребро.

Хронология: Техниката за инкрустиране на метал се развива в последните десетилетия на VI в., която става твърде популярна в областите на западните и северните германи. При нея тънки пластинки, изрязани от сребърен лист според определен мотив, се вбиват в бронзовата или желязна основа на колани елементи – катарами, накрайници, апликации и по-рядко фибули. Мотивите, които са представени върху тези украшения са основно геометрични и разположени в мрежа. Цялата структура на орнаментацията твърде много напомня тази на клетъчния полихромен стил. Следвайки хронологията

на разпространение на тази техника в посочените области, възможността тя да заменя полихромния стил след неговия край, имитирайки основните идеи на украсата е голяма (Б. Думанов, лекции „Късноантично ювелирство и металопластика“). Колани комплекти украсени по този начин има от некропола при Менген (Германия), от фаза 5 – 610-640 г. и фаза 6 – 640-670 г. (Walter 2009, 21; Taf. 254B.6-8; 255A.1-2; 263A.1; 264A.2-4). Серия накрайници от Италия, със украса в тази техника са датирани в VI – VII в. (Lippolis 2010, 123-124, pl. 1). В аварския некропол при Замарди (Унгария) от края на VI – VII в. колани принадлежности с инкрустиран метал са открити в група гробове (Bárdos, Garam 2009, 410-412, Taf. 206-208).

Рамки: масивна, елипсовидна, с овално напречно сечение, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп. Без украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; масивно, със заоблено триъгълно сечение; върхът е профилиран, издаден и извит над рамката. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII: *кат. № 286-313*: включва токи с овална плочка снабдени с допълнителни разширения, в които има дупки за нитове, симетрично разположени по периферията на плочката, която се захваща към рамката чрез огъване. Прихващанението към колана е с нитове, поне два на брой. Според украсата и оформянето на обратната страна на плочката са разграничени три варианта:

Тип VIII. a: *кат. № 286, 287*: плочката е без украса, обратната страна повтаря очертанията на лицевата.

Хронология: *кат. № 286* е датирана в IV в. Тя е намерена в гробна могила при Ивайловград използвана за некропол в периода от края на III – IV в. За погребаните в нея не е установено дали са живели във вилата или е на населението живяло в съседство с нея (Младенова 1971, 49-50).

Датировка за типа: IV в.

Рамки: овални, с отворени краища, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с плавен преход. Без украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; профилирани, с врязани напречни и кръстосани линии; върхът излиза леко пред рамката без да е извит.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII. b: *кат. № 288-311*: върху лицевата част има врязани украса. Според вида на украсата и оформянето на плочката са обособени два подварианта:

Тип VIII. b. 1: *кат. № 288*: овална плочка оформена като касета – между лицевата и обратната страна има допълнително припоена лента, която свързва двете страни. Украсата е от насечки, оформящи дъги по периферията и останалата повърхност.

Хронология: токата е случайна находка, но поради най-близко сходство с токите от тип VIII. b. 2 (тук) може да приеме същата датировка: втората половина на IV – първата половина на V в.

Рамка: овална, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с плавен преход. Без украса. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; масивно, в основата има пояс от спираловидно врязани линни, ограничен от две напречни. Върхът изтънява, леко издаден и извит над рамката. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука, разположена преди края на основата на езичето.

Материал: изработвани от медни сплави.

Тип VIII. b. 2: *кат. № 289-311*: включва токи с овална плочка снабдена с кръгли разширения, в които има дупки за нитове, симетрично разположени по периферията.

Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна е оформена в потясна лента. Прихващаненето към колана е с 4 до 6 нита – три или пет по периферията и един в централната част, който фиксира плочката за рамката, но придържа и колана. Върху лицевата част има украса от врязани концентрични кръгове.

Хронология: Наложената хронология в българските публикации е най-общо в IVв., но има основание да се определи по-широка рамка, поради по-дългото използване на този тип.

Кат. № 289 от могилния некропол при Чаталка, намерена с монети на императорите Константин II, Аркадий и Теодосий II. Некрополът съдържа гробове на бедното население от района на вилите. Той е съществувал през IV – първата половина на V в. Вероятно поради опустошителните нашествия на хуните след средата на V в. настъпва окончателното обезлюдяване на района (Буюклиев 1986, 60, 99).

Кат. № 295 от м. Кози грамади, землище на Старосел, Хисарско, където са разкрити тракийско светилище, късноантични постройки и църква от IV – V в. Токата е датирана в периода 440-460 г. по аналогия с тип B2 по М. шулце-Дьорлам. Токата е много сходна с цитирания тип като се различава само по кръстовидния завършек на плочката. Най-късните монети от обекта са на император Аркадий (Христов 2014, 242, 247-248).

Кат. № 297 е от некропол при Беден, Смолянско, определен като раннохристиянски, поради наличието на езически елементи. Според керамиката е датиран в периода III – началото на V в. (Ваклинова 1972, 157-158).

Кат. № 302 е от некропол при Барутин, Смолянско, в м. Долна Бартина - разкопки на Н. Дамянов, 1985/7 г. В зидания гроб, където е намерена токата са открити монети най-късните, от които са на Валент и Валентиниан емисии 364-375 г. (Filipova, Paunov, Boyadzhiev, Tanchova, Prokopov 2011, 204).

Кат. № 310 е от гроб 144 в некропол 3 при Красен, Панагюрско. Токата е датирана в V в. (Григоров 2010, 175).

Кат. № 304 е от спасително проучване в Пловдив, след строителна дейност. В ненарушен пласт от късната античност е разкрита сграда, в едно от помещенията е открита колективна находка от 200 монети главно на император Константин Велики. При работа с багер, вероятно е унищожен по-късен пласт, намерени са малко керамични фрагменти от V – VI в. и бронзова екзагия от VI в. (Божинова 2011, 346-347).

Кат. № 291-294, 300, 304, 305, 306 и *311* са от обекти датирани в периода III – IV в. или IV – V в. Досега известните примери от България се срещат само на юг от Стара Планина с изключение на една от Рациария *(кат. № 296).*

Токите са много близки до тип B2 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в първата половина и средата на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 39-41).

С оглед на гореспоменатите данни за долна граница на този тип може да се приеме втората половина на IV в., а за горна граница първата половина на V в.

Рамки: овални, с кръгло или полигонално напречно сечение; често с отворени краища, мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с плавен преход. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихваща се към рамката чрез огъване около нея; врязана украса от напречни и/или кръстосани линии, някои и с орнамент "птиче око". Върхът може да е заострен, заоблен или оформен като стилизирана змийска глава, леко издаден и извит над рамката. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука, разположена преди края на основата на езичето.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII. с: *кат. № 312, 313*: с едно голямо, централно, гнездо за инкрустация, с елипсовидна или бъбрековидна форма, обратната страна на плочката е оформена в по-тясна лента.

Хронология: Отговаря на тип III.1 по М. Казански, датиран в първата половина на V в. Към типа е включена тока от Сирия с куха, В-образна рамка, което според А. К. Амброз е характерно за VII в. Казански смята това за погрешно и привежда примери на токи с такива рамки от некропола при Бюл (Франция) датиран 480/90-530/40 г. и некропола при река Дюрсо с токи от втората фаза на използване през първата половина на VI в. (Русия, обл. Краснодар). Той определя датировка за токата от Сирия през втората половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 158-159, fig. 14.10, fig. 18.1). К. Егер датира същата тока от Сирия в първата половина и средата на V в. (Eger 2015, 255, 257, Abb. 18.4).

В типологията на М. Шулце-Дьорлам отговаря на тип С1, датиран поради сходството им с хунските токи с инкрустации в третата четвърт на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 86). Отличава се от тип С2 (по М. Шулце-Дьорлам) по по-големите си размери и наличието на допълнения за нитове по периферията на плочката, но датировката им е еднаква.

А. Хараламбиева датира този тип по паралели от Северното Прикавказие, Крим, Унгария и Румъния в първата половина на V в. (Хараламбиева 1993, 32-33). Тя счита, че малките токи, които имат допълнителни разширения за нитове по периферията на плочката са от ранния V в. най-късно до втората му трета, докато тези без допълнения за нитове са с датировка след средата на V в., цитираните примери са от гроба на крал Хилдерих в Турне (Белгия) и гроба от Апахида (Румъния) и от женски гроб в Картаген (Тунис) (Хараламбиева 2004, 224-225). В изследванията на други автори подобна зависимост не е отбелязана, а включените находки по-скоро показват синхронност между токите с или без допълнения за нитове (Kazanski 1994, 158-159, fig. 14.10, fig. 15.12, 14, 16-18, fig. 18.1; Schulze-Dörrlamm 2002, 84-89; Ковалевская 1979, 15, рис. 5.5-9; Засецкая 1993, 40, 90, табл. 11.9, табл. 61.355). Към колекцията токи на Централния римско-германски музей в Майнц от VII – X в., М. Шулце-Дьорлам включва добавени находки от V – VII в., между които и идентична тока на *кат. № 309* с една обща елипсовидна клетка за инкрустиране и нитове разположени в допълнения по периферията на плочката от Турция, датирана в средата и втората половина на V в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 394-№ 601).

Датировката за типа може да се определи най-общо в V в.

Рамки: елипсовидни, масивни с кръгло напречно сечение; мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихваща се към рамката чрез огъване около нея; масивни, върхът е издаден пред рамката и може да изтънява. Извитата част за захващане към рамката е оформена като кука, разположена преди края на основата на езичето.

Материал: изработвани са от медни сплави, но се срещат и от благородни метали.

Тип IX: *кат. № 314*: включва токи с плочка оформена в неправилен пентагон. Украса с инкрустации по периферията и кербшнит върху вътрешното поле, личат следи от позлата и ниело. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като най-вероятно са били оформени само кукички в предната част, преминаващи в къса тясна плочка след прегъването към обратната страна. Разгъвка и детайлно показване на структурата на този тип токи е направена на находка от Унгария (Horvath, Bendő, May 2013, 260, fig. IV). Прихващането към колана е с нитове, разположени по периферията.

Хронология: Датировката на тази тока е направена по аналогия на отделни стилистични детайли, без точен паралел във втората половина на V в. при публикуването си. Плочката е излята, след което е украсена с резец (в техника кербшнит), което е белег за по-ранно време т.е. V в. Личат вторично пробити отвори за нитове за монтиране на допълнителна пластина за връзка между рамката и плочката след счупване. Токата е намерена заедно с две фибули със същата украса. Орнаментите от спирали, ромбовидната плочка, украсата от ниело по периферията и вдлъбнатите кръгчета също са

характерни за V в. Целият комплект е много силно износен, със следи от повтаряеми поправки и вероятно е използван продължително време. Според Й. Вернер оформянето на основата на езичето като птича глава се среща по Дунав, но липсва при вестготи, гепиди и кримски готи; разполагането на големите инкрустации по периферията на плочката за подчертаване на контура се свързва типологично с панонските токи, които той датира във втората половина на V в. Целият комплект би трябвало да се свърже с Дунавските райони след оттеглянето на готите през 488 г. Токата и двете фибули от Садовец явно са от един и същи комплект, изработени и украсени с еднаква техника, трите предмета са силно износени със следи от повтаряеми поправки. Считани са за части от женския костюм (Uenze 1992, 183-184). Почти същата тока е намерена в Каравуково/бивша Югославия и е датирана около средата на V в. тя е от женски гроб, а етническата ѝ принадлежност се свързва с източните готи или хуните (Dimitrijević, Kovaćević, Vinski 1962, 42.1). Датировката на този тип токи според И. Гавритухин и М. Казански също е отнесена във втората половина V – ранния VI в., с уточнение, че токи, имитиращи техниката на украса от района на Южен Крим са в употреба до VII в. (Gavritukhin, Kazanski 2010, 119-120). В българската литература токите от този вид са разгледани от А. Станев, относно датировката, разпространението и включването им в различни типологии на редица автори, изследващи находки от Италия и Среден Дунав. Находките от Среден Дунав образуват тип Гава, а на юг от него в територията на Сърбия тип Каравуково. Неговата датировка е синхронна с тази на З. Унце (Станев 2012, 182-185).

Рамка: фрагментирана, не е ясно дали е имала шарнирна ос или рамката е била потънка на това място. Украса в кербшнит, двата края са оформени в стилизирани животински глави. Леко вдлъбване оформя улей за езичето, мястото не е украсено.

Езиче: масивно, плътно излято, украсено в кербшнит. Основата завършва с обърната назад птича глава. Извитата част за захващане към рамката е била оформена като кука, изработена отделно и захваната в отвор пробит в основата на езичето.

Материал: изработена е от сребро.

Тип X: *кат. № 315-321*: включва токи с правоъгълна плочка, завършваща с орлова глава. Прихващат се към колана с нитове. Според украсата и оформянето на обратната страна на плочката са разграничени два варианта:

Тип X. a: *кат. № 315*: токи с малка плочка, обратната страна е по-къса от лицевата, но по-широка от нея.

Хронология: включена като тип 3 в археометрично изследване на токи с орлови глави, този токи са популярни в районите на Среден Дунав през V в. (Kulleff, Junk, Vagalinski 2002, 77).

Рамки: елипсовидна, масивна. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея. Масивни, с триъгълно, заоблено напречно сечение, в средата леко се стесняват. Върхът се разширява, излиза пред рамката и е извит над нея. В основата е оформено правоъгълно „зъбче".

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип X. b: *кат. № 316-321*: токи с правоъгълна плочка, завършваща с орлова глава. Лицевата част е с касетъчна форма, като гърбът е отлят с бордюр и вероятно е бил затворен с допълнителна пластина. Плочката се захваща към рамката чрез огъване. Поради счупването не е ясно дали са оформени само кукички или те продължават в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове, разположени по периферията на плочката и обикновено още един в главата (окото) на орела.

Хронология: Отговаря на тип 1 по Вагалински, Атанасов, Димитров датиран в VI в. Поради факта, че са случайни находки с изключение на една и тяхната фрагментираност, датировката не може да бъде прецизирана, но авторите предполагат, че две от

токите са по-ранни в рамките на VI в. Токите вероятно са произведени в ранновизантийска работилница южно от Долния Дунав, на част от находките е направен химичен анализ, който подкрепя тази хипотеза. Носителите на тези токи, според местонамирането им са били заселени от византийската власт за отбрана на стратегически важният за Константинопол район. Вероятно са носени от знатни жени от източногермански племена (готи, гепиди), а някои от тях са на сарматки/аланки (Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 84-86, fig. 1-5, 7).

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XI: *кат. № 322, 323*: включва токи с трапецовидна, плътна плочка с кръгли разширения в ъглите, долната част завършва с орлова глава. Врязана украса от линии в различни комбинации и „птиче око". Плочката е прихващана към рамката с огъване. Образуваните кукички, вероятно преминават в тясна лента на обратната страна. Прихващането към колана е с нитове, разположени съответно – 1 в окото на орловата глава, по 1 в кръглите разширения и 1 почти в средата на триъгълната част.

Хронология: Отговаря на тип 2 "Калиакра" по Вагалински, Атанасов, Димитров. Типът е датиран в края на VI – средата на VII в. За техни първообрази се считат токите с триъгълна плочка, отразяващи римската традиция от IV – V в., носени от мъже. През първата половина на VII в. трите кръгли допълнения в ъглите се украсяват с врязани концентрични кръгове, имитиращи глави на нитове. Вероятно са произвеждани в неголяма работилница, за федерати на византийска служба, най-вероятно мъже. Тези находки са едни от малкото археологически доказателства за присъствието на източни германи, южно от долнодунавската делта през VII в. (Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000 87-88, fig. 8-9, 11-12).

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XII: *кат. № 324, 325*: включва токи с кръстовидна, плътна плочка с кръгли разширения в ъглите, долната част завършва с орлова глава. Врязана украса от „птиче око". Плочката е прихващана към рамката с огъване. Образуваните кукички, вероятно преминават в тясна лента на обратната страна. Към тип XI или XII принадлежи вероятно и фрагмент – орлова глава *(кат. № 326)*, датиран в третата четвърт на VI в. според най-късните монети от района, които са от времето на император Юстиниан I (Даскалов, Трендафилова 2006, 385).

Хронология: при публикуването на *кат. № 324* А. Хараламбиева датира токата в широката хронологична рамка от IV – VI в. Некоректно са цитирани В. Варсик (относно датировката на токи с кръстовидна плочка) и З.Ински (с грешна препратка към страница, на която са разгледани токи без връзка с коментирания от нея тип) (Хараламбиева 1993, 43). Едносъставни и трисъставни токи с кръстовидна плочка се датират в VI – VII в. (Vinski 1967, 27, tab. XIX. 5, 6, 8, 9; Varsik, 1992, 84, Taf. III.7-12). Предвид комбинацията между кръстовидната плочка и завършека с орлова глава, токата е хибрид между тип „Калиакра" (виж по-горе тип XI тук) и токите с кръстовидна плочка. Датирането на тази тока може да се отнесе в рамките на VI – VII в.

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XIII: *кат. № 327*: включва токи с щитовидна плътна плочка. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като обратната страна е оформена в по-тясна лента. Прихващането към колана е с нитове, в този случай 2 на брой.

Хронология: според гробния инвентар и направени аналогии от некрополите от Калатис, Пиатра Фрекъцей и Суук-су, използването на некропол № 2 при Рупките, Чирпанско (ант. Карасура) е отнесено във втората половина на VI в. Монетите намерени в тези комплекси са на императорите Юстин I и Юстиниан. Горната граница на използване на некропола при Рупките, Чирпанско е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, която според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на Ираклий (Даскалов, Трендафилова 2005, 168-169).

Рамка: лировидна форма, с неправилно трапецовидно напречно сечение, в предната част е оформен улей за езичето; мястото за захващане на плочката е по-тънко, с кръгло напречно сечение.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; с триъгълно напречно сечение; в средата има правоъгълно „зъбче"; върхът излиза пред рамката и е извит над нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XIV: *кат. № 328-335*: включва токи с триъгълна ажурна плочка с кръгли разширения в ъглите. Украсата е от врязани концентрични кръгове в разширенията. Плочката се захваща към рамката чрез огъване, като в горната част са оформени само кукички. Прихващането към колана е с „уши" разположени на обратната страна на плочката, обикновено 2 на брой. Ажурната украса се състои от триъгълник *(кат. № 328-334)* или отвори, оформящи елементи от човешко лице *(кат. № 335*). Към типа е включен и *кат. № 336*, която няма ажурен отвор, но стилистично е много сходна с тип XIV – с две двойки кръгли разширения в горната и долната част. Украсата е от врязани концентрични кръгове в разширенията. Плочката се захваща към рамката и колана по аналогичен начин.

Хронология: отговаря на тип T. C. I. по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI в. според типологията на М. Шулце-Дьорлам (Даскалов 2012, 48-49). Посоченият от М. Даскалов пример от Садовец, по автор е датирана IV – V в. (Uenze 1992, 176), а токата от гроб В-28 от Пиатра Фрекъцей е датирана в VII в. Находките от VI – VII в. са разделени на две хронологични групи: първата е от управлението на Анастасий до Маврикий Тиберий, втората от епрaвлението на Фока до Константин IV Погонат. Гроб В-28 попада в групата на гробове от VII в. (Petre 1987, 71, 111, 139). Това е коментирано от З.Ински във връзка с тока от този тип от разрушен гроб от Салона (Хърватия) в раздела за токи тип Коринт и подобни на тях като я датира в първата половина на VII в. по аналогия с токата от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния), с коментар за масивното езиче на токата, характерно за края на VI – началото на VII в. (Vinski 1967, 27, tab. XIX.3, 4). В типологията на М. Шулце-Дьорлам отговаря на тип В18, датиран във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 77-78). И. Гавритухин датира такава тока от Крим в първата половина и средата на VI в. (Гавритухин 2002, 219, 227, рис. 3.17).

Кат. № 329 е от Ситан кале/ Банско, дълбочината на която е намерена токата попада в пласт с монети на император Юстиниан (информация от В. Баряков ИМ Банско).

Датировка за тип XIV: втората половина на VI – началото на VII в.

Рамки: запазена е само една частично фрагментирана, но формата е разпознаваема – В-образна, дъговидно напречно сечение, образувано от конкавната обратна страна; мястото за захващане на плочката е по-тънко с кръгло напречно сечение. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето (виж напр. *кат. № 1226-1232* тук).

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XV: *кат. № 337-342***:** включва токи с две отделни пластини, изпълняващи функцията на плочка. Прихващането към колана е по два начина: с по един нит разположен в долната част на пластините *(кат. № 338, 340-342)* или с „ухо" на обратната страна

на всяка пластина *(кат. № 337, 339)*. Захващането към рамката е чрез огъване. При пластините с нитове обратната страна е оформена в по-тясна лента, при тези с „ухо“ са оформени само кукички. Може да има украса от врязяни линии или орнамент „птиче око“.

Хронология: *кат. № 337* е датиран във втората половина на VI – първа четвърт на VII в. по паралели с находки от Крим и Кавказ (Ваклинова 1989, 133-134).

Кат. № 336 от Велики Преслав, включена в група токи, която според дефиницията на автора трябва да е трета, но в изложението е представена като втора, няма и посочена датировка за тази група токи. Останалите групи токи са датирани в периода IX – XI в. (Витлянов 2004, 426-427).

Токата от Садовец (*кат. № 340*) е датирана по стратиграфски данни във втората половина на VI в. и е определена като част от колан за носене на меч. Според останалите материали там са живели източни германи, а употребата на сравнително скъпи накити от благородни метали се свързва с наличието на по-знатни семейства в крепостта (Uenze1992, 183-188).

Отговаря на тип Т. С. IV по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 50). В типологията на М. Шулце-Дьорлам отговаря на тип B15, датиран във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 70-72). В Пиатра Фрекъцей (Румъния) такива токи са датирани в VII в. (Petre 1987, 70-71; pl. 127. 202c; pl. 127. 203c; pl. 128/9. 206c; pl. 130. 207b; pl. 131. 209b).

Датировката на типа се отнася между втората половина на VI в. и първата половина на VII в.

Рамки: В-образна, D-образна или правоъгълна, с оформен улей за езичето в предната част. Лицевата повърхност е профилирана от скосената периферия, по-изявена при правоъгълните рамки. Мястото за захващане на плочката е по-тънко, оформено с подчертан отстъп и с кръгло напречно сечение. В задната част на рамката има врязани линии, може да има орнамент „птиче око“. Обратната страна е конкавна.

Езиче: захваща се към рамката чрез огъване около нея; има масивни, с триъгълно напречно сечение (*кат. № 339-341*) или по-тънки със заоблено напречно сечение (*кат. № 337, 338*); върхът при всички е издаден и извит пред рамката, с правоъгълно „зъбче“ в основата.

Материал: изработвани са от медни сплави или сребро.

Тип XVI: *кат. № 343-346*: включва токи, чиято плочка е с форма, която може да се определи като две долепени детелини или два долепени кръста. Плочката се захваща към рамката чрез огъване и само в горната част образува кукички. Прихващането към колана е с „уши“ разположени на обратната страна на плочката, обикновено 2 на брой.

Хронология: *кат. № 345* е датирана по аналогия стип B15 по М. Шулце-Дьорлам във втората половина на VI – начало на VII в. (Даскалов 2009, 96). *Кат. № 343, 344* и *346* са случайни находки, а *кат. № 345* в частна колекция.

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XVII: *кат. № 347-378*: включва токи с правоъгълна ажурна плочка. Задният край на плочката може да е прав (*кат. № 347-363*) или да завършва с две заоблени половини (*кат. № 364-378*). Често повърхността на плочката е разделена на две симетрични половини от надлъжна врязана линия. Ажурната украса е изпълнена в две основни схеми: (1) две симетрични композиции в геометрична комбинация (*кат. № 352-356; 375-377*) или изобразяващи силно стилизирано човешко лице (*кат. № 347-351; 364-374, 378*); (2) една централна композиция от симетрично разположени отвори: в геометрична комбинация *(кат. № 357, 358)*; отвори около централен ажурен кръст

(кат. № 359-362); елементи от човешко лице *(кат. № 363)*. Захващането към рамката е чрез огъване и само в горната част са оформени кукички. Прихващането към колана е с „уши“ разположени на обратната страна на плочката, обикновено 2 на брой.

Хронология: *кат. № 347-356* отговарят на тип T. C. II. 2 по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI – начало на VII в. (Даскалов 2012, 49).

Кат. № 350 е от крепостта Акра на п-в Св. Никола, гр. Черноморец, построена през втората половина на V в. и просъществува до 90-те години на VI в. (Христов 2013а, 227).

Кат. № 352 е от Стара Загора намерена в канала на *декуманус максимус* и е единствената от този тип открита южно от Стара планина. При разкопките от 1979 г. на обект „Партиен дом“ са разкрити двете главни улици на Августа траяна и мястото на тяхното пресичане. Резултатите от проучената площ показват четири строителни периода, последният е в рамките на втората половина на V – първите десетилетия на VII в. Водопроводът е заменен с нов, но каналите от предишните периоди продължават да се използват (Николов, Янков, Калчев 1980, 84; Николов, Калчев 1985, 46-47).

Кат. № 375 и *378* са от крепостта на Св. Атанас при Бяла, Варненско. *Кат. № 378* е от сграда датирана в VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Кат. № 359-362 отговарят на тип T. C. II. 3 по М. Даскалов, датиран по аналогия с такава плочка от Слав Русъ/ Ибида (Румъния) в последните десетилетия на VI (Даскалов 2012, 49-50). М. Даскалов включва в типа и две плочки (Даскалов 2012, 238, обр. 68.7, 8), определени като ажурни, но те се различават значително по размери, начин на прихващане към колана. На илюстрацията не са оразмерени правилно спрямо линейния мащаб. Некоректно е цитирано, че плочката от Ветрен, Силистренско е публикувана (Даскалов 2012, 69). Отворите в тези плочки не са ажурна украса, а гнезда за инкрустиране (виж токи тип II. h тук, *кат. № 107, 109*).

Отговарят на тип B16 за *кат. № 347-362* и на тип B17 за *кат. № 364-377* по М. Шулце-Дьорлам, датирани във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 72-77). Токи от този тип от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) са датирани в VII в. (Petre, 1987, 71, 139; pl. 128/9. 205.b; pl. 130. 207.b). И. Гавритухин датира такива токи от некрополи в Крим, Кипър и Израел в последните десетилетия на VI – началото на VII в. (Гавритухин 2002, 220-221, 228 рис. 4. 12, 14, 16-20).

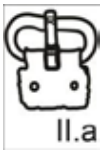
Датировка за типа: втората половина на VI в. и първата половина на VII в.

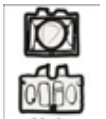
Рамки: запазена е само една тока с рамка (*кат. № 364*) тя е В-образна, дъговидно напречно сечение, образувано от кухата обратна страна; мястото за захващане на плочката е по-тънко с кръгло напречно сечение. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.

Езиче: не са запазени.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Таблица 1: Група А: основни критерии в типологията и връзка с хронологията.

Тип	ПК	Украса	ОС	Датировка
 I.a			С	
 I.b		А	С	
 I.c		В	Н	
 I.d		В	?	
 I.e		И	К	
 II.a			С	
 II.b		П	С	
 II.c.1		В	Н	

Тип	ПК	Украса	ОС	Датировка
 II.c.2		В	С Н	
 II.d		К	Н	
 II.e.1		В	Н	
 II.e.2		В	Н	
 II.f		Р	Н	
 II.g		К	С Н	
 II.h		И	Н К	
 III		В	Н	
 IV		А В	Н	

Тип	ПК	Украса	ОС	Датировка
 V		А В	Н	
 VI		А В	Н	
 VII.a.1			С	
 VII.a.2		В	С	
 VII.a.3		П	С	
 VII.a.4		В	Н	
 VII.b.1			Н	
 VII.b.2		В	С Н	
 VII.c.1		Р	С Н	

Тип	ПК	Украса	ОС	Датировка
 VII.c.2		Р	С	
 VII.d		В	С	
 VII.e.1		И	Н	
 VII.e.2		И	С	
 VIII.a			С	
 VIII.b.1		В	С	
 VIII.b.2		В	Н	
 VIII.c		И	Н	
 IX		И К	Н	

Тип	ПК	Украса	ОС	Датировка
 X.a		И	Н	
 X.b		И К	Н	
 XI		В	Н К	
 XII		В	Н К	
 XIII			Н	
 XIV		А В	К	
 XV		В	Н К	
 XVI		В	К	
 XVII		А В	К	

Символи и съкращения в таблица 1:

ПК – прихващане към колана: : нитове; : „уши“.

Украса: - без украса; **А**: ажурна; **В**: врязана; **И**: инкрустирана; **Р**: релефна; **П**: пресована; **К**: кербшнит.

ОС – обратна страна на плочката: **С**: симетрична на лицевата; **Н**: несиметрична на лицевата; **К**: оформени са само кукички за захващане на рамката.

Таблица 2: рамки на токите от група А (включени са само типовете със запазени рамки и тези, които имат аналогични със запазени рамки).

Тип	С	З С	Улей за езичето	Украса	Датировка																			
							300				400				500					600				
I. a	о; р	р	не	не																				
I. b	р	р	не	не																				
I. c	д	нр	да	да																				
I. e	о; р	нр	не	не																				
II. a	о; р; п; с	р/ нр	не	не/ да																				
II. b	о	р/ нр	не	не																				
II. c	о; с	нр	не	не/ да																				
II. d	о	нр	не	да																				
II. e	о	нр	не	не																				
II. f	о	нр	не	не																				
II. g	п	нр	да	да																				
II. h	о	нр	не	не																				
III	п	р	не	не																				
V	о; р; с	р/ нр	не	не																				
VI	о; д	нр	не/ да	не/ да																				
VII. a. 1	о; р	р	не	не/ да																				
VII. a. 2	п	р	не	не																				
VII. a. 3	о	нр	не	да																				
VII. a. 4	д	нр	не	не																				
VII. b	о	нр	не	не																				
VII. c	о	нр	не	не																				
VII. d	о	нр	не	не																				
VII. e. 1	о	нр	не	не																				
VII. e. 2	о	нр	не	не																				
VIII. a	о	р	не	не																				
VIII. b	о; р; п; с	р	не	не																				
VIII. c	о	нр	не	не																				
IX	п	нр	да	да																				
X. a	о	р	не	не																				

Тип	С	З С	Улей за езичето	Украса	Датировка																	
						300				400				500					600			
XIII	п	нр	да	не																		
XIV	д	нр	да	не																		
XV	д	нр	да	не/ да																		
XVII	д	нр	да	не																		

Съкращения в таблица 2:

С: сечение – **о**: овално; **р**: ромбовидно; **п**: полигонално; **с**: стъпаловидно, лицевата страна е профилирана, а обратната е гладка; **д**: дъговидно – плоско сечение получено от „кухото“ отливане на рамката, която изглежда масивна, но обемът на обратната страна не е запълнен, а конкавен.

ЗС: задна страна – мястото за захващане на плочката и езичето; **р**: равномерно оформена рамка или с леко изтъняване при захващането на плочката; **нр**: неравномерно оформена рамка с подчертана по-тънка част при захващането на плочката.

Улей за езичето: разположен в предната част на рамката, където ляга върхът или предната част на езичето.

Плочки. В таблица 1 са включени основните критерии, приложени в типологията на токите от Група А. При анализ на съотношението между тези критерии и датировката на типовете могат да се изведат зависимости, които да служат за хронологични индикатори.

Форма на плочката: токите с триъгълна, правоъгълна или овално-елипсовидна плочка от Група А се се срещат през целия период от края на III – начало на VII в. През IV в. се срещат токи с елипсовидна плочка, леко прищипната в средата, от което контурът придобива очертанията на осморка (тип II. a. 1 – кат. № *222, 233, 234*), формата не се среща при токите след IV в. Ромбовидната плочка е рядко използвана като форма. Токите с правоъгълна форма на плочките с ажурна и врязана украса, с неравна, разчленена периферия от типове IV, V и VI образуват синхронна хронологична група. Това специфично оформяне е характерно за втората половина на IV – първата половина на V в. и се среща само в рамките на този период. От втората половина на VI в. се появяват нови форми, които не се срещат в периода от края на III – първата половина на VI в. Това са трапецовидните и кръстовидни плочки, завършващи с орлова глава (типове XI и XII), щитовидната или U-образна плочка (тип XIII), двойката пластини с правоъгълна, правоъгълна с кръг накрая или трапецовидна форма (тип XV) и плочките с форма на две долепени детелини или два долепени кръста (тип XVI).

Прихващане към колана: като основни приспособления нитовете доминират при токите от Група А. Широко използвани те продължават да се срещат през целия разглеждан период (края на III – началото на VII в.) и не биха могли сами по себе си да бъдат отправна точка при датиране. Използването на “уши“ се появява и намира приложение при типове XIV, XV, XVI и XVII, които са разпространени от втората половина на VI – първата половина на VII в. При токите от тип XV са използвани успоредно и двата вида приспособления (нитове и „уши“) за прихващане към колана.

Украса: видът на украсата и техниките за нейното постигане позволяват да се проследят някои особености свързани с датирането. Типовете с релефна украса на плочката показват, че изработката чрез пресоване (типове II. b и VII. a. 3) се среща през IV в., докато тази оформена още при отливането (типове II. f и VII. c. 1-2) се появява след средата на V в. Врязаната украса в техника поансон е най-характерна за периода втората половина на V – първа половина на VI в. Използва се за изобразяване на геометрични и растителни орнаменти, за животни свързани с християнската символика като птици и риби,

за християнски надписи и за очертаване контура на плочката (типове II. e и VII. b). От същия период са и типовете с инкрустирана украса (типове I. e, II. h, VII. e. 1, IX, X. b). Ажурната украса се среща през целия период IV – VII в., но се наблюдават някои разлики в орнаментите и комбинирането им. Типовете от IV – началото на V в. имат по няколко ажурни отвора най-често с геометрични форми и са комбинирани с врязана украса предимно от линии, концентрични кръгове и орнамент „птиче око“ (типове I. b, IV, V, VI). На това определение отговаря и тип XIV, който е от втората половина на VI в. Неговата украса се състои от един триъгълен ажурен отвор в комбинация от врязани концентрични кръгове и е сходен с тип I. b. Най-вероятно формата на тип XIV е изведена от тази на тип I. b, обновена с още две кръгли допълнения на страничните въхове на триъгълната си плочка, украсени с врязани концентрични кръгове. Типовете от втората половина на VI в. използват предимно кръгли отвори, често комбинирани с нови форми като луновидни, капковидни и с неправилни елипсовидни очертания, които не се срещат при токите от IV – V в. (*кат. № 335* към тип XIV, типове XVI и XVII). Обща форма на ажурен отвор, срещан и при токите от тези два периода е кръстът. При по-ранните токи кръстът е част от общата композиция на украсата (тип V), докато при токите от втората половина на VI в., той вече заема централно място, а останалите отвори са разположени около него (тип XVII – *кат. № 359-362*).

Обратна страна на плочката: при токите от Група А връзката между рамката и плочката е подвижна. Наблюдава се тенденция оформянето на обратната страна на плочката и начинът за захващане към рамката да показват устойчива промяна във времето. (**1**) Получаването на симетрични части на лицевата и обратната страна при прегъването на плочката около рамката е изключително характерно за токите от края на III – IV в. (типове I. a, b, II. a, b, c, VII. a. 1-3, VIII. a). При някои типове токи датирани във втората половина на V – края на VI в. (II. g, VII. b, c, d) се срещат плочки, чиято обратна страна е симетрична на лицевата, но се отличават от по-ранните по касетъчното си оформяне или лицевата им страна е с по-голяма дебелина. Касетъчното оформяне е постигнано най-често чрез отливане на обемна лицева страна, с борд на гърба (тип VII. c. 1, VII. e. 2), понякога обратната страна е обемна, а лицевата е като пластина (тип VII. d – *кат. № 275*), друг начин за създаване на обем е чрез добавянето на допълнителна лента между двете страни на плочката (тип VII. d – *кат. № 273*). През IV в. касетъчно оформен обем имат само елипсовидните плочки прищипнати в средата, форма, която не се среща след IV в. (тип II. a. 1 – кат. № *222, 233, 234*). Изработката на плочките като касети, вероятно е направено с цел постигане на впечатление за масивност; (**2**) От края на IV – началото на V в. има тенденция обратната страна на плочката след прегъването около рамката да става по-тясна и често пъти по-къса (типове I. c, II. c. 2, d, e, f, g, h, III, IV, V, VI, VII. a. 4, b, c, e. 1, VIII. c, XI, XII и XIII). Това оформяне се запазва до първата половина на VI в.; (**3**) Процесът на редуциране на обратната страна на плочката достига до оформянето на две къси ленти в предната част на плочката огънати до образуване на две кукички за захващане към рамката или изляти заедно с плочката. Това е характерно за токите от втората половина на VI – VII в. (типове XIV, XV – за тези прихващани с „уши“ към колана, XVI и XVII) и не се среща преди този период.

Рамки. В таблица 2 са включени някои показатели на рамките на токите от Група А, които биха могли да се използват като, насочващи при датиране. Формата не е включена, тъй като предимно функционалното предназначение на рамките налага изборът на форма да бъде ограничен (правоъгълна, различни варианти на овал и елипса, B-образна или D-образна), а украсата да е съобразена със запазването на нейната здравина, тъй като основата сила при обтягането на колана се поема от рамката. Това предопределя тенденция към сравнително малко разнообразие и повтаряемост във времето. Наличието на различни форми на рамката използвани за един тип токи (типове II. a. 1, VI, VII. a. 1, XV)

показва, че формата не е от първостепенно значение за определяне на датировката за даден тип.

Сечение: овалното, ромбовидното и полигоналното напречно сечение се срещат през целия период от края на III – VII в. Стъпаловидното напречно сечение е по-специфично и се среща рядко при токи от втората половина на IV – първата половина на V в. (типове II. a. 1 – *кат. № 23* и II. c. 2). Дъговидното е по-характерно за токите от втората половина на VI – първата половина на VII в. (типове XIV, XV, XVII). Среща се като изключение и при по-ранни токи, основно с оребрени рамки от втората половина на IV – първата половина на VI в. (типове I. c – *кат. № 12*, VI – *кат. № 141, 142* и VII. a. 4 – *кат. № 236*).

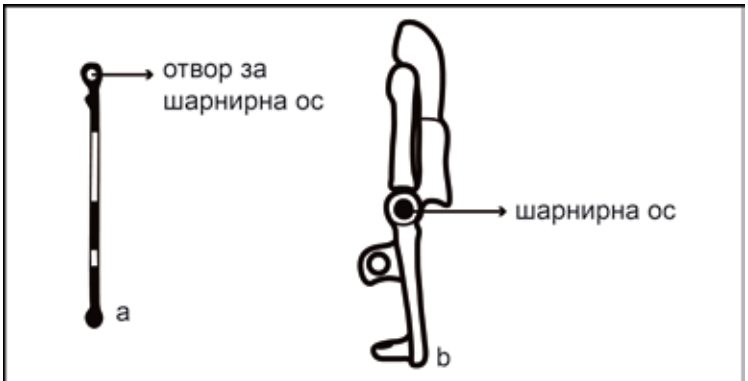
Задна страна: равномерно оформената рамка или с леко, плавно изтъняване при захващането на плочката е по-характерно за токите от IV – първата половина на V в. (типове I. a, b, II. a, b, III, V, VII. a. 1, 2, VIII. a, b, X. a). През този период примерите на токи с по-тънка задна страна, с подчертан отстъп са малко. Това е наложено от неправилното (стъпаловидно, полигонално или дъговидно) напречно сечение на рамката, което без това оформяне би затруднило движението на плочката и езичето (типове VII. a. 1 – *кат. № 23, 25, 45, 47*, II. c. 2 – *кат. № 65, 66*, II. d – *кат. № 67*, VII. a. 1 – *кат. № 206-212*, VII. a. 4 – *кат. № 236*). Токите с овално напречно сечение и неравномерно оформена рамка с подчертана потънка част при захващането на плочката са най-характерни за токите от втората половина на V – края на VI в. (типове II. e, f, g, h, VII. b. 1-2, VII. c. 1, VII. d, VII. e. 1-2). През втората половина на IV – първата половина на V в. така оформени рамки се срещат рядко (II. b – *кат. № 60*, II. c. 1 – *кат. № 62-63*, VI – *кат. № 143*).

Улей за езичето: рамките на токите от края на III – първата половина на V в. като цяло са без улей за езичето, с изключение на тип VI – *кат. № 141, 142*, които са с оребрени. Рамките с оформен улей са по-характерни за периода от втората половина на V – първата половина на VII в. (типове I. c, II. g, IX, XIII, XIV, XV, XVII).

Украса: малък брой токи имат украсени рамки. През периода IV – първата половина на V в. се среща врязана украса (типове II. a. 1 – *кат. № 23*, II. c. 2 – *кат. № 65, 66*, II. d – *кат. № 67*, VII. a. 1 – *кат. № 192*), пластично оформени рамки, най-често оребрени (типове I. c – *кат. № 12*, II. a. 1 – *кат. № 25*, VI – *кат. № 141, 142*) или с пластична с листа в ъглите при правоъгълните рамки (типове II. a. 1 – *кат. № 45, 47*, VII. a. 1 – *кат. № 210-212*); друг вариант на пластична украса са животински глави, най-често на змии, но има и с лъвски (типове VII. a. 1 – *кат. № 206-209*, VII. a. 3 – *кат. № 235*). Токите от втората половина на V – VI в., в техника кербшнит обикновено имат украсени в същата техника рамки, понякога върху тях има инкрустации в задната част, среща се и комбинация от двете техники (типове II. g – *кат. № 84-86, 88*, IX – *кат. № 314*). Токите от втората половина на VI – VII в. по правило не са украсени, но рамките са със скосена периферия (типове XIII, XIV, XV, XVII). От този период токите в група А рядко са запазени в цялост (рамка и плочка) и находките, по които е направено това наблюдение са единични. В тип XV от шест токи само една има врязана украса от орнамент „птиче око“ върху рамката.

Анализът на основните критерии приложени в типологията на токите от Група А и някои показатели на рамките на токите, които биха могли да се използват като, насочващи при датиране беше направен с цел установяване на хронологични индикатори. Резултатът показва, че плочките са по-информативният елемент на токите спрямо рамките. Основните признаци са: формата на плочката, включително нейното цялостна изработка като лицева и обратна страна, както и начинът за прихващане към колана. Украсата на плочките и характеристиките на рамките имат подпомагаща роля при определяне на датировката. За постигането на оптимален резултат относно извличането на информация за мястото във времето на този вид находки се изисква комплексно разглеждане на всички компоненти, от които са съставени.

3. 2. 2. ГРУПА B: Трисъставни токи - типове от I до IX/ кат. № 379-403, 404

Обр. 2: a) профил на плочка с отвор за шарнирна ос; b) профил на тока с място на преминаване на шарнирната ос, за свързване на рамката, плочката и езичето.

Група B: включва трисъставни токи, при които връзката между рамката и плочката се осъществява чрез допълнителен елемент. Стандартно това е шарнирна ос. Всички рамки и плочки на трисъставни токи с шарнирна ос имат допълнения (с цилиндрична форма или като халкички), през чиито отвори преминава оста. Рамките са снабдени с две допълнения разположени в задната част, а плочките имат две или четири съответно в предната си част. При някои типове токи рамката е с отворени краища, при други вътрешният обем на рамката е затворен. Шарнирната връзка се образува с помощта на оста, която преминава през допълненията на плочката и рамката, както и през езичето и ги свързва в едно цяло (обр. 2). В редки случаи рамката и плочката са без удължения, като връзката между тях е направена чрез допълнителна пластина, огъната около рамката и прихваната към плочката с нитове (*кат. № 382)*. Фиксирането към колана става чрез нитове, преминаващи през плочката или шипове изляти заедно с плочката.

Тип I: *кат. № 379-384*: включва токи с витлообразна плочка. Плочката и рамката са свързани чрез допълнителна шарнирна ос. Рамката е с отворени краища, които се затварят от тази ос, за която е окачено и езичето. Прихващането към колана е с нитове, поне 4 на брой. Има без украса, с релефен надлъжен ръб или с врязана украса от растителни орнаменти. Към типа е включена и *кат. № 382*, при нея връзката с рамката е чрез допълнителна пластина, огъната около рамката и фиксирана към плочката с нитове. Прихващането към колана е с четири нита, разположени във витлообразната част на плочката. Възможно е двата нита, фиксиращи допълнителната пластина към плочката да са били прихванати и към колана.

Според украсата могат да се разграничат два варианта:

Тип I. a: *кат. № 379*: без украса.

Тип I. b: *кат. № 380-384*: с врязана украса.

Хронология: отговаря на сорт 2, форма C, тип "в" по M. Зомер, включен във II колан-на група, датирана между 380 г. – началото на V в. (Sommer 1984 62, 79, Taf. 14.6). Според Х. Бюлингер техниката на гравиране за украса е много популярна от средата и втората половина на IV в., а коланите с витлообразна плочка и апликации имат дълга традиция, идваща от тесния панонски колан от III в., който преминава в по-широк през IV – V в. Тези токи се считат за част от военния колан, но се срещат и при цивилни. Широкото разпространение, може би се дължи на голямото разместване на военни части през IVв. (Büllinger 1969, 73-74). M. Бишоп и Дж. Кълстън отбелязват, че апликациите с тази форма са разпространени още от II в. като част от женския колан според надгробна плоча от Интерциза (Унгария) и продължават да се използват и през ранния V в. като размерите им по това време достигат над 10 см. (Bishop, Coulston 2009, 219-220, fig. 137.1). Характерните езичета на този тип токи с форма на двузъбец също са продължение на по-ранна традиция. В изследване за токи с такъв тип езичета от района между Скандинавия и Черно море, те са датирани във фаза B2/C1-C1a по Годловски, отговаряща на периода 160-230 г. (Andrzejowski, Madida-Legitko 2013, 18; Bierbrauer 2015, Abb. 11).

Кат. № 382 е от разрушен гроб и не може да даде допълнителна информация. Тока с допълнителна пластина за връзка между рамката и плочката е публикувана в колекцията на Музея в Белград, датирана в последната четвърт на III – първа половина на IV в. (Црнобрња, Крунић 1997, 267, 285, кат. № 472).

Кат. № 379 е от гроб заедно с две монети на император Константин Велики, една от които е отсечена между 330 и 335 г. и луковична фибула от тип датиран в първата половина на IV в. Гробът е датиран от проучвателя в 30те – 40те години на IV в., а според инвентара там е погребан мъж (Торбатов 2000, 39).

Кат. № 380 и *383* имат аналог фрагментирана тока в комплект с витлообразни апликации с релефен надлъжен ръб от гроб 2 в Аквинкум (Будапеща, Унгария). В богатия гробен инвентар е открита и монета на император Галерий Максимин, емисия 309-310 г. (Nagy 2005, 423-424, Abb. 14.1-8). Аналогична тока от Свилош (Сърбия) е датирана в последната четвърт на III – първата половина на IV в. (Црнобрња 1997, 305, 306, сл. 8а).

Кат. № 384: част от плочка за тока, датирана между началото и третата четвърт на IV в. (Genčeva 2000, 62). Въпреки фрагментирането няма съмнение, че е част от тока, а не самостоятелна апликация. Подобен е и фрагментът *кат. № 383*, при който е запазен издатък от кръглата централна част, подсказващ наличието на продължение към връзка с рамката.

Датировка за типа: целия IV в. – до началото Vв.

Рамки: правоъгълни, трапецовидно напречно сечение, в резултат на скосените страни на лицевата повърхност, в ъглите са оформени стилизирани трилистници. Обратната страна на рамката обикновено е гладка. Задната част на рамката е отворена, за да може да се движи езичето; при *кат. № 182* рамката е със затворен обем, мястото захващането на плочката и езичето е по-тънка и с овално напречно сечение. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихванато е за шарнирната ос, само при *кат. № 182* е захванато за рамката; по-често езичето е двойно с форма на двузъбец, профилирано, върховете за заострени и леко издадени пред рамката без да са извити над нея. Единичното езиче е профилирано, с правоъгълно зъбче в основата, върхът е заоблен леко издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип II: *кат. № 385, 386*: включва токи със сърцевидна, ажурна плочка. Ажурните отвори са с форма на лунули, по периферията на плочката има врязана украса с пояс от кръгчета, който подчертава сърцевидната форма на плочката и продължава между двете лунули. Врязаната украса е само върху лицевата страна на плочката. Прихващането към колана е с три нита.

Хронология: Плочките са от Аксаково, Варненско, но нямат археологически контекст. Идентична тока има от некропола на Калатис, от гроб М320. Направен е паралел с подобна по форма и украса тока от некропола на Шагвар (Унгария), намерена заедно с луковична фибула и монети от емисия между 351-354 г. Според тази аналогия и археологическия контекст, в който е намерена, токата от Калатис е датирана между средата и третата четвърт на IV в. (Preda 1980, 40, pl. XV, M320, pl. LXXIV, M320.1). Подобна плочка от трисъставна тока е открита и в Халмирис (Румъния), датирана в IV в. и най-вероятно във втората му половина (Nuţu 2011, 174-175, 190, pl. 1.5).

Датировка за типа: втората половина на IV в.

Рамки: не са запазени, но токата Калатис има овална рамка с кръгли допълнения от вътрешната страна, рамката е отворена при мястото на захващане на езичето към шарнирната ос. Това оформяне на рамката напомня за рамките на шарнирните пелтовидни токи с волути от вътрешната страна от I – средата на II в. (Генчева 2009, 12, 13, обр. 1.1). Такава рамка има едносъставна тока от Апиария (Ряхово, Русенско) – *кат. № 405* тук. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: също не е запазено, но при токата от Калатис, то е оформено с две странични,

извити допълнение при основата, както езичетата на споменатите вече шарнирни пелтовидни токи от I – средата на II в. (Генчева 2009, 12-13, обр. 1.2).

Материал: изработвани са от медни сплави

Тип III: *кат. № 385-390*: включва токи с правоъгълна плочка. Прихващането към колана е с четири нита разположени в ъглите. Според украсата са разграничени три варианта:

Тип III. а: *кат. № 387-390*: ажурни плочки. Според вида на ажурните отвори са обособени два подварианта:

Тип III. а. 1: *кат. № 387-389*: два пояса от четири кръгли ажурни отвора и пояс от четири правоъгълни ажурни отвора между тях.

Хронология: Подобни трисъставни токи отговарят на Сорт 2, форма В, включен във I колонна група, датирана между 290-400 г. В гроб 10 от Зенгьоваркон (Унгария) такава тока е открита с монети на императорите Констанс и Констанций II (Sommer 1984, 59, 79, Tafl. 13.6, Tafl. 14.1, 3, Tafl. 32.1). Същата тока е включена и в изследване на М. Бишоп и Дж. Кълстън, както и подобна от Колчестър, датирана в IV в. (Bishop, Coulston 2009, 219-220, fig. 137.1; Vasil`yev 2011, 238, 241, fig. 3.3). От укреплението Збеловска гора (Словения), включено в група от крепости датирани между втората половина на III – първата половина на V в. е запазена само плочка от подобна тока (Ciglenečki 1994, 241-242, Taf. 3.9). В Испания едносъставни и двусъставни токи с такава плочка се датират във втората половина на IV в. (Fernandez 1999, 55, 62, fig. 1.1, 63, fig. 2.4-6). В гроб VI/138 от Аквинкум (Будапеща, Унгария) е открита подобна плочка заедно с гарнитура с витлообразни апликации. Тя е много сходна с токата от гроб 2, в гробния инвентар е открита и монета на император Галерий Максимин, емисия 309-310 г. (Nagy 2005, 423-424, 434, 442, Abb. 25.5).

Кат. № 388: е датирана във втората половина на IVв. (Genčeva 2000, 62). *Кат. № 387*, *389* са от разрушени гробове (със стреховидно покритие от керемиди) при Арчар, Видинско.

Датировка за типа: IV в.

Рамки: елипсовидни; оформени с животински глави, обърнати една срещу друга в предната част, захапали овална форма. Пластичното оформяне на рамката е само върху лицевата повърхност, обратната страна е гладка. Задната част на рамката е отворена, за да може да се движи езичето.

Езиче: запазено е само едно, фрагментирано до основата (*кат. № 389*), но си личи, че е било захванато за шарнирната ос.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип III. а. 2: *кат. № 390*: плътната част от плочката изобразява борба между две животни, те са пластично оформени само върху лицевата повърхност.

Хронология: до момента не ми е известен точен аналог на тази тока. Трисъставни токи с такива рамки са класифицирани от М. Зомер във II колонна група, датирана между 380 г. – началото на V в. Рамките с аналогично оформени глави на делфини в предната част на рамката се срещат по-често. Пластично оформени лъвски или други животински глави в задната част на рамката се срещат по-рядко. Рамки с делфински глави при върха на езичето има класифицирани и в I колонна група датирана 290-400г., но при тях пропорциите на устата на делфините е скъсена, докато при тези от II група по-често се срещат с издължени пропорции (Sommer 1984, 59, 62, 79, Taf. 35.6, Taf. 36.1, Taf. 37.8, Taf. 4.3, Taf. 40.1, Taf. 50.8, Taf. 52.2). В изследване за находки от Британия С. Хоукс и Г. Дънинг включват рамки с оформяне на делфински глави в предната част за двусъставни токи в тип I A, датиран в късния IV – ранен V в.; рамките за трисъставни токи са включени в тип II A, датиран в късния IV в. (Hawkes, Dunning 1961, 25-26, 42, fig. 13.o; 53, fig. 17).

Датировка за типа: втората половина на IV – началото на V в.

Рамка: елипсовидна; оформена с животински глави, обърнати една срещу друга: едната двойка е в предната част на рамката, между двете глави има яйцевидна форма захапана от

тях; другата двойка глави захапва напречната част, затваряща обема на рамката, за която се захваща езичето. Пластичното оформяне на рамката е само върху лицевата повърхност, обратната страна е конкавна.

Езиче: не е запазено.

Материал: изработена е от медна сплав.

Тип III. b: *кат. № 391*: правоъгълна плочка, украсена с емайл. Прихващането към колана е с четири нита припоени на обратната страна.

Хронология: според стратиграфските данни токата е датирана в третата четвърт на IV в. и първата половина на V в. Паралели са направени с материали от Панония, свързани с контактите с германските провинции (Gomolka-Fuchs 1991, 171).

Рамка: не е запазена.

Езиче: захваща се за шарнирната ос; извито, със S-образен профил, със заострен връх.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип III. c: *кат. № 392*: включва тока с правоъгълна плочка украсена с инкрустации. Прихващането към колана е с четири нита разположени в ъглите.

Хронология: Част е от златно съкровище открито при строителна дейност във Варна през 1961 г. Общата датировка на предметите от съкровището е в края на V – първата половина на VI в. (Димитров 1963a, 40: Димитров 1963b, 21: Димитров 1963c, 75). Диадемата от съкровището е датирана във втората половина на V в. (Dumanov 1997, 55). Няма точен аналог по отношение на орнамента и шарнирната изработка на плочката. А. Хараламбиева определя плочката и апликацията като уникати (Хараламбиева 2004, 239). М. Казански ги обособява в отделен вариант в тип I.3.I, като ги определя за принадлежащи към група токи от Западното Средиземноморие (Тунис, о-в Ибиса и Алжир), датирани във втората половина на V – VI в. (Kazanski 1994, 149-150, 181, fig. 8.13, 14, 16-18). Чифт токи с подобен орнамент на клетъчна инкрустация има от гробница 99/200 в некропола при Алмалик-дере (Крим), те са датирани в последната четвърт на IV – първата половина на V в. по аналогия с токи от гроб „24.06.1904“ в Керч (Крим) по И. Засецкая (Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011, 163, 166, fig. 16.1, 2). Цитираните токи от Керч са с доста тясна и издължена форма на плочките и с кръгла и ромбовидна форма на централната клетка за инкрустация. В хронологичната схема на използваните орнаменти върху предмети с клетъчна инкрустация приложена от И. Засецкая ромбовидната форма с вълнообразен контур (каквато е и централната клетка на токите от Алмалик-дере) е включена в групата с датировка втората половина на V – VI в. (Засецкая 1993, табл. 6).

Рамка: не е запазена.

Езиче: не е запазено.

Материал: изработена е от злато, включително и нитовете; за инкрустиране са използвани гранат и малахит.

Тип IV: *кат. № 393*: включва токи с ромбовидна плочка. Прихващането към колана е с три масивни нита припоени на обратната страна.

Хронология: токата е датирана в първата половина на VI в. по аналогия с оребрена украса върху номадски предмети и гробове от Тонгерн (Белгия), Раковчани и Враня (Uenze 1992, 275), които също са датирани в края на V в. и началото на VI в. Според З. Унце късноримските работилници възприемат тази мода от хуните. М. Казански оспорва тази датировка и произхода на токите с оребрена рамка. Според него такива токи навсякъде в Европа се датират във втората половина на VI – VII в.; отхвърля и твърдението, че са номадски, защото липсват при степните номади. Прототипът на токите с оребрени рамки би трябвало да се търси в късноримските токи от IV – V в. (Kazanski 1994, 165-166). Един от примерите на Казански е от Ятрус, но цитираната от него тока се отнася към периода D2, датирана между втората половина на V в. и началото на VI в. (Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.777). Произходът на оребрените токи не може да се определи със сигурност

засега, но относно хронологията по-реалната датировка е посочената от З. Унце – първа половина на VI в. Примерът от Тонгерн (тока с оребрена рамка) посочен от Унце е от гроб на мъж, датиран в VI в. и е намерена много близо до кинжал, който е бил окачен на колана. Примерът от Враня има такава плочка и е от гроб на жена. А. Станев цитира тока много близък аналог на тази от Садовец от некропола Орадеа-Салка Гецърие (Румъния), датирана във втората половина на V в. (Станев 2012, 186). И. Бажан и С. Каргопульцев обособяват тип Ятрус, датиран по времето на управление на император Юстиниан, в типа е включена рамка точен аналог на *кат. № 391* като устройство, т.е. тя е част от трисъставна тока и връзката с плочката е осъществявана чрез шарнирна ос (Бажан, Каргопульцев 1989, 30, рис. 1.43; 33, рис. 3.33). Рамката от Тонгерн (Белгия) също е част от трисъставна тока, свързана с плочката чрез шарнирна ос, датирана в късния V – ранния VI в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 331-Abb. 132.3).

Датировка за типа: втората половина на V – началото на VI в.

Рамка: овална, леко В-образна отпред, с оформен улей за езичето; вероятно вдлъбнатините на оребряването са били запълнени с метални намотки.

Езиче: захваща се към шарнирната ос; профилирано с врязани напречни линии восновата и две надлъжни при върха; с правоъгълно напречно сечение; върхът излиза пред рамката и е леко извит над нея.

Материал: изработена е от светла/ бяла медна сплав.

Тип V: *кат. № 394-399*: включва токи с щитовидна плочка. Прихващането към колана е с две или три „уши“ разположени на обратната страна. Според украсата са разграничени три варианта:

Тип V. a: *кат. № 394*: гладки без украса.

Хронология: токата е от некропол на о-в Св. Кирик, при Созопол използван през периода V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297). Такава тока има от некропола Сегед-Фехерто, гроб 34 (Унгария), датирана в първата половина на VII в. По аналогия с нея З.Ински датира този тип токи в същия период (Csallany 1962, 71, Taf. V.8; Vinski 1967, 32, tab. XXIII.5, 7, 9). Също и от гробница 257 в Ески-Кермен (Крим), в която са погребани девет индивида, монетите са от IV – V в., а най-късните са на императорите Ираклий и Константин IV, токата е датирана във втората половина на VII в. (Гавритухин, Обломский 1996, 253, рис. 71.1; Айбабин 1999, 317, табл. XXX.52; Айбабин 2003, табл. 20.126). Тока от Северна Африка с неизвестно местонамиране, вероятно от Картаген е датирана в рамките на VII в. по аналогия с тока от о-в Самос, заедно с монети от 626-630 г. до 650-660 г. и аналогия от гробница 257 в Ески-Кермен използвана между втората и последната четвърт на VII в. (Eger 2010a, 156, 151, Abb. 7.9).

Тип V. b: *кат. № 395-397*: с врязана украса в т.нар. стил „точка-запетая“.

Хронология: *Кат. № 395* е от некропол пл. „Хан Крум“ в Созопол, датиран по материали и монети в периода VI – X в. (Дражева, Недев 2013, 469). З.Ински датира в VII в. две подобни токи, една с неизвестно местонамиране от Гърция и една от Унгария като прави аналогия с украсата на златния накрайник от Ак-Калан (Vinski 1967, 31, tab. XXIII.3, 6). Подобна тока, но украсена с растителен лозов орнамент е включена към тип 16, по В. Ковалевская, датиран в VIII в. като местно кримско производство под силна византийско влияние (Ковалевская 1979, 28, рис. 15.12). В типологията на М. Шулце-Дьорлам *кат. № 391* отговаря на тип Е30, датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 92-98).

Кат. № 396 е от помещение източно от оградния зид на раннохристиянската църква в м. „Джанавара“ при Варна. Масовият материал и монетите върху пода от последния етап на съществуване са от периода V – VI в., две от монетите са на император Юстин II. Най-късните монети от проучената площ са на император Маврикий Тиберий, чиято емисия не надхвърля края на VI в., открити са също монети от V – VI в. на варварски владетели

Теодорих Велики и вероятно на Аталарих и Балдуела/ Тотила (Минчев, Тенекеджиев 2012, 224-225).

Кат. № 397 е с неизвестно местонамиране, съхранява се в частна колекция. При публикуването си е датирана в първата половина на VII в., според анализа на някои елементи от украсата и е свързване като произход с токи тип Сиракуза (Хрисимов 2007, 102).

Подобни на *кат. № 396*, *397* плочки от токи има в Британския музей, датирани в VI – VII в. Едната е с монограм върху кръглата част, изписан на латински език, който е много близък до тези върху монетите на Вандалските и Остготските крале, изработена е от медна сплав. Другата също е от медна сплав, но е позлатена, датирана по аналогия с токи от о-в Лесбос и Унгария в VII в. (Entwistle 2010, 25, № 28, 26, № 33). Сребърна тока от Сен-Дени (Франция) с подобно релефно изображение е датирана в първата половина на VII в. (Escher 2014, 326-327, fig. 18.2). Две подобни токи има и от Средна Азия – селището Варахша (Узбекистан), датирани в VII в. (Распопова 1968, 35, рис. 10.а, б). Плочката на едната тока има три допълнения за шарнирната ос за връзка с рамката и отвор за езичето, подобно оформяне не е характерно за този тип, защото при трисъставните токи езичето стандартно се захваща за шарнирната ос. В типологията на М. Шулце-Дьорлам *кат. № 396, 397* отговарят на тип Е21, датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 67-70).

Типове V. a и V. b (тук), отговарят на тип T. D. I. по М. Даскалов, датиран в първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 51-52).

Тип V. c: *кат. № 398-399*: ажурни, в комбинация с врязана украса в т.нар. стил „точка-запетая.

Хронология: *кат. № 398* е датиран в последната трета на VII в., според аналогична тока от гроб 257, погребение 4 от Эски-Кермен (Крим) и анализ на елементи от украсата (Хрисимов 2007, 102).

Кат. № 399 е от некропола на Несебър. Отговаря на тип T. D. II. по М. Даскалов, датиран в първата половина на VII в. Горната граница за използване на некропола е средата на VII в. (Даскалов 2012, 52).

Тези токи с ажурни отвори и врязана украса отговарят на тип Е31 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 98-101).

Датировка за тип V: края на VI – първата половина на VII в.

Рамка: елипсовидна, с удължения в задната част за шарнирната ос. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихваща се за шарнирната ос; масивно, в основата има имитация на голямо правоъгълно гнездо за инкрустиране или голям правоъгълен „зъб“; върхът е заоблен, силно издаден и извит пред рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави, някои са позлатени (*кат. № 396-398*).

Тип VI: *кат. № 340*: включва токи с U-образна плочка, с врязана украса. Прихващането към колана е с две или три „уши“ разположени на обратната страна.

Хронология: Типът е много сходен с токите от тип V (тук). Отговаря на тип T. D. I. по М. Даскалов, датиран в първата половина на VII в. и също е от некропола на Несебър (Даскалов 2012, 51-52). Тока с щитовидна плочка, украсена с три надлъжни ивици е отделена от М. Шулце-Дьорлам в тип Е29, датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 92).

Датировка за типа: първата половина на VII в.

Рамки: елипсовидна, с удължения в задната част за шарнирната ос. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихваща се за шарнирната ос; масивно, в основата има голям правоъгълен „зъб“; върхът е заоблен, силно издаден и извит пред рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VII: *кат. № 401, 402*: включва токи със сърцевидна, издължена ажурна плочка. Прихващането към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна. Ажурната украса е от сърцевиден отвор или два издължени, елипсовидни успоредни отвора.

Хронология: Този тип токи са включени от Д. Чалани в група 9, датирана в периода 620 – 660 г. (Чалан 1953, 338-340, табл. VI.10, 11). Отговаря на тип Балгота за токите със сърцевиден ажурен отвор и на тип Болоня за токите с два успоредни издължени отвора по Й. Вернер, с датировка в рамките на VII в. (Werner 1955, 38, 40; Abb. 5.1-3, Taf. 5.3, 5, 7; Taf. 8.12). З.Ински и В. Варсик използват същата терминология и определения и датират появата на този тип токи в първата половина на VII в. (Vinski 1967, 28-29, tab. XX.1, 3, 5-13; Varsik 1992, 83-84, Taf. III.4-6, 9). К. Егер също прилага тази типология за две токи от Северна Африка и една от Йордания с датировка в първата половина на VII в. (Eger 2001, 342-344, Abb. 2.2; Eger 2010a, 152-153, Abb. 7 – 4.1, 4.2). Отговаря на тип E8 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в първата половина на VII в. Включени са находки от гроб 1 и гроб 3 на о-в Самос, с монети съответно на императорите Фока, Констанс II и на Ираклий (Schulze-Dörrlamm 2009, 29-33). Включени са към тип 8, подтип 7 по В. Ковалевская, датирани VI – VII в., но се срещат и през VIII в. (Ковалевская 1979, 22-23, рис. 12.5, 6, рис. 13.10). В колекцията на Британския музей плочка от Сицилия е датирана в VII в. (Entwistle 2010, 26, № 36). Този тип токи отговарят на T. D. III по М. Даскалов, датиран също в първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 52-53).

Датировка за типа: първата половина на VII в.

Кат. № 401, 402 са от гробове в некропола на Несебър от периода V – VII в. (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326).

Рамки: елипсовидна, с удължения в задната част за шарнирната ос. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихваща се за шарнирната ос; масивно, с трапецовидно напречно сечение; върхът изтънява без да е заострен, издаден слабо пред рамката; извитата част за захващане към шарнирната ос е оформена като кука.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII: *кат. № 403*: включва токи с издължена плочка, завършваща с раздвоени краища, оформени като листа около кръг. Прихващането към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна.

Хронология: Няма точен аналог, но има сходни характеристики на формата на плочката с токи тип Кестей-Печ. З.Ински публикува много близка по форма и украса, едносъставна тока от Печ-Дярварош (Унгария), като отбелязва, че вероятно е изработена по подобие на златната от о-в Лесбос (Vinski 1967, 33-37, tab. XXV.3-9; tab. XXVI, tab. XXVII, tab. XXVIII). В. Варсик включва същата тока към споменатия вече тип Кестей-Печ. (Varsik 1992, 85-89, Taf. IV.4). У. Иблер обособява тип Бой-Желовце, в който са включени едносъставни токи от Унгария, съответстващи на *кат. № 401*. Тя отбелязва, че този тип има сравнително ограничено разпространение, а различното оформяне, вероятно копира златната трисъставна тока от о-в Лесбос, с монети на императорите Фока и Ираклий (Ibler 1992, 138-140, Abb. 3.1-3). В типологията на В. Ковалевская такива трисъставни и едносъставни токи от Северен Кавказ са включени в тип 30. Открити са в два гроба: от VI – VII в. и един от VIII в. Тя счита, че токите са местно производство по западен образец, изработвани в периода от края на VI – VIII в. и най-вече VII – VIII в. (Ковалевская 1979, 30-31, рис. 17. 8, 9). Подобна тока е открита в гроб 200 от Мон-Сен-Жермен (Франция), некрополът се развива от края на VI в. към средновековието (Erscher 2014, 314, fig. 9.1). Отговаря на тип E24 по М. Шулце-Дьорлам, датиран в първата половина на VII в. според находки от Тали-Малян (Иран), с монети на сасанидския владетел Хосрой II (591-628 г.), в катакомба 113 от некропола Мокрая Балка (Южна Осетия), с монети на сасанидските владетели Хосрой I (531-579 г.) и Хосрой II, както и на императорите Тиберий Маврикий и Фока и спомена-

тата вече тока от о-в Лесбос, с монети на императорите Фока и Ираклий. Тя също смята, че панонските токи от типа Бой-Желовце са изработени по подобие на шарнирните Византийски изделия. Поради липсата на сигурно датирани находки от средата и втората половина на VII в. те са били в употреба за кратък период от време през първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 77-79).

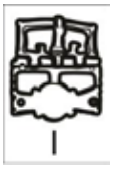
Датировка за типа: първата половина на VII в.

Рамка: не е запазена.

Езиче: не е запазено.

Материал: изработена е от медна сплав.

Таблица 3: Група B: основни критерии в типологията и връзка с хронологията.

Тип	ПК	Украса	Датировка
			300 / 400 / 500 / 600
 I		B	
 II		A B	
 III.a.1		A	
 III.a.2		A	
 III.b		И	
 III.c		И	

| Тип | ПК | Украса | Датировка | | |

Таблица 4: Рамки на токите от група В (включени са само типовете със запазени рамки и тези, които имат аналогични със запазени рамки).

Тип	Сеч.	ЗС	Улей за езичето	Украса	Датировка																				
							300				400					500						600			
I	т	о/ з	не	не																					
II	оп	о	не	не																					
III. а.1	пк	о	не	да																					
III. а. 2	пк	з	не	да																					
IV	д	з	да	да																					
V	оп	з	не	не																					
VI	оп	з	не	не																					
VII	оп	з	не	не																					

Съкращения в таблица 4:

Сеч.: сечение – т: трапецовидно, получено от скосените ръбове на периферията; пк: полукръг, лицевата страна е заоблена, а обратната е гладка; д: дъговидно – плоско сечение получено от „кухото" отливане на рамката, която изглежда масивна, но обемът на обратната страна не е запълнен; оп: овално-полигонално.

ЗС: задна страна – мястото за захващане към плочката; о: рамката е с отворен обем, вероятно за по-добра подвижност на езичето; з: затворен обем на рамката.

Улей: улей за езичето, разположен в предната част на рамката, където ляга върхът или предната част на езичето.

Плочки. В таблица 3 са включени основните критерии, приложени в типологията на токите от група В. Поради различната конструкция на токите в тази група и липсата на прегъване на плочката за захващане към рамката, разглеждането на нейната обратна страна отпада. При анализа на рамките в групата ще бъде обърнато внимание на особеностите при връзката между тези два основни компонента на токите. Останалите критерии ще бъдат анализирани за установяване на зависимости обвързани с датировката на типовете.-

Форма на плочката: Витлообразната форма като по-специфична се среща при тип I, съответно през целия IV – началото на V в. След този период формата не се среща. Сърцевидната форма на токите от тип II, датиран във втората половина на IV в. се характеризира със сравнително равномерни пропорции дължина-ширина. Не се среща след края на IV в. до първата половина на VII в., когато се появява отново при тип VII, но с различна пропорция, при която плочката е стеснена и има издължен форма. Правоъгълната форма като стандартно решение се среща от началото на IV – първата половина на VI в. Ромбовидната форма, както при токите от група А е рядко използвана. Щитовидната или u-образната форма е характерна за края на VI – първата половина на VII в. и не се среща преди този период. Плочките с по-сложен контур имат форма, чието определяне изисква нейното описание, отколкото приобщаване към стандартна геометрична форма. Токите от тип VIII имат форма характерна само за този тип и неговата датировка в първата половина на VII в. и не се среща при по-ранни типове токи.

Прихващане към колана: При токите в Група В има ясно разграничаване във времето между типовете, за които са използвани нитове и тези, които са прихващани с „уши“. Типовете токи от периода IV – първата половина на VI в. се прихващат към колана само с нитове (типове I – IV). За разлика от токите в Група А, при някои типове нитовете не преминават през плочката, а са припоени на гърба ѝ (типове III. b и IV). Използването на “уши“ се появява и намира приложение при типове V – IX, които са разпространени от края на VI – първата половина на VII в. Както при токите в Група А, тези приспособления не се срещат при типовете преди този период.

Украса: Неукрасените плочки са рядкост за токите от Група В (типове I. a, IV, V. a). Врязаната и ажурна украса са използвани най-често върху плочките от тази група. За токите от типове I и III. a. 2, трябва да се отбележи, че имат по-скоро технологични отвори, получени при оформянето на плочката, отколкото ажурна украса. При типовете от края на VI – VII в. ажурните отвори са част от общата композиция на украсата (типове V. c, VII – VIII). Врязаната украса на токите от края на VI – първата половина на VII в. включва т. нар. орнамент „точка-запетая“ (тип V. b), който не се среща преди този период.

Рамки. В таблица 4 са включени някои показатели на рамките на токите от Група В, които биха могли да се използват като, насочващи при датиране. Както и при токите от Група А формата не е включена, но е важно да се отбележи, че от токите със запазени рамки само тези от тип I са с правоъгълна форма. Друга важна особеност е начинът, по който рамката се свързва с плочката. Специфичното при рамките на токите от Група В е наличието на две овални допълнения в задната им част, които са пробити за монтирането на шарнирната ос, която свързва в едно рамка, плочка и езиче. За осъществяването на тази връзка плочката има две или четири цилиндрични или шайбовидни допълнения, също с отвори за шарнирната ос, чрез които тя се съединява с рамката. Тези допълнения може да са изляти заедно с плочката, както е при повечето токи (типове I, II, III. a. 1, 2, III. b, IV – VIII) или да са припоени допълнително (тип III. c). Плочките на типовете от IV – първата половина на VI в. (типове I, II, III. a, c), обикновено имат четири такива допълнения. Изключения са токите от типове III. b и IV, които имат по две. При тези два типа допълненията на плочките са разположени от вътрешната страна на допълненията на рамката. *Кат. № 389* е без запазена рамка, но от запазената част на плочката, шарнирната ос и езичето може да се определи как е била разположена. Типовете токи от края на VI – VII в. имат само по две допълнения на плочката и те винаги са разположени от външната страна на допълненията на рамката (типове V – VIII). Изключението от Варахша (виж тип V. в тук), чиято плочка има три допълнения и отвор за езичето е нетипично решение за конструкцията на такъв тип токи.

Сечение: от запазените типове с рамки, трапецовидното и полукръгло напречно сечение, получено от плоската обратна страна е характерно за токите от IV – началото на V в. (типове I, II, III. a. 1, 2). Дъговидното напречно сечение характерно за оребрените рамки се среща само при тип IV, който е с такава рамка. Запазените рамки на типовете от края на VI – началото на VII в. имат овално-полигонално напречно сечение (типове V, VI и VII).

Задна страна: оформянето на тази част бива отворена или затворена. За токите от IV – началото на V в. е по-характерно рамката да е отворена, с изключение на *кат. № 380* от тип I.b и тип III. a. 2. Токите от втората половина на V – VII в. имат само затворани рамки (типове IV – VIII).

Улей за езичето: такъв има само тип IV, който е с масивна оребрена рамка. Възможно обяснение за липсата на улей при останалите типове са сравнително тънките рамки, които биха станали нестабилни от неговото наличие.

Украса: освен профилираната лицева повърхност на токите от тип I и оребрената на тип IV, истинска украса имат само токите от тип III. a. В предната част рамките са с глави на делфини разположени една срещу друга, захапали елипсовидна форма. Тип III. a. 2 има

животински глави (вероятно лъвски) и в задната част на рамката. Рамките на токите от края на VI – началото на VII в. (типове V – VIII) не са украсени.

Група В включва сравнително малко типове, представени от малък брой токи, а някои типове с единични примери. Това вероятно се дължи на по-сложната изработката на конструкцията. Отливането на плочката изисква съответното удебеляване в предната част, за да остане стабилна след пробиването на отвори за шарнирната ос. Балансът на тази стабилност е нарушен и от оставеното технологично място за допълненията на рамката и монтирането на езичето. Необходимо е добро познаване на свойствата и качествата на използваните медни сплави. Според тяхната здравина се преценява какво е оптималното удебеляване на плочката. Прекалено масивното удебеляване ще отслаби мястото на преход към по-тънката плочка, което бързо ще доведе до счупване на това място. Същото важи и за изработването на рамката със съответните допълнения. Пробиването на отворите за шарнирната ос също изисква по-високи умения – дебелината на тази ос варира между 1 и 3 мм. Изработката на едносъставни токи чрез отливане, по подобие на трисъставни изделия е един сравнително лесен начин за имитация и копиране на по-прецизни и сложни оригинални форми (виж тип VIII тук). Едносъставни ляти екземпляри повтарят формата и на други типове токи от групата: за типове I и III. а. 1 примери са публикувани от М. Зомер (Sommer 1984, Taf. 16.7, Taf. 16.5); тип II има едносъставен аналог *кат. № 405* (виж Група С, тип I); тип VII също е изработван и в едносъставен вариант (Varsik 1992, Taf. III.9; Schulze-Dörrlamm 2009, 28, Abb. 11.1, 2).

Малкият брой находки включени в групата и още по-малкият брой запазени екземпляри с рамки (само 14 от 25) може да бъде подвеждащ за извеждането на окончателни заключения. С цел обективност на направените наблюдения върху находките от България под внимание са взети всички цитирани аналогични примери, които са изцяло запазени. Находките извън днешна България, които са с лировидни рамки имат оформен улей за езичето. Включените тук токи със запазени рамки имат елипсовидна форма и са без такъв улей.

3. 2. 3. ГРУПА С: Едносъставни токи – типове от I до XIV/ кат. № 405-903; 904-926

Група С: включва едносъставни токи, при които рамката е изработена заедно с плочката. Използвам думата "изработени", защото освен изляти има и ковани токи (*кат. № 420*).

При изработването на повечето токи, в плочката се оставя правоъгълен или кръгъл отвор където се прикрепва езичето, много рядко в плочката има изрязване, в което е поставяна допълнителна ос за него (*кат. № 405*). Прихващането към колана става по три начина: с нитове, които преминават през плочката, т.е. не са изработени заедно с нея или припоени допълнително на обратната страна шипове (*кат. № 705*); останалите имат "уши" на обратната страна от едно до три на брой (типове от VI до XIV).

Тип I: *кат. № 405*: включва токи със сърцевидна плочка. Ажурните отвори са с форма на лунули, по периферията на плочката има врязана украса с пояс от кръгчета, който подчертава сърцевидната форма на плочката и продължава между двете лунули. Прихващането към колана е с три нита.

Хронология: Идентична тока, но трисъставна има от гроб M320 в некропола на Калатис, датирана между средата и третата четвърт на IVв. (Preda 1980, 40, pl. XV, M320, pl. LXXIV, M320.1).

Датировка за типа: втората половина на IV в. (виж и токи Група В, тип II).

Рамки: рамката има ромбовидно напречно сечение, отворена при мястото на захващане на езичето към шарнирната ос. Това оформяне на рамката напомня за рамките на шарнирните пелтовидни токи с волути от вътрешната страна от I – средата на II в. (Генчева 2009, 12, 13, обр. 1.1), както и рамката на токата от Калатис. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: не е запазено, но най-вероятно е било окачено на допълнителна ос (не е запазена) на мястото на прехода между рамката и плочката.

Материал: изработени са от медни сплави.

Тип II: *кат. № 406-416*: включва токи с триъгълна плочка, с кръгло допълнение (може да има друга форма или да липсва) в долната част. Цялата тока е със скосени ръбове на периферията върху лицевата повърхност, докато обратната страна е гладка. Прихващането към колана е с два или три нита.

Според украсата, наличието и формата на допълнението в края на плочката са разграничени три варианта:

Тип II. а: *кат. № 406-411*: гладки, плътни, без украса.

Хронология: отговаря на сорт 3, тип "е" по М. Зомер. Токата посочена от него е с ажурен триъгълен отвор, но е отбелязано, че формата е изведена от двусъставните токи с плътна триъгълна плочка. Типът е включен в I колонна група, датирана между 290 – 400 г. (Sommer 1984, 39, 59, 79; Tafl. 16.8). Токи с триъгълна плътна плочка са представени заедно с тези с ажурна, датирани в средата и втората половина на IV в. (Црнобрња 1997, 307-310, Карта 2).

Кат. № 406 е некропол при Рупите, Петричко. Според гробните съоръжения, инвентара и монетите некрополът е датиран в периода IV в. пр. Хр. – IV в. Монетите от последния му период са от императорите Аврелиан до Константин Велики и Констанс (Bozhinova 2015, 253).

Кат. № 409 е от некропола при църквата „Св. София" в София. Липсва информация от коя година е находката. При проучвания проведени в началото на XX в. не се споменава такава находка. През 1910 – 1911 г. са разкопани значителен брой гробници, монетният материал е до император Аркадий, а проучената част от некропола е датирана в периода III – IV в. (Филов 1913, 104-105). През 1912 – 1915 г. проучването на некропола е продължено, а последните късноантични монети са на император Юстин II (Господинов 1921, 69).

Датировка за типа IV в.

Рамки: овални към D-образни, напречното сечение е от триъгълно или трапецовидно със заоблени ръбове, получено от скосените ръбове по периферията и гладката обратна страна. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; плоски, със заоблен или заострен връх, който е леко издаден и извит пред рамката. В основата често има врязани напречни линии.

Материал: изработени са от медни сплави.

Тип II. b: *кат. № 412-414*: с ажурен триъгълен отвор. Плочката е оформена като триъгълна рамка.

Хронология: Този тип може да бъде поставен само в общи хронологични граница, тъй като включва само случайни находки. Подобна тока, към сорт 3, тип „e", но с B-образна рамка и кръг в края на плочката е класифицирана от Зомер в I колонна група, датирана между 290 – 400 г. (Sommer 1984, 59, 79; Tafl. 16.8). Подобна тока от Унгария е посочена от З.Ински като късноримски прототип на токите от VI в. (Vinski 1967, 41-42, тав. XXXVIII.1). Те се различават от късноримските по издължените пропорции, кръглото допълнение в края на плочката може да липсва или да е заменено от друга форма, върху рамката може да е оформен улей за езичето, което е по-масивно, изработвани са и от бял бронз (Vinski, 1967, тав. XXXVIII.2, 6). Токи от този вид от музея в Белград са датирани в средата и втората половина на IV в. с уточнение, че с известни изменения тази форма се използва до VII в. (Црнобрња 1997, 307-309, 308, сл.11-18; Црнобрња, Крунић 1997, 267, 286, № 476, 477). Подобна тока от Теба (Испания) е датирана като тип в целия IV в. (Fernandez 1999, 57, 63, fig. 1.3).

Датировка за типа: IV в.

Рамки: овални към D-образни, напречното сечение е от триъгълно или трапецовидно със заоблени ръбове, получено от скосените ръбове по периферията и гладката обратна страна. Има токи и с правоъгълна рамка. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; с триъгълно или трапецовидно напречно сечение; със заоблен или заострен връх, който е леко издаден и извит пред рамката. В основата често има врязани напречни линии върху слабо изразено правоъгълно „зъбче".

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип II. c: *кат. № 415, 416*: включва токи с триъгълна плочка, без кръгло допълнение, може да завършва с триъгълник. Прихващането към колана е с три нита.

Хронология: *кат. № 415* е датиран по аналогия в VI – VII в. (Genčeva 2000, 57; Gencheva 2012, 60).

Кат. № 416: З.Ински включва подобни примери от Салона и Сисция (Хърватия) в група едносъставни токи, датирани в края на VI – VII в. (Vinski 1967, 43 tab. XXXIX.10, tab. XL.6). В. Ковалевская определя такива токи в тип 19, датиран в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 29, рис. 16.5-7). В изследване на Б. Ейгър за вестготите на Иберийския полуостров, е отбелязана промяна в костюма в последната трета на VI в. в резултат от търговските, политически и социални контакти с Византия. Появяват се нови форми на фибули в женския костюм и токи в мъжкия. Плочките на токите са украсени с грифони или лъвове пиещи от Фонтана на живота и други сцени от християнската иконография, наред с тях се използват и токи с по-обикновена форма и без украса, подобни на *Кат. № 416* (Ager 2010, 73-74, pl. 6).

Датировка за типа: краят на VI – VII в.

Рамки: овална или правоъгълна. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; сравнително масивни; извитата част за прихващане е по-тънка, оформена като кука. Върхът може да достига края на рамката или да е леко издаден и извит над нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип III: *кат. № 417-419*: включва токи с правоъгълна плочка. Прихващането към колана е с два до четири нита.

Според украсата са разграничени два варианта:

Тип III. a *: кат. № 417:* гладки без украса.

Хронология: Отговаря на сорт 3, тип a, по M. Зомер, включен в III колanна група, датирана в първата половина на V в. (Sommer 1984, 65, 78-80, Taf. 16.1).

Кат. № 417 е от кастела Ятрус, при Кривина, Русенско, определена като провинциалноримска изработка от средата и края на IVв. (Gomolka-Fuchs 1982, 150). Токата е от период C на кастела като период B/C е отнесен в третата четвърт на IV – средата на V в. (Bülow 2008, 66).

Датировка за типа: края на IV – първата половина на V в.

Рамка: фрагментирана, но личи, че е била елипсовидна. Не личи оформяне на улей за езичето.

Езиче: не е запазено.

Материал: изработена е от медна сплав.

Тип III. b: *кат. № 418, 419*: с врязана украса.

Хронология: Едносъставни токи с по-богато украсени плочки и рамки отговарят на сорт 3, тип f, по M. Зомер, включен в III колanна група, датирана в първата половина на V в. (Sommer 1984, 65, 78-80, Taf. 17.1-5).

Датировка за типа: края на IV – първата половина на V в.

Рамки: елипсовидни или овални; напречното сечение може да е овално или полигонално с оформяне на стъпаловидна лицева повърхност, украсена по периферията с радиални врязвания. Няма оформяне на улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; с трапецовидно напречно сечение; със заоблен или заострен връх, който е леко издаден и извит пред рамката. В основата често има врязани напречни линии върху правоъгълно „зъбче".

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип IV: *кат. № 420-424*: включва токи с овална плочка. Прихващането към колана е с два до четири нита.

Хронология: Такава тока с елипсовидна украсена плочка е включена от M. Зомер към сорт 3, в III колanна група, датирана в първата половина на V в. (Sommer 1984, 65-66, 80, Taf. 68.9).

Кат. № 420-422 са случайни находки.

Кат. № 423 е датирана във втората половина на IVв. и първата половина на Vв. (Gomolka-Fuchs, 1995, 86).

Кат. № 424 е случайна находка, което затруднява точното датиране, по аналогия с двусъставни токи е датирана в IV в. по паралели от Унгария и Румъния (Табакова-Цанова 1981, 140-145).

Датировка за типа: втората половина на IV – първата половина на V в.

Рамки: оволни, B-образни, D-образни, елипсовидни. Няма оформяне на улей зя езичето. Само *кат. № 422* има рамка с релефно оформяне в предната част, което поради корозия не може да се различи дали са стилизирани животински глави и има ли улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; плоски, със заоблен или заострен връх, който може да е леко издаден пред рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип V: *кат. № 425-428*: включва токи с издължено допълнение с извити краища в задната част на рамката, което играе ролята на плочка. Предназначени са за закопчаване на чантички към колана.

Хронология: Този тип токи за чантички са разгледани подробно от А. Станев. Коментиран е въпросът с функционалното предназначение на токите, тъй като често са изработени от желязо и са определяни като огнива, заради сходната форма. Включени са находки предимно от Западните и Централните Балкани. За района на Дунав е отбелязано широкото времево разпространение от началото на V – средата на VI в. (Станев 2012, 236-242). Като огнива са определени токи от Крим – Сахарная Головка (Борисова 1959, 185, 190, 172, табл. II.5) и Скалистинския некропол от гробница 379 и могила 445, датирани в първата половина на VI в. (Веймарн, Айбабин 1993, 181, рис. 60.14, рис. 79.20). Аналогична тока за чантичка има от некропола на Сингидунум, гроб 3/2005, намерена заедно с умбо, датирано в периода 360/370-400/410 г. (Ivanišević, Kazanski 2007, 118; 116, fig. 3.2). Подобна тока от желязо с месингови и сребърни инкрустации има от гроб 43 в Krefeld-Gellep (Германия), датиран във втората половина на V в. (Sommer 1984, 79; Taf. 80.11).

Кат. № 425-427 са от Ситан кале, при Банско. Токите са от желязо, силно корозирали и горели. Регистриран е пожар, над който пластът съдържа монети на император Юстиниан (Баряков 2015, 473). Стратиграфски токите са от пожар сучил се преди управлението на император Юстиниан и монетите са *t. p. q*. за този пожар. *Кат. № 425* е с оформена животинска глава в единия край, другият е отчупен.

Кат. № 428 е от Големаново кале, при Садовец, посочени са подобни примери с оформяне на животински глави в краищата от Крим, Унгария и Швейцария. Намотките от благороден метал имат аналог с подобна от Карнунтум (Австрия), тази украса и орнаментът „птиче око" са свързани с мода от Изток дошла през втората половина на V в. (Uenze 1992, 193). Посоченият пример от З. Унце от яма № 2 в некропола Сахарная головка (Крим) има много сходно оформени краища. Разкритите погребални съоръжения са датирани в периода V – VII в. (Борисова 1959, 185, 172, табл. II.5).

Датировка за типа: началото на V – началото на VI в.

Рамки: малки правоъгълни, не личи оформяне на улей за езичето.

Езиче: силно корозирали и трудно определими.

Материал: изработени са от желязо.

Тип VI: *кат. № 429-677*: включва големи токи с щитовидна плочка. Прихващането към колана е с три „уши" разположени на обратната страна, те както и размерите определят токите в типа като големи. Изработвани са от медни сплави. Според украсата са разграничени два варианта:

Тип VI. а: *кат. № 429-434*: щитовидна плътна плочка, с врязана украса от орнамент „птиче око" и концентрични кръгове.

Хронология: З.Ински датира подобна тока от Мазин (Хърватия) заедно с токи тип Сучидава във втората половина на VI в. (Vinski 1967, 38, tab. XXX.10). Според А. Хараламбиева такива токи са прототипи на типа Сучидава, т.е. малко по-ранни от средата на VI в. (Хараламбиева 1993, 37). Отговаря на тип D30 по М. Шулце-Дьорлам, отнесен в късния VI – първата половина на VII в. За паралел е посочена тока от о-в Самос, намерена с монети на императорите Тиберий Маврикий и на Ираклий емисия 611-614 г. (Schulze-Dörrlamm 2002, 211-214).

Кат. № 429 е единствената с контекст, останалите са случайни находки. Намерена в повърхностния пласт на крепостта на нос Свети Атанас при Бяла. Пристанищният град е опожарен и изоставен при аваро-славяското нашествие от 614 г. (Йотов, Минчев 2013, 76).

Датировка за типа: втората половина на VI – първата четвърт на VII в.

Рамки: правоъгълни, някои с вълнообразен външен контур и също украсени с орнамент „птиче око". Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.

Езиче: запазено е само едно фрагментирано, с плоско правоъгълно напречно сечение (*кат. № 430)*.

Тип VI. b: *кат. № 435-677*: щитовидна ажурна плочка, върху някои има врязан орнамент „птиче око". Най-често срещаната ажурна украса е от кръст и лунула, самостоятелно или в съчетание с допълнителни ажурни елементи (кръгче, капка, сърце, полукръг) или врязана украса от концентрични кръгове или "птиче око". Срещат се над десет вида комбинации от всички изброени елементи на украса, като най-разпространена е комбинацията от кръст и лунула, а по-рядко силно стилизирано човешко лице или просто кръгчета. Самият кръст също има вариации – окръгляне на долната или двете странични хасти, среща се и кръст оформен от три допиращи се кръга. Според вида на ажурната украса и броя на отворите са обособени седем подварианта.

Типът Сучидава. Дефиниран от Й. Вернер, с датировка в VI в., към средата и втората половина на века. Според Вернер стандартизирането на византийските форми на токите продължава през VI в. и с този тип, те се срещат най-вече в Дунавските провинции, главно във византийски градски центрове от времето на император Юстиниан и вероятно са произвеждани от регионална работилница, тъй като масовото им разпространение е ограничено – на Крим има единични находки, а в Западното Средиземноморие не се срещат. Определението за стандартния тип включва токи с ажурен кръст и лунула под него. (Werner 1955, 39-40, Taf. 8.6-11). Към този тип обаче са включени и токи с по-сложна, схематизирана украса, с Т-образен отвор и два по-малки луновидни под него, както и токите с т.нар. масковидно изображение. Приложените илюстрации от Й. Вернер включват токи само от стандартния тип с кръст и лунула, но в изброените примери за типа Сучидава са включени находки с масковидно изображение от Турция, Крим и България (Werner 1955, 39-40; 41, Abb. 6; Taf. 5.6; 45, Liste I). В общ тип Сучидава са включени токите с кръст в основата на ажурната украса, тези с масковидна и схематизирана украса от различни изследователи през следващите години като Д. Чалани, З.Ински, В. Ковалевская, Д. теодор, В. Варсик, З. Унце, Гавритухин (Csallany 1962, 55-65, Taf. I.3, Taf. II.1, 5, 7, 8, Taf. III.1-4, 6-9, Taf. IV.1-4, 10; Vinski 1967, 37-38, tab. XXX, XXXI, XXXII.1-4; Ковалевская 1979, 44-45, рис. 25.12-14; Teodor 1991, 118-125, fig. 1-4; Varsik 1992, 78-80, Taf. I.1-9; Uenze 1992, 184-187, Taf. 12.1-7, Taf. 131.6; Гавритухин 2002, 219-220, рис. 4.1-10). Като отделни типове са обособени различните варианти на ажурна украса от М. Шулце-Дьорлам при публикуването на колекцията на Централния римско-германски музей в Майнц – тип D1 за токите с кръст и тип D2 за токите с масковидно изображение и тези със схематизирана украса. Според находка в гроб Е.199 от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) на тока със схематизирано изображение, заедно с монета на император Юстин I, производството на тип D2 е датирано в първата – най-късно втората четвърт на VI в. Изследователката смята, че тип D2 за разлика от тип D1 не се среща в многосъставни гарнитури от втората половина на VI в. и това показава по-ранния край на използване на тип D2. Цитиран е пример на съкровище при крепостта Водно, край Скопие (Македония), съдържащо тока от тип D2, но датата на укриване около 586 г. свързана с аваро-славянското нашествие е определена като несигурна, поради липсата на монети в него (Schulze-Dörrlamm 2002, 146-153). Твърдението за по-ранна горна граница на тип D2 не е съвсем коректно, тъй като в некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния), в гробове С.62, А.98, В.100 и В.45 от хоризонта VI – VII в. се съдържат токи и от двата типа (Petre 1987, 134, tabl. 4; pl. 122. 189b, c; pl. 124. 194b, 196; pl. 124. 195b, 197; pl. 126. 200d, e, f, g). Примери от България за едновременно използване на токи с кръст и масковидно изображение има от Садовец, датирани във втората половина на VI в. (Uenze 1992, Taf. 12.1-7); от крепостта на н. Св. Атанас, при Бяла, Варненско[10]. Тока с масковидно изображение от втората половина на VI в. е (*кат. № 645* тук) намерена в опожарен пласт на укрепено селище при с. Сваленик, Русенско, датиран според монети след 561/2 г. Керамика, лампи и фибули открити върху подовите нива на опожарените сгради са определени като характерни за втората половина

[10] Благодаря на г-н В. Йотов от АМ Варна за възможността да се запозная с находките.

на VI в. (Върбанов, Драгоев 2012, 74-75). М. Казански класифицира токи от Сирия в класическия тип Сучидава само токи с ажурен кръст или Т-образен отвор в комбинация с лунула под него. Като варианти на типа Сучидава са включени токи с кръстовиден отвор, чиято плочка е със силно профилирана периферия, а задната страна е триъгълно оформена (Kazanski 2003, 41-44, fig. 2.1-4). Токите със схематизирана ажурна украса са включени от същия автор в тип III. 2. 3 – Ажурни токи, наречени „Хералдични". Включените примери имат плочки с щитовидна или близка до нея форма, а ажурната украса представя стилизирани комбинации, в които липсва класическото масковидно изображение (Kazanski 2003, 42-44, fig. 2.5, 6, fig. 3.1-10). Вариантите на типа Сучидава по М. Казански отговарят на тип D6 по М. Шулце-Дьорлам, тип III. 2. 3 отговаря на типове D4 и D5 (Schulze-Dörrlamm 2002, 156-161; Schulze-Dörrlamm 2009, 398, № 608).

В монографията на М. Даскалов тези токи са отделени в три отделни типа – с кръст и допълнителни елементи отговарят на тип Т. В. III. 1-4, тези с масковидно изображение – тип Т. В. IV и тези със схематизирано – тип Т. В. V. Датировката за типове Т. В. III и IV е между втората трета на VI – границата със VII в., а на тип Т. В. V е във втората половина на VI в., а според хронологичната таблица на типовете достига до началните десетилетия на VII в. (Даскалов 2012, 38-42, обр. 58-63, 284, табл. 2).

Хронология: Токи с аналогични формално-типологични белези и синхронно разпространение трябва да бъдат определени като един тип, а различните орнаменти на украсата да се отделят като негови варианти. Голяма част от тези токи (с кръст в основата на ажурната украса, с масковидно или схематизирано изображение) в балканските провинции се срещат с монети на императорите Юстин I, Юстиниан I и Юстин II (Петровић 1962-1963, 288-289, сл. 39.1; Varsik 1992, 78; Živić 2009, 204, fig. 18; Petre 1987, Pl. 122 187b; Хараламбиева 1993, 37; Даскалов, Трендафилова 2005а, 9; Даскалов 2012, 64, приложение 18). Общата хронология за типа според Й. Вернер може да се постави в рамките на VI век (Werner 1955, 39); според З. Унце в средата и втората половина на VI век (Uenze 1992, 185-186); според В. Варсик началната дата е във втората трета на VI век (Varsik 1992, 78). З.Ински определя времето на разпространение на типа между управлението на императорите Юстиниан I и Тиберий Маврикий (Vinski 1967, 38). Наличието на находки с монети на император Юстин I в гроб Е.199 от Пиатра Фрекъцей дава основание началната дата за поява на този тип да се постави още във втората четвърт на VI век. Най-ранна дата за производството на типа дава Д. Теодор, като я определя в началните десетилетия на VI в. (Teodor 1991, 137). Горната граница достига до края на VI в. и вероятно до началните години на VII в.

За всеки вариант по-надолу ще бъдат посочени съответните аналогии и ако има данни за археологически контекст.

Тип VI. b. 1: *кат. № 435-459*: ажурен кръст – с правоъгълно очертани хасти (*кат. № 435-445);* със заоблени хасти (*кат. № 446-456)*. Поради наличието само на един отвор към типа са включени и *кат. № 457-459*.

Кат. № 435 Св. Атанас, разкопки 2010 г. от помещение източно от кръщелна 2:Б изградена, вероятно в първата половина на VI в. и с някои поправки е използвана до началните десетилетия на VII в. Монетите от последния етап на крепостта са от императорите Маврикий Тиберий и Фока, последните монети са от ранното управление на император Ираклий 613-614/5 г. (Йотов, Минчев 2011, 245; Йотов, Минчев 2013, 64).

Кат. № 446 е от Големаново кале, при Садовец, датирана в средата и втората половина на VI в. (Uenze 1992, 184-187).

Токи само с кръстовиден отвор се срещат в Унгария (Csallany 1962, 66, Taf. III.3); Румъния – Пиатра Фрекъцей (Petre 1987, pl. 122. 200e), Оршова (Csallany 1962, 67, Taf. IV.5), Борниш и Томи (Teodor 1991, fig. 1.3, 4); Сърбия – Ромулиана (Живић 2003, № 408), Прахово (Јанковић 1981, т. XVII.1), Виминациум (Zotoviћ 1994, Abb. 2) Македония (Гавритухин 2002, рис. 4.5) и Хърватия - Салона (Vinski 1967, tab. XXX.1).

Рамки: най-често са правоъгълни с изявени или заоблени ъгли, но има и с В-образен външен контур, който се среща по-често при плочките с кръст със заоблени хасти. Всички има оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през кръстовидния отвор в плочката; масивни, с триъгълно заоблено сечение; върхът е издаден пред рамката.

Тип VI. b. 2: *кат. № 460-462*: Т-образен ажурен отвор с луновиден под него. Към този тип е включен и *Кат. № 463*, поради сходната ажурна украса.

Тока с аналогична украса има от гроб 153 в Суук-Су (Крим), вероятно произведена в Херсонес (Ковалевская 1979, 41, рис.23. 10).

Рамки: правоъгълни или трапецовидни, профилирани – със скосени ръбове по периферията; върху някои е оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през оформен за целта отвор в плочката; запазено е само едно (*кат. № 461*) – масивно, с триъгълно заоблено сечение, издадено е почти половината пред рамката.

Тип VI. b. 3: *кат. № 464-569*: ажурен кръст в комбинация с луновиден отвор под него. Върху някои плочки има допълнителна врязана украса с орнамент „птиче око“ или концентрични кръгове (*кат. № 510-514, 529-532*). С правоъгълно очертани хасти (*кат. № 464-515)*. Към този подвариант са отнесени и *кат. № 516-521,* които вместо една хоризонтално разположена лунула под кръста имат две косо разположени лунули или кръгли отвори от един до три на брой; със заоблени хасти (*кат. № 522-569)*. Както и *кат. № 570-573*, които са с деформирани или нестандартно оформени отвори. Комбинацията от кръст и лунула в ажурната украса е най-често използваната и широко разпространена. Зони с голяма концентрация са Среден и Долен Дунав, Тиса. Срещат се в некрополите от Югозападен крим (Schulze-Dörrlamm 2002, 151-150, Abb. 54), единични находки има от Египет (Werner 1955, Karte 1) и зона в Северна Франция (Escher 2014, 329, fig. 21). Подвариантът с кръст и две косо разположени лунули *Кат. № 516-518* има аналог от некропола Сахарная головка (Крим), датирана между края на VI и първата половина на VII в. (Ковалевская 1979, 45, рис. 25. 14; Айбабин 2003, табл. 20. 59).

Кат. № 465, 539 и *541* са от Големаново кале, при Садовец, датирани в средата и втората половина на VI в. (Uenze 1992, 184-187).

Кат. № 480 и *546* са от амфитеатъра на Сердика. Когато амфитеатърът спира да функционира през втората половина или в края на IV в., части от него са използвани за жилища. Най-ранното подово ниво от ранновизантийската епоха е датирано с монети на императорите Анастасий I и Юстин I. При разкопките до 2005 г. са открити 42 монети на императорите Анастасий I, Юстин I, Юстиниан I, Юстин II и Фока. В пластовете от тази епоха са открити токи, апликации и накрайници (Величков 2006, 189-190).

Кат. № 483 от обект при Дренково, Благоевградско: крепост в м. „Градището“ токата е намерена в помещение с колективна монетна находка с най-късни монети на Юстин II и София; най-ранната монета от обекта е от края на III в. (Божинова, Комитова 2004, 125; Даскалов 2012, 129).

Кат. № 493 е от вила при рудник “Бела вода“ - възниква в края на III в. и съществува до началото или първата половина на V в. Вилата най-вероятно е свързана с медникарската дейност и обработката на бронз в Горнострумския район. През втората половина на V в. в укрепеното ядро животът е възобновен като поствилно селище. То се характеризира с кирпичено строителство, преграждане на помещения и зазиждане на входове. Последните монети от това обитаване са на императорите Анастасий I, отсечени 498-518 г. и Юстин I (Любенова 1978, 87; Любенова 1995, 6, 12-13; Божкова 1980, 13, 15).

Кат. № 494 и *568* са от укрепеното селище на хълма Кракра, при Перник. Последните монети от обекта са на император Юстин II, отсечени през дванадесетата година от упра-

влението му в периода 576 - 577 г. (Юрукова 1981, 234). Самото селище е опожарено от нашествията на славяни и авари в периода между 578 - 581 г. (Чангова 1981, 265).

Кат. № 496 е от късноантична и средновековна крепост на хълм Хисарлъка, при Кюстендил. През 2014 г. е разкрита базилика, чиято стратиграфска среда е нарушена от съвременна дейност, античните монети от обекта са от периода II – VI в. (Гроздановъ, Гроздановa 2015, 499).

Кат. № 520 е от крепост на нос Св. Атанас, при Бяла, Варненско, разкопки 2014 г. През сезона са открити масивни зидове на сгради от края на IV – VII в. Проучено е продължение на улица от VI – началото на VII в. (Йотов, Минчев 2015, 289-290).

Кат. № 529 е от Никополис ад Иструм, сграда 10, разкопки 2013 г. Монетният материал включва няколко монети от II – III в., масовият материал е от втората половина на IV – 30-те години на V в. Не са открити находки след средата на V в. и краят на използване на сградата се свързва с хунските нашествия по това време. Вероятно през VI в. камъните от зидовете са извадени, за да бъдат преизползвани в изграждането на крепостните стени на кастела и сградите в него (Владкова 2014, 344).

Кат. № 532 е от Несебър, в пласт с фолис на император Тиберий II Константин, керамичните и стъклени съдове също са отнесени в рамките на VI в. (Даскалов 2007, 92).

Кат. № 555 и *569* са от некропол при Мартен, Русенско. Регистрирани са три периода на използване: I – III в., IV – VI в., XII – XIV в. (Драгоев 2013, 254; Драгоев 2014, 323).

Кат. № 554 е от Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен комплекс". Сградата, в която е открита е изградена в края на IV в., а нейното разрушаване в края на VI в. е определено според колективна находка от монети на императорите Юстин II и Тиберий II Константин (Радославова, Дзанев 2003, 135-136).

Рамки: стандартната форма е правоъгълна, но има и с В-образен външен контур, който както и при тип VI. b. 1 се среща по-често при плочките с кръст със заоблени хасти. Всички имат оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през кръстовидния отвор в плочката; масивни, с триъгълно заоблено сечение или плоски; върхът е издаден пред рамката.

Тип VI. b. 4: *кат. № 574, 575*: Т-образен ажурен отвор, под него два малки кръгли отвора, с луновиден под тях.

Рамки: правоъгълни с прави или заоблени ъгли, с оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: не са запазени, но се вижда, че са се прихващали към основата на рамката през оформен за целта отвор в плочката.

Тип VI. b. 5: *кат. № 576-602*: ажурен кръст, под двете рамена на хоризонталната хаста има по един кръгъл отвор, в комбинация с луновиден отвор под кръста. Може да има допълнителна врязана украса от концентрични кръгове (*кат. № 595*). С правоъгълно очертани хасти (*кат. № 576-595);* със заоблени хасти (*кат. № 596-602*).

Токи от този подвариант се срещат в Германия и Словения (Werner 1955, Taf. 8.6, 9) Хърватия и Румъния (Vinski 1967, tab. XXX.6, XXXI.5, XXXII.1; Petre 1987, pl. 122.188c; Teodor 1991, fig. 3.2, fig. 3.3).

Кат. № 578 е от гроб № 3 в некропол при курорта Русалка, при Свети Никола, обл. Добрич. Датирана е по паралели в периода VI – VII в. (Гатев 1998, 30).

Кат. № 586 е от Никополис ад Иструм, при Никюп, В. Търновско. Открита при ранновизантийската порта, датирана между средата и края на VI в. (Poulter 2007, 24-25).

Кат. № 592: е от късноримско и византийско имение при Татул, община Момчилград изградено върху светилище. В края на V – VI в. са извършени преустройства, най-ранната открита монета е на Анастасий I (491-518 г.), по времето на Юстиниан I е в разцвет, от общо 23 монети, 16 са отсечени при неговото управление. (Овчаров, Коджаманова, Димитров, Стоименов, Лещаков 2009, 62-75).

Кат. № 597 е от Големаново кале, при Садовец, датирана в средата и втората половина на VI в. (Uenze 1992, 184-187).

Кат. № 599 е от крепостта на полуостров Св. Никола/ нос Акин – преобладават монетите от времето на император Аркадий до Маврикий Тиберий. Крепостта е построена през втората половина на V в. и просъществува до 90-те години на VI в. (Христов 2013, 71-74, 227)

Рамки: правоъгълни, профилирани – със скосени ръбове по периферията; с оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през кръстовидния отвор в плочката; масивни, с триъгълно заоблено сечение или по-тънки и плоски; върхът е издаден пред рамката.

Тип VI. b. 6: *кат. № 603-656*: ажурните отвори оформят човешко лице или т.нар. масковидно изображение; върху някои има врязан орнамент „птиче око" или концентрични кръгове (*кат. № 642-651, 656*). Към типа са включени и токи с по-нестандартно или схематизирано масковидно изображение (*кат. № 657-673*). Идентична плочка от тока на *кат. № 663* има от Аргамум (Румъния), отнесена е към типа Сучидава, с датировка във втората половина на VI в. (Nuţu, Jacob 2011, 208-209, fig. 5).

Кат. № 604 е намерена в опожарен пласт на укрепено селище при Сваленик, Русенско, датиран според монети след 561/2 г. Керамика, лампи и фибули открити върху подовите нива на опожарените сгради са определени като характерни за втората половина на VI в. (Върбанов, Драгоев 2012, 74-75).

Кат. № 612 е от Големаново кале, при Садовец, датирана в средата и втората половина на VI в. (Uenze 1992, 184-187).

Кат. № 648 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, разкопки 2010 г. северно от кръщелна 2:Б изградена, вероятно в първата половина на VI в. и с някои поправки е използвана до началните десетилетия на VII в. Монетите от последния етап на крепостта са от императорите Маврикий Тиберий и Фока, последните монети са от ранното управление на император Ираклий 613-614/5 г. (Йотов, Минчев 2011, 245; Йотов, Минчев 2013, 64).

Кат. № 666 е от крепост на нос Хрисосотира, м. Червенка. Ранновизантийската фортификация е от времето на императорите Анастасий – Юстиниан Велики; с два строителни периода: първи, условно откраля на V в. до времето на Мавриикий Тиберий; втори – от самия край на VI в. до 20-30-те години на VII в. Най-късната монета засега е фолис на император Ираклий от 613/614 г. (Христов 2015, 343). Напълно аналогична тока има от гробница 64 в некропола Лучистое (Крим), датирана във втората половина на VI в. (Айбабин 1999, табл. XXXVIII.9; Айбабин 2003, табл. 19.10). Идентична тока от крепостта Доланки (Чехия) е датирана в VI – VII в. (Profantová 2015, 261; 254, Abb. 4.4).

Кат. № 671 е от разрушен гроб от некропол в Несебър, разкопки 2010 г. Гробовете от късноантичната епоха са еднотипни с тези проучени през 2008 и 2009 г. в УПИ V, кв.45А, синхронни са по време (V – VII в.) и белези (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2011, 252, 254).

Кат. № 673 е с по-различна украса и пропорции на плочката. В добавените находки към първата част от колекцията токи на Централния римско-германски музей в Майнц е включена тока от Сирия към тип D5 с датировка във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 398, № 608). М. Казански включва такива токи от Сирия в тип III. 2. 3 Ажурни токи, наречени „Хералдични". Датировката се движи между втората трета и втората половина на VI – първата половина на VII в. със забележка, че хронологията на всеки тип трябва да се изследва отделно. Авторът смята, че повечето токи с ажурна украса на плочките и В-образна форма на рамката са типични за късния VI – VII в. (Kazanski 2003, 42-44, fig. 3.1-4).

Рамки: правоъгълни, профилирани – със скосени ръбове по периферията; с оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през оформен за целта отвор в плочката; масивни, с триъгълно заоблено сечение, някои с правоъгълно „зъбче" в основата, издадени и извити пред рамката.

Тип VI. b. 7: *кат. № 674-676, 677*: ажурните отвори оформят силно стилизирано изображение.

Подобни токи са открити в некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния), в гроб Е.199 с монета на император Юстин I и в гроб А.425. Двата гроба са датирани в VI – VII в. (Petre 1987, 134, tabl. 4, pl. 122.187b, pl. 125.198c). Такава тока има в колекцията Диергард (Werner 1955, Taf. 5.6).

Рамки: не са запазени.

Езиче: не са запазени, но се вижда, че са се прихващали към основата на рамката през оформен за целта отвор в плочката.

Тип VII: *кат. № 678-684*: включва токи с плочка оформена като палмета. Прихващането към колана е с три „уши" разположени на обратната страна. Върху някои има врязан орнамент „птиче око" (*кат. № 678-682*).

Хронология: *Кат. № 679* е от некропола в местността Стражата при Плевен, но не от гроб.

Кат. № 682 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, разкопки 2012 г. Токата е открита в сграда 4, заедно с плочка от тока *кат. № 378* тук.

М. Шулце-Дьорлам разпределя тези токи в тип D28, датиран в късния VI – първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 208-209). М. Казански публикува такива токи от Сирия в тип III. 2. 4 Апамея-Алеп, разделени в два варианта според формата на рамката и пропорциите на плочката. Първият вариант с овална рамка е сравнен с изображение на релеф от времето на Хосрой II (591-628) от началните десетилетия на VII в. преди нахлуването на арабите и тока от Томск (Сибир). Вторият вариант е с правоъгълна рамка и посочени сходни токи от Крим и Закавказието (Kazanski 2003, 44-45, fig. 2.8, 9). Цитираните от М. Казански токи са класифицирани от В. Ковалевская, съответно тази от Томск е в тип 26, датиран в VIII в., а другите две са в тип 13, датиран в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 26, 30, рис. 17.3, рис. 26.5, 6). В типологията на М. Даскалов отговаря на тип Т. В. IX. 1, датиран между втората половина на VI – първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 45-46).

Датировка за типа втора половина на VI – първа половина на VII в.

Езиче: прихващат се към основата на рамката през оформен за целта отвор в плочката; запазено е само едно – правоъгълно напречно сечение със заоблен връх, който достига до рамката без да е издаден пред нея.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII: *кат. № 685-815*: включва малки токи с щитовидна плочка или с профилирана U-образна фома. Близки до тип VI, но с по-малки размери (вътрешен отвор на рамката до 1,7 см, дължина на токата до 3,5 см), а прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна. Изключение прави тип VIII. b. 3, който има по три „уши" за прихващане, но размерите му отговарят на зададените за малки токи.

Според наличието на украса са разграничени два варианта:

Тип VIII. a: *кат. № 685-725*: плочката е гладка и плътна, обикновено без украса, порядко с врязан орнамент "птиче око" (*кат. № 700-702, 713, 717*).

Хронология: *кат. № 693* е от Абритус, разкопки 2008 г. Токата е открита в повърхностния пласт на сондаж северно от кула 13, съдържащ разрушения и останки от всички периоди на обитаване на кастела. Отбелязана е синхронност на културните пластове в долното ниво на сондажа с тези от вътрешността на на кастела. При проучването на „Сграда VIII" в кастела последният IV строителен период е отнесен в рамките на VI в., според открита-

та керамика и монети на императорите Юстин II, Тиберий II и Маврикий (Радославова, Дзанев 2009, 350).

Кат. № 694 е от Варна/ Джанавара, разкопки 2010 г. в руините на сграда източно от църквата. Стратиграфията на проучената през сезона площ е нарушена. Открита е битова керамика от V – VI в., монетите са края на IV в. до императорите Юстиниан I и Юстин II. Помещенията източно и северно от църквата според находките предполага битово и стопанско предназначение на тази част от комплекса (Минчев, Тенекеджиев 2011, 246-247).

Кат. № 719 е от гроб № 5 на некропол в м. Бадъ Бунар при Карнобат, при стъпалото на десния крак. В областта на таза е намерена и тока тип Салона-Истрия (виж токи Група С, тип IX. а тук). В гроб № 2 е открита бронзова монета на император Фока, отсечена между 602 и 604 г. (Велков 2009, 155-156). Има вероятност *кат. № 717* да е за обувки, но е само една, а токите Салона-Истрия са предназначени за чантички към колана (Uenze 1966, 174-176; Даскалов 2012, 47).

Кат. № 724 е от гроб 2 на некропол 2 при Рупките, Чирпанско. Некрополът е отнесен към периода от втората половина на VI в. За токата е изказано предположение, че вероятно е за чантичка. Посочени са аналогични примери от некропола на Калатис и Суук-Су (Крим) на подобни токи откривани с монети на императорите Юстин I и Юстиниан (Даскалов, Трендафилова 2005, 161, 169; Даскалов 2012, 36).

3.Ински свързва подобни токи с по-изявена щитовидна плочка (като *кат. № 688-696* тук) с формата на токите Сиракуза и ги датира в VI в. – 600 г. (Vinski 1967, 31, tab. XVI.8, tab. XXII.7). В гроб 132 от некропола на Калатис подобна тока е намерена в областта на таза, гробът съдържа и монета на император Юстиниан сечена между 538 и 545 г. (Preda 1980, 164, pl. XXXIV.3). От Сисция (Хърватия) също датирана в VI в., с предположение, че поради малкия си размер, вероятно е предназначена за обувки (Vinski 1967, tab. XL.5). В гроб B.59 от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния), подобна тока е датирана в VI – VII в. (Petre 1987, pl. 122, 190b). Д. Теодор включва такива токи от Томи и Калатис в тип VI.a (токи от различни типове, неукрасени) с датировка VI – VIII в. в зависимост от комплексите, в които са открити. Тези от Румъния са датирани в VI в. (Teodor 1991, 131, 132, fig. 6.8, 11). В. Ковалевская разделя подобни токи в няколко типа според формата на рамката. Тези лировидна рамка са в отдел III, тип 3, подтип 1, с В-образна рамка в отдел V, тип 6, подтип 1 и с правоъгълна рамка в отдел VI, тип 2, подтипове 1 и 2. Датировката на токите е VI – VII в. и включва находки от Крим, Русия, Беларус и Грузия (Ковалевская 1979, 33, рис. 19.5, 6; 40, рис. 22.24, 25; 44-45, рис. 25.3, 8, 9). И. Гавритухин определя подобни токи като предназначени за обувки или като псевдотоки, датирани в последната трета на VI – първата половина на VII в. (Гавритухин 2002, 219, 226, рис. 2.5, 15). Подобна тока има от гепидски некропол при Виминациум (Сърбия), датиран в средата и втората половина на VI в. (Zotović 1994, 186, 190, Abb. 2). В типологията на М. Даскалов токите от този вид са разпределени според специфичното оформяне на щитовидната плочка в тип Т. В. I. 3-5, с датировка втората половина на VI – началните десетилетия на VII в. (Даскалов 2012, 36-37). Подобна тока, с вторично пробит отвор за нит е открита в гроб XXIII при Давидовац (Сърбия), датиран в първата половина на VII в., с прецизиране във втората четвърт на този век. Според гробните находки и антропологичният анализ, положеният е военно лице (Petković, Bugarski, Miladinović-Radmilović 2016, 255, fig. 8; 261).

Датировка за типа: втората половина на VI – началото на VII в.

Рамки: В-образни, елипсовидни и правоъгълни. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; масивни, с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно или шестстенно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката. Срещат се и плоски или тънки езичета, често от друг метал (желязо или мед), които вероятно са заменили счупените.

Материал: изработвани са от медни сплави или сребро.

Тип VIII. b: *кат. № 726-815*: щитовидна ажурна плочка.

Според вида на ажурната украса (броя на отворите) са обособени три подварианта:

Тип VIII. b. 1: *кат. № 726-738*: с един отвор в долната част на плочката, най-често луновиден. Може да има допълнителна врязана украса от орнамент „птиче око" (*кат. № 738*). Към този подвариант е включен и *кат. № 738*, който има допълнителен кръгъл отвор над луновидния.

Хронология: Повечето находки са случайни.

Кат. № 735 е датиран в VI – VII в. по аналогия с токи от Румъния и Крим (Гатев 1997, 368).

В. Ковалевская разпределя подобни токи от Крим и Централното Предкавказие в отдел III, тип 3, подтип 2, датиран в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 33, рис. 19.7, 8). А. Айбабин също датира подобни токи от Крим във втората половина на VI – първата половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXX.4, 22). Д. Теодор включва такива токи от Ибида и Томи в тип VI.a (токи от различни типове, неукрасени) с датировка VI – VIII в. в зависимост от комплексите, в които са открити. Тези от Румъния са датирани в VI в. (Teodor 1991, 131, 132, fig. 6.9, 10). В типологията на М. Даскалов тези токи са включени в тип Т. В. II. 1, в текста не е спомената датировка, но в хронологичната таблица на типовете е нанесен период от третата четвърт на VI – начални десетилетия на VII в. (Даскалов 2012, 37, 284, табл. 2). Тока подобна на *кат. № 737* от околностите на Константинопол е свързана от З.Ински с токите тип Сучидава и датировка във втората половина на VI в. (Vinski 1967, 37, tab. XXXIII.8).

Датировка за типа: втората половина на VI – началото на VII в.

Рамки: елипсовидни към В-образни. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; масивни, с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII. b. 2: *кат. № 740-802*: с три отвора, наподобяващи човешка маска. С един луновиден отвор в долната част на плочката и два кръгли над него (*кат. № 740-766)*; един луновиден отвор в долната част на плочката и два капковидни над него (*кат. № 767-797*); три капковидни отвора, понякога този в долната част може да е сърцевиден (*кат. № 798-802*).

Хронология: *кат. № 747, 790, 792* и *794* са от крепостта Св. Атанас при Бяла, Варненско. *Кат. № 747* и *792* са открити при разкопки през 2012 г. в сграда с голямо количество находки. Монетите от сградата и в близост до нея включват два златни солида на императорите Юстиниан I и Маврикий Тиберий, както и над 250 бронзови монети с емисии от края на IV – началото на VII в. Сградата е определена като жилищна с помещение за производство и търговия (Йотов, Минчев 2013а, 215-216; Йотов 2013, 427).

Кат. № 749, 768 и *799* са от некропол 2 при Рупките, Чирпанско. Некрополът е отнесен към периода от втората половина на VI в. (Даскалов, Трендафилова 2005, 161).

Кат. № 765 и *766* са от Дебелт (Деултум), община Средец, разкопки 2015 г. в централната градска зона. Находките попадат в смесен пласт с деструкции от края на IV – VI в. и преотложени структури от VIII – IX в.[11] (Прешленов 2016, 407, обр.3).

Кат. № 769 и *781* са от Сливен/ Хисарлъка (Цоида). В резултат на проучванията са разграничени шест периода на хълма. Четвъртият се вмества мужду IV – VI в./ началото на VII в. Последният горял пласт, регистриран във всички проучени сектори от този период

[11] Благодаря на Х. Прешленов (НАИМ) за информацията и възможността да използвам находките.

е с най-късни монети от времето на император Маврикий Тиберий, последната от тях е отсечена в Кизик 598-599 г. Над този слой разрушения навсякъде покрай крепостните стени е регистриран хиатус до следващия V период, датиран между края на VIII – 80-те години на XI в. (Щерева 2001, 37-39).

Кат. № 779 е от Акве Калиде. Находката е от 2011 г. заедно с два накрайника и апликация (*кат. № 1741*, *1897*, *1899* тук). Авторът предполага, че най-вероятно (тъй като нямат посочено местонаходище) произхождат от проучваните в парка подобекти „крепостна стена" и „църква". Не е сигурно, че тези находки са от едно и също място, но поради общото им съхранение се предполага че са колективна находка. Масовият материал от тези два подобекта включва монети, керамика, енколпиони и др. датирани в ранновизантийската епоха (Момчилов, Димитрова 2014, 15).

Кат. № 798 е крепост на полуостров Св. Никола/ нос Акин – преобладават монетите от времето на император Аркадий до Маврикий Тиберий. Крепостта е построена през втората половина на V в. и просъществува до 90-те години на VI в. (Христов 2013а, 71-74, 227).

В гроб B.45 от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) такава тока е датирана в VI – VII в. (Petre 1987, 69-70, pl. 126.200d). Д. Теодор включва тази тока към типа Сучидава, вариант I.1.g (Teodor 1991, 124-125, 123, fig. 4.7). В. Варсик също разглежда такива токи към типа Сучидава (Varsik 1992, 78-80, Taf. I.9). Д. Чалани датира такива токи от Турция и Унгария във втората половина на VI в. (Csallany 1962, 65-66, 59, Taf. I.1, 2, 4). М. Шулце-Дьорлам включва тока като *кат. № 798-802* към тип D5, датиран във втората половина на VI – ранния VII в. Подобна на останалите токи тук е добавена като вариант на тип D5 със същата датировка (Schulze-Dörrlamm 2002, 159; Schulze-Dörrlamm 2009, 398, № 609). М. Даскалов отделя тези токи в тип Т. В. II. 4, датиран във втората половина на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 38).

Датировка за типа: втора половина на VI – начало на VII в.

Рамки: елипсовидни към В-образни. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип VIII. b. 3: *кат. № 803-815*: с четири отвора – комбинация от луновиден и три кръгли. Понякога отворът в средата може да е елипсовиден (*кат. № 809, 811-813).*

Хронология: *кат. № 803* е от крепостта Св. Атанас при Бяла, Варненско, открита при разкопки през 2010 г. в северния кораб на базиликата, до апсидата на параклиса, под тухления под от последния период на сградата. Това отнася датировката на токата преди средата на VI в. (информация от В. Йотов, АМ Варна; Йотов, Минчев 2011, 245).

Кат. № 815 е открита на обект при Дренково, Благоевградско в помещение с колективна монетна находка на император Юстин II и съпругата му София (Даскалов 2012, 63, приложение 14. 3).

Д. Теодор включва този вид токи към типа Сучидава, вариант I.1.f от Славъ Русъ и I.1.g от Пиатра Фрекъцей (Румъния), датирани в VI – VII в. (Teodor 1991, 124-125, 123, fig. 4.5, 10). Подобна тока е отнесена към тип D3 по М. шулце-Дьорлам, датиран в рамките на VI в. (Schulze-Dörrlamm, 2002, 155-156). Отговаря на тип Т. В. II. 3 по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 38).

Датировка за типа: втората четвърт на VI – началото на VII в.

Рамки: правоъгълни, повечето са с оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип IX: *кат. № 816-832*: включва токи с трапецовидна плътна плочка, с врязана украса от надлъжни насечки в задния край, над тях може да има напречни врязани линии, както и маркиращи границата мужду рамката и плочката. При някои има врязан орнамент „птиче око" (*кат. № 828-832*). Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна.

Хронология: *Кат. № 824* и *828* са от крепостта Св. Атанас при Бяла, Варненско. *Кат. № 824* е от сграда датирана във втората половина на VI – начало на VII в. (информация от В. Йотов, АМ Варна).

Кат. № 825 е от гроб № 6 на източния некропол на Филипопол, заедно с тока тип Сучидава. Общата датировка на некропола е края на IV – VI в. Свързан с промените в топографията на града през този период, когато територията му се редуцира и "влиза" в рамките на фортификацията от II – IV в. (Bospatchieva 1998, 157).

Кат. № 827 е от гробница 1 в НАР „Яйлата", разкопки 1981 г. (липсва допълнителна информация). Подобни токи с правоъгълни рамки от Украйна, Крим и Русия са коментирани от М. Казански по повод широките граници на датиране от втората половина на VI – целия VII в. (Kazanski 2013a, 798, 799, fig. 13.1-10).

Кат. № 829 е от гроб 857/ 2009 г. в Несебър, където проучените некрополи от късноантичната епоха са от периода V – VII в. (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 35).

Кат. № 830, 831 са от некропол на о-в Св. Кирик, при Созопол използван през периода V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297).

Подобни токи се датират в VI – VII в.: от некропола Скалистое (Крим), намерена заедно с тока тип Сиракуза от гроб 278, датиран в VII в. (Веймарн, Айбабин 1993, 51, рис. 31.4,5); от некропола Суук-Су отново с датировка VI в. (Амброз 1971 рис. 5.13); сребърна тока от гроб 137 на некропола на Калатис (Preda 1980, pl. XXXIV.2); от Диногеция бронзова тока с "уши" на обратната страна е датирана също в VI в. (Barnea 1967, fig. 16.11); от гроб B.14 на некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) подобна тока от бронз, която е датирана в VII в. (Petre 1987, pI. 102-149c; pl. 130.207). А. Айбабин датира подобни токи от Крим във втората половина на VI – първата половина на VII в., но има подобни и във втората половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXX.5, 10, 11, 50). К. Егер датира подобни токи от Северна Африка с овални рамки в първата половина на VII в., а тези с правоъгълна рамка от средата на VI в. до 600 г. (Eger 2010a, 144-145; 137, Abb. 5. 15, 16). М. Казански отбелязва широката хронология на токите с правоъгълни рамка и плочка, която покрива периода от втората половина на VI в. по находка от некропола Скалистое и целия VII в. според находки от Северен Кавказ (Kazanski 2013, 798, fig. 13.1-9). Отговаря на тип Т. В. I. 1 по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI – начало на VII в. (Даскалов 2012, 36).

Датировка за типа: втората половина на VI – първата половина на VII в.

Рамки: елипсовидни към В-образни, по-рядко се срещат правоъгълни. Характерно е, че вътрешният контур на рамката често е правоъгълен, независимо от външният, определящ формата. Върху предната част е оформен улей за езичето.

Езиче: прихващат се чрез огъване към основата на рамката през отвор в плочката; с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип X: *кат. № 833-839*: включва токи с плочка оформена като малтийски кръст. Плочката може да е без украса или с врязан орнамент „птиче око". Прихващането е с едно „ухо" разположено на обратната страна.

Хронология: *Кат. № 833* е от Несебър, няма ясен контекст, от пласт с жилищни структури от края на VI – началото на VII в. Открит е фолис на император Тиберий II Кон-

стантин, керамичните и стъклени съдове също са отнесени в рамките на VI в. На мястото е възникнал некропол, чиито гробове нарушават зидове от втората половина на VI в. (Даскалов 2007, 92; Даскалов 2012, 45).

Кат. № 834 и *837* са от Созопол, съответно от гроб 238 и гроб 36 от 2012 г. в некропол на пл. „Хан Крум", датиран по материали и монети в периода VI – X в. (Дражева, Недев 2013, 469).

Кат. № 835 от римска вила при Мировяне, Софийско. Обектът е с два основни периода на обитаване: монетният материал от първия период включва емисии от последната четвърт на IV в., последна монета на император Грациан; през втория период стопанският комплекс е ограден с дебела защитна стена след 408 г. След 423 г. комплексът е опожарен. Регистрирани са жилищни структури от XI – XII в. (Чолаков, Славчев 2015, 518-519).

Кат. № 836 от гроб 60 в некропол на о-в Св. Кирик, при Созопол използван през периода V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297).

Кат. № 839 е от гроб 185 в биритуален некропол 3 при Балчик. Некрополът е датиран около създаването на българската държава. Токата е съотнесена към тип D22 по М. Шулце-Дьорлам, с датировка в първата половина към началото на втората на VII в., отбелязана е разликата при оформянето на кръста на *кат. № 837* (Дончева-Петкова 2007, 143; Дончев-Петкова 2010, 518-519).

З.Ински датира подобни токи от Австрия, Хърватия и Сицилия в VI – VII в. (Vinski 1967, 27, tab. XIX.8, 9)

Д. Теодор обединява големи и малки токи с кръстовидна плочка от Румъния в тип V. Малка тока от Томи е с датировка късен VI – ранен VII в., а за друга от Орля предполага VII – VIII в. (Teodor 1991, 130-131, fig. 6.2, 3).

В. Варсик датира тези токи в VI – VII в., цитиран е пример с находки от Бутринт (Албания) в пласт с монети от император Юстиниан I до император Фока (Varsik 1992, 84-85, Taf. III.11, 12).

А. Айбабин датира токи от Ески Кермен, Керч и Суук-Су (Крим) във втората половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXX.25, 44, 45).

Малките токи с овална рамка и кръстовидна плочка са включени в тип D22 по М. Шулце-Дьорлам, с датировка в първата половина към началото на втората на VII в. В допълнениетона находки от V – VII в. към типа е включена още една тока с датировка в края на VI – към втората половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 193-199; Schulze-Dörrlamm 2009, 400, № 613).

К. Егер датира големи токи с кръстовидна плочка в късния VI – средата на VII в. За малка тока от Северна Африка е отбелязано, че производството им започва през VI в., за да достигне разпространение и след средата на VII в. (Eger 2001, 340-341, Abb. 1.2, 3; Eger 2010a, 145, Abb. 5.17).

В колекцията на Британския музей малка кръстовидна тока е датирана в края на VI – средата на VII в. (Entwistle 2010, 22, № 12).

В типологията на М. Даскалов отговарят на тип Т. В. VIII датиран в края на VI – началото на VII в. Разпространението на типа в първата половина на VII в. е подкрепено с пример от Евксиноград намерен заедно с монети от началото на управлението на император Ираклий (Даскалов 2012, 45).

Токи с кръстовидна плочка от Франция също са датиран в периода VI – VII в. (Escher 2014, 307, fig. 3.2, 3, 5).

Датировка за типа: втората половина на VI – първата половина на VII в.

Рамки: елипсовидни или овални. Повечето имат оформен улей за езичето върху предната част на рамката.

Езиче: с триъгълно напречно сечение, в основата често има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XI: *кат. № 840-863:* Токи с тясна издължена плочка, завършваща с правоъгълно оформено "ухо", което изпълнява ролята на гайка за ремък. Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна. В специализираната литература са обособени няколко различни типа според оформянето на рамката и по-специално зооморфните допълнения към нея. Включените тук находки ще бъдат разгледани според своята принадлежност към съответните типове.

Рамки: върху предната част има оформен улей за езичето.

Езиче: с триъгълно напречно сечение, в основата има правоъгълно „зъбче"; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Кат. № 840-856: Включва токи с издължени, тесни плочки с характерното "ухо", играещо ролята на гайка. Рамката е с овална форма.

Отговаря на тип Салона-Истрия по З. Унце - токи с "ухо" за ремък с форма на правоъгълна рамка върху горната част на плочката. От 14 находки цитирани от З. Унце, 6 са от датирани комплекси: сребърен съд от културата Мартиновка с печат на Юстин II точно от 577 г. Според находки от Крим този тип е от последната трета на VI в. Монетите от 613-631 г. показват края на типа, но най-използвани са в последната трета на VI в. и началото на VII в. само в Италия и Бавария се запазват до края на VII в. Служат за прикрепване на малки чантички, огнива и други дребни принадлежности към колана. Срещат се предимно във Византийските градски центрове и крепости с военни части (Uenze, 1966, 142-146, Abb. 1). З.Ински също датира типа в късния VI – ранен VII в. (Vinski 1967, 24, tab. XVII.1-3, 5, 8). Токите от този тип са разгледани от А. Хараламбиева, с преглед на изследванията на Д. Теодор, В. Варсик и З. Унце. Намират се с монети на императорите: Юстин I, Юстиниан I, Маврикий, Фока, Ираклий и Ираклий Константин сечени между 613 г. и 631 г. В ранноаварските некрополи те са внос и се датират от придружаващият ги гробен инвентар в самия край на VI в. и първата половина на VII в. Концентрация на типа има в Северна и Южна Добруджа, Лудогорието, п-в Истрия, Словения по поречието на р.Тиса, Средния и Долен Дунав (Хараламбиева 1993, 42). Тока от Халмирис (Румъния) е датирана във втората половина на VI – първата четвърт на VII в. (Nuţu 2011, 179, 191, pl. 2.15). Токи от Сърбия са датирани в края на VI – началото на VII в. (Bugarski 2012, 242, 245, fig. 7.6). В типологията на М. Даскалов отговарят на токи тип Т. В. XI. с датировка от края на VI – първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 47, 285).

Кат. № 848 е от Стара Загора, разкопки 2012 г. Проучено е част от трасето на улица, с прилежащи водопроводи, с няколко строителни периода. През първия: III – IV в. е било изградено първоначалното трасе на уличното платно, с канал в северната му част. Вторият период обхваща IV – VI в., когато са изградени множество водопроводи. Върху улицата са разчистени паднали зидове, чието разрушаване е отнесено в края на VI в. Третият период съдържа материали от XII в. (Камишева 2013, 331-332).

Кат. № 849 е от гроб № 5 на некропол в м. Бадъ Бунар при Карнобат, намерена областта на таза. В гроб № 2 на същия некропол е открита бронзова монета на император Фока, отсечена между 602 и 604 г. (Велков 2009, 155-156).

Кат. № 850 е от гроб 15 в некропол на о-в Св. Кирик, при Созопол. Некрополът се развива южно и югозападно от базилика изградена в края на IV – началото на V в. Богатият гробен инвентар показва използване на некропола през V – VI в. и по-голямата част от VII в., вероятно и следващите десетилетия (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010а, 40-41).

Кат. № 856 е от Деултум, при Дебелт, община Средец разкопки 2015 г. в централната градска зона. Находките попадат в смесен пласт с деструкции от края на IV – VI в. и преотложени структури от VIII – IX в. (Прешленов 2016, 407, обр.3).

Кат. № 857-861: токи с допълнения от птичи глави от двете страна на рамката. Очите на птиците са врязани.

Типът отговаря на тип Папа по З. Унце, датиран в първата половина и средата на VII в. Дефиницията определя типът като изведен от типа Салона-Истрия, с птичи глави, гледащи навън/ встрани от рамката (Uenze 1966, 149-152, Abb. 5.31-37). У. Иблер включва този тип към токите със специфична зооморфна украса и ги датира в VI – VII в. (Ibler 1992, 144-145, Abb. 8.1). Тезата, че токите от тип Салона-Истрия са прототип на тип Папа се поддържа от Д. Теодор, находки от Румъния са включени в тип III - Папа (Teodor 1991, 128, fig. 5. 7, 9-11) и от М. Шулце-Дьорлам, според която отговарят на тип D36, с датировка в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 224-226). Както и от други изследователи: Н. Цивикис определя тези токи със зооморфни допълнения към рамките като произлезли от типа Салона-Истрия и датировка в първата половина на VII в. (Tsivikis 2012, 66); А. Маджеару предполага, че са произвеждани в Панония от византийски майстори за аварите (Madgearu 2004, 252-253). А. Хараламбиева датира *кат. № 856* според Д. Теодор и З. Унце в първата половина на VII в. (Хараламбиева 1993, 42). Тока от Аргамум (Румъния) е датирана в първата половина на VII в. (Nuţu, Jacob 2011, 209-210, fig. 6). В Хайдунанаш (Унгария) тока от този тип е датирана в рамките на VII в. (Fodor 2012, 717, Abb. 10). М. Даскалов обединява в тип Т. В. XII. токите със зооморфни допълнения към рамката, с датировка края на VI – първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 47-48).

Кат. № 860 е от некропол от XIII – XIV в. на н. Калиакра, но открита извън гробовете (Бобчева 1979, 160).

Кат. № 861 е от крепостта на н. „Св. Атанас" при Бяла, Варненско, открита в сграда 5 датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов, АМ Варна).

Кат. № 862: подобни токи отговарят на тип със „Срещуположно обърнати животни" по З. Унце. Изобразяването на цяла животинска фигура, а не само на глава ги отличава от тип Гатер, но показва стилистична близост на двата типа. Датировката им е определена в последната трета на VI в. и не по-късно от средата на VII в. (Uenze 1966, 154-156, Abb. 7).

Кат. № 863: токи със зооморфни допълнения от двете страни на рамката. Отговаря на тип Гатер по З. Унце, датиран в първата половина на VII в. Според дефиницията се отличава от тип Папа по издължените шии на животинските елементи и обърнатите една към друга глави. В типа са разграничени два варианта според посоката, в която са разположени главите: при единия те са обърнати към рамката, а при другия – към плочката (Uenze 1966, 152-154, Abb. 6). М. Шулце-Дьорлам отделя подобни токи с две двойки животински глави в тип D37, с датировка в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 227-228). Фрагмент от този тип токи, по който е направена графична възстановка е открит в Елевтерна (о-в Крит). Находката е от пласт датиран с монети в средата на VII в. (Tsivikis 2012, 65-66, 64, fig. 6.4). Подобна тока е открита в гроб XXIII при Давидовац (Сърбия), датиран в първата половина на VII в., с прецизиране във втората четвърт на този век. Според гробните находки и антропологичният анализ, положеният е военно лице, към колана с допълнителен ремък са били окачени нож и кожена чантичка, за която е предназначена токата (Petković, Bugarski, Miladinović-Radmilović 2016, 250; 256, fig. 9; 261).

Кат. № 863 е от Анхиало, преотложена в средновековен пласт от XI – XIII в. Най-късните ранновизантийски монети от проведените в сектора разкопки са от управлението на император Юстиниан I. Краят на обитаване на Анхиало за този период е отнесен около 70-те – 80-те години на VI в. Предположена е възможна поява на типа още през втората половина на VI в. (Даскалов 2012, 48).

Датировка за тип XI: последната четвърт на VI – първата половина на VII в.

Тип XII: *кат. № 864-882; 883-885:* включва токи с овална до кръгла плочка. Прихваща-

нето към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна. Според вида на украсата са разграничени два варианта.

Рамки: с елипсовиден външно очертание и към В-образен вътрешен контур. В предната част е оформен улей за езичето и рамката е удебелена от двете страни на улея, където често има врязана украса от симетрично разположени точки или запетаи върху лицевата повърхност. С правоъгълна рамка е само *кат. № 885*.

Езиче: с триъгълно или петоъгълно напречно сечение, в основата има правоъгълно „зъбче“, често има и второ „зъбче“ в средата на езичето; върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

Тип XII. а: *кат. № 864-882*: с врязана украса. Към варианта са включени и *кат. № 883-885*. Според орнаментите на украсата са обособени два подварианта.

Тип XII. а. 1: *кат. № 864-878*: с двойка спирали (*кат. № 864-867*) или със стилизирана растителна украса (*кат. № 868-878*).

Хронология: *Кат. № 865* е от декуманус северно от римските терми на Одесос. Открита е в разрушения над тротоара от III строителен период (улицата е изградена в края на IV – началото на V в.). Монетите в тези разрушения са от времето на императорите Юстин I, Юстиниан I, Юстин II и Фока. Керамичният материал от лампи и амфорки също е датиран в края на VI – началото на VII в. (Кузов 2007, 35-36).

Кат. № 864, *869* са от некрополи в Несебър. Проучените некрополи от късноантичната епоха са от периода V – VII в. (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 34; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2011, 252, 254).

Кат. № 866, 867, 875, 877, 878, 879 са от некропол на о-в Св. Кирик при Созопол, той се развива южно и югозападно от базилика изградена в края на IV – началото на V в. Богатият гробен инвентар показва използване на некропола през V – VI в. и по-голямата част от VII в., вероятно и следващите десетилетия (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова, 2010, 297; Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010а, 40-41).

Кат. № 870-874, 876 са от некропол на пл. „Хан Крум“ в Созопол, датиран в периода VI – X в. (Дражева, Недев 2013, 469).

Токите със стилизирана растителна украса са обособени от Д. Чалани в група токи без шарнир, украсени с палмети, датирана в периода 590 – 650 г. (Чалан 1953, 326-330, 319, табл. III.1-7). Отговаря на тип Сиракуза, дефиниран от Й. Вернер. В примерите са включени само токи със стилизирана растителна украса. Датировката на типа е в първата половина на VII в. (Werner 1955, 37, Abb. 2.1-3, Taf. 5. 8, 9, 11, 12, 14-16). З.Ински добавя към основния тип и токи, чиято плочка е украсена с орнамент „птиче око“, както и без украса, с датировка късен VI – VII в. (Vinski 1967, 24-25, tab. XVI.1-10). В. Ковалевская разпределя токите с овални рамки и хералдични плочки в Отдел II, тип 8, подтип 8. Една трета от този тип произхождат от комплекси датирани в VI – VII в., останалите от VIII – IX в. За времето на публикацията тя отбелязва, че броят на находките от Западна Европа е 28, а тези от Крим 45. Това предполага местно производство за токите от Крим, вероятно в Херсонес, с датировка VII – VIII в. (Ковалевская 1979, 24, рис. 12. 8, 11, 12, 14). Д. Теодор включва в общ тип токите украсени със спирали, стилизирана растителна украса и тези в стил „точка-запетая“. Датировката е от късния VI в. до началните десетилетия на VIII в., което зависи от региона, в който са открити (Teodor 1991, 128-130, fig. 5.12-16). В. Варсик също включва към типа токи, чиято плочка е украсена с орнамент „птиче око“, както и с двойка спирали (Varsik 1992, 81-82, Taf. II.1-3, 5-7). В типологията на М. Шулце-Дьорлам токите с растителна украса отговарят на тип D12, датиран в края на VI – втората половина на VII в., а тези със спирали отговарят на тип D14, датиран в началото и втората половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 171-179; 181-184). От гробница 154 в Лучистое (Крим) тока от типа Сиракуза е датирана в края на VI – първата четвърт на VII в. (Айбабин, Хай-

рединова 2008, рис. 12.19). К. Егер датира токите със стилизирана растителна украса от Северна Африка от края на VI – третата четвърт на VII в., а тези със спирали във втората и третата четвърт на VII в. (Eger 2010a, 139, 137, Abb. 5, 4.1-4; 142, 137, Abb. 5.5). М. Даскалов отделя двата вида украса в тип с варианти, съответно Т. В. VI.1 и Т. В. VI. 3, датирани в последната четвърт на VI – първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 43-44, 285). Тока от Сен-Дени (Франция) с растителен мотив е датирана в VI – средата на VII в. (Escher 2014, 327, 326, fig. 18.3).

Тип XII. a. 2: *кат. № 879-882*: украса в стил „точка-запетая".

Хронология: *Кат. № 879* е от гроб 15 в некропола на о-в Св. Кирик при Созопол, заедно с комплект тока Салона-Истрия и накрайник към нея (Даскалов 2012, 43). Некрополът е датиран в периода V – VII в., откъдето произхождат и *кат. № 864, 873, 875, 877* (виж предходния подвариант).

Кат. № 882 е от крепост Маркели при Карнобат, разкопки 2008 г. В публикацията на токата са направени препратки към колании елементи от Измир (Турция) с близка орнаментална украса, датирани с монети на император Ираклий. Токата е отнасена към тип Т. В. II. 3 по М. Даскалов (Момчилов 2013, 406-407). Тип Т. В. II. 3 по М. Даскалов представя доста различен тип токи по отношение на вида и орнамента на украсата (Даскалов 2012, 227, обр. 57).

Д. Теодор включва в общ тип токите украсени със спирали, стилизирана растителна украса и тези в стил „точка-запетая". Датировката е от късния VI в. до началните десетилетия на VIII в., което зависи от региона, в който са открити. За токата от Дунърени (Румъния) е предположена датировка във втората половина на VII в. (Teodor 1991, 130; 126, fig. 5.16). М. Шулце-Дьорлам включва токите украсени със спирали или с „точка-запетая" в тип D14, датиран в началото и втората половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 181-184). Отговаря на тип Т. В. VI. 2 по М. Даскалов, датиран в последната четвърт на VI – първата половина на VII в. (Даскалов 2012, 43, 285).

Кат. № 883: токата е свързана като произход с токите тип Сиракуза, направена е препратка към такива токи от о-в Самос открити в гробове с монети на императорите Фока и Ираклий и от Коринт с монета на император Констанс II (Хрисимов 2007, 101).

Аналогична тока от гробница 257 вЕски-Кермен (Крим), в която са погребани девет индивида, монетите са от IV – V в., а най-късните са на императорите Ираклий и Константин IV, токата е датирана във втората половина на VII в. (Гавритухин, Обломский 1996, 253, рис. 71.5; Айбабин 1999, 317, табл. XXX.41; Айбабин 2003, табл. 20.124). Много сходна е и токата от гроб 280 в некропола при р. Дюрсо (Русия, обл. Краснодар). Гробът е от втория етап на некропола (средата на VI – края на VII в., с отделни гробове от началото на VIII в.), а токата е датирана VI – VII в. (Дмитриев 2003, 201-202, 250, табл. 83.18). М. Шулце-Дьорлам отнася токите украсени с кръстовиден орнамент в тип D13, датиран в началото и втората половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 179-181). Включена е в тип Т. В. VI. 4 по М. Даскалов, датиран според типологията на М. Шулце-Дьорлам (Даскалов 2012, 43-44).

Датировка за тип XII. a: края на VI – средата на VII в.

Кат. № 884: е с неизвестно местонамиране, но поради сходството във формата и украсата с токите от тип XII. a може да се включи към този тип и неговата датировка.

Кат. № 885: от гроб 11 в некропола на о-в Св. Кирик при Созопол. Токата е включена в тип Т. В. I. 5 по М. Даскалов, заради щитовидната форма на плочката. Типът е датиран във втората половина и края на VI – началните десетилетия на VII в. (Даскалов 2012, 36-37). Формата на рамката и плочката се различават от токите в тип XII.a, но орнаментът на украсата показва голяма прилика с този тип.

Тип XII. b: *кат. № 886*: включва токи с ажурно оформена плочка и врязана украса.

Хронология: Трисъставни токи с по-издължена капковидна форма на плочката отго-

варят на тип Балгота по Й. Вернер. Едносъставните токи с овална форма на плочката са включени като вариант на този тип, чиято изработка е близка до тази на токите тип Сиракуза. Примерите са от Борисово при Новоросийск, от колекцията на Диергард и Пергам (Турция), цитирани са примери от некрополите Ески-Кермен и Суук-су (Крим) и Кастел Трозино (Италия) от гроб 90 (Werner 1955, 38, Abb. 2.4, Abb. 5.10, 13, Abb. 8.1-4). З.Ински включва идентична тока от Атина към типа Балгота, датиран в първата половина и средата на VII в. (Vinski 1967, 28, tab. XX.4). В. Варсик също счита, че едносъставните токи принадлежат към тип Балгота (Varsik 1992, 101, Taf. III.10). Руските изследователи датират тези токи доста по-късно, включително и находки от Крим в VIII – IX в. (Ковалевская 1979, 23, рис. 11.10-13; Веймарн, Айбабин 1993, 172; 79, рис. 54.20, 23). М. Казански прави преглед на токите от този вид с коментар за късно датираните находки от Крим в гроб 181 от Ески-Кермен и от гроб 354 от Скалистое, сравнени с находка от Кастел Трозино, датирана в първата половина на VII в. Заключението е, че този тип има широка хронологична рамка от края на VI – първата половина на VIII в. (Kazanski 2003, 46, 123, fig. 15). М. Шулце-Дьорлам разпределя подобни токи в типове D8-10, но най-близък до *кат. № 884* е тип D9, датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 164-166). Аналогични токи има от: Олбия (о-в Сардиния, Италия), датирана в VII в. (Christie 2010, 117, pl. 5); от Картаген (Тунис), датирана според тип D9 в типологията на М. Шулце-Дьорлам в късния VI – средата на VII в., авторът свързва стилово токата с тези от тип Сиракуза (Eger 2010a, 140-141, 137, Abb. 5.7); тока от Италия, съхранявана в Музея за Изкуство и История в Женева, датирана в средата на VI – средата или края на VII в. (Escher 2014, 327-328, fig. 20.1); тока от Виминациум (Сърбия) е отнесена към средата на VII в. (Bugarski 2012, 242, 244, fig. 6.2). В типологията на М. Даскалов отговаря на тип Т. В. VII, датиран в първата половина на VII в. *Кат. № 886* е от ранновизантийския некропол на Несебър, в който и останалите находки подкрепят това датиране (Даскалов 2012, 44).

Датировка за типа: първата половина на VII в.

Тип XIII: *кат. № 887-891:* включва токи с тясна издължена плочка, завършва с раздвоени краища, оформени като листа около кръг, с релефна украса или оформени ажурно. Прихващането към колана е с „уши", две или три на брой.

Рамки: с елипсовиден външно очертание и елипсовиден или В-образен вътрешен контур. В предната част е оформен улей за езичето и рамката е удебелена от двете страни на улея, където често има врязана украса от симетрично разположени точки или запетаи върху лицевата повърхност. *Кат. № 891* има релефно оформено място за езичето от четири напречни линии.

Езиче: с правоъгълно или петоъгълно напречно сечение, в основата има правоъгълно „зъбче", върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави или сребро; извън територията на България се срещат и изработени от злато.

Хронология: *Кат. № 887* е от Апиария, която е унищожена през 587 г. (Иванов 1999, 145), следователно нейната датировка би трябвало да се отнесе към последната трета на VI в.

Кат. № 888 е от гроб 51 в некропола на о-в Св. Кирик при Созопол, той се развива южно и югозападно от базилика изградена в края на IV – началото на V в. Богатият гробен инвентар показва използване на некропола през V – VI в. и по-голямата част от VII в., вероятно и следващите десетилетия (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297; Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010a, 40-41).

Кат. № 889 е от некропол на пл. „Хан Крум" в Созопол, датиран в периода VI – X в. През V – VI в. е изградена едноапсидна църква, която през X в. е преустроена в трикорабна базилика функционирала до XVII в. (Дражева, Недев 2013, 469-470). Токата е открита в зидан гроб 293 в южния кораб на еднокорабната църква, предполага се, че това е ктитор-

ския гроб[12]. В гроб 58 от некропол II на Истрия (Румъния), разположен на 1,2 м източно от апсидата на църквата е открит златен комплект от две подобни токи, две апликации с врязани „цъфтящи“ кръстове и два накрайника, предназначени вероятно за обувки. Гробът е датиран във втората четвърт на VI в. Позицията на гроб 58 в топографията на некропола предполага по-висока социална позиция на погребания в местната общност. Инвентарът на този гроб е свързан с други подобни материали от региона на Долен Дунав, принадлежащи на територии обитавани от готи-федерати от втората половина на V – първата половина на VII в. (Achim 2015, 293, 297, fig. 10.3; Kazanski 1991, 137).

Кат. № 890 е от некропола при гара Разделна (югозападно от Белослав). Всички гробове са с трупоизгаряне извършено не на място. Общата датиравка на некропола според откритата керамика е VIII – X в., като цяло липсва оръжие и няма нито един гроб с пълно бойно въоръжение. В насип е намерен коланен накрайник от II в., а в друг гроб е намерена скитска стрела, използвана вероятно като амулет (Димитров 1978, 59-60).

Кат. № 891 е от гроб 1126/ 2010 от Несебър, където проучените некрополи от късноантичната епоха са от периода V – VII в. (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 34; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2011, 252, 254).

З.Ински дава името Кестей-Печ на група едносъставни и трисъставни токи с такава плочка. Типът е наречен така, заради преобладаващото количество находки от градището Кестей и град Печ (Унгария). Включва токи с разнообразни декоративни форми, понякога със силно стилизирани зооморфни мотиви. Датирани в късния VI – VII в. (Vinski 1967, 33-37; тав. XXVI.7-10; тав. XXVI.1-12). В. Варсик се придържа към същото наименование и датировка за този тип токи, подкрепена от находки с монети на императорите Тиберий Маврикий, Фока и Ираклий от Сирия, Константинопол, Атина и о-в Лесбос. Точни аналози на *кат. № 890* и *кат. № 891* има от Словакия, съответно от Желовце и Нове Замки и Търнава (Румъния) с материали от VI – VII в. (Varsik 1992, 86, 102, Taf. IV.5, 103, Taf. V.12; Harhoiu 1999-2001, Taf. III.6). У. Иблер обособява токи сходни с *кат. № 890* в тип Бой-Желовце и по-точно като негова разновидност. Типът е представен с находки от късния VI – първата половина на VII в. За горната граница на разпространение е коментиран гроб 564 от Желовце с находки, насочващи към втората половина на VII в. (Ibler 1992, 138-140, Abb. 3.9, 13-16). По типологията на М. Шулце-Дьорлам подобни на *кат. № 887-889* токи отговарят на тип D15, датиран в VII в. по находки с монета на император Ираклий отсечена 626/7 г. от о-в Яси-ада (Турция) и монети на император Констант II (641-668) от Сарди (Турция) и Дуръс (Албания). Малките шарнирни токи от този тип са сходни с останалите и са произвеждани не само през първата, но и през втората половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 184-186). От колекцията на Британския музей са публикувани златна трисъставна тока, бронзова едносъставна (Entwistle 2010, 20-1; 22-11) и бронзова едносъставна от Атина с датировка VII в. (Ager 2010, 76, pl. 17); златна трисъставна тока от Италия е включена в групата токи от късния VI – VII в. (Eger 2010, 137, pl. 10).

Датировка за типа: края на VI – средата на VII в.

Тип XIV: *кат. № 892-903*: включва сборна група токи с тесни, издължени плочки, с профилирани дълги страни. Прихващането към колана е с нитове или „уши“.

Рамки: с изключение на *кат. № 903* запазените рамки имат овална или елипсовидна форма. В предната част е оформен улей за езичето.

Езиче: с правоъгълно или триъгълно напречно сечение, в основата има правоъгълно „зъбче“, върхът е издаден и извит над рамката.

Материал: изработвани са от медни сплави.

[12] Благодаря на Димитър Недев – директор на АМ Созопол за предоставената информация и възможността да се запозная с находките.

Кат. № 892-895 (*Кат. № 899* е фрагментирана, но вероятно е от същия тип).

З. Унце разглежда подобни токи като успоредно с тези от тип Салона-Истрия, поради синхронното им разпространение във времето и пространството (Uenze 1966, 165-166, 167, abb. 14). З.Ински също ги включва към типа Салона-Истрия, с датировка в късния VI – ранен VII в. (Vinski 1967, tab. XVII.4, 6, 7). В. Варсик ги представя като стилизиран вариант на типа Салона-Истрия, отнесен към края на VI – първата половина на VII в. (Varsik 1992, 80, 99, Taf. I.12-18). К. Егер датира токи от Израел и Тунис в последната трета на VI – първата половина на VII в. (Eger 2001, 341-342, 340, Abb. 1.5; Eger 2010a, 145-146, 137, Abb. 5.18, 19). В типологията на М. Шулце-Дьорлам сходни токи отговарят на тип D35, датиран от началото до втората трета на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 221-224). Подобни токи от Сирия са включени в тип III.4 – токи за чантички, с датировка в края на VI – началото на VII в. (Kazanski 2003, 48; 113, fig. 5.9, 10). Отговарят на токи тип Т. В. Х. 1 по М. Даскалов, датиран в края на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 46-47). Подобна тока от Царичин град (Сърбия) е датирана в края на VI – края на първата трета на VII в. (Bugarski 2012, 241, fig. 4.5). Подобна тока от Чехия е датирана в VI – VII в. (Profantová 2015, 261; 254, Abb. 4.1).

Кат. № 896, 897: З.Ински датира подобни токи в късния VI – първата половина на VII в. по аналогия с тока от гроб 109 на некропола при Кастел Трозино (Италия) (Vinski 1967, 36, tab. XXIX.3). Отговарят на тип Т. В. Х. 2 по М. Даскалов, датиран в края на VI – началото на VII в. Токата от гроб 109 на некропола при Кастел Трозино е от група гробове датирани между 580-610 г. (Даскалов 2012, 47).

Кат. № 898 е включен в групата поради сходни формално-типологични признаци, наподобяващи редуциран вариант на *кат. № 892-895*.

Кат. № 900, 901: *кат. № 901* е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско. Монетите от последния етап на крепостта са от императорите Маврикий Тиберий и Фока, последните монети са от ранното управление на император Ираклий 613-614/5 г. (Йотов, Минчев 2013, 64).

Аналогична тока е открита в гробница 257 отЕски-Кермен (Крим), в която са погребани девет индивида, монетите са от IV – V в., а най-късните са на императорите Ираклий и Константин IV (Гавритухин, Обломский 1996, 253, рис. 71.8). Отговаря на тип D20 по М. Шулце-Дьорлам, датиран от началото до втората трета на VII в. със забележка, че няма сигурни данни типът да е използван до края на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 189-192). К. Егер датира подобна тока от Тунис в първата и началото на втората половина на VII в. (Eger 2010a, 144, 137, Abb. 5.14).

Кат. № 902: Е. Генчева датира токата в VI в. по паралели (Genčeva 2000, 58). Сходна тока е датирана в късния VI – първата половина на VII в. (Vinski 1967, 36, tab. XXIX.5). Включена е в тип Т. В. Х. 2 по М. Даскалов, датиран в края на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 47).

Кат. № 903: З.Ински датира подобна тока от о-в Бриони (Хърватия) в късния VI – първата половина на VII в. Токата е в една група с подобните на *кат. № 892-895* тук (Vinski 1967, 36, tab. XXIX.1).

Датировка за тип XIV: края на VI – първата половина на VII в.

Разни едносъставни токи и фрагменти: *кат. № 904-926*.

Кат. № 904-912: включва части от токи (плочки и рамки), които поради своята фрагментираност не могат да бъдат разпределени със сигурност в основните типове, но позволяват да се определи тяхната датировка. Запазените плочки (*кат. № 904-908*) са части от ажурни едносъставни токи датирани във втората половина на VI – началото на VII в. Могат да бъдат разглеждани като подварианти на тип VI. b тук. Това се отнася и за рамките от токи (*кат. № 909-912*).

Кат. № 906 е включван в различни типове от отделни изследователи. К. Егер счита този вид токи за вариант на токите Сучидава и датира аналогична тока от Израел в средата и последната трета на VI в. (Eger 2001, 339-340, Abb. 1.1). Отговаря на тип D4 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 156-158). М. Казански обособява токите със схематизирана ажурна украса в тип III. 2. 3 – Ажурни токи, наречени „Хералдични". В този тип е включена аналогична тока от Сирия (Kazanski 2003, 42-44, fig. 3.1). Ж-Л. Бударчук представя аналогична тока от Франция като нетипичен вариант на токите тип Сучидава (Boudartchouk 2008, 17, 16, fig. 1). Същата тока от Франция е включена в тип 1. 2. „Други ажурни токи с кръст" от К. Ешер (Escher 2014, 305, 304, fig. 2.4). Датировката на този вид токи според горепосочените автори е във втората половина на VI в. и вероятно в самото начало на VII в.

Кат. № 910 е от крепостта на нос Св. Атанас, при Бяла, Варненско. Открита е в сграда с датировка VI – начало на VII в. (информация от В. Йотов, АМ Варна).

Кат. № 913: подобни токи с триъгълна профилирана плочка и ажурна украса са включени от М. Шулце-Дьорлам в тип D34, датиран във втората трета на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 219-221).

Кат. № 914, 917, 923: токи с правоъгълни плочки. *Кат. № 914* е от гроб I-82 от Рупките, Чирпанско, датирана във втората половина на VI – първи десетилетия на VII в., включена е в тип Т. В. II. 5 в типологията на М. Даскалов (Даскалов 2012, 38). *Кат. № 923* е от комплекса към раннохристиянската църква в м. „Джанавара" при Варна. Намерените общо 66 бронзови монети в проученото пространство са от IV – края на VI в. Най-късните са на император Маврикий Тиберий, чиято емисия не надхвърля края на VI в. (Минчев, Тенекеджиев 2012, 224).

Кат. № 915: Подобни токи от Крим са датирани във втората половина на VII в.: случайна находка от Херсонес (Ковалевская 1979, 29-30). Тока от погребение 2 в гробница 238 от Лучистое, която попада в съоръженията от девета група, датирана във втората половина на VII в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 61, 23, рис. 13.1). М. Казански коментира гробница 238 с находки от погребение 12. Открити са чифт фибули и тока тип Трапезунд, чиято датировка се отнася между 630-660 г., според съкровище от Мерсин (Турция) с монети от 613-630 г. Погребение 6 от същата гробница е датирано във втората половина на VII в. според стратиграфията, но М. Казански смята, че там не са открити находки с тесни хронологични граници от този период (Kazanski 2013a, 844-845, fig. 41). Подобна тока е датирана от М. Шулце-Дьорлам в VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 404, № 620).

Кат. № 916 и 924 нямат близки аналози и са случайни находки. Като насочващ за датирането елемент от тяхната конструкция може да бъде използван начинът за прихващане към колана, което е с „уши". Формата и украсата на двете токи показват нестандартни решения. Относителния период, в който могат да бъдаат датирани е след средата на VI в.

Кат. № 918: може да се определи като вариант на токите от Група III, тип VIII. b (тук) и да се датира във втората половина на VI – началото на VII в.

Кат. № 919-922: малки токи с плочки, завършващи с раздвоени краища или плочки оформени като палмета. *Кат. № 920* отговаря на тип Т. В. I. 2 по М. Даскалов, датиран според находка от Царичин град (Сърбия) във втората половина на VI в. (Даскалов 2012, 36).

Кат. № 921, 922: В. Ковалевская включва подобни токи от Крим и Закавказието в Отдел VI (токи с правоъгълни рамки), тип 13, датиран в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 46, рис. 26.5, 6). Отговарят на тип Т. В. IX. 2 по М. Даскалов. Типът е датиран във втората половина на VI – началните десетилетия на VII в. Находките са от гроб № 2 на некропола при Рупките, Чирпанско и от амфитеатъра на Сердика в пласт с монети на почти всички императори от VI и началото на VII в., най-късните са от управлението на император Фока (Даскалов 2012, 46).

Кат. № 925: е включена в тип Т. А. III по М. Даскалов. Токата е открита под разрушения

на базилика от обект в Лозенец/ София, датирана с монети на император Ираклий с емисия 614-615 г. (Даскалов 2012, 33). Подобни токи, но с В-образна рамка отговарят на Отдел V, тип 18 и с правоъгълна рамка на Отдел VI, тип 17 по В. Ковалевская, датирани в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 43, 47, рис. 24.5, 6, рис. 26.14). Токи с лировидна рамка от Крим (гробница 41 от Чифут кале и гробница 35 от Лучистое) са датирани във втората половина на VII в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 25, рис. 15.24, 241, табл. 107.4).

Кат. № 926: Токата е сходна с тези от тип VIII. а (тук), но се отличава по по-големите си размери. Включена е от М. Даскалов в тип Т. В. I. 5, датиран във втората половина на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 36-37).

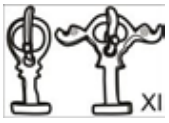
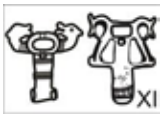
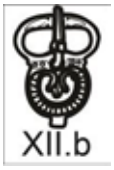
Таблица 5: Група С: основни критерии в типологията и връзка с хронологията.

Тип	ПК	Украса	Датиране
			300 400 500 600
 I		**A** **B**	
 II.a			
 II.b		**A**	
 II.c			
 III.a			
 III.b		**B**	

Тип	ПК	Украса	Датиране
 IV			
 V	?	?	
 VI.a		B	
 VI.b.1		A B	
 VI.b.2		A B	
 VI.b.3		A B	
 VI.b.4		A	
 VI.b.5		A B	

Тип	ПК	Украса	Датиране
 VI.b.6	D	A B	
 VI.b.7	D	A	
 VII	D	B	
 VIII.a	D	— B	
 VIII.b.1	D	A	
 VIII.b.2	D	A	
 VIII.b.3	D	A	
 IX	D	B	

300 400 500 600

Тип	ПК	Украса	Датиране																			
					300				400				500				600					
 X	D	— B																				
 XI	D	— B																				
 XI	D	B																				
 XII.a.1	D	B																				
 XII.a.2	D	B																				
 XII.b	D	A B																				
 XIII	D	A B																				
 XIV	I D	B																				

Символи и съкращения в таблица 5:

ПК – прихващане към колана: I: нитове; D: „уши“.
Украса: —: без украса; **А**: ажурна; **В**: врязана.

Таблица 6: Рамки на токите от група С.

Тип	Сечение	Улей за езичето	Украса	Датировка
				300	400	500	600
I	р	не	не				
II. a	пк	не	не				
II. b	п	не	не				
II. c	т; д	не	не				
III. a	пк	не	не				
III. b	пк	не	не/ да				
IV	р; пк	не	не/ да				
V	?	?	?				
VI. a	т; д	да	не/ да				
VI. b	т; д; п	да	не/ да				
VII	д; п	да	да				
VIII. a	т; д; п	да	не				
VIII. b. 1, 2	пк; д	да	не				
VIII. b. 3	т	да	не				
IX	пк; т	да	не				
X	пк; т	да	не				
XI	т; п	да	не				
XII. a	т	да	не/ да				
XII. b	т	да	не/ да				
XIII	т; д	да	не/ да				
XIV	пк; т	не/ да	не/ да				

Символи и съкращения в таблица 6:

Сечение: **р**: ромбовидно; **пк**: полукръг, лицевата страна е заоблена, а обратната е гладка; **т**: трапецовидно, получено от скосените ръбове на периферията, обратната страна е гладка; **д**: дъговидно – плоско сечение получено

от „кухото“ отливане на рамката, която изглежда масивна, но обемът на обратната страна не е запълнен; **п**: полигонално, неправилно очертание при профилирани или украсени рамки.

Улей: улей за езичето, разположен в предната част на рамката, където ляга върхът или предната част на езичето.

Плочки. В таблица 5 са включени основните критерии приложени в типологията на токите от група С. Поради различната конструкция на токите в тази група и неподвижната връзката между рамката и плочката отпадат критериите за начините на свързване между тях. Останалите критерии ще бъдат анализирани за установяване на зависимости обвързани с датировката на типовете.

Форма на плочката: Сърцевидната форма на токите от тип I, датиран във втората половина на IV в. се характеризира със сравнително равномерни пропорции дължина-ширина. Не се среща след края на IV в. при токите от Група С (със същата или с издължена пропорция, както е при токите от Група В, тип VII). Триъгълната форма на токите от тип II. a и II. b, датирани в IV в. се отличават от тип II. c, датиран в края на VI – VII в. по кръглите допълнения в края на плочката. Токите от тип II. с нямат допълнение или то е с друга, най-често триъгълна форма. Правоъгълната форма използвана от края на IV – първата половина на V в. при токите от тип III се различава по пропорциите си спрямо тези от втората половина на VI – първата половина на VII в. при тип IX и тип XI. Токите от тип IX имат плочка с правоъгълна до трапецовидна форма и са със значително по-малки размери от рамката. Токите от тип XI са с много тясна правоъгълна плочка, завършваща с гайка за преминаване на ремък. Овалната форма на плочките на токите от втората половина на IV – първата половина на V в. (тип IV) варира от кръг до елипса или с леко прищипване на задната част на плочката (*кат. № 423*). Токите с овална плочка от края на VI – първата половина на VII в. имат правоъгълно или U-образно допълнение в задната част (тип XII) или за заострени (*кат. № 865*). Щитовидната или U-образната форма се появява през VI в. и продължава да се използва и през VII в. Тази форма, както при токите от Група А и Група В не се среща преди VI в. Токите от тип VII с плочка оформена като палмета и тези от тип X с кръстовидна плочка се срещат след втората половина на VI в. тези две форми не са използвани при токи преди този период. Срещат се плочки с по-сложен контур, чието определяне изисква по-скоро описание, отколкото приобщаване към стандартна геометрична форма. Плочките на токите от тип XIII и тип XIV имат характерни форми за периода от края на VI – средата на VII в., които не се срещат при по-ранни типове токи.

Прихващане към колана: При токите в Група С има отчетливо разграничаване във времето между типовете, за които са използвани нитове и тези, които са прихващани с „уши“. Изключение в това отношение са тип II.c. и някои токи от тип XIV (*кат. № 896, 897*). Типовете токи от периода IV – първата половина на VI в. се прихващат към колана само с нитове (типове I – IV). Както при токите в Група А нитовете преминават през плочката. Токите от тип V са използвани за чантички носени към колана. Според З. Унце липсата на нитове и отвори за тях предполага прикрепване към мека материя (плат или мека кожа), непозволяваща занитване (Uenze 1992, 193). Използването на “уши“ се появява и намира приложение при типове VI – XIV, които са разпространени от VI – първата половина на VII в. Както при токите в Група А, тези приспособления не се срещат при типовете преди този период.

Украса: Върху плочките на токите от Група С са прилагани врязана и ажурна украса. За разлика от Група А и Група В тук липсва инкрустираната украса. В Група С липсват и типове токи за колан от втората половина на V – първата половина на VI в., когато инкрустираната украса е най-често срещана. Ажурната и врязаната украса при токите от IV – първата половина на V в. (типове I – IV) е по-семпла и по-рядко използвана (повечето плочки не са украсени), а комбинация от двете има само при тип I. Ажурните орнаменти включват лунули (тип I) или единичен триъгълен отвор (тип II. b), врязаната украса е представена

от насечки или кръгчета по периферията на плочката (тип I, тип III. a), линии, кръгчета или концентрични кръгове. При типовете от втората четвърт на VI – началото на VII в. ажурните отвори са използвани за образуване на обща композиция. Включват най-често кръст и лунули, в комбинация или самостоятелно (тип VI. b. 1, 3, 5) и по-рядко Т-образен отвор в комбинация с лунула и два малки кръгли отвора под Т-образния отвор (тип VI. b. 2, 4). В обща композиция за получаване на човешко лице или елементи от него са използвани кръгли, луновидни, капковидни, триъгълни и сърцевидни отвори и Т-образни отвори (типове VI. b. 6, VIII. b. 2, 3). Ажурни отвори с неправилна форма са използвани за представяне на стилизирани изображения (тип VI. b. 7). Типовете от първата половина на VII в. рядко имат ажурна украса, когато има отвори те са използвани за подчертаване на формата на плочката и нейните елементи на украса, но не и в обща композиция (тип XII. b, тип XIII – *кат. № 890, 891*). Врязаната украса на токите от VI – началото на VII в. включва орнамент „птиче око“ и/ или концентрични кръгове (типове VI – X), понякога в комбинация с насечки по края на плочката и врязани линии, маркиращи прехода към рамката (тип IX). Типовете токи от края на VI – първата половина на VII в. имат богата врязана украса върху цялата повърхност на плочката, която включва двойка спирали или волути (тип XII. a – *кат. № 864-867*), симетричен стилизиран растителен орнамент (тип XII. a – *кат. № 868-878*), т. нар. орнамент „точка-запетая“ (тип XII. a – *кат. № 879-882*), който не се среща преди този период и различни стилизирани композиции (тип XII. a – *кат. № 883-885*, тип XIII).

Рамки. В таблица 6 са включени основни показатели на рамките на токите от Група С, които биха могли да се използват като, насочващи при датиране и технология при изработката.

Сечение: Трапецовидното и дъговидното напречно сечение не се среща при рамките на токите от IV – първата половина на V в. (типове I, II. a, II. b, III, IV). Тези два вида сечение се оформят, когато рамката има силно скосена периферия с изявени ръбове върху лицевата повърхност или при отливане с „куха“ обратна страна. Нито един от включените тук екземпляри от този период не е с такава рамка.

Останалите видове напречно сечение на рамките се срещат през целия период от IV – VII в. По сечението може да се предположи дали е използван еднолицев или двулицев калъп за отливане. Полукръглото и трапецовидно сечение, при които обратната страна е гладка насочват към използването на еднолицев калъп, при който върху горната половина в негатив е изрязана лицевата повърхност на токата, а долната половина е гладка. Вероятно за токите прихващани с „уши“, те са били врязвани в долната половина на калъпа (тип XII).

Ромбовидното, дъговидното и полигонално сечение на рамката предполага използването на двулицеви калъпи, върху чиято долна половина е изрязана или оформена в релеф съответната форма за постигане на търсения обем. Токите с ромбовидно сечение (тип I, тип IV – *кат. № 421, 422*) имат гладка обратна страна на плочката, което означава, че в долната половина на калъпа е бил врязан обемът на рамката, а останалата част е била гладка. Токите с дъговидно сечение на рамката обикновено са с „куха“ обратна страна и на плочката. За постигането на такъв обем върху долната половина на калъпа е имало грубо оформен релеф на формата на цялата тока, което е видно от вдлъбнатата обратна страна на токата (тип VI, тип VII, тип VIII. a, b. 1-2, тип XIII – *кат. № 887, 889*). Може да се предположи, че целта на такава изработка е токите да изглеждат масивни, но да се влага по-малко количество метал (масивната плътна изработка на цялата тока почти би удвоило вложения материал). Конструкцията на така изработените токи не е много стабилна, особено по-големите предназначени за основен колан (при тип VI. a – 4 от общо 6 са с фрагментирана или липсваща рамка, при тип VI. b. 6 – 50 от общо 70 токи, при тип VI. b. 7 – 3 от общо 4, при тип VII – 4 от общо 7).

Улей за езичето: тенденцията за неговото оформяне при токите от Група А е по-добре изявена при тези от Група С. Рамките на токите от IV – първата половина на V в. са без улей за езичето (типове I, II. a, II. b, III, IV). Рамките с оформен улей за езичето при токите в Група С имат всички типове от периода VI – първата половина на VII в. с изключение на тип II. c.

Украса: малка част от рамките на токите в Група С са украсени, с врязан орнаментът, пластично оформена рамка или допълнения към нея. Само два типа от IV – първата половина на V в. имат токи с украса върху рамката: стъпаловидно оформена лицева повърхност с вълнообразно профилирана периферия и релефно оформени стилизирани животински глави върху лицевата и обратна страна на рамката (тип IV – *кат. № 422*). Врязаната украса и допълненията от животински глави, протомета и цели фигури на животни (тип XI) се срещат само при типовете токи от VI – първата половина на VII в. Врязаната украса е нанесена от двете страна на улея за езичето и е представена от орнамент „птиче око" (тип VI. a – *кат. № 429*, тип VI. b. 6 – *кат. № 673*) или орнамент в стил „точка-запетая" (тип XII, тип XIII – *кат. № 889*). Вълнообразно профилирана периферия на рамката имат и токите от тип VII, но се отличават от тип III. b – *кат. № 418* по липсата на стъпаловидно оформяне на лицевата повърхност.

Резултатът от анализа на основните критерии приложени в типологията на токите от Група С и някои показатели на рамките на токите показва, че основните признаци са: формата на плочката, начинът за прихващане към колана и оформянето на улей за езичето. Украсата на плочките и характеристиките на рамките имат подпомагаща роля при определяне на датировката. Комплексното съпоставяне на всички признаци свързани с плочките и рамките на токите допринася за постигането на оптимален резултат относно извличането на информация за мястото във времето на този вид находки.

3. 2. 4. ГРУПА D: рамки, кат. № 927-1246

Група D: включва рамки. Някои от тях са функционирали без плочки, като коланът се е прихващал директно за самата рамка-тока. Други е по-вероятно да са имали плочки, които не са запазени и поради това не могат да бъдат включени в предходните групи на токите. Рамките са разпределени според формата .

Правоъгълни рамки: *кат. № 927-961*.

Кат. № 927 е част от богата гробна находка от Дуросторум, съдържаща нападателно и отбранително въоръжение, коланна гарнитура и накити. В близост до гроба е открита и колесница с впряг за четири коня. Коланната гарнитура е датирана в късния III в. и вероятно е използвана и през ранния IV в. Приведените аналози от Полша и Унгария – с най-близък аналог от Аквинкум, са открити с монети от последната трета на III в., а в находката от Дуросторум има монета на император Проб (Думанов, Бъчваров 2010, 361, 367-369, Табло VII). Я. Тейрал също отнася гарнитурата от Дуросторум в края на III – ранния IV в. и също я сравнява с тази от Аквинкум (Tejral 2015, 141-142, Abb. 8, 9). На гарнитурите от Дуросторум и Аквинкум са направени реконструкции, показващи, че рамката е използвана като тока без плочка (Dumanov 2013, 22, fig. 35, 36; Levada 2013, 214, fig. 1).

Кат. № 928-935: *Кат. № 928* е от разкопки през 1999 г. на Ковачевско кале, при Ковачевец, Поповско, където от кула № V и вътрешно от крепостната стена са открити над 200 броя монети от IV – V в., с преобладаващо количество на императорите Константин Велики и Констанций II (Атанасов, Станев 2001, 89).

Кат. № 929-931 са от кастела Ятрус, при Кривина, Русенско. Датирани са във втората половина на IV – началото на V в. Предполага се, че са използвани без плочки (Gomolka-Fuchs 1982, 150; Gomolka-Fuchs 2007, 280). Ширината на рамките (около 7,0 см) на *кат. № 928, 929* предполага, че при наличието на плочка, би трябвало да останат следи от износва-

не. Колан с ширина ок. 5 см прихванат с плочка към рамката упражнява натиск, от който при триене би трябвало да останат следи. Такива не се забелязват и най-вероятно тези токи са функционирали без плочка.

Кат. № 934 е от насипа на могилен некропол при Старо село, Сливенско. Най-ранните монети поставяни в гробовете са на императорите Константин Велики и Лициний, а най-късните на Теодосий I (Ковачев 2009, 48). Запазеното езиче на токата показва, че на мястото за неговото захващане върху рамката е оформено стесняване. Такова оформяне има и *кат. № 929*.

Кат. № 935 е случайна находка. Формата е близка до тези на *кат. № 928-934*, но е със запазен фрагмент от плочка, за която е оформено по-тънко място върху рамката. Трисъставни токи с витлообразна плочка (каквато най-вероятно е и тази на *кат. № 935*) отговарят на сорт 2, форма C, тип-"в" по M. Зомер, включен във II колонна група, датирана между 380 г. – началото на V в. (Sommer 1984, 62, 79, Taf. 14.6).

Кат. № 936: е датирана в средата и края на III в. с предположение, че е част от тока с правоъгълна ажурна плочка (Genčeva 2000, 50, 53). Рамката е част от трисъставна тока, вижда се мястото, където е била поставена шарнирната ос за прихващане на плочката и езичето. М. Зомер разпределя такива рамки с правоъгълна ажурна плочка в I колонна група, датирана между 290-400 г. и с витлообразна плочка във II колонна група, датирана между 380 г. – началото на V в. (Sommer 1984, 59, 62, 79, Taf. 13.5, Taf. 14.6).

Кат. № 937: датиран във втората половина на IV – началото на V в. Вероятно е използвана без плочка. (Gomolka-Fuchs 1982, 150; Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Кат. № 938: няма точен паралел, но изработката на формата е близка до *кат. № 935* – едната дълга страна е по-тясна, а другата е със скосена периферия, което позволява да се отнесе към същия период.

Кат. № 939-944: Рамките са оформени като стилизирани делфини. Предната част на рамката има В-образен контур. Върху част от рамките е оформен улей за езичето (*Кат. № 940-943,* вероятно и *кат. № 944*).

Кат. № 939, 940 са датирани във втората половина на V – първа половина на VI в. (Genčeva 2000, 57-58). Посочените аналози са датирани в IV в. и вероятно поради техническа грешка е изписана по-късната датировка, тъй като в цитираната публикация са представени токи от края на III до втората половина на V в. *Кат. № 939* е сходен с рамките на токи от IV – началото на V в. по M. Зомер (Sommer 1984, Taf. 1.1-8, Taf. 4.3-6, Taf. 5.2). *Кат. № 940* има оформен улей за езичето, а делфините са силно стилизирани, което я прави сходна с *кат. № 944*, т.е. нейната датировка може да се отнесе към втората половина на V – първа половина на VI в.

Кат. № 944 е от възвишението Болчар, при Долна Секирна, Брезнишко. От северозападните склонове на възвишението са откривани находки и монети от първата половина на VI в. (Даскалов, Трендафилова 2006, 21). К. Егер ги счита за вариант на В-образните „кухи" рамки на токи от типове B15-18 по M. Шулце-Дьорлам (виж токи Група А, типове XIV, XV, XVII тук), той датира подобна рамка от Картаген според стратиграфски наблюдения в периода от последната трета на VI в. – 600 г. (Eger 2010a, 135-136, Abb. 4.1).

Кат. № 945-949: Правоъгълни рамки с скосени ръбове по периферията. Задната част е по-тънка и с овално напречно сечение, върху предната е оформен улей за езичето или има удебеляване.

Кат. № 945 е същия тип рамка като на токите от Група А, тип XV – *кат. № 341, 342* (тук) от втората половина на VI – първата половина на VII в. В гробница 420 от Скалистинския некропол идентична тока е датирана в първата половина на VII в. (Вемарн 1979, 37, рис. 1.25; Веймарн, Айбабин 1993, 176, рис. 72.14). От гробница 10 в некропола Лучистое, датирана в първата половина на VII в., а от гробница 74 във втората половина на VI в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 34, рис. 17.1.20; Айбабин 1999, 113, рис. 44.23).

Кат. № 948 е от некропол в м. Плочата при Плевен, откритите колани елементи са датирани във втората половина на VI – първата четвърт на VII в. (Ваклинова 1989, 133-134).

Кат. № 949 е от крепостта Акра на п-в Св. Никола при Черноморец. При проучванията са открити и други колани принадлежности датирани във втората половина на VI в. Крепостта е построена през втората половина на V в. и е просъществувала до аварските нашествия от 90-те години на VI в. (Христов 2013, 224-225; Христов 2013а, 65, обр. на 67; 227).

Рамките са включени от М. Даскалов в тип Т. А. III, датиран във втората половина на VI – начало на VII в. (Даскалов 2012, 33).

Кат. № 950, ***951***. *Кат. № 950* е датиран е в VI в. по паралели от Арциса (Италия) и Михайлевичи (Хърватия). Счита, че токата е за окачване на нож, въпреки, че един от посочените паралели е от гроб на жена (Uenze 1992, 192-193). Посочените примери: гроб 4 в Арциса е датирани в късния VI – ранен VII в., а гроб 132 от Михайлевичи е датиран около 600 г. (Vinski 1967, 36, tab. XXIX.9, 12). Й. Вернер определя този вид рамки като ранновизантийски. Към находките от Арциса и Михайлевичи са включени аналогични от Царичин град (Сърбия) и Хераклея Линкестис (Македония), където в жилищата построени над римския театър са открити монети на императорите Юстиниан I, Юстин II, Тиберий II Константин и Маврикий Тиберий (Werner 1992, 591-593, Abb. 1.7, 9-12). Токи с двойна рамка и езиче захванато за разделителната преграда са обособени като тип Хераклея Линкестис към тип А15 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на VI – началото на VII в. Картата на находките показва разпространение от Крим до Италия (Schulze-Dörrlamm 2002, 30-33). Тока с двойна рамка от Алжир е датирана в късния VI в. (Eger 2010a, 147-148, Abb. 6.1).

Кат. № 952, 953. *Кат. № 952* е от Хисърлъка при Сливен В резултат на проучванията са разграничени шест периода на хълма. Четвъртият се вмества мужду IV – VI в./ началото на VII в. Според монетите и наблюдения върху терена през този период има известно прекъсване между средата и края на V в. Последният горял пласт, регистриран във всички проучени сектори от този период е с най-късни монети от времето на император Маврикий Тиберий, последната от тях е отсечена в Кизик 598-599 г. Над този слой разрушения навсякъде покрай крепостните стени е регистриран хиатус до следващия V период, датиран между края на VIII – 80-те години на XI в. (Щерева 2001, 37-39).

Кат. № 953 е от разрушен гроб от некропол при Мартен, обл. Русе. Некрополът е с три периода на използване – I – III в., IV – VI в., XII – XIV в. (Драгоев 2014, 323).

Подобни токи отговарят на тип А14 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 29-30). Подобна тока е открита гроб 347 в некропол при Менген (Германия), гробът е от фаза 3 на некропола отнесена в периода между 540-580 г. (Walter 2008, 31, Taf. 97A.2).

Кат. № 954 е открита в гроб 89/ 2008 г. в Несебър заедно с тока *кат. № 402* (тук в Група В, тип VII), датирана в първата половина на VII в. Идентична тока е открита в Ношлак (Румъния) с материали от VI – VII в. (Harhoiu 1999-2001, Taf. III.16)

Кат. № 955: Поради обикновената форма няма прецизна датировка, отнесена е между IV – VI в. (Uenze 1992, 174). Подобна рамка е открита в гроб XXIII при Давидовац (Сърбия), датиран в първата половина на VII в., с прецизиране във втората четвърт на този век. Според гробните находки и антропологичният анализ, положеният е военно лице, към колана чрез допълнителен ремък и тази желязна рамка са били окачени нож и кожена чантичка (Petković, Bugarski, Miladinović-Radmilović 2016, 250, fig. 3.4; 261).

Кат. № 956-961: М. Шулце-Дьорлам коментира тези токи без плочки със стабилна конструкция като предназначени за хора с по-нисък социален статус. Токите са наречени по находка от кораб потънал след 625/ 626 г. в близост до о-в Яси Ада (Турция) в Мраморна море. По находки от Австрия, Германия и Унгария се срещат в мъжки и женски гробове от VI – VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 315-316, Abb. 127). К. Егер публикува тока от този вид от Тунис, с уточнението, че по времето на потъване на кораба този тип токи вече се

използва (Eger 2010a, 149, 148, Abb. 6.4). Находки от този тип токи от Сърбия са датирани в края на VI – началото на VII в. Токи от: Градина, която може да бъде датирана в VII в.; Светиня до Костолац, където животът прекъсва между 593 и 596 г.; от Царичин град, с най-късни публикувани монети на император Фока, но има и непубликуван хексаграм от 615 г. (Bugarski 2012, 240-241, fig. 4.1-3).

В-образни рамки, без улей за езичето: *кат. № 962-982*.

Кат. № 962 е от Нове при Свищов, открита в пласт с монети от края на IV – началото на V в. (информация от П. Владкова РИМ В. Търново).

Кат. № 964, *981* са от кастела Ятрус при Кривина, Русенско. Датирани са във втората половина на IV – началото на V в. (Gomolka-Fuchs 1982, 150; Gomolka-Fuchs 1991, 171).

Кат. № 973 е от некропола на о-в „Св.Кирик", датиран в периода V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297).

Кат. № 976 е от помещение с питоси от Обект 9 в НАР Деултум. Помещението е преустроено и в него са положени питоси след 383/408 г., а неговото опожаряване е след 402/450 г. (Вагалински 2015, 378; Вагалински 2016, 419).

Кат. № 980 е от гроб при Кошарево, Брезнишко, намерена под меч и вероятно е служила за неговото окачване към във втората половина на V – началото на VI в. (Daskalov 1998, 87, 81, abb. 3.3).

Формата на тези рамки с овално или ромбовидно сечение е използвана още от края на III в., през целия IV в. (виж токи Група А, тип II. а – *кат. № 27-44*, тип VII. а. 1 – *кат. № 194-205*) и началото на V в., както показват находките с контекст. Рамки от този период като най-близки аналогии има от Румъния: (Preda 1980, pl. XVI.334, 344); Пятря Фрекъцей (Petre 1987, pl. 106.155b); Халмирис (Nuţu 2011, 190 pl. 1.1-3)

Кат. № 980, която е датирана по-късно се отличава по сечението си, според описанието тя е с извита и плоска предна част (Daskalov 1998, 80). Примери на токи с кухи В-образни или елипсовидни рамки, датирани в края на V – първата половина на VI в. са цитирани от М. Казански с находки от некропола при Бюл (Франция) датиран 480/90-530/40 г. и токи от втората фаза на използване на некропола при река Дюрсо (Русия, обл. Краснодар) през първата половина на VI в. (Kazanski, 1994, 158-159, fig. 14.10). В-образни рамки от втората половина на V в. има и от гробница 75 в Лучистое (Айбабин, Хайрединова 2008, рис. 25.28, 29).

Елипсовидни рамки, с еднаква дебелина: *кат. № 983-998*.

Обикновената форма на тези рамки се среща от края на III – VI в.

Кат. № 995 от Нове при Свищов е датирана в края на III – IV в. (Genčeva 2000, 55).

Кат. № 983, 984, 986-989, 991, 992, 994, 997, 998 от Големаново кале при Садовец нямат точна хронология и се поставят в периода IV – VI в. Изработени са от желязо и вероятно са били без плочка. Не е ясно дали по-малките са били предназначени за колан, чантичка или нож. Железните токи са считани за част от източногерманския костюм на мъже и жени (Uenze 1992, 174-175).

Кат. № 993: от кастела Ятрус при Кривина, Русенско е датирана във втората половина на IV – началото на V в. По-големите рамки с размери между 2,4-4,2 см са предназначени за колан (Gomolka-Fuchs 1991, 171).

Кат. № 990: е случайна находка, вероятно за обувки, принадлежности към колана или конска сбруя. Датировката на такива токи е поставена между V – VII в. (Хараламбиева 1993, 40).

D-образни рамки: *кат. № 999-1042*.

По-големите вероятно са имали плочки. Към някои рамки има и запазени фрагменти от плочката (*кат. № 1004*).

Кат. № 1000, 1001, 1005, 1006, 1017 са от Стара Загора – южен некропол на Августа Траяна, от разкопки през 1988 и 1989 г. Проучените гробове през тези сезони съдържат наход-

ки и монети, които датират южния некропол в периода от средата на II – третата четвърт на IV в. (Калчев 1989, 74-75; Калчев 1990, 85).

Кат. № 1009 е от гроб № 35А в южния некропол на Абритус при Разград от сезон 2011 г. В гроб № 41 е открита монета на император Валент сечена 367-375 г., а от гроб № 52 има колективна находка от седем монети, сечени между 324-340 г. Най-ранните монети от II – III в., няколко от периода 375-498 г. и една на император Юстин I са случайни находки извън гробните ями. Проученият участък от некропола е датиран в периода III – V в. (Радославова 2012, 296).

Кат. № 1013 е от гроб 11 в некропол при Драшан, Врачанско. Според гробният инвентар и монетите некрополът е датиран между втората половина на II – средата на IV в. (Машов 1975, 41-50).

Кат. № 1015 е намерена в насипа на могила № 6, който обединява няколко малки могили в една голяма. Датирана е в периода II – средата на IV в. по откритите монети на Фаустина Млада, Юлия Мамея и на император Константин Велики. В същият насип е намерена и желязна шпора, което предполага, че там вероятно може да има и по-късни материали (Аладжов 1965, 107).

Кат. № 1019, 1024, 1025 са малки рамки от Големаново кале при Садовец, Плевенско, вероятно са за чантичка или за окачване на нож. Характерни са за късноримско време, но се срещат и през VI в. в Крим и Долен Дунав (Uenze 1992, 192).

Кат. № 1042 също е от Големаново кале, но е по-голяма, с удебелена предна част. Датирана в началото на V в. и определена като доста разпространена в Източна Европа (Uenze 1992, 175).

Кат. № 1020 от гробница при Горун, Шабленско Инвентарът включва керамични съдове, фрагменти от тънкостенни стъклени съдове, гвоздеи, мъниста, части от медни монети, бронзова гривна и вероятно обици. Монетите според запазените надписи са определени съответно: едната между императорите Константин Велики и Констанций II; другата между Валентиниан I и Валентиниан II. Гривната с оформена змийска глава в единия край има аналози от Пейчиново и Бургас, датирани в IV в. Според петте скелета, глинените съдове на колело и ръка и останалият инвентар, гробницата, вероятно е използвана нееднократно. В нея са положени индивиди от двата пола, които вероятно са членове на местна тракийска фамилия (Василчин 1978, 111-117).

Кат. № 1033 е от НАР-Деултум (подобект 02 - „Антични терми“), в пласт от строителен насип, отухлен кирпич, въглени, фрагментирана строителна керамика и лошо запазена монета от IV в. (Костова, Дочева, Манолова-Войкова 2012, 253; и допълнителна информация от К. Костова ИМ Средец).

Подобни има от Пиатра Фрекъцей, в гроб С.77 находката е с монета на император Константин Велики (Petre, 1987, pl. 107.158c; pl. 108.160c, 161b, 162b,163e). Такива рамки имат някои от токите типове II. а и VII. а. 1 тук, което подкрепя тази хронология.

Кат. № 1038 е от гроб 8 в некропол при Полски Градец, Старозагорско. Представена е широката хронология на такъв тип рамки. Токите открити в двата некропола са датирани в периода IV – V в. По-ранният източен некропол е от края на IV – началото на V в. Покъсният некропол вероятно е възникнал около средата на V в. и е използван не повече от 10-20 години (Борисов 2013, 104-108; Борисов 2016, 87, 93).

Кат. № 1039, 1040 са от некропол в м.“Дрежно“ при Скребатно, Благоевградско. Проучените гробове от късната античност са датирани в края на IV – началото на V в. по открити монети в някои от гробовете. Гробовете са цистови, отваряни са и костите са разбъркани (Петрова 1999, 54-56).

Липсата на плочка и обикновената форма на тези рамки затруднява датирането на находките без контекст. Самостоятелни рамки се срещат от IV – VI в. От некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) малки рамки подобни на *кат. № 1007, 1008*, от гробове D.43, C.77 – с

монета на император Константин Велики и от гробове A.196, E.52, C.121 се датират в IV в. (Petre 1987, pl. 107.158c, pl. 108.160c, pl. 108.162b, 161b, 163e).

С такива рамки са токите от края на III – IV в. в Група А, тип I. a, b – *кат. № 1-4, 6*, тип II. a – *кат. № 17-22*, тип VII. a. 1 – *кат. № 146-193*. Рамки с ромбовидно напречно сечение имат токи от втората половина на IV – първата половина на V в. в Група А, тип V и тип VIII. B.2.

Кръгли рамки: *кат. № 1043-1052*.

Носят малко информация сами по себе си, поради простата си форма, липсата на украса и плочка. Вероятността да са имали плочка е минимална, тъй като трудно би се осъществило прихващане и подвижност към извития обем на рамката. Не е изключено коланът, за който са били предназначени кръглите рамки да е направен от по-мека материя, каквато е текстилната. Датирането е в широки граници според различните автори:

Кат. № 1043 е датирана от края на II – IV в. (Genčeva 2000, 78).

Кат. № 1044, 1049 са датирани според аналогии с находки от некрополи в Крим в VI – VII в. (Хараламбиева 1993, 40).

Кат. № 1045, 1047 са датирани във втората половина на IV – първата половина на Vв. (Gomolka-Fuchs 1991, 171).

Кат. № 1048 е от гроб 8 в некропол при Полски Градец, Старозагорско. Представена е широката хронология на такъв тип рамки. Токите открити в двата некропола са датирани в периода IV – V в. По-ранният източен некропол е от края на IV – началото на V в. Покъсният некропол вероятно е възникнал около средата на V в. и е използван не повече от 10-20 години (Борисов 2013, 104-108; Борисов 2016, 87, 93).

Кат. № 1050 е от надгробна могила с вторични гробове при Ивайловград. Използвана за некропол от края на III в. и през IV в. Погребаните в нея са живели във вилата или в съседство в нея (Младенова 1971, 49-50).

Кат. № 1052 е от гроб 16/2010 г. в централната част на южния некропол на Абритус при Разград. Разкритите гробни съоръжения през 2010 г. са датирани в периода III – IV в. (Радославова, Дзанев 2011, 301).

Овални рамки с права задна страна: *кат. № 1053-1059*.

Кат. № 1055: от сектор „Раннохристиянски комплекс“ в Абритус при Разград през 2007 г. При проучванията през сезона е разкрито трапецовидно помещение, в което са открити керамика и монети от IV – средата на V в. Западно от това помещение, вероятно е имало друго, чиито зидове на се разкрити, но има концентрация на керамика и монети от същия период. Разрушаването на сградата по предварителни данни е отнесено в края на V в. (Радославова, Дзанев 2008, 359).

Кат. № 1056 е от античен некропол при Караново, Новозагорско. Проучените през 1990 г. 119 гроба са датирани в периода I – IV в. според погребалния обряд, гробни съоръжения, инвентар и монети (Борисов, Игнатов 1991, 129).

Кат. № 1058: намерен в гроб № 3 от некропол в местността “Чернаки“, при Павелско. Разкрити са 12 гроба, на 7км южно от селото на стръмен склон близо до десния бряг на Чепеларската река. В гроба са намерени 42 медни монети сечени по времето на императорите Теодосий I, Аркадий, Хонорий и Теодосий II. Гробът е съдържал два скелета и монетите са били разпръснати главно около коремната област (Миков 1942, 30).

Кат. № 1059 е откупка. Подобна рамка и идентично езиче имат токи от втората половина на V – първата половина на VI в. (виж Група А, тип II. g – *кат. № 86*). Различава се от по-ранните по „кухото“ езиче“, останалите токи имат плътни езичета с правоъгълно или овално сечение.

Елипсовидни рамки с по-тънка задна страна: *кат. № 1060-1093* или само при захващането на езичето: *кат. № 1094-1106*.

Големите рамки (*кат. № 1060-1080*), съдейки по оформянето на правата по-тънка задна страна най-вероятно са имали плочки. *Кат. № 1062* е датиран в V в. (Genčeva 2000, 56),

а *кат. № 1065* в края на V в. (Хараламбиева 2004, 235-236). М. Даскалов включва *кат. № 1062* в тип Т. А. I. В типа са включени рамки с различини пропорции, използван в широки хронологични граници. Цитиран е тип А7 по М. Шулце-Дьорлам (Schulze-Dörrlamm 2002, 16), като съответстващ на тип Т. А. I., но няма коментар относно датировката във втората четвърт на V в. за този тип. Т. А. I. е датиран според текста в VI – VII в. В хронологичната таблица е маркиран период от последната четвърт на V – края на VI в. (Даскалов 2012, 32, 284, табл. 2). Препратка към типологията на М. Даскалов с датировка VI – VII в. е направена за подобна рамка от фонда на ИМ Карнобат (Момчилов 2013, 408).

Този тип рамки се среща при токи от втората половина на V – първата половина на VI в. (виж токи Група А, типове: II. e; II. f; II. h; VII. b; VII. c. 1; VII. d; VII. e. 1). Подобни рамки датирана в V – VI в. има от Румъния: гроб D.37 в Пиатра Фрекъцей (Petre 1987, pl. 115.173g) и от Халмирис (Nuţu 2011, 183, pl. 3.24).

По-малките токички с по-тънка задна страна (*кат. № 1081-1093*) или само при захващането на езичето (*кат. № 1094-1106)* имат същата датировка, но тяхното предназначение може да бъде различно. Мястото им на колана трябва да бъде търсено при допълнително окачвани чантички, приспособления за окачване на нож и други принадлежности или да са за обувки. Най-вероятно са използвани без плочки. Техният малък размер отхвърля възможността да бъдат използвани за закопчаване на основния колан. В Сърбия, Румъния и Крим подобни токички се датират в V – VI в. (Petre 1987, pl. 116.175b, pI. 117.176b, 177b; Хараламбиева 1993, 40; Kazanski 1994, 189, fig. 16.10).

Масивни елипсовидни рамки с по-тънка задна страна: *кат. № 1107-1122*.

Подобни рамки са класифицирани от М. Шулце-Дьорлам в тип А4, датиран във втората половина на V – началото на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 11-12). Токи с такива рамки от същия период има от Германия, Унгария (Kazanski 1994, 174, fig. 1.8; 184, fig. 11.18), Румъния (Petre 1987, pl. 119.182c; pI. 121.185b) и аналогична рамка от Сърбия (Јанковић 1997, 309, 332-571). От некрополи в Сърбия са открити рамки сходни с *кат. № 1112*: от Виминациум, датиран във втората половина на VI в. и от некропол III на Сингидунум в гроб 36, с датировка за рамката в първите три четвърти на VI в. и от Сирмиум, датирана в средата на VI в. (Zotović 1994, 186, Abb. 2; Иванишевић 2009, 110-111, № 44; Пејовић, Лучић 2011, 396-397, 400, сл. 7.4a.3). А. Станев разглежда находки от Македония, Сърбия, Унгария и България показват широка хронология от средата на V – целия VI в. Токите с щитовидно оформен заден край на езичето (като *кат. № 1112* тук – от гроб № 1257/ 2010 от Несебър) отговарят на тип А13 по М. Шулце-Дьорлам, датиран след средата и втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 28-29). Разпространени са в големите варварски некрополи от двете страни на Дунав, Британия, Испания и Германия, с датировка от втората трета на VI – първата трета на VII в. (Станев 2012, 222-226). *Кат. № 1110, 1121* са включени от М. Даскалов в тип Т. А. I. (за типологията и хронологията на този тип виж при предходния вид рамки *кат. № 1060-1080*). Подобна рамка на *кат. № 1116* има от некропол IV на Сингидунум от гроб 2/2006, датирана във втората четвърт на V в. (Иванишевић 2009, 34-35, № 6).

Кат. № 1121: е от гроб 6 в източния некропол на Филипопол, намерена заедно с една тока Сучидава (*кат. № 469*) и друга датирана в VI в. (*кат. № 825*).

Елипсовидни рамки с удебелена предна страна: *кат. № 1123-1150*.

Кат. № 1124 е от Ятрус при Кривина, Русенско. Рамката е датирана в началото на V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 282).

Кат. № 1137 е от некропол при Рупките, Чирпанско, датиран във втората половина на VI в. (Даскалов 2005, 161; Даскалов 2012, 61 приложение 2).

В некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) подобни токи от гробове B.57 и B.21 са датирани в V в., а от гроб E.122 в V – VI в. (Petre 1987, pl. 113.169b, 170b; pl. 116.174b, 175b). М. Шулце-Дьорлам ги определя като D-образни и ги включва в тип А7, датиран във втората четвърт на V в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 16).

Сърцевидни рамки: *кат. № 1151-1186.*

Много близко по форма с предходните рамки, но с по-равномерни пропорции по отношение на дължина-ширина.

Кат. № 1151 е от Свищов, датирана във втората половина на V – първата половина на VI в. (Genčeva 2000, 58).

Кат. № 1153 е от гроб 4, могила 8 от некропол при Девин, от 2006 г. В могилата са разкрити 15 вторични гроба, датирани според инвентара в края на IV – V в. (Бориславов, Иванова 2007, 90).

Кат. № 1156, 1161 са от Котелско датирани в V – VI в. (Даскалов 2009, 94-95).

Кат. № 1159, 1166 са от крепост на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско.

Кат. № 1166 е от сграда № 5 датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Кат. № 1168 е от гроб 239/2008 от Несебър. Разкритите гробове са от периода V – VII в., токата е определена като характерна за края на V – първата половина на VI в. (Кияшкина, Марваков, Димова 2009, 326).

Кат. № 1169 е от гроб 77/ 2012 от о-в Св. Кирик при Созопол. Разкрити са шест гроба от ранновизантийската епоха датирани в V – VI в. (Панайотова, Богданова 2013, 238-239).

Кат. № 1186 е от Садовец. Поради малкия си размер и излизащото напред езиче на този вид рамки, тя е определена като предназначена за чантичка, датирана в VI в. (Uenze 1992, 192).

М. Шулце-Дьорлам разпределя сърцевидните рамки според формата на езичето, сечението и украсата на рамката в типове A8-A12, датирани между втората половина на V – първата половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 17-28).

Само една рамка има запазено езиче с оформена животинска глава на върха (*кат. № 1174*), отговаряща на тип A10, датиран малко по-рано от останалите във втората половина на V – началото на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 20-23). Масивните рамки с триъгълно сечение на езичето и извит над рамката връх (*кат. № 1151-1164, 1168-1169*) отговарят на тип A9, датиран в късния V – първата половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 18-20). Рамките с плоско напречно сечение (*кат. № 1165, 1176, 1179*) отговарят на тип A8, датиран в рамките на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 17-18). Рамките с врязана украса (*кат. № 1165-1167*) отговарят на тип A11, датиран в късния V – ранния VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 23-26). Идентична рамка на *кат. № 1167* от Скалистинския некропол е датирана във втората половина на VI в. (Веймарн, Айбабин 1993, 171, 165, рис. 124.2).

От некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) сърцевидна рамка от гроб B.76 е открита с монета на император Хонорий (Petre 1987, pl. 109.165b, 165f). И. Гавритухин оспорва датировката на токите със сърцевидни рамки от Пиатра Фрекъцей, като счита датирането им в IV – V в. за недостатъчно аргументирано, въпреки монетата в гроб B.76. Той смята, че костените закопчалки за чантичка (каквато е открита в същия гроб) не могат да бъдат датирани преди средата на VI в. (Гавритухин 2002, 222). Относно датировката на тези закопчалки, находките от българските земи се срещат между IV – VI в. (Vladkova 2005, 67). В некрополите от Крим сърцевидните рамки се датират в края на VI – началото на VII в. (Kazanski 2003, 36, 21, fig. 13.1, 18).

А. Станев поставя находките на юг от Дунав в периода от края на V – втората половина на VI в. (Станев 2012, 227-229). Рамки с по-тънки стени и по-малки размери (*кат. № 1171-1173, 1175-1186*) отговарят на тип Т. А. II. 1. по М. Даскалов, датиран в рамките на VI в. (Даскалов 2012, 32-33).

Оребрени рамки: *кат. № 1187-1225*[13].

[13] Кат. № 1200 тук е публикуван като находка от гроб 10/1955 г. (Станчев, Чангова, Петков 1961, 38, обр. 6); кат. № 1198 също е посочен като находка от този гроб (Табакова-Цанова, 1981, 144, обр. 8.23). В двете публикации илюстрациите показват две раз-

Оребрените рамки имат широка хронологична рамка. И. Бажан и С. Каргапульцев изготвят типология, в която са включени 12 хронологични групи разпространени в Централна и Източна Европа от втората половина на IV – втората половина на VI в. Двамата автори извеждат като протип късноримските токи със зооморфни изображения върху рамката, разпространени по лимеса и в среда с присъствие на германски федерати от края на III – IV в. Горната граница на разпространение е на група XII, тип Ятрус, който продължава да се използва и през втората половина на VI в. за разлика от останалите групи, които едва ли достигат средата на VI в. (Бажан, Каргапульцев 1989, 29-31, рис. 1 и 2; 33, рис. 3).

М. Казански в коментар за тока от Садовец (виж токи Група В, тип IV – *кат. № 393* тук) счита, че токи с такива рамки се датират в Европа във втората половина на VI – VII в. и дава примери от Франция (Kazanski 1994, 165-166).

М. Шулце-Дьорлам дели оребрените рамки на два типа според формата им. С В-образна рамка (като *кат. № 1211-1214* тук) отговарят на тип А5, датиран в късния V – ранния VI в. С овална рамка отговарят на типа А6, датиран в самия край на V – втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 12-15).

Н. Русев представя група оребрени рамки от територията на България. С преглед на чуждестранни публикации и находки свързани с датирането и разпространението на този вид рамки (Русев 2007, 84-91). А. Станев също разглежда група оребрените рамки от България, с приведени примери от дунавските провинции на Византийската империя. Датировката е съотнесена към типологията на И. Бажан и С. Каргапульцев и М. Шулце-Дьорлам (Станев 2012, 218-222). М. Даскалов включва оребрените рамки в тип Т. А. IV. 1, датирани според текста в рамките на целия VI в., а в хронологичната таблица от втората половина на V – края на VI в. (Даскалов 2012, 33-34, 284, табл. 2).

Кат. № 1187 и *кат. № 1208* могат да се отделят от останалите находки като по-ранни с датировка в първата половина на V в. *Кат. № 1180* от НАР – Деултум, при Дебелт, Бургаско съчетава елементи от зооморфно оформените рамки и оребрените. *Кат. № 1208* е от гроб при Лом, вероятно също е оребрена (качеството на илюстрацията не позволява да се определи със сигурност), а контурите съответстват на зооморфните рамки. В находките от гроба са намерена монети на императорите Константин Велики и Констанций II и двуплочни фибули. А. Станев датира фибулите между 30-те и 60-те години на V в. Токата е определена от същия автор като „профилирана", а гробът като добре датиран (вероятно заради фибулите) между 430-460 г. (Станев 2012, 48-50, обр. 3; 225-226).

Кат. № 1188 и *Кат. № 1189* имат подобен аналог от Горни Стреоц (Косово). Датиран е според тип А5 по М. Шулце-Дьорлам в края на V – началото на VI в. Монетите от византийския период на обекта са от времето на императорите от Анастасий до Юстин II (Ivanišević, Špehar 2005, 138-141, fig. 3.5; 149).

Кат. № 1190 е от гроб № 37 от некропол на Нове при Свищов. Некрополът е датиран във втората половина на V в. според погребалния ритуал и инвентара (Владкова 2006, 65).

Кат. № 1191 е от Ковачевско кале при Ковачевец, Търговищко. Открита е в повърхностен пласт при редовни разкопки. Най-късните монети от обекта до момента на публикацията са на император Юстин II, за токата е предположена употреба преди края на VI в. (Русев 2007, 86).

Кат. № 1195: е от гробна находка при Троян, намерена заедно с лъчеви фибули, пръстени и други накити. Фибулите са определени като остготски и са датирани около 500 г. (Велков 1938, 420). Фибулите са датирани в по-късна публикация в периода между 500-530 г. (Станев 2012, 113-114). Намерена е и обица със заострени краища датирана в първата по-

лични рамки. В бъргарската литература се цитира винаги само една от публикациите: Н. Русев и А. Станев представят находката от публикацията от 1961 г. (Русев 2007, 90, обр. 2; Станев 2012, 219, обр. 75.1); М. Даскалов представя находката от публикацията от 1981 г. (Даскалов, 2012, 224, обр. 54.2).

ловина на V в. (Русев 2007, 85). Рамката е включена в типологията на И. Бажан и С. Каргапульцев в група X, тип Наумбург датиран в периода между 450-525 г. (Бажан, Каргапульцев 1989, 29, рис. 1.36, рис. 2.14).

Кат. № 1199 е от гроб 236 в некропол при Копривлен, Гоцеделчевско. Токата е датирана по аналогия с подобна от Кошарево, Брезнишко (*кат. № 1209* тук) в последната трета на V – началото на VI в. (Марваков 2006, 400). Сходни белези се откриват в група X, тип Наумбург по И. Бажан и С. Каргапульцев. Те са овални или В-образни с насечки, имитиращи оребряване, само при този тип рамки дебелината на рамката е сравнително равномерна и няма подчертано изтънявана на задната страна. Датировката е в периода между 450-525 г. (Бажан, Каргапульцев 1989, 29, рис. 1.36, рис. 2.14).

Кат. № 1204 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, от сграда № 5 датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Кат. № 1206 е от Ятрус при Кривина, Русенско. Първоначално е датирана между втората половина на V – първата половина на VI . В по-късна публикация границите са стеснени до края на V – началото на VI в. (Gomolka-Fuchs 1991, 171; Gomolka-Fuchs 1995, 103).

Кат. № 1205 и *1207* от гроб 10 в некропол в м. Стражата при Плевен (виж бележката под линия в началото на раздела „Оребрени рамки"). А. Станев свързва рамката (*кат. № 1207* тук) с група XII, тип Ятрус и посочва за „много точен паралел" рамка, която е част от трисъставна тока с допълнения към задната страна и със сигурност е имала плочка, което не може да се твърди за рамката от м. Стражата. Неясен е и коментарът, че при правилна интерпретация рамката излиза от хронологичните рамки на некропола в м. Стражата. Вероятно се има предвид определението на С. Станчев, Й. Чангова и Х. Петков, че некрополът е късноримски (Станев 2012, 220-221). Рамката има сходство с тип Ятрус (Бажан, Каргапульцев 1989, 31, рис. 2.1, 2) по начинът на оребряване, то не равномерно, а разделено на отделни сектори с по-широки и издадени извън останалия контур ребра, каквито са останалите рамки представени за този тип.

Относно хронологичните рамки на некропола в м. Стражата според Г. Табакова-Цанова некрополът е използван през IV – целия V в., по направени аналогии на някои гривни и колански апликации с подобни от Пиатра Фрекъцей датирани в V – VI в. е изказано предположение за използването му и в началото на VI в. (Табакова-Цанова 1981, 174). В този некропол има находки на токи от типа Сучидава (виж Група С, тип VI – *Кат. № 502, 576, 677* тук), което означава, че е използван и през втората половина на VI в., когато е използван и типът Ятрус.

Кат. № 1216 е от гроб 10 в некропол при Кошарево, Брезнишко. Некрополът е датиран в последните десетилетия на V – първата половина на VI в., а използването на този тип токи в V – първата половина на VI в. (Даскалов, Трендафилова 2003, 151; Даскалов, Трендафилова 2006, 28).

Кат. № 1225 е от Садовец. Частично оребрена в предната част, със следи от посребряване. Посочени са токи със същата форма и украса, които се срещат в остготския некропол Раковчани (Босна и Херцеговина), датирани в края на V – началото на VI в. Изказано е предположение за производство в някой от градовете по Далматинското крайбрежие. В подкрепа на тази теза са посочени фибули с подвито краче от Големаново кале, каквито има и в Далмация. Появата на железни токи в късноримски некрополи говори за германски костюм при погребаното население. В източноготските некрополи от VI в. те са част от костюма на мъже и жени (Uenze 1992, 174-175).

В-образни рамки с улей за езичето: *кат. № 1226-1244*.

Към тези рамки са включени и *кат. № 1245, 1246* и двете от Никополис ад Иструм при Никюп, Великотърновско. Първата е силно горяла и корозирала, но си личи оформеният улей за езичето и В-образен контур. Открита е в сграда 10, в контекст с монети от края на IV – началните десетилетия на V в. Изказано е предположение, че през VI в. камъните от зидовете са извадени, за да бъдат преизползвани в изграждането на крепостните стени на

кастела и сградите в него (Владкова 2014, 344; Владкова 2015а, 449-451). В същата сграда и в аналогичен контекст е открита и тока тип Сучидава (виж *кат. № 527*). Втората също е деформирана и фрагментирана, възможно е да не е от този вид рамки/ токи.

Формата на тези В-образни рамки се среща при типовете токи от втората половина на VI – първата половина на VII в. (токи Група А, типове XIV, XV, XVII, а вероятно и тип XVI тук). Изработвани са от медни сплави или сребро. Харктерно е оформянето на улей за езичето, задната страна на рамката е по-тънка, с овално напречно сечение, обратната страна е „куха", лицевата повърхност е профилирана със скосена периферия. Най-вероятно те са били с плочки, които не са запазени. Големият брой открити плочки без рамки от посочените типове токи е показателен за слаба конструктивна връзка и често фрагментиране между тези основни елемента (плочка и рамка).

В. Ковалевская отделя тези рамки в Отдел V, тип 1. Включените находки са датирани в VI – VII в. (Ковалевская 1979, 40, рис. 22.18-21). Подобна в съкровището открито при Гапоново (Курска обл., Русия) е съотнесена към типологията и датировката на В. Ковалевская (Гавритухин, Обломский 1996, 30-31, рис. 23.13, рис. 42.2). Рамки от този вид открити в Сирия са обособени от М. Казански в тип III.1.2, с датировка във втората половина на VI – начало на VII в. (Kazanski 2003, 36, fig. 1.4, 5).

В гроб 193 от Суук-су (Крим) идентична рамка е отнесена във втората половина на VI в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 21, рис. 12.7).

Рамките са включени в тип Т. А. IV. 2 по М. Даскалов и са датирани в края на VI – началото на VI в. (Даскалов 2012, 34-35).

Кат. № 1226, 1227 са датирани в първата половина на VII в. по аналогия с подобни токи от Румъния (Пиатра Фрекъцей и Истрия), където се намират с монети на императорите Фока и Ираклий, Крим и Сирия (Хараламбиева 1993, 42).

Кат. № 1239 е от укрепено селище при Сваленик, Русенско. Токата е от вторият строителен период на селището отнесен в периода края на V/ началото на VI – последната четвърт на VI в. (Върбанов, Драгоев 2012, 73).

3. 3. Апликации

Апликациите са класифицирани в две основни групи според начина за прихващане към колана – първата група с нитове, втората с „уши" или шипове, изляти заедно с апликациите или припоени допълнително към тях. Групите са означени с главна латинска буква. В края на двете групи са добавени единични находки, които не са включени в основните типове и апликации с допълнително функционално предназначение – за окачване на допълнителни елементи към колана: чантичка; торбичка от мека кожа или плат за дребни предмети (монети, огниво); нож; за придържане на втори по-тесен колан под основния или за окачване на портупеен ремък.

Разделени са на типове според формата. Типовете са отбелязани с римска цифра. Вариантите на типовете са определени според украсата и са отбелязани с малка латинска буква след цифрата на съответния тип.

3. 3. 1. ГРУПА А: Апликации, прихващани с нитове – типове от I до V / кат. № 1247-1361

Група А: включва апликации, които се прихващат към колана с нитове. Те могат да преминават през пробити за целта отвори, да са припоени допълнително към обратната страна на апликацията или да са изляти заедно с нея.

Тип I: *кат. № 1247-1253*: включва триъгълни апликации с кръг на върха. Прихващането към колана е с нитове, обикновено три на брой. Според украсата са разграничени два варианта:

Тип I. а: *кат. № 1247-1252*: гладки, плътни апликации без украса. Изработени са от медни сплави.

Хронология: произхождат от гроб V/ 2002 в южния кораб на базиликата „Света София“ в София. Гробът е датиран според стратиграфската си позиция и инвентара в края на III в. и началните десетилетия на IV в. С най-тясна хронологична рамка сред гробните находки е луковичната фибула, датирана в периода 260/ 290 – 320 г. Паралел на комбинация от две триъгълни апликации с кръгло допълнение и квадратна между тях е посочен върху меч от Силистра датиран в края на III в. (Ivanov 2005, 76, 80).

Тип I. b: *кат. № 1253*: ажурни апликации с триъгълен отвор, по периферията на късата страна са врязани насечки. Изработена от сребро.

Хронология: произхожда от Големаново кале при Садовец. Датирана IV – V в. по аналогия с лети токи с плочка оформена като рамка от района на Средния Дунав (Uenze 1992, 176).

Тип II: *кат. № 1254-1259*: включва правоъгълни близки до квадрат апликации. Прихващат се към колана с четири нита – по един във всеки ъгъл. Според украсата са разграничени два варианта:

Тип II. а: кат. № 1254-1256: гладки, плътни, без украса. Изработени са от медни сплави.

Хронология: открити в същия гроб като апликациите от тип I. а и съответната датировка в края на III – началните десетилетия на IV в. (Ivanov 2005, 80).

Тип II. b: кат. № 1257-1259: украса с ниело от геометрични и стилизирани растителни орнаменти. Изработени от сребро.

Хронология: е част от богатата гробна находка от Дуросторум (виж и рамка *кат. № 927* тук). Коланната гарнитура е датирана в късния III в. и вероятно е използвана и през ранния IV в. Приведените аналози от Полша и Унгария – с най-близък аналог от Аквинкум, са открити с монети от последната трета на III в., а в находката от Дуросторум има монета на император Проб (Думанов, Бъчваров 2010, 361, 367-369, Табло VII). Я. Тейрал също отнася гарнитурата от Дуросторум в края на III – ранния IV в. и също я сравнява с тази от Аквинкум (Tejral 2015, 141-142, Abb. 8, 9). На гарнитурите от Дуросторум и Аквинкум са направени реконструкции, показващи, че рамката е използвана като тока без плочка (Dumanov 2013, 22, fig. 35, 36; Levada 2013, 214, fig. 1).

Тип III: *кат. № 1260-1280*: включва правоъгълни апликации. Прихващат се към колана с нитове, с изключение на една апликация от тип III. b (*кат. № 1268*) на обратната страна са припоени допълнително два шипа, които след преминаването през колана са били закривени. Според украсата и общото оформяне са разграничени четири варианта:

Тип III. а: *кат. № 1260-1262*: тесни дълги апликации, прихващат се към колана с два или четири нита; периферията е със скосени ръбове. С врязана украса – пояси от насечки и кръгчета или комбинация от двете. Изработени от медни сплави.

Към типа са включени и *кат. № 1263* и *1264*, които ще бъдат представени отделно.

Хронология: открити в същия гроб като апликациите от тип I. а и съответната датировка в края на III – началните десетилетия на IV в. Този вид апликации имат по-широка хронологична рамка и се срещат през IV – началото на V в. (Ivanov 2005, 76, 80). От Аквинкум (Будапеща, Унгария), в гроб ориентиран С-Ю, но с глава на север (в гроб V/2002, главата е на юг) са открити аналогични токи с подобни тесни апликации, чиито посочени паралели се датират от средата на IV – първата половина на V в. В гроб 2 от Аквинкум е открита и монета на император Галерий отсечена 309-310 г. (Nagy 2005, 450, 422, Abb. 13).

Кат. № 1263 напомня изработката на витлообразните апликации (тип IV тук) по начина на оформяне на ъглите в стилизирани листа, профилирането по периферията чрез скосяване на ръбовете върху лицевата повърхност, както и релефният надлъжен ръб украсен с насечки. Оформянето на лицевата повърхност е сходна с тази на апликациите от гроб 2 от Аквинкум и приведените примери за аналогични находки (Nagy 2005, 446, Abb. 26.7).

От Тимакум Минус (Източна Сърбия) подобна сребърна апликация е открита в гроб № 141 от първата фаза на късноантичния некропол датирана в периода 350 – 380 г. (Petković, Mildinović-Radmilović 2014, 121, pl. II.7).

Подобни апликации са разгледани от М. Зомер в гробни комплекси, съдържащи находки включени във II и III колонна група, датирани съответно в края на IV – ранния V в. и в първата половина на V в. (Sommer 1984, 63, 65, 79-80, Taf. 42.8, Taf. 58.7-9).

Кат. № 1264 подобни апликации има от гроб 168 на некропола при Лучистое (Крим) датирани в първата половина на V в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 48, рис. 25.17).

Тип III. b: *кат. № 1265-1269*: без украса, с фасетирани краища.

Хронология: *кат. № 1265, 1266* са находки от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирани във втората половина на IV – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280). Подобни от гроб 1 в Дорчестър са датирани в края на IV – началото на V в. (Hawkes, Dunning 1961, 2, fig. 1.3, 4; Sommer 1984, 65, 80, Taf. 73.1-9)

Кат. № 1269 (15 броя) са част от колонна гарнитура от гроб 33 в некропол в м. Карагонско при Банско (виж токи Група А, тип VII. a. 4 тук и *кат. № 236*). Некрополът е датиран в IV – V в. (Меламед 2014, 564). М. Зомер включва тока от гроб в Кьолн (Германия) с аналогични апликации във II колонна група, датирана между 380 г. – ранен V в. (Sommer 1984, 63, 79, Taf. 46.15, 16). Идентични апликации са открити в Traprain Law (Шотландия), Лион (Франция), Tolna county (Унгария) и в гроб 186 от некропола в Лучистое (Крим), Швейцария и Украйна всички датирани в периода втората половина на IV – V в. (Levada 2011, 121, 131-133, fig. 14.2, fig. 15.1, 2, fig. 16; Nagy 2005, 447, Abb. 27). Находки от обл. Курск, Русия, датирани в късния IV – първата половина на V в. са открити при: Волниковка – гроб открит при строителна дейност и Пименово – съкровище, със 148 монети от I – II в., съдържащи идентични правоъгълни апликации като част от гарнитури с токи с подобни рамки като тази от Банско (*кат. № 236*), но с различни плочки (Радюш 2014, 242-243, илл. XXIII, XXIV; Kazanski, Mastykova 2016, 92, fig. 6; 97, fig. 11).

Тип III. c: *кат. № 1270-1278*: с фигурални или геометрично оформени инкрустации от стъклена паста или скъпоценни камъни, прихващат се към колана с нитове, от два до четири на брой.

Съответстват на токите от Група А, тип II. h., датирани във втората половина на V – първата половина на VI в. *Кат. № 1278* съответства на токи Група В, тип тип III. c, с която са открити заедно.

Апликациите се отличават от фрагментираните токи (без запазена рамка) по липсата на допълненията на едната дълга страна, за захващане към рамката. Съществува вероятност след счупване някои плочки след допълнителна обработка да са използвани за апликации. Такова предположение е изказано за *Кат. № 101* тук (Даскалов 2012, 56). Друг ориентир за правилното определяне на функционалното предназначение е броят и разположението на нитовете за прихващане към колана. Плочките най-често са с три нита разположени на двете къси и едната дълга страна, срещуположна спрямо рамката. Друг вариант за разположение е два нита в ъглите при захващането към рамката и един на срещуположната дълга страна. Така разположени нитове се срещат само при плочките, чиито клетки за инкрустиране са изляти (*кат. № 97, 99, 100, 108*). Когато нитовете са два, те са на късите страни. Апликациите най-често са с четири нита, разположени в ъглите или в средата по дългите и късите страни. Плочките за разлика от тях имат по три нита и в редки случаи: *кат. № 101*, който вероятно е с допълнително пробит четвърти отвор и плочката от Варна в токи Група В, тип III. c, която поради наличието на свързващи елементи към рамката не може да бъде определена като апликация.

Кат. № 1270 е датирана около 500 г., като подобни се срещат най-често по периферията на Черно море. Най-близкият посочен паралел е от некропола на Калатис, с предположение, че са изработени в една и съща работилница. В повечето случаи са част от гробния

инвентар на мъже-войни (токата от Калатис е от гроб на жена), но не са специфична част само за мъжкия или женски костюм (Uenze 1992, 182). Примерът от Калатис е датиран в първата половина на Vв. (Preda 1980, pl. LVI-M47.1).

Кат. № 1272: В публикацията е описана като плочка от тока (Хараламбиева 1993, 33). На показаната илюстрация всички страни са показани гладки и равни, ако е имало част, захващаща рамката и тя е отчупена би трябвало да се маркира по някакъв начин. В случая според мен се касае за самостоятелна апликация.

Кат. № 1273: Апликацията е изработена в техника cloisonnée, вероятно инкрустирана с гранати, датирана в V в. (Genčeva 2000, 60, 63). Няма точен аналог. М. Казански включва тока от Мала Азия със сходно изобразяване на кръста (с кръг в средата, но е разположен върху цялата плочка, без да е вписан в кръг) в тип I.3.T датиран в VI в. (Kazanski 1994, 154, 184, fig. 11.10). Същата тока е включена от М. Шулце-Дьорлам в тип С12, датиран във втората половина на V – началото на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 113-115, № 94).

Тип III. d: *кат. № 1279, 1280*: включва правоъгълни ажурни апликации, с допълнителна врязана и релефна украса. За прихващането се към колана има осем отвора, най-вероятно за нитове – по четири на късите страни, но е възможно да са били и пришити.

Хронология: Не е ясно при какви обстоятелства са намерени в Садовско кале, при Садовец, Плевенско. Датирани по аналогии с находки от гепидски гробове на войни в средата на VI в. (Uenze 1992, 187, 192).

Тип IV: *кат. № 1281, 1282*: включва правоъгълни апликации с две двойки орлови глави, разположени на двете къси страни. Прихващането към колана е с четири нита разположени в областта на главите на птиците, където би трябвало да се намира окото. Изработени са от медни сплави.

Хронология: Двете находки са случайни и могат да се датират по аналогия с токи и апликации, завършващи орлови глави, оформени по сходен начин в VI – VII в. (Balint 1992, taf. 31.1-6, 9, 11-13, 15-20, 22; Balint 2010, 153, pl. 33). А. Айбабин свързва появата на токи с орлови глави (единични или по двойки) с изпращането на военни части в Крим след 527-528 г. и присъствието на готи заедно с техните семейства (Айбабин 1999, 101, рис. 36.3).

Тип V: *кат. № 1283-1341*: включва витлообразни апликации. Прихващат се към колана с нитове от 2 до 4 на брой, преминаващи през апликацията. С различна врязана украса от врязани концентрични кръгове, семпли растителни и геометрични орнаменти. Характерно е профилирането на лицевата част на периферията чрез скосяване на ръбовета по периферията, а обратната страна е гладка. Голяма част от този тип има релефно оформени стилизирани листа в четирите ъгъла. Обикновено са изработени от бронз, но има и сребърни. Плочка за тока и апликация от Мала Азия с медальон на император Теодосий I, разположен в централната част са изработени от злато (Sommer 1984, taf. 54.9, 10).

Хронология: Съответстват на токите с витлообразна плочка от Група В, тип I, със съответната датировка IV – началото на V в. По аналогия с токи снабдени с такива плочки и апликации, класифицирани от Зомер в II колонна група те се датират между 380 г. – ранен V в. (Sommer 1984, 62, 79, taf. 14.6, taf. 40.2-9, taf. 42.2-7, taf. 55.3, 4).

Техниката на гравиране е много популярна от средата и втората половина на IV в. Тези апликации са използвани не само за декорация, а и за подсилване на колана, като вероятно са били разположени в предната му част. Витлообразните апликации имат дългогодишна традиция като тяхното развитие постепенно преминава от тесни към по-широки военни колани (ширината на апликациите варира мужду 4 и 5см). Голямото разпространение на този тип, вероятно се дължи на голямото разместване на военни части през IV в. Това е един от най-често и разнообразно комбинираните типове апликации. Срещат се варианти с различни типове токи от този период – двусъставни с правоъгълна или елипсовидна плочка, едносъставни и трисъставни с витлообразна плочка в синхрон с апликациите,

както и с различни видове накрайници/често и без накрайници. Самите апликации също са използвани и за накрайници (Büllinger 1969, 73, Abb. 13; 14; 15.2; 16; 17.1; 18.1). Други автори делят гарнитурите според комбинирането на апликациите с другите елементи от колана. Изчистените са съставени от тока с витлообразна или плочка с друга форма и до десет броя апликации; смесените имат повече от десет апликации в комбинация и с други форми. Датировката се определя от началото до края на IV в., когато по-малките са заменени от по-дълги до 10 см, които се използват и през първите десетилетия на V в. (Altjohann 2012, 61-62).

Апликации от Сърбия с релефен надлъжен ръб са датирани в последната четвърт на III – първата половина на IV в. Посочени са аналогии от Хърватия, Унгария и Англия с датировки от края на III – втората половина на IV в. (Црнобрња 1997, 301, 304-307, кат. № 1, сл. 7, 8, 9). Подобни витлообразни апликации са открити и в гроб 2 в Аквинкум (Будапеща, Унгария). В богатия гробен инвентар е открита и монета на император Галерий Максимин, емисия 309-310 г. (Nagy 2005, 423-424, Abb. 14.1-8). Апликации от Августа Винделикум (Аугсбург, Германия) са датирани между 320 г./ втората трета на IV – ранния V в. (Paul 2011, 83, Taf. 8.E64, E65).

Според украсата са разграничени три варианта:

Тип V. a: *кат. № 1283-1290*: без украса.

С изключение на *кат. № 1289*, датирана в периода между началото и третата четвърт на IV в. (Genčeva 2000, 63), всички останали са случайни находки.

Тип V. b: *кат. № 1291-1316*: с врязана украса. Към варианта са включени и фрагменти *кат. № 1317-1320*.

Според вида на орнамента са обособени два подварианта:

Тип V. b. 1: *кат. № 1291-1306*: концентрични кръгове в средната кръгла част, често комбинирани с пунктирни линии, следващи формата на апликацията и подчертаващи кръглата част; някои имат и орнамент „птиче око".

Кат. № 1300 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирана в периода между втората половина на IV – началото на V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Кат. № 1301 е от Абритус при Разград, разкопки 2005 г. от сграда под атриума на базиликата. При проучване във вътрешността на атриума е разкрита сграда с две помещения, в едно от които е открита колективна монетна находка от края на IV – края на V в. (Радославова, Дзанев 2006, 253-254).

Кат. № 1302 (4 броя) са от Сострa при Ломец, Троянско. Датирани в IV в. (Христов 2006, приложение, инв. № АМ II 178). В кастела Сострa са разграничени четири строителни периода, третият обхваща средата на III – третата четвърт на IV в., а четвъртият от края на IV – края на V в. (Христов 2011, 71-78). Идентични апликации с украса от орнамент „птиче око" върху кръглата част са открити във Верман Франция, с датировка в края на IV – началото на V в. (Sommer 1984, Taf. 40.2-9).

Кат. № 1305 е от Ковачевско кале, при Ковачевец, Търговищко, разкопки 1999 г. Проучвана е кула № V където монетният материал е от IV – V в., с преобладаващо количество на императорите Константин Велики и Констанций II. Около 100 монети от същия период са открити и от вътрешната страна на крепостната стена (Атанасов, Станев 2001, 89).

Тип V. b. 2: *кат. № 1307-1316*: стилизирана растителна украса (листа), най-често върху кръглата част на апликациите, около която някои имат и волути.

Кат. № 1310, 1311, 1313 са от гробница открита под турската крепост Меджиди табия, Силистра през 1970 г. Гробницата е с № 4 в публикация от 2002 г. и с № 3 в публикация от 2006 г., датирана е в началото на IV в. според монета на император Константин Велики, кръстовидна фибула. Открити са два скелета на място ориентирани С-Ю, както и гробницата (Доневски, Милошевич 2002, 42; Доневски 2006, 250). Апликациите са обект на отделно представяне. Поради своята представителност (изработени от сребро и позлате-

ни, с богата декорация върху лицевата повърхност) те са определени като собственост на офицер с много висок ранг. В гробницата са открити и монети на Лициний I и Лициний II отсечени между 317-320 г., апликациите са отнесени във времето на съвместно управление на Лициний и Константин I в края на второто и началото на третото десетилетие на IV в. Направена е некоректна препратка по М. Зомер към разпространението на този тип апликации в северна Галия и района на Рейн според добре датирани гробове между 310 г. – средата на IV в., а в района на Дунав до около 400 г. (Popović, Donevski 1999, 56-59). Тези хронологични граници и споменатите комплекси се отнасят за токите от I колонна група по М. Зомер, която не включва токи с витлообразни плочки. Комплекси от Верман (Франция) и Трен (Белгия) са включени във II колонна група, чиито хронологични граници за Гало-Рейнския район са определени между 364/70 – 407 г. (Sommer 1984, 62-65, 74-76, taf. 40, taf. 42).

Кат. № 1317 е от Августе при Хърлец, Врачанско, разкопки 1977 г., но информацията относно резултатите от проучванията през сезона е твърде обща, а материалите са определени от периода I – VI в. (Машов 1978, 84).

Кат. № 1318 е от проучване в м. Анище, до Граничак, Белоградчишко, където през различни години на проучване са откривани различни находки и монети от IV в. Сградата е определена като вила, а в последствие като пътна станция, изградена по времето на император Константин Велики и функционирала до средата на V в., когато е напусната (Николаева 2004, 103-104; Малкочев 2005, 166; Антонов, Торбов 2006, 178-179; Лука, Татарова 2008, 475-478).

Кат. № 1319 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, разкопки 2012 г. Проучена е сграда с голямо количество находки. Монетите от сградата и в близост до нея включват над 250 бронзови монети с емисии от края на IV – началото на VII в. и два златни солида на императорите Юстиниан I и Маврикий Тиберий. Сградата е определена като жилищна с помещение за производство и търговия, според откритите там находки от бронзова везна, оловни екзагии и матрица за апликации. (Йотов, Минчев 2013а, 215-216). Вероятно фрагментът от апликация нехарактерна за VI – VII в. е в този контекст като събран материал за претопяване и преработка. Фактът, че е открита в сграда с данни за производство и това, че е фрагмент, неподлежащ на поправка са в полза на това предположение.

Кат. № 1320 е от Стара Загора открита при спасителни разкопки през 2011 г. Проучени са 5 гроба, в насипа на един от тях са открити монети от IV в. От периода II – IV в. са проучени и седем ями, едната вероятно е била кладенец. От този период има най-много находки включително и монети (Игнатов, Сираков 2012, 350).

Тип V. c: *кат. № 1321-1341*: релефна украса – надлъжен ръб, украсен понякога с врязани насечки; част от апликациите имат волути около кръглата част.

Кат. № 1322 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирана в периода между втората половина на IV – началото на V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Кат. № 1341 е от Нове при Свищов, разкопки 2014 г. в „Сектор VIII А – сграда *extra murus* (Владкова 2015, 405-408). Апликацията е открита с монети от края на IV – ранния V в. (информация от П. Владкова РИМ В. Търново).

Апликация с надлъжен релефен ръб, с врязана украса и волути от кастела Boiotro (Германия) е датирана във втората трета на IV в. (Altjohann 2012, 61-62).

Апликации. Разни. Прихващат се към колана с нитове: *кат. № 1342-1353*.

Кат. № 1342 е част от богата гробна находка от Дуросторум (виж Рамки, *кат. № 927*). Коланната гарнитура е датирана в късния III в. и вероятно е използвана и през ранния IV в. Приведените аналози от Полша и Унгария – с най-близък аналог от Аквинкум, са открити с монети от последната трета на III в., а в находката от Дуросторум има монета на император Проб (Думанов, Бъчваров 2010, 367-369). На гарнитурите от Дуросторум и най-близкият аналог от Аквинкум (Унгария) са направени реконструкции, показващи

различни варианти на разположението на тази апликация. При гарнитурата от Дуросторум нейното местоположение при закопчан колан ще бъде встрани от токата и правоъгълните апликации разположени от двете ѝ страни, докато при тази от Аквинкум тя е разположена непосредствено до токата (Dumanov 2013, 22, fig. 35, 36; Levada 2013, 214, fig. 1).

Кат. № 1343 е от Големаново кале при Садовец, Плевенско. Апликацията заедно с други принадлежности за колан и луковични фибули се свързва с военното присъствие в крепостта през IV – началото на V в. (Uenze 1992, 175-176).

Кат. № 1344 е част от коланна гарнитура от гроб 33 в некропол в м. Карагонско при Банско (виж токи Група А, тип VII.a.4 тук и *кат. № 236*). Некрополът е датиран в IV – V в. (Меламед 2014, 564). Апликацията е с идентична форма като плочките на токите от Група А, тип VI, датирани във втората половина на IV – първата половина на V в.

Кат. № 1345, 1347*:* Малки кръгли апликации с размери около 1см. Може да са гладки или с врязани линии. Могат да се оприличат на по-големи декоративни нитове. Комбинират се с други апликации или са самостоятелно използвани. Най-често срещани са вариантите с витлообразни апликации като се използва различен брой от тях, между едно до десетина в отделна комбинация. Освен като декорация те намират и функционално приложение, когато коланът е с широка основа, а двата му края са по-тесни и се фиксират с тези "копчета" (Büllinger 1969, Abb. 14.1, 2; Abb. 35.1; Abb. 39.1).

Кат. № 1345 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирани са в IV – V в. по аналогия с витлообразните апликации, с които са комбинирани най-често (Gomolka-Fuchs 1995, 85-86, 103-104).

Кат. № 1347 са от гроб № 12, некропол № 2, в близост до Рупките, Чирпанско. Към коланната гарнитура са открити 20 броя медни кабъри за колан, с полусферична горна част и шип в средата на обратната страна за прихващане към колана. Използването на некропол № 2 е отнесено във втората половина на VI в. Според направената реконструкция те са използвани за фиксиране на допълнителни ремъци към основния колан (Даскалов, Трендафилова, 2005, 168-169; 166, обр.4).

Обикновената форма и различното приложение не позволяват да се обособи хронологична зависимост. Плоските се датират предимно в периода IV – началото на V в. Полусферичните апликации от Рупките са от втората половина на VI в. Броят на известните до момента апликации от този вид е недостатъчен, за да се изведе сигурна хронологична зависимост от тяхното плоско или обемно оформяне.

Кат. № 1348*:* Кръстовидно оформени, с раздвоени краища на раменете. Прихващани са с нитове, разположени на обратната страна, припоени или изляти заедно с апликациите, тъй като не преминават през тях.

Апликацията е част от колективна находка, открита в опожарен пласт южно от кастелната църква в Големаново кале. Находката е сборна и съдържа предмети от различно време, събрани за преработка от ювелир. Датировката на апликацията е в първата половина на VI в., считана е за християнски символ, а не за стилизирано животно, заради раздвоените краища на раменете. Направена е връзка с фибули тип Кишкьорош, които са по-късни, но имат елемент на кръст с раздвоени краища върху крачето. Според височината на нита при апликацията от Големаново кале, който е 6 мм, З. Унце счита, че на това място коланът е бил двоен, около 3 мм. (Uenze 1992, 176-181). М. Казански оспорва тази датировка, като коментира цялата находка, в която е открита апликацията. Приведените от него примери на фибули от типа Кишкьороьош са не по-ранни от началото на VII в., поради което той счита, че находките от Големаново кале трябва да се датират във втората половина на VI в. (Kazanski 1994, 165-166). Стратиграфската позиция на сборната находка от Големаново кале показва, че този пласт е по-ранен от църквата, тъй като нейните основи го прерязват. Според документацията първият ранновизантийски пласт съдържа монети на император Анастасий. Това предпоставя разграничаването на селищна фаза,

преди тази от времето на император Юстиниан I в рамките на VI в. Тази фаза е обвързана с пласта южно от църквата, чиято горна граница е отнесена около 540 г. Находката в горелия пласт е определена като *terminus post quem* за изграждането на църквата и крепостна стена 2, които са в общ пласт. Монети от управлението на Юстиниан I са открити южно от крепостна стена 2 и извън църквата. Датата за изграждането на кастела от времето на Юстиниан I е определена през 40-те години на VI в. чрез точното позициониране на 22 монети, от които само две са отсечени преди 540 г. (Uenze 1992, 46, Abb. 6; 96-97).

Според изведените данни за местонамирането и стратиграфската позиция на сборната находка от Големаново кале, нейната датировка основателно е отнесена към първата половина на VI в.

Кат. № 1349: Издължени апликации с раздвоени краища, на обратната страна има два масивни нита, които са я фиксирали към колана. Изработена от много светъл бронз, в обща находка с предходния *кат. № 1341* и синхронна с нея (Uenze 1992, 176-181).

Кат. № 1350: от гроб № 12, некропол № 2, в близост до Рупките, Чирпанско. Част от коланна гарнитура. Използването на некропол № 2 е отнесено във втората половина на VI в. Според направената реконструкция апликацията е разположена срещу токата, в широката част на колана (Даскалов, Трендафилова 2005, 168-169; 166, обр.4). Аналогична апликация е намерена в гробница 211 от некропола Лучистое (Крим). Гробницата е част от комплексите включени в шеста група, датирана в първата половина на VI в. (Айбабин, Хайрединова 2008, 53, рис.27.9). Подобна има и от гроб 67 в Суук-су (Крим), датирана в първата половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXXI.49).

Кат. № 1351-1353: апликации с инкрустации.

Кат. № 1351: Апликацията е определена като представител на ранновизантийското ювелирство, отразяващо варварски традиции. Направени са аналогии с дисковете на гривните в златното съкровище от Варна и гривна от Боспор, датирана в края на IV – началото на V в. (Любенова 1981, 178). Апликацията има аналогично украсени плочки на токи в галерия Ариадне (Ню Йорк), с вероятен произход Испания. Включени са в тип I.2.A по М. Казански, заедно с токи от Аргамум (Румъния) и Сирия. Коментарът е, че масивните езичета на токите от Аргамум и Сирия са характерни за късния V – VI в., но формата и украсата на плочките в този тип напомнят тези от първата половина на V в. (Kazanski 1994, 142, fig. 3.4-5, fig. 5.1-5). М. Шулце-Дьорлам отделя идентична апликация от Ливан в тип C8, датиран около средата и началото на втората половина на V в. Schulze-Dörrlamm 2002, 104-105, № 85).

Кат. № 1352: Апликацията съответства на токите от Група А, тип VII. е. 1, (*кат. № 281-282*), датиран във втората половина на V – първата половина на VI в.

Кат. № 1353: Няма точен аналог. Според наличието на четирите отвора за нитове в ъглите е определена по-вероятно да е самостоятелна апликация. Представена е заедно с друга апликация и плочка от тока, датирани в края на V – началото на VI в. (Хараламбиева 2004, 231-231).

Кат. № 1354-1361: Апликации с допълнително функционално предназначение, прихващани с нитове към колана.

Кат. № 1354, 1355: апликации с форма на осморка Изработени от двойно прегъната пластина, която образува примка в единия край, прихваща се с два нита. Част е от комплект с три метални части – апликацията е прихваната към долната част на колана, в образуваната примка има халка към, която е свързана друга прегъната пластина фиксирана с нит (Bullinger 1969, Abb. 44.1; 45.1; 50.1; Sommer 1984, Taf. 59.13, 6). *Кат. № 1746* е от Големаново кале при Садовец, Плевенско. Наличието на такъв тип апликация се свързва с военно присъствие, датирана е в първата половина на V в. (Uenze 1992, 175).

Кат. № 1356-1358: кръгли апликации от двойно прегъната пластина, с примка в единия край. Разположени са в долния край на колана с халка захванатa от примката на

апликацията за придържане на втори по-тесен колан под основния или в горната част на колана за окачване на портупеен ремък (Bullinger 1969, Abb. 19; 24.2; 29.2; 37.2; 39.1; 50; 51.1). Според М. Бишоп и Дж. Кълстън, ако на колана не е окачен меч, той не се нуждае от допълнителния презраменен ремък и в този случай тези апликации биха могли да се използват за нож или торбичка (Bishop, Coulston 2009, 223). Срещат се върху колани от края на IV – първата половина на V в. (Sommer 1984, Taf. 48.6-8; 58.4; 59.13-15; 68.7-8). В Гробница 325, от Скалистинския некропол с материали от втората половина на VII в. са открити една кръгла и една листовидна апликация от този вид За тях е отбелязано, че са по-характерни за края на VI – VII в. (Веймарн, Айбабин 1993, 177-178; 71, рис. 48.33, 36). *Кат. № 1358* е част от колanна гарнитура, чиито останали елементи са характерни за края на IV – V в., (заедно с *кат. № 236*, *1269*, *1344*, *1360*). *Кат. № 1356, 1357* са от Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г. Регистриран е пожар, датиран преди VI в. според монети на император Юстиниан открити в пласта над пожара (Баряков 2015, 473). Апликациите са от желязо, горели и корозирали и вероятно принадлежат на пожара. Широките хронологични граници на този вид апликации показва консервативност на формата, което вероятно се дължи на тяхното предимно функционално предназначение.

Кат. № 1359: издължена правоъгълна пластина с примка и халка в единия край, била е окачена към апликация от предходните *кат. № 1746-1750* (Bullinger 1969, Taf. XI.5, 6). Находката е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирана във втората половина на IV – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

За *кат. № 1354-1359* виж и табло 117 А.

Кат. № 1360: апликация, изпълняваща ролята на гайка. *Кат. № 1360* е част от колanна гарнитура, чиито останали елементи са характерни за края на IV – V в., (заедно с *кат. № 236*, *1269*, *1344*, *1358*). Подобни апликации се срещат през периода от края на IV – V в. (Bullinger 1969, Abb. 7.3, 6; 23.1; 24.2; 25.2; 26.2; Sommer 1984, Taf. 44.3; 50.3, 10).

Кат. № 1361: апликация с издължена вретеновидна форма, предназначена за окачване или закопчаване на нож към колана. Открита в гроб 12 от некропол 2 при Рупките, Чирпанско. Некрополът е отнесен към периода от втората половина на VI в. Горната граница на използване на некропола е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, която според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на Ираклий (Даскалов, Трендафилова 2005, 161, 165, 167-169).

3. 3. 2. ГРУПА В: Апликации, прихващани с „уши" или шипове – типове от I до XXI / кат. № 1362-1759

Група В: включва апликации, които се прихващат към колана с „уши" или шипове, изляти заедно с апликациите или припоени допълнително към тях.

Типове от XV до XX включват колanни елементи, според чието местоположение могат да бъдат определени като апликации или накрайници. Част от тях са използвани за накрайници към допълнителните ремъци на основния колан. В литературата се срещат определения като: едностранни накрайници (Воронов, Бгажба 1979, 68); апликирани украси (Даскалов, Стойчев 2008, 504). Други ги определят като апликации без конкретно уточнение за мястото им върху колана (Nuţu 2011, 188-189, 192, pl. 3.36; Balogh 2014, 48, fig. 2.1, 2). Не е известен случай такъв тип накрайник да е използван за основния колан. Това е обяснимо с оглед преминаването на края на колана, съответно накрайника през рамката на токата. Приспособленията за прихващане със своя обем (особено „ушите") не са удобни за прокарване през рамката. Използването на тези апликации върху допълнителните ремъци с функция на накрайник и украса не е свързано с преминаването през друг метален елемент от колана. Равната двустранна

повърхност при накрайниците за основния колан не е задължителна за тези на допълнителните ремъци.

Еднозначното определяне на типове XV – XX като апликации или накрайници не може да бъде категорично. Включени са в тази група според начина на разполагане върху лицевата част на ремъка, без да го обхващат двустранно, което определя тези елементи като апликации, независимо от мястото им на разполагане върху колана или допълнителните ремъци.

Тип I: *кат. № 1362-1424*: Малки щитовидни апликации с ажурна украса, изработени чрез отливане от медни сплави, включително и т. нар. „бял бронз". Височината им е между 2 – 2,5 см, рядко повече без да достига 3 см. Прихващат се към колана с две "уши" (само *кат. № 1422* е с три) или два до три шипа разположени на обратната страна. Ажурната украса е представена в няколко варианта: с два кръгли и един луновиден отвор под тях (*кат. № 1362-1398*); с двойка правоъгълници, завършващи с кръг и луновиден отвор под тях (*кат. № 1399-1403*); комбинация от отвори с различна форма в симетрична стилизирана композиция (*кат. № 1404-1411*); с Т-образен отвор и луновиден под него (*кат. № 1412-1417*); с различна форма на отворите или с кръгло изрязване на равната страна (*кат. № 1418-1424*).

П. Шомоги разработва типология на коланните принадлежности (без токи) според начина на изработка, включваща три основни групи: в група А са ляти; в група В – изрязани от ламаринка и споени; в група С са пресованите изделия. Типът отговаря на група А.2 – Ляти с форма на герб (Somogyi 1987, 126, Abb. 1.10-14). В некрополите от Крим – Херсонес, Скалистое, Чифут-кале, Керч, ажурните апликации от този вид се датират в първата половина на VII в., а тези с кръгло изрязване на равната страна (*кат. № 1422-1423*) са датирани във втората половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXXI.24, 32, 34, 39, 41, 43, 45, 71). В тип H1 М. Шулце-Дьорлам разглежда коланни части с геометрична ажурна украса. В този тип са включени щитовидни апликации и накрайници, датирани във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 265-268). Отговарят на типове А. I. 1 и А. I. 2 по М. Даскалов, в типохронологичната таблица е маркиран период от преди средата на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 89, 287). Ч. Балог представя апликации и накрайници от Карпатския басейн, също разделени според начина на изработка като включва предимно находки с масковидна украса. Лятите изделия са в група 1, изрязаните са в група 2 и пресованите в група 3. Щитовидни апликации от разглеждания тип са представени в група 1 и в група 3. Най-ранно датирани са летите находки, определени като внесени от Византия през втората трета на VI в. Пресованите имитации на летите изделия са местно производство, по-късни са от летите и се срещат от края на VI – средата на VI в. (Balogh 2014, 39-43; 49, fig. 3.1; 52, fig. 6.1-4).

Подобни на *кат. № 1362-1398* има от: Пиатра Фрекъцей (Румъния) в гроб В.79 идентична апликация е датирана в VI в. (Petre 1987, pl. 121.185c). В същия гроб е открита и рамка от тока, която има сходен аналог от гроб 6 в некропол III на Сингидунум (Сърбия), датирана в първите три четвърти на VI в. (Иванишевић 2009, 106-107, № 42). Д. Чалани датира този вид апликации във втората половина на VI в. (Csallany 1962, 66-70; 59, Taf. I.5-7; 67, Taf. IV.9).

Подобни на *кат. № 1404-1411* има от: Сирия, заедно с тока със същата форма и украса на плочката. Коментирани са двете основни сравнения при описанието на ажурната украса – стилизирана човешка маска или растителен мотив. Украсата е характерна за втората половина на VI в. (Possenti 2009, 196; 193, fig. 7).

Подобни на *кат. № 1412-1417* има от Алмалик-дере (Крим) датирана в края на VI – първата половина на VII в. (Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011, 167, 169, fig. 19.1).

Подобни на *кат. № 1420* е открита и в Пиатра Фрекъцей (Румъния) в гроб В.72 датирана в VII в. (Petre 1987, pl. 131.208c).

В некропола при Дюрсо (Русия, обл. Краснодар) апликации с различни варианти на ажурната украса са дадатирани във втората половина на VI – VII в. (Дмитриев 2003, 250, табл. 83.47-51).

Датировка за тип I: втора половина на VI – начало на VII в.

Тип II: *кат. № 1425-1450*: включва големи апликации с щитовидна форма, височината им е между 3,0 и 3,8 см. Прихващането към колана е с три „уши" (с изключение на *кат. № 1432*) разположени на обратната страна. Според украсата са разграничени два варианта:

Тип II. a: *кат. № 1425*: плътна апликация, с врязана украса от концентрични кръгове и орнамент „птиче око". Съответства на токи Група C, тип VI. a, датиран във втората половина на VI – първата четвърт на VII в. *Кат. № 1425* е случайна находка.

Тип II. b: *кат. № 1426-1450*: с ажурна украса, понякога комбинирана с врязан орнамент „птиче око" (*Кат. № 1426, 1436-1439, 1447*). Съответстват на токите от Група C, тип VI. b, датиран във втората четвърт на VI – начало на VII в. Според вида на ажурната украса са обособени пет подварианта:

Тип II. b. 1: *кат. № 1426-1430*: с Т-образен или кръстовиден отвор с два луновидни под него.

Аналогични на *кат. № 1426-1429*: фрагмент от апликация е открита в металургичен производствен център в Ромулиана (Сърбия) с монета на император Юстин I (Živić 2009, fig. 18); апликация с допълнителна украса от орнамент „птиче око" има и от Тунис, според К. Егер датирането в средата и втората половина на VI в. определено от Й. Вернер би трябвало да се изтегли във втората четвърт на века, заради находката от гроб E199 от Пиатра Фрекъцей (Румъния) открита с монета на император Юстин I (Eger 2010a, 136; 137, Abb. 5.1). Подобна апликация има и от Оршова (Румъния) синхронна с токите Сучидава (Werner 1955, 41, Abb. 6; Csallany 1962, Taf. IV.6; Teodor 1991, 122, fig. 3 6).

Кат. № 1426 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, открита е в сграда датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Комбинацията от кръст и две лунули се среща рядко. Апликацията няма точен аналог, но има съответствие с плочки на токи от Група C, тип VI. b. 3 (*кат. № 516-518*).

Тип II. b. 2: *кат. № 1431, 1432*: само с кръстовиден отвор.

Кат. № 1431 е случайна находка от околностите на Земен, датирана е в рамките на VI в. според използването на токите Сучидава (Даскалов, Трендафилова 2006, 384).

Кат. № 1432 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско, открита е в сграда датирана във втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Тип II. b. 3: *кат. № 1433-1439*: с кръстовиден отвор и луновиден под него.

Кат. № 1436 е от Големаново кале при Садовец, Плевенско, датирана в средата и втората половина на VI век (Uenze 1992, 186).

Подобна апликации са открити в Румъния от гроб B 45 от некропола Пиатра Фрекъцей (Petre 1987, pl. 126.200g) и от Оршова (Werner 1955, 41, Abb. 6; Csallany 1962, 67, Taf. IV.8; Teodor 1991, 119, fig. 1.6). Аналогична апликация със заоблена хаста на кръста има от Херсонес (Крим), датирана между втората половина на VI – първата половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXXI.25). Апликации от Мала Азия с неизвестно местонамиране са включени към тип D1 от колекцията на Централния римско-германски музей в Майнц, чието датиране е обвързано с токите Сучидава (Schulze-Dörrlam 2002, 147-148 № 112-116).

Тип II. b. 4: *кат. № 1439-1448*: с отвори в комбинация, наподобяваща човешко лице.

Кат. № 1440 е от НАР-Деултум, разкопки 2014 г. в централната градска зона. През сезона са проучени улици и сгради от IV – V в. Повърхностният пласт е преотлаган след демонтажни изкопи и селскостопанска обработка (Прешленов 2015, 380-382).

Подобни апликации са открити в Хърватия (Vinski 1967, tab. XXXI.1); в Румъния от

гроб В.45 в Пиатра Фрекъцей (Petre 1987, pl. 126.200f) и Халмирис (Румъния), датирана във втората половина на VI – първата четвърт на VII в. (Nuţu 2011, 181, 191, pl. 2.16); в Керч/ Крим (Csallany 1962, 61, Taf. II.1)

Тип II. b. 5: *кат. № 1449, 1450*: отвори с различна форма в силно стилизирана комбинация. Подобна апликация, украсена допълнително с орнамент „птиче око" от Мала Азия е включена в тип D3 от колекцията на Централния римско-германски музей в Майнц с обща датировка през VI в. (Schulze-Dörrlam 2002, 156, № 121).

Тип III: *кат. № 1451-1471*: включва апликации с U-образна форма и ажурна украса, при които дължината и ширината са приблизително еднакви. Отличават се от щитовидните по сравнително успоредните си страни. Изработени чрез отливане от медни сплави, включително „бял бронз" (*кат. № 1451*). Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна. Според ажурната украса са разграничени четири варианта:

Тип III. a: *кат. № 1451-1453*: с два кръгли отвора; апликациите са с малки размери – до 1,7 x 1,7 см.

При публикуването на *кат. № 1453* не е отбелязан металът, от който е отлята апликацията и е включена в група с находки прихващани с нитове. Липсата на детайлна илюстрация и подробно описание поставят под съмнение посочените данни. Препратката към находки от Калатис е некоректна, тъй като на цитираното изображение изобщо липсват апликации и няма сходство с представените колани принадлежности. Цитираната апликация от Лясковец, Хасковско се прихваща към колана с „уши" (Дончева 2007, 161). М. Даскалов е разпределил тази находка като накрайник в тип Н. В. I. – пресовани накрайници с гладка повърхност (Даскалов 2012, 79). Непълното представяне на *кат. № 1453* в публикацията на С. Дончева води до различно интерпретиране на нейното предназначение и технически параметри.

Подобни апликации са открити в гроб от Большой Токмак (Украйна), датирани във втората половина на VI в. (Амброз 1971, рис. 5.2, 3). Идентична апликация е открита и в Керч (Крим), означено е нейното място в горната част на допълнителен ремък към колана, датирана е в първата половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXXI.38).

Кат. № 1452 е от Абритус при Разград, разкопки 2007 г. от сграда VIII, помещение 17, в което е открита и монета на император Юстин II. Разграничени са два строителни периода в изграждането на сградата. Първият е от началото на IV – средата на V в. Вторият е от втората половина на V – края на VI в. когато целият град е разрушен (Радославова, Дзанев 2008, 357-359). Аналогични са открити в гроб 54 от Суук-Су (Крим), датирана във втората половина на VI в. (Амброз 1971, рис. 5.8) и в гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния) като част от цяла колана гарнитура, датирана в VII в. (Petre 1987, pl. 130 bis.207d).

Тип III. b: *кат. № 1454-1458*: с 4 до 6 капковидни отвора, в симетрична комбинация. Само кат. *№ 1450* има археологически контекст. Намерена е в крепостта Акра на п-в Св. Никола при Черноморец. При проучванията са открити и други колани принадлежности датирани във втората половина на VI в. Крепостта е построена през втората половина на V в. и е просъществувала до аварските нашествия от 90-те години на VI в. (Христов 2013, 224-225; Христов 2013а, 65, обр. на 67; 227).

Кат. № 1455 е включена в тип А. I. 2 по М. Даскалов заедно с щитовидни апликации със схематизирана ажурна украса. Датировката на типа е от втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 89, 287).

Тип III. c: *кат. № 1459-1466*: симетрична, богата комбинация от отвори с различна форма; апликациите са големи – между шир. 2,4-3,4 см x дълж. 2,4-3,6 см.

Апликация с почти идентична комбинация от ажурна отвори като на *кат. № 1463*, *1464*, *1466* е открита в Одерцо (Италия) изработена е от сребро. Датирана е във втората половина на VI в. според широко разпространения мотив на украсата през този период с примери от Иран, Крим, Мала Азия и подобни от Пиятра Фрекъцей (Possenti 2009, 196; 193, fig. 7).

Кат. № 1465 е от Стара Загора разкопки 1985 г. При проучванията са регистрирани четири строителни периода, последният е от края на V – началото на VII в. (Буюклиев, Николов, Янков, Калчев 1986, 75-76).

Тип III. d: *кат. № 1468-1471*: комбинация от капковидни и овални отвори, около един издължен. Периферията е с вълнообразен контур. Към варианта е включен и *кат. № 1467*.

Кат. № 1468 е от крепост на п-в Хрисосотира при Черноморец. Открита в сграда № 5. Сградата е от втората фаза на застрояване в крепостта и е по-късна от сгради № 1, 2, 4, в които са открити монети на императорите Юстин II и София и на Тиберий Маврикий. Първият период обхваща края на V – 90-те години на VI в. Вторият е в самия край на VI – 20-те години на VII в. Най-късната монета е на император Ираклий отсечена 613/ 614 г. (Христов 2015a, 63-65, 127, 130-131).

Кат. № 1471 е разгледана заедно с токи Сучидава и датирана във втората половина на VI – началните десетилетия на VII в. (Хараламбиева 1993, 37). Същата апликация е включена в тип A. I. 2 по М. Даскалов заедно с щитовидни апликации със схематизирана ажурна украса. Датировката на типа е от втората трета на VI – първата четвърт на VII в. (Даскалов 2012, 89, 287).

Подобна апликация е открита и в гроб B.14 от Пиатра Фрекъцей (Румъния), датирана в VII в. (Petre 1987, pl. 130 bis.207d).

Датировка за тип III: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип IV: *кат. № 1472-1474*: включва апликации с форма на издължена палмета, листата са пластично оформени при отливането. Изработвани са от медни сплави. Може да има врязан орнамент „птиче око“. Прихващането към колана е с три „уши“ разположени на обратната страна. *Кат. № 1474* има два кръгли отвора в непосредствена близост до две от „ушите“, които са счупени. Възможно е след повреждането им да са пробити отвори за нитове. И трите са случайни находки. Поради съответствието им с токите от Група C, тип VII, датиран във втората половина на VI – първата половина на VII в., могат да се отнесат към същия период.

Тип V: *кат. № 1475-1490*: включва апликации с издължена овална форма прищипната в средата на дългите страни. Късите страни може да са заоблени, раздвоени и заоблени, както и различни комбинации – едната страна е заоблена, другата раздвоена; двете страни са раздвоени или идвете са заоблени. Украсата е ажурна в стилизирани комбинации. Изработени са чрез отливане от медни сплави включително „бял бронз“, половината от включените тук находки са изработени от тази сплав. Прихващането към колана е чрез две „уши“, разположени на обратната страна.

Всички са случайни находки.

Кат. № 1475-1477: подобна апликация от Сирия е датирана по аналогия с находка от Абхазия в гроб от края на VI – първата половина на VII в. (Kazanski 2003, 43, fig. 5.3). Подобна апликация от Аргамум (Румъния) е датирана във втората половина на VI – VII в. според находки от Сирия, Абхазия и коланните гарнитури, в които са използвани подобни апликации от Румъния – Пиатра Фрекъцей и Калатис и случайни находки от музея в Шумен. Направена е аналогия с оформянето като „рибя опашка“ при колани елементи срещани в типа Мартиновка, понтиската зона, на юг от Дунав и в Панония, където се среща в аварски гробове (Nuţu, Jacob 2011, 216-217, fig. 11).

Кат. № 1478-1484: Аналогична апликация от Египет е определена като византийско производство от VI в. (Csallany 1962, 72-73; 59, Taf. I.11). Отговарят на тип A. IV. 1 по М. Даскалов, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. Цитирани са подобни апликации в гарнитури от Египет, Сирия и Абхазия. Раздвоените заоблени части на апликациите са сравнени с птичи глави (Даскалов, Стойчев 2008, 505-506; Даскалов 2012, 93, 287).

Кат. № 1485: подобна апликация от Чехия с по-издължена пропорция е датирана в

VI – VII в. (Profantova 2015, 254, Abb. 4.2; 261). По оформянето си *кат. № 1485* прилича на апликациите оформени като осморки от следващия тип VI (тук).

Кат. № 1486-1490: отговарят на тип А. IV. 2 по М. Даскалов, с аналогии от Керч (Крим), Мокрая Балка (Южна Осетия) и Суаргом (Северен Кавказ). Типът е датиран във втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 93, 287). Подобни на *кат. № 1489*, *1490* са открити в некропола при Дюрсо в гробове 308 и 455 (Русия, обл. Краснодар), датирани във втората половина на VI – VII в. (Дмитриев 2003, 250, табл. 83.32, 33). Подобни апликация от района на Днепър е датирана във втората и третата четвърт на VII в. (Гавритухин, Обломский 1996, 93, рис. 35.27). Също и от гроб 60 в Кларафалва В (Унгария), датирана в последната трета на VI в. (Balogh 2014, 43, 49, fig. 3.3).

Датировка за тип V: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип VI: *кат. № 1491-1505*: включва симетрични ажурни апликации, оформени като осморка от два долепени кръга, с прищипване или изрязване в средата. Украсата е ажурна, някои имат насечки по лицевата част на периферията. Изработвани чрез отливане от медни сплави или сребро. Прихващането към колана е с две „уши“ или два шипа на обратната страна.

Според ажурната украса са разграничени три варианта:

Тип VI. a: *кат. № 1491-1498*: с две двойки кръгли отвори, разположени симетрично в двете половини.

Отговарят на тип А. III. 1 по М. Даскалов, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. Посочени са аналогиии от Абхазия (Даскалов 2012, 92; 200, обр.30.1, 2; 287). Подобни са открити и в гробница 166 от Скалистое (Крим), датирани във втората половина на VII в. (Айбабин 1999, табл. XXXI.80, 82).

Кат. № 1491-1494 са от Садовско кале при Садовец. Не е ясно при какви обстоятелства са намерени. Посочени са аналогии от гробове 67, 162 и 199 в Суук-Су, гроб 15 от Борисово и гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей. Част са от многосъставен колан, определени като понтийски образци, характерни за средата на VI в. (Uenze 1992, 187-192, Abb. 15).

Тип VI. b: *кат. № 1499, 1500*: ажурна осморка, следваща очертанията на апликацията.

Отговарят на тип А. III. 2 по М. Даскалов, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. С посочени аналогии от от Лучистое (Крим), гробница 77 (Даскалов 2012, 92; 191, обр. 21.1; 287). Към апликациите от гробница 77 в Лучистое (Gavritukhin, Kazanski 2010, fig. 4.19/44-48) може да се добавят находки от Богачивка (Украйна) с колонна гарнитура (Приходнюк 2001, 174, рис. 32.4) и гроб В.14 от Пиатра Фрекъцей (Румъния), датирани в VII в. (Petre 1987, pl. 130 bis.207d12). Е. Посенти прави преглед на находката от гроб В.14 и счита, че може да се датира около 550 г. Анализирано е разпространението на многосъставните колонни гарнитури и аналогия между накрайниците от гроб В.14 с този от гроб 132 в Калатис (Румъния), в който е намерена монета на император Юстиниан I (Possenti 2009, 196-199).

Тип VI. c: *кат. № 1501-1505*: комбинация от отвори с различна форма, образуваща стилизирано човешко лице. В литературата се използват различни описателни термини за формата: двойно кръгово оформени и симетрично-щитовидни (Somogyi 1987, 126); хоризонтално-симетрични (Гавритухин, Обломский 1996, 27; Даскалов 2012, 92); двойно-щитовидни (Balogh 2014, 39).

Отговарят на група А.5 и А.6 по П. Шомоги. Авторът счита, че по-малките само с две кръгчета за очи са предназначени за колан или конска амуниция, а по-големите с изрязани дъги в двете половини – за обувки (Somogyi 1987, 126, Abb. 1.21-23). Разликата в посочените размери, обаче е незначителна, за да бъдат определени само по нея: 1-1,2 см Х 2-2,5 см, за по-големите и 0,8 -1,0 см Х 2-2,5 см. за по-малките. Подобни има от гроб 54 в Суук-Су (Крим), датирани във втората половина на VI в. Гробът е включен в девета група, чиято хронология е определена по монета на император Тиберий Маврикий отсечена 590-602 г. открита в гроб 77 в Суук-су (Айбабин 1999, табл. XXXI.14, 16, 19; Айбабин 2003,

41, табл. 20.14, 16, 19). И. Гавритухин и А. Обломский представят различни варианти на оформяне и украса на тези апликации с приложение на тяхното разпространение (Гавритухин, Обломский 1996, рис. 40-41). Отговарят на тип А. III. 3 по М. Даскалов, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. С аналогии от гробница 41 в Чифут-кале и Борисово/ Краснодар (Даскалов 2012, 92; 189, обр. 19.4; 195, обр. 25; 287). Подобна апликация от Унгария е датирана в последната трета на VI в. (Balogh 2014, 43, 47, fig. 3.4).

Датировка за тип VI: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип VII: *кат. № 1506-1510*: включва правоъгълни апликации с прищипване или изрязване в средата на дългите страни. Украсата е ажурна – комбинация от кръгли и капковидни отвори, по късите страни има врязани насечки и/или напречни линии; върху някои има и врязан орнамент „птиче око". Отливани са от медни сплави, включително „бял бронз". Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна.

Ч. Балинт датира аналогични апликации от Иран, сега в Университетския музей в Токио в периода VI – VII в. (Balint 1992, 324-325, Taf. 2.6-11). Подобни апликации има от Гапоново, датирани в края на VI – VII в. с аналогии от Хацки и Мартиновка (Украйна) и гореспоменатите от Иран (Гавритухин, Обломский 1996, 93; рис. 29.10-15; рис. 35.1-3, 21-23, 29-31). Най-близки до *кат. № 1498-1502* са тези от Хацки, Мартиновка и Иран. Те са коментирани от Е. Посенти, която счита, че подобни апликации се отнасят към средата на VI в. и са синхронни с находката от гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей (Possenti 2009, 196-199).

Кат. № 1509 е от Горна крепост, Кърджалийско/ Перперикон, находка от 2001 г., но няма други данни за нейния контекст.

Кат. № 1510 е от Ковачевско кале, разкопки 1993 г. През сезона е проучен кула 4 по плана на К. Шкорпил. Монетният материал включва емисии от III – VI в. с най-ранна монета на император Макрин и последна на император Юстин II и София (Атанасов 1994, 73). Апликацията няма следи от употреба и вероятно не е довършена, тъй като няма приспособления за прихващане към колана на обратната си страна, а четирите малки, кръгли отвора едва ли са за нитове.

Датировка за тип VII: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип VIII: *кат. № 1511-1513*: включва правоъгълни апликации с прави дълги страни. Ажурна украса е с варианти: централен отвор с форма на панделка с две двойки кръгли отвори на късите страни (*кат. № 1511*) или симетрична композиция от отвори с различна форма (*Кат. № 1512, 1513*) може да има и врязани насечки. Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна.

Кат. № 1511 е открита в обект Св. Никола, община Банско през 2014 г. в горял пласт, отнесен след времето на император Юстиниан I (Баряков 2015а, 474).

Подобни апликации от Швейцария са открити с монета отсечена 541-553 г. (Kazanski 2003, 130, fig. 22.1-3).

Датировка за тип VIII: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип IX: *кат. № 1514, 1515*: включва апликации, при които едната къса страна е заоблена, а другата правоъгълна, между двете части в средата има прищипване. Ажурна украса. Отливани са от медни сплави. Прихващането към колана е с две „уши" или два шипа, разположени на обратната страна.

Кат. № 1514 има точни аналогии от гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния), гробът е датиран в VII в. (Petre 1987, pl. 130 bis.207 d 1-4). Според Е. Посенти, както бе отбелязано за апликации тип VI. b (тук) апликациите от този тип и в частност от гроб В.14 се отнасят към средата и втората половина на VI в. (Possenti 2009, 196-199).

Кат. № 1515 е включен от М. Даскалов като добавен екземпляр заедно с фрагменти към тип А. V. 2, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. Отбелязано е, че не е ясно към кой вариант се отнасят фрагментите (Даскалов 2012, 94, 287).

Датировка за тип IX: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип X: *кат. № 1516-1518*: включва апликации, при които едната къса страна е заоблена, а другата е разчленена, между двете части има прищипване. Ажурна украса. Отливани са от медни сплави. Прихващането към колана е с две „уши“ или два шипа, разположени на обратната страна. Трите находки не са фрагменти, а цели апликации. *Кат. № 1517*, *1518* имат леко леко отчупване в горната част, но формата е завършена и не е продължавала във височина. При по-дългите апликации приспособленията за прихващане също са две на брой независимо от размера и са разположени в двата срещуположни края по късите страни. Когато има счупване върху фрагмента обикновено остава само едно от тях (виж например фрагментите от апликации в тип XX).

Подобна апликация от Иран, сега в Университетския музей в Токио е включена от Ч. Балинт към материали от периода VI – VII в. (Balint 1992, 324-325, Taf. 2.16).

Датировка за тип X: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XI: *кат. № 1519-1523*: включва кръгли апликации. Прихващането към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна. Отливани са от медни сплави, *кат. № 1522* е от сребр. Според наличието на украса са разграничени два варианта:

Тип XI. a: *Кат. № 1519-1521*: с ажурна украса.

Кат. № 1519 има точни аналогии от гроб B.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния), гробът е датиран в VII в. (Petre 1987, pl. 130 bis.207 d 8). Според Е. Посенти орнаментите от ажурната украса върху апликациите от гроб B.14 се отнасят към средата и втората половина на VI в. (Possenti 2009, 196-199).

Кат. № 1520 е включена към тип A. IV. 2, датиран във втората трета на VI – първата четвърт на VII в. (Даскалов 2012, 93, 287).

Тип XI. b: *кат. № 1522-1523*: плътна, гладка, без украса.

Кат. № 1522 е от Садовско кале при Садовец, Плевенско. Не е ясна средата на намиране, датирана е след средата на VI в. според аналогии на останалите колани елементи, част от многосъставен колан в Садовско кале(Uenze 1992, 187-192). Аналогични сребърни апликации са открити в гроб D.33 в Пиатра Фрекъцей, с датировка в VI в. (Petre 1987, 66, pl. 120.184f). В същия некропол от гроб A.83 две бронзови апликации с „ухо“ на обратната страна и врязана украса от концентрични кръгове са датирани в V в. (Petre 1987, 62-63, pl. 112.167), в този гроб е открита и тока, отговаряща на тип A11 по М. Шулце-Дьорлам, датировка в късния V – ранен VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 23-26).

Кат. № 1523 от Абритус при Разград, сектор „Раннохристиянски комплекс“, южно до апсидата на базиликата, разкопки 2007 г. През сезона е проучена сграда, след чието разрушаване в края на V в. на мястото е изградена първата базилика. В участъка източно и югоизточно от базиликата до дълбочина 1,70 м преобладават находките от ранносредновековната епоха (Радославова, Дзанев 2008, 359-360).

Датировка за тип XI: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XII: *кат. № 1524-1526*: включва апликации с форма на трилистна детелина. Ажурна украса. Прихващането към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна. Към типа е включена и подобна апликация с врязана украса (*кат. № 1524*), но има вероятност да е била с четири листа, като едното сега е отчупено. Срещат се трилистни апликации с Т-образно разположение, без да има счупване (Balogh 2014, 43, 49, fig. 3.6).

Отговарят на тип A.9 по П. Шомоги, включена е и четирилистна апликация. Използвани в конска амуниция, а в неномадски гробове и за колан (Somogyi 1987, 128, Abb. 2.8-10). Э. Хайрединова датира подобна апликация от гробница 170 в Лучистое (Крим) във втората половина на VI в. Използвана е като разпределител към ремъците за обувки (Хайрединова 2003, рис. 2.13, рис. 14). М. Даскалов също счита, че подобни апликации с по-малки размери без да посочва конкретни са предназначени за обувки по аналогия с находки от Крим, Северен Кавказ и Абхазия (Даскалов 2012, 96). Ажурна трилистна апликация от гроб 54 в Суук-Су (Крим) е датирана във втората половина на VI в., маркирана е и позицията вър-

ху колана – като свързваща допълнителен ремък към основния колан. Трилистна, но с врязана украса от гробница 321 в Ески-Кермен е датирана във втората половина на VII в. (Аибабин 1999, табл. XXXI.12, 54; Айбабин 2003, 41, табл. 20.12, 74). С най-широка употреба в последната трета на VI в. са определени сребърни ляти апликации с врязана украса от Хайдусобосло (Унгария). Ф. Дайм отбелязва техния византийски произход и типичната масковидна украса. Срещат се в Северен Кавказ, Сасанидска Персия и Италия. Рядко са откривани в аварски контекст, а във фазата на големите аварски некрополи масковидната украса изглежда вече не се използва (Balogh 2014, 43, 49, fig. 3.5, 6; Daim 2010, 63, pl. 1.4, 5).

Датировка за тип XII: втората половина на VI – началотона VII в.

Тип XIII: *кат. № 1527-1533*: включва апликации с щитовидна или U-образна форма, плътни, с врязана украса. Отливани са от медни сплави, включително „бял бронз“ или сребро. Прихващането към колана е с нитове (*кат. № 1527 и 1528* са описани с нитове, но може да са с шипове, което не може да се определи, защото липсва детайлна илюстрация), „уши“ или шипове, разположени на обратната страна.

Кат. № 1527-1531 отговарят на тип A. VI. 1 по М. Даскалов, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. Посочен е много точен аналог от Верона/ Италия (Даскалов 2012, 94, 287). Подобна апликация е открита в некропола Алмалик-дере (Крим) датирана в края на VI – първата половина на VII в. (Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011, 167, 169-fig.19.2).

Кат. № 1531 е от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско. Последните монетите от крепостта са от времето императорите Маврикий Тиберий и Фока, най-късните са от ранното управление на император Ираклий 613-614/5 г. (Йотов, Минчев 2013, 64). Това показва, че апликацията е била произведена и използвана преди първата четвърт на VII в.

Кат. № 1532-1533 са публикувани като апликации и според описанието се прихващат към колана с петлици. Според аналогии на врязания орнамент и находка от гроб № 43 в късноантичния некропол на Истрия (Румъния), където най-късните монети са от времето на император Ираклий сечени в периода 610/ 611-615 г. е изказано предположение за датировка преди второто десетилетие или средата на VII в. (Хрисимов 2007, 100-101, 103-104). По неизвестни причини двете апликации са включени от М. Даскалов в групата на накрайниците от тип H. A. I. 2 (Даскалов 2012, 75).

Е. Гарам датира коланните гарнитури с украса в стил „точка-запетая“ в късния VI – средата на VII в. (Garam 2001, 119-124, Taf. 85-89). М. Шулце-Дьорлам отделя подобни апликации към колани гарнитури украсени в стил „точка-запетая“ в тип H3, датиран в късния VI – началото на VII в. според находки от Крим, Сирия и Италия. Украсените в същия стил, но с допълнителен симетричен растителен орнамент са към тип H4, датиран в първата половина на VII в. по направени аналогии с находки Турция – Ак-Калан и Мерсин (Schulze-Dörrlamm 2009, 270-278). Бронзова позлатена апликация с централен врязан орнамент във формата на ваза от Кипър е датиран в VII в. (Entwistle 2010, 26, № 35).

Датировка за тип XIII: втората половина на VI – първата половина на VII в.

Тип XIV: *кат. № 1534-1543*: включва апликации с издължена форма, едната къса страна е вълнообразна или равна, а другата е раздвоена със заоблен контур. Прихващането към колана е с две „уши“ разположени на обратната страна. Според ажерната украса са разграничени два варианта:

Тип XIV. а: *кат. № 1534-1542*: с два надлъжни, успоредни ажурни отвори.

Отговарят на тип A. VII по М. Даскалов, според аналогия с коланната гарнитура от гробница 77 в Лучистое (Крим) типът е датиран във втората половина на VI в. (Даскалов 2012, 95, 287; 191, обр. 21.1).

Кат. № 1537 е случайна находка от Залдапа. При публикуването на апликацията е направен подробен преглед на аналогичните примери от България (повечето непубликувани), Крим, Кавказ и Германия, както сходни по форма находки от района на Волга и

Урал. Тяхната датировка е от края на VI в. за находката от Германия до втората половина на VII в. за волго-уралските находки. Апликацията от Залдапа е датирана според края на съществуването на крепостта в края на VI – началото на VII в. (Гавритухин, Тотев 2010, 424-427, рис. 1).

Тип XIV. b: *кат. № 1543*: ажурен отвор с форма на панделка, с две двойки кръгли отвори под и над него. По аналогия с предходния вариант може да се датира в същия период. Аналогична апликация има от Египет определена като византийско производство от VI в. (Csallany 1962, 72-73; 59, Taf. I.10).

Датировка за тип XIV: втора половина на VI – начало на VII в.

Тип XV: *Кат. № 1544-1593*: включва апликации с Т-образна форма, с долна част обикновено оформена като щит, но има и кръгли, трапецовидни или оформени като котва. Напречното рамо на Т-образната част е профилирано – най-често двата края са оформени като полусфери, обратната страна може да бъде плоска или вдлъбната. Ажурната украса включва различни варианти: с един ажурен отвор с форма на щит, по-широка или тясна лунула (*кат. № 1544-1558*); с два луновидни отвора, разположени един над друг (*кат. № 1559, 1560*); с два малки кръгли отвора, разположени един срещу друг (*кат. № 1561-1564*); с отвори, оформящи елементи от човешко лице – кръгли, капковидни и луновидни (*кат. № 1565-1579*); отвори с различна форма комбинирани в стилизирано изображение (*кат. № 1580-1584*). Към този тип са включени и плътни гладки апликации или с врязана украса, както и по-нестандартно оформени (*кат. № 1585-1593*). Приспособленията за прихващане – по две "уши" или два шипа обикновено не се разполагат на Т-образната част. Срещат се и с нитове като изключения, отляти с апликацията (*кат. № 1590*) или комбинация от нит и шип (*кат. № 1591*). По-особен случай е *кат. № 1587* с нит преминаващ през нея, разположен в срещуположния на Т-образната част край, трапецовидната част е от двойно прегъната пластина и е подвижно свързана с Т-образната част. Апликациите имат различно разположение върху колана според направени реконструкции. В комплекта от Рупките, Чирпанско, те са върху основния колан, разположени хоризонтално (Даскалов, Трендафилова 2005, 166, обр. 4). Руските изследователи обикновено разполагат тези апликации в края на допълнителните ремъци като накрайници, с Т-образната част надолу (Ковалевская 1981, 177, рис. 61.1-4; Айбабин 1999, 113, рис. 44, 318, табл. XXXI; Айбабин 2003, табл. 20). Находка на коланна гарнитура от Киргистан е с два допълнителни ремъка, на чиито краища има по една апликация с щитовидната част надолу (Balint 1992, 471, Taf. 35.A).

Включените тук находки са изработени чрез отливане от медни сплави или сребо

Този вид апликации отговаря на тип А7 по П. Шомоги. Той предполага, че са служили за окачване на кожена примка, за нож или колчан, най-често се намират в чифт в областта на таза (Somogyi 1987, 128, Abb. 2.1-5). Т-образните апликации са обект на изследване от различни автори, с преглед на разпространението и различните варианти на оформяне и украса (Balint 1992, Taf. 47, 48; Гавритухин, Обломский 1996, рис. 37-39). Подобна апликация датирана в VII в. има от некропола Пиатра Фрекъцей (Румъния) в гроб B.14 (Petre 1987, pl. 130bis.207.11). В некрополите от Крим тези апликации се срещат в комплекси от втората половина на VI – втората половина на VII в. (Амброз 1971, рис. 5.12; Аибабин 1999, 318, табл. XXXI.26, 33, 75, 76; Айбабин 2003, табл. 20.26, 94, 95; Засецкая 2003, табл. 12.53; Айбабин, Хайрединова 2008, 25, рис. 15.12, 24). Апликации от този вид има от втория етап в некропола Мокрая Балка (Южна Осетия), датиран в периода от втората половина на VI – първата четвърт на VII в. (Афанасьев 1979, 46-47, рис. 2.27). В некропола при Дюрсо (Русия, обл. Краснодар) са датирани във втората половина на VI – VII в. (Дмитриев 2003, 250, табл. 83.54-56, 99). Ф. Дайм счита, че летите изделия с масковидна украса са най-разпространени през последната четвърт на VI в. (Daim 2010, 63). М. Даскалов ги разпределя в тип A. II. 1-7. Датировката за типове A. II. 1-6 е между втората трета на VI – началото на VII в., а за тип A. II. 7 (*кат. № 1588, 1589* тук) е в последната трета на VI – първата поло-

вина на VII в. (Даскалов 2012, 90-91, 287). В Карпатския басейн датировката е във втората и последната трета на VI в. (Balogh 2014, 43, 49, fig. 3.9, 19).

Кат. № 1548, *1549* са от гроб 12 в некропол № 2 при Рупките, Чирпанско (ант. Карасура) е отнесено във втората половина на VI в. Горната граница на използване на некропола е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, което според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на Ираклий (Даскалов, Трендафилова 2005, 168-169).

Кат. № 1550 е от гроб в м. Плочата при Плевен. Коланните елементи открити там са датирани по аналогии в средата на VI – VII в. (Ваклинова 1989, 133-134).

Кат. № 1572 и *1593* са от Садовско кале при Садовец, Плевенско. Не е ясно при какви обстоятелства са намерени, находките от Садовско кале са от един пласт опожарен в края на VI в. Апликациите са датирани след средата на VI в. като част от многосъставен колан. Находките са разпределени в две групи: понтийска и дунавска с понтийски традиции. *Кат. № 1593* има посочен аналог от гроб 2 в Арциса (Италия) и е включена към дунавската група, с датировка последната трета на VI – началото на VII в. (Uenze 1992, 187-192, Abb. 15).

Кат. № 1578 е от крепост на п-в Хрисосотира при Черноморец. Открита в сграда № 4, от която има и колективна монетна находка с най-късни емисии на император Юстин II и София, в сградата е открит и фрагмент от червенолакова паница изработена в Северна Африка, датирана във втората половина на VI в. (Христов 2015а, 65).

Кат. № 1585 е от Стара Загора, разкопки 2012 г. Проучено е част от трасето на улица, с прилежащи водопроводи, с няколко строителни периода. Вторият период обхваща IV – VI в., когато са изградени множество водопроводи. Върху улицата са разчистени паднали зидове, чието разрушаване е отнесено в края на VI в. (Камишева 2013, 331-332). От същия обект през сезона е открита и тока *кат. № 848* тук, датирана в края на VI – първата половина на VII в.

Кат. № 1589 е от Ветрен, Силистренско/ Тегулициум. При сондажни проучвания са открити материали от втората половина на VI в., най-късните монети са на император Юстин II. Окончателното напускане на кастела, вероятно е 610/ 625 г., когато според монетите и писмените извори са изоставени почти всички укрепления в Добруджа (Атанасов, Йорданов 1994, 47-48).

Кат. № 1592 е от амфитеатъра на Сердика. През втората половина или в края на IV в. амфитеатърът спира да функционира и части от него са използвани за жилища. Най-ранното подово ниво от ранновизантийската епоха е датирано с монети на императорите Анастасий и Юстин I. При разкопките до 2005 г. са открити 42 монети на императорите Анастасий, Юстин I, Юстиниан I, Юстин II и Фока. В пластовете от тази епоха са открити токи, апликации и накрайници (Величков 2006, 189-190). *Кат. № 1591* е с неизвестно местонамиране, но показва най-вероятната цяла форма на апликацията от Сердика. Сходна апликация има от Италия – гроб 18 в Ночера Умбра (Даскалов 2012, 186, обр. 16.1).

Датировка за тип XV: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XVI: *кат. № 1594-1601*: включва апликации с правоъгълна или щитовидна част, която след стесняване преминава в раздвоен край, оформен като извити навън куки. Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна в правоъгълната или щитовидна част. Периферията е със скосени ръбове на лицевата повърхност, някои имат врязана линия в правоъгълната част преди стесняването.

Отговаря на тип A. VI. 2 по М. Даскалов, датиран във втората половина на VI в. по аналогия с находка от Славъ Русь (Румъния), открита с монети и находки от този период (Даскалов 2012, 94-95). В каталога с находки апликацията от Румъния има посочена аналогия от автора датирана между 531-628 г. Последните монети са от 613/615 г. и датировката е определена в началото на VII в. (Opaiţ 1991, 47, 50, fig. 20.58).

Кат. № 1599 е определена като нехарактерно изделие за източна и централна Европа. Аналогичните примери са от Клин яра (Северен Кавказ) и Христофоровка (Северно Причерноморие). Според формата и начина на прихващане към колана тези изделия са свързани с работилници в Югозападен Крим, където са изработвани за северните варвари около средата на VII в. Според находката от Румъния, датировката е определена в първата половина на VII в. (Гавритухин, Тотев 2010, 427-429).

Датировка за тип XVI: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XVII: *кат. № 1602-1641*: включва апликации с неравни дълги страни, завършват с издължена щитовидна част. Другата къса страна е равна. Ажурната украса включва стилизирани изображения и елементи от човешко лице. Изработвани са чрез отливане от медни сплави, включително „бял бронз“ или сребро. Прихващането към колана е с две „уши“ и два шипа разположени на обратната страна. Според вида на украсата са разграничени два варианта:

Тип XVII. а: *кат. № 1602-1639*: с ажурна украса. Отворите са комбинирани в различни варианти: апликациите с по-големи размери (над 3,0 см) имат повече отвори с различна форма, образуващи стилизирано изображение най-често на човешко лице (*кат. № 1602-1606*). По-малките (под 3, 0 см) имат от един до четири отвора с различна форма: с един щитовиден отвор (*кат. № 1607, 1608*); с два отвора един над друг като единият е сърцевиден, а другият кръгъл или луновиден (*кат. № 1609-1611*); с три кръгли отвора, свързани по между си с двойна врязана линия (*кат. № 1612*); с V-образен отвор, двата края (понякога и върхът) завършват с кръгчета (*кат. № 1613-1616*); с U-образен отвор, горната част може да е равна или раздвоена като лястовича опашка, над него има два или три малки кръгли, капковидни и/ или триъгълни отвора (*кат. № 1617-1628*); отвор с форма на хоризонтална осморка, над него два малки кръгли и един V-образен отвор, чиито рамене завършват с кръгчета (*кат. № 1629-1635*); с два малки кръгли отвора, разположени един срещу друг (*кат. № 1636-1639*).

Кат. № 1602-1606. Аналогични апликации от некропола Верхняя Эшера (Абхазия) са датирани във втората половина на VI – VII в. (Воронов, Бгажба 1979, 69, рис.6-8). И. Гавритухин и А. Обломский ги включват във вариант 1 на накрайниците с извити страни, датирани в VI – границата със VII в. (Гавритухин, Обломский 1996, 31; 222, рис. 44.44-47). От гробница 74 в Лучистое (Крим) са датирани във втората половина на VI в. (Айбабин 1999, 113, рис. 44). В Унгария тези изделия се считат за внесена византийска продукция от втората трета на VI в. (Balogh 2014, 43; 48, fig. 2.1). *Кат. № 1602* отговаря на накрайници тип Н. А. II. 2 по М. Даскалов, а *кат. № 1603-1606* на тип Н. А. II. 1, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 76, 286). Подобен на *кат. № 1602* има от Славъ Русъ (Румъния), датиран в VII в. (Opaiţ 1991, 46-47, fig. 18.57).

Кат. № 1607-1639. В същите хронологични граници са датирани и по-малките апликации от Крим и Русия (Амброз 1971, рис. 5.62, 63; Гавритухин, Обломский 1996, 222, рис. 43.11-43, 48-51, рис. 44-46; Дмитриев 2003, 250, табл. 83.38; Айбабин, Хайрединова 2008, 25, рис. 15.12; Ахмедов 2010, 25, рис. 6.11; Гавритухин 2010, 88, рис. 24.54-57, 71). От Халмирис (Румъния) подобна находка е определена като апликация от края на VI – VII в. (Nuţu 2011, 188-189, 192, pl. 3.36). *Кат. № 1617-1624* отговарят на накрайници тип Н. А. IV. 3, *кат. № 1625* на тип Н. А. IV. 4 по М. Даскалов, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 77, 286).

Кат. № 1623 е открита при разкопки през 2012 г. в сграда 1 в крепост на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско. В помещенията и в близост до сградата са открити голямо количество находки и монетите, включващи два златни солида на императорите Юстиниан I и Маврикий Тиберий, както и над 250 бронзови монети с емисии от края на IV – началото на VII в. Сградата е определена като жилищна с помещение за производство и търговия (Йотов, Минчев 2013а, 215-216; Йотов 2013, 427).

Кат. № 1624 е открита при разкопки през 2006 г. в Абритус при Разград, източно от апсидата на базиликата. Находката е от пласт с разрушения над подово ниво, покриващо сграда, унищожена в края на V в. Нивото започва от източния зид и апсида на базиликата. Изграждането на по-ранната базилика е след края на V в., когата е разрушена сградата под нея (Радославова, Дзанев 2007, 374-375; Радославова, Дзанев 2008, 359).

Кат. № 1632 е от крепостта Акра на п-в Св. Никола при Черноморец. При проучванията са открити и други колани принадлежности датирани във втората половина на VI в. Крепостта е построена през втората половина на V в. и е просъществувала до аварските нашествия от 90-те години на VI в. (Христов 2013, 224-225; Христов 2013а, 65, обр. на 67; 227).

Кат. № 1633 е от Ветрен, Силистренско/ Тегулициум, материалите от обекта общо са датирани във втората половина на VI в. като горната граница на кастела са първите десетилетия на VII в. (Атанасов, Йорданов 1994, 47-48).

Тип XVII. b: *кат. № 1640, 1641*: плътни, без украса, в средата е образуван ръб от скосяването по дългите страни.

Отговарят на накрайници тип Н. А. IV. 1 по М. Даскалов. Не е посочена конкретна датировка, но останалите накрайници в този тип са с хронологична рамка от втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 77, 286). Формата им е идентична с тази на *кат. № 1636-1639*.

Датировка за тип XVII: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XVIII: *кат. № 1642-1651*: включва апликации с неравни дълги страни, завършват с щитовидна част по-тясна и пластично отделена, другата къса страна е раздвоена и заоблена, по-широка от апликацията. Ажурната украса включва стилизирани изображения и елементи от човешко лице. Включените тук находки са изработени чрез отливане от светла медна сплав, „бял бронз". За *кат. № 1649* е написано, че е сребърна (Дончева 2007, 161), но вероятно е от същата светла сплав. Прихващането към колана е с две „уши" или два шипа разположени на обратната страна. Към този тип е включен и *кат. № 1651*, който завършва с правоъгълна, а не с щитовидна част.

Отговарят на апликации тип А. V. 2 по М. Даскалов, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 94, 287). Подобни апликации от гроб 67 в Суук-Су (Крим) и Верхняя Эшера (Абхазия) са датирани в първата половина на VII в. (Амброз 1971, рис. 5.65; Воронов, Бхажба 1979, 69, рис. 9). Апликации от този вид има от втория етап в некропола Мокрая Балка (Южна Осетия), датиран в периода от втората половина на VI – първата четвърт на VII в. (Афанасьев 1979, 46-47, рис. 2.43). Ч. Балинт определя този вид апликации като оформени в рибя опашка, заради раздвоената част, с датировка във втората половина на VI – VII в. (Balint 1992, 343-349, 384-389, Taf. 29, Taf. 52.12-19). В гробница 74 от Лучистое (Крим) този вид апликации свързват допълнителните ремъци към основния колан, датирани са във втората половина на VI в. (Айбабин 1999, 113, рис. 44). От некропола при Дюрсо (Русия, обл. Краснодар) са открити сходни апликации, една от бронз и две сребърни, датирани във втората половина на VI – VII в. (Дмитриев 2003, 250, табл. 83.34, 35, 37).

Датировка за тип XVIII: втората половина на VI – началото на VII в.

Тип XIX: *кат. № 1652-1663*: включва апликации с успоредни дълги страни, завършват със закръглена или щитовидна част, другата къса страна е вълнообразна, леко изпъкнала или равна. Стилизирана ажурна украса в правоъгълната част, в щитовидната отворите оформят елементи от човешко лице. Изработени са чрез отливане от медни сплави, включително „бял бронз" или сребро. Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна.

Типът отговаря на група А10 по П. Шомоги (Somogyi 1987, 128, Abb. 2.11). Ч. Балинт отделя този вид апликации като понтиска група на двойните апликации с правоъгълна горна част от втората половина на VI в. (Balint 1992, 384-389, Taf. 52.7-11). Аналогични

има от Суук-Су (Крим) в гроб 54, датирани във втората половина на VI в. (Амброз 1971, рис. 5.6; Гавритухин, Обломский 1996, 213, рис. 35.32; Айбабин 1999, 318, табл. XXXI.13, 15, 17, 18) и от гроб B.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния), датирани в VII в. (Petre 1987, pl. 130bis.207d-5, 6). Включени са в апликации тип A. V. 1 от М. Даскалов, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 93-94, 287). Сходна апликация на *кат. № 1658*, с неизвестно местонамиране в Унгария е датирана във средната и последна трета на VI в. (Balogh 2014, 43, 48, fig. 2.2).

Кат. № 1656 е от некропол в м. Плочата при Плевен. Датирана е между втората половина на VI – началото на VII в. по аналогии от Крим, Русия и Румъния (Ваклинова 1989, 133-134).

Кат. № 1660 и *1662* са от Садовско кале при Садовец, Плевенско. Всички находки са от горял пласт в края на VI в., датирани са във втората половина на века (Uenze 1992, 187-192).

Кат. № 1663 е от ранновизантийското селище при Одърци, Добричко. Краят на този период на селището е в началото на VII в. според последните монети, които са на император Фока (Дончева-Петкова 1986, 165).

Датировка за тип XIX: втората половина на VI – началото на VII в

Тип XX: *кат. № 1664-1669*: включва апликации с успоредни дълги страни, с прищипване в долната част; едната къса страна при прищипването е оформена щитовидно, другата е раздвоена и заоблена. Ажурна украса, понякога допълнена с врязан орнамент „птиче око". Изработвани са чрез отливане от медни сплави, включително и „бял бронз". Прихващането към колана е с две „уши" разположени на обратната страна.

Кат. № 1665 е включена към апликации тип A. V. 2 по М. Даскалов, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 94, 287). Всички са случайни находки. Украсата и формата им е сходна с тази от предходния тип XIX и могат да се датират в същия период.

Тип XXI: *кат. № 1670-1747*: включва тесни апликации с U-образна форма, с ажурна украса. Често са с врязани напречни 1 или 2 линии на равната къса страна. Ажурната украса е в различни варианти: с два кръгли отвора разположени един срещу друг или три, образуващи триъгълник, чиито връх може да е към горната или долната част на апликацията (*кат. № 1670-1681*); с пет кръгли или капковидни отвори, понякога три кръгли и два капковидни, оформящи стилизирано човешко лице (*кат. № 1682-1697*); с U-образен отвор, завършващ раздвоен като лястовича опашка, над него два или четири малки кръгли отвора (*кат. № 1698-1720*); с четири до шест отвора с различна форма, образуващи човешко лице (*кат. № 1721-1734*), при някои апликации кръглите отвори, изобразяващи „очи" са заменени от врязан орнамент „птиче око" (*кат. № 1728, 1729*); стилизирани изображения от отвори с кръгла, капковидна и кръстовидна форма (*кат. № 1735-1747*). Изработени са чрез отливане от медни сплави, включително „бял бронз". Прихващането към колана е с две „уши" или два шипа разположени на обратната страна.

Апликациите от този вид се датират във втората половина на VI – началото на VII в. Находките са от: Верхняя Эшера/ Абхазия (Воронов, Бгажба 1979, 69-70, рис. 11); от Румъния – в гроб B.14 от Пиатра Фрекъцей, Славъ Русъ и Халмирис (Petre 1987, pl. 130bis.207e.1-3, 5, 6; Opaiţ 1991, 46, fig. 18.56; Nuţu 2011, 192, pl. 3.37); Херсонес/ Крим, Македония и Сърбия (Гавритухин 2002, 228, рис. 4.21-26); гробница 180 от Боспор/ Крим (Засецкая 2003, 98, табл. 12.5); гробове 218 и 454 от некропола при Дюрсо/ Русия, обл. Краснодар (Дмитриев 2003, 250, табл. 83.40, 41); Железни врата/ Сърбия (Bugarski 2012, 245, fig. 7.4). Отговарят на накрайници тип H. A. I. 4-6 по М. Даскалов, датирани между втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 75-76, 286).

Кат. № 1670 е дарение, направен е паралел с находка от Скалистое (Крим) датирана във втората половина на VII в. (Гатев 1997, 368).

Кат. № 1698 и *1728* са от крепостта на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско. Двете находки са от контекст с материали от втората половина на VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Кат. № 1711 е датирана е между втората половина на VI – първата четвърт на VII в. по аналогия с находки от Крим и Северен Кавказ (Ваклинова 1989, 133-134).

Кат. № 1730 е от Калето при Средец, общ. Бургас. Датирана е в VI в. Според откритите досега находки, крепостта е имала сравнително дълъг живот: от края на V/ началото на VI в. – края на XII в., с хиатус през втората половина на XI в., когато вероятно печенегите на път за Адрианопол са я опожарили. Най-ранната монета е на император Юстин I, открити са още на Юстиниан I и Юстин II и София. Монетната циркулация продължава с монети от края на VIII – края на XII в. (Балболова-Иванова 2005, 91-93; Балболова-Иванова 1997, 36).

Кат. № 1732 е от Ветрен, Силистренско (ант. Тегулициум) материалите от обекта са датирани най-общо във втората половина на VI в., а горната граница на кастела са началните десетилетия на VII в. (Атанасов, Йорданов 1994, 47-48).

Кат. № 1733 е от крепост на полуостров Св. Никола/ нос Акин при Черноморец. Преобладават монетите от времето на император Аркадий до Маврикий Тиберий. Крепостта е построена през втората половина на V в. и просъществува до 90-те години на VI в. (Христов 2013а, 71-74, 227).

Кат. № 1741 е от Акве Калиде при Бургас от 2011 г. Находката заедно с два накрайника и тока (*кат. № 1897*, *1899*, *779* тук). Авторът предполага, че най-вероятно (тъй като нямат посочено местонаходище) произхождат от проучваните в парка подобекти „крепостна стена“ и „църква“. Не е сигурно, че тези находки са от едно и също място, но поради общото им съхранение се предполага че са колективна находка. Масовият материал от тези два подобекта включва монети, керамика, енколпиони и др. датирани в ранновизантийската епоха. През сезона е проучвана укрепителната система при северната крепостна стена и периодите на застрояване през VI – XIII в. (Момчилов, Димитрова 2014, 15; Дражева, Момчилов 2012, 445-446).

Датировка за тип XXI: втората половина на VI – началото на VII в.

Апликации, разни: *кат. № 1748-1753*.

Кат. № 1748* и *1749. Публикувани са с непълно описание, липсва информация за: начина на изработка – лети или пресовани; начин на прихващане – нитове или шипове. В определението на тази група апликации е посочена врязана и релефна украса (Дончева 2007, 163). *Кат. № 1749* изглежда изработена чрез пресоване, а *кат. № 1748*, вероятно е лята (доколкото може да се прецени по илюстрациите). М. Даскалов включва двете находки в апликации тип A. V. 3 като ги сравнява с накрайници тип H. C. III в своята типология. Основната разлика между тях според него е в начина на изработка, защото накрайниците са лети (Даскалов 2012, 94). Вероятно е грешка в изписването на типа накрайници, защото в тип С са включени тези изрязани от ламарина и споени (Даскалов 2012, 80-81) и изобщо липсва вариант III. Накрайници тип H. B. III имат псевдогранулация, с която са свързани и въпросните апликации, но са изработени чрез пресоване (Даскалов 2012, 79-80). Може да се предположи, че е допусната грешка и е написано, че накрайниците са лети вместо апликациите, но предположенията стават прекалено много.

Ч. Балинт разпределя подобни пресовани апликации в тип Мартиновка към група на апликации „с форма на двоен език“ от VI – VII в. (Balint 1992, 424; 478, Taf. 42.21-27).

Кат. № 1750 е от крепост на нос Св. Атанас при Бяла, Варненско. Открита е в сграда от периода VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна). Формата на апликацията е близка до тази от Група В, тип VI, а извивките при прищипването в средата е сходно с тип V, датирани във втората половина на VI – началото на VII в. Според малките размери може да се предположи, че вероятно е за чантичка към колана или за обувки.

Кат. № 1751 е случайна находка. В. Плетньов прави аналогия с формата на орнамента на украсата върху апликации за конска сбруя и накрайници, датирани в VII в. (Плетньов 1997, 78). М. Даскалов включва находката в апликации тип A. III. 4. Направена е аналогия с апликация, за която е посочено, че е от Сирия. Препратката към образ в илюстрациите и цитирана литература са некоректни: на обр. 47.2 въпросната аналогична апликация е от гроб 321 вЕски-Кермен (Kazanski 2003, 122, fig. 14.3), на посочената препратка към илюстрация „XIV 3" на М. Казански са представени само токи (Даскалов 2012, 92).

Кат. № 1752 няма точен точен аналог, но орнаментите на ажурната украса са сходни с тези на апликациите в Група B, тип II.b.5 от втората четвърт на VI – началото на VII в. Тока с много сходен ажурен орнамент е открита в гробница 430 на Скалистинкия некропол (Крим), датирана в първата половина на VII в. по аналогия с находки от Суук-Су и Мокрая Балка (Веймарн, Айбабин 1993, 171; 105, рис. 75.30).

Кат. № 1753 също няма точно съответствие. Формата е близка до апликациите от група B, тип V (*кат. № 1475-1477*) от втората половина на VI – началото на VII в., но те са с раздвоена горна част и ажурна украса, докато *кат. № 1753* има трапецовидна горна част и врязана украса от концентрични кръгове. С такава пропорция и форма е плочката на тока от Група C, *кат. № 918*. Апликацията може да се датира приблизително във втората половина на VI – VII в.

Кат. № 1754-1756: апликации изпълняващи ролята на гайки. *Кат. № 1755, 1756* са от гроб 12 в некропол 2 при Рупките, Чирпанско. Некрополът е отнесен към периода от втората половина на VI в. Горната граница на използване на некропола е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, която според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на Ираклий. Прихващането към колана е с два шипа отляти с гайката, а на обратната страна на колана е подлагана допълнителна пластина (Даскалов, Трендафилова 2005, 161, 165, 168-169). Подобни на *кат. № 1754, 1755* са открити в гробница 403 от Скалистинския некропол с материали от първата половина на VII в. (Веймарн, Айбабин 1993, 171; 93, рис. 65.22); от гроб 57 в Борисово при Новоросийск с фибула от първата четвърт или първата трета на VII в. (Гавритухин 2010, 11-12; 77, рис. 13.50); подобни има от Унгария: към находките от ранноаварския период в Кестей (Garam 2001, 155; 347, Taf. 96.4, 5); и от гроб 11 в от Дебрецен, датиран в средата на VII в. (Gábor 2012, 258, Abb. 2.7; 268). Подлагането на пластина на обратната страна на колана е характерно за прихващането на гайки, вероятно за да предпазва кожата от прокъсване. *Кат. № 1360* от по-ранно време се отличава от по-късните по изработката на формата. Разликата е очевидна при сравняване на профилите, който при *кат. № 1752* е приблизително П-образен, докато по-късните *кат. № 1754-1756* той образува затворен правоъгълен или заоблен обем.

Кат. № 1757: щитовидна апликация с голям правоъгълен отвор при равната страна, прихващането към колана е с два шипа припоени допълнително на обратната страна. Формата е близка до апликациите от Група B, тип I от втората половина на VI – началото на VII в. Подобна апликация, с голям правоъгълен отвор и допълнителен с форма на рибя опашка има от Арцибашево с датировка VI – VII в. (Ахмедов 2010, 15; 32, рис. 13.17). Може да се допусне, че заради по-големият размер на *кат. № 1757* и големият правоъгълен отвор, през тази апликация може да е преминавал ремък за окачване на чантичка или нож. Апликацията може да е използвана и като елемент, който свързва основния колан и свободно, висящ допълнителен ремък. Шиповете за прихващане са разположени така, че правоъгълният отвор да е свободен. При апликациите от Група B, тип I приспособленията за прихващане винаги са разположени във вертикална ос, докато при *кат. № 1757* те са в хоризонтална ос.

Кат. № 1758: правоъгълна апликация със заоблени ъгли, преминаваща в по тясна част извита в кука. Прихващането е с едно „ухо" на обратната страна. Няма точен аналог, но

може да се предположи, че е с функции подобни на апликациите от Група А, *кат. № 1354-1359*, които са използвани за окачване на допълнителни принадлежности към колана. „Ухото“ като приспособление за прихващане насочва датирането на тази апликация приблизително между втората половина на VI – VII в., тъй като не се среща преди този период при токи и апликации.

Кат. № 1759: силно издължена U-образна форма, завършваща с халка в единия край, прихваща се към колана с „уши“. Подобна има от Кестей (Унгария), като този тип е характерен за VI – VII в. За находката от Кестей е изказано предположение, че вероятно принадлежи към по-ранните гробове от 560/ 580 г. (Garam 2001, 130; 347, Taf. 96.1).

3. 4. Накрайници

Накрайниците са класифицирани в две основни групи според начина, по който е вместен коланът в тях. Включени са само накрайници, които обхващат колана или допълнителния ремък от двете страни, т.е. не са апликирани върху него. Групите са отбелязани с главна латинска буква. Типовете са определени според формата и са отбелязани с римска цифра. Вариантите са разграничени според украсата, отбелязани са с малка буква на латиница след цифрата на типа.

3. 4. 1. ГРУПА А: Накрайници с „отворен“ профил/ с раздвоена горна част - типове от I до X / кат. № 1760-1886

Група А: с „отворен“ профил в горната част. Включва накрайници с раздвоен горен край, в който се захваща коланът, образува се профил от две успоредни страни. Ремъчният край се захваща само в раздвоената горна част на накрайника, без да преминава през целия му обем.

Тип I: *кат. № 1760*: включва накрайници с трапецовидна горна част, в средата има кръг и завършва с тясна дълга част.

кат. № 1760 е част от богата гробна находка от Дуросторум, съдържаща нападателно и отбранително въоръжение, коланна гарнитура и накити. В близост до гроба е открита и колесница с впряг за четири коня. Коланната гарнитура е датирана в късния III в. и вероятно е използвана и през ранния IV в. Приведените аналози от Полша и Унгария – с най-близък аналог от Аквинкум, са открити с монети от последната трета на III в., а в находката от Дуросторум има монета на император Проб (Думанов, Бъчваров 2010, 361, 367-369, Табло VII). Я. Тейрал също отнася гарнитурата от Дуросторум в края на III – ранния IV в. и също я сравнява с тази от Аквинкум (Tejral 2015, 141-142, Abb.8, 9). Подобен накрайник, случайна гробна находка от Ковачица (Сърбия) е датирана в IV в. (Јанковић 1997, 326, № 548).

Тип II: *кат. № 1761-1788*: включва накрайници със сърцевидна долна и правоъгълна или трапецовидна горна част. Изработвани са от две пластини, които в зоната на сърцевидната част са плътно припоени една до друга, а в горната част пластините са раздвоени, за да може да се подпъхне коланът. В зависимост от оформянето на горната част се забелязва, че накрайниците с правоъгълна горна част по-често са без украса или само с врязани линии и насечки само един е с орнамент „птиче око“. Тези с трапецовидна горна част по-често са украсени с врязани концентрични кръгове, орнамент “птиче око“ или комбинация от двете. Среща се и орнамент от тремолирани линии. Украсата при всички накрайници е нанесена само върху лицевата страна. Изработвани са от медни сплави или сребро. Прихващането към колана е с нитове от един до четири.

Типът отговаря на накрайници форма А, по М. Зомер, който различава два варианта според оформянето на частта прихващаща колана: чрез шарнирна плочка към сърцевидната част; или изработени заедно. И при двата варианта фиксирането към колана става

чрез нитове. При някои горната част може да е раздвоена, като лястовича опашка. Класифицирани са в I колонна група датирана между 290-400 г. (Sommer 1984, 49; Tafl. 19.1-4). В изследването на М. Бишоп и М. Кълстън сърцевидните накрайници са включена към коланните принадлежности от IV в. (Bishop, Coulston 2009, 219, fig. 137.10).

Подобни има в некропола в Румъния: Калатис, от гробове 10.1, 260, 356, 359, датирани според аналогии от Румъния, Унгария и Германия и хронологията на Е. Келер между 340-380 г. (Preda 1980, 43; 150, pl. XVI.M10.1, M260, M356, M359); от гробове D.43 и C.121 в Пиатра Фрекъцей, датирани в IV в. (Petre 1987, 60-61; pl. 107.159.c, pl. 108bis.163.f); накрайник от Ибида е датиран между 350-400 г. (Opaiţ 1991, 46-47, fig. 18.51); сърцевидни накрайници от Халмирис са датирани в IV – началото на V в. (Nuţu 2011, 186; pl. 3.32, 33). Накрайници от Августа Винделикум (Аугсбург, Германия) са датирани между 330 г. и ранния V в. (Paul 2011, 83; Taf. 9.E67-E72). В същия период са датирани и находки от Унгария (Róbert 2012, 45, 6. kep; 53, 10. kep-9).

Кат. № 1762 и *1772* са от от античен некропол при Караново, Новозагорско. Проучените през 1990 г. 119 гроба са датирани в периода I – IV в. според погребалния обряд, гробни съоръжения, инвентар и монети (Борисов, Игнатов 1991, 129).

Кат. № 1764, 1775 са от Хераклея Синтика и прилежащите некрополи при Рупите, Петричко. *Кат. № 1764* е от разкопки 2012 г. в пласт от опожарени рушевини от четвъртия жилищен период на града. Силното земетресение разрушило града е с първоначален *terminus post quem* 383 г. изтеглен по-късно след 388 г. (Вагалински 2013, 310-311, обр.2; Вагалински 2015а, 465). *Кат. № 1775* е от гроб 155/ 1987 г. на некропола в м. Метлата при Рупите, Петричко. Според гробните съоръжения, инвентара и монетите некрополът е датиран в периода IV в. пр. Хр. – IV в. Монетите от последния му период са от императорите Аврелиан до Константин Велики и Констанс (Bozhinova 2015, 253).

Кат. № 1765 и *1773* са от НАР Деултум, при Дебелт, община Средец. *Кат. № 1765* е от обект Северна кула, разкопки 2014 г. Открит в амбразурата на източната стена на кулата, заедно с костена фигурка на Изида, фрагменти от пластинчата ризница и монети на императорите Валент и Валентиниан. Поради денивелацията на терена и вкопаването на кулата има голяма разлика между дневната повърхност пред/ извън кулата и вътре в нея. Вътре в кулата находките попадат в опожарен пласт с *terminus post quem* 574 г., но извън нея приблизително на това ниво е дневната повърхност от времето на построяване на кулата – около 400 г. (Вагалински 2016, 417, обр. 2.3b).

Кат. № 1773 е от Обект „Античен град", подобект 02-„Антични терми", разкопки 2011 г. От пласт в източната част на сондажа до северния профил, съдържащ фрагментирана керамика, предимно от късноантични амфори (от втората половина на IV в. – VIII в.). През сезона там е проучен тръбен канал за отпадни води, свързан с канализацията на източното кардо. Във фугите на уличната настилка са открити две бронзови монети, едната в лошо състояние вероятно е от първата половина на IV в., а другата е на император Констанций II (Костова, Дочева, Манолова-Войкова 2012, 253).

Кат. № 1768, 1774 са от Стара Загора. *Кат. № 1768* е от гробница № 3 на бул. Г. Димитров, част от южния некропол на Августа Траяна, където най-ранните материали са от първата половина на II в., а най-късните от третата четвърт на IV в. (Калчев 1984, 85). *Кат. № 1774* е от обект на ул. Сава Силов 67, УПИ 3469, разкопки 2011. Проучени са 5 гроба, в насипа на един от тях са открити монети от IV в. и седем ями (една от които вероятно е била кладенец) от периода II – IV в. От това време има най-много находки включително и монети (Игнатов, Сираков 2012, 350).

Кат. № 1777 е от некропол при Любенец, Новозагорско. могилен некропол, датиран според гробните съоръжения, находките и погребалния обред в периода I – IV в. (Игнатов, Велков 2009, 107).

Кат. № 1778, 1779, 1785 и *1788* са от Абритус при Разград.

Кат. № 1778 е от сектор I-6, разкопки 1992 г. В сектора са регистрирани късноантичен и средновековен период. Към първия период са разграничени: пласт с материали от III – IV в., върху който има сграда от първата половина на V в. След края на съществуване на сградата е натрупан пласт от втората половина на V в. маркиран от канал и ями. През VI в. над канала е направена улица с настилка от чакъл (Георгиев, Попова, Катевски, Димитров, Дзанев, Рахнева, Кулева 1994, 75).

Кат. № 1779 е от разрушен гроб в южния некропол на Абритус, разкопки 2011 г. Проученият през сезона сектор от некропола е датиран в периода III – V в. (Радославова 2012, 296).

Кат. № 1785 е от гроб 15 в южния некропол на Абритус, разкопки 2010 г. Разкритите гробни съоръжения са датирани в периода III – IV в. (Радославова, Дзанев 2011, 301).

Кат. № 1788 е от гроб № 52 в южния некропол на Абритус, в който е открита колективна находка с монети сечени в периода 324 – 340 г. (Радославова 2012, 296).

Кат. № 1780 е от гроб 27/ 2013 г. в некропол при Мартен, Русенско. В гроба е открита монета на император Константин Велики (информация от Д. Драгоев РИМ Русе).

Кат. № 1786 е от могила 7, гроб 3 при Обручище, Старозагорско. Проучен е могилен некропол с общо 24 гроба, датирани в периода II – края на IV или началото на V в. Горната граница е определена според трите гроба с трупополагане в могила 7, с глава на запад, определени като християнски (Буюклиев 1962а, 55). Накрайникът е открит заедно с *кат. № 36* тук, включена в токи Група А, тип II.а, разпространен от края на III до края на IV в.

Кат. № 1787 е от Ковачевско кале при Ковачевец, Търговищко, разкопки 1999 г., където през сезона е проучена кула № V. В кулата и вътрешно от крепостната стена са открити над 200 броя монети от IV – V в., с преобладаващо количество на императорите Константин Велики и Констанций II (Атанасов, Станев 2001, 89).

Датировка за тип II: разпространени са през целия IV в.

Тип III: *кат. № 1789-1846*: включва накрайници с амфоровидна форма. Повечето имат издатък в долната част оформен от топче до силно профилирано краче. Изработвани са най-често чрез отливане като горната част приблизително над нивото на отворите за „дръжки" е раздвоена (най-вероятно са прорязвани след отливането), за да може да се подпъхне коланът. При по-масивно излетите накрайници често има отчупване на едната раздвоена горна част. Това се дължи на намалената пластичност на по-дебелите отливки, които при натиск и огъване се чупят по-лесно в сравнение с тези с по-малка дебелина. Амфоровидните накрайници включени тук рядко са изработвани от две отделни пластини припоени допълнително (само *кат. № 1839*). Някои накрайници са захващани към колана с допълнителна двойно прегъната пластинка, която е свързана с шарнирна ос към накрайника. За тази цел те са отливани с две ушички в горната част, в които има отвори за оста. По-голямата част от находките в България са без допълнителна пластина. И при двата начина за оформяне на връзката към колана прихващането е с нитове от един до три на брой.

М. Зомер прави сравнение в развитието на амфоровидните накрайници, които отговарят на форма В. Той извежда зависимост на базата на оформянето на отворите за „дръжките". В I колонна група, датирана между 290-400 г. влизат тези накрайници, които имат пелтовидни отвори; във II колонна група, датирана 380 г. – начало на V в. следват тези с кръгли отвори; в III колонна група, датирана в първата половина на V в. са включени накрайниците, които имат силно стилизирана амфоровидна форма, без отвори (Sommer 1984, 59-69, 79-80, Taf. 19.5-14, Taf. 20, Taf. 21.1-6). Амфоровидните накрайници с пелтовидни и сърцевидни отвори се датират най-често във втората половина на IV – началото на V в.: М. Бишоп и М. Кълстън включват амфоровидните накрайници към коланните принадлежности от същия период (Bishop, Coulston 2009, 218, fig. 137.6; 219, fig. 137.7-12); находки от Германия (Tejral 2015, 137, Abb. 4. 5), Унгария (Róbert 2012, 53, 10. kep-1). В

Румъния: най-раннен е накрайник от гроб 4 в Сучидава, заедно с монета на император Константин Велики (Sommer 1984, Taf. 35.1-5); тези с кръгли отвори също се срещат във втората половина на IV – V в. от гроб 10.3 в Калатис (Preda 1980, pl. 16.M10.3), гроб C.77 от Пиатра Фрекъцей накрайник със сърцевидни отвори подобни на *кат. № 1819* тук също е открит с монета на император Константин Велики (Petre 1987, pl.108.160b) от Аргамум (Nuţu, Jacob 2011, 217-219, fig. 12); от Халмирис (Nuţu 2011, 187-188, 192, pl. 3.34, 35). В Испания подобни накрайници също се срещат с токи от края на IV – началото на V в. Определени като „неиспански" находки, заедно с токите с делфински глави, донесени от ветерани след приключване на военната им служба (Fernandez 1999, 59; 64, fig. 2.17)

Кат. № 1789-1820: имат пелтовидни отвори. Само два накрайника са прихващани към колана чрез допълнителна шарнирно свързана пластина (*кат. № 1806, 1820*). Горната част е правоъгълно (*кат. № 1789-1802*) или трапецовидно (*кат. № 1803-1805, 1807-1819*) оформена. Накрайниците с правоъгълна горна част рядко са украсени с врязани концентрични кръгове или орнамент „птиче око" само върху лицевата повърхност. Имат сравнително малки размери – ширината на горната част достига до 1,8см, а дължината е между 4,0 – 4,5 см.

Тези с трапецовидна горна част също рядко са украсени с врязани концентрични кръгове и/или орнамент „птиче око", по-често само върху лицевата повърхност. Размерите им са по-големи в сравнение с накрайниците с правоъгълна горна част – ширината на горната част е между 2,0 и 3,0 см, а дължината между 4,5 и 5,8 см. Всички имат по два нита.

Кат. № 1792 1800, 1815 са от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датирани във втората половина на IV в. – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 1982, 150; Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Кат. № 1794 е от могила III, гроб 11 (вторичен) в Кабиле при Ямбол. В могилния некропол са проучени 60 вторични гроба с трупополагане и ориентация запад-изток, които са датирани според материалите и монетите на Лициний и Констанций II в първата половина на IV в. (Гетов 1982, 77).

Кат. № 1802 е от античен раннохристиянски некропол в местността „Зарина нива", кв. Варош, гр. Перник. Разкрити са 10 гроба от V – VI в. Правоъгълни или трапецовидни ями, с каменно ограждане, без керемидено покритие, горните крайници са кръстосани върху гърдите. В близост до гробовете – две силно корозирали монети и фрагментирания накрайник (според автора от края на IV – V в.) и стъклена гривна с тъмносин до черен цвят. По-ранните гробове са със стреховидно покритие от керемиди, прихлупващи се (по три на С и Ю страна и фрагменти от изправени керемиди на късите И и З страни). Некрополът е датиран в периода IV – VI в. (Паунова 2010, 269-270).

Кат. № 1807 е от Ковачевско кале при Ковачевец, Търговищко, разкопки 1993 г. в кула 4. Проучването в кулата показва поне два строителни периода – изграден е правоъгълен пилон след построяването на кулата, открити са останки от човешки скелети с липсващи кости, за които се предполага, че са изхвърлени при разчистването и подравняването след първото разрушаване на кулата. Най-ранната монета е на император Макрин, а най-късната на Юстин II и София, преобладават тези от IV в. на импретарите Константин Велики и Констанций II (Атанасов 1994, 72-73).

Кат. № 1809 е от некропол при Мартен, Русенско, гроб 7/ 2012 г. Открит е и наниз от пет монети – сребърен денар на император Антонин Пий, две бронзови имитации от типа URBS ROMA и две бронзови монети на император Констанций II (информация от Д. Драгоев РИМ Русе).

Кат. № 1819 е от гробница открита при изкопна дейност южно от пансион „Теофино Попова" в Стара Загора. Открити са монети от император Хадриан до Констанций II, сечени между 354-361 г. (информация предоставена от М. Камишева РИМ Стара Загора).

Накрайници с шарнирна връзка, подобни на *кат. № 1820* са отрити в Хърватия: от гроб 13 на късноантичния некропол при Дяково датиран в IV в. (Migotti 2015, fig. 2.1), как-

то и от Тилуриум датиран във втората половина на IV – първата половина на V в. (Ivčević 2013, 441, fig. 9).

Кат. № 1821-1839: с кръгли отвори и по-често с трапецовидно оформена горна част. Често имат врязана украса – точки по периферията, двоен пояс от триъгълници, тремолирани линии, концентрични кръгове и/или орнамент „птиче око", по-често само върху лицевата повърхност; богато орнаментирани с пояси от точки, лунули и дъги – нанесени върху лицевата и обратна повърхност, комбинирани в различни мотиви. Всички имат по два нита. Повечето накрайници са с раздвоена горна част, само един е имал допълнителна шарнирна пластина за прикрепване към колана (*кат. № 1825*). Накрайник с кръгли отвори е открит в гроб № 99 от първата фаза на късноантичния некропол в Тимакум Минус (Източна Сърбия) датирана в периода 350 – 380 г. (Petković, Mildinović-Radmilović 2014, 122, pl. III.2).

Кат. № 1834 е от Нове при Свищов, датиран в средата и втората половина на IV в. (Genčeva 2000, 69).

Кат. № 1839 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско. Датиран във втората половина на IV – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Кат. № 1840-1847: силно стилизирана амфоровидна форма, без оформяне на "дръжки". Повечето са украсени с врязани концентрични кръгове и орнамент „птиче око; стилизиран растителен орнамент оформен ажурно или в техника кербшнит. С изключение на ажурният накрайник украсата е само върху лицевата част.

Отговарят на тип V A по С. Хоукс, Г. Дънинг. Накрайниците се срещат в колании гарнитури от комплекси с монети от втората половина на IV – първата четвърт на V в. (Hawkes, Dunning 1961, 10-21, 63-65, fig. 23). Подобни има в некрополи в Румъния: Калатис, от гроб 324, датиран във втората половина на IV в. (Preda 1980, 43; 150, pl. XVI.M324) и от гроб A.268 в Пиатра Фрекъцей, датиран в IV в. (Petre 1987, 59; pl. 106.154.c). От Тимакум Минус (Източна Сърбия) подобен накрайник е открит в гроб № 44 от първата фаза на късноантичния некропол датирана в периода 350 – 380 г. (Petković, Mildinović-Radmilović 2014, 121, pl. II.4). В гроб 19/ 2012 от Ягодин Мала (при Ниш, Сърбия), е открита коланна гарнитура с накрайник от този тип, заедно с монета на император Валентиниан I (Ivanišević 2015, 658-659, fig. 5). Накрайниците украсени в техника кербшнит се срещат в гарнитури с големи токи и богато украсени плочки в същата техника с геометрични мотиви. Широко разпространени са в югоизточна Англия, северна Франция, по течението на Рейн и Горен Дунав от втората половина на IV – първата половина на V в. (Sommer 1984, 49-53, Taf. 20; Bishop, Coulston, 2009, 220-222, fig. 139, 140; Eger 2015, 257-259, Abb. 14.10, Abb. 19, 20; Špehar 2012, 35-39, fig. 2, fig. 6B).

Кат. № 1840 е от пътна станция в м. Анище при Граничак, Белоградчишко. Проучената сграда е определена като вила, а в последствие като пътна станция, изградена по времето на император Константин Велики и е функционирала до средата на V в., когато е напусната. През сезоните на проучване са откривани различни находки и монети от IV в. (Николаева 2004, 103-104; Малкочев 2005, 166; Антонов, Торбов 2006, 178-179; Лука, Татарова 2008, 475-478).

Кат. № 1846 е от гробница при Капитан Димитриево, Пещерско. Гробницата е датирана в първата половина на IV в. според запазения градеж, инвентар и монети на Крисп, Константин Велики и Константин II. Накрайникът е намерен заедно с две токи – сребърна (*кат. № 234*, тук) и бронзова (*кат. № 55*, тук); не е отбелязано точното им местонамиране. Изказана е вероятност, че сребърната тока и накрайникът са от един колан (Ботушарова 1950, 248). Освен, че са изработени от сребро, размерите позволяват двете находки да бъдат от една гарнитура, тъй накрайникът преминава свободно през рамката.

Датировка за тип III: втората трета на IV – ранен V в. за накрайниците с отвори (*кат. № 1789-1839*); средата на IV – първата половина на V в. за накрайниците без отвори (*кат. № 1840-1845, 1847*).

Тип IV: *кат. № 1848-1854*: включва накрйници с листовидна долна част, горната е леко трапецовидна до правоъгълна или силно профилирана; често ръбовете по периферията са скосени. Много са близки като контур до амфоровидните накрайници от тип II, но са със значително по-малки размери (най-късият накрайник от тип II е 4,5 см, но достигат до 6,5 см, докато листовидните са дълги до 3,6 см) и начинът им на изработка включва отливане или от две плътно споени пластини, оставени раздвоени в горния край. Изработвани са от медни сплави или сребро. Не са украсени, някои имат позлата или две малки дупчици под нитовете. Всички се прихващат към колана с един или два нита и са с раздвоена горна част.

Накрайник подобен на *кат. № 1848, 1849* е открит в гроб 289 от некропола Сучидава (Румъния), датиран в IV в. (Popilian, Bondoc 2012, 56, 174, pl. XCI). В края на IV – началото на V в. е датиран подобен накрайник от Унгария (Róbert 2012, 52-53, 10. kep-18).

Кат. № 1851 е от гроб 7/ 1985 г. в некропол в м. Метлата до Рупите, Петричко. Според гробните съоръжения, инвентара и монетите некрополът е датиран в периода IV в. пр. Хр. – IV в. Монетите от последния му период са от император Аврелиан до Константин Велики и Констанс (Bozhinova 2015, 253).

Датировка за тип IV: IV в.

Тип V: *кат. № 1855, 1856*: включва големи накрйници с U-образна или силно стилизирана амфоровидна форма, с врязана украса върху лицевата страна: концентрични кръгове, орнамент „птиче око". Прихващат се към колана с два нита, разположени в горната част. Изработвани са от медни сплави, от две отделни пластини, запоени в долната си част, а горната е била раздвоена. Според описанието *кат. № 1855* представлява пластина, украсена само от едната страна (Любенова 1995, 13). *Кат. № 1856* е фрагментиран на две плоски пластини, с украса само върху едната. Наличието на нитове само в горната част и плоските пластини показват, че накрайниците са били раздвоени само в горната си част, за да може краят на колана да се захване там и да се фиксира с нитовете.

Подобен накрайник от Трир (Германия) е определен като шайбовиден от М. Зомер, включен към втора колонна група, датирана в края на IV – началото на V в. Находката вероятно е от гроб, постъпила е в музея в Трир заедно с монети на императорите Хадриан, Констанс и Валентиниан I (Sommer 1984, 76-79, Taf. 53.11). Я. Тейрал датира подобен накрайник в началото и първата половина на V в. (Tejral 2015, 189, 191, Abb. 44.9).

Кат. № 1855 е от късноантична вила при рудник „Бела вода", Перник от края на III – средата на V в. Открита е колективна монетна находка с емисии от 355/ 341 г. до 395/ 408 г. През втората половина на V в. има поствилно обитаване, регистрирано с находки и монети. В горелия кирпич от поствилното обитаване са открити монети на императорите Анастасий I и Юстин I (Любенова 1978, 87; Любенова 1995, 6, 12-13, обр. 6б, в; Божкова 1980, 15; Динчев 1997, 53-54).

Кат. № 1856 е част от колонна гарнитура в гроб 91 от южния некропол на Августа Траяна/ Стара Загора, разкопки през 1988 г. Проучените гробове съдържат находки и монети, които датират южния некропол в периода от средата на II – третата четвърт на IV в. След изоставянето на некропола там е укрита колективна монетна находка с най-късни емисии от първата половина на V в. (Калчев 1989, 74-75; Калчев 1990, 85).

Датировка за тип V: края на IV – началото на V в.

Тип VI: *кат. № 1857-1866*: включва накрйници с кръгла долна част и трапецовидна или правоъгълна горна част. Някои имат луновидни или кръгли отвори в горната част (*кат. № 1857-1859*, *1863-1865*), подобно на амфоровидните накрайници от тип III. Има украсени с врязани концентрични кръгове или линии, както и в техника кербшнит, но се срещат и неукрасени. С изключение на *кат. № 1863* украсата е нанесена само върху едната повърхност. Прихващат се към колана с два нита в горната част. Само един накрайник е имал допълнителна шарнирна плочка, която да го свързва с колана (*кат. № 1862*). Изработвани са от медни сплави. Към типа е включен и *кат. № 1867*.

Отговарят на накрайници форма С – „с шайбовидна форма“ по М. Зомер. Тези с фестонирана периферия (*кат. № 1857-1859* тук) са определени като накрайници с перлен ръб и включени в първа колонна група, датирана между 290-400 г. Украсените в техника кербшнит (*кат. № 1861* тук) са включени във втора колонна група датирана между 380 г. и ранниия V в. (Sommer 1984, 53, 59, 79, Taf. 21.7-8, Taf. 22.1-3). Накрайниците, които имат допълнение в долния край на кръглата част (*кат. № 1863*, *1865*), са определяни като амфоровидни с датировка от края на III – 400 г. (Sommer 1984, 59, 79, Taf. 32.14, Taf. 34.18, 20), както и накрайникът с шарнирна връзка към колана (*кат. № 1862*), датиран във втората половина на IV – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

В гроб от Орнильос дел Камино (Испания) колонна гарнитура с шайбовиден накрайник и витлообразни апликации е датирана в първата половина на V в. (Fernandez 1999, 57-58, 67, fig. 5.1-5). Аналогична колонна гарнитура от Карсиум (Румъния) е датирана в късния IV в. Гробни находка от тока и накрайник подобни на *кат. № 1861* тук, от Хайделберг и Висбаден (Германия) с датирани в началото и първата половина на V в. (Tejral 2015, 145, 148, Abb. 12.8; 189-190, Abb. 43.12, 45.7). В изследване за находки от Британия С. Хоукс и Г. Дънинг разглеждат накрайници с различна форма украсени в техника кербшнит, които се срещат с токи датирани в късния IV – ранен V в. (Hawkes, Dunning 1961, 23, fig. 7). Накрайници украсени в техника кербшнит, с посребряване и ниело от Германия, Шотландия и Дания са датирани в късния IV – първата половина на V в. (Levada 2013, fig. 9.1, fig. 14.1, 5; 232).

Кат. № 1857 е от обект в м. Анище, до Граничак, Белоградчишко. Първоначално сградата е определена като вила, а в последствие като пътна станция, изградена по времето на император Константин Велики и функционирала до средата на V в., когато е напусната. В няколко сезона на проучване там са откривани различни находки и монети от IV в. (Николаева 2004, 103-104; Малкочев 2005, 166; Антонов, Торбов 2006, 178-179; Лука, Татарова 2008, 475-478).

Кат. № 1858 е от християнска базилика в крепост Монтана, разкопки 2009 г. Проучването през сезона показва, че първоначално е построена трикорабна базилика с вписана абсида и две помощни странични помещения. Изграждането е отнесено във втората половина на IV в., а нейното разрушаване е с *terminus post quem*, след 361 г., според откритите монети, отсечени по време на управлението на император Констанций II. През втората половина на V в. върху останките на базиликата е издигната нова просъществувала до втората половина на VI в. според най-късната открита монета на император Юстин II и София, отсечена 568/569 г. (Кабакчиева 2010, 330-332).

Накрайник подобен на *кат. № 1857-1860* е намерен в гроб 975 от Кайзераугст (Швейцария) заедно с фолис с изображение на GLORIA EXERCITUS от 335-341 г. (Sommer 1984, Taf. 30.14, 15).

Кат. № 1861[14]

Кат. № 1862 е от кастела Ятрус при Кривина, Русенско, датиран във втората половина на IV – ранен V в. (Gomolka-Fuchs 2007, 280).

Датировка за тип VI: IV – началото на V в.

Тип VII: *кат. № 1868-1879*: включва накрйници с тясна удължена U-образна форма. Прихващат се към колана най-често с един нит и по-радко с два. Изработвани са от медни сплави или сребро. Според наличието и вида на украсата са разграничени 3 варианта.

Тип VII. а: *кат. № 1868-1874*: включва накрайници без украса или врязани линии в горната част, над под или от двете страни на нитовете.

Кат. № 1868: гробът, откъдето произхожда е датиран в края на III в. и началните десетилетия на IVв. Определен е *terminus post quem* – началото на III в. с монета на император

[14] Изключен, поради несъгласие на проучвателя.

Септимий Север, от гроб, непосредствено под гореспоменатия. По направените паралели на останалите предмети – принадлежности от коланна гарнитура, сребърен пръстен с аметист и бронзова луковична фибула е поставена горната хронологична граница за гроба. Авторът смята, че там е бил погребан военен с нисък ранг или низш чиновник от градската управа на късноримска Сердика. Поради необичайната ориентация на скелета С-Ю, допуска, че вероятно е федерат (Ivanov 2005, 81).

Кат. № 1869-1871 са от Никополис ад Иструм при Никюп, Великотърновско. Принадлежат на късноримския период и са датирани 300-450 г. (Poulter 2007, 23). Накрайник с подобна врязана украса *на кат. № 1869* има от гробница 88 в Лучистое (Крим), датиран в първата половина на V в. (Айбабин 1999, табл. XXIV.14).

Кат. № 1872 е открит при разкопки през 2006 г. в Абритус при Разград, източно от апсидата на базиликата. Разкрито е помещение, в чиито строителни разрушения са открити около 90 монети от IV – първата половина на V в., фрагменти от ранносредновековна керамика, разбити мраморни архитектурни детайли и фрагменти от стъклени кандила, принадлежащи на базиликата. Изграждането на по-ранната базилика е след края на V в., когато е разрушена сградата под нея. Смесените материали показват нарушаване на културния пласт от по-късни интервенции на това място (Радославова, Дзанев 2007, 374-375; Радославова, Дзанев 2008, 359).

Кат. № 1874 е открит в гроб № 2, на жена, в некропол при Бръшляница, Плевенско. В гроба е открита тока от Група А, тип VII. а. 1 (*кат. № 152*), както и монета на император Константин Велики. Проучените пет гроба са датирани в първата половина на IV в. според ритуала, инвентара и пет монети на Константин Велики и Лициний от гроб № 3 (Ковачева 1972, 8-9, 11).

Датировка за тип VII. а: IV – първата половина на V в.

Тип VII. b: *кат. № 1875, 1876*: включва накрайници с врязана украса или ниело в долната част. Украсата може да е върху едната или двете повърхности.

Кат. № 1875, 1876 са случайни находки. Подобни накрайници, но украсени с инкрустации в долната част се срещат с токите в полихромен стил от хунско време, от края на IV – V в. (Приходнюк 2001, рис. 12.7, 8, 10).

Тип VII. c: *кат. № 1878-1879*: включва накрайници с врязана украса от орнамент „птиче око“ и врязани напречни линии в горната част. Украсата е нанесена по цялата дължина, само върху едната повърхност. Към типа е включен и *кат. № 1877*.

Кат. № 1877 е от насипа на гроб № 23 в некропол при Кошарево, Брезнишко. Долната граница на некропола е след средата на V в. Той е възникнал на място, което е обитавано според откритите монети в периода от края на III до първата четвърт на V в., с най-голяма интензивност през втората половина на IV в. Накрайникът е с липсваща горна част, което затруднява неговото датиране (Даскалов, Трендафилова 2006, 27-28).

Кат. № 1878 и *1879* са находки без контекст. Накрайници с подобни форма и орнамент на украсата са включени от М. Зомер в четвърта коланна група, датирана във втората половина на V в. Авторът коментира факта, че датирането на тази група не е категорично, поради малкия брой находки и липсата на монети в тях. Двете гробни находки, съдържащи тези накрайници са от гроб 11 в Айо (Белгия) и гроб 13 от Рединг (Англия) са посочени като пример за наличие на токи, които могат да бъдат и в трета коланна група от първата половина на V в. (Sommer 1984, 72, 80; Taf. 81.2, Taf. 85.2). Находката от Рединг съдържа тока, за която е отбелязано, че се използва и в средата на V в., но този тип се е появява още в края на IV в. (Hawkes, Dunning 1961, 26; 44, fig. 14b). Подобен накрайник с украса от тройни орнаменти „птиче око“, с вълнообразна пунктирна линия между тях, разположена надлъжно е открита в гроб 168 на некропола в Скалистое (Крим). Коланните елементи са разпределени в четвърта хронологична група от първата половина на V в., с аналогии на украсата в техника поансон от Скан-

динавия, Северна Германия и Северна Полша (Айбабин, Хайрединова 2008, 47-48, рис. 25.14).

Кат. № 1878 е в частна колекция. Накрайникът е свързан с токи за чантичка, с неподвижно ухо (токи Група С, тип XI тук) от края на VI – първа трета на VII в. по З. Унце. Направена е аналогия и с накрайници от музея в Шумен (*Кат. № 2009-2011* тук) със същата датировка (Даскалов 2009, 97-98; Даскалов 2012, 78, 286 тип Н. А. V. 1).

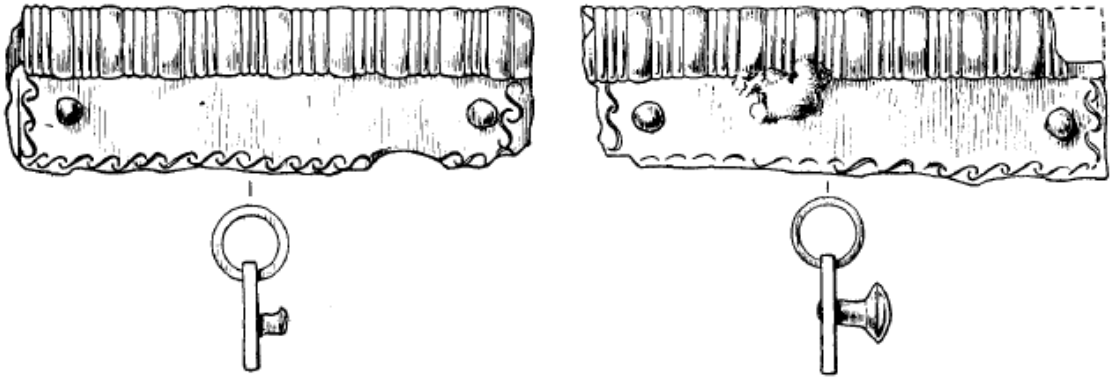
Накрайниците използвани в края на VI – началото на VII в. за чантички и тези от музея в Шумен се отличават от *кат. № 1878* и *1879* по оформянето на горната част за захващане на колана: първите имат приблизително правоъгълен напречен разрез, докато *кат. № 1878* и *1879* имат раздвоен горен край. Друга разлика има в композицията на украсата. При накрайниците от VI – VII в. украсени с орнамент „птиче око", той е разположен надлъжно, в една линия и заема почти цялата ширина на лицевата повърхност, врязаните линии са нанесени около отвора за нит. Лицевата повърхност на *кат. № 1878*, *1879* е разделена от напречни врязани линии, под които е нанесен линейно орнамент „птиче око", а над тях този орнамент образува триъгълник с върха надолу.

Подобен накрайник е открит в гроб 586 от некропол при Нейзац (Крим), където е погребана жена на 21-22 години. Гробното съоръжение е от периода на Великото преселение на народите, за разлика от останалите гробове, които са от римския период. Датиран е във втората трета на V в. Голяма част от гробните находки намират паралели и са свързвани с алани или хуни. В описанието на накрайника се споменава, че вероятно е изработен от две припоени пластини, но обратната не е запазена. Посочените аналози са разпространени в широки хронологични рамки от III до VI в., а предназначението се се свързва с използването за колан или обувки (Khrapunov, Kazanski 2016, 365, 368, 373-374; 366, fig. 3.8).

Датировка за тип VII. с: първата половина на V в.

Тип VIII: *кат. № 1880, 1881*[15]: включва накрйници с правоъгълна форма, едната дълга страна е извита и оформена цилиндрично. Предназначени за широките краища на колан, чиито части при токата и накрайника са от по-тесни ремъци, пришити или фиксирани с нитове към по-широката част на колана. Прихващането към колана е с два нита, по един на късите страни. Изработвани са от медни сплави.

Отговарят на тип VII по С. Хоукс и Г. Дънинг, определени са като част от военния колан, използвани за накрайници и подсилващ елемент. Използването им започва през втората половина на IV в. и продължава и в началото на V в. (Hawkes, Dunning 1961, 6, 4, fig. 2.d, e). Х. Бюлингер представя реконструкции на колани с такъв тип накрайници от средата и втората половина на IV – първата половина на V в. (Büllinger 1969, 63-68; Abb. 35-39). М. Зомер включва аналогични колани гарнитури във втора и трета коланна група, датирани между края на IV и първата половина на V в. (Sommer 1984, Taf. 33.7-9; 46; 48; 49; 57-59; 62;

Накрайници тип VII по Hawkes, Dunning 1961, 4, fig. 2.d, e (отговарящи на тип VIII тук).

[15] Находките от България са изключени от настоящата работа, поради несъгласие на проучвателя.

70; 71; 72.3-6; 75.4-9). Я. Тейрал датира аналогични материали в началото и първата половина на V в. (Tejral 2015, 189-191, Abb. 43-44).

Датировка за тип VIII: втората половина на IV – първата половина на V в.

Тип IX: *кат. № 1882*: включва накрйници с правоъгълна горна част, долната е издължено овална. Гладки, без украса. Прихващат се с два нита разположени в горната част. Изработен е от медна сплав, но има аналогични от злато.

В гроб 58 от некропол II на Истрия (Румъния), разположен на 1,2 м източно от апсидата на църквата е открит златен комплект от две токи, две апликации с врязани „цъфтящи" кръстове и два идентични накрайника (на *кат. № 1882* тук), предназначени вероятно за обувки. Гробът е датиран във втората четвърт на VI в. Позицията на гроб 58 в топографията на некропола предполага по-висока социална позиция на погребания в местната общност. Инвентарът на този гроб е свързан с други подобни материали от региона на Долен Дунав, принадлежащи на територии обитавани от готи-федерати от втората половина на V – първата половина на VII в. (Achim 2015, 293, 297, fig. 10.3; Kazanski 1991, 137).

Датировка за тип IX: средата на VI в.

Тип X: *кат. № 1883-1886*: включва накрйници с издължена листовидна форма, с профилирани дълги страни. Изработени са от медни сплави. Прихващането към колана е с един нит, разположен в горната част.

Четирите накрайника са част от коланна гарнитура от гроб № 12 на некропол № 2 при Рупките, Чирпанско (ант. Карасура). В направената реконструкция тези накрайници са предназначени за краищата на допълнителни ремъци към основния колан. Според гробния инвентар и направени аналогии от некрополите от Калатис, Пиатра Фрекъцей и Суук-су, използването на некропола е отнесено във втората половина на VI в. Монетите намерени в тези комплекси са на императорите Юстин I и Юстиниан. Горната граница на използване на некропола при Рупките, Чирпанско е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, която според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на император Ираклий (Даскалов, Трендафилова 2005, 166, обр. 4; 168-169).

Датировка за тип X: втората половина на VI – началото на VII в.

3. 4. 2. ГРУПА B: Накрайници със „затворен" профил в горната част: типове от I до III / кат. № 1887 – 2011

Група B: със „затворен" профил в горната част. Включва накрайници, чиято горна част образува затворен профил с форма на правоъгълник със заоблени ъгли. Ремъчният край се захваща, влизайки в горната част на накрайника като често преминава през цялата му дължина.

Тип I: *кат. № 1887, 1888*: включва накрйници с правоъгълна форма. Прихващането към колана е с нитове. Изработвани са от медни сплави или от благородни метали.

Кат. № 1887: накрайник с апликирана украса, имитираща филигран. Типът е представен засега с единствен екземпляр, изработен от златна, двойно прегъната пластина. Прихващането към колана е чрез три нита. Намерен е заедно със златна тока (*кат. № 160*) и вероятно са части от един и същи колан. Не е уточнено по коя от страните е прегъването. Разположението на нитовете предполага, че прегъването е по късата страна, на която е разположен един нит и тази част, би трябвало да е долна за накрайника. Другата къса страна, която има два нита следва да е горна за накрайника. Гробницата, в която са намерени предметите е датирана според гроб, който е на едно ниво с нея и съдържа монета на император Валент (Димитров 1960, 100).

Кат. № 1888: е от гроб № 60/ 2012 г. в южния некропол на Абритус, при Разград, заедно с *кат. № 208* и фрагментиран керамичен съд, определен за характерен за втората

половина на IV в. В сектора са открити монети предимно от втората половина на IV в., а най-късните са на император Теодосий II сечени между 425 – 450 г., но нито една не е от проучените гробове (Радославова 2013, 278). Описан е като изработен от двойно прегъната пластина, но всъщност е направен чрез отливане.

Накрайници с подобна форма, но от прегъната пластина отговарят на форма D по М. Зомер и са включени във втора колонна група датирана в края на IV – ранен V в. (Sommer 1984, 55, 62-63, 79, Taf. 23, Taf. 39.9, Taf. 41,2). Този тип накрайници са отнесени към същия период и от М. Наги, а картата на находките показва разпространение от Франция до Северен Кавказ (Nagy 2005, 458, Abb. 31.2; 468, Abb. 35.1-14). Една от най-цитираните находки с подобен сребърен накрайник е от гроб „а" от Варпелев (Дания), с датировка в същия период (Sommer 1984, Taf. 41,2; Grane 2010, 40, fig. 5; Grane 2010a, 188-189, fig. 3-5; Grane 2013, 136, fig. 10; Kazanski 2011, 93, fig. 2). Подобни накрайници от Керч, изработени от злато и сребро са датирани във втората половина на IV – първата половина на V в. (Засецкая 1993, 44; табл. 13.34а, б), както и от съкровище от Бар (Украйна), но с по-тесни и издължени пропорции (Levada 2011, 126, fig. 9.6-7).

Датировка за тип I: края на IV – началото на V в.

Тип II: *кат. № 1889-1975* (*1952-1954* – пластини за затваряне на обратната страна на лети накрайници с П-образен профил): включва накрайници с U-образна форма. Прихващат се към колана с един нит разположен в горната част. По-малките накрайници (виж размерите на вариантите по-долу), вероятно са използвани за допълнителни ремъци към основния колан, за чантички към колана или за обувки. Големите накрайници са предназначени за края на основния колан. Според вида на украсата са разграничени четири варианта.

Тип II. а: *кат. № 1889-1909*: включва накрайници с два (*кат. № 1889,1890*), три (*кат. № 1891-1901*) или множество кръгли (*кат. № 1909*) отвори или комбинация от кръгли, капковидни и луновидни отвори, наподобяващи човешко лице (*кат. № 1902-190*). Най-често са изработвани чрез отливане от медни сплави на целия накрайник. Ажурната украса върху лицевата страна, обикновено се повтаря и върху обратната (с изключение на *кат. № 1907*). Само *кат. № 1890* е изработен от две сребърни пластини запоени отстрани с допълнителна лента, неговата ажурна украса е само върху лицевата страна. В типа са включени по-тесни и къси накрайници (шир. между 1,3 и 1,95 см и дълж. между 2,25 и 2,75 см) и по-дълги и широки (шир. между 2,3 и 2,6 см и дълж. между 4 и 4,4 см).

В гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния) с датировка в VII в. са намерени пет накрайника идентични на *кат. № 1891-1901* (Petre 1987, pl. 130.bis.207.e). Накрайник от този тип, аналогичен на *кат. № 1902, 1903*, е открит в гроб 9/1977 в Цибилиум (Абхазия), датиран в VII в. (Воронов, Бгажба 1979, 69, рис. 17). Подобен на *кат. № 1907* от Ибида (Румъния) е датиран в VI в. (Opaiţ 1991, 46-47, fig. 18.56).

Летите накрайници с кръгли отвори отговарят на тип Н. А. I. 4 по М. Даскалов, типът е датиран във втората половина на VI – началото на VII в., а тези със стилизирано изображение на човешко лице на тип Н. А. I. 5, датиран във втората трета на VI – началото на VII в. (Даскалов 2012, 75-76, 286, табл. 4).

Кат. № 1897, 1899 са е от Акве Калиде. Находката е от 2011 г. заедно с тока и апликация (*кат. № 779*, *1741* тук). Авторът предполага, че най-вероятно (тъй като нямат посочено местонаходище) произхождат от проучваните в парка подобекти „крепостна стена" и „църква". Не е сигурно, че тези находки са от едно и също място, но поради общото им съхранение се предполага че са колективна находка. Масовият материал от тези два подобекта включва монети, керамика, енколпиони и др. датирани в ранновизантийската епоха (Момчилов, Димитрова 2014, 15).

Тип II. b: *кат. № 1910-1941*: включва накрайници с U-образен ажурен отвор, чиято горна част е оформена като лястовича опашка, комбиниран с кръгли и/ или капковидни и

луновидни отвори. Към варианта е включен и *кат. № 1942*.

Най-често са изработвани от медни сплави, по два основни начина. При единия начин се отлива целия накрайник и имат еднаква ажурна украса върху двете страни (*кат. № 1911-1915*, *1930-1940*). При другия се отлива П-образен лицев профил, чиято обратна страна е затваряна с допълнителна плътна пластина. Ажурната украса е само върху лицевата, П-образна част (*кат. № 1910*, *1916-1929*, *1941*, *1942*). В типа са включени, както по-тесни и къси (шир. между 1,1 и 1,4 см и дълж. между 2,6 и 3,15 см), така и по-дълги и широки накрайници (шир. между 1,1 и 2,5 см и дълж. между 4 и 4,4 см).

По-малките ляти накрайници отговарят на тип Н. А. III. 3 по М. Даскалов, а по-големите на тип Н. А. I. 3, датирани във втората трета на VI – първа четвърт на VII в. (Даскалов 2012, 75, 77, 286, табл. 4).

Изрязаните от ламаринка с ажурна украса подобна на *кат. № 1919-1941* отговарят на тип В2 по П. Шомоги (Somogyi 1987, Abb. 2.13,14). Според него рядко се срещат в Карпатския басейн. По-често се намират в Италия от лангобардски гробове, където не могат да се датират преди 568 г. Срещат се само във Византийски територии и тези в непосредствена близост. Изглежда не са използвани от конните номади. Вероятно са произвеждани във византийски работилници за населението на граничните провинции. Не е ясно откъде лангобардите се запознават с този тип накрайници, тъй като не е донесен от аварите. Направен е опит според технологията на производство да се разграничат етническа и хронологическа разлика. Конкретно за апликациите, счита че летите предхождат по време пресованите, въпреки че принадлежат на номадската култура. Докато изработените от ламаринка се считат за византийски (Somogyi 1987, 130-135). Ч. Балог също разделя на три групи апликации и накрайници (без разграничаване на функциите) от Карпатския басейн, според техниката на изработка: в група 1 са включени лятите, в група 2 изрязаните и в група 3 пресованите. Най-ранни са тези от групи 1 и 2, открити в германски контекст, определени като византийска продукция внесена в Карпатския басейн през втората трета на VI в. Група 1, в аварски контекст също не са считани за местно производство, а за донесени, но се срещат в комплекси от последната трета на VI в. Група 3 е определена като произведена на място от края на VI – първата половина на VII в. (Balogh 2014, 43-44; 50, fig. 4.1, 6; 51, fig. 5).

В некрополи на Крим подобни накрайници на *кат. № 1923-1931* са датирани във втората половина на VI в.: гробница 74 от некропола Лучистое; гроб 54 от Суук-Су (Айбабин 1999, 113, рис. 44.22; табл. XXXI.10). Накрайници аналогични на *кат. № 1939*, *1940* отговарят на колонни части с геометрична ажурна украса тип Н1 по М. Шулце-Дьорлам, датирани във втората половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 265-268). Подобен е открит и в гроб В.14 в Пиатра Фрекъцей (Румъния) с датировка в VII в. (Petre 1987, pl. 130.bis.207.e). Накрайник от този тип, от Верхняя Эшера (Абхазия) е датиран в VII в. (Воронов, Бгажба 1979, 69, рис. 10). Подобни накрайници изработени от сребро има от гроб 132 (с монета на император Юстиниан, отсечена 538/ 545г.) и 137 в некропола на Калатис (Румъния), и в двата гроба са открити при таза (Preda 1980, pl. XXXIV. M-132.2, M-137.3). От гроб 54 в Суук-Су (Крим) подобен е датиран във втората половина на VI в. (Амброз 1971, 115, рис. 5.10).

Кат. № 1919, 1921 са от гроб № 12 в некропол № 2 при Рупките, Чирпанско (ант. Карасура). Според гробния инвентар и направени аналогии от некрополите от Калатис, Пиатра Фрекъцей и Суук-су, използването на колонната е отнесено във втората половина на VI в. Монетите намерени в тези комплекси са на императорите Юстин I и Юстиниан. Горната граница на използване е обвързана с края на обитаване през ранновизантийския период на близката крепост в м. Калето, която според монетите е по времето на император Фока или началните години на управлението на Ираклий. Според направената реконструкция по-малкият накрайник е предназначен за ремък на чантичка към колана, а по-големия за самия колан (Даскалов, Трендафилова 2005, 168-169; 166, обр. 4).

Кат. № 1931 е от Големаново кале при Садовец, Плевенско. Разгледан е заедно със сребърни накрайници Садовско кале (*кат. № 1943-1948*), където материалите са от горял пласт в края на VI в. и находките от там са датирани във втората му половина. Според З. Унце, вероятно са Дунавско копиране на понтийските сребърни накрайници, част от многосъставна сребърна гарнитура за колан, белег за принадлежност на по-богати личности. Елементите на ажурната украса са с посочени паралели от Русия, Крим и Румъния (Uenze 1992, 184, 187-190).

Кат. № 1934 е от крепост на нос Свети Атанас при Бяла, Варненско. Намерена в пласт от VI в. на сграда 5 (информация от В. Йотов АМ Варна). Пристанищният град е опожарен и изоставен при аваро-славяското нашествие от 614 г. (Йотов, Минчев 2013, 76).

Тип II. c: *кат. № 1943-1951*: включва накрайници с ажурно изрязване във формата на стрела, чиито връх често завършва със сърцевидна форма. Изработвани са от сребро. Лицевата и обратната страна са изрязани от ламаринки, споени с допълнителна лента. Обратната страна може да бъде плътна, без украса или с ажурна украса, различна от тази върху лицевата страна.

Включени са в тип Н. С. II по М. Даскалов. Типът е датиран във втората половина на VI – началото на VII в. Посочена е аналогия с гробове от Калатис (Румъния), заедно с монета на император Юстиниан I, отсечена в периода 538-542 г. (Даскалов 2012, 80-81, 286, табл. 4).

Кат. № 1943-1948 са от Садовско кале при Садовец, Плевенско. Всички материали са от горял пласт в края на VI в. и находките от там са датирани във втората му половина. Според З. Унце, вероятно са Дунавско копиране на понтийските сребърни накрайници, част от многосъставна сребърна гарнитура за колан, белег за принадлежност на по-богати личности (Uenze 1992, 184, 190).

Кат. № 1949-1950 са от крепост при Нова Надежда, Хасковско. Според нумизматичния материал крепостта е изоставена по време на император Юстин II. Изказано е предположение, че двете пластини може да са от един накрайник (Даскалов, Думанов 2003, 194; Даскалов 2012, 81). След личното ми запознаване с находките, налагането на двете части показва, че те прилепват плътно една до друга, следвайки неравностите получени при фрагментирането, което подкрепя предположението, че най-вероятно са от един накрайник.

Тип II. d: *кат. № 1955-1974*: включва плътни накрайници. Изработвани са чрез: отливане от медни сплави с врязана украса нанесена само върху лицевата страна (*кат. № 1955-1962*, *1965*); пресоване най-често за тези от благородни метали, с релефна украса, получена при самата изработка (*кат. № 1963*, *1968-1975*). По-рядко се срещат изрязани от две отделни пластини, запоени с допълнителна метална лента (*кат. № 1964*) и врязана украса.

Летите накрайници отговарят на тип Н. А. I. 2, а споените от две пластини на тип Н. С. I (*кат. №* 1964) по М. Даскалов, датирани в средата и втората половина на VI – начало на VII в. Пресованите накрайници отговарят на тип Н. В, с датировка втората половина на VI – първа четвърт на VII в. (Даскалов 2012, 75, 78-80, 286, табл. 4).

Всички накрайници са находки без контекст с изключение на *Кат. № 1969*. Публикуваните като серии от фондовете на музеи, датирани в рамките на VI – VII в. са свързвани с находките от т. нар. тип Мартиновка (Плетньов 1997; Дончева 2007). Тази теза е застъпена и от различни чужди автори (Balint 1992, 424-429; Schulze-Dörrlamm 2009, 268-269; Balogh, Wicker 2012, 555, Abb. 7.15; Kazanski 2013a, 832-833, fig. 32.12, 17-26).

Кат. № 1967 според аналогии с находки от Крим, Унгария и Италия е датиран в периода 590 – 650 г. с предположение за сваляне на горната граница до 30-те години на VII в. (Хрисимов 2007, 99-100).

Подобни накрайници са класифицирани от М. Шулце-Дьорлам в тип Н2 за тези с врязана украса в симетрично-линеарен орнамент и тип Н3 с орнамент „точка-запетая“, датирани в края на VI – началото на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 268-273). Според Ф. Дайм

накрайниците с линеарна украса и в стил „точка-запетая“ са разпространени в късния VI – началото на VII в. от Италия до Черно море (Daim 2010, 63-64). От некропола при Алмалик-дере (Крим) сребърни накрайници с линеарен орнамент са датирани в края на VI – първата половина на VII в. (Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011, 169, fig. 19.4, 5).

Кат. № 1969 е от крепостта в м. Яйлата при Камен бряг, Добричко. Последните монети са от времето на император Маврикий Тиберий, отсечени 578/ 589 г. (Хрисимов 2007, 98-99).

Подобни на *кат. № 1969*: Най-близкият аналог (стилово и географски) е находката от Ак-Алан (Турция), с най-късни монети на император Ираклий, отсечени 613-625 г. (Филов 1912/ 1913, 324; Юрукова 1992, 10-16). Е. Гарам разглежда колани комплекти от Унгария - Кунагота, Озора-Тотипуста и Кишкьорош, съдържащи подобни пресовани накрайници. В гроба от Кунагота са открити заедно с монета на император Юстиниан I, отсечена 545/ 565 г. В анализа е включена и находка от Италия с монета на император Фока. Украсата на коланните елементи от Кишкьорош е с мотиви от срещуположно изобразени гълъби, заедно с монети на императрите Ираклий и Константин IV, което показва, че при аварите този тип е на мода до края на VII в. (Garam 1992, 153-154; 230-231, Taf. 58-60; 249, Taf. 77). Находките от Кунагота и Озора-Тотипуста са коментирани и от Ф. Дайм. Представена е и реконструкция на колана гарнитура по образец от находките в Кунагота (Daim 2010, 64-67, pl. 5). В аварския некропол при Замарди (Унгария) от края на VI – VII в. такива накрайници са открити в гробове 623 и 867, а подобни на *кат. № 1968* в гробове 1140 и 1271 (Bárdos, Garam 2009, 384, Taf. 180.2; 407, Taf. 203.1; 408-409, Taf. 204.8, Taf. 205.7). От Думбръвени (Румъния) има матрица за подобни накрайници (Harhoiu 1999-2001, 128, Taf. IV.19). М. Шулце-Дьорлам отделя накрайниците украсени с огледално-симетричен растителен орнамент в тип H4, с приложена карта на разпространение, показваща находки от Сирия, Турция, Сърбия, Унгария и Италия. Типът е датиран в първата половина на VII в. (Schulze-Dörrlamm 2009, 274-278)

Ч. Балинт проследява използването на различни техники при находки свързвани с аварите, отчитайки че те не се различават съществено от тези на техните европейски и византийски съвременници. Контакта на аварите с византийската империя може да се проследи в типологията, украсата и материалите използвани от техните златари. Аварската култура от VI – VII в. показва различия спрямо тази от VIII в., които са отразени в изделията и тяхната изработка. Техниката на леене не е популярна и се свързва само с ранноаварския период от края на VI в. предимно като чужд елемент на тази култура. Летите колани комплекти при аварите се появяват едва в края на VII – VIII в. Качеството на изработка е обвързано предимно със социалния статус на потребителя. Представени са плочки за псевдотоки токи подобни по форма на *кат. № 1970* (Balint 2010, 148, 157; 151, pl. 25). От Британския музей, подобен златен накрайник е датиран в VII в. (Entwistle 2010, 21, № 3).

Кат. № 1970: накрайникът е от Ветрен, Силистренско/ антична крепост Тегулициум. Наличието на накрайника се свързва с аваро-славянските нашествия от първата половина на VII в. или в края на века с идването на Аспаруховите българи. За обитаване свидетелстват монети на император Юстин I, някои колани принадлежности и керамични фрагменти. Липсват юстинианови монети, но след 565 г. монетното обращение се възстановява и животът се активизира, както свидетелстват монетите на император Юстин II, някои типове амфори, фибули и колани украси, които най-общо се датират във втората половина на VI в. Вероятно окончателното напускане на кастела е около 610 г. или 625 г., когато според монетите и писмените извори са изоставени почти всички последни укрепления в Добруджа. През VIII – IX в. се предполага, че мястото не е обитавано, поради отсъствието на накити, керамика и други находки, характерни за този период (Атанасов, Йорданов 1994, 19, 47-48). Горната граница за разпространение и употреба на подобни

накрайници от Крим достига до края на VII – VIII в. (Приходнюк 2001, 168, рис. 25. 4-6; Айбабин 2003а, 55-56, 115, табл. 29. 6-7).

Датировка за тип II: втората половина на VI – начало на VII в.

Тип III: *кат. № 1976-2011*: включва накрайници с тясна издължена форма, със стесняване по дългите страни. Прихващат се към колана с един нит, разположен в горната част. Изработвани са от медни сплави чрез отливане. Врязаната украса е нанесена само върху лицевата повърхност. Орнаментите са симетрично разположени по дългите страни и включват: S-видни елементи в горната и долна част на накрайниците, свързани с права линия (*кат. № 1977-2000*) или с двойка S-ве в горната част, разделени от вертикална линия, завършваща с незатворен кръг, в средата на вертикалната линия има единични или двойни, подобни на Y (ипсилон) врязвания (*кат. № 2003-2005*); комбинации от S-видни и дъговидни врязвания по двете дълги страни или надлъжно в средата (*кат. № 2001, 2002, 2006, 2007*); орнамент „птиче око", разположен в колона по дължината на накрайника (*кат. № 2009-2011*). Вероятно украсата е отбелязвана при отливането, след което е допълнително обработвана с различни инструменти. Предназначени са за ремъчета на чантички към колана.

Използвани са с токи тип Салона-Истрия (тип XI. а тук), от края на VI – първата половина на VII в. Приведени са примери от Крим и Унгария на комплекти от този тип токи и накрайници (Uenze 1966, 145, Abb. 2; 175, Abb. 17.7,12). Отговарят на тип H. A. V по М. Даскалов, с различни варианти според орнамента на украсата, датиран в последната четвърт на VI – първата трета на VII в. Комплект с тока и накрайник е открит в некропола на о-в Св. Кирик, при Созопол, посочени са и подобни от Несебър и Царичин град (Даскалов 2012, 77-78; 237, обр. 67.11, 12; 286, табл. 4).

Кат. № 1976: Накрайникът е без точен аналог, но е свързан с типове токи от втората половина на VI – началото на VII в. (Станилов 1995, 164).

Кат. № 1984 е от крепост на нос Свети Атанас при Бяла, Варненско. Изградена е през втората половина на IV в. като църковен център прераства в малък пристанищен град, опожарена и изоставена при аваро - славяското нашествие от 614 г. (Йотов, Минчев 2013, 76).

Кат. № 1985 е от гроб № 15 в некропол на о-в Св. Кирик, при Созопол използван през периода V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297).

Датировка за тип III: края на VI – първа половина на VII в.

3. 5. Разни

3. 5. 1. Езичета: кат. № 2012-2022

Включени са характерни езичета, които са разпознаваеми като, принадлежащи към определени типове токи. Използвани са при повече от един тип, затова са представени отделно. Повечето са случайни находки, без археологически контекст.

Кат. № 2012-2014. Изработени са от сребро, с позлата, обратната страна/ вътрешността им е куха. В основата е пробит отвор, в който е захващана кукичката за окачване към рамката. Подобен тип езичета имат токите от Група А, тип II. g от втората половина на V – VI в. и тип IX от втората половина на V в.

Кат. № 2015. Изработено от медна сплав. Извитата част при основата на езичето, за захващане към рамката е с отчупен край. Подобно езиче, но украсено с опрнамент „птиче око" в основата има тока включена от М. Шулце-Дьорлам в тип А13, датиран в първата половина на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 28-29, № 28).

Кат. № 2016. Изработено от медна сплав. Масивен, с триъгълно напречно сечение и характерна широка, трапецовидна основа, с напречни набраздявания. Върхът е извит над рамката и отделен от средната част с 1-3 напречни релефни пръстена. Такива езичета имат оребрените В-образни рамки от края на V – ранния VI в. (виж *кат. № 1211-1214* тук).

Кат. № 2017. Изработено от медна сплав. Масивен, с триъгълно напречно сечение. Основата е трапецовидна, с извит връх. Върху горната повърхност има врязани напречни линии и нанесени с пунктир. Подобни масивни езичета имат рамки от края на V – първата половина на VI в. (виж *кат. № 1065, 1075, 1152, 1154* тук).

Кат. № 2018. Изработено от медна сплав. Значително дълго езиче, извито само при върха, предназначено за тока с издължена рамка. Открито е при проучване на крепостта на нос Св. Атанас, при Бяла, Варненско, разкопки 2014 г. През сезона са открити масивни зидове на сгради от края на IV – VII в. Проучено е продължение на улица от VI – началото на VII в. (Йотов, Минчев 2015, 289-290). Тока от Група С, тип VI. b. 3, *кат. № 520* тук (тип Сучидава) от втората четвърт на VI – начало на VII в. е открита на същата дълбочина през 2014 г. (информация от В. Йотов, АМ Варна). Токата от Група А, тип XIII, *кат. № 327*, датирана във втората половина на VI в. има издължена рамка и сравнително дълго езиче, което има зъбче в средата на дължината си.

Кат. № 2019. Изработено от медна сплав. Открито в обект Св. Никола, община Банско през 2014 г. в горял пласт, отнесен след времето на император Юстиниан I (Баряков 2015а, 474). Такива езичета имат токите от Група А, тип XV и Група С, типове VIII. a, b, IX, X, XI, датирани във втората половина на VI – първата половина на VII в.

Кат. № 2020, 2021. Изработени от медна сплав, с правоъгълно гнездо за инкрустиране в основата. *Кат. № 2020* е датиран според аналогии с типологиите на М. Казански и М. Шулце-Дьорлам в късния V – първата половина на VI в. С посочени примери от Сирия, Швейцария, Германия и Франция (Хараламбиева 2004, 230). Към тях може да се добави и тока с подобно езиче от Арси-Сент-Реститю (Франция) от гроб датиран в последната трета на V – началото на VI в. (Казанский, Перен 2014, 271-272, рис. 5.5).

Кат. № 2022. Изработено от медна сплав. Открито е при проучване на крепостта на нос Св. Атанас, при Бяла, Варненско, разкопки 2014 г. Аналогично езиче има сърцевидна масивна рамка от Турция включена в тип А12 от М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на V – първата четвърт на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 26-28, № 27).

3. 5. 2. Други: кат. № 2023-2032

В групата са включени единични находки от: рамки, токи и плочка (*кат. № 2023-2028*) и фрагментирани апликации и накрайници (*кат. № 2029-2032*).

***Кат. № 2023**:* Тока с овална форма, с оформен улей за езичето. Изработена е от нефрит, а езичето от медна сплав.

Открита при проучване на кастела Ятрус, при Кривина, Русенско. Токата със сигурност е функционирала без плочка. В Северночерноморските и Монголските степи има халки от нефрит за окачване на меч в богати гробове на войни сармати от I в. пр. Хр. – IV в. или на хуни от IV – V в. Токи от минерали се срещат в рамките на византийската империя и варварския свят през V – VI в. Някои са директен внос от Китай, а други са произвеждани по китайски образец. Вероятно са внасяли суров материал, поради интереса на източните конни народи към магическите свойства на скъпоценните камъни. Поради средното качество на изработката на токата, авторът счита, че е произведена от номади. Вероятно с подобни токи е бил отбелязван и социалният ранг и тя е принадлежала на федерат, който е бил на служба или е била предназначена за подарък. По паралели с други изделия от минерали и намирането на токата при опожаряване през от втората четвърт на V в. нейната датировка е отнесена към този период (Gomolka-Fuchs 1999, 191-194). Токи от прозрачен кварц от Германия са включени в тип А4 по М. Шулце-Дьорлам, датиран във втората половина на V – началото на VI в. (Schulze-Dörrlamm 2002, 11-12, № 4, Abb. 2.1).

Кат. № 2024: Правоъгълна тока със заоблени ъгли, изработена от кост, с украса от орнамент „птиче око“ върху лицевата повърхност.

Токата е от разрушен гроб, датиран в V в. по монета, която е намерена в гроба. Останалият инвентар включва детска бронзова гривна и стъклено манисто. Токата не е довършена, няма следи от употреба (Табакова-Цанова 1981, 141) и не може да се определи дали би била използвана с плочка. Тока с масивна D-образна рамка от кост, с плочка и езиче от бронз е открита във гроб 14 от некропол II на Сингидунум (Сърбия), датирана в втората трета на V в. (Јанковић 1997, 331, № 569; Иванишевић 2009, 48, № 13). От Сингидунум е и масивна рамка от слонова кост, с по-тънка част при захващането на езичето, открита като случайна находка, датирана в средата на V в. (Јанковић 1997, 309, 332, № 571).

Кат. № 2025: Тока от желязо, с фрагментирана, подвижна плочка, което не позволява да се определи към някой от типовете токи в Група А. Открита в зидана гробница, с полуцилиндричен свод, която не е била отваряна след последното си използване. Погребалният комплекс е определен като раннохристиянска фамилна гробница, изградена в рамките на втората половина на IV в. използвана и през V в. Токата принадлежи на едно от по-късните трупополагания в гробницата. Сред гробните дарове са открити и две монети в много лошо състояние, едната е антониниан от края на III в., а другата е от тип с най-вероятна датировка 30-40-те год. на IV в. (Нехризов, Тодорова 2008, 87-112).

Кат. № 2026: Случайна находка от СИ България. Деформирана отливка на апликация или тока, вероятно производствен брак. На обратната страна личат следи от неопределими приспособления (шипове или нитове) за прихващане към ремък, изляти заедно с нея. Ажурната украса е близка до тази на токите от Група С, тип VIII. b, разпространени от втората четвърт на VI – началото на VII в. Сходство в тази украса има и с апликакации от Група В, типове I, XV-XX от същия период. Разположението в надлъжна ос на двете приспособления за прихващане е по-характерно за повечето апликации от Група В. При типовете токи със сходна ажурна украса, те са разположени в хоризантална ос, или образуват триъгълник, когато приспособленията са три.

Кат. № 2027: Бронзова плочка от тока, корозирала, с налепи, личат си три отвора за нитове, един от тях е запазен. Формата на плочката позоволява да се определи като част от тока в Група А. Открита в крепост на нос „Свети Атанас при Бяла, Варненско, в сграда 1, с голямо количество цели и фрагментирани керамични лампи, заедно с монети от края на IV – началото на VII в. (Йотов, Минчев 2013, 46; Йотов, Минчев 2014, 218-219; допълнителна информация от В. Йотов АМ Варна). В същата сграда е намерена и плочка от токи Група А, тип VII. b. 2 (*кат. № 259*) от втората половина на V – първа половина на VI в.

Кат. № 2028: Бронзова плочка, с кръгли и петоъгълни ажурни отвори, врязана украса с орнамент "птиче око" и врязяни линии; с четири дупки за нитове, единият ъгъл с четвъртата дупка е отчупен. Поради фрагментирането не е ясно дали е плочка от тока или отделна апликация. М. Зомер включва токи с подобни плочки в сорт 2, форма В, от първа колонна група датирана между 290-400 г. Гробна находка от Унгария включва подобна тока и аналогична апликация в обща колонна гарнитура (Sommer 1984, 59, 79, Taf. 14.1, Taf. 32.4).

Кат. № 2029: Бронзова апликация, ажурна, фрагментирана. Запазен е един нит излят заедно с нея. Ажурна украса, врязани линии и орнамент „птиче око". Няма точен аналог, но наподобява апликациите от Група В, тип VIII от втората половина на VI – началото на VII в.

Кат. № 2030: Трапецовиден накрайник с кръгло допълнение, фрагментиран. Много рядка форма на коланен накрайник, датиран в IV – V в. З. Унце предполага, че може да е част от чантичка към колана (Uenze 1992, 175-176)

Кат. № 2031: Фрагментиран накрайник, бронзов, позлатен с врязана пунктирна украса. От Садовско кале при Садовец, Плевенско. Всички материали са от един пласт, горял в края на VI в. З. Унце споменава паралели от Карпатския басейн. Стилистично тази украса е свързана с находки от гепидски некрополи (Uenze 1992, 191-192).

4. ТЕРИТОРИАЛНО И ХРОНОЛОГИЧНО РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОЛАННИТЕ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

В приложените карти[16] са включени само находки със сигурно местонамиране и археологически контекст. Останалите (откупените от музеите, даренията и конфискуваните незаконно притежавани находки) не носят достатъчно надеждна информация за своя произход и местонамиране. Тяхното нанасяне на карта не би било коректно, а представената картина на разпространение може да бъде подвеждаща.

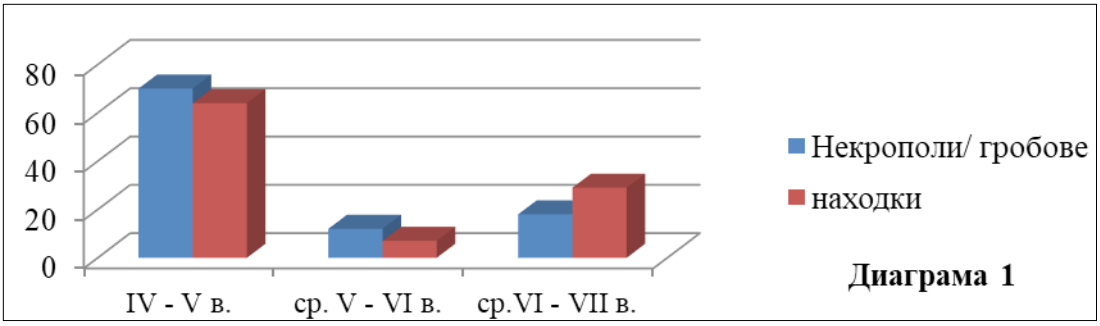
4. 1. Анализ на археологически обекти с местонамиране на колани принадлежности

Резултатите от броя на обектите с находки на колани принадлежности е: 332 находки от 42 крепости и селища и 352 находки от 69 некропола/ гробове. Броят на находките е почти равен от двата вида обекти, но броят на крепостите и селищата е почти два пъти по-малък от този на некрополите.

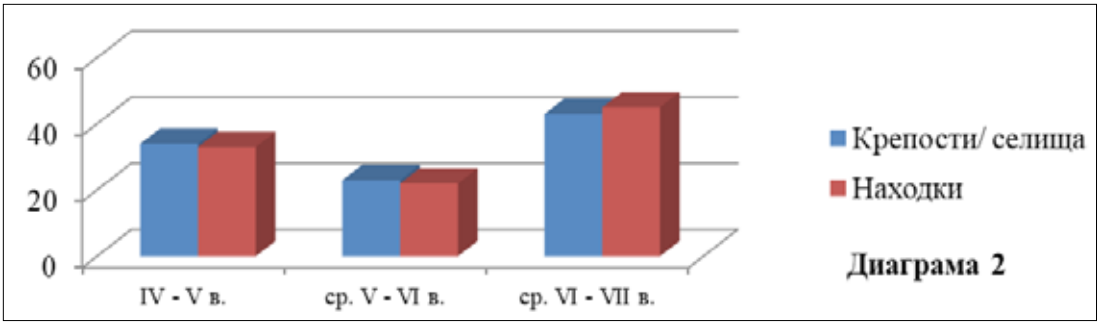
Процентното разпределение на колани принадлежности показва, че през периода от края на III – началото на V в. в 70% от проучените некрополи/ гробни съоръжения се съдържат 64% от общия брой находки. За периода от втората половина на V – началото на VI в. в 12% от некрополите са открити 7% от находките. За периода от втората половина на VI – началото на VII в. в 18% от некрополите са открити 29% от находките. В два от общия брой некрополи има материали от края на III – началото на VII в. (Диаграма 1).

Процентното разпределение от крепости/ селища показва, че през периода от края на III – началото на V в. в 34% от обектите са открити 33% от находките. През втората половина на V – началото на VI в. в 23% от обектите са произхождат 22% от находките. От втората половина на VI – началото на VII в. в 43% от крепости/ селища са намерени 45% от находките. В девет обекта от общия брой има материали от края на III – началото на VII в. (Диаграма 2).

Данните в приложената статистика са определени от нивото на проучване на съответните обекти в страната и отразяват наличните до момента резултати.

Диаграма 1

Диаграма 2

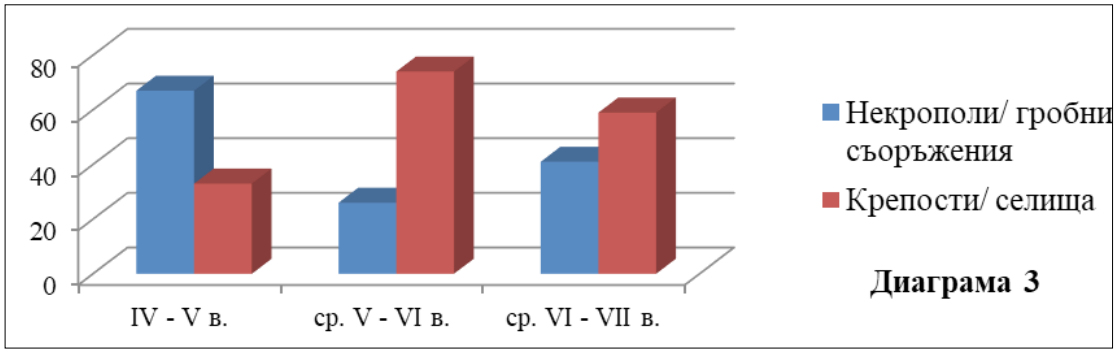
[16] *Номерата на обектите в картите отговарят на номерата на обектите в приложението.*

Анализът на тези данни (Диаграма 3) показва значително преимущество в полза на находките от некрополи и гробни съоръжения от края на III – началото на V в. спрямо тези от крепости и селища. Тази тенденция коренно се променя след средата на V – началото на VI в., когато почти три четвърти от находките произхождат от крепости и селища и се запазва, макар и не толкова изявена през втората половина на VI – началото на VII в.

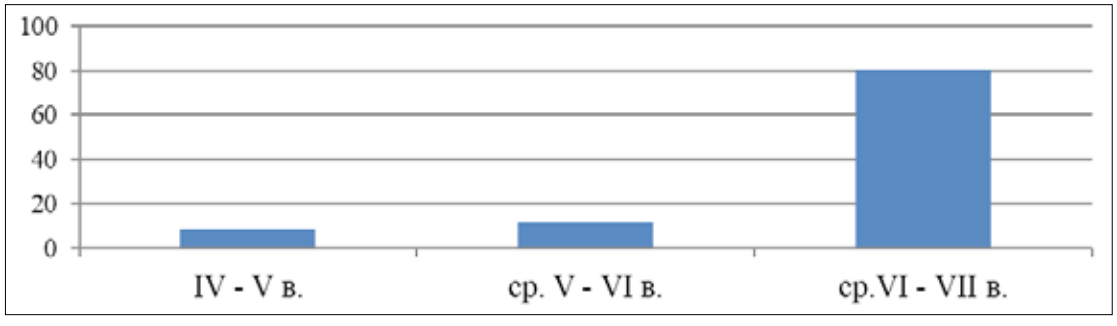
Значителен брой находки за съжаление нямат археологически контекст и не могат да бъдат включени в анализа за вида на обекта, от който произхождат, дори местонамирането им не може да бъде потвърдено със сигурност. Все пак трябва да се отбележи, че статистически най-голямо концентрация на находки има в североизточната част на България. Повече от 25% от всички включени тук находки са с обявен произход от този регион. Множество селища от регионите на Шумен, Добрич и Варна образуват гъста мрежа от съвременни селища, посочени за място на произход за тези находки. Причината за голямото количество материали може да се дължи на различни фактори. Формиране на богата фондова наличност вследствие откупки, дарения и конфискувани материали в музеите на големите градове (особено Варна и Шумен). Наличие на множество, реални антични обекти в региона свързани с историческото развитие и събития през този период.

Процентното съотношение на коланните елементи спрямо хронологичната им принадлежност (Диаграма 4) показва над 80% находки от втората половина на VI – началото на VII в.

Управлението на император Юстиниан I е свързано с някои промени в имперската администрация, особено в граничните области, изложени все по-често на масирани варварски набези. През 536 г. била учредена област *questora exercitus* и длъжността *questor Iustinianus exercitus* – със седалище в Одесос, на който били подчинени Долна Мизия, Скития, Кария, Цикладските о-ви и Кипър. Новата квестура е пореден опит да се защити Долнодунавската граница. Функциите ѝ били предимно преразпределяне на приходите

Диаграма 3

Диаграма 4: СИ България - разпределение на случайните находки в хронологични групи

Таблица 7: Находки от некрополи и гробове.

Населено място	Брой	Датиране			
		300	400	500	600
Абланица	**4**				
Аканджиево	**1**				
Арнаутито	**1**				
Арчар	**4**				
Бабово	**1**				
Балчик	**1**				
Банско/ м. Карагонско	**19**				
Барутин	**1**				
Батак	**1**				
Беден	**1**				
Боровица	**2**				
Бръшляница	**3**				
Варна	**5**				
Великово	**1**				
Горна козница	**1**				
Горун	**2**				
Грохотно	**2**				
Девин	**1**				
Девня	**3**				
Драшан	**2**				
Дуванлии	**1**				
Ивайловград	**6**				
Кабиле	**1**				
Калиакра	**1**				
Кап. Димитриево, Пловдивско	**3**				
Караново	**5**				
Карнобат (общ.)	**2**				
Ковачевец	**1**				
Копривлен	**2**				
Кошарево	**4**				
Кюстендил	**6**				
Лом	**1**				
Любенец	**2**				
Ляски (Ново лески)	**2**				
Мартен	**26**				
Меричлери	**1**				
Несебър	**17**				
Обручеще	**2**				
Оризово	**1**				

Населено място	Брой	Датиране			
		300	400	500	600
Осеново	**3**		88		
Островица	**1**				
Павелско	**1**				
Пейчиново	**2**				
Перник/ Варош	**2**				
Плевен/Стражата	**47**				
Плевен/Плочата	**7**				
Пловдив	**3**				
Разград	**18**				
Разделна	**1**				
Рупите	**8**				
Рупките	**6 + 15**				
Св. Кирилово	**1**				
Свищов	**2**				
Силистра	**10**				
Скребатно	**3**				
Созопол/ Св. Кирик	**19**				
Созопол/ пл. Хан Крум	**12**				
София	**15**				
Стара Загора, Чаталка	**1**				
Стара Загора, Три могили	**1**				
Стара загора	**25**				
Старо село, П.	**1**				
Старо село, Сл.	**1**				
Твърдица	**1**				
Троян	**1**				
Фотиново	**1**				
Хан Крум	**2**				
Ямбол	**1**				

Таблица 8: Находки от селища и крепости

Населено място	Брой	Датиране			
		300	400	500	600
Банско/ Ситан кале	**6**				
Банско/ Св. Никола	**3**				
Бяла (Варн.)	**47**				
Варна	**7**				
Видин	**2**				
Гиген	**1**				
Горна крепост	**1+1**				
Граничак	**3**				
Дебелт	**12**				
Дичин	**2**				
Дренково	**2**				
Дупница	**1**				
Кабиле	**1**				
Каварна	**1**				
Каварна/ „Яйлата”	**2**				
Калиакра	**6**				
Карнобат (общ	**2**				
Ковачевец	**9**				
Кози грамади	**1**				
Кривина	**35**				
Кюстендил	**4**				
Ломец	**4**				
Мировяне	**1 + 1**				
Монтана	**1 + 1**				
Никюп	**9**				
Перник/ Кракра	**9**				
Перник/Бела вода	**1 + 1**				
Разград	**17**				
Рупите	**1**				
Русе	**1 + 1**				
Садовец	**41**				
Садовец	**22**				
Самоков	**1**				
Сваленик	**3**				
Свищов	**27**				
Силистра	**2**				
Сливен	**3**				
Средец	**1**				
София	**4**				
Стара Загора	**10**				

Населено място	Брой	Датиране			
		300	400	500	600
Стройно	**1**				
Тутракан	**5**				
Черноморец/ Акра	**12**				
Черноморец/ Хрисосотира	**4**				

от по-богатите провинции към Скития и Долна Мизия. Нейното създаване отразява влошения стандарт и невъзможност за обезпечаване на нуждите на разположените там военни части и военизирано население. Намаленото военно присъствие в граничните зони е подсилено със закъснение чак около средата на VI в., поради сериозната опасност от масираните варварски нападения. Според разположението на известните крепости с чисто военни функции, те са отдалечени от дунавската граница. Разположени са предимно по важни пътища и проходи, свързващи Долен Дунав със столицата Константинопол. Позначителна концентрация на военни крепости има в Източна Стара планина, където е изградена отбранителна линия, планирана по инициатива на имперската администрация (Торбатов 2002, 427-429; Динчев 2006, 42-43).

4. 2. Териториално и хронологично разпространение на токите[17]

Разпространението на токите от Група А (Карта 1) показва, че двусъставни токи са изработвани през целия период от края на III – началото на VII в. Броят на обектите с находки от IV – първата половина на V в. надвишава значително общия брой на тези от времето след средата на V в. Това определя времето от IV – първата половина на V в. като периода, в който те най-често са изработвани и употребявани. Картирането представя сравнително равномерно разпределение на територията на страната. От средата на V – началото на VI в. обектите, съдържащи токи от Група А намаляват три пъти спрямо предходния период. От средата на VI – първата половина на VII в. изработването на двусъставни токи бележи спад, отразен в малкия брой обекти и находки, в сравнение с токите от същия период в Групи В и С.

Разпространението на токите от Група В (Карта 2) е представено от малък брой обекти и находки. Причина за това, вероятно е по-прецизната и по-сложна изработка на конструкцията, изискваща добри познания и умения в обработването на метал. Традицията за изработване на трисъставни токи е добре изявена във времето от IV – началото на V в. Находките са предимно от обекти по Дунав и Северна България. От средата на V – началото на VI в., според наличните находки има спад в прилагането на тази техника. От края на VI – първата половина на VII в. изработването на токи от Група В е представено от няколко типа от обекти по брега на Черно море. Две находки без контекст са с предполагаем произход от районите на Павликени и Търговище. До момента в страната липсват токи с такава конструкция от третата четвърт на VI в.

[17] Нанасянето на карти отразява териториалното разпространение на коланните принадлежности по групи, а не на типовете в тях, защото са включени само находки със сигурен археологически контекст, които са едва 25% от общото количество. Картирането на всеки отделен тип несъмнено би допринесъл за по-доброто отразяване на неговото разпространение, но ограниченият брой колани принадлежности със сигурен произход затруднява представянето на реална картина. Някои типове включват само случайни находки (токи от Група А, типове I. е, X, XIV, от Група В, тип II, от Група С, тип I; апликации от Група А, тип IV, от Група В, типове IV, V, IX, XI. а). Останалите типове също съдържат случайни находки, чието нанасяне на карта може да доведе до неверни и подвеждащи резултати.

Разпространението на токите от Група С (Карта 3) показва преимущество на обектите и находките от втората половина VI – първата половина на VII в. Броят на находките и обектите от IV – началото на V в. е незначителен спрямо останалата част токи в Група С. Картирането им показва, че находките са от обекти, които са сравнително изолирани един от друг. Изработката (отливането) на едносъставни токи през IV – началото на V в. повтаря формите от Група А за същия период, което показва стремеж за по-бързо изпълнение или недостатъчно подготвен занаятчия. Вземането на отпечатък от готово изделие и отливането е най-лесния и бърз начин да направиш имитация на даден предмет. До момента не са известни едносъставни токи от периода втора половина на V – първа половина на VI в.

4. 3. Териториално и хронологично разпространение на апликациите

Разпространението на апликациите от Група А (Карта 4) очертава най-широко приложение на прихващането с нитове през периода IV – началото на V в. През втората половина на V – първата половина на VI в. броят на обектите и находките от тази група значително намалява и през втората половина на VI – първата половина на VII в. вече се среща изключително рядко.

Разпространението на апликациите от Група В (Карта 5) е представено единствено от обекти и находки от втората половина VI – първата половина на VII в.

4. 4. Териториално и хронологично разпространение на накрайниците

Разпространението на накрайниците от Група А (Карта 6) и Група В (Карта 7) представя резултат сходен с този при апликациите. Тези с „отворен профил“/ раздвоена горна част са изработвани и използвани предимно през периода IV – началото на V в. От втората половина на V в. има два накрайника случайни находки. До момента от страната са известни накрайници от Група А, датирани във втората половина на VI в. само от една гробна находка.

Накрайниците от Група В са представени предимно с находки от втората половина VI – първата половина на VII в. Само два накрайника от края на IV – началото на V в. принадлежат на тази група. До момента не са известни находки от втората половина на V – първата половина на VI в., които да са със „затворен“ профил в горната част. Наличните до момента находки показват зона на разпространяване предимно в североизточната част на страната и по Черноморието.

5. ПРЕДМЕТИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА КОЛАННИ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ: *КАТ. № 2032-2044*

Включени са модели за отливане на плочки за токи, токи и апликации, матрици за пресоване накрайници и апликации и калъпи за отливане на рамки, езичета и апликации.

5. 1. Модели: кат. № 2032-2038

Кат. № 2032: Находка без контекст от района на Велико Търново. Описанието в публикацията определя изделието като модел изработен от олово, със заличено изображение (на галопиращ конник и куче), свалено вероятно от готова плочка. Изказано е предположение, че лошото качество е довело до бракуване и изхвърляне на модела. В публикацията заедно с модела са представени тока и фрагменти от плочка със сходни изображения, изчукани на матрица. Посочени са аналогични примери на така изработени плочки от Сърбия, Унгария и Австрия (Хараламбиева, Иванов 2003, 141-141, 146-147). Този модел, вероятно е предназначен за изработване на глинен калъп за отливане на плочки със съответното изображение. Оловото не е достатъчно твърд метал, за да бъде използван за направата на матрица. До момента не са известни находки на токи от този вид, чиято плочка е лята. Фактът, че останалите плочки са изработени на матрица предполага и друго обяснение. Възможно е неопитен занаятчия да е направил матрица от олово, която не е издържала натоварването при опит за работа, което е причина изображението да е неясно, а изделието негодно за целта.

Съответстващи токи: Група А, тип II. b.

Кат. № 2033: Бронзов модел за глинен калъп за отливане на плочки за токи. Открита в крепост на нос „Свети Атанас при Бяла, Варненско, в пласт от VI – началото на VII в. (информация от В. Йотов АМ Варна).

Съответстващи токи: Група А, тип VII.b.

Кат. № 2034: Публикувана като бронзова матрица за пресоване/ щамповане на Т-образни колани апликации от тип А. II. 1 по М. Даскалов. Находки от този тип (с гладка повърхност) от нашите земи до момента не са известни. Посочени са аналогии от Крим, Русия, Сърбия и Унгария, но не се споменава дали са ляти или пресовани (Даскалов 2012, 90-91, 115). Пресованите Т- образни колани апликации, обикновено имат релефна украса, оформена при самата изработка. По-вероятно това е модел за глинен калъп за отливане. Матрица за пресоване на Т-образни апликации има от Оногур, Добричко (*кат. № 2039*), която показва как изглежда такъв тип пособие. Пример за матрица на друг тип апликации е и тази от Велики Преслав (*кат. № 2040*).

Кат. № 2035: Оловен модел за глинен калъп за отливане на апликации.

Съответстващи токи: Група В, тип VII тук.

Кат. № 2036-2038: Оловни модели за глинен калъп за отливане на токи.

Съответстващи токи: Група С, тип VIII. а – за *кат. № 2036*; Група В, без точен аналог, но формата и устройството на токата са сходни с шарнирните токи от края на VI – първата половина на VII в. (Даскалов, Димитров 2001, 72-73; Даскалов 2012, 117); Група С, тип VIII. b. 2 – за *кат. № 2038*.

5. 2. Матрици: кат. № 2039-2042

Кат. № 2039: Матрица за пресоване/ щамповане на Т-обрзни колани апликации. Случайна находка от крепост при Оногур, Добричко. Датирана между последните десетилетия на VI – първото десетилетие на VII в., според броя на елементите в украсата и последните монети от крепостта на император Маврикий Тиберий (Йотов 1998, 73).

Съответстващи апликации: Група В, тип XV, но без точен аналог от България. Подобни

орнаменти на украсата има върху апликации от Италия (Даскалов 2012, 187-188, обр. 17.1, 18.2).

Кат. № 2040: Матрица за пресоване/ щамповане на колании апликации от края на VI – първата половина на VII в.

Съответстващи апликации и матрици: Херсонес/ Крим (Айбабин 1982, 192, рис. 4); Корунд/ Румъния (Harhoiu 1999-2001, 128, Taf. IV.17); Сирия (Kazanski 2003, 119, fig. 11.10-13); Унгария (Garam 2001, Taf. 85.6; 87.1; 91.6; 98.1, 3; 99.1; 100.4, 5; Balint 2010, 148, pl. 5); Вайска/ Сърбия) (Bugarski 2012, 248, fig. 9). В българската литература най-често са посочвани аналогии на матрицата от Крим и Русия, както и апликацията от съкровището от Ак-Алан (Витлянов 1993, 170; Даскалов 2012, 254, обр. 84.11).

Кат. № 2041-2042: Матрици за пресоване/ щамповане на колании накрайници

Съответстващи накрайници: Група В, тип III (*кат. № 1969*).

5. 3. Калъпи: кат. № 2043-2044

Кат. № 2043: Калъп, изработена от пясъчник. Открит е при проучване на късноантична сграда на 500 м североизточно от крепостната стена на Августа Траяна от периода IV – V в. Проучена е гробница, датирана според надпис на старогръцки език, споменаващ консулство на Флавий Велизарий от 535-536 г. Гробницата, по-късните находки и градежи върху сградата от IV – V в. предполагат наличие на раннохристиянска църква в непроучената част от обекта, построена в края на V – началото на VI в., според по-голямата част от находките. С калъпа са открити и бронзови предмети, между които и фрагмент от бронзова статуя на император от края на II – III в. Според проучвателите бронзовите предмети са предназначени за претопяване в работилница от VI в. (Буюклиев, Калчев, Янков 1991, 126-127). М. Даскалов предполага, че това е лицевата част, а езичетата са за рамките от калъпа (Даскалов 2012, 113). Рамките за токи, оформени в калъпа показват със сигурност, че това е лицева част, тъй като оребряването при този тип е само върху лицевата повърхност. Най-дългото езиче със сигурност не е за нито една от тези рамки, защото би се издавало доста (поне 1 см) пред всяка една от тях, което не се среща при този вид рамки (виж оребрени рамки, *кат. № 1188-1225* и сърцевидни рамки *кат. № 1151-1186*). Езичетата за токи от калъпа са сходни с *кат. № 2012-2014* от втората половина на V – VI в. Допълненията за захващане към рамката са прави, което показва, че извиването във форма на кукичка е ставало след отливането на езичето, преди окачването му към рамката.

Кат. № 2044: Калъп за отливане на колании апликации, изработен от късноантична тухла с оранжево-червен цвят, липсват следи от използване (Даскалов 2004, 91-93; Даскалов 2012, 113).

Съответстващи апликации: сходни с Група В, типове VI и XV.

6. РЕКОНСТРУКЦИИ НА КОЛАННИ ГАРНИТУРИ

Намирането на различни части от колана гарнитура в един комплекс или съоръжение (най-често гроб/ гробница) позволява да се направи предполагаема реконструкция. Освен местонамирането, важна роля имат размерите на съответните колани части. Най-ясна представа за принадлежност към една гарнитура, може да се изведе от съответствието между вътрешната ширина на рамката на токата и ширината на накрайника, ако има такъв. Тези две величини, когато са съразмерни могат да затвърдят едно предположение, че са от един комплект. Ширината на накрайника не може да надвишава вътрешната ширина на рамката, тъй като при закопчаване няма как да премине през нея. Височината на апликациите определя основната ширина на колана. Много често краищата при токата и накрайника са по-тесни. Има три основни варианта за изработка на колан с неравномерна ширина: 1) средната, по-широка част се стеснява постепенно в двата си края; 2) към широката част са пришити две по-тесни ленти, по една за токата и накрайника; 3) стесняването е само при накрайника. За втория вариант често са използвани допълнителни накрайници за широките краища, укрепващи колана срещу огъване по неговата ширина (Büllinger 1969, Abb.35-40).

(1) *Табло. 159.1*. Тока (*кат. № 25*) и накрайник (*кат. № 1777*) от гроб 31, в некропол при Любенец, Новозагорско.

(2) *Табло. 159.2*. Тока (*кат. № 36*) и накрайник (*кат. № 1786*) от гроб 3, в могила 7 на некропол при Обручище, Старозагорско.

(3) *Табло. 159.3*. Тока (*кат. № 38*) и накрайник (*кат. № 1762*) от гроб 87, в некропол при Караново, Новозагорско.

(4) *Табло. 159.4*. Тока (*кат. № 39*) и накрайник (*кат. № 1779*) от разрушен гроб, в южния некропол на Абритус при Разград.

(5) *Табло. 160.1*. Тока (*кат. № 208*) и накрайник (*кат. № 1888*) от гроб 60/ 2012, в южния некропол на Абритус при Разград.

(6) *Табло. 160.2*. Тока (*кат. № 211*) и накрайник (*кат. № 1788*) от гроб 52/ 2011, в южния некропол на Абритус при Разград.

(7) *Табло. 160.3*. Токи (*кат. № 54*), чиято плочка е фрагментирана, но позволява да се възстанови нейната форма чрез метода на огледалната симетрия. Заедно с накрайник (*кат. № 1841*), от гроб 177/ 1969, в южния некропол на Абритус при Разград. В гроба е намерена още една тока (*кат. № 179*), но по-вероятно накрайникът е комбиниран с тока *кат. № 54*, заради орнамента от врязани концентрични кръгове върху двете находки. Когато плочките на токите и накрайниците са украсени, видът и орнаментите на украсата се повтарят, както при реконструкции **(8)** и **(13)**.

(8) *Табло. 160.4*. Тока (*кат. № 58*) и накрайник (*кат. № 1780*) от гроб 271/ 2013, в некропол при Мартен, община Русе.

(9) *Табло. 161.1*. Токи (*кат. № 183, 222*) и накрайник (*кат. № 1819*) от гробница в Стара Загора. Съотношението между вътрешната ширина на рамката на *кат. № 183* и накрайника не допуска да са от един колан, поради несъвместимост на размерите и невъзможност за преминаване на накрайника през рамката.

(10) *Табло. 161.2*. Тока (*кат. № 152*) и накрайник (*кат. № 1874*) гроб 2, в некропол при Бръшляница, Плевенско. В публикацията накрайникът е определен като апликация (Ковачева 1972, 8), но в описанието се казва, че горният край е раздвоен, което показва, че това е накрайник.

(11) *Табло. 161.3*. Гарнитурата съдържа токи (*кат. № 166, 167),* апликации (*кат. № 1247-1252, 1254-1256, 1260-1262*) и накрайник *кат. № 1868*). От гроб V/2002, при южния кораб на базиликата "Св.София" в София. Възстановката е направена според броя, размерите и повтаряемостта на коланните апликации. За начина на комбинирането им е напра-

вена аналогия с украсата на меч от Силистра Намирането им на едно място, върху дясната тазова част на погребания индивид, дава основание на автора да предполага, че коланът не е бил препасан, а по-скоро навит или сгънат до него. За втората тока е изказано предположение, че има вероятност, коланът да е бил с раздвоени краища, но липсва втори накрайник (Ivanov 2005, 76-81). Втората тока най-вероятно принадлежи на втори, по-тесен колан, който се носи под нивото на широкия. Наличието на накрайник не е задължително (Büllinger 1969, Abb. 51,1).

(12) *Табло. 162.1*. Тока (*кат. № 160*) и накрайник (*кат. № 1887*) от тухлена гробница във възвишението "Бялата могила", при Девня. Накрайникът е описан като апликация от двойно прегъната пластина, но не става ясно по късата или дълга страна е прегъването. Според илюстрацията на находката се вижда, че прегъването е по едната къса страна, на която има един нит (Димитров 1960, 97-100; Георгиева 1963, 336, фиг. 6). Отворената страна къса страна, с два нита е тази, в която влиза края на колана. Вероятно дългите страни са били споени, за да затворят отстрани обема на накрайника.

(13) *Табло. 162.2*. Тока (*кат. № 66*) и накрайник (*кат. № 1856*) от гроб 91/ 1988, в некропола на Августа Траяна при Стара Загора.

(14) *Табло. 163.1*. Тока (*кат. № 174*) и накрайник (*кат. № 1851*) от гроб 7/ 1985 в некропол при Рупите, Петричко. За графичното изображение на възстановката е използван накрайник *кат. № 1850* идентичен с *кат. № 1851*, който е от същия район, но е запазен цял, докато *кат. № 1851* е фрагментиран.

(15) *Табло. 163.2*. Тока (*кат. № 194*) и накрайник (*кат. № 1775*) от гроб 155/ 1987 в некропол при Рупите, Петричко.

(16) *Табло. 163.3*. Токи (*кат. № 234*, *55*) и накрайник (*кат. № 1846*) от тухлена гробница при Капитан Димитриево, Пловдивско. Положени са два скелета, ориентирани изток-запад, не е отбелязан полът им. В публикацията е изказано предположение, че сребърната тока и накрайникът вероятно са части от общ комплект (Ботушарова 1950, 246). Освен, че са изработени от сребро, съотношението на техните размери също подкрепя тази хипотеза.

(17) *Табло. 163.4*. Колanна гарнитура гроб в Силистра, по Думанов 2013.

(18) *Табло. 164.1*. Тока (*кат. № 236*) и апликации (*кат. № 1269, 1344, 1358, 1360*) от гроб 33 в некропол в м. Карагонско при Банско.

(19) *Табло. 164.2*. Тока (*кат. № 382*) и апликации (*кат. № 1307-1309*) от разрушен гроб в некропол в м. Стражата при Плевен.

(20) *Табло. 164.3*. Плочка за тока (*кат. № 392*) и апликация (*кат. № 1278*) в златно съкровище от Варна.

(21) *Табло. 165.1*. Колanна гарнитура от Рупките, Чирпанско, по Даскалов, Трендафилова 2005.

(22) *Табло. 165.2*. Тока (*кат. № 282*) от Мартен, област Русе и апликация (*кат. № 1352*) от Жълъд, Шуменско.

(23) *Табло. 165.3*. Тока (*кат. № 431*) с неизвестно местонамиране и апликация (*кат. № 1425*) от Драгоево, Шуменско.

(24) *Табло. 166.1* Тока (*кат. № 518*) и апликация (*кат. № 1430*) и двете с неизвестно местонамиране.

(25) *Табло. 166.2* Тока (*кат. № 568*) от Перник и апликация (*кат. № 1436*) от Садовец, Плевенско.

(26) *Табло 166.3* Тока (*кат. № 605*) от Североизточна България и апликация (*кат. № 1441*) от Рогачево, Варненско.

(27) *Табло. 166.4* Тока (*кат. № 683*) от Североизточна България и апликация (*кат. № 1473*) от Драгоево, Шуменско.

Реконструкции **(1)**, **(2)** и **(8)** са примери за колан с равномерна ширина по цялата си дължина. От една страна по-широките рамки позволяват преминаване на колан с ши-

рината на плочката, а от друга, ширината на накрайниците в горната част, където той се захваща също съответства.

Реконструкции **(3)**, **(4)**, **(7)**, **(11)** и **(17)** показват стесняване на колана само при накрайника. Ширината на рамките позволява преминаването на колан с ширината на плочката/ на апликациите при реконструкция **(17)**, но по-малката ширина на накрайниците в горната част определя стесняването в тази част на колана.

Реконструкции **(5)**, **(6)**, **(9)**, **(10)**, **(14)**, **(15)** и **(16)** също имат по-тесен край на колана при накрайника, но това се налага не само, поради по-тесните горни части на накрайниците, а и от вътрешната ширина на рамките, през които не би могъл да премине колан с ширината на плочката.

Реконструкция **(12)** е със стеснени краища при токата и накрайника. Определящи показатели за това са тясната плочка на токата и малката ширина на рамката, както и тесния накрайник. Ширината в основната част на колана се определя според размера на апликациите (Ivanov 2005, 80).

Реконструкция **(13)** наличието само на тока и накрайник предполагат широк колан, отговарящ на ширината на плочката. По-тесният накрайник показва необходимостта от стесняване. Коланите от този тип обикновено имат по-тясна лента, пришита към широката част на колана, вместо постепенно намаляване на ширината (Büllinger 1969, Abb. 35-40).

Реконструкция **(18)** гарнитурата няма точен аналог в този вариант на комбинация от колани елементи. В основната си част ширината на колана се определя от размера на апликациите (*кат. № 1269*, *1344*, *1360*). Според тяхната дължина, коланът е бил леко стеснен при плочката на токата. Вътрешната ширина на рамката на токата и тази на гайката (*кат. № 1360*) са почти еднакви и показват значително стесняване в края на колана срещуположен на токата. Малката апликация (*кат. № 1358*) обикновено има халкичка. Такива апликации се използват за: балтеус/ презраменен ремък; с допълнителна пластина от другата страна на халката служи за придържане на втори по-тесен колан под основния; когато са повече от една може да се използвани и за окачване на оръжие (Büllinger 1969, Abb. 50; 51,1; 54,2). Към гарнитурата няма втора тока, липсва и оръжие в гроба, което не отхвърля възможността погребаният да е притежавал такова. 15-те тесни апликации (*кат. № 1269*) имат аналогии в колани с други видове токи, но винаги са разположени плътно една до друга и създават впечатление за изцяло метален колан (Levada 2011, 132, fig. 15.1, 2). Може да се предположи, че са били разделени на две, за да има симетрия в тяхното разполагане. Едната част от страната на токата, след малката апликация (*кат. № 1358*) и гайката (*кат. № 1360*), а другата част след голямата апликация (*кат. № 1344*), разположена срещу токата. В гарнитурата няма накрайник, наличието на гайка (*кат. № 1360*) определя преминаването на края на колана през нея, но трудно може да се прецени дали този край е бил по-къс и е стигал само до гайката или е бил по-дълъг и след преминаването през нея е оставен да виси свободно.

Реконструкция **(19)** ширината на плочката на токата (*кат. № 382)* и апликациите (*кат. № 1307-1309*) са еднакви, което определя стесняване само на срещуположния на токата край на колана. Това е наложено от размера на вътрешния отвор на рамката. В комплекта има пет апликации към токата. Само една от тях повтаря точно орнамента на украсата на плочката. Останалите четири се отличават по надлъжната пунктирна линия и двоките листенца при нитовете, докато плочката и едната апликация имат само по едно листо и са без надлъжна линия. Дали комплектът е бил допълнен с четирите различни апликации на по-късен етап или те са заменили счупени или изгубени такива , вероятно би могло да се установи с анализ на метала. Друга възможност е за изработката на комплекта да са използвани два модела калъпи за отливане, в които ако не всички, то поне част от орнаментите са били отбелязани.

Реконструкция **(20)** според изработката, материалите и размерите, апликацията (*кат. № 1278*) и плочката (*кат. № 392*) са част от един колан. Рамката на токата не е запазена, но наличието на четирите цилиндрични допълнения към плочката показват, че връзката с рамката е била фиксирана с шарнирна ос. Токите с инкрустирани плочки обикновено имат елипсовидни рамки, независимо от формата на плочката. В типологията на М. Шулце-Дьорлам в тип С16 е представена тока с шарнирно свързани правоъгълна рамка и правоъгълна, инкрустирана плочка (Schulze-Dörrlamm 2002, 129, № 104). Независимо от формата на рамката, нейната външна ширина никога не надвишава тази на плочката. Това определя стесняване на срещуположния на токата край на колана, за да може да премине през рамката.

Към реконструкциите са добавени токи и апликации **(22-27)**, които не са открити заедно и дори са от различни места. Най-вероятната обща употреба и комбиниране върху един колан е основана на общите формално-типологични белези (техника на изработка, вид на метала, размери, вид и орнаменти на украсата, начин за прихващане към колана) между плочката на токата и съответстващата апликация. Функционалното предназначение на коланните елементи определени като апликации е направено на базата на сравнение на метричните им показатели и разполагане върху колана, спрямо тези на токата. Вътрешните размери на рамката не позволяват преминаване на такъв вид коланна част, което отхвърля възможността те да са използвани като накрайници.

7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

7. 1. Хронология на коланните принадлежности. Хронологични показатели.

Подборът на критериите за изготвяне на класификацията и типологията на коланните принадлежности имаше за цел по-прецизно разграничаване. Основно внимание беше обърнато на спецификата на технологията за изработка, особеностите във формите и украсата. След направения анализ на всяка от трите групи токи и двете групи на апликациите и накрайниците бяха установени зависимости, които са пряко свързани с хронологията.

При двусъставните токи от Група А се откроиха следните хронологични зависимости, обвързани с изработката на плочката, начина на прихващане към колана и украсата:

1) Симетрично оформените, плоски (с еднаква дебелина), лицева и обратна страна на плочката са характерни само за типовете токи от IV в. Трябва да се отбележи, че типовете токи датирани във втората половина на V – края на VI в., чиято обратна страна е симетрична на лицевата, се отличават по удебелената лицева страна на плочката, често с отлят борд на гърба или са оформени като касети. През IV в. касетъчно оформен обем имат само елипсовидните плочки прищипнати в средата, но формата не се среща след IV в. (*кат. № 222, 233, 234*). От края на IV в. започва тенденция за намаляване на обратната страна на плочката, тя става значително по-тясна и често пъти по-къса. Това е характерно за типовете токи от края на IV – началото на VI в. През втората половина на VI в. процесът на редуциране на обратната страна на плочката достига до оформянето на две кукички за захващане към рамката.

2) Поставянето на нитове е най-използваният начин за прихващане към колана през целия период от края на III – началото на VII в. Нитовете при всички типове токи преминават през плочките и липсват такива, изляти заедно с нея. Използването на "уши" се появява и намира приложение при типове втората половина на VI – първата половина на VII в. и не се среща преди този период.

3) Типовете от IV в. с релефна украса на плочката показват, че тя е изработена чрез пресоване, при тези след средата на V в. тя е оформена още при отливането. Ажурната украса се среща през целия период IV – VII в., но се наблюдават някои разлики в орнаментите и комбинирането им. Типовете от IV – началото на V в. имат по няколко ажурни отвора най-често с триъгълна, квадратна или правоъгълна форма, липсват кръгли отвори. Те са комбинирани с врязани линии, концентрични кръгове и орнамент „птиче око". Типовете от втората половина на VI в. използват предимно кръгли отвори, често комбинирани с нови форми като луновидни, капковидни и с неправилни елипсовидни очертания, които не се срещат при токите от IV – V в. Обща форма на ажурен отвор, срещан и при токите от тези два периода е кръстът. При по-ранните токи кръстът е част от общата композиция на украсата, докато при токите от втората половина на VI в., той вече заема централно място, а останалите отвори са разположени около него. Врязаната украса в техника поансон използвана за изобразяване на геометрични и растителни орнаменти, за животни свързани с християнската символика, християнски надписи и за очертаване контура на плочката е най-характерна за периода втората половина на V – първа половина на VI в. От същия период се среща и инкрустираната украса.

4) Преобладаващата част от типовете токи в Група А са произвеждани и употребявани в периода от края на III – първата половина на V в. От средата на V – началото на VI в. обектите, съдържащи токи от Група А намаляват три пъти спрямо предходния период. От средата на VI – първата половина на VII в. вече има значителен спад в изработването на двусъставни токи.

При трисъставните токи от Група В се откроиха следните хронологични зависимости обвързани с формата на плочката, начина на прихващане към колана и украсата:

1) Формата на плочката е най-отчетливо различимият признак в тази група. Витлообразната форма се среща само при тип I, т.е. през целия IV – началото на V в. След този период формата не се среща. Сърцевидната форма на токите от тип II, датиран във втората половина на IV в. има сравнително равномерни пропорции дължина-ширина. Не се среща след края на IV в. до първата половина на VII в., когато се появява отново при тип VII, но с различна пропорция на плочката, която става по-тясна и издължена. Правоъгълната форма като стандартно решение се среща от началото на IV – първата половина на VI в. Ромбовидната форма, както при токите от група А е рядко използвана. Щитовидната или U-образната форма е характерна за края на VI – първата половина на VII в. и не се среща преди този период. Специфичната форма на токите от тип VIII от първата половина на VII в. не се среща при по-ранни типове токи.

2) В тази група има ясно разграничаване във времето между типовете, за които са използвани нитове и тези, които са прихващани с „уши". Типовете токи от периода IV – първата половина на VI в. се прихващат към колана само с нитове (типове I – IV). За разлика от токите в Група А, при някои типове нитовете не преминават през плочката, а са припоени на гърба ѝ (типове III. b и IV). Допълнително припоените нитове не се срещат преди края на IV в. Използването на "уши" се появява и намира приложение при типове V – IX, които са разпространени от края на VI – първата половина на VII в. Този начин на фиксиране към колана е още един критерий (освен пропорциите), който разграничава във времето гореспоменатите токи със сърцевидна плочка (типове II и VII).

3) Неукрасените плочки са рядкост за токите от Група В (типове I. a, IV, V. a). Ажурната украса използвана при типовете от IV в. включва лунули или редуващи се пояси от кръгове и правоъгълници. За токите от типове I и III. a. 2, трябва да се отбележи, че имат по-скоро технологични отвори, получени при оформянето на плочката, отколкото ажурна украса. При типовете от края на VI – VII в. ажурните отвори са част от общата композиция на украсата и най-често подчертават формата на плочката (типове V. c, VII – VIII). Врязаната украса на токите от края на VI – първата половина на VII в. включва т. нар. орнамент „точка-запетая" (тип V. b), който не се среща преди този период.

4) Разпространение във времето на типовете токи в Група В показват, че до момента липсват находки от България с тази конструкция, датирани в средата и третата четвърт на VI в.

При едноставните токи от Група С се откроиха следните хронологични зависимости обвързани с формата на плочката, начина на прихващане към колана и украсата:

1) Типовете токи от IV – началото на V в. най-често имат плочки с геометрични форми: триъгълна, правоъгълна или овална. От втората четвърт на VI – първата половина на VII в. се появяват нови форми на плочките, които не се срещат преди този период. Това са токите с щитовидна плочка (типове VI и VIII), с форма на палмета (тип VII), кръстовидна (тип X), с тясна издължена плочка, завършваща с раздвоени краища, оформени като листа около кръг (тип XIII), тесните, издължени плочки, с профилирани и дълги страни (тип XIV), както и токите за чантички към колана, чиято плочка завършва с гайка (тип XI). Използването на стандартните геометрични форми от IV – началото на V в. през втората половина на VI – първата половина на VII в. търпи изменения, по които се различават от по-ранните. Триъгълната форма вече няма кръгло допълнение в края или то е с друга, неправилна форма (тип II. c). Правоъгълната форма е по-близка до трапец, с различна украса и начин за прихващане към колана (тип IX). Овалната форма вече има правоъгълно или U-образно допълнение в задната част (тип XII) или са заострени (*кат. № 865*).

2) В Група С прихващането към колана е добре изявено по отношение на използване във времето. Нитовете са използвани предимно за токите от IV – началото на V в. (типове I, II. a, II. b, III, IV), с изключение на тип II. c и някои токи от тип XIV. Токите от тип V са използвани за чантички носени към колана. Според З. Унце липсата на нитове и отвори

за тях предполага прикрепване към мека материя (плат или мека кожа), непозволяваща занитване (Uenze 1992, 193). Използването на "уши" се появява и намира приложение от втората четвърт на VI – първата половина на VII в. (типове VI – XIV).

3) Върху плочките на токите от Група С са прилагани врязана и ажурна украса. Токите от IV – началото на V в. по-често са без украса, когато я има е използвана за семпли орнаменти. Ажурните орнаменти включват лунули (тип I) или единичен триъгълен отвор (тип II. b), врязаната украса е представена от насечки или кръгчета по периферията на плочката (тип I, тип III. a), линии, кръгчета или концентрични кръгове. При типовете от втората четвърт на VI – началото на VII в. ажурните отвори са използвани за образуване на обща композиция, изобразяваща най-често човешко лице или елементи от него. Отворите са с разнообразни форми: кръст, лунули, Т-образен отвор, кръгли, луновидни, капковидни, триъгълни и сърцевидни. Ажурни отвори с неправилна форма са използвани за представяне на стилизирани изображения (тип VI. b. 7). Типовете от първата половина на VII в. рядко имат ажурна украса, когато има отвори, те са използвани за подчертаване на формата на плочката и нейните елементи на украса, но не и в обща композиция (тип XII. b, тип XIII – *кат. № 890, 891*). Врязаната украса на токите от VI – началото на VII в. включва орнамент „птиче око" и/ или концентрични кръгове (типове VI – X), понякога в комбинация с насечки по края на плочката и врязани линии, маркиращи прехода към рамката (тип IX). Типовете токи от края на VI – първата половина на VII в. имат богата врязана украса върху цялата повърхност на плочката, която включва двойка спирали или волути (тип XII. a – *кат. № 864-867*), симетричен стилизиран растителен орнамент (тип XII. a – *кат. № 868-878*), т. нар. орнамент „точка-запетая" (тип XII. a – *кат. № 879-882*), който не се среща преди този период и различни стилизирани композиции (тип XII. a – *кат. № 883-885*, тип XIII). В Група С липсват инкрустираната украса и тази в техника кербшнит. Вероятно това се дължи и на факта, че в групата няма типове от втората половина на V – първата половина на VI в., когато тези видове украса са използвани най-често.

4) Разпространението на токите от Група С показва, че изработката на едносъставни токи е широко използвана от втората половина VI – първата половина на VII в.

В представянето и анализа на първите три групи токи в разбора бяха включени езичетата и рамките. При изследването на техните характеристики не бяха установени категорични хронологични показатели. Като тенденция, но не като абсолютна зависимост трябва да се отбележи оформянето на улей за езичето в предната част на рамката и нейната конкавна обратна страна, които са най-често срещани при токите след средата на VI в. Фрагментирането на токите обикновено засяга рамката, а с нея и езичето. Тяхната често липса ги прави неподходящи за обект на използване при избора на критерии за класификация и типология. Ролята им при датиране и типоопределящ белег може да бъде спомагателна, но не и водеща.

Особеностите във функциите на апликациите и накрайниците и тяхното място върху колана наложиха подборът на критериите да бъде различен от този при токите.

Апликациите бяха разделени на две групи според начина на прихващане към колана. Група А включва апликации прихващани с нитове, а Група В с „уши" или шипове.

Типовете в Група А представят главно периода IV – началото на V в. Най-използваните форми на апликациите са триъгълни, правоъгълни (с различни пропорции) и витлообразни. Използва се предимно врязана украса – линии, насечки, растителни орнаменти, концентрични кръгове и „птиче око". Апликациите от коланната гарнитура от Дуросторум/ Силистра (*кат. № 1257-1259*, *1342*) са украсени с ниело в сложен орнамент от вписани и единични розети. Много рядко се среща ажурен отвор, повтарящ или подчертаващ формата на апликацията. През втората половина на V – първата половина на VI в. доминират правоъгълни апликации с инкрустации. Останалите форми (овална и близка до витлообразните) с такъв тип украса са представени с единични примери. От първата по-

ловина на VI в. са две апликации от Садовец едната кръстовидна, другата с форма близка до витлообразните (*кат. № 1348*, *1349*) и две идентични, правоъгълни апликации от средата на VI в., за които съществува вероятност да са били и пришити, защото отворите са с много малък диаметър. След средата на VI в. апликациите, прихващани с нитове се срещат изключително рядко. До момента е известна само една, от Рупките, Чирпанско (*кат. № 1350*) и нейната форма също напомня по-ранните витлообразни апликации.

Типовете в Група В включват изцяло апликации от втората половина на VI – първата половина на VII в. Формите са по-разнообразни в сравнение с тези от Група А и голяма част от тях са нови: щитовидна и U-образна, с равни или неравни дълги страни са най-често срещани; с форма на палмета; Т-образна; кръгла; правоъгълна или щитовидна част, която след стесняване преминава в раздвоен край, оформен като извити навън куки. Комбинации от щитовидна долна част и различно оформена горна част – неравна (тип X), раздвоена (тип XIII), правоъгълна с прави дълги страни (тип XIX) или с неравни (тип XVIII). Различни форми, симетрични спрямо вертикалната си ос (*кат. № 1475-1480* от тип V, типове IX, XIV), хоризонталната (тип VI) или по двете си оси (*кат. № 1481-1990* от тип V). Правоъгълната форма се среща и в тази група, но вече има неравни къси или дълги страни (тип VII) и декорация в различна техника и орнаменти. Използвани са основно два вида украса – ажурната и врязаната. Доминираща в Група В е ажурната. Използвани са от два кръгли до над десет отвора с различна форма за комбинации, изобразяващи човешко лице или елементи от него, както и различни стилизирани композиции. Врязаната украса често се комбинира с ажурната, като я допълва без да доминира (насечки, отделни линии, орнамент „птиче око“). Самостоятелното използване на врязани орнаменти (тип XIII) или неукрасени апликации (тип XVI) се срещат по-рядко.

В групите на накрайниците бяха включени само тези, които обхващат колана или допълнителния ремък от двете страни, т.е. не са апликирани върху него. Класифицирането е направено според начина, по който се вмества коланът в накрайника в две основни групи. Група А включва накрайници с „отворен“ профил в горната част. Те имат раздвоен горен край, в който се захваща коланът, образува се профил от две успоредни страни. Ремъчният край се захваща само в раздвоената част на накрайника, без да преминава през целия му обем. Някои накрайници от тази група са имали допълнителна, двойно прегъната пластина, захванатa шарнирно за накрайника и с нитове към колана. Група В включва накрайници със „затворен“ профил в горната част, която образува профил с форма на правоъгълник със заоблени ъгли. Ремъчният край се захваща, влизайки в горната част на накрайника и понякога преминава през цялата му дължина.

Група А съдържа типове предимно от периода IV – началото на V в. Най-често срещаните форми са сърцевидната (тип II) и амфоровидната (тип III). Листовидните (тип IV), големите накрайници от тип V и накрайниците с кръгла долна част (тип VI), притежават някои елементи във формата и украсата, според които може да се предположи, че тези типове са изведени от амфоровидните накрайници. Общият контур на листовидните накрайници и тези от тип V е много сходен с амфоровидните, които нямат отвори за „дръжките“. Част от тип VI имат същите отвори като тези на амфоровидните накрайници, наподобяващи „дръжките“ или долната им част е със сходен контур. Малка част от накрайниците са без украса. Както апликациите от Група А, така и накрайниците от Група А имат предимно врязана украса от орнамент „птиче око“, концентрични кръгове, напречни и диагонални линии в частта около нитовете, тремолирани линии, пояси от триъгълничета или лунули. Ажурната украса е използвана ограничено, най-вече при тип III за оформяне на „дръжките“ (кръгли отвори и с форма на пелта) и рядко като основен орнамент, оформен от триъгълници (тип VI). *Кат. № 1846* от тип III. с има по-скоро технологични отвори, отколкото ажурна украса. Ниело е използвано само при два типа. Тип I, от края на III – началото на IV в. има сложен орнамент, докато *кат. № 1876* от тип VII. b

от края на IV – началото на V в. има вече само две успоредни издължени ивици. В техника кербшнит са украсени някои накрайници от типове III. c, VI и тип VIII. До момента не са известни находки от България с инкрустирана украса. По-голямата част от украсените накрайници имат орнаменти само върху лицевата повърхност. Двустранно нанасяне на врязана украса има при типове III и VI. Накрайниците от Група А, датирани в средата и втората половина на VI в. нямат украса, а формата им се отличава и не повтаря тези от IV – началото на V в. Всички накрайници в групата са изработени по два основни начина: чрез отливане или от две споени пластини.

Група В съдържа типове предимно от периода втората половина на VI – първата половина на VII в. Изключение прави тип I, от края на IV – началото на V в., чиято правоъгълна форма е рядко използвана за накрайници. Останалите типове в групата имат U-образна или близка до нея форма. Тук липсва разнообразието от Група А. Оформянето на накрайниците следва естествения край на колана и го повтаря. Това сравнително еднообразие на формите е компенсирано от използването на по-богата украса. В тази група почти няма неукрасени накрайници. Използвани са основно ажурна и врязана украса. Релефни орнаменти има върху изработените чрез пресоване накрайници. Ажурната украса включва комбинации от отвори с различна форма (кръгли, капковидни, луновидни, сърцевидни, U-образен ажурен отвор, с горна част оформена като лястовича опашка), която понякога е допълвана с врязани насечки, напречни и надлъжни линии в горната част при нита или линии, свързващи кръгли отвори, понякога има и орнамент „птиче око“. Когато накрайникът е отлят цял, той има еднаква ажурна украса върху двете страни. Когато е отлят П-образен лицев профил, чиято обратна страна е затваряна с допълнителна плътна пластина, ажурната украса е само върху лицевата, П-образна част. Изработените от две отделни пластини имат украса върху лицевата повърхност, а когато е върху двете повърхности тя е с различни орнаменти. При накрайниците само с врязана украса имат надлъжно, симетрично разположени орнаменти по двете дълги страни или симетрична композиция разположена по централната надлъжна ос. Украсата е само върху лицевата повърхност. В Група В накрайниците са изработвани чрез отливане, спояване на две отделни пластини или чрез пресоване.

Сравняването на двете групи накрайници по отношение на форми, техники за изработка, прихващане към колана и вид, орнаменти и разполагане на украсата показват следните особености, които могат да бъдат определени като хронологични индикатори:

1) Единствената форма от периода IV – началото на V в., която се повтаря при накрайниците от втората половина на VI – първата половина на VII в. е издължената U-образна, но се различават по наличието и орнаментите на украсата. При по-ранните (Група А, тип VII) тя почти липсва или изцяло са неукрасени, докато при по-късните (Група В, типове II. b-d) винаги присъства.

2) В Група А не са изработвани накрайници чрез пресоване. Тези изработени от две пластини в Група А, от IV – началото на V в. са споявани директно една към друга, докато при тези от Група В, от втората половина на VI в. е използвана допълнителна лента между двете пластини.

3) Нито един тип от Група В не е прихващан към колана с допълнителна шарнирна пластина, каквато имат някои накрайници от Група А, от IV – началото на V в.

4) Ажурната украса при накрайниците от Група А, за периода IV – началото на V в. е разположена, така че коланът не преминава през местата с отвори и следователно предназначението на тези отвори не цели контраст между кожа и метал, а служи за декорация и подчертаване на формата на самия накрайник. При тези с ажурна украса от Група В, отворите са разположени, така че коланът след монтирането на накрайника да се вижда през отворите. Тяхното предназначение не е самоцелна украса, а умишлено търсен ефект на връзка и контраст между кожата на колана и метала на накрайника.

След направените анализи за датировката на групите и типовете на коланните принадлежности се очертаха три хронологични колани групи. Това разделение се основава на датировката и развитието на даден тип във времето, според техния период на използване и разпространение.

I хронологична колана група обхваща края на III – първата половина на V в. и включва: токи, Група А, типове I. a, I. b, II. a, II. b, II. c, II. d, III, IV, V, VI, VII. a, VIII; токи, Група В, типове – I, II, III. a, III. b; токи, Група С, типове – I, II. a, II. b, III, IV; апликации, Група А, типове – I, II, III. a, III. b, V; не включва апликации от Група В; накрайници, Група А, типове от I до VIII; накрайници, Група В, тип I.

II хронологична колана група обхваща втората половина на V – първата половина на VI в. и включва: токи типове – I. c, I. d, I. e, II. e, II. f, II. g, II. h, VII. b, VII. c, VII. d, VII. e. 1, IX, X. a, X. b (?); токи, Група В, типове – III. c, IV; токи, Група С, тип V; апликации, Група А, типове – III. c, III. d (?); не включва апликации от Група В; не включва накрайници от Групи А и В.

III хронологична колана група обхваща втората половина на VI – първата половина на VII в. и включва: токи типове – VII. e. 2, XI (?), XII (?), XIII – XVII; токи, Група В, типове – от V до VIII; токи, Група С, типове – II. c, VI – XIV; апликации, Група А, тип IV (?); всички типове апликации от Група В; накрайници, Група А, типове – IX, X; накрайници, Група В, типове от II до IV.

Хронологичните колани групи показват само синхронното използване на различните видове коланните принадлежности и съответните типове за определен период от време. Възможностите за комбиниране в колана гарнитура бяха обект на разглеждане в глава "Реконструкции".

7. 2. Териториално разпространение на коланните принадлежности

В проследяването на териториалното разпространение на коланните принадлежности бяха включени само находките със сигурен контекст. Обектите, в които са открити представят сравнително равномерно разпространение на разглеждания вид находки. Малко типове колани принадлежности се открояват в сравнително добре изразени зони на разпространение. В Група А токите от типове III – V и VIII. a, b се срещат само в обекти южно от Стара планина. В същата група типове X – XII, които имат допълнения от орлови глави, според обявеното местонамиране са предимно от Северна България. При токите от Група В, тип II е представен от находки по брега на Черно море, а тип III. a само от обекти в Северна България, както и тип VII от токите в Група С.

За разпространението по групи на колани принадлежности, териториално се очертаха райони само за токите от Група В и накрайниците от Група В. Токите в Група В от периода IV – началото на V в. са от обекти предимно по Дунав и в Северна България. От средата на V – началото на VI в., според наличните находки има спад в прилагането на тази техника. От края на VI – първата половина на VII в. токите от Група В са представени само от обекти по брега на Черно море. Две находки без контекст са с предполагаем произход от районите на Павликени и Търговище. Наличните до момента находки на накрайници от Група В показват зона на разпространение предимно в североизточната част на страната и по Черноморието.

Представянето на териториалното разпространение е направено според актуалното състояние на изворовата база, извършените до момента археологически проучвания и публикуваните резултати за тях. Установените области на разпространение на отделните типове или групи колани принадлежности могат да бъдат променени след постъпване на нови находки с различно местонамиране от досега известните обекти.

7. 3. Местопроизводство на коланните принадлежности

Данните за определянето на местните производствени центрове са ограничени. За идентифициране на такива ателиета или работилници са необходими материали като по-

луфабрикати, производствен брак, предмети свързани с изработката като матрици, модели, калъпи и нужният за работата инструментариум. Основните причини, затрудняващи сигурното локализиране на местата за производство, е малкият брой такива находки, по-голямата част, от които нямат археологически контекст. Основните тенденции в модата, формите и украсата несъмнено са диктувани от по-големите ателиета, разположени вероятно в по-значителните градски центрове на империята и най-вече столицата Константинопол. Произходът на колани комплекти изработени от благородни метали би трябвало да се търси именно в по-представителните ювелирни центрове, разполагащи с необходимия капацитет от оборудване, материална обезпеченост и добри майстори. Показателен пример за поправка с подръчни средства, вероятно поради липсата на такъв център е сребърна тока от Садовец (*кат. № 314*), която след дълга употреба и износване е поправяна с желязо. Коланните принадлежности изработвани предимно от медни сплави, често с по-ниско качество на крайния продукт са предназначени за задоволяване нуждите на масовия потребител. Голямото разнообразие на отделните видове колани принадлежности, което може да се проследи при по-големите серии от даден тип предполага, по-скоро наличие на множество малки производствени центрове, отколкото няколко по-големи такива. Пример за дълги серии (от един тип), показващи различия по отношение на пропорциите на плочката и комбинация с различни по форма рамки са токите от типове II. a, VII. a, VIII. b в Група А. Апликациите от тип V в Група А и тези от тип XV в Група В, както и накрайниците от Група А, тип III също показват богато разнообразие по отношение на общото оформяне и елементите на украсата. Внушителен брой варианти на ажурната украса има при токите от тип VI. b, в Група С. Специфичното оформяне на ажурните отвори (например само кръстовидният показва шест варианта на оформяне на хастите), както и тяхното съчетаване показват над 30 различни комбинации. Едва ли има по-голямо количество токи и разнообразие на украсата на този тип в друга част на Византийската империя или извън нея. В специализираната литература този тип, известен като Сучидава отдавна е определен като византийска продукция, с широко разпространение, основно на Балканския полуостров. И все пак тук е мястото да се отбележи, че най-голямата, известна концентрация до момента е локализирана (в настоящата работа) в земите на юг от Долен Дунав, на територията на днешна България. Този факт определя наличието на местни ателиета, които са основен производител на този тип токи. В нашите земи е значителен и броят на апликациите и накрайниците, определени в български и чужди научни публикации като, принадлежащи към многосъставните колани с допълнителни ремъци. Това са почти всички типове апликации от Група В и накрайници от Група В, чиито брой включва над 460 каталожни единици (за съжаление по-голямата част от коланните принадлежности, свързани с многосъставния колан са случайни находки).

Обширните зони на разпространение на многосъставните колани покриват, както територията на Империята, така и земи извън нея. Произходът на тази мода се свързва с центрове в Италия, Мала Азия, Долен Дунав, Северното Черноморие, Северен Кавказ, Крим и районите обитавани от степно-номадските народи. Поради познаването на ограничен брой известни материали с произход, южно от Долен Дунав, българските земи са пренебрегвани (най-вече от чужди автори) като възможен център център за разпространение на метални украси за многосъставния колан с допълнителни ремъци. Произходът на тези колана се търси и в изображения върху мозайки от Израел и Картаген, показващи конници или ловни сцени, макар че датировката и интерпретацията на изображенията са спорни (последни публикации и обобщение на изследванията: Даскалов 2015, Eger 2016). Металните части от многосъставни колани на юг от Долен Дунав с археологически контекст са малко. Но техният общ брой е достатъчно голям, за да наложи преосмисляне на досегашни научни тези за произход, производство и разпространение на тези колани украси.

7. 4. Етническа, полова и социална принадлежност на коланните принадлежности

Установяването на етническата, полова и социална принадлежност на индивидите, носещи колани принадлежности е свързано със сигурното определяне на контекста, в който са открити. Състоянието на проучванията в страната до момента не предоставя достатъчно данни за сигурна интерпретация.

Етническата принадлежност на приносителя трудно може да се определи само според вида на използваните колани елементи. Необходима е допълнителна информация, характеризираща материалната култура на даден етнос – погребален обред, селища, керамика и пр. Малка част от археологическите обекти, в които са открити части на късноантичния колан на юг от Долен Дунав, са подложени на такава научна интепретация или съдържат възможности за такава[18]. Като насочващ фактор за интерпретация на етническата принадлежност са използвани и определени техники за изработка, украса и форма (*кат. № 141-145*; *316-323*).

Други колани принадлежности (*кат. № 927*, *1257-1259*, *1342*, *1760*) се свързват с традиции извън земите южно от Долен Дунав. Въпросът, дали носещият този колан е негов първоначален или последващ собственик, получил го като подарък, по търговски път или военна плячка, остава отворен (Думанов, Бъчваров 2010, 367-372).

За установяване на половата принадлежност на носителите на колани принадлежности най-достоверна информация носят антропологичните изследвания на гробните комплекси, в които са открити. По-трудно определими са тези открити в селища или случайните находки. В тези случаи се прави аналогия с комплекси, съдържащи други елементи, характерни за мъжкия или женски костюм. За женското облекло това най-често са комплекти от колани принадлежности и чифт фибули. На този принцип като части от женския костюм са определени тока от Садовец, *кат. № 314* (Uenze 1992, 183-184) и токите с орлови глави, *кат. № 316-321*, а за *кат. № 322-323* е изказано предположение, че са носени от мъже (Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 84-86, 88). Понастоящем няма достатъчно данни, за да бъде изведена еднозначна зависимост между типовете колани принадлежности и половата принадлежност на техните носители. Повечето гробни находки от България принадлежат на индивиди от мъжки пол, но се срещат токи от един тип и при двата пола (например *кат. № 152* принадлежи на жена, а идентични токи *кат. № 160*, *166*, *167* на мъже). Все пак трябва да се отбележи, че до момента не са известни находки на колани с допълнителни ремъци, които да принадлежат на индивиди от женски пол. Малко изследван проблем е и откриването на колани принадлежности в детски гробове, при които дори полът се установява по-трудно.

За определянето на социална принадлежност като насочващ фактор може да се използва представителността на коланните принадлежности. Носителите на скъпи изделия от благородни метали несъмнено имат по-висок социален статус. Масовата продукция, изработвана от медни сплави, често е с по-ниско качество на вторичната обработка (заглаждане, почистване на ажурни отвори, отстраняване на леячни ръбове, нанасяне или дооформяне на врязана или релефна украса). Тези изделия, определено са с по-ниска себестойност, най-малко като цена на метала, а вероятно и като изработка. Те са предназначени за по-широк кръг от потребители. Масовата продукция, изработвана от медни сплави, често е с по-ниско качество на вторичната обработка (заглаждане, почистване на ажурни отвори, отстраняване на леячни ръбове, нанасяне или дооформяне на врязана или релеф-

[18] Некрополите при: Кошарево, Брезнишко (Daskalov 1998, 86; Даскалов, Трендафилова 2006, 28); м. Стражата, при Плевен (Станчев, Чангова, Петков 1961, 40); Полски градец, Старозагорско (Борисов 2013, 483); Рупките, Чирпанско (Даскалов, Трендафилова 2005, 169); Гроб V/2002, от източния некропол на Сердика (Ivanov 2005, 73); Нове/ Свищов, „Сектор VIII А – сграда extra muros" (Владкова 2006, 65). Ятрус/ Кривина, Русенско (Gomolka-Fuchs 1995, 81-105); Садовско и Големаново кале при Садовец, Плевенско (Uenze 1992, 179-183; Вагалински 2002, 48; Станев 2012, 182-186); обектът при Хан Крум, Шуменско (Балабанов 2006, 76).

на украса). Тези изделия, определено са с по-ниска себестойност, най-малко като цена на метала, а вероятно и като изработка. Те са предназначени за по-широк кръг от потребители. Една част от тях копират образци от благородни метали и търсят постигането на ефект близък до оригиналите. Най-често използваният метод за тази цел е позлатяването на колани принадлежности изработени от медни сплави. Такива например са токите от Група А, тип I. e, II. h, VII. e. 1, от Група С, *кат. № 396, 397* от тип V. b и *кат. № 398* от тип V. c. Друг подход е замяната на инкрустираните, благородни и полублагородни камъни със седефени плочки или стъклена паста (токите от Група А, тип I. e, II. h, VII. e. 1). Не е изключено притежателите на колани комплекти от благородни метали да са ги използвали за парадна униформа или официални случаи, а за ежедневна употреба да са имали комплекти от медни сплави.

Сигурното установяване на етническата и социална принадлежност на носителите на колани части е трудно определимо. Извеждането на закономерности за принадлежност трябва да бъде съобразено с тълкуването на наличен археологически контекст и този процес да бъде основан на достатъчно количество находки от затворени комплекси. Единичните примери, използвани за налагане на общовалиден модел, водят до свръхинтерпретация, която не е в полза на научното познание. Достигането до основателни и достоверни изводи изисква комплексен анализ, съобразен с различните прояви на материалната култура, който на този етап е възпрепятстван от степента на проучване в страната.

Събирането и систематизиране на целия публикуван и непубликуван материал по темата с цел проследяване развитието на коланните принадлежности в избраните време и пространство позволи да се изведат хронологични индикатори за формата, украсата и изработката. Публикуване на нови колани находки с ясен археологически контекст ще провери валидността на направените в настоящето изследване изводи.

8. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЛИТЕРАТУРА

Айбабин 1979: А. Айбабин. Погребения второй половины V – второй половины VI в. в Крыму. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 158, 1979, 22-34.

Айбабин 1982: А. Айбабин. О производстве поясных наборов в раннесредневековом Херсоне. – Советская археология, 3, 1992, 190-198.

Айбабин 1999: А. Айбабин. Этническая история ранневизантийского Крыма. Симферополь, 1999.

Айбабин 2003: А. Айбабин. Степь и Юго-Западен Крым. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва, 2003, 40-48.

Айбабин 2003а: А. Айбабин. Памятники крымского варианта салтово-маяцкой культуры в Восточном Крыму и степи. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва, 2003, 55-59.

Айбабин, Хайрединова 2008: А. Айбабин, Э. Хайрединова. Могильник у села Лучистое. Раскопки 1977, 1982 - 1984 годов. Том 1. Боспорские исследования, 4, Симферопол, 2008.

Айбабин, Хайрединова 2009: А. Айбабин, Э. Хайрединова. Римская войнская пряжка из Лучистого. – Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии, вып. XV, Симферопол, 2009, 15-25.

Аладжов 1965: Д. Аладжов. Разкопки на трако-римски некропол при Меричлери. – Известия на Археологическия институт, XXVII, 1965, 77-122.

Аладжов 1989: Д. Аладжов. Археологически паметници в района на Стамболово. Хасково, 1989.

Амброз 1971: А. Амброз. Проблемы раннесредневековой хронологии Восточний Европы. – Советская Археология, 1971/ 2, 96-123.

Ангелов 2002: А. Ангелов. Марцианопол (Marcianopolis). – В: Римски и ранновизантийски градове в България. София, 2002, 105-122.

Ангелова, Бъчваров 2008: С. Ангелова, И. Бъчваров. Дуросторум през късната античност. – В: Римски и ранновизантийски градове в България, 3. София, 2008, 82-101.

Антонов, Торбов 2006: Д. Антонов, Н. Торбов. Проучвания на късноантична пътна станция в м. Анище при гр. Белоградчик. – Археологически открития и разкопки през 2005 г., София, 2006, 177-179.

Антонова 1960: В. Антонова. Новооткрити обекти от римската епоха в Мадара. – Известия на Народния музей в Коларово, I, 1960, 13-55.

Атанасов, Йорданов 1994: Г. Атанасов, И. Йорданов. Средновековният Ветрен на Дунав. Шумен, 1994.

Атанасов, Станев 2001: И. Атанасов, С. Станев. Разкопки в сектор кула № V на късноантичната крепост „Ковачевско кале“ през 1999. – Археологически открития и разкопки през 1999-2000 г., София, 2001, 89.

Атанасов 1994: И. Атанасов. Археологически проучвания на кула X 4 на Ковачевско кале, 1993 г. – Археологически открития и разкопки през 1993 г., София, 1994, 71-73.

Атанасов 2014: Г. Атанасов. Крепостите до с. Руйно, Силистренско или селищна агломерация без аналог през X в. – България в световното културна наследство. Материали от третата Национална конференция по история, археология и културен туризъм. Пътуване към България – Шумен, 17-19.05.2012, Шумен, 2014, 551-580.

Афанасьев 1979: Г. Афанасыев. Хронология могильника Мокрая Балка. – Краткие сообщения, ИА СССР, 158, 1979, 43-51.

Ахмедов 2010: И. Ахмедов. Проблема „финального“ периода культуры рязано-окских финнов (к современному состоянию вопроса). – Раннеславянский мир, 13, 2010, 7-34.

Бажан, Каргопульцев 1989: И. Бажан, С. Каргопульцев. В-образние рифленые пряжки как хронологический индикатор синхронизации. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 198, 1989, 235-256.

Балабанов 2006: Т. Балабанов. Готски епископски център от IV – VI в. до с. Хан Крум, Шуменско. – В: Готите. Съвременни измерения на готското културно – историческо наследство в България. София, 2006, 71-77.

Балабанов, Майсторски 2005: Т. Балабанов, Г. Майсторски. Разкопки на обект „Могила № 1 в аула на хан Омуртаг“. – Археологически открития и разкопки през 2004 г., София, 2005, 256-258.

Балболова-Иванова 1997: М. Балболова-Иванова. Монетите от крепостта в м. Калето в град Средец, Бургаска област. – Минало, 1, 1997, 36-40.

Балболова-Иванова 2005: М. Балболова-Иванова. Дребни метални предмети от късноантичната и

средновековна крепост „Калето“ в град Средец, Бургаска област. – Известия на музеите от Югоизточна България, XXI, 2005, 91-100.

Бакърджиев 2008: С. Бакърджиев. Сондажни археологически проучвания в м.“Юрта“ при с. Стройно, община Елхово. – Археологически открития и разкопки през 2007 г., София, 2008, 471-473.

Бакърджиев, Козарев 2015: С. Бакърджиев, М. Козарев. Спасителни археологически проучвания в м.“Юрта“, с.Стройно, община Елхово. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 570-572.

Баряков 2012: В. Баряков. Археологически обект „Свети Никола“, гр. Банско. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 309-310.

Баряков 2014: В. Баряков. Археологически обект „Ситан кале“, край град Банско. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 375-376.

Баряков 2015: В. Баряков. Обект „Ситан кале“ на територията на НП „Пирин“, община Банско. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 471-473.

Баряков 2015а: В. Баряков. Археологическо проучване на обект „Св. Никола“ на територията на НП „Пирин“, община Банско. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 473-474.

Бинев 2003: М. Бинев. Монтана (Montana). – В: Римски и ранновизантийски селища в България. София 2003, 160-182.

Бобчева 1978: Л. Бобчева. Некропол от XIII – XIV в. в Калиакра. – Известия на Варненското археологическо дружество, XIV, 1978, 152-180.

Божинова 1995: Ю. Божинова. Спасителни разкопки на римски некропол в с. Ляски, Гоцеделчевско. – Археологически открития и разкопки през 1994 г., София, 1995, 102-103.

Божинова 2011: Е. Божинова. Спасително археологическо проучване на ул. „Митрополит Панарет“ № 27, гр. Пловдив. – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011, 346-348.

Божинова, Комитова 2004: Ю. Божинова, Ц. Комитова. Късноантична постройка в местността Градище при с. Дренково, Благоевградско. – Археологически открития и разкопки през 2003 г., XLIII Национална археологическа конференция, София, 2004, 125.

Божкова 1980: Б. Божкова. Монети от разкопките на римската вила (гр. Перник). – Нумизматика, 4, 1980, 12-16.

Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010: А. Божкова, П. Кияшкина, Т. Марваков, Д. Василева. Сенки от отвъдното. Древният некропол на Несебър. Каталог към изложба. София, 2010.

Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2011: А. Божкова, П. Кияшкина, Т. Марваков, Д. Василева. Спасителни археологически разкопки в некропола на Месамврия/ Месембрия (парцел УПИ I общ, УПИ X общ, кв.54). – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011, 252-254.

Боев, Чолаков 1982: П. Боев, С. Чолаков. Антропологично проучване на тракийският могилен некропол при Кабиле. – В: Кабиле, I, 1982, 86-98.

Бориславов, Иванова 2007: Б. Бориславов, Н. Иванова. Археологически разкопки на тракийски могилен некропол в м. „Лилово“ община Девин, Смолянска област. – Археологически открития и разкопки през 2006 г., София, 2006, 87-91.

Борисов 2013: Б. Борисов. Полски Градец. Археологически проучвания, 1. В. Търново, 2013.

Борисов 2016: Б. Борисов. Коланните токи от сармато-аланския некропол край с. Полски Градец в района на комплекса „Марица-Изток“. – ИНАИ, XLIII, In honorem professoris Stanislav Stanilov, София, 2016, 87-96.

Борисов, Игнатов 1991: Б. Борисов, В. Игнатов. Спасителни разкопки на античен некропол и средновековно селище край с. Караново, Новозагорско. – Археологически открития и разкопки през 1990 г., София, 1991, 129-130.

Борисова 1959: В. Борисова. Могильник у высоты „Сахарная головка“. – Херсонеский сборник, V, 1959, 169-190.

Ботушарова 1950: Л. Ботушарова. Късноримска гробница при с.Капитан Димитриево. – Известия на Археологическия институт, XVII, 1950, 244-249.

Буюклиев 1962: Х. Буюклиев. Нови гробни находки в Стара Загора и околността. – Археология, 1962, 4, 45-51.

Буюклиев 1962а: Х. Буюклиев. Трако-римски могилен некропол в района на промишления комплекс „Марица-изток“. – Археология, 1962, 1, 1962, 50-55.

Буюклиев 1986: Х. Буюклиев. Тракийски могилен некропол при Чаталка, Старозагорско. – Разкопки и проучвания, XVI, 1986.

Буюклиев, Калчев, Янков 1991: Х. Буюклиев, К. Калчев, Д. Янков. Спасителни археологически проучвания на късноантична сграда в Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 1990 г., София, 1991, 126-128.

Буюклиев, Николов, Янков, Калчев 1986: Х. Буюклиев, Д. Николов, Д. Янков, К. Калчев. Спасителни разкопки на обект „Централен площад" в Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 1985 г., София 1986, 75-76.

Вагалински, Чолаков 2005: Л. Вагалински, И. Д. Чолаков. Спасителни археологически проучвания на обект№ 22 (надгробна могила) при село Арнаутито, община Стара Загора по трасето на АМ „Тракия" – ЛОТ 1. – Археологически открития и разкопки през 2004 г., София, 2005, 246 – 249.

Вагалински 2002: Л. Вагалински. Излъскана керамика от I – началото на VII в. южно от Долен Дунав (България). София, 2002.

Вагалински 2013: Л. Вагалински. Античен град Хераклея Синтика с прилежащи некрополи край село Рупите, община Петрич. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 309-311.

Вагалински 2015: Л. Вагалински. Късноантична северна кула с куртина на Деултум (Обект 9). – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 377-379.

Вагалински 2015а: Л. Вагалински. Античен град Хераклея Синтика. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 465-467.

Вагалински 2016: Л. Вагалински. Късноантична северна кула с куртина на Деултум (= Обект 9). – Археологически открития и разкопки през 2015 г., София, 2016, 415-420.

Ваклинова 1972: М. Ваклинова. Късноантичен некропол при с. Беден, Смолянски окръг. – Родопски сборник, III, 1972, 141-158.

Ваклинова 1989: М. Ваклинова. Погребения от Великото преселение при Плевен. – Проблеми на прабългарската история и култура, 1, 1989, 129-140.

Василчин 1978: И. Василчин**.** Каменна гробница от IV в. при с.Горун, Толбухинско. – Известия на Варненското археологическо дружество, XIV, 1978, 111-117.

Василчин 1984: И. Василчин. Раннохристиянска гробница от Нове. – Векове, 1984, 3, 75-77.

Василчин 1990: И. Василчин. Могилни гробове от Великово, Добричко. – Известия на Народния музей – Варна, 24 (41), 1990, 33-49.

Веймарн 1979: Е. Веймарн. Скалистинский склеп 420. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 158, 1979, 34-37.

Веймарн, Айбабин 1993: Е. Веймарн, А. Айбабин. Скалистинский могильлник. Киев, 1993.

Величков 2006: Ж. Величков. Amphitheatrum Serdicense-Амфитеатърът на Сердика. – Археологически открития и разкопки през 2005 г., София, 2006, 187-191.

Велков 1959: В. Велков. Градът в Тракия и Дакия през късната античност. Проучвания и материали. София, 1959.

Велков 1930/31: И. Велков. Новооткрити старини. – Известия на Българския археологически институт, 6, 1930-1931, 302-313.

Велков 1934: И. Велков. Разкопки в Мадара. – Разкопки и проучвания, I, 1934, 77-146.

Велков 1938: И. Велков. Могилна гробна находка от Троян. – Известия на Археологическия институт, XII, 1938, 420.

Велков 1938а: И. Велков. Погребение от времето на Великото преселение на народите от Лом. – Известия на Археологическия институт, XII, 1938, 419-421.

Велков 2009: К. Велков. Гробове от ранновизантийски некропол (VI – началото на VII в.) край град Карнобат. – Спасителни археологически проучвания по трасето на АМ „Тракия", ЛОТ 5, обходен път на град Карнобат, км 6^{+400} – 6^{+800} , Варна, 2009, 152-158.

Велков, Кънчева-Русева 2015: К. Велков, Т. Кънчева-Русева. Редовни археологически проучвания на надгробна могила в м. Лагуна, южно от гр. Твърдица. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 260-261.

Витлянов 1993: С. Витлянов. Бронзови модели-матрици за колонни украси от Преслав. – В: Преслав, 4, 1999, 166-173.

Витлянов 2004: С. Витлянов. Новооткрити накитни предмети и елементи на облеклото. – Преславска

книжовна школа, VII, Шумен, 2004, 426-437.

Владкова 2006: П. Владкова. Некропол край Novae от времето на Теодорих Велики. – В: Готите. Съвременни измерения на готското културно-историческо наследство в България. София, 2006, 57-70.

Владкова 2014: П. Владкова. Nicopolis ad Istrum. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 342-345.

Владкова 2015: П. Владкова. Novae VIII A. Сграда *EXTRA MUROS*. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2014, 405-408.

Владкова 2015а: П. Владкова. Nicopolis ad Istrum. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 448-451.

Воронов 1973: Ю. Воронов. К истории экономических связей Апсилии в IV – VII вв. – Краткие сообщения, 138, 1973, 74-78.

Воронов, Бгажба 1979: Ю. Воронов, О. Бгажба. Новые материалы VII в. из могильников Абхазии. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 158, 1979, 67-71.

Въжарова 1965: Ж. Въжарова. Средновековни обекти по долините на р. Цибрица и Огоста. – Известия на Археологическия институт, XXVIII, 1965, 231-246.

Въжарова 1976: Ж. Въжарова. Славяни и прабългари (по данни на некрополите от VI – XI в. на територията на България. София, 1976.

Въжарова, Чачева 1968: Ж. Въжарова, В. Чачева. Средновековен некропол при с. Абланица, Благоевградски окръг. – Археология, 1968, 2, 27-35.

Вълев 1982: В. Вълев. Ранносредновековно селище при с. Стърмен. – Разкопки и проучвания, VII, 1982, 70-113.

Върбанов, Драгоев 2012: В. Върбанов, Д. Драгоев. Сексагинта Приста и други проучвани обекти от римската епоха в Русенско. Русе, 2012.

Гавритухин 2002: И. Гавритухин. Фибулы и ременные гарнитуры из цистерны П-1967 г. в Херсонесе. – В: Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии. Вып. IX, Симферопол, 2002, 217-228.

Гавритухин, Обломский 1996: И. Гавритухин, А. Обломский. Гапоновский клад и его культурно-исторический контекст. Москва, 1996.

Гавритухин, Тотев 2010: И. Гавритухин, Б. Тотев. О двух накладках геральдического круга из Добричкого музея. – В: Stephanos Archaeologocos in honoreum Professoris Stephcae Angelova. Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis. Suppl.V, 2010, 423-430.

Гавритухин 2010: И. Гавритухин. Византийские подвязные фибулы с S-видной петлей для оси пружины. Находки к северу и востоку от Дуная. – Раннеславянский мир, 13, 2010, 35-89.

Гатев 1997: Й. Гатев. Ново дарение в Националния Археологически Музей. – Годишник на Националния археологически музей, X, 1997, 364-370.

Гатев 1998: Й. Гатев. Спасителни разкопки на късноантичен некропол край курорта Русалка, Каварненско. – Археологически вести, 1998, 1, 27-31.

Гатев 2010: Й. Гатев. Раннохристиянска гробница при с.Вуково, Дупнишко. – В: Stephanos Archaeologocos in honoreum Professoris Stephcae Angelova. Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis. Suppl.V, 2010, 475-479.

Генинг 1979: В. Ф. Генинг. Хронология поясной гарнитуры I тысячелетия н. э. (по материалам могильников Прикамья). – Краткие сообщения, 158, Проблемы хронологии памятников Евразии в эпоху раннего средневековья, 1979, 96-106.

Генчева 2009: Е. Генчева. Римският ажурен колан от България. – Археология, 2009, 3-4, 11-37.

Георгиев, Попова, Катевски, Димитров, Дзанев, Рахнева, Кулева 1994: Г. Георгиев, Ц. Попова, И. Катевски, Д. Димитров, Г. Дзанев, И. Рахнева, С. Кулева. Разкопки в Абритус. – Археологически открития и разкопки през 1992-1993, Велико Търново, 1994, 74-75.

Георгиева 1963: С. Георгиева. К вопросу о т.н. „праболгарской художественной промышлености". – Slavia Antiqua, 10, 1963, 331-365.

Герасимов 1946: Т. Герасимов. Разкопки на могили при с. Свети Кирилово, Старозагорско. – Известия на Археологическия институт, XV, 1946, 180-184.

Гетов 1982: Л. Гетов. Тракийски могилен некропол от римската епоха при Кабиле. – В: Кабиле I, 1982, 40-78.

Гетов, Рабаджиев, Ханджийска, Вълчев, Лозанов 2016: Л. Гетов, К. Рабаджиев, В. Ханджийска, И.

Вълчев, И. Лозанов. Археологическо проучване на територията на АР „Кабиле“ - Сектор V през 2015 г. – Археологически открития и разкопки през 2015 г., София, 2016, 624-627.

Гиздова 1985: Н. Гиздова. Спасителни разкопки на тракийския могилен некропол при с. Аканджиево, Пазарджишки окръг. – Археологически открития и разкопки през 1984 г., София, 1985, 99-101.

Господинов 1921: Ю. Господинов. Некрополътъ около църквата Св. София. – В: Материали за историята на София, V, София, 1921, 54-69.

Григоров 2010: В. Григоров. Крепостта Красен до Панагюрище. (Разкопки и проучвания, XL), София, 2010.

Гроздановъ, Гроздановa 2015: Д. Гроздановъ, Г. Гроздановa. Резултати от редовно археологическо проучване на обект Раннохристиянска базилика № 1 в късноантична и средновековна крепост на хълма Хисарлъка в гр. Кюстендил. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 498-499.

Гроздановъ, Даскалов 2015: Д. Гроздановъ, М. Даскалов. Спасително археологическо проучване на Обект № 3, АМ „Струма“ – късноантично селище в землището на гр. Дупница, м. Черешарника. – В: Българска археология, Каталог към изложба, София, 2015, 31 – 32.

Гроздановъ, Даскалов 2015а: Д. Гроздановъ, М. Даскалов. Резултати от археологическо проучване на Обект № 3 – късноантично селище, в м. Черешарника гр. Дупница, по трасето на АМ „Струма“, ЛОТ 2, км 326+120 – 326+310. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 495-497.

Даскалов 2004: М. Даскалов. Калъпи за метални накити и колани украси (VI - VII в.) от Южна България. – Археология, XLV, 2004, 1-2, 91-95.

Даскалов 2006: М. Даскалов. Проучване на крепостта Римското кале край гр. Котел. – Археологически открития и разкопки през 2005 г., София, 2006, 317-319.

Даскалов 2007: М. Даскалов. Археологически проучвания на Средновековни обекти по Южното българско черноморие през 2006 и 2007 г. – Известия на Народния музей – Варна, XLVIII (LVIII), 2007, 86-109.

Даскалов 2009: М. Даскалов. Токи и колани украси (VI-VII в.) от околностите на гр. Котел. – В: LAURA. In Honorem M. Vaklinova, I, София, 2009, 89-102.

Даскалов 2012: М. Даскалов. Колани и колани украси от VI – VII век (от днешна България и съседните земи). София, 2012.

Даскалов 2015: М. Даскалов. Колани гарнитури със странични ремъци от VI – VII век южно от Дунав. – Археология, LVI, 2015, 1-2, 79-103.

Даскалов, Димитров 2001: М. Даскалов, Д. Й. Димитров. За производството на накити през VI – VII в. в българските земи. – Археология, XLII, 2001, 3-4, 69-74.

Даскалов, Думанов 2004: М. Даскалов, Б. Думанов. Метални предмети от периода VI – VII в. във фонда на ИМ – Хасково. – Известия на Историческия музей в Хасково, 2004, 2, 193–206.

Даскалов, Панайотова 2015: М. Даскалов, К. Панайотова. Археологическо проучване на крепостната стена на п-в Урдовиза, гр. Китен. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 909-911.

Даскалов, Трендафилова 2003: М. Даскалов, К. Трендафилова. Могильник Эпохи Переселения народов у с. Кошарево (Область Перник) Западная Болгария (предварительное сообщение). – Росийская археология, 1, 2003, 145-152.

Даскалов, Трендафилова 2005: М. Даскалов, К. Трендафилова. Гроб с колана гарнитура (втора половина на VI в.) край Рупките, Чирпанско. – Археология, XLVI, 2005, 1-4, 161-170.

Даскалов, Трендафилова 2005а: М. Даскалов, К. Трендафилова. Колантъ в южнодунавските византийски провинции през VI – VII в. – Acta Musei Varnaensis, III-2. Българските земи през средновековието. Международна конференция в чест на проф. А. Кузев. Варна. 2005, 7-17.

Даскалов, Трендафилова 2006: М. Даскалов, К. Трендафилова. Археологически проучвания в околностите на с. Кошарево, Брезнишка община през 1998 - 1999 година. – Приноси към българската археология, т. 3-4, 2006, 21-39.

Даскалов, Трендафилова 2006а: М. Даскалов, К. Трендафилова. Нови постъпления на метални накити от V - VI в. във фонда на ИМ – Перник. – ИИМ Кюстендил, XIII, 2006, 181-193.

Даскалов, Стойчев 2008: М. Даскалов, С. Стойчев. Колана гарнитура от втората половина на VI в. от околностите на с. Драгоево, Шуменско. – В: Studia in honorem Aleksandrae Dimitrova-Milcheva. Югоизточна Европа през античността (V в. пр. Хр. – началото на VII в. сл. Хр.), В. Търново, 2008, 502-511.

Джамбов, Попов, Митрев 2012: И. Джамбов, С. Попов, Г. Митрев. Археологически проучвания край село Искра, Първомайско. Асеновград, 2012.

Джингов 1979: Г. Джингов. Калиакра. София, 1979.

Димитров 1959: Д. Ил. Димитров. Ранносредновековен некропол при гара Разделна. – Археология, 1959, 3-4, 55-60.

Димитров 1960: Д. Ил. Димитров**.** Раннохристиянска гробница от с. Река Девня. – Известия на Варненското археологическо дружество, XI, 1960, 95-101.

Димитров 1963a: Д. Ил. Димитров. Ранновизантийско златно съкровище от Варна. – Археология, 1963, 2, 35-40.

Димитров 1963b: Д. Ил. Димитров. Златното съкровище от Варна. – Изкуство, 8, 1963, 18-21.

Димитров 1963c: Д. Ил. Димитров. Ранновизантийско златно съкровище от Варна. – Известия на Варненското археологическо дружество, XIV. 1963, 65-79.

Димитров 1978: Д. Ил. Димитров. Некрополът при гара Разделна. – Известия на Варненското археологическо дружество, XIV, 1978, 120-151.

Димитров, Чичикова, Султов 1963: Д. П. Димитров, М. Чичикова, Б**.** Султов – Археологические раскопки в восточном секторе Нове в 1962 году. – Известия на Археологическия институт, XXVII, 1963, 217-235.

Димов 2000: Т. Димов, Античен некропол на западния бряг на Дуранкулашкото езеро. – Добруджа (17-18), 2000, 11-31, с приложения 349-363.

Димова 1966: В. Димова. Античният некропол при с. Пейчиново, Русенско. – Известия на Народния музей – Русе, II. 1966, 11-28.

Динчев 1997: В. Динчев. Римските вили в днешната Българска територия. София, 1997.

Динчев 2006: В. Динчев. Ранновизантийските крепости в България и съседните земи. – Разкопки и проучвания, XXXV, София, 2006.

Динчев 2009: В. Динчев. Българо-британски разкопки на Градището край с. Дичин, Великотърновска област, 1996-2003 – Разкопки и проучвания, XXXIX, София, 2009.

Дичек, Колендо, Сарновски 2008: П. Дичек, Й. Колендо, Т. Сарновски. Нове (Novae) – В: Римски и ранновизантийски градове в България, 3. София, 2008, 50-53.

Дмитриев 2003: А. Дмитриев. Могильник Дюрсо – эталонный памятник древностей V – IX веков. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва, 2003, 200-206.

Дмитровић, Радичевић 2009: К. Дмитровић, Д. Радичевић. Касноантичка некропола у Чачку. Чачак, 2009.

Доневски 2006: П. Доневски. Некрополите на Дуросторум. – В: История на Силистра, I. Античният Дуросторум, София, 2006, 243-262.

Доневски, Милошевич 2002: П. Доневски, Г. Милошевич. Късноантични гробници от Силистра (Дуросторум). – Добруджа, 20, 2002, 41-54.

Дончева 2002: И. Дончева. Античната крепост "Ковачевско кале" – Римският и късноантичният град (Международна научна конференция, Велико Търново 26-30 юли 2000, София, 2002, 220-227.

Дончева-Петкова 1986: Л. Дончева-Петкова.Селище от времето на Първото българско царство при с. Одърци, Толбухински окръг. – В: Зборник посветен на Бошко Бабиќ. Прилеп, 1986, 165-168.

Дончева-Петкова 2007: Л. Дончева-Петкова. Нови данни за некропол № 3 край Балчик. – Проблеми на прабългарската история и култура, 4-2, 2007, 121-146.

Дончева-Петкова 2010: Л. Дончева-Петкова. Отново за началото на ранносредновековната българска култура. – В: Stephanos Archaeologocos in honoreum Professoris Stephcae Angelova. Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis. Suppl.V, 2010, 511-526.

Дончева 2007: С. Дончева. Нови накити тип Мартиновка от Североизточна България. – Проблеми на прабългарската история и култура, 4-2, 2007, 153-169.

Драгоев 2013: Д. Драгоев. Спасително археологическо проучване на обект "Неукрепено антично и средновековно селище/ некропол в м. Калето ПИ № № 001017 и 001018", по трасето на „Междусистемна връзка България – Румъния", землище на гр. Мартен, област Русе. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 253-255.

Драгоев 2014: Д. Драгоев. Спасително археологическо проучване на обект "Неукрепено антично и средновековно селище и некропол" в м. Калето ПИ № № 001017 и 001018, по трасето на „Междусистемна връзка България – Румъния", землище на гр. Мартен, област Русе. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 322-324.

Дражева, Момчилов 2012: Ц. Дражева, Д. Момчилов. Археологически проучвания на обект „Късноан-

тична и средновековна крепост „Акве Калиде – Терма“, Бургаски минерални бани. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 444-446.

Дражева, Недев 2013: Ц. Дражева, Д. Недев. Спасителни археологически проучвания на обект „Крепостна стена и прилежащите ѝ съоръжения в участъка на пл. Хан Крум, църква „Св. Св. Кирил и Методий“ и южна крайбрежна алея, УПИ XIX-523, УПИ XXII-526 и УПИ XXI-527, кв.27 по плана на гр. Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 468-470.

Дремсизова-Нелчинова 1984: Ц. Дремсизова-Нелчинова. Вилата край с. Мадара, Шуменски окръг. – Разкопки и проучвания, XI, 1984, 74-126.

Дремсизова-Нелчинова, Балкански 1972: Ц. Дремсизова-Нелчинова, И. Балкански. Две тракийски могили край с. Островица, Кърджалийско – Музеи и паметници на културата, 1972, 3, 12-14.

Дремсизова-Нелчинова, Антонова 1975: Цв. Дремсизова-Нелчинова, В. Антонова. Каталог на археологическите паметници в Шуменски окръг. София, 1975.

Думанов 2012: Б. Думанов. Долнодунавските готски паметници украсени с Kerbschnitt. Фибули. – Годишник на Департамент „Археология“ (НБУ). Селищна археология, 7, 2012, 112-151.

Думанов, Бъчваров, 2010: Б. Думанов, И. Бъчваров. „Вторият“ меч от гробната находка от Дуросторум. – В: Stephanos Archaeologocos in honoreum Professoris Stephcae Angelova. Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis. Suppl.V, 2010, 361-375.

Живић 2003: М. Живић. Felix Romuliana. 50 години одгонетања. Зајечар. 2003.

Засецкая, 1993: И. Засецкая. Материалы Боспорского Некрополя второй половины IV – второй половины V вв. н. э. – В: Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии, вып. III, 1993, 23-105.

Засецкая 2003: И. Засецкая. Боспорский некрополь как эталонный памятник древностей IV – начала VII века. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва, 2003, 31-40.

Зотовић 1980: Л. Зотовић. Некропола из времена сеобе народа са уже градске територије Виминација. – Старинар, 31, 1980, 95-116.

Иванишевић 2009: В. Иванишевић. Некрополе из епохе сеобе народа у Сингидунуму. Белград, 2009.

Иванов 1988: Д. Иванов. Гробницата – мавзолей край с. Бабово и нейните древнотракийски паралели. – Terra Antiqua Balcanica, 1988, 99-105.

Иванов 1999: Р. Иванов. Долнодунавската отбранителна система между Дортикум и Дуросторум от Август до Маврикий. София, 1999.

Иванов 2002: Р. Иванов. Августа Траяна (Augusta Traiana). – В: Римски и ранновизантийски градове в България, 1. София, 2002, 218-230.

Иванов 2003: Р. Иванов. Апиария (Appiaria). – В: Римски и ранновизантийски селища в България. София 2003, 63-69.

Иванов, Ковачева 2002: Р. Иванов, Т. Ковачева. Улпия Ескус (Ulpia Oescus). – В: Римски и ранновизантийски градове в България. София, 2002, 31-58.

Игнатов, Велков 2009: В. Игнатов, Кр. Велков. Гробни съоръжения, инвентар и обред от надгробна могила при с. Любимец, Новозогорско. – Проучвания на надгробни могили в Сливенско и Новозагорско, Варна, 2009; 106-129.

Игнатов, Сираков 2012: В. Игнатов, Н. Сираков. Спасителни археологически разкопки на обект в зона А на АР „Августа Траяна – Верея – Стара Загора“, УПИ II-3469, кв.70, ул.“Сава Силов“67. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 349-350.

Йосифова 2008: М. Йосифова. Античният Тиризис и ранновизантийският Акре (селището на нос Калиакра). – В: Римски и ранновизантийски селища в България, 3, 2008, 136-158.

Йотов 1998: В. Йотов. Матрица за апликации от късноантичната крепост до с. Оногур, Добричко. – Археология, 1998, 1-2, 72-74.

Йотов, Минчев 2011: Йотов, Минчев. Късноантична крепост на нос Свети Атанас до град Бяла. – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011, 243-245.

Йотов 2013: В. Йотов. Эргастерий начала VIIв. в Византийской крепости на мысе Св. Атанас в городе Бяла, Варненской области (Предварительное сообщение). – Нартекс-Byzantina Ukrainensis, 2, Харьков, 2013, 426-439.

Йотов, Минчев 2013: В. Йотов, А. Минчев. Късноантична крепост на нос Св. Атанас. Варна, 2013.

Йотов, Минчев 2013а: В. Йотов, А. Минчев. Късноантична крепост (V – VI в.) на нос Свети Атанас до гр.

Бяла, област Варна. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 215-217.

Йотов, Минчев 2014: В. Йотов, А. Минчев. Късноантична крепост (V – VI в.) на нос Свети Атанас до гр. Бяла, област Варна. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 218-219.

Йотов, Минчев 2015: В. Йотов, А. Минчев. Късноантична крепост (V – VI в.) на нос Свети Атанас до гр. Бяла, област Варна. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 289-290.

Йотов, Павлова 2004: В. Йотов, В. Павлова. Българите и техните съседи през V-X в. Каталог на изложба. Варна 2004.

Кабакчиева 2010: Г. Кабакчиева. Разкопки на раннохристиянска базилика в Монтана. – Археологически открития и разкопки през 2009 г., София, 2010, 330-332.

Кабакчиева 2012: Г. Кабакчиева. Археологически разкопки на античния кастел Димум (южен и западен сектори). – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 257-259.

Кабакчиева 2014: Г. Кабакчиева. Разкопки на късноантичния кастел Димум в гр. Белене, Плевенска област. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 308-311.

Казанский, Перен 2014: М. Казанский, П. Перен. „Королевские“ и „вождеские“ погребения раннемеровингского времени в Галлии: состояние исследований. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 234, 2014, 262-286.

Казанский 2016: М. Казанский. Находка 1918 г. в Керчи (Коллекция Месаксуди). – В: XVII Боспорские чтения. Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Исследователи и исследования. Керчь, 2016, 206-215.

Казанский 2017: М. Казанский. Большие «готские» пряжки с изображением креста у населения Юго-Западного Крыма (вторая половина VI – первая половина VII вв.): о происхождении убора. – В камне и в бронзе: Сборник статей в честь Анны Песковой. Санкт Петербург, 2017, 221-226.

Калчев 1984: К. Калчев. Гробни съоръжения и погребален ритуал в южния некропол на Августа Траяна (II – IV в.). – Известия на музеите от Югоизточна България, VII, Пловдив, 1984, 77-78.

Калчев 1989: К. Калчев. Спасителни разкопки в югозападния некропол на Августа Траяна (Стара Загора). – Археологически открития и разкопки през 1988 г., София, 1989, 73-75.

Калчев 1990: К. Калчев. Спасителни разкопки в югозападния район на античния некропол на Августа Траяна (Стара Загора) през 1989 година. – Археологически открития и разкопки през 1989 г., София, 1990, 85.

Калчев 1994: К. Калчев. Погребални практики в некропола на Августа Траяна (II - IV в.). – В: Надгробни могили в Югоизточна Европа. I международен симпозиум „Севтополис“. „Надгробните могили в югоизточна Европа“, Казанлък 1993, В. Търново, 1994, 201-215.

Камишева 2013: М. Камишева. Проучвания в Археологически резерват „Августа Траяна – Верея – Стара Загора“ (УПИ VIII-3524, кв.66, ул. „Х. Д. Асенов“ 108). – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 331-333.

Каталог изложба. Музей на НБУ 2012: Каталог. Изложба от фондовете на Общински културен институт „Музей за история на София“ в музея на НБУ. София, 2012.

Кацаров 1932/1933: Г. Кацаров. Нови находки от некропола на Месемврия. – Известия на Българския археологически институт, VII, 1932/1933, 281-290.

Кацарова, Хаджиангелов 2002: В. Кацарова, В. Хаджиангелов. Късноантичен и средновековен некропол до с. Копривлен. – В: Копривлен, 1 (Спасителни археологически проучвания по пътя Гоце Делчев – Драма 1998-1999), София, 2002, 215-243.

Кияшкина, Марваков, Димова 2008: П. Кияшкина, Т. Марваков, С. Димова. Спасителни археологически проучвания в гр.Несебър, обект „Античен некропол на Месамбрия“ – УПИ V, кв.54А. – Археологически открития и разкопки през 2007 г., София, 2008; 301-304.

Кияшкина, Марваков, Димова 2009: П. Кияшкина, Т. Марваков, С. Димова. Спасителни археологически проучвания в гр.Несебър, обект „Античен некропол на Месамбрия“ – УПИ V, кв.54А. – Археологически открития и разкопки през 2008 г.. София, 2009, 324-327.

Ковалевская 1979: В. Ковалевская. Поясные наборы Евразии IV – IX вв. Пряжки. Археологии СССР. Свод археологических источников. Москва, 1979.

Ковалевская 1981: В. Ковалевская. Северокавказские древности. – В: Степи Евразии в эпоху средневековья, Москва, 1981, 83-187.

Ковачев 2009: Г. Ковачев. Могилен некропол край с. Старо село, Сливенско/ Надгробна могила в местността „Гюрлюджика“. – Проучвания на надгробни могили в Сливенско и Новозагорско, Варна, 2009; 44-95.

Ковачева 1972: Т. Ковачева. Раннохристиянски гробове от с. Бръшляница, Плевенско. – Музеи и паметници на културата, 1972, 3, 7-11.

Костова, Дочева, Манолова-Войкова 2012: К. Костова, Е. Дочева, М. Манолова-Войкова. Археологически проучвания на обект „Античен град" подобект 02 „Антични терми" в НАР „Деултум-Дебелт", община Средец. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 251-253.

Кузманов 1971: Г. Кузманов. Раннохристиянска гробница на нос Калиакра. – Музеи и паметници на културата, 1971, 2, 6-8.

Кузманов 1979: Г. Кузманов. Разкопки на некропол от римската епоха при Пиперица, Благоевградски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1978 г., София, 1979; 107.

Кузов 2007: Х. Кузов. Проучване на декуманус северно от римските терми на Одесос. – Известия на Народния музей – Варна, 41, 2007, 18-43.

Кузов, Манолова-Войкова, Тодоров 2009: Х. Кузов, М. Манолова-Войкова, В. Тодоров. Спасителни археологически проучвания в м. Дълбока, с. Българево, община Каварна. – Археологически открития и разкопки през 2008 г., София, 2009, 453-456.

Лазаров, Митков 1993: Л. Лазаров, Н. Митков. Гробни находки от могила при с. Тутраканци, Провадийско. – Известия на Народния музей – Варна, 29 (44), 1993, 64-81.

Лазаров 2001: Л. Лазаров. Исторически музей Дългопол. Древен бронз (каталог). Варна, 2001.

Лазаров 2004: Л. Лазаров. Археологически проучвания на връх Голяма Арковна през 2003. – Археологически открития и разкопки през 2003 г., София, 2004, 68-69.

Лазарова, Русев, Иванов 2016: С. Лазарова, Н. Русев, В. Иванов. Проучвания на античния кастел и митница Димум, гр. Белене през 2015 г. – Археологически открития и разкопки през 2015 г., София, 2016, 429-431.

Лука, Татарова 2008: К. Лука, С. Татарова. Разкопки на късноантична пътна станция в м. Анище до с. Граничак, община Белоградчик. – Археологически открития и разкопки през 2007 г., София, 2008; 475-478.

Любенова 1978: В. Любенова. Разкопки на римска вила в кв. Бела вода, гр. Перник. – Археологически открития и разкопки през 1977 г., София, 1978, 86-87.

Любенова 1981: В. Любенова. Селището от римската и ранновизантийската епоха. – В: Перник, I. София, 1981, 107-203.

Любенова 1995: В. Любенова. Бронзови предмети от късноантичната вила при рудник "Бела вода", Перник. – Археология, 1995, 3, 6-17.

Мавродинов 1936: Н. Мавродинов. Прабългарската художествена индустрия. – В: Мадара, 2, София, 1936, 155-272.

Малкочев 2005: А. Малкочев. Археологически проучвания в м. Анище при с. Граничак, община Белоградчик. – Археологически открития и разкопки през 2004 г., София, 2005, 166-167.

Марваков 2007: Т. Марваков. Ранновизантийска катарама от некропола при с. Копривлен, Гоцеделчевско. – ИИМ-Кюстендил, XIII, 2007, 399-404.

Машов 1975: С. Машов. Тракийски некропол от римската епоха при с. Драшан, Врачански окръг. – Археология, 1975, 1, 41-50.

Машов 1978: С. Машов. Разкопки на античната крепост при с. Хърлец, Врачански окръг. – Археологически открития и разкопки през 1977 г., София, 1978, 84-85.

Медведев 2011: А. Медведев. Позднеантичный некрополь Фанагории (по материалам раскопок 2005 г.). – Вестник Воронежкий государственый университет. Серия: История. Политология. Социология. 1, 2011, 32-45.

Меламед 1993: К. Меламед, Светилище и некропол до раннохристиянски манастир край с. Нова махала, Баташко. – Археология, 1993, 2, 36-46.

Меламед 2014: К. Меламед. Раннохристиянски некропол в Карагонско, Банско. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 562-564.

Миков 1942: В. Миков. Разкопки из Родопите. – Годишник на Пловдивската Народна библиотека и музей, 1940/1941, 19-33.

Минчев 1994-1995: А. Минчев. Късноантични токи с християнски надпис, във Варненският Археологически музей. – Известия на Народния музей – Варна, 30/31. 1994-1995, 18-23.

Минчев, Тенекеджиев 2011: А. Минчев, В. Тенекеджиев. Разкопки на раннохристиянската църква в

местността „Джанавара“ край Варна. – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011, 245-247.

Минчев Тенекеджиев, 2012: А. Минчев, В. Тенекеджиев. Разкопки на раннохристиянската църква в местността „Джанавара“ край Варна. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 223-225.

Михайлов 1982: С. Михайлов. Общ поглед върху укрепеното селище при Стърмен и мястото, което то заема в развитието на ранносредновековния български град. – Разкопки и проучвания, VII, 1982, 118-138.

Михайлов 2010: С. Михайлов. Етапи в паричната циркулация през ранновизантийската епоха (498-681) в провинция Втора Мизия. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика. 9, 2010, 109-122.

Михайлов, Дончева-Петкова, Топтанов 1975: С. Михайлов, Л. Дончева-Петкова, Д.Топтанов. Разкопки на градището при с.Одърци, Толбухински окръг (1971-1973). – Археология, 1975, 4, 62-71.

Михайлов, Сестримска 1981: С. Михайлов, М. Сестримска. Килийното училище в Кюстендил. Материали от археологически разкопки. София, 1981.

Младенова 1971: Я. Младенова. Надгробна могила при Ивайловград. – Археология, 1971, 4, 38-51.

Момчилов 2011: Д. Момчилов. Паметници на старобългарската металопластика в Североизточна Тракия през Първото българско царство. – Управление и образование, VII (2), 26-31.

Момчилов 2013: Д. Момчилов. Колонни украси V – VII в. от Археологическия фонд на Карнобатския музей. – Преслав, 7, Велико Търново, 2013, 402-416.

Момчилов, Димитрова 2014: Д. Момчилов, Р. Димитрова. Колонни украси от втората половина на VI – началните десетилетия на VIIв. от Акве Калиде – Терма (Термополис). – Годишник на Университет „Проф. Асен Златаров“ – Бургас, том XLIII, 2, Обществени науки, 2014, 15-20.

Морева-Арабова, Дуков, Кръстева 2015: Р. Морева-Арабова, И. Дуков, З. Кръстева. Археологически проучвания на средновековна крепост Воден, Асеновград. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 701-703.

Нехризов, Тодорова 2008: Г. Нехризов, А. Тодорова. Засводена гробница от късната античност в с. Старо село, Пернишка област. – Известия на Регионален исторически музей Перник, I, 2008, 87-112.

Николаева 2004: А.Николаева. Археологически разкопки на антична вила в м. Анище при с. Граничак, община Белоградчик. – Археологически открития и разкопки през 2003 г., София, 2004, 103-104.

Николов 1977: Д. Николов. Разкопки в некропола на Августа Траяна. – Археологически открития и разкопки през 1976 г., София, 1977, 54-56.

Николов, Янков, Калчев 1980: Д. Николов, Д. Янков, К. Калчев. Разкопки на обект „Партиен дом“ – Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 1979 г., София, 1980, 84-86.

Николов, Калчев 1985: Д. Николов, Д. Янков, К. Калчев. Разкопки на обект „Партиен дом“ в Стара Загора. – ИМЮИ България, 8, 1985, 31-47.

Овчаров, Ваклинова 1978: Д. Овчаров, М. Ваклинова. Ранновизантийски паметници от България IV - VI в. София, 1978.

Овчаров 1984: Д. Овчаров. Нови археологически данни за крепоста и античното селище при с. Ковачевец, Търговищки окръг. – Разкопки и проучвания, X. 1984, 34-42.

Овчаров, Коджаманова, Димитров, Стоименов, Лещаков 2009: Н. Овчаров, Д. Коджаманова, З. Димитров, Д. Стоименов, К. Лещаков. Късноримско и византийско имение върху тракийското светилище при Татул. – Археология, 2009, 1-2, 62-75.

Овчаров, Нехризов, Коджаманова 2002: Н. Овчаров, Г. Нехризов, Д. Коджаманова 2002. Археологически проучвания на обект „Перперикон“ през м. юли – август 2001 година. – Археологически открития и разкопки през 2001 г., София, 2002, 122-123.

Панайотова, Богданова 2013: К. Панайотова, Т. Богданова. Редовно археологическо проучване на обект „Храмов комплекс на о-в Св. Кирик“. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 237-239.

Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010: К. Панайотова, М. Даскалов, Р. Пенчева, К. Трендафилова. Спасителни археологически проучвания на о. Св. Кирик – Археологически открития и разкопки през 2009 г., София, 2010, 295-298.

Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010а: К. Панайотова, М. Даскалов, Р. Пенчева, К. Трендафилова. Спасителни археологически проучвания на о. Св. Кирик – Созопол. – В: Българска археология 2009. Каталог към изложба. София, 2010, 39-41.

Паромов 2003: Я. Паромов. Фанагорийская округа. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва 2003, 157-158.

Паунова 2010: В. Паунова. Античен раннохристиянски некропол в местността „Зарина нива“, кв. Варош, гр.Перник – Археологически открития и разкопки през 2009 г., София, 2010, 269-270.

Пејовић, Лучић 2011: З. Пејовић, Б. Лучић. Некропола из периода сеобе народа са локалитета 1а Сирмијма. – В: Зборник народног музеја у Београду, XX-1, археологија, 2011, 389-413.

Петрова 1999: М. Петрова. Паметници на тракийската култура по горното течение на р. Места. Цистови гробове в местн. Барата, с.Скребатно (обект 4). Цистови гробове в м. Дрежно (обект 6). – Разкопки и проучвания, XXVI, 1999, 51-57.

Петровић 1962-1963: Д. Петровић. Средњевековна некропола на Донићком брду (Градац код Крагујевца). – Starinar, XIII-XIV, 1962-1963, 275-291.

Плетньов 1995: В. Плетньов. Матрица за колании апликации от Североизточна България. – Епохи, 1995, 3-4, 133-136.

Плетньов 1997: В. Плетньов. Ремъчни накити от типа Мартиновка във Варненския Археологически музей. – В: Българите в Северното Черноморие. Изследвания и материали, VI, Велико Търново, 1997, 75-88.

Прешленов 2015: Х. Прешленов. Археологически проучвания в централната градска зона на Деултум. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 379-382.

Прешленов 2015а: Х. Прешленов. Деултум: Античен град сектор Център – Форум – Запад. – В: Българска археология, Каталог към изложба, София, 2015, 20 – 22.

Прешленов 2016: Хр. Прешленов. Археологически проучвания в централната градска зона на Деултум – Дебелтос. – Археологически открития и разкопки през 2015 г., София 2016, 404-408.

Приходнюк 2001: О. Приходнюк. Степове населення України та східні слов`яни (друга половина I тис. н. е.). Київ-Чернівці, 2001.

Пьянков 2003: А. Пьянков. Могильники V – VII веков. – В: Крым, Северо-Восточное Причерноморье и Закавказье в эпоху средневековья IV – VIII века, Москва, 2003, 193-195.

Радославова 2005: Г. Радославова. Късноантичен гробен комплекс в източния некропол на Абритус. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2005, 191-192.

Радославова 2007: Г. Радославова. Късноантичен погребален комплекс в източния некропол на Абритус. – В: Изследвания в памет на акад. Анание Явашов, София, 2007, 54-60.

Радославова 2012: Г. Радославова. Абритус - 2011г. южен некропол. – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 295-297.

Радославова 2013: Г. Радославова. Античен комплекс Абритус – южен некропол. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. , София, 2013, 278-279.

Радославова, Дзанев 2003: Г. Радославова, Г. Дзанев. Абритус (Abritus). – В: Римски и ранновизантийски селища в България. 2. София, 2003, 110-148.

Радославова, Дзанев 2006: Г. Радославова, Г. Дзанев. Проучване на обекти “Сграда VIII“ и „Ранносредновековен комплекс“ от градоустройствения план на Абритус. – Археологически открития и разкопки през 2005 г., София, 2006, 253-254.

Радославова, Дзанев 2007: Г. Радославова, Г. Дзанев. Археологически проучвания в Абритус през 2006 г. – Археологически открития и разкопки през 2006 г., София, 2007, 373-375.

Радославова, Дзанев 2008: Г. Радославова, Г. Дзанев. Археологически проучвания в Абритус. – Археологически открития и разкопки през 2007 г., София, 2008, 356-360.

Радославова, Дзанев 2009: Г. Радославова, Г. Дзанев. Абритус. Археологическо проучване през 2008 г. – Археологически открития и разкопки през 2008 г., София, 2009, 348-351.

Радославова, Дзанев 2011: Г. Радославова, Г. Дзанев. Археологическо проучване в централната част на южния некропол на Абритус. – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011, 301-303.

Радюш 2014: О. Радюш. „Княжеская“ и „вождеская“ культура начала V века в Среднем Поднепровье: новые исследования и находки. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 234, 2014, 234-251.

Распопова 1968: В. Распопова. Византийские поясные пряжки в Согде. – Краткие Сообщения Институт Археологии, 114, 1968, 34-36.

Русев 2007: Н. Русев. Колании токи с набраздена рамка. – Известия на Регионален исторически музей Велико Търново, 22, 2007, 84-92.

Русев, Станев, Георгиев, Вълчанова-Русева, 2008: Н. Русев, С. Станев, М. Георгиев, П. Вълчанова-Русева. Археологически проучвания на късноантична крепост Ковачевско кале. – Археологически открития и разкопки през 2007 г., София 2008. 434-438.

Слокоска, Владкова, Църов, Бояджиев, Иванов 2002: Л. Слокоска, П. Владкова, И. Църов, С. Бояджиев, Р. Иванов. Никополис ад Иструм (Nicopolis ad Istrum). – В: Римски и ранновизантийски градове в България, София, 2002, 83-104.

Спасић-Ђурић 2008: Д. Спасић-Ђурић. Прилог проучвању позлаћених крстообразних фибула из Виминацијума. – Гласник Српског Археолошког Друштва, 24, 2008, Белград, 401-430

Спасов 2001: Р. Спасов. Новопостъпила колекция с находки от ранновизантийската и средновековна епохи в исторически музей – Кюстендил. – Трудове на научната група исторически музей Кюстендил, I, 2001, 38-50.

Спасов, Гроздanов, Стоянова 2004: Р. Спасов, Д. Гроздanов, Р. Стоянова. Археологически разкопки в Кюстендил и района през 2003 г. – Археологически открития и разкопки през 2003 г., София, 2004, 123-124.

Стайкова 1984: Л. Стайкова. Спасителни разкопки на късноантичен некропол в село Горна Козница, Кюстендилски окръг. – Археологически открития и разкопки през 1983 г., София, 1984, 91.

Стайкова-Александрова 2002: Л. Стайкова-Александрова. Некрополите на Пауталия и хинтерланда ѝ. – В: Римският и късноантичният град, II , София, 2002, 270-274.

Станев 2012: А. Станев. Елементи на германския фибулен костюм на юг от Дунав. София, 2012.

Станилов 1995: С. Станилов. Гарнитури за ремък от вътрешния град на Преслав. – В: 1100 години Велики Преслав, I, Шумен, 1995, 161-171.

Станилов 2004: Ст. Станилов. Отзиви и рецензии: M. Schulze-Dörrlamm. Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum, 1. Die Schnallen ohne Beschlag mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. Bis 7. Jahrunderts. Mainz, 2002. - Археология, 2004, 3-4, 93-94.

Строков 2009: А. Строков. Ременные гарнитуры гуннской эпохи Азиатского Боспора. – Боспорские исследования, 21, 2009, 303-319.

Станчев, Чангова, Петков 1961: С. Станчев, Й. Чангова, Х. Петков. Некрополът в местността Стражата при Плевен. – Археология, 1961, 1, 32-41.

Табакова-Цанова 1981: Г. Табакова-Цанова. Късноантичният некропол в местността Стражата при град Плевен. – Известия на Националния Исторически музей, 3, 1981, 102-184.

Томова 1999: Б. Томова. Археологически материали от с. Нова Надежда, Хасковско. – Археологически вести, 1999, 1, 23-24.

Торбатов 1990: С. Торбатов. Монетна находка от Оногур, Добричко. – Известия на Народния музей – Варна, 1990, 50-54.

Торбатов 2000: С. Торбатов. Нови открития в могилните некрополи край село Великово, Добричко. – Добруджа, 17-18, 1, 2000, 32-60.

Торбатов 2002: С. Торбатов. Укрепителна система на провинция Скития края на III – VII в. В. Търново, 2002.

Торбатов 2003: С. Торбатов. Залдапа (ZALDAPA). – В: Римски и ранновизантийски селища в България, II, София, 2003, 87-109.

Тотев 2002: Т. Тотев. Две късноантични токи с християнски надписи от Североизточна България. – Преславска книжовна школа, 6, 2002, 31-38.

Тотев, Пелевина, Стойчев, Добрев 2009: Б. Тотев, О. Пелевина, С. Стойчев, Д. Добрев. Спасителни разкопки на късноантичен некропол в м. Келисмаиловото при с. Александрия, област Добрич. – Археологически открития и разкопки през 2008 г., София, 2009, 522-525.

Трайкова 2016: Л. Трайкова. Ажурни апликации към колани с токи тип Сучидава. – Археология, 1-2, 83-90.

Трайкова 2017: Л. Трайкова. Късноантични метални части за колан от фонда на музея в Силистра. – Добруджа, 32, 2017, 465-485.

Филов 1912/ 1913: Б. Филов. Находка при Акаланъ. – Известия на Българското археологическо дружество, III, 1912/ 1913, 324.

Филов 1913: Б. Филов. Материали за историята на София, IV, София, 1913.

Филов 1914: Б. Филов. Новооткрити старини. – Известия на Българското археологическо дружество, IV, 1914, 278-293.

Филов 1934: Б. Филов. Надгробни могили при с. Дуванлии, Пловдивско. 1934.

Хаджиангелов 2006: В. Хаджиангелов. Ново раннохристиянско селище край Самоков. – В: Готите. Съвременни измерения на готското културно-историческо наследство в България. София, 2006, 78-82.

Хаджиев 1990: Д. Хаджиев. Разкопки на християнски некропол край село Боровица, община Ардино. – Археологически открития и разкопки през 1989 г., Кюстендил, 1990, 172.

Хайрединова 2003: Э. А. Хайрединова. Обувые наборы V – VII вв. из юго – западного Крыма. – В: Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии. Вып.X. Симферопол, 2003, 125-160.

Хараламбиева 1993: А. Хараламбиева. Колании токи от IV – VII в. от Добричкия музей. – Добруджа, 10, 1993, 32-46.

Хараламбиева, Иванов 2003: А. Хараламбиева, Б. Иванов. Токи с изображение на конник. – Известия на Народния музей – Варна, 34-34, 2003, 141-149.

Хараламбиева 2004: А. Хараламбиева. Ранновизантийски токи и обковки с клетъчна украса в археологическия музей – Варна. – Известия на Народния музей – Варна, 40, 2004, 223-248.

Хрисимов 2007: Н. Хрисимов. Колании части украсени с орнамент „точка-запетая“ от края на VI – VII век. – Изследвания по българска средновековна археология. Сборник в чест на проф. Рашо Рашев. В. Търново, 2007, 98-110

Христов 2006: И. Христов. Сострa. Римският град в полите на Хемус. Велико Търново, 2006.

Христов 2011: И. Христов. Кастелът Сострa на пътя Ескус-Филипополис. Строителни периоди в изграждането на укрепения лагер и неговото развитие от II до IV век. – Известия на Националния Исторически музей, 23, 2011, 60-81.

Христов 2013: И. Христов. Проучване на ранновизантиска крепост на нос Акин, землище на гр. Черноморец. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 222-225.

Христов 2013а: И. Христов. Акра. Проучване на ранновизантиската крепост на полуостров Свети Никола при град Черноморец, I, НИМ, София, 2013.

Христов 2014: И. Христов. Светилище на Зевс и Хера на връх Кози Грамади в Средна гора. София, 2014.

Христов 2015: И. Христов. Проучване на ранновизантиска крепост на п-в Хрисосотира, гр. Черноморец. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 341-343.

Христов 2015а: И. Христов. Ранновизантийска крепост на полуостров Хрисосотира при град Черноморец V – VII в. София, 2015.

Цончев 1948: Д. Цончев. Антична могилна гробница при Оризово. – Годишник на археологическия музей Пловдив, I, София, 1948, 15-25.

Цончев, Милчев 1970: Д. Цончев, А. Милчев. Разкопки в чашата на яз.Батак. – Известия на Археологическия институт, XXXII, 1970, 149-205.

Црнобрња 1997: А. Црнобрња. Појасне копче из музеја града Београда. - Гласник Српског археолошког друштва, 13, 1997, 301-317.

Црнобрња, Крунић 1997: А. Црнобрња, С. Крунић. Војна опрема и коньска орма. – Античка бронза Сингидунума, Белград, 1997, 261-302.

Чалан 1953: Д. Чалани. Памятники византийского металообрабатывающего искусства I. – Acta Antiqua Academiae Scientorum Hungaricae, 2, 1953, 311-348.

Чангова 1981: Й. Чангова. Поселищен живот на хълма Кракра от V хил. пр. н. е. до VI в. на н.е. - В: Перник, 1. София, 1981, 264-265.

Чолаков, Славчев 2015: И. Чолаков, В. Славчев. Археологическо проучване на обект № 2 (км 7+250 – 7+290) по трасето на междусистемна газова връзка България – Сърбия, с. Мировяне, Столична община. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 517-519.

Щерева 1990: И. Щерева. Туида. Цоида. Сливен. София, 1990.

Щерева 2001: И. Щерева. Туида – Сливен I. – Разкопки и проучвания, 38, София, 2001.

Юрукова 1981: Й. Юрукова. Антични и ранновизантийски монети. – В: Перник, 1. София, 1981, 218-261.

Юрукова 1992: Й. Юрукова. Съкровището от Акалан. – Нумизматика и сфрагистика, 1-2, 1992, 10-16.

Явашовъ 1930: А. Явашовъ. Разградъ. Неговото археологическо и историческо минало, I, София, 1930.

Јанковић 1981: М. Јанковић. Подунавски део области Аквиса у VI и почетком VII века. Београд. 1981.

Јанковић 1997: М. Јанковић. Сеоба народа - Античка бронза Сингидунума. Белград, 1997, 303-340.

Achim 2015: I. Achim. Churches and Graves of the Early Byzantine Period in *Scythia Minor* and *Moesia Secunda*: The Development of a Christian Topography at the Periphery of the Roman Empire – Studies in Funerary Archaeology, 7, Death and Changing Rituals, Oxford, 2015, 287-342.

Ager 2010: B. Ager. Byzantine Influences on Visigothic Jewellery – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery. London, 2010, 72-82.

Altjohann 2012: M. Altjohann. Das Spätrömische Kastell Boiotro zu Passau – Innstad. – Materialhefte zur Bayerischen Archäologie, 96, im verlag Michael Lassleben Kallmünz/ opf. 2012.

Andrzejowski, Madida-Legitko 2013: J. Andrzejowski, R. Madida-Legitko. Bronze belt buckles with doubled tongue between Scandinavia and the Black Sea. In search of local during the Roman period. –In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 6-25.

Balint 1992: C. Balint. Kontakte zwischen Iran, Byzanz und der Steppe. Das Grab von Üč Tepe (Sovij Azerbajazăn) und der beschlagverzierte Gürtel im 6. Und 7. Jahrhunert. – In: Falko Daim-Hrsg., Avarren Forschungen, 1. Wien. 1992, 309-496.

Balint 2010: C. Balint. Avar Goldsmiths' Work from the Perspective of Cultural History. – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery), London, 2010, 146-160.

Balogh, Wicker 2012: C. Balogh, E. Wicker. Avar nemzetségfő sírja Petőfiszállás határából – In: Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest, 2012, 551-579.

Balogh 2014: C. Balogh. Masque type Mounts from the Carpathian Basin. – In: Avars, Bulgars and Magyars on the Middle and Lower Danube. София-Piliscsaba, 2014, 37-53.

Bárdos, Garam 2009: E. Bárdos, E. Garam. Das awarwnzeitliche Gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek. 1. Budapest, 2009.

Barnea 1967: I. Barnea. Termes de Dinogetia - Dacia, XI. 1967, 225-252.

Barnea 1994: I. Barnea. Frühbyzantinische Inschriften aus der Dobrudscha. – Revue des études sud-est européennes, 32, 1-2, 1994, 21-33.

Bierbrauer 2015: V. Bierbrauer. Vom Schwarzmeergebiet bis nach Pannonien. Ethnische Interpretationsprobleme am Ende des 4. und in der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts. – In: Romania Gothica II. The Frontier World Romans, Barbarians and Military Culture, Budapest, 2015, 365-476.

Bishop, Coulston 2009: M. C. Bishop, J. C. N. Coulston. Roman military equipment from the Punic wars to the fall of Rome. (second edition 2006, reprinted 2009) – Oxbow books, Oxford, 2009.

Boudartchouk 2008: J-L. Boudartchouk. Itinéraires autor d`une plaque-boucle byzantine du VI$^{e}$ siècle. – Archéopages hors série n1: Constructions de l`archeologie, 2008, 16-20.

Bozhinova 2015: J. Bozhinova. Hellenistic and Roman necropolis near the village of Rupite, Petrich municipality. – In: Papers of the American Recearch Center in Sofia, 2/ Heraclea Sintica: from Hellenistic pollis to Roman civitas (4-th C.BC – 6-th C.AD), Sofia, 2015, 238-254.

Bospatcieva 1998: M. Bospatcieva**.** The Eastern necropolis of Philippopolis in the light of the latest archaeological investigations. – Thracia 12, 1998, 147-157.

Bugarski 2012: I. Bugarski. On the Jánoshida type earrings and the seventh century byzantine finds from the western Balkans, with a retrospective view of the Vajska (Vajszka) Cemetery. – In: Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest, 2012, 233-254.

Büllinger 1969: H. Büllinger. Spätantike Gürtelbeschläge. Typen, Herstellung, Trageweise und Datierung. – Dissertations Archeologicae Gandenses, 12, 1969.

Bülow 2008: G. von Bülow. Spätantiken Limeskastel an der Iantramünding. – In: Римски и ранновизантийски селища в България, 3, София, 2008, 54-67.

Cheluța-Georgesku 1977: N. Cheluța-Georgesku. Contribuţii la topografia Tomisului in sec. VI e.n. – Pontica, X. 1977, 253-260.

Cheră Mărgineanu, Lungu 1983: C. Cheră Mărgineanu, V. Lungu. Contribuţii la cunoastrea unor necropole creştiné ale Tomisului. - Pontica, XVI. 1983, 217-230.

Ciglenečki 1994: S. Ciglenečki. Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheitder Spätantike in Slowenien. – Arheološki vestnik, 45, 1994, 239-266.

Csallany 1962: D. Csallany. Byzantinische Schnallen und Gürtelbeschläge mit Maskenmuster. – Acta Antiqua Academiae Scientorum Hungaricae, 10, 1962, 55-77.

Daim 2010: F. Daim. Byzantine Belt Ornaments of the 7th and 8th Centuries in Avar Contexts. – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery), London, 2010, 61-71.

Daskalov 1998: M. Daskalov. Ein Grab der Völkerwan derungszeit aus Südwest Bulgarien /2.hälfte des 5.Jhs.-anfang des 6.Jhs./. – Archeologia Bulgarica, 1998, 3. 77-87.

Dimitrijević, Kovaćević, Vinski 1962: D. Dimitrijević, J. Kovaćević, Z. Vinski. Seoba naroda. Arheološki nalazy Jugoslovenskog Podunavlja. Zemun, 1962.

Dimitrova, Popov 1977: A. Dimitrova, Ž. Popov. Zwei Begräbuisse aus der Ersten hälfte des 4. Jh. aus Jambol. – Thracia, IV, 1977, 235-257.

Dumanov, 1997: B. Dumanov. Das Diadem aus Varna. Ein interessanter verträter der spätantiken Juwelierkunst. – Archeologia Bulgarica, 1997, 2. 51-56.

Dumanov 2013: B. Dumanov. The Burial of a High-Ranking Officer with a Ceremonial Carriage from Durostorum/Silistra. Sofia, 2013.

Dimaczewska, Dimaczewski 1980: U. Dimaczewska, A. Dimaczewski. Resultates des fouilles archeologiques effectuees a Odarci. – Slavia Antiqua XXVII. 1980, 145-172.

Eger 2001: C. Eger. Gürtelschnallen des 6. Bis 8. Jahrhunderts aus der Sammlung des Studium Biblicum Franciscanum. – Liber Annuus, 51, 2001, 337-350.

Eger 2003: Ch. Eger. Dress Accessories of Late Antiquity in Jordan. – Levant, 35, 2003, 163-178.

Eger 2010: C. Eger. Byzantine Dress Accessories in North Africa: *Koiné* and Regionality. – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery), London, 2010, 133-140.

Eger 2010a: C. Eger. Byzantinische Gürtelschnallen aus Nordafrika – ein typologischer Überblick. – Ephemeris Napocensis, XX, Bucureşti, 2010, 129-168.

Eger 2015: C. Eger. Zur Deutung reich ausgestatteter Männergräber des mittleren 5. Jhs. im Mittelmeerraum. – In: ROMANIA GOTHICA II. The Frontier World Romans, Barbarians and Military Culture, Budapest, 2015, 237-283.

Eger 2016: C. Eger. Vielteilige Gürtel im Südlichen und Östlichen Mittelmeerraum. – In: Between Byzantium and the Steppe. Archaeological and Historical Studies in Honour of Csanád Bálint on the Occasion of His 70th Birthday. Budapest, 2016, 153-173.

Entwistle 2010: C. Entwistle. Notes on Selected Recent Asquisitions of Byzantine Jewellery at British Museum. – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery, London, 2010, 20-32.

Escher 2014: K. Escher. Plaques-boucles byzantines et apparentées de la période VIe-VIIIe siècle trouvées en France. – Revue Archeologique de l'Est, 63, 2014, 301-336.

Fabech, Näsman 2013: C. Fabech, U. Näsman. A lonely rider? The finding place of the Sösdala find and the context of the finds. – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 84-106.

Fernandez 1999: J. Fernandez. Late Roman belts in Hispania. – In: Journal of Roman military equipment studies, 10, 1999, 55-71.

Filipova, Paunov, Boyadzhiev, Tanchova, Prokopov 2011: Sv. Filipova, E. Paunov, N. Boyadzhiev, A. Tanchova, I. Prokopov. The numismatic collection of the Regional historical museum at Smoluan (Central Rhodopes). Coin collections and coin hoards from Bulgaria, III. Sofia, 2011.

Fodor 2012: I. Fodor. Avar kori lakóházak Hajdunáson. - In: Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest, 2012, 709-719.

Gábor 2012: K. Gábor. Egy bizanci övcsat Debrecen-Ondódról. – In: Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest, 2012, 255-268.

Garam 1992: E. Garam. Die münzdatierten Gräber der Awarenzeit. – In: Falko Daim-Hrsg., Avarren Forschungen, 1. Wien. 1992, 135-249.

Garam 2001: E. Garam. Funde byzantinischer Herkunf in der Awarenzeit vom Ende des 6. Bis zum des 7. Jahrhunderts. Monumenta Avarorum Archaeologica, 5. Budapest, 2001.

Gavritukhin, Kazanski 2010: I. Gavritukhin, M. Kazanski. Bosporus, the Tetraxite Goths, and the Northern Caucasus Region during the Second Half of the Fifth and the Sixth Centuries. – Neglected Barbarians / Studies in the Early middle Ages, 32, Turnhout/ Belgium, 2010, 83-136.

Gavritukhin 2013: I. Gavritukhin. Brooches of the Levice-Tokari sub-group. – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea, Kristiansand – Simferopol, 2013, 107-127.

Genčeva 2000: E. Genčeva. Metalowe części wiposażenia żołnierskiego z Novae. – Novensia, 12, 2000, 49-86.

Gencheva 2012: E. Gencheva. The everyday life of the roman legionary on the Lower Danube (the Catalogue of the exhibition). Ruse, 2012.

Gomolka 1966: G. Gomolka. Katalog der Kleinfunde. – Klio, 47. 1966, 291-356.

Gomolka-Fuchs 1982: G. Gomolka-Fuchs. Die Kleinfunde vom 4. bis 6.Jh. aus Iatrus. – In: Iatrus-Krivina. 2. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau. Ergebnisse der Ausgrabungen 1966-1973.(Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike 17) Berlin, 1982, 149-206.

Gomolka-Fuchs 1991: G. Gomolka-Fuchs. Die Kleinfunde vom 4. bis 6.Jh. aus Iatrus. – In: Iatrus-Krivina. 4. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau. Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-198. (Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike 17). Berlin, 1991, 167-205.

Gomolka-Fuchs 1995: G. Gomolka-Fuchs. Die Kleinfunde und ihre Aussagen zur Bevölkerung von Iatrus. – In: Iatrus-Krivina. 5. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau. Forschungsstand 1989. (Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike 17) Berlin, 1995, 81-105.

Gomolka-Fuchs 1999: G. Gomolka-Fuchs. Eine frühvölkerwanderung-szeitliche Nephritschnalle aus dem spätrömischen limeskastell Iatrus in Nordbulgarian- Gerda von Büllow und Alexandra Milčeva /Hrsg./, Der Limes an der unteren Donau von Diokletian bis Heraklios, 189-194.

Gomolka-Fuchs 2007: G. Gomolka-Fuchs. Die Kleinfunde. – In: Iatrus-Krivina 6. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau. Ergebnisse der Ausgrabungen 1992-2000, 265-304.

Grane 2010: T. Grane. Varpelev, Denmark – Evidence of Roman Diplomacy?. – Bollettino di Archeologia on line I 2010/ Volume speciale/ Poster Session 3, 37-44.

Grane 2010a: T. Grane. A Late Roman Military Belt from Zealand?. – In: XVII Roman Military Equipment Conference Zagreb 2010 24th- 27th may, 2010. Zagreb, 2013, 185-192.

Grane 2013: T. Grane. Varpelev – Carsum – Constantinople. Contakts across Barbaricum. – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 128-145.

Harhoiu 1999-2001: R. Harhoiu. Quellenlage und Forschungsstand der Frühgeschichte Siebenbürgens im 6.-7. Jahrhundert. – Dacia, XLIII-XLV, 1999-2001, 97-158.

Hawkes, Dunning 1961: S. Hawkes, G. Dunning. Soldiers and settlers in Britain, fourth to fift century. – Medieval Archaeology, 5, 1961, 1-70.

Horvath, Bendő, May 2013: E. Horvath, Z. Bendő, Z. May. One hundred years later... Characteristics of materials technology and workshop affinities of the polychrome metalwork from Gáva (North-East Hungary). – In: Forschungen zu Spatantike und Mittelalter 2 (Hrsg. von O. Heinrich-Tamáska, N. Krohn und S. Ristow), Weinstadt, 2013, 251-280.

Hristova 2014: N. Hristova. Metal belt elements from the Antiquity and The Middle ages. – Studi sull'Oriente Cristiano 18, 1, 2014, 77-92.

Ibler 1992: U. Ibler. Pannonische Gürtelschnallen des späten 6. Und 7. Jahrundert. – Arheološki vestnik, 43, 1992, 135-148.

Ivanišević, Kazanski 2007: V. Ivanišević, M. Kazanski. Nouvelle nécropole des Grandes Migrations de Singidunum. – Старинар, LVII, 2007, 113-135.

Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006: V. Ivanišević, M. Kazanski, A. Mastykova. Les nécropolis de Viminacium à l' époque des grandes migrations. – In: Collége de France – CNRS Centre de recherché d' histoire et civilization de Byzance. Monographies 22, Paris, 2006.

Ivanišević, Špehar 2005: V. Ivanišević, P. Špehar. Early Byzantine finds from Čečan and Gornji Streoc. – Старинар, LV, 2005, 133-159.

Ivanišević 2015: V. Ivanišević. The Danubian *Limes* of the Diocese of *Dacia* in the 5th Century. – In: Romania Gothica, 2, The Frontier World Romans, Barbarians and Military Culture, Budapest, 2015, 653-665.

Ivanov 2005: M. Ivanov. A Late Roman Bronze Belt-Decoration from Serdica. - Archeologia Bulgarica, 2005, 2, 73-82.

Ivčević 2013: S. Ivčević. Project Tilurium - Roman Military Equipment. – XVII Roman Military Equipment Conference Zagreb 2010 24th- 27th may, 2010. Zagreb, 2013, 435-454.

Kazanski 1991: M. Kazanski. Les Goths (Ler-VIIe siècles ap. J.-C.). Paris, 1991.

Kazanski 1994: M. Kazanski. Les plaques-boukles mediterranéennes des Ve - VIe siecles. – Archeologie Medievale, XXIV. Paris, 1994, 137-198.

Kazanski 2003: M. Kazanski. Qal'at sem'an. Volume 4: Rapport final. Fascicule: Les objets métaliques. Beyrouth, 2003.

Kazanski 2011: M. Kazanski. Kishpek, Ekazhevo and Varpelev: on the problem of Pontic-Scandinavian relations in the Late Roman period. – In: Inter Ambo Maria – Contacts between Scandinavia and the Crimea in the

Roman Period. Kristiansand – Simferopol, 2011, 91-101.

Kazanski 2013: M. Kazanski. Water routes from the Baltic to the Black Sea and northern barbarians in the migration period. – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 154-176.

Kazanski 2013a: M. Kazanski. The Middle Dnieper Area in the Seventh Century: An Archaeological Survey. Travaux et mémoires, 17. Constructing the seventh century. Paris, 2013, 719-864.

Kazanski 2015: M. Kazanski. La tombe „princière" de l'époque hunnique à Concești et son contexte historique et culturel. – In: Romania Gothica, 2, The Frontier World Romans, Barbarians and Military Culture, Budapest, 2015, 111-128.

Kazanski, Mastykova 2016: M. Kazanski, A. Mastykova. „Princely" finds and power centers in Eastern European Barbaricum in the Hunnic time. – Arbeiten zur Archaologie Suddeutschlands, 29 (Wandel durch Migration? 26. internationales Symposium „Grundprobleme der fruhgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum"), Buchenbach 2016, 85-103.

Khaïrédinova 2007: E. Khaïrédinova. Le costume des barbares aux confines septertrionaux de Byzance (VI-e-VII-e siècle). – In: Kiev – Cherson – Constantinople. Ukrainian papers at the XXth International Congress of Byzantine studies (Paris, 19-25 August 2001). A. Aibabin, H. Ivakin (Ed.). Kiev-Simferopol-Paris, 2007, 11-44.

Khrapunov, Kazanski 2016: I. Khrapunov, M. Kazanski. A Grave from the Hunnic Period in the Cemetery of Neizats (Central Krimea). – Archäologisches Korrespondenzblatt, Jahrgang 46, 3 (Herausgegeben vom Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz in Verbindung mit dem Präsidium der Deutschen Verbände für Archäologie), 2016, 363-378.

Kuleff, Junk, Vagalinski 2002: I. Kuleff, M. Junk, L. Vagalinski. Archaeometric investigations of eagle-head buckles from Bulgaria. – Historical Metallurgy, 36 (2), 2002, 76-83.

Levada 2011: M. Levada. To Europe via the Crimea: on possible migration routes of the northern people in the Great Migration period. – In: Inter Ambo Maria – Contacts between Scandinavia and the Crimea in the Roman period. Simferopol, 2011, 115-137.

Levada 2013: M. Levada. Sösdala: the problem of singling out an artistic style – In: Inter Ambo Maria– Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea, Simferopol, 2013, 213-235.

Lippolis 2010: I. Lippolis. Sicily and Southern Italy: Use and Production in the Byzantine *Koiné*. – British Museum Research Publication, 178 (Intelligible Beauty, Recent Research on Byzantine Jewellery, London, 2010, 122-132.

Mączynska, Urbaniak, Jakubczuk 2011: M. Mączynska, A. Urbaniak, I. Jakubczuk. The Early Mediaeval Cemetery of Almalyk-dere near the Foot of Mangup. – In: Inter Ambo Maria– Contacts between Scandinavia and the Crimea in the Roman period. Simferopol, 2011, 154-175.

Mączyńska 2013: M. Mączyńska. A gold brooch from Młoteczno (Hammersorf), Branievo powiat, in northeastern Poland. – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 249-266.

Madgearu 2004: A. Madgearu. O cataramţ de tip Pápa descoperitţ în fortificaţia romano-byzantinţ Halmiris (Murighol, Jud. Tulcea). – Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani. Brţila, 2004, 343-351.

Madida-Legutko 1986: R. Madida-Legutko. Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. – BAR International Series 360. Oxford, 1986.

Migotti 2015: B. Migotti. Pagans, Christians and Barbarians at the Late Roman Cemeteries of Štrbinci and Zmajevac (NE Croatia). – Limes XXII, Roman Frontier Studies, Sofia, 2015, 671-680.

Nagy 2005: M. Nagy. Zwei spätrömerzeitliche Waffengräber am Westrand der Canabae von Aquinqum. – In: Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hung., 56, 2005, 403-486.

Nuţu 2011: G. Nuţu. Belt buckles, strap-ends and appliqués from Halmyris (*Moesia Inferior* /*Scythia*). – Novensia, 22, 2011, 171-199.

Nuțu, Jacob 2011: G. Nuțu, M. Jacob. Piese de centură romane descoperite la Argamum sector „extra muros". – Studia Antiqua et Archaeologica, 17, 2011, 197-229.

Opaiţ 1991: A. Opaiţ. O sapatura de salvare in orasul antic Ibida. – Studii şi cercetţri de istorie veche şi arheologie, 42, 1-2, 1991, 21-56.

Paul 2011: M. Paul. Fibeln und Gürtelzubehör der späten römishen Kaiserzeit aus Augusta Vindelicum / Augsburg. – Münchner Beitrage zur Provincialrömischen Archäologie, 3, 2011.

Paulovics 1926: I. Paulovics. Dunapeutelei romaitelep (Intercisa). Archeologia Hungarica II. 1926.

Pekary 1955: T. Pekary. Késaromai sirók Fenékpusztiân. – Archaeologia Ertesito, 82, 1955, 19-29.

Petković, Bugarski, Miladinović-Radmilović 2016: S. Petković, I. Bugarski, N. Miladinović-Radmilović. A non-wandering soldier's grave? The seventh-century burial in Davidovac (southern Serbia). – Forschungen zu Spatantike und Mittelalter, 4 (hrsg. von Orsolya Heinrich-Tamáska, Niklot Krohn und Sebastian Ristow), 2016, 247-272.

Petković, Mildinović-Radmilović 2014: S. Petković, N. Mildinović-Radmilović. Military graves from the Late Roman necropolis at slog in Ravna (*Timacum Minus*). – Старинар, LXIV, 2014, 87-130.

Petre 1987: A. Petre. La Romanite en Scithie Mineure (II-e – VII-e siècles n. e.). Recherches archeologiques. Bucureşti, 1987.

Pillinger 2012: R. Pillinger. Frühchristliche Inschriften Bereich des heutigen Bulgarien. – In: Василка Герасимова-Томова In memoriam, София, 2012, 385-396.

Popilian, Bondoc 2012: G. Popilian, D. Bondoc. The Roman and Late Roman Cemetery of Sucidava – Celei. The excavations from 1969-1983. Craiova, 2012.

Popović, Donevski 1999: P. Popović, P. Donevski. Gold and Silver Jewelery from Durostorum Burials. Svishtov, 1999.

Possenti 2009: E. Possenti. Due reperti bizantini altomedievali da Oderzo (Tv). – Forum Iulii, 33, 2009, 189-212.

Poulter 2007: A. G. Poulter. NICOPOLIS AD ISTRUM – A Late Roman and Early Byzantine City: the Finds and the Biological Remains. – Oxbow Books, London, 2007.

Preda 1980: C. Preda. Necropola Romano-bizantina. Callatis. Bukureşti, 1980.

Profantová 2015: N. Profantová. Bronzefunde des 7. Jahrhunderts aus Městec Králové (Bez. Nymburk, Böhmen). – Castellum Pannonicum Pelsonense. „Castellum, Civitas, Urbs", 6, 2015, 249-263.

Riegle 1901: A. Riegle**.** Spätrömische kunstidusrie. Wien, 1927.

Róbert 2012: M. Róbert. Lipp Vilmos és Csák Árpád temetőfeltárásai Fenékpusztán. – In: Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest, 2012, 37-61.

Salkin, Toptanov 1987: A. Salkin, D. Toptanov. Forteresse de la haute époque Byzantine au lieu dit "Jaila" près du la village Kamen Brjag, department de Tolbuhin – Dobrudja. Ètudes ethno-culturelles, Sofia, 1987.

Schmauder 2000: M. Schmauder. Vieltelige Gürtelgarnituren des 6.-7. Jahrhunderts: Herkunf, Aufkomen, Trägkreis. – In: Die Awaren am Rand der byzantinischen Welt. Studien zu Diplomatie, Handel und Technologietransfer im Frühmittelalter. F. Daim (Hrsg). Innsbruck, 2000, 15-44.

Schulze-Dörrlamm 2002: M. Schulze-Dörrlamm. Byzntinische Gürtellschnallen und Gürtellbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuzeum, Teil. 1. Die Schnallen ohne Beschläg, mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. bis 7. Jahrhunderts. – Kataloge Vor- und frühgeschichtlicher Altertümer, 30. Mainz. 2002.

Schulze-Dörrlamm 2009: M. Schulze-Dörrlamm. Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum, Teil. 2 Die Schnallen mit Scharnierbeschläg und die Schnallen mit angegossenem Riemendurchzug des 7. bis 10. Jahrhunderts. Kataloge Vor- und frühgeschichtlicher Altertümer, 30, 2, Mainz, 2009.

Sommer 1984: M. Sommer. Die Gürtel und Gürtellbeschläge des 4. und 5.Jahrhunderts im römischen Reich. – Bonner Hefte, 22, 1984.

Somogyi 1987: P. Somogyi. Typologie, Chronologie und Herkunft der Maskenbeschläge zu den archäologischen Hinterlassenschaften osteuropäischer Reiterhirten aus der pontischen Steppe im 6. Jahrhundert. – Archäologia Austriaca, 71, 1987, 121-154.

Špehar 2012: P. Špehar. The Danubian *limes* between *Lederata* and *Aquae* during the Migration period. – In: Collége de France – CNRS Centre de recherché d' histoire et civilization de Byzance. Monographies 36. The Pontic-Danubian Realm in the Period of the Great Migration Paris-Beograd, 2012, 35-56.

Stefan 1941: Gh. Stefan. Dinogetia 1. Dacia VIII, 1937-1940. Bucureşti, 1941.

Tejral 2013: J. Tejral. The connections between the region north to the Danube and northem Europe. Some aspects of ethnic and social identity of the fifth century elites – In: INTER AMBO MARIA – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 383-408.

Tejral 2015: J. Tejral. Spätantike Körperbestattungen mit Schwertbeigabe in römisch-barbarischen Grenzzonen Mitteleuropas und ihre Deutung. – In: ROMANIA GOTHICA II. The Frontier World Romans, Barbarians and Military Culture, Budapest, 2015, 129-236.

Teodor 1991: D. Teodor. Piese vestimentare byzantine din sec. VI – VIII în spatul Carpo-Dunareano-Pontic. – Arheologia Moldovei, 14, 1991, 117-138.

Torbatov 2000: S. Torbatov. Procop. De aedif. IV, 7, 12-14 and the Historical Geography of Moesia Secunda. – Archeologia Bulgarica, 2000, 3, 58-77.

Tsivikis 2012: N. Tsivikis. Consideration on some bronze buckles from byzantine Messena. – Byzas 15, Byzantine small finds in archaeological contexts, Istanbul, 2012, 61-80.

Uenze 1966: S. Uenze. Die Schnallen mit Riemenschlaufe aus dem 6. und 7.Jahrhunderts. – Bayerische Vorgeschichtsblatter, 31, 1966, 142-181.

Uenze 1992: S. Uenze. Schnallen und Riemenbeschläge. Taschenzubehör und Amulette. – Die spätantiken Befestigungen von Sadovec /Hrsg. J. Werner, Münchner-Beiträge zur vor-und Frühgeschichte, 43. München, 1992, 174-200.

Vagalinski 2015: L. Vagalinski. Recent arcaeological data about Heraclea Sintica. – In: Papers of the American Recearch Center in Sofia, 2/ Heraclea Sintica: from Hellenistic pollis to Roman civitas (4-th C.BC – 6-th C.AD), Sofia, 2015, 86-125.

Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000: L. Vagalinski, G. Atanassov, D. Dimitrov. Eagle-head buckles from Bulgaria (6th-7th) – Archeologia Bulgarica, 2000, 3, 78-91.

Varsik 1992: V. Varsik. Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7.Jahrhunderts. - Slovenska Archeologia, XL-1. 1992, 77-105.

Vasić 2007: M. Vasić. Findings of coins from Romuliana, unearthed in 2005 and 2006 outside the fortified palace. – Старинар, LVII, Белград, 2007, 309-314.

**Vasil`yev 2011:** A. Vasil`yev. – Druzhnoye and Thorsberg: some aspects of the study of belts sets from the Late Roman period. - In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 236-247.

**Vasil`yev 2013:** A. Vasil`yev. Thin-walled glass beakers with wide mouth and decorations of cut ovals (Eggers 223, 224, 226, 228). – In: Inter Ambo Maria – Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 420-434.

Vinski 1967: Z. Vinski. Kasnoantički starosjedioci u salonitanskoj regiji prema arheološkoj ostavštini predslovenskog supstrata. – Vjesnik za arheologiju i historiju Dalmatinsku, 49, 1967, 5-86.

Vladkova 2005: P. Vladkova. Предмети от кост и рог от сектор IV в Нове. – Novensia, 16, 2005, 51-104.

Walter 2009: S. Walter. Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Mengen, Kr. Breisgau-Hochscwarzwald. Stuttgart, 2009.

Welkov 1935: I. Welkov. Eine Gotenfestung bei Sadowez/Nord Bulgarian. - Germania, 19, 1935, 149-158.

Werner 1955: J. Werner. Byzantinische Gürtelschnallen des 6. und 7. Jahrhunderts aus der Sammlung Diergardt. – Kölner Jahrbuch, 1, 1955, 36-48.

Werner 1992: J. Werner. Byzantinischer Trachtzubehör des 6.Jahrhundert aus Heraclea Lyncestis und Caričin Grad. – Münchner Beiträge fur Vor-und Frühgeschichte, XLIII. 1992, 589-594.

Woźniak 2013: M. Woźniak. Some remarks on settlement structures of the Wielbark culture in the end of the Roman period and early migration period in middle-eastern Poland (Masovia and Podlachia). – In: Inter Ambo Maria– Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea. Simferopol, 2013, 435-451.

Zotović 1994: L. Zotović. Die Gepidische Nekropole bei Viminacium. Старинар XLIII-XLIV, 1992-1993 (1994), 183-190.

Živić 2007: M. Živić. Catalogue of small finds from excavations outside the fortified palace of Romuliana (2005-2007). – Старинар, LVII, Белград, 2007, 277-307.

Živić 2009: M. Živić. Early byzantine metallurgical object at the site Gamzigrad-Romuliana in Eastern Serbia. – Journal of Minning and Metallurgy 45 (2), 2009, 197-206.

9. ПРИЛОЖЕНИЯ

9.1 Списък на обектите[19] с колонни принадлежности

1. **С. Абланица**, Гоце Делчевско (*кат. № 73, 119, 137, 1040*). В м."Дрежно" са проучени гробове от късната античност датирани в края на IV в. и началото на V в. по открити монети в някои от гробовете. Гробовете са цистови, отваряни са и костите са разбъркани. Също и гробове от XI – XIII в. (Петрова 1999, 54-56). В землището на селото м."Мируля" е проучван и средновековен некропол от IX – XI в. (Възжарова, Чачева 1968, 27-35).
2. **С. Абрит**, Добричко (*кат. № 106, 109, 251, 279, 349, 374, 618, 680, 707, 718, 789, 817, 975, 1088, 1104, 1105, 1188, 1363, 1406, 1499, 1537, 1562, 1574, 1613, 1621, 1682, 1725, 1838, 1902, 1908, 2008*) случайни находки. Залдапа: изграждането на укрепителната система е отнесено към втората четвърт на IV в. Окончателното загиване на града е в самия край на VI в. Не са установени следи от обитаване през следващите исторически епохи (Торбатов, 2003).
3. **С. Аврен**, Варненско (*кат. № 354, 355, 853, 858, 1457, 1501*) случайни находки.
4. **С. Аканджиево**, Пазарджишко (*кат. № 589*). Тракийски могилен некропол от V – IV в. пр. Хр. и 13 вторични гробове от късноантичната епоха (Гиздова 1985, 100).
5. **Гр. Аксаково**, обл. Варна (*кат. № 366, 403, 628, 1089, 1127, 1189, 1486, 1712, 1740, 1905*) случайни находки. Крепост в м. Михлюз кале: две колективни монетни находки от края на VI в. (Михайлов 2010, 116, фиг. 4, 118, фиг. 5).
6. **С. Алеково**, Силистренско (*кат. № 572, 813, 908, 1697, 1709*) случайни находки.
7. **С. Александрия**, Шуменско (*кат. № 1599*) случайна находка. Проучен е некропол с около 40 шахтови гробници, дали основание на проучвателите да го смятат за алански; според монети е функционирал в периода 270 – 378 г. (Тотев, Пелевина, Стойчев, Добрев 2009, 525)
8. **Гр. Алфатар**, обл. Силистра (*кат. № 723*) случайна находка.
9. **С. Арковна**/ Калето, Варненско (*кат. № 111, 590, 668, 676, 845, 1391, 1628, 1672, 1737, 1978*) случайни находки. При разкопки на връх Голяма Арковна са регистрирани два културни пласта – от елинистическата и от късноантичната епоха, с монети една, от които на Юстин II (Лазаров 2004, 68-69; Хараламбиева 2004, 238).
10. **С. Арнаутито**, Старозагорско (*кат. № 210*). Вила от IV в. и могилен некропол от IV – началото на V в., принадлежащ на обитателите на вилата и поствилното селище (Вагалински, Чолаков 2005, 248).
11. **С. Арчар**, Видинско (*кат. № 181, 296, 387, 389, 464, 582, 619, 706, 715, 946, 1054, 1110, 1113, 1197, 1284, 1804*) повечето са случайни находки и от разрушени гробове. Рациария: След 270 г. става главен град на провинция Крайбрежна Дакия, най-значителният икономически административен и стратегически център в днешна Северозападна България. През IV в. там станува XIII близнаков легион и част от Дунавската флотилия. В 442 г. пострадал от хунските нашествия. През VI в. е укрепен по време на император Юстиниан. Епископски център. През него минавал Крайдунавският път и излизал друг, който през Найсос и Улпиана водил до Алесио (в дн. Албания) и бил най-краткият път от Адриатическо море до Долния Дунав. През 586 г. е превзет от аварите, а върху развалините му не възниква средновековно селище (Велков 1959, 74)
12. **Гр. Асеновград** (*кат. № 307*). Асенова крепост: находка от разкопки 2014 г., проучени са средновековни гробове от втората половина на XIII в.; стратиграфията е нарушена, открити са и битови предмети от V – VI в. и X – XII в. В района е регистрирано антично селище от I – IV в. и базилика от IV – VI в. (Морева-Арабова, Дуков, Кръстева 2015, 701-703).
13. **С. Аспарухово**, Провадийско (*кат. № 385, 386, 439, 750, 913, 1437, 1496, 1784*) случайни находки. Късноантична крепост в м."Велча баир": монетна находка с *terminus post quem* 565 г. (Даскалов 2012, 125)
14. **С. Бабово**, Русенско (*кат. № 1*). Могилна гробница, ограбена в древността. Като *terminus post quem* за нейното използване са взети намерените: Бронзова луковична фибула и сребърната тока, намерени в гробната камера, както и фолис на император Лициний във второто предверие. Въз основа на една билатерална фибула, открита в насипа от рушевини около входа, построяването на гробницата-мавзолей е отнесено от нейният проучвател между втората половина на II до края на III в., а нейното използване до началото на IV в., когато е ограбена и изоставена. (Върбанов, Драгоев 2012, 84-86).

[19] *Обектите с местонамирането на находките са подредени по азбучен ред, според съвременните наименования на населените места. Към всеки обект са приложени Кат. № № на находките.*

15. **С. Балик**, Добричко (*кат. № 1100, 1684*) случайни находки. Укрепление Адина (Torbatov 2000, 62-67).
16. **Гр. Балчик** Дионисополис (*кат. № 839*) от некропол № 3 на прабългарско население от 70^те^год. на VII в. (Дончева-Петкова 2007, 143); *кат. № 1596* – случайна находка.
17. **С. Балкан**, Кърджалийско (*кат. № 47*) случайна находка.
18. **Гр. Банско**: **(1)** обект крепост „Свети Никола“ (*кат. № 257, 911, 1511, 2019*). Монетният материал е от бронзови римски (III – IV в.) и ранновизантийски (VI в.) монети, открита е и колективна находка от 17 византийски номизми на император Юстиниан I, в няколко разновидности (Баряков 2012, 309-310); **(2)** обект крепост Ситан кале (*кат. № 425, 426, 427, 1356, 1357*) от опожарен пласт с монета на император Анастасий (491-518), затворен от пласт с монети на император Юстиниан (527-565) в различни проучени квадрати (Баряков 2014, 376; Баряков, 2015, 473); **(3)** регион (*кат. № 236, 1269, 1344, 1358, 1360*) некропол от периода IV – V в. в м. Карагонско (Меламед 2014, 564).
19. **С. Барутин**, Смолянско (*кат. № 302*). Некропол в м. Долна Бартина, разкопки на Н. Дамянов, 1985/7г в зидан гроб са намерени монети най-късните, от които са на Валент и Валентиниан емисии 364-375 г. (Filipova, Paunov, Boyadzhiev, Tanchova, Prokopov, 2011, 204).
20. **Яз. Батак** (*кат. № 141*). Некропол в местността Дъното, в могила 1 са разкрити четири вторични гроба, с трупополагане, ориентирани са северозапад-югоизток. В същата могила има един гроб с трупоизгаряне, съдържащ керамика датирана в IV в. В общо посочения за четирите гроба инвентар има две гривни, завършващи със змийски глави, които са датирани в IV в. по аналогия с такива от Лъки, Смолянско (намерени с монети на император Константин Велики и Константин Млади). Проучените могили и отчасти две селища в района на Баташката котловина показват обитаване от VI – IV в. пр. Хр. След известно прекъсване обитаването продължава през римската и късноримска епоха до края на V в. (Цончев, Милчев 1970, 202).
21. **С. Беден**, Смолянско (*кат. № 297*). Некропол датиран в IV в., определен като раннохристиянски, поради наличието на езически елементи. Проучени са четири гроба с трупополагане, отделни находки са намерени случайно на мястото и проучени впоследствие. Открити са груби керамични съдове, които имитират формата на фина римска керамика. Такива съдове са открити в некропол от местн. Балабанова борика в чашата на яз. Батак, в гробове с трупоизгаряне и монети от V в. Някои чаши от Беден също се датират между III и V в. Вероятно некрополът е съществувал поне до началото на V в. (Ваклинова 1972, бел. 3, 5).
22. **С. Беджене**, Шуменско (*кат. № 331*) случайна находка.
23. **Гр. Белене** (*кат. № 708, 832, 965*) случайни находки. Димум: Късноримският кастел е съществувал в периода от втората половина на III до третата четвърт на IV в., когато е разрушен. През късноантичния период върху руините на античната крепост са изградени жилища, според монетите и керамиката от V – VI в. Животът е продължил по-ограничено и примитивно. Мястото е обитавано и през IX-XIV в. Последните късноантични монети са от управлението на император Юстин II (Кабакчиева 2012, 259; Кабакчиева 2014, 311; Лазарова, Русев, Иванов 2016, 431).
24. **С. Бели брег**, Монтанско (*кат. № 1805*) дарение.
25. **Благоевградско** (*кат. № 143, 2038*) случайни находки.
26. **С. Блъсково**, Варненско (*кат. № 1093, 1218, 1271, 1408*) случайни находки. Селище или крепост (Хараламбиева 2004, 238).
27. **С. Борино**, Смолянско (*кат. № 514*) случайна находка.
28. **С. Боровица**, Кърджалийско (*кат. № 293, 294*) раннохристиянски некропол, регистриран е и по-ранен период на некропола. (Хаджиев 1990, 172).
29. **С. Боряна**, Варненско (*кат. № 1615*) случайна находка.
30. **С. Ботево**, Варненско (*кат. № 100, 549, 621, 842, 1405, 1445, 1645, 2007*) случайни находки от м. „Хач борун кале“, крепост (Хараламбиева 2004, 238).
31. **С. Браничево**, Шуменско (*кат. № 1618*) случайна находка.
32. **С. Бръшлен**, Русенско (*кат. № 90*) случайна находка.
33. **С. Бръшляница**, Плевенско (*кат. № 152, 198, 1874*). Некропол, разчистени са 5 гроба, определени като раннохристиянски, ориентирани изток-запад и два югозапад-североизток. Датирани са в първата половина на IV в. по монети на Лициний и Константин Велики. От петте гроба, четири са на жени. Гробните съоръжения са изградени камъни и каменни плочи в комбинация с тухли, а един с парчета тегули. Инвентарът се състои предимно от дребни лични вещи. Разликата в състава и ценноста му показва, че там са погребани хора с различен социален статус (Ковачева 1972, 11).
34. **С. Буйново**, Търговищко (*кат. № 1700*) случайна находка.
35. **С. Буново**, Кюстендилско (*кат. № 1138*) случайна находка.

36. **Бургаски минерални бани** (*кат. № 779, 1741, 1897, 1899*). Акве Калиде: От подобекти „Крепостна стена“ и „Църква“. Масовият материал от тези два подобекта включва монети, керамика, енколпиони и др. датирани в ранновизантийската епоха (Момчилов, Димитрова 2014, 15).
37. **С. Българево**, Варненско (*кат. № 348, 506, 641, 727, 746, 1126, 1181*) случайни находки. Тимум: според проучване на обекта през 2008 г. късноантичното селище е възникнало в началото на втората трета на IV в. и е спряло да съществува в края на VI – началото на VII в. Има малка колективна монетна находка, с най-късна монета на император Маврикий Тиберий. При разкопки е регистриран пласт от VI в., съдържащ токи и колани накрайници (Кузов, Манолова-Войкова, Тодоров 2009, 456; Даскалов 2012, 126).
38. **Гр. Бяла**, Варненско (*кат. № 72, 113, 238, 259, 375, 378, 429, 435, 520, 648, 682, 747, 790, 792, 794, 803, 824, 828, 861, 901, 910, 960, 1070, 1078, 1087, 1090, 1091, 1106, 1144, 1146, 1159, 1166, 1204, 1319, 1426, 1432, 1531, 1623, 1698, 1728, 1750, 1934, 1984, 2018, 2022, 2027, 2033*) крепост на нос Свети Атанас изградена през втората половина на IV в. като църковен център прераства в малък пристанищен град, опожарена и изоставена при аваро-славяското нашествие от 614 г. (Йотов, Минчев 2013, 76).
39. **С. Вардим**, Русенско (*кат. № 509*). В района на селото, частично е проучена и непубликувана вила. Липсват данни за датиращи находки. Според проучвателя вилата е унищожена от пожар в средата на III в. Наличието на находки “под и над керемидения слой“, предполага, че вилата най-вероятно е обитавана и след това опожаряване (Динчев 1997, 25-26).
40. **Гр. Варна**/ Одесос: **(1)** (*кат. № 77*) от североизточния некропол на Одесос (Минчев 1994-1995, 18-23). Съкровище (*кат. № 392, 1278*) на около 0,5 км източно от североизточния ъгъл на крепостната стена на Одесос, където се е намирал ранноримският некропол, но са намирани и ранновизантийски единични гробове; **(2)** *Кат. № 249, 396, 694, 923, 1614* м. „Джанавара“, край Варна, раннохристиянска църква и комплекс около нея. Намерени са 66 бронзови монети от началото на IV - края на VI в., предимно дребни номинали, емисиите на Тиберий Маврикий (582-602) не надхвърлят края на века. Няколко редки монети на варварски владетели от V – VI в.: остготски – на Теодорих Велики (470-526) и евентуално Аталарих (526-534); лангобардски – Балдуела и/или Тотила, управлявали по времето на Анастасий I (491-518). Наличието на големи железни крици и малки стопилки от олово и бронз подсказват, че към комплекса е имало занаятчийски работилници, обслужващи нуждите на неговите обитатели. Преобладаващият брой на дребните монети, предимно от IV - Vв. и липсата на по-ценни предмети, показват западането на комплекса през втората половина на VI в. (Минчев, Тенекеджиев 2012, 223-225); **(3)** Варна и регион: *кат. № 33, 97, 162, 172, 178, 237, 258, 437, 636, 646, 655, 657, 774, 857, 865, 932, 1077, 1158, 1182, 1212, 1399, 1821, 1933*.
41. **С. Везенково**, Бургаско (*кат. № 1607*) случайна находка.
42. **С. Везенково**, Котелско (*кат. № 555*) случайна находка.
43. **Велики Преслав** (*кат. № 338, 456, 713, 714, 720, 733, 809, 896, 897, 899, 912, 1147, 1241, 1367, 1666, 1976, 2040*).
44. **С. Великово**, Добричко (*кат. № 379*) могилни некрополи от периода II – IV в. (Торбатов 2000, 43).
45. **Велико Търново** (*кат. № 320*) случайна находка.
46. **С. Величково**, Пазарджишко (*кат. № 306*) случайна находка.
47. **С. Венчан**, Варненско (*кат. № 313, 325, 454, 656, 742, 1082, 1129, 1131, 1157, 1160, 1894, 1911, 2035*). В землището на селото има ранновизантийска крепост. (Хараламбиева 2004, 224; Лазаров 2001, 156-157).
48. **С. Веселиново**, Шуменско (*кат. № 1152*) случайна находка.
49. **С. Ветрен**, Силистренско/ Тегулициум (*кат. № 107, 158, 433, 507, 560, 603, 617, 692, 737, 788, 796, 1167, 1172, 1272, 1516, 1570, 1583, 1589, 1633, 1732, 1735, 1970*). За начална граница на Византийския период се приема най-общо края на V в. и началото на VI в. По това време крепостта е един от най-значителните центрове по Дунавския лимес, известен като Тегулициум. За обитаване свидетелстват монети на император Юстин I, някои колани принадлежности и керамични фрагменти. Изненадващо е отсъствието на юстинианови монети. След 565 г. монетното обращение се възстановява и животът се активизира, както свидетелстват монетите на император Юстин II, някои типове амфори, фибули и колани украси, които най-общо се датират във втората половина на VI в. Вероятно окончателното напускане на кастела е около 610 г. или 625 г., когато според монетите и писмените извори са изоставени почти всички последни укрепления в Добруджа (Атанасов, Йорданов 1994, 47-48).
50. **Гр. Ветрен**, област Пазарджик (*кат. № 451*) крепост на изхода на прохода Траянови врата (Суки) случайна находка.
51. **Гр. Видин (1)** Бонония (*кат. № 48, 557*); **(2)** регион: (*кат. № 332, 333, 334, 838*) случайни находки.

52. **С. Войниково**, Тервелско (*кат. № 841, 1587*) случайни находки. Крепост и данни за некропол от V – VI в. (Хараламбиева 1993, 42; Torbatov 2000, 68).
53. **С. Вуково**, Дупнишко **(1)** гробница (*кат. № 1213*); **(2)** *кат. № 512, 732, 1007* случайни находки.
54. **С. Вълчидол**, Варненско (*кат. № 2034*) случайна находка.
55. **С. Върбица**, Преславско (*кат. № 1961*) случайна находка.
56. **С. Въглен**, Варненско (*кат. № 1713*) случайна находка.
57. **С. Генерал Кантарджиево**, Варненско (*кат. № 110, 364*) случайни находки. Селище или крепост (Хараламбиева 2004, 238).
58. **С. Гиген**, Плевенско (*кат. № 68*). Ескус: монетните находки показват най-ранни емисии на император Октавиан Август и достигат до времето на император Юстиниан. В края на VI в. градът е разрушен от аваро-славянските нашествия (Иванов, Ковачева 2002, 32-33, 42-54).
59. **С. Главатарица**, Кърджалийско (*кат. № 1681*) случайна находка.
60. **С. Голеш**, Силистренско (*кат. № 649, 1640*) случайни находки.
61. **С. Голям Извор**, Хасковско (*кат. № 775, 851, 1655, 1687*). Крепост в Източнородопският рид Чала, проучването на района показва, че това е резерват от тракийски, римски и старобългарски паметници. Районът е ограден от селищата: Кралево, Долно Ботево, Голям Извор и Малък Извор. При Голям Извор има останки от голяма късноримска и средновековна крепост (Даскалов, Думанов 2004, 193-206).
62. **С. Горна Козница**, Кюстендилско (*кат. № 12*). Некропол в подножието на „Градището" - възвишение с късноантична крепост. Разкопките са проведени след механизиран изкоп за водохранилище. Документирани са 5 гроба, изградени от стреховидно поставени тегули. Гробът, в който е намерена токата е бил частично разрушен от техниката и находката заедно с бронзова незатворена халка - пръстен или обеца? са предадени от багериста. (Стайкова 1984, 91). *Кат. № 536, 1012* случайни находки.
63. **С. Горна крепост**, обл. Кърджали (*кат. № 131, 1509*). Перперикон.
64. **С. Горняк**, Добричко (*кат. № 963*) случайна находка.
65. **С. Горски Горен Тръмбеш**, В.Търновско (*кат. № 319*) случайна находка.
66. **С. Горун** общ. Шабла (*кат. № 155, 1020*). Каменна гробница открита случайно при оран. Правоъгълна камера, ориентирана север-юг, от добре обработени монолитни варовикови плочи (местен материал). На място са открити четири глинени еднофотилни лампи, някои обърнати с диска надолу. Частично запазени са скелетите на пет индивида, всички с глави на север. Инвентарът включва керамични съдове, фрагменти от тънкостенни стъклени съдове, гвоздеи, мъниста, бронзова гривна и вероятно обици. Части от медни монети, определени според запазените надписи: между императорите Константин Велики и Констанций II, другата между Валентиниан I и Валентиниан II. Гробницата, вероятно е използвана нееднократно, в нея са положени индивиди от двата пола, които вероятно са членове на местна тракийска фамилия (Василчин 1978, 111-117).
67. **С. Градец**, Шуменско (*кат. № 1916*) случайна находка.
68. **С. Градешница**, Врачанско (*кат. № 696*). Находка от сондажни проучвания в местн. Калето. (Възжарова 1965, 231-236).
69. **С. Градът**, Смолянско (*кат. № 1736*) случайна находка.
70. **С. Граничак**, община Белоградчик (*кат. № 1318, 1840, 1857*). Късноантична пътна станция, в местността „Анище", находката е с монети от IVв. (Лука, Татарова 2008, 475-478).
71. **С. Грохотно**, община Девин (*кат. № 133, 1143*). Плосък некропол, разкопки на Н. Дамянов, 1980/82г.
72. **С. Дебелт**, Бургаско (*кат. № 112, 765, 766, 856, 966, 976, 1033, 1187, 1237, 1440, 1765, 1773*). НАР Деултум.
73. **Гр. Девин** (*кат. № 1153*). Могилен некропол, могила 8, с 15 вторични цистови гроба, датирани във втората половина на IV – V в. (Бориславов, Иванова 2006, 90). В м. Градището има крепост, възникнала в края на V – началото на VI в. (Динчев 2006, 36-37).
74. **Гр. Девня/** Марцианопол (*кат. № 160, 209, 1887*). Тухлена гробница, ориентирана изток-запад, украсена със стенописи (растителна орнаментална схема). Част от източния некропол на града. В насипа на могилата са разкрити двайсетина християнски гроба. В един от тях е открита монета на император Валенс, която подпомага датирането на гробницата, разположена на едно ниво с този гроб. Заедно с гробницата, вероятно са част от сравнително малък християнски некропол, използван за кратко време и изоставен. Много вероятно е това да се дължи на опустошенията, които готите нанасят на този район през 377-378 г. Богатият инвентар (269,4 гр. златни накити: тока, накрайник, пръстен, луковична фибула и пандантив) свидетелства за благосъстоянието на имотната класа в града. Икономическият разцвет на града се потвърждава и от писмените извори,

през 367-369 г. император Валент е бил там, с което го е превърнал във временна фактическа столица на империята (Димитров 1960, 100; Ангелов 2002, 119-120). *Кат. № 1156, 1353, 1906, 1963* случайни находки.

75. **С. Димитриево**, Чирпанско (*кат. № 935, 969*) случайни находки.
76. **С. Дичин**, Великотърновско (*кат. № 1140, 1389*). Укрепено селище, с два основни етапа на съществуване: от началото на V в до 470/ 490 г. След пожар населението го изоставя. Животът е продължил след няколоко десетилетия и вторият период е приблизително 540-580 г. (Динчев 2009, 328-330).
77. **С. Доброплодно**, Варненско (*кат. № 1694*) случайна находка.
78. **С. Долище**, Варненско (*кат. № 756, 1324, 1543, 1595*) случайни находки.
79. **Гр. Долни чифлик**: *кат. № 910* - случайна находка.
80. **С. Драгоево**, Шуменско (*кат. № 75, 83, 99, 103, 122, 243, 262, 266, 343, 460, 463, 474, 477, 503, 562, 631, 658, 686, 760, 776, 808, 1165, 1171, 1202, 1229, 1233, 1234, 1285, 1380, 1384, 1387, 1398, 1403, 1418, 1425, 1454, 1473, 1478-1480, 1526, 1541, 1567, 1577, 1605, 1617, 1642, 1643, 1644, 1650, 1658, 1678, 1685, 1701, 1717-1720, 1727, 1753, 1889, 1909, 1915, 1980, 1995*) случайни находки в землището на селото, от склона под крепостта известна с името „Градището" (Даскалов, Стойчев 2008, 502-511).
81. **С. Драшан**, Врачанско (*кат. № 148, 1013*). Некропол на население, живяло отдалечено от по-значителни градски центрове. Проучени са 34 гроба с трупоизгаряне, извършвано извън гробното съоръжение, само един гроб е с трупополагане на дете на възраст под една година. Липсват богати погребални дарове, вероятно погребаните са обикновени земеделци от малко провинциално селище. Няма голяма разлика в устройството на гробните съоръжения и характера на погребалните дарове, което не предполага значителни социални различия между погребаните. В проучената част на некропола гробовете са разположени нагъсто и голяма част от по-ранните са напълно разрушени или частично застъпени от по-късните, вероятно поради дългото използване. Според гробният инвентар и монетите некрополът е датиран между втората половина на II в. и средата на IV в. (Машов 1975, 41-50).
82. **С. Дренково**, Благоевградско (*кат. № 483, 815*). От м. „Градището", помещение с колективна монетна находка с най-късни монети на Юстин II и София; най-ранната монета от обекта е от края на III в. (Божинова, Комитова 2004, 125; Даскалов 2012, 129).
83. **С. Дреновец**, Монтанско (*кат. № 1808*) случайна находка.
84. **С. Дриново**, Поповско (*кат. № 499*) случайна находка.
85. **С. Дуванлии**, Пловдивско (*кат. № 153*). Некропол от около 50 могили датирани по групи: V – IV в. пр. Хр.; IV – III в. пр. Хр.; II – III в. (по-голямата част). На върха на могилата Мушовица е най-ранният гроб от края на VI - начало на V в. пр. Хр. е разкрит вторичен гроб, съдържащ монета на император Константин Велики (Филов 1934, 82).
86. **Гр. Дупница**, м. Черешарника (*кат. № 145*). Късноантично селище с два периода на обитаване по първоначални данни – среда на III в. до късните десетилетия на IV в. и втори период в рамките на VI в. Най-ранната монета на император Антонин Пий, но най-много са монетите от IV в., най-късната монета е на император Юстиниан, сечена 556-557 г. (Гърозданов, Даскалов 2015, 32; Гърозданов, Даскалов 2015а, 496).
87. **С. Дуранкулак** (при Шабла) (*кат. № 678*) случайна находка.
88. **С. Единаковци**, Шуменско (*кат. № 390, 763, 918*) случайни находки.
89. **С. Жълъд**, Шуменско (*кат. № 263, 281, 580, 613, 689, 941, 1080, 1175, 1200, 1203, 1240, 1321, 1352, 1375, 1483, 1586, 1602*) случайни находки.
90. **С. Зайчино ореше**, Шуменско (*кат. № 1561*) случайна находка.
91. **Гр. Земен** – регион (*кат. № 467, 538, 544, 545, 637, 1364, 1431*) случайни находки.
92. **С. Зимен**, Карнобатско (*кат. № 284, 1372, 1378*) случайни находки.
93. **Гр. Златни пясъци** (*кат. № 958, 1123*) случайни находки.
94. **Гр. Ивайловград** (*кат. № 44, 286, 291, 292, 1037, 1050*). Могила използвана за некропол от края на III – IV в. при вила „Армира". Погребаните в нея са живели във вилата или в съседство в нея (Младенова 1971, 49-50).
95. **С. Извор**, Радомирско (*кат. № 326, 543, 712*) случайни находки.
96. **С. Изгрев**, Варненско (*кат. № 422*) случайна находка.
97. **С. Искра**, Първомайско (*кат. № 1434*). Проучени са обекти от късната античност и средновековието (Джамбов, Попов, Митрев 2012).
98. **С. Кабиле**, Ямболско/ Кабиле: **(1)** (*кат. № 1794*). Разкопани са 6 могили, от 70 гроба, 60 са с трупополагане, с ориентация изток-запад, по християнски (всички са вторични в могилата),

останалите са с трупоизгаряне. Според инвентара и намерените монети на императорите Лициний и Констанций II, са датирани в първата половина на IV в. (Гетов 1982, 77). Костният материал е в лошо състояние, но грацилните кости принадлежат на европеидна средиземноморска раса (Боев, Чолаков 1982, 86-89). **(2)** Сектор „Южна крепостна стена", сезон 2015 г. (*кат. № 256*).

99. **Гр. Каварна** – **(1)** Късноантичен некропол при курорт "Русалка": *кат. № 578* **(2)** НАР „Яйлата": *кат. № 633, 1969*.
100. **Нос "Калиакра"**: **(1)** (*кат. № 197*) от гроб в близост до гробница, намираща се на 50м южно от ранновизантийската крепостна стена на н. Калиакра и на 150м източно от шосето, водещо към носа (Кузманов 1971, 8); *кат. № 860* от некропол, но не е в гроб; **(2)** (*кат. № 120, 322, 419, 623, 640, 643, 644, 731, 1134, 1135, 1754, 1940, 2029*) от крепостта Според археологическите данни през ранновизантийския период селището достига значително развитие. Увеличаване на площта, получава статут на град, подобрена е укрепителната система, засилено монетно обращение на всички византийски императори до средата на VII в. Последните монети са от времето на император Ираклий. След 40-те години на VII в. мястото е изоставено за повече от два века (Йосифова 2008, 142-144).
101. **С. Калиманци**, Варненско (*кат. № 201, 757, 1746*) случайни находки.
102. **С. Калугерово**, Хасковско (*кат. № 53*) случайна находка. **С. Калугерово**, Пазарджишко (*кат. № 1002*) случайна находка. **С. Крум**, Хасковско (*кат. № 212, 1860*) случайни находки.
103. **С. Камен**, Добричко (*кат. № 1783*) случайна находка.
104. **С. Капитан Димитриево**, Пловдивско (*кат. № 55, 234, 1846*). Случайно открита зидана гробница. На около 1,5км югозападно от нея са открити следи от селище. Вероятно гробницата е част от неговия некропол (Ботушарова 1950, 244-248).
105. **С. Капитан Димитриево**, Добричко (*кат. № 1383*) случайна находка.
106. **С. Караново**, Новозагорско (*кат. № 38, 189, 1056, 1762, 1772*). Античен некропол от периода I – IV в. (Борисов, Игнатов 1991, 129).
107. **С. Кардам,** обл. Добрич (*кат. № 274*) случайна находка.
108. **Община Карнобат** – **(1)** крепост Маркели: *кат. № 882, 1900*; **(2)** некропол в м. Бадъ Бунар: *кат. № 719, 849* (Момчилов, Дражева 2007, 350-353; Велков 2009, 152); **(3)** регион: *кат. № 186, 229, 1109, 1654*.
109. **Гр. Китен**, Бургаско (*кат. № 14, 535, 782, 846, 1955, 1979*) случайни находки. Урдовиза: последните проучвания показват, че късноантичният период, според монетите и останалите материали, обхваща периода от втората половина на IV в. до управлението на император Ираклий включително (Даскалов, Панайотова 2015, 909).
110. **С. Кичево**, Варненско (*кат. № 716, 772, 1544, 1569, 2013-2015, 1639*) случайни находки.
111. **С. Климент**, Шуменско (*кат. № 1235*) случайна находка.
112. **С. Климентово**, Варненско (*кат. № 369*) случайна находка.
113. **С. Ковачевец**, Търговищко (*кат. № 89*) **(1)** М. Турските гробища е на около 1 км югозападно от селото в района на яз. Батица. Разрушени са няколко гроба. Те съдържат трупоизгарания извършени направо в земята, ориентацията на гробовете е североизток-югозапад. Една част от погребалните дарове са били изгаряни заедно с покойника и под въздействието на огъня са се деформирали. Но има и добре запазени находки, което показва, че са били поставени при останките след кремацията. В този период (до 1984 г.) не са извършвани разкопки и находките са открити при обработване на почвата, т.е. случайно. Публикувани са запазените материали, информацията е предимно по описание на хората, които са ги намерили. Монетите и масовият материал са от периода II – III в., но явно има и по-късни (Овчаров 1984, 34-42). **(2)** антична крепост "Ковачевско кале": *кат. № 31, 32, 164, 928, 1191, 1305, 1510, 1787, 1807*. Най-ранният период на съществуване на крепостта е IVв. (от времето на император Константин Велики и наследниците му). Първите сериозни разрушения са при втората готска война, след която част от сградите в крепостта загубват първоначалните си функции или не са възстановени. Най-сериозни щети градът претърпява в средата на V в. по време на хунските нашествия. Частично възстановена по времето на император Юстиниан, крепостта загива и е изоставена след славянските и аварски нашествия през втората половина на VI в. Най-късните монети открити при разкопките са на император Юстин II (Дончева 2002, 220-227).
114. **М. Кози грамади**, землище на Старосел, Хисарско (*кат. № 295*) тракийско светилище; късноантични постройки и църква от IV – V в., най-късните монети са на император Аркадий (395-408) (Христов 2014, 242, 247-248).
115. **С. Комарево**, Провадийско (*кат. № 324*) случайна находка.
116. **С. Комунари**, Варненско (*кат. № 505, 1376, 1626*) случайни находки.

117. **С. Копривлен**, Гоцеделчевско (*кат. № 135, 1199*). Голям късноантичен и средновековен некропол, до 2001 г. са проучени 277 гроба; гробното съоръжение, от което произхожда токата е със стреховидно поставени керемиди – този тип гробни съоръжения са използвани в некропола от втората трета на IV в. до края на V и началото на VI в. (Марваков 2007, 399-400).
118. **С. Костел**, В.Търновско (*кат. № 87*) случайна находка.
119. **Гр. Котел** (*кат. № 82, 345, 818, 820, 1423, 1601, 1636, 1659, 1878*) случайни находки и частни колекции. „Римското кале" крепост на най-високата част на на скално възвишение на 10 км североизточно от града. Крепостната стена е изградена по ръба на скалния венец към по-лесно достъпните страни – юг, югоизток, югозапад. Мястото е обитавано от РЖЕ до Първото българско царство, включително. Според стратиграфията и намерените монети, строителството и обитаването на крепостта може да се отнесе в рамките на VI в. Намерените монети от периода са: най-ранната е на император Юстин I, а най-късната на Фока, емисия 604/ 607 г. (Даскалов 2006, 317-319).
120. **С. Кочово**, Шуменско (*кат. № 432, 620, 1326*) случайни находки.
121. **С. Кошарево**, Брезнишко **(1)** (*кат. № 273, 980, 1216, 1877*) некропол в м. „Извор", от периода между втората половина на V в. и началото на VI в. *Кат. № 80, 271* са от селище преди некропола (Daskalov 1998, 86; Даскалов, Трендафилова 2006, 28). **(2)** *Кат. № 944* случайна находка.
122. **С. Кралево**, Търговищко (*кат. № 360*) случайна находка.
123. **С. Кранево**, Добричко (*кат. № 1111*) случайна находка.
124. **Красен кале** при Панагюрище (*кат. № 310, 730*). Некропол № 3 с гробове от два периода: V – VI в. и XI – XIV в. (Григоров 2010, 51).
125. **С. Кривина**, Русенско (*кат. № 69, 74, 221, 231, 232, 316, 391, 417, 423, 929, 930, 931, 937, 964, 981, 993, 1023, 1045, 1047, 1124, 1149, 1185, 1206, 1265, 1266, 1300, 1322, 1345, 1359, 1792, 1800, 1815, 1839, 1862, 2023*) Ятрус: късноантичен кастел от началото на IV в., разрушен в средата на V в. при хунските нашествия. При имперatро Анастасий е възстановен. Краят кастела е около 600 г. (Bülow 2008, 65-67).
126. **С. Кривня,** Провадийско (*кат. № 1053, 1125*) случайни находки. В землището има антично селище (Лазаров 2001, 156-157)
127. **Гр. Крумовград** (*кат. № 1059*) регион, случайна находка.
128. **С. Кълново**, Шуменско (*кат. № 1292, 1294, 1316, 1463, 1776, 1981, 2001*) случайни находки.
129. **Гр. Кърджали** (*кат. № 287*) случайна находка.
130. **Гр. Кюстендил** – **(1)** регион: *кат. № 495, 596, 1433* случайни находки; **(2)** Пауталия обект килийно училище: *кат. № 129, 1340, 1358*; **(3)** Находките с *кат. № 67, 1346, 1861, 1880, 1881* част от източния некропол на антична Пауталия са изключени поради несъгласието на проучвателя. От проучените района на градския некропол на Пауталия югозападният и югоизточният са използвани от края на II – IV в., а източният през късноримската епоха III – IV в. (Стайкова-Александрова 2002, 272; Спасов, Грозданов, Стоянова 2004, 123); **(4)** късноантична и средновековна крепост на хълм Хисарлъка: *кат. № 496* от базилика, чиято стратиграфска среда е нарушена от съвременна дейност, античните монети от обекта са от периода II – VI в. (Грозданов, Грозданова 2015, 499).
131. **С. Лесковец**, Врачанско (*кат. № 315*) частна колекция.
132. **С. Лехчево**, Монтанско (*кат. № 1867*) случайна находка.
133. **Гр. Ловеч** (*кат. № 404*) регион, случайна находка.
134. **С. Лозарево**, община Сунгурларе крепост (*кат. № 551*) случайна находка.
135. **Гр. Лом**/ Алмус: кастел и антично селище. Пътна станция по Крайдунавския път. Митническа станция на илирийския митнически комплекс. След разпадането на хунския съюз там се настаняват сродници на Атила (Велков 1959, 78). *Кат. № 1208* от случайно открит гроб, на 5 км южно от града. Вероятно е на жена и дете, ориентиран е изток-запад. В инвентара са открити две еднакви сребърни фибули, чиито произход се свързва с готите; метално огледало; две бронзови гривни, с краища оформени като змийски глави; две големи и една малка обица със звънчета (намерена върху детския скелет); две монети на императорите Константин Велики и Констанций II (Велков 1938, 419-421).
136. **С. Ломец**, Троянско (*кат. № 1302*) римски лагер и античен град Состра. От средата на II в. до края на V в. са разграничени четири строителни периода (Христов 2011, 61-78).
137. **С. Любенец**, Новозагорско (*кат. № 25, 1777*) могилен некропол от периода I – IV в. (Игнатов, Велков 2009, 107).
138. **С. Ляски** (Ново лески), Благоевградско (*кат. № 190, 300*) при строителна дейност са засегнати гробове, проучени са 4 гроба датирани III – IV в. (Божинова, 1995, 103).
139. **Гр. Лясковец**, Хасковско (*кат. № 455, 1366*) случайни находки. Крепост в м."Калето" (Даскалов, Думанов 2004, 193-206).

140. **С. Лясково**, община Девин (*кат. № 288*) случайна находка.
141. **Мадара** (*кат. № 151, 362, 978, 1770*). Разкрити са останки вилен комплекс, възникнал вероятно през втората половина на I в. обитаван до VI в. Няколко пъти е разрушаван, възстановяван и разширяван. (Дремсизова-Нелчинова 1984, 74-126; Динчев 1997, 74-79).
142. **С. Малево**, Хасковско (*кат. № 709*) случайна находка. Крепост в м."Хисаря" (Даскалов, Думанов 2004, 193-206).
143. **С. Малък Преславец,** обл. Силистра/ Нигринианис-Кандидиана (*кат. № 445, 1282*) случайни находки.
144. **С. Марково**, Шуменско (*кат. № 1467, 1573*) случайни находки.
145. **Гр. Мартен**, Русенско (*кат. № 58, 84, 202, 215, 282, 285, 555, 569, 594, 933, 953, 1008, 1018, 1030, 1036, 1061, 1076, 1092, 1114, 1194, 1219, 1222, 1223, 1771, 1780, 1809*). Некропол с три периода на използване: I – III в., IV – VI в., XII – XIV в. (Драгоев 2014, 323).
146. **С. Медвен**, Котелско (*кат. № 920, 1155, 1547, 1588, 1604*) случайни находки. Данни за ранновизантийска и средновековна крепост (Даскалов 2009, 90; Даскалов 2012, 133).
147. **С. Меричлери**, Пловдивско (*кат. № 1015*). Могилен некропол, датиран II – средата на IV в. В могилния насип на могила№ 6, който обединява няколко малки могили в една голяма, са открити монети на Фаустина Млада (161-180г.) сечена в Адрианопол, Юлия Мамея (222-235) сечена в Деултум и на император Константин Велики (306-337) сечена в Сисция (Унгария). В същият насип е намерена и железна шпора, което предполага, че там вероятно може да има и по-късни материали (Аладжов 1965, 107).
148. **С. Мировци**, Шуменско (*кат. № 632*) случайна находка.
149. **С. Мировяне**, Софийско (*кат. № 219, 835*). Римска вила с два основни периода на обитаване: монетният материал от първия период включва емисии от последната четвърт на IV в., последна монета на император Грациан; през втория период стопанският комплекс е ограден с дебела защитна стена след 408 г. След 423 г. комплексът е опожарен. Регистрирани са жилищни структури от XI – XII в. (Чолаков, Славчев 2015, 517-519).
150. **С. Могила**, Шуменско (*кат. № 524, 663, 847, 1396, 1490, 1500*) случайни находки.
151. **Гр. Монтана**: **(1)** (*кат. № 441, 1858*) Римска и ранновизантийска крепост Монтана (Бинев 2003, 160-161; Динчев 2006, 33-34); **(2)** регион: *кат. № 182, 1286, 1355, 1610* случайни находки.
152. **С. Мърводол**, Кюстендилско (*кат. № 1263*) случайна находка.
153. **С. Невша**, Варненско (*кат. № 1374*) случайна находка.
154. **С. Неново**, община Провадия (*кат. № 24, 826*) случайни находки.
155. **Гр. Несебър**/ Месемврия (*кат. № 399-402, 532, 671, 829, 833, 864, 869, 886, 891, 900, 954, 1112, 1168*) некрополи на Месамбрия (Кацаров 1932, 286; Даскалов 2009, 93; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 34-37; Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2011, 252-254).
156. **С. Никюп**, В.Търновско (*кат. № 529, 577, 586, 1145, 1245, 1246, 1869-1871*). Никополис ад Иструм: градът е основан във връзка с дакийските войни на император Траян. През късноантичния период е добавено „югоизточно разширение". Двете места са обитавани до края на VI – началото на VII в., когато са разрушени от авари и славяни. Последните монети са на императорите Юстиниан I, Юстин II и Фока. След IX в. там възниква средновековно селище (Слокоска, Владкова, Църов, Бояджиев, Иванов 2002, 83, 94-95).
157. **С. Новаково**, Варненско (*кат. № 92, 104, 108, 114, 252, 253, 548, 764, 821, 1525, 1579*) случайни находки. Новаковско кале (Харалambиева 2004, 238).
158. **С. Нова Надежда**, Хасковско (*кат. № 226, 227, 1891, 1949, 1950*) случайни находки. Късноантична крепост (Томова 1999, 23-24; Даскалов, Думанов 2004, 194).
159. **С. Нова черна**, Силистренско (*кат. № 510*) случайна находка. Крепост Кинтон (?) (Динчев 2006, 35).
160. **Гр. Нови Пазар** (*кат. № 267*) случайна находка.
161. **С. Новосел**, Шуменско (*кат. № 1381, 1507*) случайни находки.
162. **С. Ново село**, Видинско (*кат. № 482*) случайна находка.
163. **С. Оброчище**, Добричко (*кат. № 1529, 1559*) случайни находки.
164. **С. Обручище**, Старозагорско (*кат. № 36, 1786*). Проучен е могилен некропол с общо 24 гроба, датирани в периода II – края на IV или началото на V в. Горната граница е определена според трите гроба с трупополагане в могила 7, с глава на запад, определени като християнски (Буюклиев 1962а, 55).
165. **С. Огражден**, Добричко (*кат. № 1582*) случайна находка.
166. **С. Одърци**, Добричко **(1)** (*кат. № 487, 516, 614, 634, 840, 1283, 1323, 2003*) случайни находки. **(2)**

(*кат. № 1663*) ранновизантийско укрепено селище изградено, вероятно в края на IV – V в. През VI в. е било опожарено и е разрушена крепостната стена, която след това е поправена и възстановена. Открити са монети на императорите Анастасий II, Юстин I, Юстиниан I, Юстин и София, Фока. Тя е част от крепостите, охраняващи западните брегове на Черно море и е част от вътрешната укрепителна система на Византийския лимес (Михайлов, Дончева-Петкова, Топтанов 1975, 62-71; Дончева-Петкова 1986, 165).

167. **С. Окорш**, Силистренско (*кат. № 806, 1306, 1417, 1879, 1898, 1928, 2017*) случайни находки.
168. **С. Омарчево**, Шуменско (*кат. № 804, 1763, 1767*) случайни находки.
169. **Гр. Омуртаг** (*кат. № 448, 704, 1556*) случайни находки от региона, в частни колекции.
170. **С. Оногур**, Добричко (*кат. № 717, 771, 905, 990, 1107, 2039*) случайни находки. Укрепление локализирано като Palmat/ae/ по пътя между Дуросторум и Марцианопол. Укрепената площ е около 200дка, разположена на високо плато. Без да са провеждани разкопки там е открит богат археологически материал, част от който се съхранява в Историческия музей-Добрич (керамични и стъклени фрагменти, добре запазени глинени лампи, токи, фибули, апликации, върхове на стрели и др.). Според внушителната монетна колекция мястото е обитавано от II в. до края на VI в. Най-ранните монети са от управлението на император Комод, а най-късните от император Маврикий Тиберий (Торбатов 1990, 50-54; Torbatov 2000, 60-62).
171. **С. Орешак**, Варненско (*кат. № 1446, 1456, 1551, 1743*) случайни находки.
172. **С. Оризово**, Старозагорско (*кат. № 819*) от насипа на могилен гроб от IV в. пр. Хр. (Цончев 1948, 24).
173. **С. Осеново**, Варненско (*кат. № 1120, 2020*) случайни находки. В землището на селото има останки от ранновизантийска крепост, християнска гробница и други гробове с инвентар от V – VI в. (Харалambиева 2004, 230). *Кат. № 670, 1174, 1184* от Гробница № 2. Колективна монетна находка от първата половина на VI в. (Михайлов 2010, 116, фиг.4).
174. **С. Осиково**, Благоевградско (*кат. № 138, 299, 1209, 1210*) разрушени гробове, находките са предадени от Нино Михайлов.
175. **С. Островица**, Кърджалийско (*кат. № 149*) от местността „Южин", могила 1, ограбено и разрушено гробно съоръжение, вероятно гробница. В пръстта са намерени 8 монети на император Константин Велики (Дремсизова-Нелчинова, Балкански 1972, 12-14).
176. **С. Павелско** (западно от гр. Лъки) (*кат. № 1058*). Разкрити са 12 гроба в м. "Чернаки", на 7км южно от селото на стръмен склон близо до десния бряг на Чепеларската река, ориентирани са изток-запад, разположени на 1-2 м един от друг. Изградени от добре издялани бигорни плочи, с дебелина 7-8см. В един от гробовете са открити монети от края на IV – първата половина на V в. (Миков 1942, 30).
177. **С. Панайот Волов**, Шуменско (*кат. № 283, 1822*) случайни находки.
178. **С. Пейчиново**, Русенско (*кат. № 150, 206*). Некропол използван най-вероятно от населението на отделни римски вили по долината на р.Янтра, отколкото на конкретно селище. Не са разкрити всички гробове (само 11) и не може да се определи крайна дата за живота на вилите и некропола, но вероятно са опустошени, както повечето в Долна Мизия през 376 г. от готите. Всички разкрити гробове са ориентирани по християнски изток-запад, само едно е запад-изток (глава на изток, крака на запад). Открити са много монети от IV в. най-късната е на император Констанций II (Димова 1966, 27, табл. V).
179. **Гр. Перник**: **(1)** (*кат. № 130, 276, 305, 494, 568, 985, 1196, 1221, 1351*). Римско и ранновизантийско селище на хълма „Кракра". Последните монети от обекта са на император Юстин II, отсечени през дванадесетата година от управлението му в периода 576-577 г. Самото селище е опожарено от нашествията на славяни и авари в периода между 578 - 581 г. (Юрукова 1981, 234; Чангова 1981, 265). **(2)** (*кат. № 4, 1801*) Античен и раннохристиянски некропол в местността „Зарина нива", кв.Варош от IV – VI в. (Паунова 2010, 269-270); **(3)** (*кат. № 493, 1855*) Вила при рудник "Бела вода", възниква в края на III в. и съществува до средата на V в. През втората половина на V в. в укрепеното ядро животът е възобновен, но като поствилно селище, а не като вила регистрирано с находки и монети. Открита е колективна монетна находка с емисии от 355/ 341 г. до 395/ 408 г. В горелия кирпич от поствилното обитаване са открити монети на императорите Анастасий I и Юстин I (Любенова 1978, 87; Любенова 1995, 6, 12-13, обр. 6б, в; Божкова 1980, 15; Динчев 1997, 53-54).
180. **С. Пет могили**, Шуменско (*кат. № 52, 70, 553, 669, 1035, 1534, 1542, 1757, 1956*) случайни находки.
181. **Гр. Пещера** (*кат. № 559*) находка от теренни издирвания.
182. **С. Пиперица,** Благоевградско (*кат. № 128*) проучени са 24 гроба, част некропол датиран в III в. Според монетите от повърхностния слой от края на III – началото на IV в. (Кузманов 1979, 107).

183. **Гр. Плевен**: **(1)** (*кат. № 6, 21, 22, 43, 56, 146, 147, 154, 156, 157, 161, 199, 205, 213, 218, 220, 230, 382, 414, 424, 502, 576, 677, 679, 971, 1003, 1014, 1016, 1118, 1119, 1139, 1205, 1207, 1264, 1267, 1307-1309, 1312, 1761, 1781, 1789, 1803, 1814, 1843, 2024, 2028*). Некропол в местн. "Стражата", използван през IV – целия V в., по направени аналогии на някои гривни и колани апликации с подобни от Пиатра Фрекъцей датирани в V – VI в. е изказано предположение за използването му и в началото на VI в. (Табакова-Цанова 1981, 174). Според първите проучватели в некропола се наблюдава сарматско или германско влияние (Станчев, Чангова Петков 1961, 40); **(2)** Некропол в местн. "Плочата", при Плевен (*кат. № 337, 948, 1362, 1505, 1550, 1656, 1711*). При прокопаване на канал с багер са засегнати гробове от некропол. Освен разрушените човешки скелети от гробовете са излезли животински кости, както и отделни немногобройни находки, между които и коланната гарнитура, спомогнала в значителна степен хронологическото определяне на некропола. Тя е датирана между втората половина на VI и първата четвърт на VII в. по паралели направени с некрополи от Крим, Северен Кавказ и Румъния, както и от крепостите при Садовец (Ваклинова 1989, 133-134); **(3)** откупки с неизвестно местонамиране, вероятно от региона на гр. Плевен: *кат. № 3, 18, 28, 34, 37, 40, 121, 169, 170, 173, 175, 177, 180, 184, 207, 357, 410, 412, 413, 418, 442, 449, 450, 458, 484, 488, 489, 497, 511, 522, 531, 533, 575, 585, 588, 615, 630, 1108, 1115, 1192, 1333, 1414, 1430, 1466, 1518, 1555, 1575, 1600, 1680, 1683, 1690, 1710, 1734, 1823, 1824, 1827, 1828, 1832, 1844, 1852, 1863, 1865, 1866, 1917*.
184. **Пловдив/** Филипопол: **(1)** (*кат. № 469, 825, 1121*). Находки от източния некропол, общата му датировка е краят на IV – VI в. Определен е като раннохристиянски. В един от гробовете са открити монети на императорите Аркадий и Теодосий I (Bospatchieva 1998, 157). **(2)** (*Кат. № 304*) Обект на ул. „Митрополит Панарет" № 27, в ненарушен пласт от късната античност е разкрита сграда, в едно от помещенията е открита колективна находка от 200 монети главно на император Константин Велики. При работа с багер, вероятно е унищожен по-късен пласт, намерени са малко керамични фрагменти от V – VI в. и бронзова екзагия от VI в. (Божинова 2011, 346-347). **(3)** *кат. № 79, 736, 970, 1004, 1011* находки от разкопки без допълнителна информация.
185. **Пловдивско** (*кат. № 361, 542, 567*) в частни колекции.
186. **С. Плоски**, общ. Сандански (*кат. № 1031*) случайна находка.
187. **С. Полски градец**, Старозагорско (*кат. № 65, 225, 1038, 1048*). Два некропола. По-ранният източен некропол е от края на IV – началото на V в. По-късният некропол вероятно е възникнал около средата на V в. и е използван не повече от 10-20 години (Борисов 2013, 104-108; Борисов 2016, 87, 93).
188. **С. Поляците**, Провадийско (*кат. № 462, 729, 1941*) случайни находки. Късноантична крепост в м. „Калето" (Лазаров 2001, 157).
189. **Гр. Поморие/** Анхиало (*кат. № 265, 517, 741, 863, 1331, 1397, 1442, 1443, 1729, 1739, 1929*) случайни находки.
190. **С. Попина**, Силистренско (*кат. № 1641, 1918, 1942, 1982, 1983*) случайни находки.
191. **Поповско** (*кат. № 61*) случайна находка.
192. **С. Поп Русаново**, Силистренско (*кат. № 638, 1611, 1759*) случайни находки.
193. **С. Поручик Чунчево**, Каварненско (*кат. № 852, 1714*) случайни находки.
194. **С. Пристое**, Шуменско (*кат. № 344, 346, 371, 377, 800, 843, 1230, 1449, 1648*) случайни находки.
195. **С. Пчелник**, Добричко (*кат. № 759, 1365*) случайни находки.
196. **Гр. Разград** (*кат. № 17, 27, 39, 41, 54, 179, 185, 200, 208, 211, 214, 461, 556, 693, 1009, 1022, 1052, 1055, 1128, 1301, 1452, 1498, 1512, 1523, 1624, 1778, 1779, 1785, 1788, 1795, 1818, 1841, 1872, 1888*) находки от южния и източен некропол, обект „Ранносредновековен комплекс. Абритус: късноантичният град е построен върху върху тракийско селище. През IV в. вече е добре устроен град. Загива в края на VI в. при аваро-славянските нашествия (Радославова, Дзанев 2003, 112-113).
197. **Разградско** (*кат. № 246, 1220, 1527, 1971*) случайни находки.
198. **Гара Разделна**, Варненско (*кат. № 890*). Некропол с обща датировка VIII – X в. Всички гробове са с трупоизгаряне (Димитров 1959, 59-60).
199. **С. Риш**, Шуменско (*кат. № 317, 917, 924, 1896, 1910*) случайни находки. Късноантична крепост на 4,5км северозападно от селото, върху рид на Стара планина, известна като „Градището", с неправилна форма и приблизителни размери 280х170 м. С изключение на източната страна от всички страни се спускат скалисти склонове. Крепостният зид е от ломен камък и хоросан. Късноантична и средновековна крепост на 11км южно, влява от шосето Риш-Ямбол, известна като „Калето въз кучките", с неправилна форма и приблизителни размери 90х70м. Северната и южната стена са защитени с кули, а пред тях ров. Входове на север и юг. (Дремсизова-Нелчинова, Антонова 1975, 57).

200. **С. Рогачево**, Варненско (*кат. № 629, 959, 1177, 1441, 1475, 1504, 1630*) случайни находки.
201. **С. Рояк**, Провадийско (*кат. № 1170*) случайна находка.
202. **С. Руйно**, Силистренско (*кат. № 96, 443, 703, 854*) случайни находки. Средновековна крепост, под нея е разкрит сравнително тънък късноантичен културен пласт от IV – V в. според находките и две монети – неопределима от втората половина на IV в. и на Теодосий II укреплението вероятно е разрушено при хунските нашествия след 422 г., Единични фрагменти керамика с гребенчата украса, обици и монети на Юстин II и София предполагат кратко обитаване в края на VI в. (Атанасов 2014, 555).
203. **С. Рупите**, Петричко (*кат. № 2, 174, 192, 194, 406, 1764, 1775, 1850, 1851*). Хераклея Синтика: античен град, обитаван от IV в. пр. Хр. – средата на V в., с прилежащи некрополи в местностите Айдарица, Метлата, Червените скали и по югозападния склон на Джонков връх (Вагалински 2015а, 466; Vagalinski 2015, 86-125).
204. **С. Рупките**, Чирпанско/ Карасура (*кат. № 327, 724, 749, 768, 799, 914, 921, 1137, 1347, 1350, 1361, 1548, 1549, 1755, 1756, 1883-1886, 1919, 1921*) некропол от втората половина на VI в. на военизирано федератско население в начален етап на християнизация (Даскалов, Трендафилова 2005, 161, 169).
205. **Гр. Русе** (*кат. № 116, 216*). Сексагинта Приста: тракийско селище от III – I в. пр. Хр. Римски военен лагер и късноантична крепост до края на VI – VII в. По време на Първото българско царство има селище; през Второто българско царство е изградена крепост (Върбанов, Драгоев 2012, 35).
206. **С. Ряхово**, Русенско (*кат. № 341, 405, 420, 434, 473, 476, 513, 515, 534, 573, 579, 607, 662, 674, 675, 700, 822, 887, 919, 1010, 1032, 1034, 1046, 1068, 1084, 1085, 1101, 1102, 1130, 1183, 1275, 1281, 1296, 1471, 1514, 1721, 1791, 1793, 1810*) случайни находки. Апиария: укрепление, през IV в. там имало военен гарнизон. Градът е бил епископски център. Укрепен при император Юстиниан I. През 587 г. е превзет от аварите. Предполага се, че е продължил да съществува и след VI в. (Велков 1959, 86; Иванов 2003, 63-65).
207. **С. Садовец**, Плевенско (*кат. № 11, 45, 277, 393, 428, 446, 465, 537, 539, 541, 597, 612, 955, 983, 984, 986-989, 991, 992, 994, 997, 998, 1019, 1024, 1025, 1042, 1067, 1099, 1186, 1225, 1253, 1270, 1343, 1348, 1349, 1354, 1436, 1931, 2030*) Големаново кале. (*кат. № 950, 1098, 1279, 1280, 1491, 1492, 1493, 1494, 1522, 1572, 1593, 1660, 1662, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 2031, 390, 2009*) Садовско кале.
208. **Гр. Самоков** (*кат. № 94*) в местността Шишманово кале е проучено укрепено селище с данни за производство на керамика и металообработване; в производствено помещение са намерени монети на императорите Валентиниан (364 – 475), Аркадий (378 – 408) и Теодосий II (408 – 450), а в помещение на църквата монети на императорите Юстиниан (527 – 565) и на Юстин II (565 – 578), показващи последното разрушаване на храма, през VI – VII в. там е изграден параклис (Хаджиангелов 2006, 79-81).
209. **Гр. Сандански** (*кат. № 2021*) некропол на ул."Партизанска". *Кат. № 10, 233, 1847* са от региона на града.
210. **С. Северци**, Крушарско (*кат. № 653, 654, 1026, 1095*) случайни находки.
211. **С. Сваленик**, Русенско (*кат. № 81, 604, 1239*) укрепено селище в м. „Долап боаз". Разграничени са три строителни периода за времето от втората четвърт и средата на IV в. до началото на VII в. Няма данни за насилствено унищожаване на селището, вероятно населението е било евакуирано в началото на VII в., като условен *terminus post quem* е монета на император Фока, с непрецизирана дата на отсичане. (Върбанов, Драгоев 2012, 68-77).
212. **С. Св. Кирилово**, Старозагорско (*кат. № 298*). Проучвани са могили. Надгробна могила 3, разположена в близост до селищна могила, в чиито най-горен пласт са намерени останки от крепостна стена, изградена от ломени камъни без спойка. Тя оформя осмоъгълник, лицевите страни на стената са от по-големи камъни, а средата е запълнена с по-дребни. При разкопки през 1911 г. Кацаров установява културен пласт (около 1м дебелина) от римската и византийската епоха. Този пласт е унищожен преди разкопките от 1941 г. от селяни, които са изравнили върха на могилата (Герасимов 1946, 180-184).
213. **С. Свети Никола**, Добричко (*кат. № 15*) случайна находка. Късноантично селище(Хараламбиева 2004, 238).
214. **Североизточна България** (*кат. № 5, 13, 16, 19, 59, 76, 78, 193, 228, 240, 244, 248, 250, 269, 270, 278, 280, 336, 342, 356, 363, 365, 367, 372, 565, 566, 581, 605, 606, 645, 652, 664, 683, 698, 738, 743, 881, 904, 915, 1051, 1063, 1065, 1231, 1274, 1276, 1299, 1315, 1325, 1332, 1368, 1369, 1371, 1377, 1410, 1419, 1447, 1487, 1502, 1515, 1517, 1530, 1552, 1564, 1597, 1598, 1609, 1627, 1631, 1651, 1653, 1665, 1669, 1671, 1686, 1704, 1708, 1716, 1724, 1742, 1782, 1798, 1799, 1806, 1813, 1817, 1826, 1835, 1848, 1853, 1854, 1876, 1882, 1890, 1892, 1901, 1904, 1907, 1912, 1920, 1925, 1935, 1936, 1964, 1986, 2012, 2026, 2041*). **Шуменски**

регион (*кат. № 91, 102, 125, 239, 268, 347, 353, 368, 407, 472, 519, 528, 550, 552, 554, 587, 593, 608, 609, 627, 639, 647, 660, 672, 722, 728, 739, 740, 745, 752, 761, 770, 773, 778, 785, 787, 793, 797, 807, 883, 893, 906, 916, 967, 1081, 1180, 1201, 1242, 1277, 1298, 1347, 1382, 1393, 1400, 1402, 1409, 1412, 1415, 1416, 1428, 1438, 1453, 1459, 1461, 1477, 1484, 1485, 1488, 1508, 1513, 1521, 1540, 1553, 1554, 1606, 1608, 1619, 1620, 1625, 1638, 1646, 1647, 1664, 1667, 1675, 1676, 1692, 1696, 1699, 1707, 1744, 1748, 1829, 1893, 1895, 1903, 1913, 1914, 1927, 1938, 1939, 1957, 1960, 1966, 1972, 1974, 1975, 1987, 1988, 1992, 1993, 1996-1998, 2004-2006, 2009*). **Регион Добрич** (*кат. № 312, 466, 501, 611, 661, 665, 751, 755, 812, 1044, 1049, 1148, 1226, 1227, 1327, 1328, 1999*).

215. **Гр. Свищов**/ Нове (*кат. № 7, 51, 118, 159, 163, 165, 245, 384, 388, 415, 447, 651, 902, 936, 939, 940, 956, 962, 995, 996, 1062, 1151, 1273, 1289, 1341, 1506, 1790, 1834*). **(1)** Римски военен лагер и голям градски център през късната античност и ранновизантийската епоха. Най-късните монетни находки са от времето на управление на императорите Фока и Ираклий (Дичек, Колендо, Сарновски 2008, 50-51). **(2)** Проучен е некропол (*кат. № 1190*) *от* втората половина на V в., свързан с готите на Теодорих, настанени там по това време (Владкова 2006, 65).
216. **Гр. Силистра**/ Дуросторум (*кат. № 168, 1310, 1311, 1313, 1590, 1965*). Гробни находки от некрополите локализирани южно, югоизточно и югозападно от лагера. Разкрити са десет гробници и други гробни съоръжения. И находки от самия град. Най-късните монети открити при разкопки са на император Фока. Случайно по брега на реката са открити монети и на императорите Ираклий и Константин IV Погонат (Доневски, Милошевич 2002, 41-54; Ангелова, Бъчваров 2008, 83, 95-96). *Кат. № 927, 1257-1259, 1342, 1760* са от богата гробна находка, съдържаща нападателно и отбранително въоръжение, коланна гарнитура и накити. В близост до гроба е открита и колесница с впряг за четири коня (Думанов, Бъчваров 2010, 361, 367-369, Табло VII; Dumanov 2013, 22, fig. 35, 36).
217. **Гр. Симеоновград** (*кат. № 711*) случайна находка. Крепост в м."Асара", античната Констанция (Даскалов, Думанов 2004, 193-206).
218. **С. Синдел**, Варненско (*кат. № 1336*) случайна находка.
219. **С. Скакавица**, Кюстендилско (*кат. № 530, 691*) случайни находки.
220. **С. Скребатно**, Гоце Делчевско (*кат. № 132, 1039, 1040*). Местн. Барата, в западната част има гробове, оградени с каменни плочи. Материалите са от античната епоха. Обектът е определен като селище и плосък некропол с цисти. Разкрити са 4 гроба, само в три от тях има кости. В два от тях скелетите са ориентирани с глави на север, в един краката са на северозапад. Всички гробове съдържат дребни лични вещи, няма керамика изработена на ръка, малка част е на бавно колело. Обектът е датиран в след средата на IV в. по монета от гроб№ 2. Некропол в м."Дрежно" Проучените гробове от късната античност са датирани в края на IV – началото на V в. по открити монети в някои от гробовете. Гробовете са цистови, отваряни са и костите са разбъркани (Петрова 1999, 51, 54-56).
221. **С. Славейково**, Варненско (*кат. № 330, 453, 811, 922, 1117, 1427, 1495, 1566, 1594, 1616, 1930*) случайни находки. Крепост в м. Кючук хисар, има находки от V – VII в. (Даскалов 2012, 137).
222. **Гр. Сливен** (*кат. № 769, 781, 952*). Крепост Цоида след проведени разкопки са разграничени шест периода на хълма. Четвъртият обхваща периода IV – VI в./ началото на VII в. Последният горял пласт регистриран във всички проучени сектори от този период е с най-късни монети от времето на император Маврикий Тиберий, последната от тях е отсечена в Кизик 598-599 г. Над този слой разрушения навсякъде покрай крепостните стени е регистриран хиатус до следващия V период, датиран между края на VIII – 80-те години на XI в. (Щерева 2001, 37-39). *Кат. № 1420*, случайна находка от региона.
223. **С. Слокощица**, Кюстендилско (*кат. № 523*) случайна находка.
224. **Гр. Смолян** (*кат. № 127, 136, 290, 491, 564, 1244, 1723*) случайни находки.
225. **Гр. Смядово** (*кат. № 702*) случайна находка.
226. **Гр. Созопол**/ Аполония Понтика. **(1)** (*кат. № 242, 255, 394, 830, 831, 836, 866, 867, 875, 877-879, 885, 888, 973, 1169, 1173, 1224, 1985*) некропол на о-в „Св.Кирик", датиран V – VII в. (Панайотова, Даскалов, Пенчева, Трендафилова 2010, 297); **(2)** (*кат. № 395, 834, 837, 850, 870, 871-874, 876, 880, 889*) некропол на пл. „Хан Крум" от VI – X в. (Дражева, Недев 2013, 469).
227. **С. Соколник**, Добричко (*кат. № 260, 1652*) случайни находки.
228. **София**/ Сердика **(1)** (*кат. № 166, 167, 409, 1247-1252, 1254-1256, 1260, 1262, 1868*) източен некропол на Сердика при църквата „Света София" (Филов 1913, 61-108; Ivanov 2005, 73); **(2)** (*Кат. № 101, 459, 480, 546, 903, 947, 1592*) Амфитеатър: при проучването до 2005 г. са открити 42 монети от началото на VI – началото на VII в. от времето на императорите Анастасий, Юстин I, Юстиниан I, Юстин II и Фока. В тези пластове са открити токи, апликации и накрайници (Величков 2006, 189-190).
229. **Гр**. **Средец**, Бургаска област (*кат. № 1730*) – късноантична и средновековна крепост: Според

откритите досега находки, крепостта е имала сравнително дълъг живот: от края на V/ началото на VI в. – края на XII в., с хиатус през втората половина на XI в., когато вероятно печенегите на път за Адрианопол са я опожарили. Най-ранната монета е на император Юстин I, открити са още на Юстиниан I и Юстин II и София. Монетната циркулация продължава с монети от края на VIII – края на XII в. (Балболова-Иванова 2005, 91-93; Балболова-Иванова 1997, 36).

230. **С. Стан**, Шуменско (*кат. № 351*) случайна находка.

231. **Гр. Стара Загора**/ Августа Траяна: **(1)** (*кат. № 289*). Могилен некропол в м."Чаталка"използван от бедното население в района на вилите. Некрополът е съществувал през периода IV – първата половина на V в. и е окончателно изоставен около средата на V в. По същото време прекъсва и животът във вилата. Краят на вилното имение настъпва още в края на IV в., но в него се настанява и живее бедното тракийско население от района, до средата на V в., когато се обезлюдява, вероятно поради опустошителните нашествия на хуните по това време (Буюклиев 1986, 60, 99); **(2)** (*кат. № 46*) гробница в м. Три могили, датирана според керамичните съдове и градежа в първата половина на III в. (Буюклиев 1962, 45-51); **(3)** (*кат. № 23, 29, 35, 50, 66, 171, 176, 183, 187, 188, 203, 204, 222, 224, 235, 381, 1000, 1001, 1005, 1006, 1017, 1116, 1768, 1819, 1856*). Югозападен и северозападен район на некропола. Неговото възникване е през втората четвърт на II в. и е използван до третата четвърт на IV в. Новите некрополи от края на IV в. нататък се оформят на нови места, около християнските храмове (Калчев 1994, 207; Иванов 2002, 226; Игнатов, Сираков 2012, 349-350); **(4)** (*кат. № 124, 352, 452, 848, 1320, 1386, 1465, 1585, 1774, 2043*) находки от античния град. *Кат. № 2036* случайна находка от региона.

232. **С. Старо село**, Пернишка област (*кат. № 2025*). Зидана гробница, с полуцилиндричен свод. Открити са две монети в много лошо състояние, едната е антониниан от края на III в., а другата е от тип с най-вероятна датировка 30-40-те год. на IVв. Погребалният комплекс е определен като раннохристиянска фамилна гробница, изградена в рамките на втората половина на IV в. използвана и през Vв. (Нехризов, Тодорова 2008, 87-112).

233. **С. Старо село**, Сливенско (*кат. № 934*) могилен некропол от IV век. Най-ранните монети от гробовете са на императорите Константин Велики и Лициний, а най-късните на Теодосий I (Ковачев 2009, 48). *Кат. № 721* случайна находка.

234. **С. Стройно**, община Елхово (*кат. № 8*). Селище в местността „Юрта"с горна граница втора половина на III в. (Бакърджиев 2008, 471-473). След сезон 2014 г. резултатите показват, че селището е пострадало през 60те години на III в. от готите. Новооткрита сграда показва, че селището има и следващ период на обитаване. (Бакърджиев, Козарев 2015, 572).

235. **С. Стърмен**, Русенско (*кат. № 223, 490, 526*). Укрепено селище, което най-вероятно е служило и за охрана на пътя, който свързва Никополис ад Иструм с Ятрус. Намерени са монети на императорите Юлиан, Юстиниан, Констанс II. Късноантичният период на съществуване на селището е докъм VI – VII в., след което прераства в ранносредновековен български град (Михайлов 1982, 118-138; Вълев 1982, 70-113).

236. **С. Татул**, община Момчилград (*кат. № 592*). Късноримско и византийско имение върху светилището. В края на V – VI в. са извършени преустройства, най-ранната открита монета е на Анастасий I, по времето на Юстиниан I е в разцвет, от общо 23 монети, 16 са отсечени при неговото управление. Комплексът е определен след реконструкцията като укрепен център на имение, наследник на късноримската вила, създадена още през втората половина на III в. Липсват данни за драматично прекъсване на живота след края на VI в., но ясно се наблюдава характерния за периода регрес. Финалният етап от живота върху хълма край Татул се отбелязва от средновековния некропол, датиран не по-късно от средата на XIII в. (Овчаров, Коджаманова, Димитров, Стоименов, Лещаков 2009, 62-75).

237. **С. Тодор Икономово**, Шуменско (*кат. № 142*) случайна находка.

238. **Гр. Твърдица** (*кат. № 64*) могилен некропол с вторични гробове от IV – V в. (Велков, Кънчева-Русева 2015, 261).

239. **Гр. Троян** (*кат. № 1195*) Гробна находка от могилен гроб по пътя Троян - Кърнаре. Намерени са още фибули и пръстени. Датирана около 500 г. (Велков 1938, 420)

240. **Гр. Трън** (*кат. № 1074, 1163*) случайни находки от региона.

241. **С. Тръница**, Шуменско (*кат. № 571*) случайна находка.

242. **Гр. Тутракан** (*кат. № 1075, 1392, 1584, 1592-1594*). Трансмариска: пътна станция на Крайдунавския път и важна крепост през късната античност (Велков 1959, 88).

243. **С. Тутраканци**, Провадийско (*кат. № 1304, 1568*) случайни находки. Антично селище в м."Катранджията". В местността е проучен могилен некропол, чиито инвентар е предимно от II –

III в. (Лазаров 2001, 61; Лазаров, Митков 1993, 64-81).

244. **С. Тъкач**, Шуменско (*кат. № 767*) случайна находка.
245. **С. Филипово**, Благоевградско (*кат. № 139, 301, 202*) находки от некропол, разкопан от иманяри.
246. **С. Фотиново**, Пазарджишко (*кат. № 311*). Некропол в местн. Сливата, датиран в IV в. Повечето гробове са разрушени, в насипа липсват кости или керамични фрагменти. Разчистени са два гроба, без скелети, на дъното на единия е намерена токата, липсват други находки. Липсата на скелети се свързва с вероятен обичай след определен период костите да се изваждат и да се преместват на друго място (Меламед 1993, 36-46).
247. **С. Хан Крум**, Шуменско (*кат. № 86, 88*). Проучен е епископски център, с гробове до базилика 2, определени са като, принадлежащи на видни представители на готската християнска общност, доминирала през IV – V в. в Долна Мизия; между 1958 и 1977 г. са проучени баня и три базилики, с монети на императорите Констанций II, Валентиниан, Теодосий I, Хонорий и Зенон (Балабанов, Майсторски 2005, 257-258; Балабанов 2006, 71).
248. **С. Хърлец**, Врачанско/ Августе (*кат. № 440, 498, 1029, 1268, 1317, 1519, 1571, 1811, 1845*) случайни находки.
249. **Гр. Черноморец (1)** (*кат. № 350, 599, 798, 949, 1071, 1083, 1141, 1179, 1458, 1632, 1733*) крепост на полуостров Св. Никола/ нос Акин – преобладават монетите от времето на император Аркадий до Маврикий Тиберий. Крепостта е построена през втората половина на V в. и просъществува до 90-те години на VI в. (Христов 2013а, 71-74, 227); **(2)** (*кат. № 95, 666, 1468, 1578*) крепост нос Хрисосотира в м. Червенка. Ранновизантийска фортификация от времето на императорите Анастасий – Юстиниан Велики; с два строителни период: първи, условно от края на V в. до времето на император Мавриикий Тиберий и втори – от самия край на VI в. до 20-30-те години на VII в. Най-късната монета засега е фолис на император Ираклий от 613/614 г. (Христов 2015, 343).
250. **С. Червен**, Русенско (*кат. № 938, 1103*). Късноантичната крепост, вероятно е изградена в края на V/ началото на VI в. Ремонтни дейности са извършвани през втората половина на VI в. В укрепената територия е регистриран голям пожар с *terminus post quem* монета на император Юстиниан I (Върбанов, Драгоев 2012, 63-64).
251. **С. Черенча**, Шуменско (*кат. № 475, 525, 734, 942, 1072, 1217, 1390, 1535, 1536, 1580, 1922, 1937, 1968, 1990, 1991, 1994, 2000*) случайни находки.
252. **С. Черни връх**, Шуменско (*кат. № 117, 500, 754, 777*) случайни находки.
253. **С. Чернооково**, Шуменско (*кат. № 1451, 1558, 1673, 1705, 1715*) случайни находки.
254. **С. Ъглен**, Ловешко (*кат. № 1422*) случайна находка.
255. **С. Яково**, Петричко (*кат. № 140*) случайна находка.
256. **Гр. Ямбол** (*кат. № 62, 63, 359, 380, 408, 431, 591, 616, 635, 667, 762, 805, 868, 1162, 1859*) находки с неизвестно местонамиране, вероятно от региона; (*кат. № 191*) гроб открит при строителна дейност (Dimitrova, Popov 1977, 235).

9. 2. К А Т А Л О Г

В каталога са използвани следните съкращения: ***М*** – местонамиране; ***О*** – описание; ***Р*** – размери; ***Д*** – датировка; ***П*** – публикация. ***НП*** – непубликувано. Датировките в каталога са според определените за всеки тип в изложението.

Кат. № **1**
М: Бабово, Русенско; в камерата на могилна гробница. Открита е с луковична фибула и фолис на Лициний (308 – 324 г.).
О: Сребърна тока, с D-образна рамка, с профилирано езиче, леко излизащо пред рамката. Плочката има три нита – един в кръглото допълнение и два в предната част.
Р: дълж. 5,5 см, шир. на рамката 2,6 см, деб. на рамката 0,4 см, дълж. на езичето 2,1 см; езиче: 0,4 х 0,2 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: РИМ Русе, инв. № 991; Върбанов, Драгоев 2012, 85, обр. 4.

Кат. № **2**
М: Рупите, Петричко, м. Червените скали, античен некропол. От Ал. Бараков, дознател в РПУ Петрич.
О: Сребърна тока, със следи от позлата; по дългите страни на плочката има инкрустирано ниело. Три дупки за нитове, два от тях са запазени в предната част на плочката. Езичето е фрагментирано.
Р: дълж. на плочката 5,1 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1479

Кат. № **3**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; плочката е деформирана при захващането към рамката и от обратната страна, има два нита по дължината; езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата.
Р: дълж. на плочката 4,45 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5265.

Кат. № **4**
М: Перник – м. Зарина нива, разкопки 2010 г. Некропол.
О: Тока от желязо; рамката е с ромбовидно сечение; плочката е с две дупки за нитове, един от тях е запазен; преходът между триъгълната и кръгла част на плочката е маркиран от релефен ръб.
Р: дълж. 6,85 см, шир. на рамката 4,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Перник, ПИ№ 11.

Кат. № **5**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока с три дупки за нитове, обратната страна при прегъването е отчупена.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,3 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10271.

Кат. № **6**
М: Плевен. Некропол в местн. Кайлъка.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, езичето почти не излиза пред рамката. Плочката има три нита – един в кръглото допълнение и два в предната част.
Р: не са посочени.
Д: края на III – края на IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2. 5; Табакова-Цанова 1981, обр. 8. 21.

Кат. № **7**
М: Свищов/ Нове; АМ Свищов, инв. № 56/87W.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, езичето е плоско, не излиза пред рамката. Плочката е с дупка за нит в кръглото допълнение.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 2,6 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.11.

Кат. № **8**
М: Стройно, община Елхово м.“Юрта“.
О: Бронзова тока, с дупка за нит в долната кръгла част на плочката.
Р: обща дълж. 4,2 см, шир. на рамката 1,8 см
Д: края на III – края на IV в
П: Бакърджиев 2008, 472, обр. 3.

Кат. № **9**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, оформена езиковидно на обратната страна, два нита в долната част на плочката.
Р: обща дълж. 4,05 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6656.

Кат. № **10**
М: Сандански (западно от града, където са регистрирани некрополи).
О: Бронзова тока, плочката е с ажурен триъгълник, от двойно прегъната пластина, три дупки за нитове.
Р: обща дълж. 5,1 см, шир. на рамката 3,35 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; АМ Сандански, инв. № II.1279.

Кат. № **11**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново кале.
О: Бронзова плочка, с кръгли допълнения в ъглите, украсена с “птиче око“ и врязяни линии. Две дупки за нитове.
Р: 5,3 см
Д: II половина на V – начало на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9. 15/ 126. 9.

Кат. № **12**
М: Горна Козница, Кюстендилско; плосък некропол; разкопки 1983 г. Гроб частично разрушен при изкопна работа.
О: Бронзова тока; рамката е оребрена, лята, обратната страна е конкавна; плочката е богато украсена с врязана украса – „птиче око“ и линии от точки - по периферията

и в концентрично, смаляващи се пояси към централната надлъжна ос; в долната част с две кръгли разширения с врязани концентрични кръгове; върхът на езичето е оформен в стилизирана животинска глава, при основата са врязани пояси с напречни линии.
Р: дълж. на плочката 6,2 см, шир. на рамката 4,5 см.
Д: II половина на V – начало на VI в.
П: ***НП***; РИМ, Кюстендил, инв. № II-519.

Кат. № **13**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, с християнски надпис нанесен с пунктир върху плочката: ΚΥΡΙΕ ΒΟ ΗΘ[Ε]Ι ΤΟΝ ΕΧΟΝΤ[ΑΜΕ] – Господи, помагай на този, който ме има (притежава). Κύριε βο/ήθι τοῦ φ/οροῦντ(ος) „Господи, помагай на носещия“[1] С три дупки за нитове, пробити след нанасянето на надписа.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на V в.
П: Тотев 2002, 35, обр. 2.

Кат. № **14**
М: Китен, Варненско - Калето
О: Бронзова плочка от тока, с три дупки за нитове в ъглите, клетките за инкрустиране са оформени от лента (деб. 0,4см). С медна подложка отдолу.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 2,5 см.
Д: край на V – начало на VI в.
П: Харалambиева 2004, 237, обр. 21.

Кат. № **15**
М: Свети Никола, Добричко по пътя за курорта Русалка (късноантично селище).
О: Бронзова плочка от тока, със следи от позлата, с три дупки за ниитове в ъглите, с лента (деб. 0,4см) са оформени клетки за инкрустации. С тънка медна подложка отдолу.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 2,8 см.
Д: край на V – начало на VI в.
П: Харалambиева 2004, 237, обр. 22.

Кат. № **16**
М: СИ България (частна колекция).
О: Бронзова плочка от тока, лята, с три дупки за нитове в ъглите, тънка подложка отдолу. В клетките за инкрустации са запазени жълти и зелени стъкълца и седефени плочки.
Р: дълж. 4,9 см, шир. 2,5 см.
Д: край на V – начало на VI в.
П: Харалambиева 2004, 237, обр. 23.

Кат. № **17**
М: Разград / Абритус, сектор I-6, кв.24/ разкопки 1994 г.
О: Бронзова тока, горяла, силно корозирала. С два нита в долната част на плочката.
Р: обща дълж. 4,65 см, шир. на плочката 3,2 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5305.

Кат. № **18**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове.
Р: дълж. на плочката 3,0 см, шир. на рамката 4,15 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5267

Кат. № **19**
М: СИ България.
О: ***Бронзова*** тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с два нита, украсена с врязани линии по периферията и надлъжно; върхът на езичето е оформен в змийска глава, в основата има врязани линии.
Р: обща дълж. 5,1 см, шир. на рамката 3,5 см, шир. на плочката 3,4 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10255.

Кат. № **20**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока. Плочката е шарнирно прегъната около рамката, с две дупки за нитове.
Р: плочка - дълж. 3,6 см, шир. 3,1 см, шир. на рамката 3,85 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № A4805.

Кат. № **21**
М: Плевен. Некрополът в м. Стражата; гроб27/1958, скелет на юноша, З-И, дясна ръка до скелета, лява върху тръдния кош, намерена е и бронзова фибула. Токата е намерена върху таза; инв. № 14
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с два нита, езичето е четиристенно с подвит връх и излиза пред рамката.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 3,5 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8. 24.

Кат. № **22**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; 1955 – квадрат 3В, дълб.1,6 м; инв. № 47.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с два нита, езичето е право и леко заострено към върха.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,0 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8. 26.

Кат. № **23**
М: Стара Загора, некропол обект „Градски стадион“, от насипа, разкопки 1980 г.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; рамката и езичето са с врязана украса от кръгчета и „птиче око“
Р: дълж. 5,9 см, шир. на рамката 4,85 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1931.

Кат. № **24**
М: Неново, община Провадия. От района на многослойна крепост „Калето“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0290.
О: Бронзова тока, с трапецовидна, двойно прегъната плочка, с два отвора за нитове в средната част, езичето е захванато чрез прегъване. Кафява патина с налепи.
Р: обща дълж. 5,2 см, шир. 3,9 см.

[1] Надписът е с корекция от Николай Шаранков.

Д: край на III – края на IV в.
П: Лазаров 2001, 157, обр. 118.

Кат. № **25**
М: Любенец, Новозогорско. Могилен некропол, гроб № 31, ориентиран СЗ-ЮИ, погребаният е мъж в зряла възраст.
О: Бронзова тока, позлатена; рамката е с плитко оребрена горна повърхност; езичето е с връх оформен в стилизирана животинска глава, плочката е с два нита за прихващане.
Р: обща дълж. 4,35 см, шир. на рамката 3,7 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: Игнатов, Велков 2009, 129, табло LXI. 31.2.

Кат. № **26**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, правоъгълна плочка със заоблени ъгли, с два нита.
Р: шир. на рамката 3,7 см, на плочката – 3,0 см, дълж. на плочката 2,75 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.72.

Кат. № **27**
М: Разград / Абритус, Източен некропол, късноантична гробница – разкопки 2004 г.
О: Бронзова тока, с два нита в долната част на плочката; езичето е с извит над рамката връх, украсено с врязани напречни линии по цялата си дължина и две кръстосани при върха.
Р: обща дълж. 4,65 см, шир. на рамката 3,95 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5869.

Кат. № **28**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е била с два нита, сега запазен само един; рамката е със заоблено ромбовидно сечение.
Р: дълж. на плочката 1,65 см, шир. на рамката 4,35 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5279.

Кат. № **29**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 112, разкопки 1976 г.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита, частично фрагментирана.
Р: дълж. на плочката 2,75 см, шир. на рамката 3,8 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1522.

Кат. № **30**
М: Шумен, м. Елдъз табия.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; езичето е с врязани напречно линии в основата.
Р: плочка - дълж. 3,0 см, шир. 3,55 см, шир. на рамката 4,35 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11138.

Кат. № **31**
М: Ковачевец, общ. Попово – Ковачевско кале, кв.XIX-3 (разкопки 1999 г.)
О: Бронзова тока, рамката е от отворена халка с ромбовидно сечение. Върху плочката няма дупки за нитове; вероятно не е довършена.
Р: дълж. на плочката 2,65 см, шир. на рамката 3,5 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1363.

Кат. № **32**
М: Ковачевец, общ. Попово – Ковачевско кале, кула V, кв.VI 22 (разкопки 1999 г.)
О: Бронзова тока, горяла и корозирала; плочката е с две дупки за нитове, един е запазен; езичето е плоско със заострен връх.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 4,3 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1364.

Кат. № **33**
М: Варна.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с две дупки за нитове; езичето липсва.
Р: обща дълж.4,6 см, шир. на рамката 3,55 см, шир. на плочката 2,95 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.534.

Кат. № **34**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е била с три нита, сега запазени два; при прегъването на плочката около рамката са оформени двлъбнати надлъжни линии.
Р: дълж. на плочката 2,75 см, шир. на рамката 4,05 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5281.

Кат. № **35**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 147 – на гърдите, разкопки 1988 г.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита.
Р: дълж.4,7 см, шир. на рамката 3,9 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2171.

Кат. № **36**
М: Обручище, обл. Стара Загора, м. „Шест могили". Могила № 7, гроб № 3; разкопки 1960 г. – Хр. Буюклиев.
О: Бронзова тока. Плочката е частично фрагментирана; с две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,8 см, шир. на рамката 3,4 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 578.

Кат. № **37**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е с трапецовидно сечение, като обратната страна е гладка; плочката е била с два нита, сега е запазен само един.
Р: дълж. на плочката 3,05 см, шир. на рамката 4,4 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5282.

Кат. № **38**
М: Карановo, общ. Нова Загора – гроб № 87, разкопки 1990 г., заедно с накрайник *Кат. № 1762* и бронзова луковична фибула.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита.
Р: дълж. на плочката 2,9 см, шир. на рамката 3,9 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Нова Загора, инв. № 5632.

Кат. № **39**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, кв. А1 разрушен гроб/ 2011 г., заедно с накрайник *Кат. № 1779*.
О: Бронзова тока, плочката е фрагментирана, но вероятно е била правоъгълна; запазена е една дупка за нит в долната част; езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,2 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6656а; Радославова 2012, 296.

Кат. № **40**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; рамката е със заоблено ромбовидно сечение.
Р: дълж. на плочката 2,9 см, шир. на рамката 3,7 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5280.

Кат. № **41**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, пътека 8/13, гроб № 92 (1969г.)
О: Бронзова тока, с три нита на плочката. Езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата, с правоъгълно сечение и заострен връх.
Р: обща дълж.4,4 см, шир. на рамката 4,0 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 3137.

Кат. № **42**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока. Езичето е с врязана украса от напречни линии в основата и кръстосани при върха.
Р: дълж. на плочката 2,35 см, шир. на рамката 3,6 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 961.

Кат. № **43**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата, при; 1955 – квадрат 5Б, дълб.2,1м, в насип между разпръснати кости; инв. № 53.
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, плочката е с три нита, езичето е плоско, със заострен връх.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 4,5 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8. 25.

Кат. № **44**
М: Ивайловград. Гроб № 9 (вторичен) от надгробна могила; съдържа два скелета при единия е намерена глинена лампа, а при другия токата.
О: Бронзова тока, рамката е В-образна от тел с кръгло сечение, плочката е от двойно прегъната пластина с два нита; езичето липсва.
Р: дълж. на плочката 2,0 см, шир. на плочката 2,4 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Младенова 1971, 46, обр. 6Г.

Кат. № **45**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, профилирана, с релефни листа в ъглите; плочката е с два нита; езичето е с релефна украса и подвит връх.
Р: дълж. 5,9 см,
Д: край на III – края на IV в.
П: Uenze 1992, Taf. 9. 24.

Кат. № **46**
М: Гробница в м.“Три могили“, източно от р. Бедечка, Старозагорско; гробницата е изградена и покрита с монолитни плочи, съдържа два скелета, единият вероятно е на жена(танцьорка). Инвентар: Бронзова игла за коса, бронзови обкови за тоалетно сандъче, два стъклени балсамария, стъклена каничка, стъклена фиала, на която е изобразена танцьорка, държаща такава фиала. Няма никакви данни за токата, но на чертежа се вижда, че е до пръстите на дясната ръка на скелета отдолу.
О: Тока, вероятно от бронз, езичето е отчупено.
Р: не са посочени.
Д: край на III – края на IV в.
П: Буюклиев 1962, 47, обр. 7; 49, обр. 8

Кат. № **47**
М: Балкан, обл. Кърджали; откупка.
О: Бронзова тока. Рамката е профилирана, със стилизирани листа в ъглите. Плочката е с две дупки за нитове.
Р: дълж. 5,05 см, шир. на рамката 4,8 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12430.

Кат. № **48**
М: Видин, при изкопна работа за водопровод.
О: Бронзова тока; рамката е от отворена халка със заострени краища, плочката е с две дупки за нитове.
Р: шир. на рамката 2,9 см, дълж. на плочката 2,3 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.680-1.

Кат. № **49**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове, рамката е с правоъгълно сечение.
Р: дълж. 3,6 см, шир. на рамката 3,25см
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; НАИМ Средновековен фонд, инв. № 5855.

Кат. № **50**
М: Стара Загора, УПИ А3469, кв. 70, ул. „Сава Силов“ 67; кв. С1, разкопки 2011 г.
О: Бронзова плочка от тока (само лицевата част), с две дупки за нитове; украса от три врязани линии.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 3,85 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № Сп.ф.Сз 162.

Кат. № **51**
М: Свищов/ Нове; източен сектор на 35м западно от кула № 6.
О: Медна плочка от двойно прегъната пластина, с три дупки за нитове.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 4,4 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Димитров, Чичикова, Султов 1963, 227, обр. 15. 4

Кат. № **52**
М: Пет могили, Шуменско; откупка.
О: Бронзова плочка от тока, запазена е част от рамката в прегънатата част на плочката; с два нита.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,95 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12875.

Кат. № **53**
М: Калугерово, Хасковско (дарение).
О: Бронзова тока, плочката е силно фрагментирана; рамката е с ромбовидно сечение; в основата на езичето има напречни врязвания.
Р: рамка - дълж. 2,7 см, шир. 3,3 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А3533.

Кат. № **54**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, гроб № 177 (1969 г.)
О: Бронзова тока, плочката е фрагментирана, запазена е една дупка за нит, оградена с врязани концентрични кръгове. Езичето е с правоъгълно сечение и заострен връх.
Р: обща дълж. 3,7 см, шир. на рамката 3,35 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 1029а.

Кат. № **55**
М: Кап. Димитриево, Пещерско. Гробница изградена от тухли с червен хоросан; два скелета с глави на З, не е споменат полът им. По двете дълги страни на гробницата – по една ниша: в лявата – стъклен съд с обло дъно; при краката на погребаните - голям глинен съд; намерени са още: малък глинен съд, стъклен балсамарий, кръстовидна фибула и 10 медни монети на: Константин Велики, Крисп и Константин II; не се споменава къде е намерена токата спрямо скелетите.
О: Бронзова тока, патинирана; плочката е украсена с кован геометричен орнамент, частично е фрагментирана.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,8 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Ботушарова 1950, 246, обр. 181А.

Кат. № **56**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; 1960 – квадрат 8, дълб.0,8м ; инв. № 24
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, върху плочката и около основата на двата нита има врязани кръгове, периферията е назъбена; две отделни езичета с подвити върхове.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,0 см
Д: край на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8. 27.

Кат. № **57**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; плочката е от двойно прегъната пластина (по-тясна и къса на обратната страна), с врязана украса от линии по периферията и две диагонални, с два нита, отчупени са части от ъглите на плочката; езичето е със „зъбче“ в основата
Р: обща дълж. 3,7 см, шир. на рамката 3,1 см, шир. на плочката 2,7 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3103.

Кат. № **58**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 271/ 2013 г. с монета на Константин Велики.
О: Сребърна тока. Рамката е с осмоъгълно сечение. Плочката е с два нита в долната част, лицевата повърхност е украсена със зиг-заг - образни врязани линии. Езичето е пластично оформено и има зооморфен връх, в основата е със „зъбче“и украса от врязани линии.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 3,65 см.
Д: край на III – края на IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 278

Кат. № **59**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина украсена с релефна украса от топчета по периферията и в ъглите (изчукани на матрица); две дупки за нитове.
Р: обща дълж. 4,45 см, шир. на рамката 3,25 см, шир. на плочката 2,65 см.
Д: II половина на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9435.

Кат. № **60**
М: Великотърновско (в Исторически музей Шумен, инв. № 22590
О: Тока, рамката и езичето са отлети от бронз, плочката е от медна ламарина. Има изображение на галопиращ наляво конник, с вдигната нагоре дясна ръка с копие, насочено към бягащо между краката на коня животно. В лявата ръка държи щит, закрит от главата на коня. Зад гърба му се развява хламида. Рамката около образа е от големи кухи полугранули. Отзад изображението е в негатив.
Р: рамка: 3,4 х1,6 см, плочка: 3,4 х 2,8 см
Д: II половина на IV в.
П: Харалambиева, Иванов 2003, 142, табл. I. 5-6.

Кат. № **61**
М: Поповско (в частна колекция)
О: Фрагментирана плочка от бронзова ламарина, с високо съдържание на мед. Изображение на кон, галопиращ наляво, с ездач, с развята хламида и вдигната дясна ръка, с насочено копие към бягащото между краката на коня, животно. То е заличено след пробиването на кръгъл отвор. Под и над образа се виждат няколко цели и части от кухи гранули, образуващи рамка около конника. Отзад изображението е в негатив.

Р: вис. на образа 2,1 см, вис. на рамката 2,6 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на IV в.
П: Хараламбиева, Иванов 2003, 142, табл. I. 1-2.

Кат. № **62**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; рамката е по-тънка при захващането на езичето; плочката е украсена с врязан стилизиран растителен орнамент, с две дупки за нитове.
Р: дълж. на плочката 3,7 см, шир. на рамката 3,4 см.
Д: края на IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Ямбол, инв. № III 3585.

Кат. № **63**
М: Ямбол.
О: Бронзова тока; езичето е украсено с врязана надлъжна линия при върха; плочката е с врязана украса от точки, оформящи геометрични орнаменти, врязяни двойни линии по периферията, в средата е оформена релефна пъпка; с три нита
Р: обща дълж. 5,35 см, шир. на рамката 4,0 см.
Д: края на IV – V в.
П: ***НП***.

Кат. № **64**
М: Твърдица. Надгробна могила, южно от града; гроб 115 (вторичен) И-З.
О: Бронзова тока; плочката е с врязана украса от кръстосани линии, рамкирани от къси насечки; два напречни пояса с насечки под и над двата отвора за нитове.
Р: дълж. 7,1см, шир. на рамката 3,75 см (според линейния мащаб).
Д: края на IV – V в.
П: Велков, Кънчева-Русева 2015, 260, обр. 1.

Кат. № **65**
М: Полски Градец, Старозагорско. Гроб № 8 от некропол.
О: Бронзова тока; плочката е с врязана украса от шнуровиден орнамент по периферията и в централната част, където с двойна линия е очертан правоъгълник, а около него е врязан пояс от точки. С един масивен железен нит. Обратната страна на плочката се стеснява.
Р: обща дълж. 6,2 см, шир. на рамката 2,9 см (според линейния мащаб).
Д: края на IV – V в.
П: Борисов 2013, 105, обр. 73.в; Борисов 2016, 88, обр. 1.в

Кат. № **66**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 91/1988, скелет I, при краката, заедно с накрайник (*кат. № 1856*).
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; с богата врязана украса върху лицевите части на плочката и рамката; двата края на рамката, при захващането на плочката са оформени като животински глави, по същия начин е украсен и върхът на езичето, както и две допълнения с животински глави при основата. Обратната страна на цялата тока е гладка.
Р: дълж. 7,2 см, шир. на рамката 7,7 см.
Д: края на IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2145.

Кат. № **67**[2]

Кат. № **68**
М: Гиген, Плевенско/ Ескус; разкопки 1981 г., кв. 42, дълб. 2,00м, ПИ№ 59.
О: Бронзова тока, като рамката е вградена в плочката; лицевата повърхност на плочката е с изчукан на матрица, стилизиран растителен орнамент, а на рамката с врязани триъгълници. Плочката е била с пет нита (по един в ъглите и един в централната част), сега запазени три. Дупката за нит в централната част под рамката служи за прихващане на рамката към плочката.
Р: дълж.7,9 см, шир.7,85 см.
Д: края на IV – началото на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 2763.

Кат. № **69**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова плочка от тока; украсена в техника кербшнит. В ъглите има дупки за нитове за прихващане към колана. При отвора за рамката има два отвора за нитове служили за захващане на рамката към плочката.
Р: дълж. 7,5 см, шир. 6,8 см.
Д: края на IV – началото на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 7, 1515.

Кат. № **70**
М: Пет могили, Шуменско
О: Бронзова плочка от тока, прегънатата обратна страна е оформена езиковидно; с три дупчици за нитове. Врязана украса от линии и насечки.
Р: дълж .2,0 см, шир. 3,05 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12876.

Кат. № **71**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, на обратната страна е оформена езиковидно; украса от точки по периферията – двоен пояс; и в централната част – оформен е растителен орнамент; три дупки за нитове, един от тях е запазен; рамката и езичето са профилирани.
Р: обща дълж. 3,1 см, шир. на рамката 2,45 см, шир. на плочката 2,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8500.

Кат. № **72**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, врязана украса от точки в растителен орнамент; три дупки за нитове.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1172а.

Кат. № **73**
М: Абланица, Благоевградско, гроб 27 от некропол Абланица-1.

[2] Токата е извадена от каталога, поради несъгласие на проучвателя да бъде публикувана тук. Същото се отнася и за апликации Кат. № 1346 и накрайници кат№ 1861, 1880, 1881.

О: Бронзова тока, с врязана украса с орнамент птиче око, слабо личат S-видни линии между някои от тях (илюстрацията не е добра; с три дупки за нитове.
Р: шир. на плочката 3,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Възжарова 1976, 279, обр. 173. 3.

Кат. № **74**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова плочка от тока, врязана украса от точки в растителен орнамент; пет дупки за нитове, в допълнения по ъглите и един на едната дълга страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 4,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Gomolka 1966, Taf. XXII.364.

Кат. № **75**
М: Драгоево, Шуменско, м. Над кариерата.
О: Бронзова плочка от тока, с три нита, запазени са два от тях. В задната част на плочката има по три врязани линии, личи слабо и украса от точки – доста изтрита.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10763.

Кат. № **76**
М: Североизточна България; АМ Варна, инв. № II-7468
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с три нита, езичето е тристенно, със заострен връх.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,4 см, деб. 0,7 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Минчев 1994/95, 23, обр. 1.

Кат. № **77**
М: Варна: в гроб от североизточния некропол на Одесос, в гроба няма друг инвентар; АМ Варна, инв. № II-3115
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с три нита, езичето е тристенно.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,6 см, деб. 0,8 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Минчев 1994/95, 23, обр. 2.

Кат. № **78**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, с християнски надпис нанесен с пунктир върху плочката: ΑΓΙΕΓΑΒ ΡΙ[ΗΛ]ΒΟ[ΘΕΙ] C[ON] – Свети Гавраиле, помагай. С три дупки за нитове, пробити след нанасянето на надписа.
Р: плочка - дълж. 1,5 см, шир. 2,5 см; рамка – дълж. 1,2 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Тотев 2002, 35, обр. 1.

Кат. № **79**
М: Пловдив, без друга информация.
О: Бронзова тока, върху плочката е оформен релефен правоъгълник с напречни врязани линии; с три нита, един от тях е запазен; езичето има врязани напречни линии в основата и извит над рамката връх.
Р: дълж. на плочката 2,95 см, шир. на рамката 3,8 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № III 620.

Кат. № **80**
М: Кошарево, Брезнишко, м. „Извор".
О: Плочка за тока отлята от медна сплав, с оформено релефно, правоъгълно поле. Недовършен полуфабрикат.
Р: максимална дълж. 3,1 см, шир. 3,7 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 39, обр. 6. 1.

Кат. № **81**
М: Сваленик, Русенско. Укрепено селище.
О: Бронзова тока, с правоъгълна плочка, три дупки за нитове и врязана украса от диагонални, успоредни линии и „птиче око".
Р: не са посочени
Д: средата на V – средата на VI в.
П: Върбанов, Драгоев 2012, 75, фиг. 11а.

Кат. № **82**
М: Котел, „Римското кале".
О: Бронзова плочка от тока, лята, върху горната повърхност релефен ромб с напречни набраздявания; в три от ъглите на ромба има дупки за нитове, вероятно вторични.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,4 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – средата на VI в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1. 11.

Кат. № **83**
М: Драгоево, Шуменско, м. Къщята.
О: Бронзова плочка от тока; релефно вписан ромб върху лицевата част; с три нита, запазени са два.
Р: дълж. на плочката 1,75 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4002.

Кат. № **84**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 71/2012 г.
О: Сребърна тока, позлатена, с инкрустации от стъклена паста върху плочката и в основата на езичето; лицевите повърхности на рамката и плочката са украсени с S-виден орнамент в техника „кербшнит". Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. Плочката е с четири сребърни нита за прихващане.
Р: дълж .4,2 см, шир. 4,0 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 397.

Кат. № **85**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката и плочката са с релефен спираловиден орнамент, украсата имитира кербшнит, но е оформена при отливането. Върху рамката има улей за езичето; плочката е с четири нита в ъглите.
Р: дълж.на плочката 3,45 см, шир. на рамката 4,05 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5707.

Кат. № **86**
М: Хан Крум, Шуменско.
О: Сребърна тока, с геометрична орнаментална украса, позлатена, ниело; инкрустации с алмандин върху рамката в близост до мястото за захващане на плочката. С четири масивни сребърни нита в ъглите.

Р: дълж.см, шир.см. Не са посочени; плочката е оразмерена приблизително 5,0 x 3,7см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Балабанов 2006, илюстрации от Базилика 2, гроб 2.

Кат. № **87**
М: "Кулата" близо до Костел, Великотърновско; в частна колекция.
О: Фрагмент от лята правоъгълна плочка от месинг, с високо съдържание на сребро (11,3%), със следи от позлатяване; релефният ръб по периферията е покрит със срещуположни триъгълници; двойка елипсовидни клетки за инкрустации са фиксирани към плочката с два бронзови нита всяка.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 6,6 см
Д: II половина на V – VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, fig. 6.

Кат. № **88**
М: Хан Крум, Шуменско.
О: Сребърна тока, позлатена (според автора и ниело). Плочката е украсена със спирали в техника кербшнит, в средата има инкрустация. Върхът на езичето е оформен в стилизирана животинска глава, очите са от инкрустиран алмандин. Рамката също има инкрустации, в близост до мястото за захващане на плочката. С четири масивни сребърни нита в ъглите.
Р: не са посочени; плочката е оразмерена приблизително 6,5 x 5,6см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Балабанов 2006, илюстрации от Базилика 2, гроб 1.

Кат. № **89**
М: Ковачевец, Търговищко (землище).
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка; плочката е с три нита, с голяма централна клетка за инкрустиране; езичето вероятно е с отчупен връх.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,8 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Овчаров 1984, 40, обр. 12б.

Кат. № **90**
М: Бръшлен, Русенско; в РИМ Добрич, инв. № Аа2758, откупка.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка; плочката е с централна голяма и с шест по малки клетки около нея, в тях са запазени остатъци от зеленикава паста и зелени стъкълца; езичето липсва.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 3,8 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Харалambиева 1993, табл. I. 11.

Кат. № **91**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока. Рамката на лицевата част на плочката е лята, а гнездата за инкрустации са оформени от допълнителни метални ленти, припоени към нея. С три дупчици за нитове; на обратната страна е запазена част от затварящата пластина.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,45 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10574.

Кат. № **92**
М: Новаково, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, масивна, с три дупки за нитове, оформени са седем клетки за инкрустации, отдолу с медна ламаринка.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Харалambиева 2004, 231, обр. 9.

Кат. № **93**
М: СЗ България, конфискувано от МВР.
О: Бронзова плочка от тока, с клетки за инкрустиране изработени от допълнително припоени пластини, периферната част на плочката е лята, обратната страна е затворена с допълнителна пластина; с четири дупки за нитове – едната е несиметрична, вероятно допълнително пробита.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **94**
М: Самоков, м. „Шишманово кале".
О: Плочка от тока, вероятно бронзова. С клетки за инкрустиране, изработени от допълнително припоена лента. В централната кръгла клетка е запазена инкрустацията. Три дупки за нитове на двете къси и едната дълга страна.
Р: не са посочени; плочката е оразмерена приблизително 3,5 x 2,7см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хаджиангелов 2006, илюстрация към статията.

Кат. № **95**
М: Черноморец, н. Хрисосотира, местн. Червенка.
О: Бронзова плочка от тока, с гнезда за инкрустации, оформени от допълнително припоени ленти; с три дупки за нитове по периферията.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Христов 2015.а, 125, обр. VII. 3.

Кат. № **96**
М: Руйно, обл. Силистра; откупка.
О: Бронзова плочка от тока; основната част е лята, обратната страна се затваря с пластина; клетките за инкрустация са оформени с допълнително припоени ленти. С три дупки за нитове.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I. 1.

Кат. № **97**
М: Варна.
О: Бронзова тока, три дупки за нитове по периферията на плочката, едната е в допълнение към едната дълга страна. Езичето е извито, с триъгълно сечение.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Харалambиева 2004, 235, обр. 17.

Кат. № **98**
М: откупка.

О: Бронзова тока. Плочката е излята заедно с клетките за инкрустиране; на обратната страна има допълнителна пластина за затваряне; с три дупки за нитове по периферията.
Р: дълж. на плочката 2,7 см, шир. на рамката 3,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Пазарджик, инв. № А4987, 4986.

Кат. № **99**
М: Драгоево, Шуменско, м.Градището.
О: Бронзова плочка от тока, с три нита, запазен е един от тях. Лицевата част е лята, с четири клетки за инкрустиране, има следи от позлата; обратната страна е затворена с допълнителна пластина.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10996.

Кат. № **100**
М: Ботево, Варненско, м.Хач борун кале.
О: Плочка от тока, бронзова, с три дупки за нитове по периферията, четири елипсовидни клетки за инкрустиране (празни); на гърба- тънка медна ламаринка.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 229, обр. 6.

Кат. № **101**
М: София – амфитеатър.
О: Бронзова плочка от тока; с четири нита, възможно е след счупване, да е използвана за апликация. Дупката при захващането към рамката явно е вторично пробита, защото няма разширение, както при останалите три. Частично са запазени сини и бели инкрустации.
Р: дълж.1,7 см, шир.2,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Даскалов 2012, 241, обр. 71. 10.

Кат. № **102**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, лята, врязани точици по периферията на плочката и клетките за инкрустация – четири Г-образни и една правоъгълна между тях; три дупчици за нитове; обратната страна е затворена с допълнителна пластина.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10577.

Кат. № **103**
М: Драгоево, Шуменско, м. Къщята.
О: Бронзова плочка от тока, лята; три дупчици за нитове; четири Г-образни клетки за инкрустации и една правоъгълна между тях; обратната страна е затворена с допълнителна пластина.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12540.

Кат. № **104**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова плочка от тока, лята, със следи от позлатяване, с три дупки за нитове. четири Г-образни клетки за инкрустации и една правоъгълна между тях.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 235, обр. 18.

Кат. № **105**
М: Неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, но вероятно тези отвори са клетки за инкрустиране; с три дупки за нитове по периферията.
Р: обща максимална дълж. 3,5 см, шир. 4,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1. 9.

Кат. № **106**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, отлята с кръгли клетки за инкрустации – една голяма в средата и четири по-малки в ъглите; три дупки за нитове; на обратната страна има тънка медна ламаринка.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 16.

Кат. № **107**
М: Ветрен, обл. Силистра
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна личат следи от затваряне с пластина. С три дупки за нитове.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Даскалов 2012, обр. 68. 8; Трайкова 2017, 483, табло I. 2.

Кат. № **108**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова плочка от тока, лята с три дупки за нитове. Кръстовидна клетка за инкрустиране с вписана кръгла в средата, където е запазена синьо-зелена стъклена паста. Четири капковидни клетки между раменете на кръста.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 14.

Кат. № **109**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, две дупки за нитове на късите страни и три нита (един на дългата страна и два при захващането към рамката на токата). Пет клетки за инкрустиране – четири правоъгълни в ъглите и една кръгла в средата.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 11.

Кат. № **110**
М: Генерал Кантарджиево, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, по масивните части минава пунктирна линия, с три дупки за нитове. Пет клетки за инкрустиране – четири правоъгълни в ъглите и една кръгла в средата.

Р: дълж. 3 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 15.

Кат. № **111**
М: Арковна, Варненско (Калето).
О: Лята, бронзова плочка от тока, с две дупки за нитове и един запазен нит. Четири правоъгълни клетки за инкрустации.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 12.

Кат. № **112**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум. Обект „Античен град" – подобект 3 (Обществена сграда).
О: Бронзова плочка от тока, лята, с четири правоъгълни клетки за инкрустации, оформящи кръст, върху който също има малки кръгли гнезда за инкрустиране; по периферията и около кръста – врязани точици със следи от златна амалгама в тях.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 2,4 см, деб. 0,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; разкопки 2004 г., ПИ№ 50.

Кат. № **113**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока; горната част е излята заедно с клетките за инкрустиране, около някои от тях личат следи от врязани точки; обратната страна е затворена с тънка пластина; с три нита, запазени са два от тях.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 904б.

Кат. № **114**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова плочка от тока, масивна, отлята с клетките за инкрустиране, с две дупки за нитове на късите страни, в една от клетките е запазена синя стъклена плочка. Отдолу с тънка ламаринена подложка.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 235, обр. 19.

Кат. № **115**
М: Източна Стара планина. Инв. № 689.
О: Бронзова, лята плочка за тока. Според автора е имало два нита, но на илюстрацията се виждат три дупчици.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,1 см, деб.0,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1. 5; 2. 5.

Кат. № **116**
М: Русе/ Сексагинта Приста, разкопки 2005 г., кв. I.3, от пълнежа на османска яма.
О: Бронзова плочка от тока, излята с три правоъгълни клетки за икрустация; обратната страна е затворена с пластина. С три дупки за нитове.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **117**
М: Черни връх, Шуменско
О: Бронзова плочка от тока, лята, следи от позлата; най-вероятно с една голяма клетка за инкрустиране; обратната страна е затворена с допълнителна пластина; с три дупчици за нитове.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10039.

Кат. № **118**
М: Свищов/ Нове. Гробница от ломени камъни с бял хоросан и баластра; в ЮИ ъгъл – три скелета с ориентация И-З, токата е намерена върху таза на средния скелет; още четири скелета са разхвърляни, вероятно от грабители. До южния зид от външната страна – скелет с ориентация И-З, скръстени ръце върху таза, там е намерена бронзова тока без илюстрация, но е описана като подобна на тока от Диногеция /Румъния, дълж. 3,4см, шир. 2,5см.
О: Бронзова тока; правоъгълна плочка от двойно прегъната пластина, с един нит, по периферията е оформен правоъгълник от двойна врязана линия; езичето е украсено с две врязани линии в основата си, а върхът е оформен в стилизирана глава на животно (илюстрацията е лоша)
Р: дълж. 6,0 см, шир. 3,0 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Василчин 1984, обр. на стр. 76

Кат. № **119**
М: Абланица, Благоевградско, гроб 56 от некропол Абланица-1.
О: Бронзова тока, лята, с едн дупка за нит в средата; по периферията минава двойна врязана линия, обградена с украса от точки.
Р: диам. на рамката 2,2 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Въжарова 1976, 286, обр. 178. 2.

Кат. № **120**
М: Калиакра, I крепостна стена, 291А, кула 1.
О: Бронзова плочка от тока, лята, с две дупки за нитове, запазени са част от извитите удължения за захващане на рамката. Вертикалното разположение на отворите за нитове в централната надлъжна ос предполага, че обратната страна на плочката е била оформена като тясна лента. По периферията минава врязана линия.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,4 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл1.

Кат. № **121**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с врязани напречни линии по лицевата повърхност, с един нит в средата на долната част; езичето е с правоъгълно „зъбче" в основата, също с напречни врязвания; рамката е с удебелена предна част и изтъняваща при захващането на плочката.
Р: дълж. на плочката 3,35 см, шир. на рамката 2,95 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5266.

Кат. № **122**
М: Драгоево, Шуменско, м. Убития турчин.
О: Бронзова тока, плочката е с по-тясна обратна страна; била е с четири нита, запазен е един.
Р: плочка - дълж. 1,95 см, шир. 2,0 см, шир. на рамката 3,15 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9561.

Кат. № **123**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, с една дупка за нит, нейната позиция предполага, че обратната страна е била по-тясна от лицевата.
Р: без удължения за захващане към рамката; максимални дълж. 2,9 см, шир. 2,9 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ПИ№ 1312.

Кат. № **124**
М: Стара Загора, УПИ II 1621, кв. 42а, ул. „Д. Наумов" 67; кв. А2. Разкопки 2007 г.
О: Бронзова тока; плочката е с един нит; езичето има „зъбче" в основата.
Р: дълж. на плочката 1,85 см, шир. на рамката 2,3 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Стара Загора, ПИ№ 173.

Кат. № **125**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, плочката е с три нита; обратната страна е оформена в тясна лента. Езичето е със силно извит връх над рамката, с триъгълно сечение.
Р: плочка - дълж. 2,6 см, шир. 3,3 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7494

Кат. № **126**
М: Дарение в НАИМ – София, от Шуменско.
О: Бронзова тока, двойно прегъната плочка с един нит, долната половина е по- малка от горната; рамката е оребрена, лята; езичето е с овално сечение, удебелено и подвито при върха, в основата има правоъгълен "зъб"
Р: дълж. 3,5 см, шир. 1,6 см
Д: VI в.
П: Гатев 1997, 366, табл. II. 8.

Кат. № **127**
М: Смолян. Случайна находка.
О: Бронзова тока; рамката е с полигонално сечение; плочката е с врязана украса от двойни линии с точки по периферията, по надлъжната ос и по една от ъглите на ромбовидната плочка към нита в централната част; в края на плочката има още един нит. Езичето е с врязани напречни линии в основата и средната част, върхът е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. на плочката 5,15 см, шир. на рамката 3,0 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01583.

Кат. № **128**
М: Пиперица, Благоевградско, м. Св. Тодор, разкопки 1978 г.
О: Бронзова тока, плочката е ажурна с малки кръгли отвори, запазени са два нита и още две дупки за нитове.
Р: ≈ дълж. 5,95 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.483

Кат. № **129**
М: Кюстендил – обект „Килийно училище", разкопки 1978 г.
О: Бронзова плочка от тока; с два триъгълни ажурни отвора; с четири дупки за нитове, два нита са запазени.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 3,0см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Михайлов, Сестримска 1981, кат. № 61.

Кат. № **130**
М: Римско и ранновизантийско селище при Перник.
О: Бронзова ажурна плочка, украсена с "птиче око" и врязани линии; плочката вероятно е била двойно прегъната, като обратната страна е била оформена езиковидно. С три нита в задната си част, единият заден ъгъл е отчупен.
Р: не са посочени
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119. 6.

Кат. № **131**
М: Горна крепост, обл. Кърджали/ Перперикон; южна част на скалния проход.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна – три правоъгълни отвора. Врязана украса от „птиче око" и кръгчета. Три дупки за нитове в задната част и една над средния правоъгълен отвор.
Р: дълж. 6,15 см, шир. 4,4 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12770.

Кат. № **132**
М: Скребатно, Благоевградско. Гроб № 1 (циста), в местн. "Барата". Липсва черепът, на мястото му под нивото на скелета е разположен бял естествен камък, глезените са върху необработен камък; намерени са: пръстен – халка, кана, глинен фрагмент използван за подложка в ЮИ-ъгъл, токата е намерена на височината на дясната лакетна става, в областта на трупа. Вероятно скелетът е на жена, поради грацилността на костите.
О: Бронзова тока; рамката е профилирана, по-масивна в предната си част; правоъгълна плочка, украсена с врязани концентрични кръгове, в задната си част – два успоредни правоъгълни прореза с ажурен кръст между тях. По периферията са разположени дупки за нитове – вероятно шест и една в центъра на концентричните кръгове; езичето е с правоъгълно сечение, завършва със стилизирана глава на птица или змия.
Р: дълж. 8,3 см, деб. на рамката 0,2 см, деб. на плочката 0,2 см, дълж. на езичето 4,1 см, макс. диам. на рамката 3,2 см, мин. диам. на рамката 3,0см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Петрова 1999, табл. IX. 5, 5а.

Кат. № **133**
М: Грохотно, община Девин – разкопки 1980/ 82 г.

О: Бронзова тока, плочката (фрагментирана) е ажурна - с два правоъгълни отвора и един с форма на кръст; по периферията е имало поне шест дупки за нитове; украсена с врязани концентрични кръгове. Върхът на езичето е оформен в стилизирана животинска глава.
Р: дълж. на плочката 5,7 см шир. на рамката 2,85 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Марваков 2007, 403, обр. 2. 4. РИМ Смолян, инв. № А00835 (м.б.).

Кат. № **134**
М: Експозиция РИМ – Благоевград.
О: Бронзова тока; рамката е със полигонално, стъпаловидно сечение; плочката е ажурна – с два правоъгълни отвора и един кръстовиден между тях, над тях врязани концентрични кръгове; седем дупки за нитове по периферията и един нит в централната част. Върхът на езичето е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: ≈ дълж.8,2 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.430.

Кат. № **135**
М: Копривлен, Гоцеделчевско. Некропол, гроб 239.
О: Бронзова тока, плочката е ажурна – с четири правоъгълни отвора и един кръстовиден между едната двойка отвори и. врязани концентрични кръгове между другите два отвора; седем дупки за нитове по периферията и един нит в централната част.
Р: дълж.на плочката 4,5 см, шир. на плочката 3,5 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Марваков 2007, 403, обр. 2. 1.

Кат. № **136**
М: Смолян.
О: Бронзова тока; плочката е ажурна - с пет правоъгълни отвора; три дупки за нитове в долната и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове. Езичето е с врязани линии при основата, върхът е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. на плочката 5,55 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01582/ 01584.

Кат. № **137**
М: Абланица, Благоевградско. От насип между средновековни гробове.
О: Бронзова плочка от тока, с врязани концентрични кръгове и четири ажурни издължени отвора. Вероятно със седем дупки за нитове по периферията на плочката и един в централната част на концентричните кръгове.
Р: дълж. 6,0 см, шир. 4, 0 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Възарова 1968, обр. 10.

Кат. № **138**
М: Осиково, Благоевградско, м. Селище, от разрушен гроб, предадено от Нино Михайлов.
О: Бронзова тока; плочката е ажурна – със седем правоъгълни отвора; седем дупки за нитове по периферията и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове. Езичето е с врязани напречни и диагонални линии, върхът е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. на плочката 5,9 см, шир. на рамката 3,7 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.953.

Кат. № **139**
М: Филипово, Благоевградско, м. Прополенки, гроб разкопан от иманяри.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна с три правоъгълни отвора в долната част и два в горната – между тях концетрични кръгове; пет дупки за нитове по периферията и вероятно един в централната част.
Р: ≈ дълж. 4,5см, шир.3,0 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.627.

Кат. № **140**
М: Яково, община Петрич, експедиция „Струма“, 1979г. – М. Домарадски.
О: Бронзова тока; плочката е фрагментирана, с врязана украса от „птиче око“ и два концентрични кръга; в средата на кръговете има нит с масивна конусовидна глава.
Р: дълж. на плочката 4,1 см, шир. на рамката 3,95 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.427.

Кат. № **141**
М: Некропол в местн. "Дъното" при яз.Батак, от могила № 1, с четири вторични гроба, ориентирани СЗ-ЮИ; посочен е общият инвентар и на четирите без разграничение: две бронзови гривни от една тел, завършващи със змийски глави, неопределен бронзов предмет и бронзова манисто.
О: Бронзова тока, с оребрена рамка, с улей за езичето; ажурно оформената плочка завършва с три триъгълника с кръг на върха; с два почти квадратни отвора и украса от врязани коцентрични кръгове и "птиче око"; има три нита в задната част на плочката и вероятно един в центъра на концентричните кръгове под рамката.
Р: дълж. 7,2 см, шир. 4,2 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Цончев, Милчев 1970, 154, обр. 4.

Кат. № **142**
М: Тодор Икономово, Шуменско.
О: Бронзова тока; оребрена рамка; ажурно оформената плочка завършва с три триъгълника с кръг на върха; с два почти квадратни отвора и украса от врязани коцентрични кръгове и "птиче око"; има три нита в задната част на плочката; оформена езиковидно обратна страна; врязана украса от геометрични орнаменти. С три нита. Езичето е с правоъгълно сечение, масивно, с връх извит над рамката, с врязани надлъжни линии и напречни при основата.
Р: обща дълж. 6,45 см, шир. на плочката 3,7 см, шир. на рамката 4,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11736.

Кат. № **143**
М: Благоевградско.

О: Бронзова тока, с масивна овална рамка, мястото за захващане на плочката и езичето е по-тънко; ажурно оформената плочка завършва с три триъгълника с кръг на върха; с два почти квадратни отвора и врязана украса от "птиче око"; има три нита в задната част на плочката и под рамката.
Р: плочка ≈ дълж. 4,55 см, шир. 3,1 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, експозиция.

Кат. № **144**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, фрагментирана. Ажурно оформената плочка завършва с три триъгълника с кръг на върха; с два почти квадратни отвора и украса от врязани коцентрични кръгове; има три нита в задната част на плочката и един в центъра на концентричните кръгове под мястото за захващане на рамката.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 3,8 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 4818.

Кат. № **145**
М: Дупница, м. Черешарника.
О: Бронзова плочка от тока, лята; фрагментирана; ажурно оформената плочка вероятно е завършвала с три триъгълника с кръг на върха; с два почти квадратни отвора и украса от врязани коцентрични кръгове и "птиче око"; един отвор за нит в центъра на концентричните кръгове под рамката и вероятно три в отчупената част.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 3,45 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Гроздановъ, Даскаловъ 2015, 32.

Кат. № **146**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата. Гроб 35/1958, скелет З-И, ръце скръстени на таза. Намерена е и бронзова гривна от обла тел. Инв. № 457
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с два нита, езичето липсва.
Р: дълж.4,3 см, шир. 3,3 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 141, обр. 8. 3.

Кат. № **147**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата, случайна находка.
О: Бронзова тока, D-образна рамка, плочката е с два нита, езичето липсва.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,0 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 7.

Кат. № **148**
М: Драшан, Врачанско. Некропол, гроб № 2/72 с трупоизгаряне, намерена е и билатерална фибула от желязо.
О: Бронзова тока; рамката е от обла тел, плочката е от двойно прегъната пластина, с три нита.
Р:дълж. 4,4 см, шир. 3,1 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Машов 1975, 48, обр. 8Б.

Кат. № **149**
М: Островица, Кърджалийско. Разрушено гробно съоръжение, вероятно гробница в местн. "Южин".
О: Сребърна тока, с плочка от двойно прегъната пластина, с три сребърни нита; езичето е от бронз със заострен връх.
Р:дълж. 3,8см, шир. 2,6 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Дремсизова-Нелчинова, Балкански 1972, 13, обр. 3.

Кат. № **150**
М: Пейчиново, Русенско; некропол, гроб № 4, на жена, токата е намерена при краката; намерени са и медни монети - три на император Константин Велики и девет на император Констанций II; гривна от вита бронзова тел на лявата ръка; две панички, купичка и съд с три дръжки, всички със сив цвят, отляво на скелета; глинена стомна и гърне с похлупак при краката.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с три нита, езичето е с правоъгълно сечение и подвит връх, излиза пред рамката.
Р: дълж. 3,8см, шир. на рамката 2,9 см, шир. на плочката 2,4 см, дълж. на езичето 2,7 см, деб. на езичето 0,4 см х 0,25 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Димова 1966, 20, обр. 3.3; размерите за илюстрацията са от РИМ Русе, инв. № 301.

Кат. № **151**
М: Мадара: римска баня на 100м източно от римската вила под мадарските лозя.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, езичето е с подвит връх. На илюстрацията на личат нитове или дупки за тях.
Р: диам. 2,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Антонова 1960, 43, обр. 46. 13.

Кат. № **152**
М: Бръшляница, Плевенско, некропол, гроб № 2, на жена; инв. № 1046А; намерена е и медна монета на император Константин Велики.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, удебелена в предната част, плочката е с два нита, езичето излиза леко пред рамката.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,4 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Ковачева 1972, 7, обр. 3б.

Кат. № **153**
М: Дуванлии, Пловдивско. Вторичен гроб на върха на могила. Запазен скелет, полът не е отбелязан, до главата е намерена глинена лампа, около скелета – два малки глинени съда, парчета от счупена бронзова гривна и четири бронзови монети на Константин Велики.
О: Бронзова тока, плочка от двойно прегъната пластина, вижда се един нит; в основата на езичето изглежда има врязани линии.
Р: не са посочени
Д: края на III – края на IV в.
П: Филов 1934, 82, обр. 102.

Кат. № **154**

М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с три нита, езичето е плоско, с триъгълен връх и три напречни врязвания при основата.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,2 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова, 1981, 142, обр. 8. 5.

Кат. № **155**
М: Горун, Добричко. Могила с каменна гробница, на 600 м северно от (на 10 км югозападно от Шабла и 150м западно от шосето за Каварна). В музейна сбирка Шабла, инв. № 148.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с три нита, езичето има три напречни врязвания в основата и стилизирана глава на животно на върха, излиза пред рамката
Р: дълж.5,3 см, шир.3,6см
Д: края на III – края на IV в.
П: Василчин 1978, табл. IV. 3.

Кат. № **156**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; гроб№ 17/ 1957; инв. № 59
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с три нита, езичето е плоско.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,2 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.2; Табакова-Цанова, 1981, 142, обр. 8. 12.

Кат. № **157**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; гроб 39/ 1958, детски скелет, почти разложен; инв. № 450
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с един нит, езичето е четириъгълно профилирано.
Р: дълж. на рамката 2,5 см, дълж. на плочката 2,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2. 6; Табакова-Цанова 1981, 141, обр. 8. 1.

Кат. № **158**
М Ветрен, Силистренско/ Тегулициум; инв. № III-992.
О: Бронзова тока, плочка от двойно прегъната пластина, с два нита; езичето излиза пред рамката и е с леко подвит връх.
Р: обща дълж. 4,0 см, шир. на рамката 2,8 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II. 1.

Кат. № **159**
М: Свищов/ Нове; ИМ Свищов, инв. № 145
О: Бронзова тока, с три запазени нита; профилирано езиче.
Р: 5 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Gencheva 2012, 59, № 141.

Кат. № **160**
М: Девня. Тухлена гробница във възвишението Бялата могила, на 1км източно от сградата на СНС Река Девня. Възрастен индивид, положен З-И, с инвентар от пет златни предмета с общо тегло 269,4г.
О: Златна тока, с D-образна рамка по-широка от плочката (с три златни нита), езичето е плоско.
Р: тегло 45,7г, дълж. 4,5 см, шир. 3,7 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Димитров 1960, 97, обр. 4.

Кат. № **161**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, с три нита, право езиче.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,2 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 4.

Кат. № **162**
М: Варна – гроб от Пазарния площад.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с два нита; езичето е с подвит връх, релефни напречни и кръстосани линии в основата, оформящи „зъб".
Р: обща дълж. 4,0см, шир. на рамката 2,7 см, шир. на плочката 2,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3114.

Кат. № **163**
М: Свищов/ Нове; ИМ Свищов, инв. № I-428
О: Бронзова тока, с три запазени нита.
Р: 3,7 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Gencheva 2012, 59, № 142.

Кат. № **164**
М: Ковачевец, общ. Попово – Ковачевско кале, от рампата (разкопки 1999 г.)
О: Бронзова тока; плочката е с две дупки за нитове; езичето е плоско със заострен връх.
Р: дълж. 4,15 см, шир. 2,7 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1369.

Кат. № **165**
М: Свищов/ Нове; в АМ Свищов, инв. № 428
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с три нита, езичето е профилирано и заострено.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,1 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Genčeva 2000, tabl. II. 3.

Кат. № **166**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата "Св. София". Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова тока, плочка с два нита, езичето е с леко вдлъбване в средата.
Р: дълж. 3,9 см., шир. 2,5 см, деб. 0,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10. 1.

Кат. № **167**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата "Св. София". Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова тока, плочка с два нита.
Р: дълж. 3,9 см., шир. 3,0 см., деб. 0,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Ivanov 2005, 71, fig. 10. 2.

Кат. № **168**
М: Силистра – гробница 4 южно лагера под турската крепост Меджиди табия.
О: Бронзова тока, с два нита
Р: не са посочени
Д: края на III – края на IV в.
П: Popović, Donevski 1999, 68, fig. 8. 2.

Кат. № **169**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; рамката е по-тънка при захващането на плочката; езичето е със „зъбче" в основата и заоблено триъгълно сечение.
Р: дълж. на плочката 2,6 см, шир. на рамката 3,45 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5277.

Кат. № **170**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове.
Р: дълж. на плочката 3,0 см, шир. на рамката 3,7 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5278.

Кат. № **171**
М: Стара Загора, при изкопни работи до предприятие „Зърнени храни", в зидана тухлена гробница покрита с каменни плочи, заедно със стъклен балсамарий и бронзова игла.
О: Бронзова тока, с три нита на плочката. Езичето е със „зъбче" в основата.
Р: дълж. 4,75 см, шир. на рамката 3,7 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1299.

Кат. № **172**
М: Варна.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с три нита; езичето е с подвит връх и „зъбче" в основата.
Р: обща дълж. 4,9 см, шир. на рамката 3,1 см, шир. на плочката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.4391.

Кат. № **173**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е била с два нита, сега запазен един; при прегъването на плочката около рамката са оформени двлъбнати надлъжни линии.
Р: дълж. на плочката 2,2 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5274.

Кат. № **174**
М: Рупите, Петричко, м. Метлата, Гроб № 7, разкопки на Ю. Божинова, 1985 г.
О: Сребърна тока, плочката е с насечки при прегъването около рамката върху лицевата повърхност. Плочката е оформена с борд на гърба на лицевата страна, като касета. Запазени са трите сребърни нита. Езичето е с напречни врязваниия при основата, върхът му е подвит над рамката.
Р: дълж. 3,8 см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.895.

Кат. № **175**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; при прегъването на плочката около рамката са оформени двлъбнати надлъжни линии; езичето е с правоъгълно „зъбче" в основата, с две напречни, врязани линии.
Р: дълж. на плочката 2,5 см, шир. на рамката 3,0 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5275.

Кат. № **176**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 123 – върху таза, разкопки 1988 г.
О: Бронзова тока, плочката е с три нита.
Р: дълж. 4,0 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2163.

Кат. № **177**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с два нита; при прегъването на плочката около рамката са оформени двлъбнати надлъжни линии; езичето е с три релефни ръбчета в основата.
Р: дълж. на плочката 2,8 см, шир. на рамката 3,15 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 686.

Кат. № **178**
М: Варна.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, по-голямата част е отчупена, но вероятно е била елипсовидна; украсена с врязани линии; личат две дупки за нитове; езичето е с дълбоко врязана надлъжна линия на върха.
Р: обща дълж. 4,3 см, шир. на рамката 3,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.4389.

Кат. № **179**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, гроб№ 177, (разкопки 1969 г.)
О: Бронзова тока, плочката е с два нита и скосена периферия; езичето е с извит над рамката връх и „зъбче" в основата.
Р: обща дълж. 5,1см, шир. на рамката 3,4см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Разград, инв. № 1025.

Кат. № **180**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е от отворена халка със заострени и изтъняващи краища; плоката е с два нита, около които са врязани концентрични кръгове, под отвора за езичето са врязани три линии.
Р: дълж. на плочката 2,25 см, шир. на рамката 2,95 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5273

Кат. № **181**
М: Арчар, Видинско/ Рациария; при земеделска работа.
О: Бронзова тока, рамката е лята, с профилирана лицева повърхност и конкавна обратна; плочката е с три дупки за нитове; запазена е част от езичето.
Р: шир. на рамката 2,7 см, дълж. на плочката 2,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.369.

Кат. № **182**
М: регион Монтана.
О: Бронзова тока, рамката изтънява в частта при захващането на плочката. Езичето е със счупен връх, плоско сечение и профилирани дълги страни. Плочката е с две дупки за нитове.
Р: дълж. на плочката 2,0 см, шир. на рамката 2,25 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2498.

Кат. № **183**
М: Стара Загора, при изкопни работи; гробница южно от пансиона „Теофино Попова“, с монети от Адриан (117-138г.) до Констанций II сечени 354-361 г.
О: Бронзова тока. Плочката е с три дупки за нитове, два от тях са запазени. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,95 см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1172.

Кат. № **184**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове; езичето е отчупено почти до основата.
Р: дълж. на плочката 2,4 см, шир. на рамката 3,35 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5276.

Кат. № **185**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, южен зидан гроб (разкопки 1969 г.)
О: Бронзова тока; рамката е с многостенно сечение, оформено от висок релефен ръб върху лицевата повърхност; плочката е с три дупки за нитове, два от тях са запазени и скосена периферия; езичето е със „зъбче“ в основата и пластично оформен връх в стилизирана форма.
Р: обща дълж. 4,85 см, шир. на рамката 3,65 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Разград, инв. № 996.

Кат. № **186**
М: ИМ Карнобат, инв. № 836.
О: Бронзова тока, плочката е с три дупки за нитове, два от тях са запазени.
Р: дълж. 4,15см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***.

Кат. № **187**
М: Стара Загора, некропол обект „Градски стадион“, гроб 18/ 1980, върху корема.
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове. Върхът на езичето е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. 4,45 см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1387.

Кат. № **188**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите“, гроб 23, разкопки 2000 г.
О: Бронзова тока, плочката е отчупена от рамката, виждат се три дупки за нитове.
Р: дълж. на рамката 2,55 см, шир. на рамката 3,65 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № Сп.ф.Сз 13.

Кат. № **189**
М: Карановo, общ. Нова Загора.
О: Сребърна тока; езичето е с връх оформен в стилизирана живжтинска глава; плочката е с два нита.
Р: дълж. на плочката 3,0 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Нова Загора, инв. № 5634.

Кат. № **190**
М: Ляски, Благоевградско, от гроб в разрушена могила, в дворно място на И. Гюдженов, 1972 г.
О: Тока, с рамка и езиче от бронз, с медна плочка; плочката е фрагментирана, личи едната дупка за нит.
Р: рамка - дълж. 2,0см, шир. 2,6см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.297.

Кат. № **191**
М: Ямбол, при изкопни работи, гроб 1, разкопки 1965 г.
О: Сребърна тока, плочката е със скосена, начупено оформена периферия, с три дупки за нитове; езичето е със „зъбче“ в основата и стилизирано оформен връх, вероятно в животинска глава.
Р: плочка - дълж. 2,5 см, шир.3,5 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Dimitrova, Popov 1977, 253, Abb. 21.

Кат. № **192**
М: Рупите, Петричко, м. Метлата, Гроб № 99, разкопки на Ю. Божинова, 1986г.
О: Бронзова тока, рамката е с отворени краища, лицевата повърхност е украсена с врязани точки; плочката е фрагментирана и деформирана, вероятно е била елипсовидна, запазен е един нит.
Р: рамка - дълж. 2,25 см, шир. 3,55 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1361.

Кат. № **193**

М: СИ България.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с четири нита; украса от врязани линии по периферията и две кръстосани по диагонал; езичето е със „зъбче“ в основата; рамката е профилирана.
Р: обща дълж. 4,7 см, шир. на рамката 3,15 см, шир. на плочката 2,45 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8610.

Кат. № **194**
М: Рупите, Петричко, м. Метлата, Гроб № 155, разкопки на Ю. Божинова, 1987 г.
О: Бронзова тока; плочката е с насечки при прегъването около рамката върху лицевата повърхност. Езичето е с напречни врязвания при основата.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1373.

Кат. № **195**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с нарушена цялост по периферията, с две дупки за нитове, един е запазен; езичето е с подвит връх и релефни напречни линии в основата, оформящи „зъб“.
Р: дълж. 3,2 см, шир. на рамката 3,2 см, шир. на плочката 2,65 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3105.

Кат. № **196**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина; асиметрично разположени дупки за нитове, вероятно някои са направени допълнително.
Р: обща дълж. 4,4 см, шир. на рамката 3,7 см, шир. на плочката 2,95 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8502.

Кат. № **197**
М: Нос Калиакра. Гроб в близост до гробница, намираща се на 50м южно от ранновизантийската крепостна стена на и на 150м източно от шосето водещо към носа.
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, плочката е с два нита; с две отделни езичета
Р: дължината и ширината са над 5,0 см (според линейния мащаб)
Д: края на III – края на IV в.
П: Кузманов 1971, 8, обр. 6.

Кат. № **198**
М: Бръшляница, Плевенско. Гроб№ 1, скелет на жена З-И; намерен е и стъклен балсамарий. инв. № 1046
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, плочката е с два нита, езичето е заострено и излиза пред рамката.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 3,9 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Ковачева 1972, 7, обр. 3а.

Кат. № **199**
М: Плевен. Некропол в местн. Кайлъка; гроб17/1958, скелет З-И, по гръб, лявата ръка леко свита лежи на таза, дясната е опъната отстрани, бронзова кръстовидна фибула до дясното рамо; токата е намерена до дясната бедрена кост; инв. № 8.
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, плочката е с три нита, езичето е право и не излиза пред рамката.
Р: дълж. 3,5 см, шир.3,0 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 22. 3; Табакова-Цанова, 1981, 143 обр. 8. 13.

Кат. № **200**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, кв. А1, гроб № 23/ 2011 г.
О: Бронзова тока, с два нита в долната част, запазен е само един; езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,75 см, шир.4,2 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6655; Радославова 2012, 296.

Кат. № **201**
М: Калиманци, Варненско, преди селото вляво по платото, в подножието.
О: Бронзова тока, с плочка от двойно прегъната пластина и три запазени нита.
Р: обща дълж. 3,65 см, шир.на рамката 3,6 см, шир. на плочката 3,3 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8822.

Кат. № **202**
М: Мартен, обл. Русе; гроб№ 130/2013.
О: Тока, бронз. Рамката е с ромбовидно сечение. Плочката има пет дупки за нитове, като вероятно някои от тях са вследствие на репарация. Лицевата повърхност е украсена с врязан орнамент „птиче око“.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,3 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 127.

Кат. № **203**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите“, гроб 161, разкопки 1976г.
О: Бронзова тока, горяла, фрагментирана и доста корозирала; плочката е с два нита.
Р: дълж. 3,8 см, шир. на рамката 3,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1528.

Кат. № **204**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите“, гроб 14, скелет 1 – върху таза, разкопки 2000 г.
О: Бронзова тока; плочката е фрагментирана, вероятно е била с три нита. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. на плочката 2,75 см, шир. на рамката 3,45 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2724.

Кат. № **205**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; 1955 – квадрат 5Б, дълб.2,1м, в насип под разрушен гроб; инв. № 52
О: Бронзова тока, с В-образна рамка, плочката е с два

нита, езичето е с подвит връх и две напречни врязвания в основата.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 3,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова, 1981, 141, обр. 8. 2.

Кат. № **206**
М: Пейчиново, Русенско; некропол гроб № 1, силно разрушени кости, на лявото рамо е намерена кръстовидна фибула, а токата на кръста. Монети на императорите Констанций II, Констанс и 15 повредени от IV в.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка образувана от две змии една срещу друга при върха на езичето, което е отчупено; плочката е с два нита.
Р: дълж. 4,3 см, шир.на рамката 3,5 см, шир. на плочката 3,0 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Димова 1966, 20, обр.3.2; размерите и илюстрацията са от РИМ Русе, инв. № 289.

Кат. № **207**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е лята, лицевата повърхност е оформена в стилизирани змийски глави, обратната повърхност е гладка и плоска, оформен е улей за езичето; плочката е с два нита; езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата.
Р: дълж. на плочката 1,9 см, шир. на рамката 3,05 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5272.

Кат. № **208**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, гроб № 60/ 2012 г., под таза, върху лявата бедрена кост, заедно с накрайник (*кат. № 1888*).
О: Бронзова тока, лицевата повърхност на рамката е украсена с врязани зиг-заг-образни линии; плочката е с два нита в долната част; езичето е с извит над рамката връх и „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 3,4 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Радославова 2013, 278, обр. 1.

Кат. № **209**
М: Девня. Гроб на 5м южно от гробницата в “Бялата Могила“ (на 1км източно ог сградата на СНС Река Девня). Гробът е покрит с големи керемиди, скелет З-И, с ръце до тялото; намерени са и кръстовидна бронзова фибула, железен нож, три монети на гърдите, една от които на император Валент; инв. № III-470.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, с улей за езичето и релефна украса в предната си част; плочката е с три нита.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,1 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Димитров 1960, 100, обр. 10.

Кат. № **210**
М: Арнаутито, Старозагорско, АМ Тракия, обект 22; гроб 33; разкопки 2004 г., ПИ№ 28.
О: Бронзова тока, рамката е с профилирана лицева повърхност и стилизиран растителен орнамент в ъглите; плочката е с три нита.
Р: обща дълж. 3,45 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***.

Кат. № **211**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, кв.А3, гроб№ 52/ 2011 г., заедно с накрайник (*кат. № 1788*) и колективна монетна находка сечена 324 – 340 г.
О: Бронзова тока, правоъгълната рамка е със скосени ръбове по периферията, в ъглите са оформени по три стилизирани листа. Плочката също е със скосена периферия, с два нита в долната част. Езичето има „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,85 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6679; Радославова 2012, 296.

Кат. № **212**
М: Крум, Хасковско.
О: Бронзова тока, плочката и рамката са слепени, поради силно корозиралото езиче от желязо. С три нита.
Р: рамка - дълж. 2,1 см, шир. 2,95 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А3448.

Кат. № **213**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова плочка от двойно прегъната пластина, с две дупки за нитове.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 9.

Кат. № **214**
М: Разград/ Абритус, разкопки 2008 г., обект „Раннохристиянски комплекс“.
О: Бронзова плочка от тока, горяла и корозирала; с три дупки за нитове, един от тях е запазен.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,65 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6370.

Кат. № **215**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Бронзова плочка от тока, фрагментирана, с два нита.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,85 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 362.

Кат. № **216**
М: Русе/ Сексагинта Приста, разкопки 2005 г., кв.I.1, в контекста на Принципията – началото на IV в.
О: Бронзова плочка от тока, шарнирно огъната за захващане към рамката. С три нита.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,65 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Русе, ПИ№ 114.

Кат. № **217**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, шарнирно огъната за

захващане към рамката. С три нита.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,2 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А3902.

Кат. № **218**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова плочка от двойно прегъната пластина; две дупки за нитове.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 10.

Кат. № **219**
М: Мировяне, Софийско. Обект римска вила.
О: Бронзова плочка от тока, с две дупки за нитове, около тях релефни концентрични кръгове.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,1 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***.

Кат. № **220**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова плочка от двойно прегъната пластина, по периферията има къси насечки; две дупки за нитове.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,5 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 11.

Кат. № **221**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова плочка от тока, личи отвор за един нит.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 3,6 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 7, 1523.

Кат. № **222**
М: Стара Загора, при изкопни работи; гробница южно от пансиона „Теофино Попова", с монети от Адриан (117-138 г.) до Констанций II сечени 354-361 г.
О: Бронзова тока. Между лицевата и обратна страна на плочката има допълнителна метална лента, придаваща касетъчна форма. Запазени са трите нита. Езичето има „зъбче" в основата.
Р: дълж. на плочката 2,5 см, шир. на рамката 4,1 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз1171.

Кат. № **223**
М: Градището при Стърмен, Русенско.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, леко удебелена в предната си част, плочката е с един нит, езичето е със заострен, подвит връх и излиза пред рамката, при основата си има две напречни врязвания.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,2 см, деб.на рамката 0,3 см, дълж на езичето 1,9 см
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1181.

Кат. № **224**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 305 – отляво на таза, разкопки 1989 г.
О: Бронзова тока; при прегъването на плочката около рамката е оформен релефен правоъгълник, плочката е с три нита; езичето е масивно със силно извит над рамката връх.
Р: дълж. на плочката 2,7 см, шир. на рамката 3,5 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2223.

Кат. № **225**
М: Полски Градец, Старозагорско. Гроб № 37 от некропол.
О: Бронзова тока; плочката е медна с фестонирана периферия; с един меден нит, обратната страна е по-тясна. Езичето е бронзово, с правоъгълен „зъб" в основата, украсен с три врязани напречни линии, върхът има две надлъжни врязвания.
Р: обща дълж. 4,9 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: края на III – края на IV в.
П: Борисов 2013, 105, обр. 73.г; Борисов 2016, 88, обр. 1г.

Кат. № **226**
М: Нова Надежда, Хасковско. Разрушена крепост, ОИМ Хасково, инв. № А3033.
О: Сребърна тока; плочката е с един нит, обратната страна е с правоъгълна форма. Езичето е профилирано, с тясно напречно „зъбче в основата.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,0 см.
Д: IV - VI в.
П: Томова 1999, 24, обр. 1В.

Кат. № **227**
М: Нова Надежда, Хасковско. Разрушена крепост. ОИМ Хасково, инв. № А3033.
О: Сребърна тока; плочката е с един нит, обратната страна е с правоъгълна форма. Езичето е профилирано, с тясно напречно „зъбче в основата.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,0 см.
Д: IV - VI в.
П: Томова 1999, 24, обр. 1А.

Кат. № **228**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, плочката е от двойно прегъната пластина, с два нита.
Р: обща дълж. 3,1 см, шир. на рамката 2,05 см, шир. на плочката 1,7 см.
Д: IV - VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10268.

Кат. № **229**
М: ИМ Карнобат, инв. № 837
О: Бронзова тока, плочката е с две дупки за нитове.
Р: дълж. 2,85 см, шир. на рамката 1,9 см.
Д: IV - VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **230**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата.
О: Бронзова тока, плочката е с три нита, езичето е с подвит връх.
Р: диам. на плочката 1,3 см, диам.на рамката 1,2 см
Д: IV - VI в.

П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8. 8.

Кат. № **231**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; S.77/10; инв. № 77/526.
О: Бронзова тока, с овални рамка и плочка (с два нита); езичето е заострено.
Р: шир.1,6 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.771.

Кат. № **232**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XXVII 6; инв. № 79/385.
О: Бронзова тока, с D-образна рамка, плочката е с един нит, езичето е профилирано и заострено.
Р: шир.1,2 см
Д: края на III – края на IV в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.770.

Кат. № **233**
М: конфискувана от МВР – Сандански.
О: Бронзова тока, лицевата част на плочката е оформена като касета, с вразана украса от стилизиран растителен орнамент; с два нита.
Р: дълж. 3,5 см, шир. на рамката 3,65 см.
Д: I половина на IV в.
П: ***НП***; АМ Сандански, без инв. №.

Кат. № **234**
М: Кап. Димитриево, Пещерско. Гробница от тухли с червен хоросан; два скелета с глави на З, не е споменат полът им. По двете дълги страни на гробницата – по една ниша : в лявата – стъклен съд с обло дъно; при краката на погребаните - голям глинен съд; намерени са още: малък глинен съд, стъклен балсамарий, кръстовидна фибула и 10 медни монети на: Константин Велики, Крисп и Константин II; не се споменава къде е намерена токата спрямо скелетите; инв. № 1681
О: Сребърна тока, с профилирана рамка. Между лицевата и обратна страна на плочката има допълнителна метална лента, придаваща касетъчна форма; плочката е украсена с растителен орнамент; три сребърни нита.
Р: дълж. на плочката 2,0 см, шир. на плочката 3,5 см
Д: I половина на IV в.
П: Ботушарова 1950, 246, обр. 181В.

Кат. № **235**
М: Стара Загора, бул. Г. Димитров, при изкопна работа; от гроб покрит с керемиди.
О: Бронзова тока; рамката е оформена с две стилизирани животински глави в предната си част.
Р: дълж. на плочката 2,6 см, шир. на рамката 4,1 см.
Д: II половина на IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 212.

Кат. № **236**
М: Банско, м. Карагонско. Некропол, гроб № 33.
О: Бронзова тока. Рамката е лята, изглежда масивна, но обратната страна е куха. Мястото за захващане на езичето и плочката е по-тънко. Плочката е с четири нита като централният свързва едновременно рамката с плочката и плочката с колана; останалите три свързват само плочката и колана. Врязана украса от линия по периферията, в която са вписани кръстовидно, пресичащи се линии и дъги от двойни линии между краищата на кръста.
Р: дълж. на плочката 3,6 см, шир. на плочката 3,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **237**
М: Варна, м „Кокодива", от християнска гробница, 09.04.1966.
О: Бронзова тока, плочката е прегъната на обратната страна езиковидно.
Р: обща дълж .3,9 см, шир. на рамката 3,4 см, шир. на плочката 3,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.5992.

Кат. № **238**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, плочката е езиковидно оформена на обратната страна; с три нита; езичето е с триъгълно сечение и извит над рамката връх.
Р: дълж. на плочката 2,1 см, шир. на рамката 2,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 507.

Кат. № **239**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; плочката е прегъната около рамката и оформена езиковидно към обратната страна, с три нита, запазен е един от тях.
Р: дълж. на плочката 2,05 см, шир. на плочката и рамката 2,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7463.

Кат. № **240**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка за тока, лята, удължения за връзка с рамката са отчупени към обратната страна; три дупки за нитове, два от тях са запазени.
Р: макскимална дълж. 2,1 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10350.

Кат. № **241**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока. Плочката е оформена езиковидно при прегъването към обратната страна, с три нита, запазени са два. Врязана украса от точки по периферията на плочката и диагонални линии в централното поле. Езичето е с триъгълно сечение и подвит над рамката връх.
Р: плочка: дълж. 2,0 см, шир. 2,55 см, шир. на рамката 2,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4804.

Кат. № **242**
М: Созопол – „Свети Кирик" - Гроб № 16/ 2009 (под костите на черепа).
О: Бронзова тока; плочката е с врязана украса – двойна линия по периферията с вписан ромб в тях. Езичето е от

желязо, силно корозирало и фрагментирано.
Р: дълж. 2,85 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; инв. № 55792 – НИМ.

Кат. № **243**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзова плочка от тока, с три нита, запазен е един от тях. Врязана украса от точки по периферията и фигурални мотиви в централното поле.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,45 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10762.

Кат. № **244**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, украсена със спирални мотиви от точки, три дупки за нитове, вероятно захващането на рамката е само чрез двете удължения (запазени само в основата си).
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10253.

Кат. № **245**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 104/67W
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с три нита, езичето е профилирано, със S-виден профил и подвит връх.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 3,6 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Genčeva 2000, tabl. II. 12.

Кат. № **246**
М: Разградско.
О: Бронзова плочка от тока, с врязано изображение на грифон и пунктир по периферията; плочката е прегъната езиковидно към обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9912.

Кат. № **247**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова плочка от тока; врязява украса: двоен пояс от точки по периферията с вписано в него изображение на птица (вероятно гълъб).
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А III 10.

Кат. № **248**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, с врязано изображение (птица?), с три дупки за нитове.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9204.

Кат. № **249**
М: м.„Джанавара“, край Варна.
О: Бронзова плочка от тока, позлатена; с три нита. Личи изображение, вероятно на птица, доста изтрито.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,5 см (според мащаба).
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Минчев, Тенекеджиев 2012, 224, обр. 3.

Кат. № **250**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, украса от точки по периферията и изображение, вероятно на грифон.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9205.

Кат. № **251**
М: Абрит, Добричко; късноантичната крепост; в Археологически музей - Варна, инв. № II-7424.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка, плочката е с три нита, езичето е от желязо, частично запазено. Надпис: ΚΥΡΙΕ ΒΟ ΗΘ[Ε]ICON, с кръст накрая – „Господи, помагай“.
Р: диам. 2,8 см, 3,0 см, деб.0,7см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Минчев 1994/95, 23, обр. 3.

Кат. № **252**
М: Новаково, Варненско; край античната крепост Крумовско кале; Археологически музей Варна, инв. № 7321
О: Бронзова плочка, с християнски надпис: ΑΓΕΙΕ ΜΙ ΧΑΗΛ ΒΟΙ ΘΕICON – „Свети Михаиле, помагай“; три дупки за нитове. Вероятно е имала елипсовидна рамка
Р: дълж. 3,0 см, шир. 3,6 см, деб. 0,2 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Минчев 1994/95, 23, обр. 4.

Кат. № **253**[3]
М: Новаково, Варненско.
О: Бронзова тока, плочката е езиковидно оформена към обратната страна; върху лицевата страна има врязана украса от точки по периферията, а в централното поле има надпис: Ἅγιε Μιχαὴλ, βοήθι τοῦ φοροῦντι – „Свети Михаиле, помагай на носещия“.
С три нита, запазени са два. Езичето е от желязо, с подвит над рамката връх.
Р: плочка: дълж. 2,9 см, шир. 3,6 см, шир. на рамката 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2873.

Кат. № **254**
М: АМ Варна, без инв. №.
О: Бронзова плочка от тока; с три нита; върху лицевата повърхност с пунктир е нанесен християнски надпис: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΙ – „Господ е живот“.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 3,5 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Pillinger 2012, 393, Abb. 9.

Кат. № **255**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Кв. Р8/ Р9.

[3] Надписите на Кат. № 253, 255-257 са разчетени от Николай Шаранков.

О: Бронзова плочка от тока; върху лицевата повърхност с пунктир е нанесен християнски надпис: АГІЕМІХАН ΛВоНΘІТоϒ ФоРоϒNТϒ – „Свети Михаиле, помагай на носещия“. Три дупчици за нитове, два от тях са запазени.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 3,65 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; инв. № 55790 – НИМ.

Кат. № **256**
М: Кабиле при Кабиле, Ямболско.
О: Бронзова плочка от тока; с три дупки за нитове; върху лицевата повърхност с пунктир е нанесен християнски надпис: Κύριε, βοηθισον – „Господи, помогни!“.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 2,75 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 27/ 22. 06. 2015 г.

Кат. № **257**
М: Банско, обект „Свети Никола“.
О: Бронзова плочка от тока, с три дупки за нитове, един от които е запазен. Пояс от точки по периферията; с точки е нанесен и християнски надпис: εὐλογτός Κύριος ὁ Θ/εός – „Благословен Господ, моят Бог“.
Р: 3,6 х 2,6 х 0,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Баряков 2012, 309, обр. 2.

Кат. № **258**
М: Варна, м.“Трите воденици“, Крумовско кале.
О: Бронзова плочка от тока, с три реда християнски надпис (описание по инвентарна книга, но не се чете), три дупки за нитове, един е запазен.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7312.

Кат. № **259**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока; личат врязани точки по периферията, ако е имало надпис или изображение сега не личат поради изтриване и корозия. Личат си три дупки за нитове, запълнени от корозията.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 3,65 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1174.

Кат. № **260**
М: Соколник, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, три дупки за нитове; по периферията има двойна врязана пунктирна линия; възможно е да е имало изображение или надпис, които сега не личат, поради износване на плочката.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7030.

Кат. № **261**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е доста плоска; плочката е с три дупки за нитове, украсена с врязани точки по периферията; има следи от изображение, които сега са почти изтрити и не може да се определи какво точно е било то.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 2,95 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ИМ Попово, инв. № 972.

Кат. № **262**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, била е с три нита, запазен е един. Украса от точки по периферията и централното поле, но е силно изтрита и дори да е имало изображение вече не се разпознава.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,65 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4663.

Кат. № **263**
М: Жълъд, Шуменско, м.Хоро мегдан.
О: Бронзова тока. Плочката е лята, прегъната около рамката и оформена езиковидно към обратната страна; с релефно оформен триъгълник украсен с хоризонтално врязани линии върху лицевата страна; с три нита.
Р: дълж. на плочката 2,3 см, шир. на плочката 2,8 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9665.

Кат. № **264**
М: Неизвестно.
О: Сребърна тока, масивна. Плочката е шарнирно огъната около рамката; лицевата повърхност е украсена с релефен триъгълник, набразден с успоредни врязани линии. С три дупки за нитове, запазени са два. Езичето е масивно, с триъгълно сечение и подвит над рамката връх.
Р: плочка - дълж. 2,65 см, шир. 3,65 см, шир. на рамката 3,8 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Русе, инв. № II2102.

Кат. № **265**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова плочка от тока, лята, с релефно оформен триъгълник украсен с хоризонтално врязани линии върху лицевата страна; с три дупки за нитове, един нит е запазен.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,0 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **266**
М: Драгоево, Шуменско, м.Убития турчин.
О: Бронзова плочка от тока, лята, релефно оформен триъгълник с вписани, хоризонтално врязани линии върху лицевата страна; с три нита, запазени са два от тях.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 3,5 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9566.

Кат. № **267**
М: Нови Пазар.
О: Бронзова плочка от тока, лята, релефно оформен триъгълник с вписани, хоризонтално врязани линии

върху лицевата страна; с три нита.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,85 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10071.

Кат. № **268**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, лята, релефно оформен триъгълник с вписани, хоризонтално врязани линии върху лицевата страна; с три нита.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,85 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7503.

Кат. № **269**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, прегънатата част от обратната страна е отчупена; три дупки за нитове, единият е запазен; украсена с релефен триъгълник и „птиче око" по цялата лицева повърхност.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9203.

Кат. № **270**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, двойно прегъната, с релефна украса от триъгълник с врязани успоредни линии.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9103.

Кат. № **271**
М: Кошарево, Брезнишко, м. „Извор".
О: Плочка за тока, отлята от медна сплав, полуфабрикат. Върху лицевата повърхност при отливането е оформено триъгълно релефно поле, набраздено от двойни линии. Встрани от него са отбелязани местата на отвори за прихващане към ремъка, но не са пробити.
Р: максимална дълж. 2,9 см, шир. 3,9 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 39, обр. 6. 2.

Кат. № **272**
М: СЗ България, конфискувано от МВР.
О: Бронзова плочка от тока, с три дупки за нитове; релефна украса от стилизиран растителен орнамент, оформена при отливането.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 3,55 см.
Д: средата на V – средата на VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **273**
М: Гроб № 1, при Кошарево, Брезнишко. Мъж, около 50-годишен, ориентация – СЗ-ЮИ, положен по гръб, горните крайници са леко свити в лактите, китките са върху таза; над скелета в областта на таза, корема и гърдите – въглени, а над дясната страна (рамо, лакът и бедрена кост) останки от главни; отдясно под черепа – бронзова обица с изтънени краища; отляво – кинжал с останки от дървена ножница, на 28см от острието – триделна апликация с инкрустирани гранати; на безименния пръст – сребърен пръстен с овална плочка и врязани концентрични ромбове; под кинжала – В-образна тока от желязо; до дясното коляно – ножче; сребърната тока е намерена върху таза.
О: Сребърна тока, с масивна рамка, плочката е оформена като касета, с три нита; в основата на езичето има инкрустация.
Р: дълж. на плочката 3,45см, шир. на рамката 4,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Daskalov 1998, 81, Abb. 3. 4.

Кат. № **274**
М: Кардам, обл. Добрич.
О: Сребърна тока. Плочката е оформена като касета – прегънатата шарнирно пластина е затворена от сребърна лента. С два сребърни нита. Езичето е с триъгълно сечение и подвит над рамката връх.
Р: плочка - дълж. 1,8 см, шир. 2,45 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2987.

Кат. № **275**
М: Плевенско. НАИМ София, инв. № 2911.
О: Златна тока, с масивна D-образна рамка, плочката е оформена като касета; с три нита; езичето е масивно, със заоблено сечение, широко при основата и стеснено към върха.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,5 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Овчаров, Ваклинова 1978, обр. 113.

Кат. № **276**
М: Перник - римско и ранновизантийско селище.
О: Бронзова плочка за тока, с клетъчна инкрустация; вписан равнобедрен триъгълник, а в него концентрични окръжности; гнездата са запълнени с безцветно и синьо стъкло.
Р: дълж. 2,95 см, 3,75 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Любенова 1981, 180, обр. 120. 3.

Кат. № **277**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова апликация, в средата има голяма кръгла инкрустация, оформена от шест малки клетки подредени звездовидно; с три дупки за нитове.
Р: 3,3 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10. 7.

Кат. № **278**
М: СИ България (частна колекция).
О: Бронзова плочка от тока, със следи от позлата, отлята заедно с триъгълни и ромбовидни клетки, които са били запълнени със стъклена паста (в едно от тях е била синя); четири нита за прихващане (на илюстрацията личат само три).
Р: шир. 3,5 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 225, обр. 2.

Кат. № **279**

М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, със следи от позлата, фрагмент, кръглата клетка за инкрустиране е разделена на пет части (всички са празни) от широка медна лента; плочката е с подложка от тънка медна ламарина.
Р: 3,0 x 3,1 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Харалambиева 2004, 227, обр. 3.

Кат. № **280**
М: Североизточна България.
О: Плочка за тока, от бронз, в средата с лента (деб. 0,6см) са оформени шест гнезда около голяма кръгла клетка (всички са празни), прихващането е с нитове с квадратни подложки под тях.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 3,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Харалambиева 2004, 227, обр. 4.

Кат. № **281**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, лята; с три нита, запазени са два от тях. На обратната страна личат следи от затваряща пластина.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11228.

Кат. № **282**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 317/ 2013.
О: Бронзовата тока. Рамката е с кръгло сечение, изтъняваща силно в задната част. Езичето е правоъгълно, с извит над рамката, заоблен връхоформен в стилизирана животинска глава, основата е украсена с напречни нарези. Плочката е излята с клетки за инкрустиране със стъклена паста и триъгълна част за прегъване и захващане около рамката; гърбът на плочката е затворен с допълнително припоена тънка пластина. Около орнаментите и по периферията на плочката са врязани точици в техника поансон. Личат следи от позлатяване. Прихващането към колана е било с три нита, запазени са само два.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 3,85 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 465.

Кат. № **283**
М: Панайот Волов, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, лята, с три клетки за инкрустиране; две дупчици за нитове; обратната страна е затворена с допълнителна пластина.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 3,75 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10688.

Кат. № **284**
М: Зимен, общ. Карнобат. Инв. № 499.
О: Бронзова, лята тока, клетката за инкрустация също е отлята с плочката. Обратната страна на плочката се затваря с тънка бронзова пластина, чрез три шипа, които прихващат и токата към колана.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,8 см, деб. 0,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1. 2; 2. 2.

Кат. № **285**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 39/ 2012.
О: Бронзова тока. Рамката е с кръгло сечение, изтъняваща в задната част. Езичето е със заоблено триъгълно сечение и извит пред рамката връх. Плочката е масивна, лицевата повърхност е украсена с инкрустирани сребърни орнаменти. Прихващането е с три нита.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 4,4 см.
Д: края на VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 195.

Кат. № **286**
М: Ивайловград. Гроб № 1 (вторичен) от надгробна могила, ограден с плочи, костите са разбъркани, токата е намерена около таза, няма друг инвентар.
О: Бронзова тока, с плочка от двойно прегъната пластина, по периферията има три допълнения за нитове, запазено е едно нитче; рамката е отворена халка, чиито краища се събират при плочката; езичето се стеснява към върха, при основата е украсено с врязани успоредни и две пресичащи се линии.
Р: дълж. на езичето 3,5 см, диам. на рамката 2,7 см.
Д: IV в.
П: Младенова 1971, 46, обр. 6Б.

Кат. № **287**
М: Кърджали, кв. „Веселчани“.
О: Бронзова тока, с плочка от двойно прегъната пластина, по периферията вероятно е имала три допълнения за нитове; рамката е отворена халка, чиито краища се събират при плочката; езичето е украсено с врязани успоредни и две пресичащи се линии при основата и врязани напречни линии при върха.
Р: дълж. 5,0 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 2070.

Кат. № **288**
М: Лясково, община Девин.
О: Бронзова тока; плочката е оформена като касета, с допълнително припоена лента, свързваща лицевата и обратната част; симетрично по периферията са оформени три кръгли допълнения за нитове. Лицевата страна на плочката е украсена с врязани зигзагообразни линии. Езичето е с врязана украса от диагонални и напречни линии в основата.
Р: дълж. на плочката 4,45 см, шир. на рамката 4,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01134.

Кат. № **289**
М: Чаталка, Старозагорско. Гроб № 11 от могила № 14, при; трупополагане в яма със следи от каменно съоръжение, глава на З. Намерени са още: кафява глинена кана и монети на императорите Константин II, Аркадий, Теодосий II и 31, които не са разчетени.
О: Бронзова тока, с кръгла плочка украсена с концентрични линии по периферията. С едно допълнение за нит и вероятно е имало още две такива; езичето е украсено с врязани линии и “птиче око“,

върхът е оформен в стилизирана животинска глава.
Р: дълж. 7,2 см, шир. на рамката 3,65 см (м.б.)
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Буюклиев 1986, 137, обр. 494.

Кат. № **290**
М: Смолян.
О: Бронзова тока; рамката е с отворени краища, деформирана; плочката е фрагментирана, но е имала три симетрично разположени допълнения по периферията за нитове и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове.
Р: дълж. на плочката 5,0 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № A01581.

Кат. № **291**
М: Ивайловград, кв. Лъджа, м. „Петрово каленце.
О: Бронзова тока. Плочката е с три симетрично разположени допълнения по периферията за нитове и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове.
Р: дълж. 7,6 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 2060.

Кат. № **292**
М: Ивайловград. Гроб № 3 (вторичен) от надгробна могила; гробът е бил покрит с плочи, погребаният с глава на СЗ; токата е намерена върху корема, открит е и бронзов пръстен.
О: Бронзова тока, с дебела кръгла плочка, украсена с пет концентрични кръга; по периферията има три допълнения с нитове; рамката е с четиристъпално сечение, като между ръбовете минава врязана окръжност, от което изглежда многостенна; езичето е гладко, без украса.
Р: дълж. на ез. 3,7 см, диам. на плочката 3,5 см, външен диам. на рамката 3,4 см, вътр. диам. на рамката 2,4 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Младенова 1971, 45, обр. 6А.

Кат. № **293**
М: Боровица, обл. Кърджали. Античен некропол, гроб 7, разкопки 1988 г.
О: Бронзова тока. Рамката е с отворени краища; плочката е фрагментирана, но е имала три симетрично разположени допълнения по периферията за нитове и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове.
Р: дълж. на плочката 3,95 см, шир. на рамката 3,0 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12189.

Кат. № **294**
М: Боровица, обл. Кърджали. Античен некропол, сектор В, гроб 12/ 1988 г.
О: Бронзова тока. Плочката е фрагментирана, но е имала три симетрично разположени допълнения по периферията за нитове и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове. Езичето е със силно заострен връх.
Р: дълж. на плочката 4,6 см, шир. на рамката 3,25 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12191.

Кат. № **295**
М: Старосел, Хисарско, м. Кози грамади, късноантично селище.
О: Бронзова тока. Плочката е фрагментирана, но е имала три симетрично разположени допълнения по периферията за нитове и един нит в централната част, украсена с врязани концентрични кръгове. Върхът на езичето е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: оразмерена прибилизително с диам. на плочката 3,5 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Христов 2014, 256, обр. 8 и 9.

Кат. № **296**
М: Арчар, Видинско/ Рациария, случайна находка от гробове оградени и покрити със сив камък (в турската махала). В един гроб с едноделна фибула.
О: Бронзова тока; рамката е с полигонално сечение; езичето е с напречни врязвания в основата и надлъжни при върха. Плочката е с врязани концентрични кръгове върху лицевата повърхност, с четири дупки за нитове – три от тях са в допълнителни разширения по периферията, а четвъртата е в централната част; обратната страна на плочката е оформена като тясна лента.
Р: шир. на рамката 3,45 см, на плочката 4,1 см, дълж. на плочката 5,05 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.42.

Кат. № **297**
М: Беден, Смолянско. Некропол, гроб с тегули; токата е намерена при таза, авторът смята, че погребаният е мъж. ОИМ – Смолян, инв. № I/3.
О: Бронзова тока; кръгла плочка с диаметрални допълнения, едното има нит и вероятно е имало още едно такова допълнение на срещуположната страна; в задната част на плочката също има допълнение (без нит) със заострен край; плочката е от прегъната пластина украсена с две двойки концентрични кръгове; езичето завършва със змийска глава, а в основата си е украсено с нарези.
Р: оразмерена приблизително – обща дълж. 8,0 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Ваклинова 1972, 155, обр. 10А.

Кат. № **298**
М: Св. Кирилово, Старозагорско. Могила № 2 при два полуизгнили скелета, намерена е и глинена паничка със столче.
О: Бронзова тока, плочката е украсена с концентрични кръгове, в задната част има едно диаметрално допълнение, в публикацията липсва подробно описание, но вероятно е имало поне още две такива по периферията на плочката и отвор за нит в центъра на концентричните кръгове.
Р: не са посочени
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Герасимов 1946, 182, обр. 67.

Кат. № **299**
М: Осиково, Благоевградско, м. Селище, от разрушен гроб, предадено от Нино Михайлов.
О: Бронзова тока; плочката е с три допълнения по периферията, където са разположени нитове, както и един в централната част; украсена с врязани концентрични кръгове. Рамката е с полигонално стъпаловидно сечение, с пояси от радиални насечки; езичето е с две надлъжно врязани линии, между тях напречни насечки.
Р: дълж. на плочката 4,95 см, шир. на рамката 3,6 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.951.

Кат. № **300**
М: Ляски, Благоевградско, римски некропол, гроб № 4, разкопки на Ю. Божинова, 1994 г.
О: Бронзова тока; плочката е украсена с врязани концентрични кръгове, с три допълнения по периферията с дупки за нитове. В центъра на врязаните кръгове също има дупка за нит. Езичето е с три двойки напречни врязвания от средата към основата и кръстосани линии между последните две двойки.
Р: дълж. на плочката 3,95 см, шир. на рамката 2, 7см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1391.

Кат. № **301**
М: Филипово, Благоевградско, м. Прополенки, гроб разкопан от иманяри.
О: Бронзова тока; плочката е с пет допълнения по периферията, където са разположени нитове, както и един в централната част; украсена с врязани концентрични кръгове; езичето е с напречни врязвания при основата, върхът му е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: плочка ≈ дълж.5,0 см, шир. 3,8 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.625.

Кат. № **302**
М: Барутин, Смолянско, м. „Долна Бартина“ разкопки – 1985/ 87 г. – зидан гроб с монети най-късните, от които са на Валент и Валентиниан емисии 367-375 г.
О: Бронзова тока; плочката е с три допълнения по периферията, където са разположени нитове, както и един в централната част; украсена с врязани концентрични кръгове. Рамката е с полигонално стъпаловидно сечение. Езичето е сложно профилирано, с врязани линии в основата, коси насечки по дължината, върхът е оформен като змийска глава.
Р: дълж. на плочката 5,7 см, шир. на рамката 3,35 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А00742.

Кат. № **303**
М: Филипово, Благоевградско, м. Прополенки, гроб разкопан от иманяри.
О: Бронзова тока; плочката е с пет допълнения по периферията, където са разположени нитове, както и един в централната част; украсена с врязани концентрични кръгове; езичето е с напречни врязвания при основата, върхът му е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: плочка ≈ дълж. 5,7 см, шир. 4,3 см, шир. на рамката 2,95 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.624.

Кат. № **304**
М: Пловдив, разкопки 2010 г. на Е. Божинова
О: Бронзова плочка от тока, украсена с двойна врязана окръжност по периферията и по-малка такава в централната част; с четири дупки за нитове – три в разширенията по периферията и една в централната част.
Р: дълж. 5,7см, шир. 4,55 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № II 3148.

Кат. № **305**
М: Римско и ранновизантийско селище при Перник.
О: Бронзова плочка от тока, украсена с врязани концентрични кръгове, две от трите допълнения по периферията имат нитове. Вероятно и в центъра на врязаните кръгове има нит.
Р: не са посочени
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119. 7

Кат. № **306**
М: Величково, Пазарджишко.
О: Бронзова плочка от тока; с три симетрично разположени по периферията допълнения за нитове и една дупка за нит в централната част; украса от врязани концентрични кръгове, подчертани с коси насечки.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 3,6 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Пазарджик, инв. № А1326, 1327.

Кат. № **307**
М: Асеновград – разкопки 2014г.
О: Бронзова плочка от тока, фрагмент; с три допълнения за нитове по периферията и една дупка за нит в централната част; украса от врязани концентрични кръгове.
Р: запазена дълж. 2,35 см, шир. 4,05 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Асеновград, ПИ№ 131.

Кат. № **308**
М: Източни Родопи.
О: Бронзова плочка от тока; с три допълнения за нитове по периферията (запазено е едно) и една дупка за нит в централната част; украса от врязани концентрични кръгове.
Р: запазена дълж. 4,7 см, шир. 3,85 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № 3949а.

Кат. № **309**
М: Източни Родопи.
О: Бронзова плочка от тока; с три допълнения за нитове по периферията (запазено е едно) и една дупка за нит в централната част; украса от врязани концентрични

кръгове.
Р: запазена дълж. 4,2 см, шир. 3,15 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № 3949в.

Кат. № **310**
М: Красен при Панагюрище, гроб 144 от некропол № 3.
О: Медна тока; с допълнения за нитове по периферията и една дупка за нит в централната част; украса от врязани концентрични кръгове.
Р: рамка 3,6 см, плочка 4,1 х 4,5 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Григоров 2010, табло 9. I-613.

Кат. № **311**
М: Фотиново, Пазарджишко. Некропол с празни гробове (не са кенотафи).
О: Бронзова тока; рамка с обло сечение; плочката е прегъната около рамката, обратната страна е оформена в тясна къса лента. Плочката е украсена с врязани концентрични кръгове под тях има надлъжни и напречни успоредни линии, кръгът в средата е частично фрагментиран; в средата на плочката и в триъгълния край има отвори за нитове; езичето липсва.
Р: дълж. 8,0 см, диам. 3,2 – 3,5см, диам. на рамката 4,0 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Меламед 1993, 45, обр. 17.

Кат. № **312**
М: в РИМ Добрич, инв. № Аа2367.
О: Бронзова тока, с масивна, елипсовидна рамка и масивно езиче; върху плочката има елипсовидна клетка за инкрустация.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,3 см
Д: V в.
П: Хараламбиева 1993, табл. I. 8.

Кат. № **313**
М: В землището на Венчан, Варненско. Инв. № II 6359.
О: Бронзова тока със следи от позлата, по периферията на плочката са разположени три допълнения за нитове, бъбрековидна клетка за инкрустация, която не е запазена; езичето е масивно със следи от зооморфно оформяне.
Р: дълж. 3,4 см.
Д: V в.
П: Хараламбиева 2004, 224, обр. 1.

Кат. № **314**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале; намерена с две фибули от сребро със същата техника на изработка и украса.
О: Сребърна тока, рамката има петоъгълна форма със заоблени ъгли, украсена с гравирани спираловидни орнаменти; плочката е богато украсена с гравирани спираловидни орнаменти, ниело и клетки за инкрустации по периферията; езичето е масивно и също е украсено с гравирани спирали, при основата е оформено като обърната назад птича глава. Елементите, свързващи рамката и плочката липсват. Доста износена. Личат поправки направени с желязо по цялата тока.
Р: дълж.на плочката 9,0 см, шир.на рамката 6,5 см, дълж. на езичето 6,2 см
Д: II половина на V в.
П: Welkov 1935, Taf. 18. 2; Uenze 1992, Taf. 130. 21

Кат. № **315**
М: Лесковец, Врачанско.
О: Тока от месинг; плочката завършва с орлова глава; един нит за прихващане; езичето е с извит над рамката връх, със „зъбче“ в основата.
Р: обща дълж. с езичето 4,0 см, шир. на рамката 1,9 см.
Д: V в.
П: Kuleff, Junk, Vagalinski 2002, 79, fig. 4.

Кат. № **316**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; S.1/1958.
О: Плочка за тока, връзката за шарнира и нитовете отзад са изляти заедно с плочката; по периферията има шест клетки за инкрустации, релефната украса от спираловидни орнаменти е силно изтрита.
Р: дълж.10,8 см, шир.5,5 см
Д: VI в.
П: Gomolka 1966, Taf. X.72; Gomolka-Fuchs 1995, Taf. 2. 5; Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, fig. 1.

Кат. № **317**
М: Риш, Шуменско; намерена от иманяри; сега в Историческия Музей в гр. Шумен; инв. № 5206.
О: Лята плочка , вероятно от бронз, следи от позлата; гравирана украса; цилиндрични клетки (вис. 0,3 см, диам. 0,6 см) в ъглите; в две от клетките са запазени инкрустациите (стъкло или полускъпоценни камъни); краищата на плочката са подвити (0,3см). В оригинал плочката е имала три малки (2 в средата и един в окото на орела) и пет по-широки отвора (4 в ъглите и 1 в ноздрата); два отвора са направени по-късно, когато долният ляв ъгъл се е счупил. Токата очевидно е носена дълго време; има следи от горене.
Р: дълж.на плочката с главата 8,9 см, шир.4,4 х 5,6 см
Д: VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 79, fig. 2.

Кат. № **318**
М: От Шуменска област; в частна колекция.
О: Лята плочка, вероятно от бронз, позлатена(?); гравирана украса; центърът е запълнен с врязани правоъгълници и елипсовидна клетка за инкрустиране; по периферията има следи от ниело и две редици срещуположни триъгълници; в две от четирите ъглови клетки са запазени парчета с кафяво-червен цвят; клетките са захванати към плочката с нитове; има 10 отвора за нитове – 8 в правоъгълната част и два в главата (окото и ноздрата); зелени петна от окисляване.
Р: не са посочени
Д: VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 80, fig. 3.

Кат. № **319**
М: Горски Горен Тръмбеж, Великотърновско; в частна колекция.
О: Лята плочка от месинг; 4 елипсовидни клетки за инкрустации (0,3см вис. и 0,1см деб.), прикрепени към плочката с бронзови нитове (дълж.1,3см), плоските глави на нитовете са покривали цялата основа на клетката; правоъгълният отвор в средата на плочката

вероятно е носел инкрустация. Няма вредна патина.
Р: дълж.10,2см, шир.долу 5,4см, шир. при главата5,2см, деб. на металния лист 0,25см
Д: VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov, 2000, 80, fig. 4a.

Кат. № **320**
М: южно от Велико Търново; в частна колекция.
О: Фрагмент от лята плочка, месинг с високо съдържание на сребро 16,9%(нарочно прибавено), със следи от позлата; релефни ръбове по периферията, покрити със срещуположни триъгълни полета с ниело; 4 широки елипсовидни клетки (оригинална вис. 0,5 - 0,6 см, деб. на металния лист 0,1 см) са закрепени към плочката с два къси бронзови нита; 6 по-малки клетки (вис. 0,5 см) покриват периферията, оформени като кухини (диам. 0,2 см), вероятно са били запълнене с инкрустации; в една от ъгловите клетки е запазен фрагмент от розово-червен гранат; в средата има правоъгълен отвор; 4 дълги, бронзови нита, в четирите ъгъла са прикрепвали токата към колана; запазени са контурите на два отвора в долния край (диам.0,15см) за малки нитове сложени за допълнителна здравина на прикрепването; контурите на орловата глава са изкривени от счупването.
Р: дълж. 7,75 см, шир. 6,0 см, деб. на металния лист 0,25 см
Д: VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 82, fig. 5b.

Кат. № **321**
М: Късноантичната крепост "Калето", при Свищов; в частна колекция.
О: Глава на орел излята от месинг, окото е маркирано релефен кръг и зеница със слабо хлътване; ноздрата е очертана с две врязани линии; перата около врата са предадени със зиг-заг линия; пред окото има ниправилен отвор за нит, свързващ токата с колана.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 3,6 см
Д: VI в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 80, fig. 7.

Кат. № **322**
М: случайна находка при крепостта на н. Калиакра; изгубена.
О: Лята плочка вероятно от бронз; украса от "птиче око" върху трапецовидната част и човката; врязани напречни линии по врата на птицата; не се виждат отвори за нитове в кръглите допълнения. Има два отвора – един в окото на птицата и един в трапецовидната част, очевидно оформени в процеса на изливане.
Р: липсват.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 84, fig. 9.

Кат. № **323**
М: Живково, Шуменско. Късноантичното селище в м. "Червена скала", югозападно от селото; намерена от иманяри; сега в Историческия музей в Шумен, без инв. №
О: Лята плочка от метална сплав, (бронз?), леко извита; 4 бронзови нита (2 в кръглите допълнения отстрани, 1 в окото на птицата и 1 в средата на трапецовидната плочка) , фиксиращи токата към колана; тези в кръглите допълнения изглежда са пробити по-късно; нитът в средата може да е фиксирал края на прегънатият метален лист за оформяне на здрава "примка", през която преминават рамката и езикът; плитко врязана проста украса – "птиче око" и къси наклонени резки (над човката и по двете дълги успоредни страни на трапецовидното поле).
Р: дълж. 5,6 см, шир. 2,6 см
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Vagalinski, Atanassov, Dimitrov 2000, 84, fig. 8в.

Кат. № **324**
М: Комарево, Провадийско; в музей – Добрич, инв. № Ас2293
О: плочка от тока; кръстовидна форма, завършва с орлова глава; украса от "птиче око".
Р: дълж. 5,2 см, шир. 2,3 см
Д: VI – VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. I. 4.

Кат. № **325**
М: Венчан, Варненско.
О: фрагмент от бронзова тока, оформен като птича глава, в окото е запазен нит.
Р: дълж. 3,0 см, максимална шир. 1,6 см.
Д: VI – VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6478.

Кат. № **326**
М: Извор, Радомирско.
О: Бронзова, лята птича (орлова) глава, част от тока или апликация. Старателно оформена лицева повърхност. Обратната страна е с по-груба повърхност, не може да се определи дали има останки от шипчета за прикрепване или е лошо почистена отливка. В основата на шията има овален сплеснат завършек, вероятно в резултат на счупването.
Р: според линейния мащаб - дълж. 2,45 см, макс. шир. 1,45 см.
Д: VI – VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 390, обр. 3. 3.

Кат. № **327**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия": некропол № 2, в близост до, гроб № 12.
О: Бронзова тока. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. Плочката е оформена от прегъната, лята бронзова пластина, чиято обратна страна е правоъгълна със заоблени ъгли, лицевата е със скосени ръбове по периферията. Прихващането към ремъка е с два нита.
Р: обща дълж. 5,4 см, шир. на рамката 2,9 см, шир. на плочката 1,5 см.
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2. 1.

Кат. № **328**
М: НАИМ София
О: Плочка за тока, с украса от врязани кръгове, имитираща дупки за нитове; на обратната страна има уши за прихващане; в предната част е извита за прихващане към рамка.

Р: дълж.см, шир.см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **329**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г./ кв. 12.
О: Бронзова тока, голяма част от рамката е отчупена; върху кръглите разширения на плочката с украса от врязани концентрични кръгове; ажурен триъгълник в средата; на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. на плочката 3,8 см, шир. на плочката 2,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 106.

Кат. № **330**
М: Славейково, Варненско.
О: ***Бронзова*** плочка от тока, ажурна, с врязани концентрични кръгове върху трите кръгли разширения; ажурен триъгълник в средата; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,1см, максимална шир. 2,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6314.

Кат. № **331**
М: Беджене, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Врязана украса от концентрични кръгове върху кръглите разширения; ажурен триъгълник в средата.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10148.

Кат. № **332**
М: Видинско – Спомагателен фонд РИМ – Видин.
О: Бронзова плочка от тока; на обратната страна има две „уши" или два шипа за прихващане (няма ***О***, от рисунката не става ясно). Врязана украса от концентрични кръгове върху кръглите разширения; ажурен триъгълник в средата.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 239, обр. 69. 3.

Кат. № **333**
М: Видинско – Спомагателен фонд РИМ – Видин.
О: Бронзова плочка от тока; на обратната страна има две „уши" или два шипа за прихващане (няма описание, от рисунката не става ясно). Фрагментирана. Врязана украса от концентрични кръгове върху кръглите разширения; ажурен отвор в средата.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 239, обр. 69. 2.

Кат. № **334**
М: Видинско – Спомагателен фонд РИМ – Видин.
О: Бронзова плочка от тока; на обратната страна има две „уши" за прихващане. Ажурен триъгълник в средата; украса от „птиче око"
Р: дълж. 3,25 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 239, обр. 69. 5.

Кат. № **335**
М: Варненско.
О: плочка за тока от бял бронз, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Ажурна украса с елементи от човешко лице.
Р: дълж. 4,5 см, максимална шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 239, обр.69.11; АМ Варна, без инв. № II.

Кат. № **336**
М: СИ България.
О: ***Бронзова*** плочка от тока; върху четирите кръгли разширения има украса от врязани концентрични кръгове; на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, максимална шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II8617.

Кат. № **337**
М: Плевен. Некропол в м. Плочата.
О: Бронзова тока, с В-образна рамка; запазена е само едната пластинка, с ухо на обратната страна; езичето е с удебелена основа, изтъняващо към върха.
Р: рамка – дълж. 2,25, шир. 3,9 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **338**
М: Велики Преслав.
О: Бронзова тока; според описанието прихващането е с нитове, не са изобразени на илюстрацията, възможно е да са отляти заедно с плочките.
Р: не са посочени; дълж.на рамката 2,0 см, шир. 3,7 см - оразмерени със сходни.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Витлянов 2004, 434, фиг. 2. 1.

Кат. № **339**
М: ИМ Дулово, инв. № 460.
О: Брондова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; то е профилирано, с подвит връх и "зъб" в основата; пластинките са с по едно „ухо" всяка. Върху рамката и пластините има врязан орнамент „птиче око".
Р: приблизително дълж. 2,0 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **340**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале – от приземния етаж на кулата.
О: Сребърна тока, с D-образна рамка, с улей за езичето; то е профилирано, с подвит връх и "зъб" в основата; пластинките са с по един нит всяка.
Р: дълж. 4,0 см, проба 750, тегло 15,8г
Д: II половина на VI в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2. 4; Uenze 1992, Taf. 11. 11.

Кат. № **341**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.

О: Бронзова тока, с правоъгълна, рамката е профилирана чрез скосяване на периферните повърхности, с улей за езичето, запазена е едната пластинка, с един нит; езичето е с подвит връх, със "зъб" в основата, триъгълно-профилирано.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,5 см, дълж.на езичето 2,4 см, деб. на езичето 0,3 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 472.

Кат. № **342**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, запазена е едната пластинка, свързваща токата с колана. Рамката е профилирана чрез скосяване на периферните повърхности, с улей за езичето.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10264.

Кат. № **343**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,95 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4463.

Кат. № **344**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, максимална шир. 2,95 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10464.

Кат. № **345**
М: Котел, „Римското кале".
О: Бронзова плочка от тока, отлята с две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 1,75 см, максимална шир. 2,1 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1. 10.

Кат. № **346**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова плочка за тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10463.

Кат. № **347**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, запазена е половината, с едно „ухо" за прихващате на обратнтата страна.
Р: дълж. 3,0 см, шир.1,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11355.

Кат. № **348**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 3,0 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7758.

Кат. № **349**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7422.

Кат. № **350**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола" – крепост Акра.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; с две „уши" на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **351**
М: Стан, Шуменско – м. "Станата".
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, двете удължения оформени като кукички за захващане на рамката са отчупени; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 238, обр. 68.3; АМ Варна, инв. № II.6283.

Кат. № **352**
М: Стара Загора, обект „Партиен дом", в канала на dekumanus, разкопки 1979 г.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, захващането към рамката е ставало с изляти заедно с плочката халкички; на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1920.

Кат. № **353**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11356.

Кат. № **354**
М: Аврен, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,25 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7784.

Кат. № **355**
М: Аврен, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,2 см, шир. 2,75 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6999.

Кат. № **356**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, две „уши“ за прихващане на обратната страна; удълженията за прихващане на рамката са отчупени.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,15 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10011.

Кат. № **357**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,85 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5299

Кат. № **358**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,3 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6671.

Кат. № **359**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **360**
М: Кралево, Търговищко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13273.

Кат. № **361**
М: Пловдивско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, вероятно с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,1 см (според лин. мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 238, обр. 68. 9.

Кат. № **362**
М: Мадара.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Врязана украса от линии, насечки и „птиче око“
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13579.

Кат. № **363**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката, част от които е отчупена; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 3,4 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10891.

Кат. № **364**
М: Генерал Кантарджиево, Варненско.
О: Бронзова тока, рамката е профилирана и с улей за езичето; ажурна плочка; две „уши“ за прихващане на обратната страна на плочката.
Р: обща дълж. 4,2 см, шир. на рамката 3,6 см, шир. на плочката 2,4 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7795.

Кат. № **365**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката, едното е отчупено; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,1 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 238, обр. 68.14; АМ Варна, инв. № II.10344.

Кат. № **366**
М: Аксаково, Варненско – Михлюз кале.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,5 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9295.

Кат. № **367**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, сдве удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимална дълж. 2,4 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10343.

Кат. № **368**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7506.

Кат. № **369**

М: Климентово, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,8 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7242.

Кат. № **370**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4801.

Кат. № **371**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, двете удължения за връзка с рамката са отчупени; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 238, обр. 68.16; АМ Варна, инв. № II.10461.

Кат. № **372**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с две удължения оформени като кукички за захващане на рамката; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 2,6 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10012.

Кат. № **373**
М: РПУ – Казанлък.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, захващането към рамката е от оформени кукички в предната част на плочката; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № Сп.ф.Сз 64.

Кат. № **374**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурните отвори почти не са почистени след отливането; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: макс. дълж. 2,55 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2368.

Кат. № **375**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 659.

Кат. № **376**
М: Русенско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **377**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова плочка за тока, ажурна, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10462.

Кат. № **378**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж.3,1см, шир.2,5см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1168.

Кат. № **379**
М: Великово, Добричко. Могилен некропол, могила VI, гроб 2, вероятно на мъж, с монети на Константин Велики сечени 330-335 г.
О: Бронзова тока; плочката и рамката са свързани с допълнителна шарнирна ос; с четири дупки за нитове, един е запазен. Двойно езиче.
Р: дълж. на плочката 3,1 см, шир. на рамката 4,0 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Торбатов 2000, 59, табл. VII. 4.

Кат. № **380**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, езичето е двойно, плочката е с надлъжен ръб, с „птиче“ око в кръглата част и четири дупки за нитове.
Р: дълж.4,0 см, шир. 4,8см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **381**
М: Стара Загора, некропол обект „Градски стадион“; гроб 67/ 1980 г., скелет 1.
О: Бронзова тока, с двойно езиче (фрагментирано); част от плочката е запазена заедно с шарнирната ос, която захваща и езичето.
Р: дълж. на рамката 1,65 см, шир. на рамката 4,8 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1469.

Кат. № **382**
М: Плевен. Некропол в местн. Кайлъка.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка. Плочката е витлообразна, с врязана украса от стилизирани растителни орнаменти и точки, с четири нита, които преминават през нея; езичето е двойно, оформено като вилица.
Р: дълж. 6,0 см, шир. 4,5 см
Д: IV – начало на V в.
П: Станчев, Чангова, Петков, 1961, 34, обр. 2. 1;

Табакова-Цанова, 1981, 147, обр. 10.

Кат. № **383**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята. Най-вероятно е част от плочка, за което подсказва запазено удължение на кръглата част. С шест дупки за нитове.
Р: дълж. 4,7 см, макс. шир. 1,8 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **384**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 37/94W.
О: Бронзова плочка, с витлообразна форма вписана в правоъгълника. Плочката вероятно е част от трисъставна тока. Две дупки за нитове върху правоъгълната част. Врязана украса.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 4,2 см
Д: IV – начало на V в.
П: Genčeva 2000, tabl. IV. 1.

Кат. № **385**
М: Аспарухово, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с допълнителна украса с орнамент, птиче око" по периферията, подчертаваща сърцевидната форма; три дупки за нитове.
Р: дълж. 3,4 см, максимална шир. 2,85 см.
Д: II половина на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6841.

Кат. № **386**
М: Аспарухово, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с допълнителна украса с „птиче око" по периферията, подчертаваща сърцевидната форма; три нита.
Р: дълж. 3,65 см, максимална шир. 2,9 см.
Д: II половина на IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6841.

Кат. № **387**
М: Арчар, Видинско/ Рациария, случайна находка от разрушени гробове, покрити със стреховидно разположени керемиди (на ок.1км източно от селото).
О: Бронзова тока. Рамката е оформена от две змийски глави една срещу друга, захапали кръгъл предмет. Ажурната плочка е лята с допълнително оформен отвор за шарнирна ос, прихващаща, езичето и рамката към нея; с четири дупки за нитове, два от тях са запазени.
Р: шир. на рамката 4,25 см, на плочката 4,3 см, дълж. на плочката 3,9 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.1

Кат. № **388**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № P458/74W.
О: Бронзова плочка, с два реда по 4 напречни, ажурни кръгчета и 4 ажурни правоъгълника между тях. Плочката вероятно е част от трисъставна тока, има отвор, който е за шарнирната ос.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 4,9 см.
Д: IV в.
П: Genčeva 2000, tabl. III. 15.

Кат. № **389**
М: Арчар, Видинско/ Рациария; случайна находка от разрушени гробове, покрити със стреховидно разположени керемиди (на ок.1км източно от селото).
О: Бронзова тока. Рамката е оформена от две змийски глави една срещу друга, захапали кръгъл предмет. Ажурната плочка е лята с допълнително оформен отвор за шарнирна ос, прихващаща, езичето и рамката към нея; с четири дупки за нитове, два от тях са запазени.
Р: шир. на рамката 4,15 см, на плочката 3,8 см, дълж. на плочката 3,8 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.2.

Кат. № **390**
М: Единаковци, Шуменско.
О: Бронзова тока, с ляти рамка и плочка. Рамката е оформена от две двойки зооморфни глави разположени една срещу друга. Едната двойка е в предната част, а другата е в задната част, където е стояло езичето. Плочката е ажурна, като са оформени две борещи се животни. В четирите ъгъла има по един нит
Р: дълж. на плочката 3,0 см, шир. на плочката 4,3 см, шир. на рамката 4,75 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № AA13153.

Кат. № **391**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; инв. № 79/202
О: Бронзова тока, рамката е отчупена; езичето е със заострен връх и S-виден профил. Плочката е украсена с емайл.
Р: дълж. на плочката 7,5 см, дълж. на езичето 4,2 см
Д: трета четвърт на IV – I половина на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.774.

Кат. № **392**
М: Варна на ок. 0,5 км източно от СИ ъгъл на крепостната стена на Одесос, където се е намирал ранноримският некропол, но са намирани и единични гробове от Ранновизантийската епоха. Съкровището е открито при изкопни работи.
О: Златна плочка, върху лицевата страна кръстообразно са разположени стилизирани дървета с малахитови вставки, оградени от гранатови инкрустации. В четирите ъгъла са запазени 4 златни нита. Изработена е от нарязани пластини от кован златен лист (деб. 0,05 - 0,08 см), запоявяне със златен припой; стените на клетките са от още по-тънки ленти, с шир. 0,4 - 0,6 см.
Р: 3,7 X 2,3 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Димитров 1963а, 35, обр. 1.

Кат. № **393**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале; колективна находка от опожарен пласт по-ранен от църквата, южно от нея.
О: Бронзова тока от много светъл бронз, рамката е оребрена и вероятно във вдлъбнатините е имало допълнителни метални намотки; плочката е лята, с три

пластини за прихващане на обратната страна, които са преминавали през колана и са се огъвали; езичето е силно профилирано и сравнително широко в основата.
Р: дълж. на плочката 6,7 см, шир.на рамката 4,2 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10. 3.

Кат. № **394**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 60 (под дясната бедрена кост).
О: Бронзова тока; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Езичето е масивно с правоъгълно сечение, в основата – имитация на клетка за инкрустиране. Без видими следи от износване.
Р: дълж. 5,0 см, шир. на рамката 3,6 см.
Д: края на VI – начало на VII в.
П: ПИ№ 379.

Кат. № **395**
М: Созопол, некропол на пл. Хан Крум. Южно от гроб № 210/ 2012 г.
О: Бронзова тока, позлатена, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето (вероятно в основата на езичето е имало инкрустация); плочката е с врязана украса, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,6 см, шир. на рамката 3,6 см.
Д: края на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **396**
М: м. „Джанавара“, край Варна.
О: Бронзова плочка от тока, позлатена. С врязана украса от стилизиран растителен орнамент. Вероятно на обратната страна са разположени „уши“ за прихващане. Формата на плочката предполага шарнирно окачване на рамката чрез шарнирна ос.
Р: дълж. 2,65 см, шир.1,8 см (според мащаба).
Д: края на VI – начало на VII в.
П: Минчев, Тенекеджиев 2012, 224, обр. 3.

Кат. № **397**
М: Търговищко, случайна находка. В частна колекция.
О: Бронзова плочка от тока, лицевата страна е покрита с масивна позлата, на места изтрита; врязана украса с резец и поансон - стилизиран, растителен орнамент.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 1,3 см
Д: края на VI – начало на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 6.

Кат. № **398**
М: Район Павликени – случайна находка. В частна колекция.
О: Бронзова плочка от тока, позлатена, с ажурни отвори и врязан стилизиран, растителен орнамент. На обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,5см
Д: края на VI – начало на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 7.

Кат. № **399**
М: Несебър – гроб от некропола в Новия град.
О: Бронзова тока, ажурна, личат следи от врязана украса; масивно езиче. Обратната страна, вероятно е с „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: края на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 240, обр. 70. 4.

Кат. № **400**
М: Несебър – гроб от некропол в новия град.
О: Бронзова тока. Врязана украса върху лицевата част на плочката от правоъгълници запълнени с триъгълници в линии. Езичето е масивно, с врязани надлъжни линии. Обратната страна, вероятно е с „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,8 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 240, обр. 70. 2.

Кат. № **401**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 89/ 2008 г. намерена при таза.
О: Бронзова тока; плочката е със сърцевиден ажурен отвор; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,25 см, шир. на рамката 2,65 см.
Д: I половина на VII в.
П: Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 35, обр. 29; Даскалов 2012, 240, обр. 70. 5.

Кат. № **402**
М: Несебър, Стария град ул. „Крайбрежна“ – разкопки 2006 г.
О: Бронзова тока, ажурна, с два успоредни издължени отвора. Обратната страна, вероятно е с „уши“ за прихващане (няма описание и илюстрация на обратната страна).
Р: дълж. 4,6 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 240, обр. 70. 6.

Кат. № **403**
М: Аксаково, Варненско, м. Янчова поляна.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с врязана украса от „птиче око“ и точки; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 2,1 см.
Д: I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6647.

Кат. № **404**
М: Ловешко, частна колекция.
О: Бронзова отливка на рамка за шарнирна тока, непочистена. Мястото за захващане на езика е потънко. Неравномерно овално напречно сечение.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,9 см.
Д: I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 258, обр. 88.1.

Кат. № **405**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, със сърцевидна плочка, украсена ажурно с две лунули, формата на сърце е подчертана с т.нар. украса “птиче око“; с три дупки за нитове; рамката е полукръгла; езичето се е прикрепвало чрез шарнирна ос, която сега липсва.
Р: обща дълж. 5,5 см, шир. 2,8 см, деб. на рамката и средната част 0,3 см, деб. на плочката 0,15 см

Д: II половина на IV в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 657.

Кат. № **406**
М: Рупите, Петричко. Гроб № 38, разкопки на Ю. Божинова, 1985 г.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с три дупки за нитове.
Р: дълж. 6,0 см, шир. на рамката 2,6 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.680.

Кат. № **407**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, лята; с два нита, запазен е един.
Р: дълж. 5,45 см, шир. 2,55 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11363.

Кат. № **408**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, с три дупки за нитове в кръглите разширения.
Р: дълж. 5,2 см, шир. на рамката 2,95 см.
Д: IV в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **409**
М: София, некропол при „Св. София".
О: Бронзова тока, лята; с три сребърни нита.
Р: дълж. 4,8 см, шир. на рамката 2,4 см
Д: IV в.
П: ***НП***; НАИМ Средновековен фонд, инв. № 2243.

Кат. № **410**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с три нита; езичето е с напречни врязвания в основата и с извит над рамката връх.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 3,15 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5264.

Кат. № **411**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, лята; плочката е фрагментирана, украсена с врязани напречни линии под рамката и в задния край; запазени са две дупки за нитове; езичето има три врязани линии в основата.
Р: дълж. 4,8 см, шир. на рамката 3,4 см
Д: IV в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 5856.

Кат. № **412**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с три дупки за нитове; езичето е с напречни врязвания в основата и с извит над рамката връх.
Р: дълж. 6,2 см, шир. 2,95 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5262.

Кат. № **413**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с три дупки за нитове; езичето е с напречни врязвания в основата и с извит над рамката връх.
Р: дълж. 5,15 см, шир. 2,55 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5263.

Кат. № **414**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, плочката вероятно е била оформена като триъгълна рамка, с дупки за нитове; езичето е плоско с подвит връх.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,6 см
Д: IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков, 1961, 34, обр. 2.8; Табакова-Цанова 1981, 123, обр. 8.28.

Кат. № **415**
М: Свищов/ Нове; случайна находка; инв. № 433.
О: Бронзова тока, с овална рамка и триъгълна плочка, с три нита.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,2 см
Д: VI – VII в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.7.

Кат. № **416**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, с три дупки за нитове, два от тях са запазени.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 2,05 см.
Д: VI – VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 1044.

Кат. № **417**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; обект XIX; инв. № 70/91.
О: Бронзова тока, кована, с елипсовидна рамка (частично повредена) и правоъгълна плочка с две дупки за нитове; езичето липсва.
Р: дълж. 5,9 см, шир. 3,6 см
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 56. 234.

Кат. № **418**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с четири нита, украсена с врязани концентрични кръгове; по външната периферия на рамката върху лицевата повърхност е оформена релефно неравномерна вълнообразна линия; езичето е с напречни врязвания в основата и с извит над рамката връх.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,45 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5269.

Кат. № **419**
М: Калиакра.
О: Бронзова тока, лята. Плочката има три дупки за нитове. Езичето е с подвит връх и „зъбче" в основата. Врязана украса при нита в задната част на плочката.
Р: обща дълж. 4,4 см, шир. на рамката 3,45 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл461.

Кат. № **420**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Посребрена, бронзова тока, с кръгли рамка и плочка, с плоско езиче; плочката има три нита за прикрепване към колана.
Р: обща дълж. 3,5 см, шир. на рамката 2,0 см, шир. на плочката 2,3 см, деб. на токата 0,1см, дълж.на езичето 1,9 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 474.

Кат. № **421**
М: Неизвестно.
О: Бронзова, масивна тока, рамката и плочката са изляти заедно; плочката е с три дупки за нитове.
Р: обща дълж. 3,8 см, шир. на рамката 2,85 см, шир. на плочката 2,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9180.

Кат. № **422**
М: Изгрев, обл. Варна.
О: Бронзова тока, масивна, върху рамката е оформен улей за езичето, две дупки за нитове на плочката.
Р: обща дълж. 3,5 см, шир. на рамката 3,25 см, шир. на плочката 3,1 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9296.

Кат. № **423**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; кула № 4/ 1958, инв. № 5006.
О: Бронзова тока, с елипсовидна плочка леко вдадена в задната си част и четири нита за прихващане към колана; рамката е елипсовидна; езичето е стеснено в средата , със заострен връх.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 3,6 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Gomolka 1966, Taf. X.88; Gomolka-Fuchs 1995, Taf. 1.15.

Кат. № **424**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова тока с елипсовидни рамка и плочка; езичето липсва. С два нита.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,0 см
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 142, обр. 8.6.

Кат. № **425**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г./ кв. 13.
О: тока за чантичка от желязо; корозирала, не личат нитове.
Р: дълж. 7,0 см, шир. 2,1 см.
Д: началото на V – началото на VI в.
П: Баряков 2015, 472, обр. 3.

Кат. № **426**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г./ кв. 7.
О: тока за чантичка от желязо. Силно корозирала, рамката се е сляла с плочката.
Р: дълж. 9,3 см, шир. 2,9 см.
Д: началото на V – началото на VI в.
П: Баряков 2015, 472, обр. 3.

Кат. № **427**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г./ кв. 13.
О: тока за чантичка от желязо; корозирала, не личат нитове. Личи оформяне на животинска глава в краищата.
Р: дълж.10,0 см, шир. 2,0 см.
Д: началото на V – началото на VI в.
П: Баряков 2015, 472, обр. 3.

Кат. № **428**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново кале.
О: тока за чантичка от желязо, фрагментирана; с врязани хоризонтални и вертикални линии върху лицевата повърхност със сребърни нишки в тях, които не са запазени. Краят е оформен в животинска глава.
Р: дълж. 6,4 см.
Д: началото на V – началото на VI в.
П: Uenze, 1992, Taf. 11.7.

Кат. № **429**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, лята; плочката е с врязана украса от „птиче око" и концентрични кръгове; на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 5,75 см, шир. на рамката 3,55 см.
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 218

Кат. № **430**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката и езичето са фрагментирани; плочката е с врязана украса от концентрични кръгове; с три „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,3 см, шир. 3,05см
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 5853.

Кат. № **431**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; плочката е украсена с врязани концентрични кръгове в централната част и „птиче око" по периферията;с три „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,05 см, макс. шир.2,9 см.
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **432**
М: Кочово, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна с три „уши" за прихващане. Украса с „птиче око"
Р: дълж. 4,45 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12218.

Кат. № **433**
М: Ветрен, Силистренско.
О: Бронзова плочка от тока, на обратната страна с три „уши" за прихващане. Врязана украса от „птиче око" и

концентрични кръгове.
Р: дълж. 3,95 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.3.

Кат. № **434**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена, на обратната страна има три уши за прихващане. Врязана украса от „птиче око“ и концентрични кръгове.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 2,6 см, деб. 0,2 см
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: РИМ Русе, инв. № 914.2; Хараламбиева 1993, 38, табл. II.1.

Кат. № **435**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,25 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 284.

Кат. № **436**
М: Шумен, м.Елдъз табия.
О: Бронзова тока, с ажурна плочка; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11139.

Кат. № **437**
М: Варна – Джанавар тепе, под базиликата (откупка).
О: Бронзова тока, върху рамката има улей за езичето, което е профилирано и излиза пред рамката; три „уши“ за прихващане на обратната страна, едното е отчупено.
Р: обща дълж. 5,1см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7186.

Кат. № **438**
М: От експозицията на музея в Разград, без инв. №.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Явашов 1930, фиг. 47; Хараламбиева 1993, табл. II.4.

Кат. № **439**
М: Аспарухово, Варненско. Късноантична крепост в м. „Велча баир“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0288.
О: Бронзова тока, ажурна плочка; с частично отчупена рамка.
Р: дълж. с езичето 4,7 см, шир. 2,7см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Лазаров 2001, 158, обр. 124.

Кат. № **440**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе.
О: Бронзова тока. Ажурна плочка; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: общо с езичето - дълж. 5,5 см, шир. на рамката 3,3 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 228, обр. 58.13.

Кат. № **441**
М: Монтана – крепост „Монтана“, от насип (разкопки 2007 г.).
О: Бронзова тока; върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане, едното е отчупено.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,55 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2717.

Кат. № **442**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, ажурна, върху рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане; езичето е с релефен ръб в основата и заоблено триъгълно сечение.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5298.

Кат. № **443**
М: Руйно, Силистренско.
О: Бронзова тока, ажурна, запазена е само част от рамката; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.4.

Кат. № **444**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова тока, вероятно полуфабрикат; непочистена след отливането, трите „уши“ за прихващане на обратната страна са без пробити дупчици.
Р: дълж. 3,65 см, шир. на рамката 2,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 100.

Кат. № **445**
М: Малък Преславец, обл. Силистра.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; допълнителна украса с „птиче око“; ажурна плочка, три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,7 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.432.

Кат. № **446**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, рамката е правоъгълна със заоблени ъгли, езичето липсва, ажурна плочка, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.6.

Кат. № **447**

М: Свищов/ Нове; ИМ Свищов, инв. № 28.
О: Бронзова, лята тока, с ажурна плочка. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна вероятно е с „уши“ за прихващане.
Р: 4,2 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Димитров, Чичикова, Султов 1963, 227, обр. 15.2; Gencheva 2012, 60, № 145.

Кат. № **448**
М: Омурташко, случайна находка, в частна колекция.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, върху рамката е оформен улей за езичето.
Р: обща дълж. 5,6 см, шир. на рамката 3,5 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 228, обр. 58.5.

Кат. № **449**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,6см, шир. 2,7см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5295.

Кат. № **450**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5296.

Кат. № **451**
М: Ветрен, Пазарджишко – откупка.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Пазарджик, инв. № А4932.

Кат. № **452**
М: Стара Загора, ул. „Столетов“ 53-55, на пода на помещението с мозайка, разкопки 1954 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане
Р: дълж. 4,7 см, шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2401.

Кат. № **453**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,25 см, шир. на рамката 2,55 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6391.

Кат. № **454**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката има улей за езичето, което е със „зъбче“ в основата и излиза пред рамката; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 4,05 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6361.

Кат. № **455**
М: Лясковец, Хасковско. ИМ Хасково, инв. № А3540.
О: Лята бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг. 3.1.

Кат. № **456**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Фрагментирана, ажурна плочка от тока. На обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: запазена дълж. 2,85 см, запазена шир. 2,2 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.7.

Кат. № **457**
М: м.“Калето“ между селата Вътроп и Държаница, Видинско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето (то е от желязо и е запазена малка част от него); ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,55 см, дълж. 3,5 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.А.51.

Кат. № **458**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; украса с „птиче око“ върху ажурната плочка; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5297.

Кат. № **459**
М: София/ Сердика – амфитеатър.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; върху ажурната плочка – украса от „птиче око“.
Р: обща дълж. 4,6 см, максимална шир. 3,1 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 226, обр. 56.19.

Кат. № **460**
М: Драгоево, Шуменско, м. Убития турчин.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,15 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.

П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9565.

Кат. № **461**
М: Разград / Абритус – северна стена кула 3, разкопки 1953 г.
О: Бронзова тока, лята, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 3,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 3533.

Кат. № **462**
М: Поляците, Варненско, Късноантичната крепост „Калето“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0209.
О: Бронзова, тока, с ажурна плочка, с масивно триръбесто езиче, изработено от по-тъмна сплав, вероятно с много примес от калай, на обратната страна има три „уши“ за прикрепване; кафява патина.
Р: обща дълж. 4,5 см, шир. 2,5 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Лазаров 2001, 157, обр. 123.

Кат. № **463**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Врязани точки, подчертаващи периферията на рамката.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5017а.

Кат. № **464**
М: Арчар, Видинско/ Рациария; инв. № 5582.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,2 см,
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Филов 1914, 285, обр. 261.

Кат. № **465**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, то е профилирано и изтънено при върха; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,8 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.7.

Кат. № **466**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2268.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,6 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. II.15.

Кат. № **467**
М: околности на Земен; ИМ Перник, ивн.№ АII5389.2.
О: Лята, бронзова тока; ажурна плочка, трите „уши“ на обратната страна са със следи от износване; запазен е вторичен железен език.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.3.

Кат. № **468**
М: Варна.
О: Бронзова тока, рамката е отчупена в единия ъгъл, личи оформянето на улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,5 см, максимална шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3112.

Кат. № **469**
М: Пловдив. Гроб № 6 от Източния некропол на Филипопол. Намерени са още две токи от същия гроб (*Кат. № 825, 1121*).
О: Бронзова тока с правоъгълна рамка и запазено езиче; ажурна плочка.
Р: не са посочени.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Bospatcieva 1998, 153, 6c.

Кат. № **470**
М: Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9304.

Кат. № **471**
М: Неизвестно. ИМ Дългопол, инв. № АА0209.
О: Бронзова тока, езичето липсва, кафява патина. Ажурна плочка.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Лазаров 2001, 158, обр. 125.

Кат. № **472**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10573.

Кат. № **473**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, то е масивно и профилирано, излиза пред рамката; ажурна плочка, на обратната страна с три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,6 см, деб.0,3 см, дълж.на езичето 2,2 см, деб. на езичето 0,3 х 0,4 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 974.

Кат. № **474**

М: Драгоево, Шуменско, м.Убития турчин.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9564.

Кат. № **475**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Деформирана.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9669.

Кат. № **476**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,6 см, деб. 0,3 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 901.2.

Кат. № **477**
М: Драгоево, шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4017.

Кат. № **478**
М: Случайна находка.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езчето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Разград, инв. № 5689.

Кат. № **479**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,7 см, дълж. 4,5 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.360.

Кат. № **480**
М: София/ Сердика – амфитеатър.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка.
Р: обща дълж. 5,9 см, шир. на рамката 3,5 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 231, обр. 61.3.

Кат. № **481**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,75 см, дълж. 4,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.65.

Кат. № **482**
М: Ново село, Видинско, случайна находка.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,75 см, дълж. 4,65 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.163.

Кат. № **483**
М: Дренково, Благоевградско, от помещение с колективна монетна находка (Юстин II и София).
О: Бронзова тока, с улей за езичето върху рамката. Ажурна плочка.
Р: максимална обща дълж. 4,4 см, максимална шир. на рамката 2,9 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 229, обр. 59.6.

Кат. № **484**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5286.

Кат. № **485**
М: Дунавско крайбрежие, без уточнение.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж.4,4 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 862.

Кат. № **486**
М: Дарение в НАМ – София от Шуменско
О: Лята бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка.
Р:дълж. 4.4 см, шир. 2.8 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Гатев 1997, 366, табл. II.10.

Кат. № **487**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето; ажурна плочка.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,5 см (според линеен мащаб)
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Dymaczewska, Dymaczewski 1980, 157, fig. 5.

Кат. № **488**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за

езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,35 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5287.

Кат. № **489**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане (фрагментирани).
Р: дълж. 4,65 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5288.

Кат. № **490**
М: Стърмен, Русенско, м. Градището.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, то е извито; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,8 см, деб. 0,2 см, дълж. на езичето 2,3 см, деб. на езичето 0,3 х 0,3 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1179.

Кат. № **491**
М: Смолян.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; плочката е фрагментирана; украса от врязани концентрични кръгове в предната част; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,85 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А00135.

Кат. № **492**
М: ИМ Добрич, инв. № 2269
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. II.14.

Кат. № **493**
М: Перник. Късноантична вила в кв. “Бела вода“.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, езичето липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4.5см, шир. 2.5 см (линеен мащаб)
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Любенова 1995, 12, обр. 11в.

Кат. № **494**
М: Перник - Римско и ранновизантийско селище.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка; запазено е езичето; ажурна плочка.
Р: не са посочени липсва и линеен мащаб.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119.3.

Кат. № **495**
М: Кюстендилско; инв. № ИМКн А III ОФ 334.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, ажурна плочка, на обратната страна има три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,53 см, шир. 2,55 - 2,86 см, деб. 0,2 - 0,25 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Спасов 2001, 49, табл. II.13.

Кат. № **496**
М: Кюстендил – раннохристиянска базилика № 1 и средновековна крепост на хълма Хисарлъка.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка.
Р: дълж. 3,95 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Гроздanов, Гроздanова 2015, 499, обр. 2.

Кат. № **497**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. на плочката 3,45 см, шир. 2,65 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, без инв. №.

Кат. № **498**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; ажурна плочка.
Р: запазена обща дълж. 4,8 см, максимална шир. на рамката 3,4 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 231, обр. 61.6.

Кат. № **499**
М: Дриново, общ. Попово.
О: Бронзова плочка от тока; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 486.

Кат. № **500**
М: Черни връх, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3см, шир. 2,65см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10036.

Кат. № **501**
М: в РИМ Добрич, инв. № Аа2270
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,8 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. II.13.

Кат. № **502**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова тока, голяма част от правоъгълната рамка е отчупена; ажурна плочка.

Р: дълж. 3,7 см, шир. 3,5 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Табакава-Цанова 1981, 144, обр. 8.30.

Кат. № **503**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова тока, почти цялата рамка е отчупена; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4018.

Кат. № **504**
М: Неизвестно.
О: ***Бронзова*** плочка от тока, рамката е отчупена; езичето е профилирано; ажурна плочка, три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,45 см, максимална шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.5604.

Кат. № **505**
М: Комунари, Варненско, м.“Дарбоаз“.
О: ***Бронзова*** тока, рамката е отчупена, ажурна плочка, три „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: обща дълж. 4,3 см, шир. на рамката 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6711.

Кат. № **506**
М: Българево, Варненско.
О: ***Бронзова*** плочка от тока, рамката е отчупена почти цялата; ажурна плочка, три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 3,9 см, максимална шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7303.

Кат. № **507**
М: Ветрен, Силистренско (Тегулициум); инв. № III-1871
О: Бронзова плочка от тока, рамката и езичето липсват; ажурна плочка, на обратната страна с три уши за прихващане.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,2 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.9.

Кат. № **508**
М: Неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна, сега отчупени.
Р: запазена дълж. 3,4 см, макс. шир. 2,6 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.4.

Кат. № **509**
М: Вардим, Русенско.
О: Бронзова тока, част от правоъгълната рамка е отчупена, запазена е част от езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,9 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1221.

Кат. № **510**
М: Нова черна, Силистренско.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Следи от врязана украса с „птиче око“.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.5.

Кат. № **511**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; украса с „птиче око“; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5284.

Кат. № **512**
М: Вуково, Дупнишко.
О: Бронзова тока, рамката липсва; врязана украса от концентрични кръгове върху плочката.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Werner 1955, Tafl. 8.10.

Кат. № **513**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,6см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 914.4.

Кат. № **514**
М: Борино, Смолянско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01133.

Кат. № **515**
М: Вероятно от Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Непочистена бронзова отливка на тока. Трите „уши“ за прихващане на обратната страна не са разпробити.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Русе, инв. № 882.

Кат. № **516**
М: Одърци, Добричко.
О: ***Бронзова*** тока, почти цялата рамка е отчупена; ажурна плочка.
Р: максимални дълж. 4,3 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 232, обр. 62.13.

Кат. № **517**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.

О: Бронзова тока, предната част на рамката е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,85 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **518**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, без инв. №.

Кат. № **519**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,25 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11339.

Кат. № **520**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. Ажурна плочка.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1305.

Кат. № **521**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А3400.

Кат. № **522**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5285.

Кат. № **523**
М: Слокощица, Кюстендилско.
О: Бронзова тока, правоъгълната рамка е частично фрагментирана. Ажурна плочка.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Werner 1955, Tafl. 8.11.

Кат. № **524**
М: Могила, Шуменско.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5484.

Кат. № **525**
М: Черенча, Шуменско, м. Фисъка.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9205.

Кат. № **526**
М: Стърмен, Русенско, м. Градището.
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1180.

Кат. № **527**
М: РПУ – Чирпан.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. на плочката 2,75 см, максимална шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2799.

Кат. № **528**
М: Шуменско.
О: Бронзова, фрагментирана, ажурна плочка от тока, на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10571.

Кат. № **529**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: Бронзова, ажурна плочка от тока; с три „уши“ за прихващане на обратната страна. Врязана украса от „птиче око“.
Р: дълж. 3,65 см, макс. шир. 3,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Велико Търново, ПИ№ 3487.

Кат. № **530**
М: Скакавица, Кюстендилско; откупка.
О: Бронзова тока, сравнително плоско отлята; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане; врязана украса от „птиче око“.
Р: дълж. 5,05 см, шир. на рамката 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-510а.

Кат. № **531**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; украса с „птиче око“; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 3,2 см.

Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5290.

Кат. № **532**
М: Несебър/ Месемврия.
О: Фрагментирана, бронзова тока. Ажурна плочка, с врязана украса от концентрични кръгове.
Р: запазена обща дълж. 5,2см, запазена шир. на рамката 3,9 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2007, 93, обр. 3.

Кат. № **533**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5289.

Кат. № **534**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, езичето липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1240.

Кат. № **535**
М: Китен, калето.
О: ***Бронзова*** тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,85 см, шир. на рамката 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6988.

Кат. № **536**
М: Горна Козница, Кюстендилско; откупка.
О: Бронзова тока, сравнително плоско отлята; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане
Р: дълж. 4,7 см, макс. шир. при рамката 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-511.

Кат. № **537**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, рамката е с оформен улей за езичето, то е с подкривен връх; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,7 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.3.

Кат. № **538**
М: Околности на гр. Земен; ИМ Перник, инв. № AII5389.3.
О: Лята, бронзова тока, огъната предна част; трите „уши“ на обратната страна са със слаби следи от износване; запазен е вторичен железен език.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.4.

Кат. № **539**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова, ажурна плочка от тока, рамката е отчупена, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.2.

Кат. № **540**
М: Неизвестно.
О: Бронзова, ажурна плочка от тока; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,7см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Разград, инв. № 5684.

Кат. № **541**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,2 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.5.

Кат. № **542**
М: Пловдивско, случайна находка, в частна колекция.
О: Бронзова тока - полуфабрикат.
Р: обща дълж. с езичето 4,75 см, максимална шир. на рамката 3,3см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 229, обр. 59.17.

Кат. № **543**
М: Радомирско, вероятно от околностите на с. Извор.
О: Лята бронзова тока; ажурна плочка, на обратната страна три „уши“ за прихващане, едно от които е отчупено; следи от износване; следи от железен език.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.5.

Кат. № **544**
М: околности на Земен; РИМ Перник, инв. № AII5389.1.
О: Лята, бронзова тока с високо качество на отливката; ажурна плочка, на обратната страна три уши за прикрепване; езикът липсва, като цяло няма следи от износване.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.2.

Кат. № **545**
М: околностите на гр. Земен; ИМ Перник, инв. № AII5389.4.
О: Лята, бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане, едно от които отчупено; силни следи от износване, езикът липсва.

Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.1.

Кат. № **546**
М: София/ Сердика – амфитеатър.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето. Ажурна плочка.
Р: обща дълж. 6,05см, шир. на рамката 3,2 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 231, обр. 61.2.

Кат. № **547**
М: Неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Бронзова тока, отлята заедно с три масивни „уши" за прихващане на обратната страна. Ажурна плочка.
Р: обща дълж. 5,15 см, шир. на рамката 3,1 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, 2009 91, обр. 1.3

Кат. № **548**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова плочка от тока, част от рамката е отчупена, личи оформяне на улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,7 см, шир. на рамката 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6870.

Кат. № **549**
М: Ботево, Варненско, Хач борун кале.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за профилираното езиче; ажурна плочка, с три „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 4,7 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6933.

Кат. № **550**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; върху предната маст на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7409.

Кат. № **551**
М: Лозарево, общ. Сунгурларе, местн. Градището. Инв. № 199.
О: Бронзова, лята тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,45 см, деб. 0,25 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр.1.3; 2.3.

Кат. № **552**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане; езичето е със „зъбче" в средата.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7408.

Кат. № **553**
М: Пет Могили, Шуменско.
О: Бронзова тока, част от рамката липсва, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж .3,8 см, шир .2,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5718.

Кат. № **554**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 2,35 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10568.

Кат. № **555**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 293/ 2013 г.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане. Езичето е от желязо.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 3,05 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 351.

Кат. № **556**
М: Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен архитектурен комплекс", разкопки 1996 г.
О: Бронзова тока, лята, деформирана; върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5400.

Кат. № **557**
М: Видин, при изкопна работа за водопровод.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: шир. 2,9 см, дълж. 4,5 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.680-2.

Кат. № **558**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши" за прихващане.
Р: дълж. 5,2 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12554.

Кат. № **559**
М: При гр. Пещера – обходи 1958 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е

оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РАМ Пловдив, инв. № II 1453.

Кат. № **560**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум; инв. № III-1002.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; рамката е частично запазена, на обратната страна има три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,7 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.11.

Кат. № **561**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А4827.

Кат. № **562**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,85 см, шир. 2,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8708.

Кат. № **563**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, плочката е фрагментирана при ажурния отвор; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,35 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6535.

Кат. № **564**
М: Смолян – Окръжна Прокуратура.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна; лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,25 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Смолян, инв. № А01768.

Кат. № **565**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, ажурна, рамката е отчупена почти цялата; три „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10261.

Кат. № **566**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е наполовина отчупена; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимални дълж. 3,2 см, шир. 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9202.

Кат. № **567**
М: Пловдивско, частна колекция.
О: Бронзова непочистена отливка на тока; на обратната страна с три „уши“ за прихващане – не са пробити. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. От висококачествен бронз със сивозелена патина.
Р: дълж.4,05см, шир.2,85см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 258, обр. 88.2.

Кат. № **568**
М: Перник. Селище от римската и ранновизантийската епоха.
О: Бронзова тока с правоъгълна рамка, има улей за езичето, което липсва; върху плочката има украса “птиче око“. Ажурна плочка.
Р: не са посочени липсва и линеен мащаб.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119.4.

Кат. № **569**
М: Мартен, обл. Русе; гроб№ 49/2012г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с врязана украса „птиче око“; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 292

Кат. № **570**
М: м. „Шерба - Калето“, Варненско.
О: Бронзова тока, в предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна – три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,85 см, шир. на рамката 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: АМ Варна, инв. № II.7860.

Кат. № **571**
М: Тръница, Шуменско.
О: Бронзова тока. Фрагментирана ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10069.

Кат. № **572**
М: Алеково, Силистренско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Врязана украса „птиче око“.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.6.

Кат. № **573**

М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с „уши за прихващане; врязана украса от „птиче око“
Р: не са посочени (оразмерена с приблизителни дълж. 3,3 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, 38, табл. II.9

Кат. № **574**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2271.

Кат. № **575**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,05 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5293.

Кат. № **576**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата. Гроб 48, скелет З-И, по гръб, ръцете опънати до таза, черепът наклонен надясно. Токата е намерена под лявата тибиа. Инв. № 84
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, то е масивно, триъгълно профилирано, с подкривен връх. Ажурна плочка, на обратната страна има остатъци от три уши за прихващане.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 2,44 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8.29.

Кат. № **577**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна има три уши за прихващане.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Werner 1992, 592, Abb. 1.2.

Кат. № **578**
М: късноантичен некропол, край курорта Русалка, Каварненско. Гроб № 3, скелет на възрастен индивид, З-И, отклонение 10 градуса на север; положен по гръб, шийните прешлени, дясната ръка и стъпалните кости са отнесени от ерозията; лявата ръка е сгъната и положена върху корема. Няма друг инвентар.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, то излиза пред рамката; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Гатев 1998, 29, обр. 2.

Кат. № **579**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 969.

Кат. № **580**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова тока, рамката е отчупена в единия ъгъл, личи оформянето на улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6495.

Кат. № **581**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, рамката е отчупена в единия ъгъл, личи оформянето на улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8583.

Кат. № **582**
М: Арчар, Видинско.
О: фрагментирана бронзова тока.
Р: макс. дълж. 5,0 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 232, обр.62.2.

Кат. № **583**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5685.

Кат. № **584**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2268.

Кат. № **585**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5292.

Кат. № **586**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Идструм.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.

Р: дълж. 4,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.60.

Кат. № **587**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, почти цялата рамка е отчупена; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П:***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8769.

Кат. № **588**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,3 см, шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, без инв. №.

Кат. № **589**
М: Аканджиево, Пазарджишко – разкопки 1984 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Пазарджик, инв. № А4341.

Кат. № **590**
М: Арковна, Варненско, м. Калето.
О: Бронзова тока, рамката е частично запазена, ажурна плочка, на обратната страна има три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,3 см, шир. на запазената част от рамката 3,2 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6747.

Кат. № **591**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,8 см, шир. на рамката 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Ямбол, инв. № III 2921.

Кат. № **592**
М: Татул, обл. Кърджали – крепост.
О: Фрагмент от ажурна плочка на бронзова тока; с запазено едно „ухо“ за прихващане не обратната страна.
Р: запазена дължина 2,66 см, максимална шир. 2,6 см (според линейния мащаб).
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Овчаров, Коджаманова, Димитров, Стоименов, Лещаков 2009, 75, обр. 13.3.3.

Кат. № **593**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, фрагментирана, на обратната страна с едно запазено „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7505.

Кат. № **594**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Върху лицевата част на ажурната плочка при отливането са маркирани четири отвора, които не са почистени след това.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 262.

Кат. № **595**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Врязана украса „птиче око“.
Р: дълж. 5,15 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2269.

Кат. № **596**
М: Кюстендилско; инв. № ИМКн А III ОФ 333
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, ажурна плочка, на обратната страна има три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,93 см, шир. 2,3/ 2,5 см, деб. 0,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Спасов 2001, 49, табл. II.14.

Кат. № **597**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова тока, с правоъгълна рамка, с улей за езичето, което липсва; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.1.

Кат. № **598**
М: От иманяри.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № II 2298.

Кат. № **599**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“ – крепост Акра.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ на обратната страна.
Р: дълж. 4,95 см, шир. на рамката 3,25 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***

Кат. № **600**

М: Неизвестно.
О: тока от бял бронз; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 5,4 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, без инв. №.

Кат. № **601**
М: Шумен, м.Елдъз табия.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,75 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11141.

Кат. № **602**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,95 см, дълж. 3,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.64.

Кат. № **603**
М: Ветрен, обл. Силистра/ Тегулициум; инв. № III-1872
О: Бронзова тока, езичето липсва; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 3,1 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.10.

Кат. № **604**
М: Сваленик, Русенско. Укрепено селище.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена; ажурна плочка.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Върбанов, Драгоев 2012, 75, фиг. 11в.

Кат. № **605**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, върху рамката има улей за езичето, което е със „зъбче“ в основата и излиза пред рамката; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 5,3 см, шир. на рамката 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10901.

Кат. № **606**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, почти цялата рамка е отчупена; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 3,85 см, шир. при рамката 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10259.

Кат. № **607**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е отчупена; с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,5 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 786.

Кат. № **608**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 3,05 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7410.

Кат. № **609**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,75 см, шир. 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10566.

Кат. № **610**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: шир. 2,7 см, дълж. на плочката 3,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.59.

Кат. № **611**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2272.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е отчупена, но езичето е запазено.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,7 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева, 1993, табл. II.12.

Кат. № **612**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е отчупена, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.4.

Кат. № **613**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11232.

Кат. № **614**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; фрагментирана.
Р: максимални дълж.3,6 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 233, обр. 63.14.

Кат. № **615**
М: Неизвестно.

О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна рамка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,05 см, шир. 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, без инв. №.

Кат. № **616**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,75 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **617**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум; инв. № III-1709
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; рамката е отчупена, езичето липсва.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,6 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.12.

Кат. № **618**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е отчупена; с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,6 см, максимална шир. 2,8см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7423.

Кат. № **619**
М: Арчар, Видинско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 233, обр. 63.10.

Кат. № **620**
М: Кочово, Шуменско.
О: Бронзова тока, почти цялата рамка е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12219.

Кат. № **621**
М: Ботево, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,85 см, максимална шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6750.

Кат. № **622**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,65 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5687.

Кат. № **623**
М: н. Калиакра.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 3,2 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 233, обр. 63,15.

Кат. № **624**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5688.

Кат. № **625**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Разград, инв. № 5686.

Кат. № **626**
М: НАИМ София
О: Плочка от тока, ажурна; на обратната страна с „три“ уши за прихващане.
Р: дълж.см,шир.см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***

Кат. № **627**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Следите от счупване на рамката са добре изгладени, вероятно е използвана за апликация след счупването.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8770.

Кат. № **628**
М: Аксаково, Варненско, по склона на Михлюз кале.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, рамката е отчупена; с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7395.

Кат. № **629**
М: Рогачево, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8690.

Кат. № **630**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; горната част при отчупената рамка е загладена, вероятно е използвана след счупването за апликация; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.

Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,55 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5294.

Кат. № **631**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,85 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8709.

Кат. № **632**
М: Мировци, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Вероятно след отчупването на рамката е използвана за апликация, тъй като повърхността при отчупването е добре изгладена
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5749.

Кат. № **633**
М: Каварна/ НАР –„Яйлата“, разкопки 1982 г., кв. Р8/54.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4510.

Кат. № **634**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,45 см, максимална шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7498.

Кат. № **635**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,7 см, макс. шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Ямбол, инв. № 3464.

Кат. № **636**
М: Варна – Джанавар тепе, под базиликата (откупка).
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7146.

Кат. № **637**
М: околности на гр. Земен; ИМ Перник, ивн.№ АII5391.
О: Лята, бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна е имало три „уши“ за прихващане, едно от които е отчупено; слаби следи от износване.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 399, обр. 2.1.

Кат. № **638**
М: Поп Русаново, Силистренско
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.7.

Кат. № **639**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,85 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7504.

Кат. № **640**
М: Калиакра.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл439.

Кат. № **641**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; фрагментирана; две запазени „уши“ за прихващане на обратната страна, третото вероятно е в липсващата част.
Р: дълж. 4,0 см, максимална шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6377.

Кат. № **642**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, ажурна, с украса от „птиче око“; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 3,1 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, без инв. №.

Кат. № **643**
М: Калиакра.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Украса с „птиче око“.
Р: дълж. 5,3 см, шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл449.

Кат. № **644**
М: Калиакра, разкопки 1979 г., обект 4, кв.202.
О: Бронзова тока, голяма част от рамката е отчупена; ажурна плочка, на обратната страна с „уши“ за прихващане. Украса с „птиче око“.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл153.

Кат. № **645**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, почти цялата рамка е отчупена, украса от „птиче око“; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.

Р: дълж. на плочката 3,95 см, максимална шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10258.

Кат. № **646**
М: Варна – м.“Шерба“, калето.
О: Бронзова тока, рамката е наполовина отчупена; допълнителна украса от „птиче око“; ажурна плочка с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 3,7 см, максимална шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7213.

Кат. № **647**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане (пробити). Допълнителна врязана украса – „птиче око“. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 4,35 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10570.

Кат. № **648**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; с врязана украса от „птиче око“; отливката не е добре почистена; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 283.

Кат. № **649**
М: Голеш, Силистренско
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Врязана украса „птиче око“.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,65 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.8.

Кат. № **650**
М: Варненско: селище в подножието на Крумово кале, в посока към м.“Трите воденици“.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; допълнителна украса с „птиче око“; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,65 см, макс. шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9294.

Кат. № **651**
М: Свищов/ Нове; ИМ Свищов, инв. № 89
О: Бронзова, лята тока, ажурна плочка. Украса с врязани концинтрични кръгове и „птиче око“.
Р: 5,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. III.13; Gencheva 2012, 60, № 146.

Кат. № **652**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, рамката е деформирана и спукана в единия ъгъл; езичето е профилирано, по-тънко в предната част; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 3,65 см, максимална шир. на рамката 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9200.

Кат. № **653**
М: Северци, Крушарско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, фрагментирана; на обратната страна са запазени са две „уши“ за прихващане, но вероятно са били три (едно в липсващата част).
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2443.

Кат. № **654**
М: Северци, Крушарско, в АМ Добрич, инв. № Аа2385
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; фрагментирана; с две запазени „уши“ за прихващане на обратната страна, третото вероятно е в отчупената част.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,4 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. III.10.

Кат. № **655**
М: Варна – м.“Шерба“.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,7 см, максимална шир. 3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6915.

Кат. № **656**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; допълнителна украса от „птиче око“; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимални дълж. 4,3 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6298.

Кат. № **657**
М: Варна – Джанавар тепе, под базиликата (откупка).
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, то има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,45 см, шир. на рамката 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7185.

Кат. № **658**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,75 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13040.

Кат. № **659**

М: Плиска.
О: Плочка от тока, ажурна.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Varsik 1992, Taf. III.8.

Кат. № **660**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, фрагментирана; ажурна плочка, на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане, третото вероятно е в отчупената част.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,35 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8772.

Кат. № **661**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2271.
О: Бронзова тока, ажурна плочка.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 2,7 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. II.6.

Кат. № **662**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1241.

Кат. № **663**
М: Могила, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,65 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5490.

Кат. № **664**
М: СИ България.
О: ***Бронзова*** плочка от тока, ажурна; фрагментирана; вероятно с три „уши“ за прихващане на обратната страна, запазени са две от тях.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10266.

Кат. № **665**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2273.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,5 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. II.3.

Кат. № **666**
М: Черноморец, м. Червенка, н. Хрисосотира; вътрешно лице на СИ крепостна стена; сондаж 30/ 2015г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,15 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Христов 2015а, 128, обр. VII.20, 20а.

Кат. № **667**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,15 см, шир. 3,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **668**
М: Арковна, Варненско – калето.
О: ***Бронзова*** тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,9 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6890.

Кат. № **669**
М: Пет могили, Шуменско
О: Бронзова тока, почти цялата рамка липсва; на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане, но вероятно са били три. Украса с „птиче око“.
Р: дълж. на плочката 3,7 см, шир. 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9977.

Кат. № **670**
М: Осеново, Варненско, Гробница № 2.
О: Бронзова тока, рамката е със скосени ръбове по периферията и с оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна. Езичето е с масивно „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 4,55 см, шир. на рамката 3,05 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7357.

Кат. № **671**
М: Несебър. Некропол, от разрушен гроб/ 2010 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; езичето е от желязо, корозирало, с масивно „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,75 см, шир. на рамката 3,05 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, ПИ№ 1.

Кат. № **672**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, фрагмент; ажурна плочка, на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,3 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11341.

Кат. № **673**
М: м.“Калето“ между селата Вътроп и Държаница, Видинско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; врязяна украса от „птиче око“ върху ажурната плочка и рамката; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 3,3 см, дълж. 6,1 см.

Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.50.

Кат. № **674**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,9 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Хараламбиева 1993, 39, табл. III. 11; РИМ Русе, инв. № 914.5.

Кат. № **675**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзов фрагмент от плочка за тока, ажурна; на обратната страна с запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,7 см
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 534.

Кат. № **676**
М: Арковна, Варненско, калето.
О: Бронзов фрагмент от плочка на тока или апликация; запазено едно „ухо“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,7 см.
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр.80.10; АМ Варна, инв. № II.9279.

Кат. № **677**
М: Плевен. Некрополът в местн. Кайлъка.
О: Бронзова тока, ажурна плочка.
Р: не са посочени
Д: втора четвърт на VI – началото на VII в.
П: Станчев, Чангова, Петков, 1961, 34, обр. 2.10.

Кат. № **678**
М: южно от Дуранкулак, Шабленско; в РИМ Добрич, инв. № Аа2366
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена. С три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,3 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. I.6.

Кат. № **679**
М: Плевен. Некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,7 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Табакова-Цанова 1981, 145, обр. 8.31.

Кат. № **680**
М: Абрит, Добричко; в РИМ Добрич, без инв. №.
О: Бронзова тока, рамката е правоъгълна и заоблена, изглежда оформена като от 10 различни по форма и големина зърна, в предната част на плочката има врязана украса от “птиче око“; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. I.7.

Кат. № **681**
М: ОИМ Велико Търново, усл. № 67.
О: Бронзова лята тока, патинирана; врязана украса “птиче око“; на обратната страна с „три“ уши за прихващане;
Р: дълж. 5,4 см, шир. 2,8 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **682**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, лята; врязана украса с „птиче око“; върху рамката е оформен улей за масивното езиче; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Деформирана.
Р: дълж. 4,85 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1183.

Кат. № **683**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; с врязана украса от „птиче око“; на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане, третото вероятно е било разположено в липсващата част.
Р: дълж. 3,8 см, максимална запазена шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10272.

Кат. № **684**
М: Долни чифлик, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, врязана украса с „птиче око“; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,6 см, максимална шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7402.

Кат. № **685**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. на рамката 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 1311.

Кат. № **686**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10765.

Кат. № **687**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; две „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: дълж. 2,9 см, шир. на рамката 2,15 см.

Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8509.

Кат. № **688**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, което вероятно е било от желязо (силно корозирала част от него е запазена в отвора на плочката); две „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: дълж. 2,8 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8503.

Кат. № **689**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11233.

Кат. № **690**
М: Шумен, м.Елдъз табия
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е от желязо, със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11136.

Кат. № **691**
М: Скакавица, Кюстендилско. Откупка.
О: Бронзова тока; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане
Р: дълж. 3,1см, шир. на рамката 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-510б.

Кат. № **692**
М: Ветрен, Силистренско
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.9.

Кат. № **693**
М: Разград/ Абритус - сондаж пред източната крепостна стена и северно от кула 13 на Абритус; разкопки 2008 г.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, което е със „зъбче“ в основата; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6377.

Кат. № **694**
М: м.„Джанавара“, край Варна.
О: Бронзова тока, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Минчев, Тенекеджиев 2011, 247, обр. 3.

Кат. № **695**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане (едното отчупено).
Р: дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 317.

Кат. № **696**
М: Градешница, Врачанско, м. “Калето“.
О: Сребърна тока, с масивно езиче, вероятно има “зъб“ в основата си и вероятно с „уши“ за прихващане на обратната страна (липсва описание).
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Въжарова 1965, 236, обр. 7.

Кат. № **697**
М: неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Бронзова тока; на обратната страна има „уши“ за прихващане.
Р: обща дълж. с езичето 2,9 см, шир. 2,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.5.

Кат. № **698**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, в предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна – две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. на рамката 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9704.

Кат. № **699**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; плочката е с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, шир. на рамката 2,25 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 4593.

Кат. № **700**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей зя езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане; езичето е профилирано, с подвит връх и “зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,2см, шир. на рамката 2,4 см, деб. 0,4 см, дълж. на езичето 1,9 см, деб. на езичето 0,2 х 0,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 978.

Кат. № **701**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, с медно езиче; две „уши“ за прихващане на обратната страна. Врязана украса

„птиче око“ върху плочката.
Р: дълж. 2,5 см, шир. на рамката 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна - експозиция 09. 2013 г.

Кат. № **702**
М: Смядово.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Врязана украса – „птиче око“ и триъгълник под отвора за езичето.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8340.

Кат. № **703**
М: Руйно, Силистренско
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.10.

Кат. № **704**
М: Омурташко, случайна находка.
О: Бронзова тока, с фрагментирана рамка.
Р: обща запазена дълж. 3,2см, запазена максимална шир. на рамката 2,6 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 226, обр. 56.5.

Кат. № **705**
М: Неизвестно.
О: Сребърна тока, лята; на обратната страна с два шипа за прихващане.
Р: дълж. 2,85 см, шир.1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2447.

Кат. № **706**
М: Видинско, вероятно Арчар, случайна находка.
О: Бронзова тока, с оформен върху рамката улей за езичето.
Р: обща дълж. 3,6 см, шир. на рамката 2,3 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 226, обр. 56.3.

Кат. № **707**
М: Абрит, Добричко; РИМ Добрич, инв. № Аа2370.
О: Бронзова тока, на обратната страна на плочката с две „уши“ за прихващане; езичето е плоско.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. III.3.

Кат. № **708**
М: Белене.
О: Бронзова тока, на обратната страна на плочката има „ухо“ за прихващане; езичето е с подвит връх и “зъб“ в основата си.
Р: обща дълж. 2,6 см, шир. на рамката 1,9 см, деб. 0,2 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 873.3.

Кат. № **709**
М: Малево, Хасковско. ИМ Хасково, инв. № А3793.
О: Сребърна лята тока, на обратната страна са припоени две „уши“ за прихващане от сребърна тел. Езичето е с извит връх, върху предната част на рамката е оформен улей за него.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг. 3.2.

Кат. № **710**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Част от езичето (от желязо и корозирало) е запазено в отвора за него.
Р: дълж. 2,45 см, шир. на рамката 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 1312.

Кат. № **711**
М: Симеоновград, м.“Асара“ (антична Константция). ИМ – Хасково, инв. № А2271.
О: Лята бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг. 3.3.

Кат. № **712**
М: Радомирско, вероятно от околностите на с. Извор.
О: Лята бронзова тока; на обратната страна две „уши“ за прихващане, едно от които е отчупено.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 388, обр. 1.6.

Кат. № **713**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока, върху плочката има украса от „птиче око“.
Р: обща дълж. 3,1 см, шир. на рамката 2,05 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.5.

Кат. № **714**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока. На обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: обща дълж. 2,85 см, шир. на рамката 2,1 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.4.

Кат. № **715**
М: Видинско, вероятно Арчар, случайна находка.
О: Бронзова тока, с оформен върху рамката улей за езичето
Р: обща дълж. 3,7 см, шир. на рамката 2,8 см (според

линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 226, обр. 56.4.

Кат. № **716**
М: Кичево, Варненско.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимална дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9285.

Кат. № **717**
М: Оногур, Тервелско; РИМ Добрич, инв. № Аа 2647.
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена, на обратната страна на плочката с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. II.2.

Кат. № **718**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2369.

Кат. № **719**
М: Карнобат, Бургаско. Некропол в м. Бадъ-бунар, гроб 5.
О: Бронзова тока; на обратната страна с „ухо“/ „уши“ (?).
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Велков 2009, 156, обр. 3.1.

Кат. № **720**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока; на обратната страна с „ухо“/ „уши“ (?).
Р: обща дълж. с езичето 3,1см, шир. на рамката 2,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.3.

Кат. № **721**
М: Старо село, Сливенско. Откупка.
О: Бронзова тока, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Сливен, инв. № 1979а.

Кат. № **722**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7472.

Кат. № **723**
М: Алфатар, м.Караула.
О: Бронзова тока. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,0 см, шир. на рамката 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Дулово; инв. № 712.

Кат. № **724**
М: Рупките, Чирпанско; гроб № 2.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; вероятно с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. на рамката 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.18.

Кат. № **725**
М: Варненско.
О: Бронзова токичка, на обратната страна на плочката с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, шир.на рамката 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9182.

Кат. № **726**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с две„уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,25 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4799.

Кат. № **727**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6379.

Кат. № **728**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7416.

Кат. № **729**
М: Поляците, Варненско – от калето.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,25 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6811.

Кат. № **730**
М: Красен, Панагюрско, некропол № 3, гроб 148.

О: Бронзова тока; на обратната страна на плочката с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Григоров 2010, табло 9. I-648.

Кат. № **731**
М: Калиакра.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. Езичето е с триъгълно сечение, подвит над рамката връх и „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл424.

Кат. № **732**
М: Вуково, Дупнишко; откупка.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. Езичето е с триъгълно сечение и изтънява към върха.
Р: дълж. 2,2 5см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-417а.

Кат. № **733**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: запазена дълж. 2,5см, запазена шир. на рамката 2,1 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.6.

Кат. № **734**
М: Черенча, м.Фисъка, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9201.

Кат. № **735**
М: Дарение в НАМ – София, от Шуменско.
О: Бронзова лята тока, с лировидна ажурна плочка; между плочката и рамката има врязани линии; езичето е с триъгълно сечение, върхът му е подвит, а в основата си има правоъгълен “зъб“; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,3 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Гатев 1997, 366, табл. II.9.

Кат. № **736**
М: Пловдив, разкопки 1975 г.
О: Бронзова тока; езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата и силно извит над рамката връх; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,5 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № II 371.

Кат. № **737**
М: Ветрен, Силистренско
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е било от желязо, сега отчупено и корозирало в отвора на плочката.
Р: дълж. 2,9 см, шир.1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.11.

Кат. № **738**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; с врязана украса „птиче око“; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж.2,5см, шир. 2,1см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10265.

Кат. № **739**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, запазена е малка част от рамката; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10569.

Кат. № **740**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11344.

Кат. № **741**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **742**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то излиза пред рамката и има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 3,65 см, шир. на рамката 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6730.

Кат. № **743**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката има улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,45 см, шир. на рамката 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10007.

Кат. № **744**
М: Шумен, м. Москов табия.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката има улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12461.

Кат. № **745**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката има улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7412.

Кат. № **746**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6378.

Кат. № **747**
М: Нос „Св. Атанас“, Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, оформен е лек улей за езичето върху предната част на рамката; езичето има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Йотов 2013, 437, рис. 11.

Кат. № **748**
М: на разклона от Добрич за с. Одърци.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. на рамката 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7476.

Кат. № **749**
М: Рупките, Чирпанско - некропол.
О: Бронзова тока; езичето е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 227, обр. 57.12.

Кат. № **750**
М: Аспарухово, Варненско. Крепост в м.“Велча баир“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0350.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна; езичето е с правоъгълно сечение.
Р: дълж. 3,5 см, шир .2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Лазаров 2001, 158, обр. 129.

Кат. № **751**
М: РИМ Добрич, инв. № Ас1809
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 3,0 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева, 1993, табл. III.5.

Кат. № **752**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7291.

Кат. № **753**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, максимална шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6656.

Кат. № **754**
М: Черни връх, Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, запазено езиче; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10037.

Кат. № **755**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2275.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева, 1993, табл. III.1.

Кат. № **756**
М: Долище, Варненско.
О: Бронзова тока, рамката е наполовина отчупена; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9148.

Кат. № **757**
М: преди Калиманци, Варненско.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена, оформен е улей за езичето върху предната част; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8823.

Кат. № **758**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то излиза пред рамката и има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 3,5 см, шир. на рамката 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8505.

Кат. № **759**
М: Пчелник, Добричко, в РИМ Добрич, инв. № 2296.
О: Бронзова тока, езичето липсва; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,2 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. III.6.

Кат. № **760**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4457

Кат. № **761**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10572.

Кат. № **762**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,55 см, шир. на рамката 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Ямбол, инв. № III 2690.

Кат. № **763**
М: Единаковци, Шуменско
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане; езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9150.

Кат. № **764**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,1 см, шир. на рамката 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7132.

Кат. № **765**
М: Дебелт, Бургаско; НАР Деултум, разкопки 2015 г. – ЦФЗ, кв.С2.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,25 см, шир. на рамката 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 37.

Кат. № **766**
М: Дебелт, Бургаско; НАР Деултум, разкопки 2015 г. – ЦФЗ, кв.С4.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,15 см, шир. на рамката 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 22.

Кат. № **767**
М: Тъкач, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, то е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане,.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7407.

Кат. № **768**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура, некропол.
О: Бронзова тока; езичето е със „зъбче“ в основата; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,3 см, шир. на рамката 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 227, обр.57.11.

Кат. № **769**
М: Сливен – разкопки в м. „Хисарлъка“ 1987 г.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. Езичето е със „зъбче“ в основата
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Сливен инв. № 1495а.

Кат. № **770**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7413.

Кат. № **771**
М: Оногур, Добричко.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2296.

Кат. № **772**
М: Кичево, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,25 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7606.

Кат. № **773**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8778.

Кат. № **774**
М: Варна.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна, едното е отчупено.
Р: дълж. 2,95 см, шир. на рамката 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.5618.

Кат. № **775**
М: Голям Извор, Хасковско.
О: Бронзова тока.
Р: обща дълж. 3,35см, шир. на рамката 2,2 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 194, фиг. 1.1.

Кат. № **776**
М: Драгоево, Шуменско, м. Къщята.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8710.

Кат. № **777**
М: Черни връх, Шуменско
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10038.

Кат. № **778**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7415.

Кат. № **779**
М: Бургаски минерални бани/ Акве Калиде.
О: Бронзова тока, ажурна плочка на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов, Димитрова 2014, 20, обр.1а; 2а.

Кат. № **780**
М: ОИМ Велико Търново, усл. № 84А.
О: Бронзова лята тока; патинирана, с налепи; ясна и отчетлива форма; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **781**
М: Сливен – разкопки в м. „Хисарлъка“.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Сливен инв. № 2258а.

Кат. № **782**
М: Китен, калето.
О: Бронзова тока, малка част от рамката е запазена; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 2,4 см, максимална шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7113.

Кат. № **783**
М: ИМ Дулово; инв. № 444
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане (отчупени).
Р: дълж. 2,2 см, макс. шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **784**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5683.

Кат. № **785**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, част от рамката липсва; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж.3, 85 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11354.

Кат. № **786**
М: РПУ – Казанлък.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, запазено е езичето, то е с триъгълно сечение и правоъгълно „зъбче“ в основата; на обратната страна с две „уши“ за

прихващане.
Р: дълж. на плочката 2,3 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № Сп.ф.Сз 65.

Кат. № **787**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, фрагментирана ажурна плочка; на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7495.

Кат. № **788**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум; инв. № III-1001
О: Бронзова плочка от тока, част от рамката е запазена; на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,7 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.8.

Кат. № **789**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова тока, езичето има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 3,2 см, шир. на рамката 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7420.

Кат. № **790**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Йотов 2013, 437, рис.11.

Кат. № **791**
М: На разклона от Добрич за с. Одърци.
О: Бронзова тока; езичето има „зъбче“ в основата; ажурна плочка, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, шир. на рамката 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7475.

Кат. № **792**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, почти цялата рамка е отчупена. Две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимални - дълж. 2,85 см, шир. 2,2см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1313.

Кат. № **793**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7416.

Кат. № **794**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, загатнат е улей за езичето върху предната част на рамката; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 869.

Кат. № **795**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4800.

Кат. № **796**
М: Ветрен, Силистринско/ Тегулициум; инв. № III907
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.7.

Кат. № **797**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8771.

Кат. № **798**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“ – крепост Акра.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с две „уши“ на обратната страна.
Р: дълж. 3,6 см, шир. на рамката 2,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **799**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура, некропол.
О: Бронзова тока; езичето е със „зъбче“ в основата; на обратната страна, вероятно с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,6 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 227, обр. 57.13.

Кат. № **800**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с две „уши“ за привхащане.
Р: дълж. 3,85 см, шир. на рамката 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10458.

Кат. № **801**
М: Устрен, обл. Кърджали / средновековна крепост Устра.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; на обратната

страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. на плочката 2,3 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 11875.

Кат. № **802**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 2,5 см, максимална шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6677.

Кат. № **803**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,75 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 238.

Кат. № **804**
М: Омарчево, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11040.

Кат. № **805**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,6 см, шир. на рамката 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **806**
М: Окорш, Силистренско
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.12.

Кат. № **807**
М: Шуменско.
О: Бронзова тока, фрагментирана рамка; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,95 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10575.

Кат. № **808**
М: Драгоево, Шуменско, м.Убития турчин.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7417.

Кат. № **809**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена. На обратната страна с три „уши“ за прихващане, едното отчупено.
Р: обща дълж. с езичето 3,7 см, запазена шир. на рамката 2,2см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.8.

Кат. № **810**
М: Откупка
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5289.

Кат. № **811**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,34 см, макс. шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6323.

Кат. № **812**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2274.
О: Бронзова тока, част от рамката е отчупена, езичето липсва.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. III.2.

Кат. № **813**
М: Алеково, Силистренско
О: Бронзова тока, ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.13.

Кат. № **814**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; ажурна плочка, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4798.

Кат. № **815**
М: Дренково, Благоевградско; от помещение с колективна монетна находка (Юстин II и София).
О: Бронзова тока, фрагментирана рамка.
Р: обща запазена дълж. 3,45см, максимална запазена шир. 2,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 227, обр. 57.3.

Кат. № **816**
М: Варненско, случайна находка, в АМ Варна.
О: Бронзова тока. Върху предната част на рамката е

оформен улей за езичето. Вероятно на обратната страна има „уши“ за прихващане.
Р: максимална дълж. 2,0 см, шир. на рамката 1,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.8.

Кат. № **817**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова тока, върху рамката са оформени улеи за езичето, при основата и върха му; върху плочката има врязани напречни линии и надлъжни насечки в нейния заден край; езичето има „зъбче“ в основата; две „уши“ за прихващане на обратната страна;
Р: обща дълж. 2,5 см, шир. на рамката 1,95 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, АМ Варна, инв. № II.7425.

Кат. № **818**
М: Котел, „Римското кале“; в частна колекция.
О: Бронзова тока, отлята заедно с две „уши“ за прихващане на обратната страна, запазени само в основата си. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: обща дълж. с езичето 2,7 см, шир. на рамката 2,3 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.7.

Кат. № **819**
М: Оризово, Старозагорско, могилен некропол, разкопки 1945 г.
О: Бронзова тока, с две „уши“ на обратната страна за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. на рамката 2,05 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Цончев 1948, 24, обр. 14.

Кат. № **820**
М: Котел, „Римското кале“; в частна колекция.
О: Бронзова, лята тока, на обратната страна с две масивни „уши“ за прихващане отляти заедно с токата.
Р: обща дълж. 2,2 см, шир. на рамката 2,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.6.

Кат. № **821**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; върху плочката има врязани напречни линии и надлъжни насечки в нейния заден край; две „уши“ за прихващане на обратната страна;
Р: дълж. 2,5 см, шир. на рамката 2,0 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7706.

Кат. № **822**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, рамката е В-образна по външният си контур и правоъгълна по вътрешният; има улей за езичето, то е профилирано, с подвит и заострен връх, излизащ пред рамката и “зъбче“ в основата си; на обратната страна на плочката с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. на плочката 1,4 см, шир. на рамката 2,3 см, езиче 1,8 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 522.

Кат. № **823**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с „уши“ за прихващане. В задния край на плочката има врязани насечки, а над тях врязана линия. Езичето е с триъгълно сечение и „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 2,85 см, шир. на рамката 2,65 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4806.

Кат. № **824**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, върху рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,74 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1001.

Кат. № **825**
М: Пловдив. Гроб № 6, от Източния некропол на Филипопол; намерена с още две токи (*кат. № 469, 1121*).
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка; езичето вероятно е с подвит връх и “зъб“ в основата си; в задната част на плочката има врязани прави и зиг-заг линии (според илюстрацията, липсва описание в текста на публикацията).
Р: не са посочени.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Bospatcieva 1998, 153, tabl. 6E.

Кат. № **826**
М: Неново, Варненско; АМ Варна, инв. № 7012.
О: Бронзова тока. Върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: дълж.3,0 см (с езичето), шир.на рамката 3,6 см(според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.2.

Кат. № **827**
М: НАР – „Яйлата“, разкопки 1981г., гробница № 1.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. В задния край на плочката има врязани насечки. Езичето има „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 3,0 см, шир. на рамката 2,65см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4502.

Кат. № **828**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; върху лицевата страна на плочката има врязана украса от „птиче око“ и насечки по края; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,55 см.

Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1159.

Кат. № **829**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 857/ 2009 г.
О: Бронзова тока, плочката е украсена с врязвания в долната си част и „птиче око“; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. на рамката 2,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, ПИ№ 197.

Кат. № **830**
М: Созопол, некропол на о-в „Св.Кирик“, гроб 23 (разкопки 2009 г.).
О: Бронзова тока. Езичето е със „зъбче“ в основата; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. Напречни врязвания в задния край на плочката и украса „птиче око“ върху плочката под езичето.
Р: обща дълж. с езичето 2,7 см, шир. на рамката 2,55 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.11.

Кат. № **831**
М: Созопол, некропол на о-в „Св. Кирик“, гроб 23 (разкопки, 2009).
О: Бронзова тока. Езичето е със „зъбче“ в основата; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето. Напречни врязвания в задния край на плочката и украса „птиче око“ върху плочката под езичето.
Р: обща дълж. 3,0 см, шир. на рамката 3,2 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.14.

Кат. № **832**
М: Белене.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, то е масивно и заоблено, със “зъбче“ в основата; върху плочката има украса “птиче око“, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. на плочката 1,6 см, шир. на рамката 2,8 см, дълж. на езичето 1,8 см, деб. на езичето 0,04см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 873.2.

Кат. № **833**
М: Несебър, некропол при базилика „Света Богородица Елеуса“
О: Бронзова тока, с кръстовидна плочка. На обратната страна с „ухо“/ “уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,1 см, шир. на рамката 2,95 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2009, 93, обр. 3.

Кат. № **834**
М: Созопол, некропол на пл. Хан Крум. Гроб № 238/ 2012г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с едно „ухо“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир. на рамката 2,25 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **835**
М: Мировяне, Софийско. Обект римска вила.
О: Бронзова тока, езичето е силно извито, със „зъбче“ в основата; на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане със запазена метална втулка в него.
Р: дълж.3,05 см, шир. на рамката 1,85 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **836**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 60/ 2009г. (под лявата част на таза на дете). ПИ№ 378.
О: Бронзова тока, рамката почти цялата е отчупена; на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане.
Р: запазена дълж. 1,9 см, запазена шир. на рамката 1,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 235, обр. 65.4.

Кат. № **837**
М: Созопол, некропол на пл. Хан Крум. Гроб № 36/ 2012 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с едно „ухо“ на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, шир.на рамката 2,3 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **838**
М: Видинско.
О: Бронзова тока; почти цялата рамка е отчупена. Езичето е запазено, със „зъбче“ в основата. Плочката е украсена с „птиче око“.
Р: запазени: дълж. 2,7 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 235, обр. 65.6.

Кат. № **839**
М: Балчик, некропол № 3, гроб № 185/ кремация.
О: Бронзова тока, прихващането изглежда е с нитове (според илюстрацията). Върху лицевата страна на плочката има врязяна украса „птиче око“.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Дончева-Петкова 2010, обр. 2.2.

Кат. № **840**
М: Одърци, Добричко; в музей-Добрич, инв. № 2468
О: Бронзова тока, рамката е елипсовидна и по-широка от плочката, езичето е многостенно и излиза пред рамката.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,6 см
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. I.1.

Кат. № **841**
М: Войниково, Тервелско; в ИМ Добрич, без инв. №.

О: Бронзова тока, рамката е елипсовидна и по-широка от плочката, езичето излиза пред рамката.
Р: не са посочени.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. I.3.

Кат. № **842**
М: Ботево, Варненско, м."Хач борун кале".
О: Бронзова тока, две „уши" за прихващане на обратната страна. Езичето е със „зъбче" в основата.
Р: дълж. 3,65 см, шир. на рамката 1,5 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6737.

Кат. № **843**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова тока, рамката е частично запазена, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. на рамката 1,6 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10460.

Кат. № **844**
М: ИМ Дулово; инв. № 718.
О: Бронзова тока; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Езичето е с триъгълно сечение и „зъбче" в основата.
Р: дълж. 3,7 см, шир. на рамката 1,6 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **845**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзова тока, две „уши" за прихващане на обратната страна. Езичето е със „зъбче" малко над основата.
Р: обща дълж. 4,45 см, шир. на рамката 1,65 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6891.

Кат. № **846**
М: Китен.
О: Бронзова тока; езичето е със „зъбче" в основата; две„уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 1,5 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6989.

Кат. № **847**
М: Могила, Шуменско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Характерната за типа „гайка" в края на плочката е отчупена.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 1,6 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5504

Кат. № **848**
М: Стара Загора, УПИ VIII 3524, кв.66, ул. Х. Д. Асенов" 108; кв.С1 разкопки 2012 г.
О: Бронзова тока, гайката в задната част на плочката е отчупена; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Езичето е със „зъбче" над основата.
Р: дълж. 3,7 см, шир. на рамката 1,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2877.

Кат. № **849**
М: Карнобат, Бургаско. Некропол в м. Бадъ-бунар, находка от гроб.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Плочката завършва с правоъгълна „гайка". Езичето е с извит над рамката връх и „зъбче" в основата.
Р: дълж. 4,5 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Велков 2009, 156, обр. 3.2.

Кат. № **850**
М: Созопол – „Свети Кирик" - Гроб № 15/ 2009 г.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Плочката завършва с правоъгълна „гайка". Езичето е с извит над рамката връх и „зъбче" в основата.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 1,85 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 237, обр. 67.11.

Кат. № **851**
М: Голям Извор, Хасковско.
О: Бронзова тока. Плочката завършва с правоъгълна „гайка".
Р: дълж. 4,1 см, шир. на рамката 1,6 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 194, фиг. 1.2

Кат. № **852**
М: Поручик Чунчево, Каварненско; в РИМ Добрич, инв. № Аа2435
О: Бронзова плочка от тока, рамката е отчупена; на обратната страна е запазено едно „ухо" за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 1,6 см
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. I.2.

Кат. № **853**
М: Аврен, Варненско, до стопанския двор.
О: Бронзова тока, рамката е частично запазена, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Езичето е със „зъбче" в основата.
Р: запазена дълж. без езичето 2,9 см, шир. 1,35 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7786.

Кат. № **854**
М: Руйно, Силистренско
О: Бронзова тока, голяма част от рамката липсва; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Езичето е с триъгълно сечение и „зъбче" в основата.
Р: обща дълж. 4,3 см, шир. при рамката 1,65 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.14.

Кат. № **855**
М: ИМ Дулово; инв. № 716

О: Бронзова тока, фрагментирана; на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,45 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **856**
М: Дебелт, Бургаско; НАР Деултум, разкопки 2015 г. – ЦФЗ, кв.С2.
О: Бронзова тока; „гайката“ в края на плочката е отчупена, две „уши“ за прихващане на обратната страна; езичето е от желязо и е силно корозирало.
Р: дълж. 3,9 см, шир. на рамката 1,65 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 31.

Кат. № **857**
М: Варна.
О: Бронзова тока, езичето има „зъбче“ в основата си; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. 4,1 см, максимална на рамката шир. 4,1 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6095.

Кат. № **858**
М: Аврен, Варненско, Авренско кале.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. „Гайката“ в долната част на плочката е отчупена.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 3,65 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8889.

Кат. № **859**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е плоско, с правоъгълно сечение и „зъбче“ в основата.
Р: дълж. на рамката 1,95 см, шир. на рамката 4,25 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.15.

Кат. № **860**
М: некропол на н. Калиакра; извън гробовете.
О: Рамка от тока, оформен е улей за езичето върху рамката и отвор за него в задната част.
Р: не са посочени
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. I.5; Бобчева 1978, табл. XVII.а; Джингов 1979, 38, обр. 41.

Кат. № **861**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова тока, част от плочката е отчупена; езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: максимални - дълж. 2,8 см, шир. 4,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1310.

Кат. № **862**
М: Семчиново, Пазарджишко.
О: Бронзова тока; на обратната страна с две „уши“ за прихващане; плочката завършва с правоъгълна „гайка“.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 3,4 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Велков 1930/31, 313, обр. 20.

Кат. № **863**
М: Поморие, м. Палеокастро; преотложена находка в средновековен пласт, разкопки 2008 г.
О: Бронзова тока. Симетрично от двете страни на рамката има продължения оформени в животински глави. Гайката в края на плочката е отчупена. На обратната страна има шипове или „уши“ за прихващане.
Р: не са посочени, оразмерена приблизително; дълж. 3,7 см, шир. на цялата рамка 3,5 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 235, обр. 65.17.

Кат. № **864**
М: Несебър, гроб от некропола на Месембрия, намерени са и глинени позлатени перли и 9 костени пръчици с дупки, вероятно с тънка тел към тях са били прикачени перлите, за огърлица.
О: Бронзова лята тока, плочката е украсена с две врязани спирали; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,7 см
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Кацаров 1932, 286, обр. F.

Кат. № **865**
М: Варна / Одесос.
О: Бронзова тока. Рамката е деформирана; плочката е украсена с две врязани спирали; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: не са посочени.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Кузов 2007, 35, обр. 2а,б,в.

Кат. № **866**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 52/ 2009 г. (в областта на скелет 1 – детски). ПИ№ 357.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е с извит над рамката връх, с триъгълно сечение; в основата има „зъбче“,
Р: дълж. 3,6см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234, обр. 64.11.

Кат. № **867**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 30/ 2009 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Езичето е с извит над рамката връх, с триъгълно сечение; в основата има „зъбче“,
Р: ≈дълж. 3,6см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234, обр. 64.10.

Кат. № **868**
М: Неизвестно.
О: Фрагментирана бронзова тока, почти цялата плочка е отчупена.

Р: запазена дълж. 2,85 см, шир. на рамката 3,3 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **869**
М: Несебър.
О: Бронзова тока, част от езичето е огънато; върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. на рамката 2,8 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 35, обр. 29; Даскалов 2012, 234, обр. 64.3.

Кат. № **870**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, гроб № 215/ 2012 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,55 см, шир. на рамката 3,15 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **871**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, гроб № 269/ 2012 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,65 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **872**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, Кв. B7, в насип, дълб. 5,55м, разкопки 2011 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ на обратната страна.
Р: дълж. 4,6 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **873**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, Кв. D6, източно от църквата, гроб № 275 (детски)/ 2012г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,6 см, шир. на рамката 3,25 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **874**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, Кв. D6, източно от църквата, гроб № 276 (детски)/ 2012 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **875**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 62/ 2009г. (в областта на таза). В същия гроб и силно корозирала, трапецовидна рамка от тока, от желязо.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,6 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 413.

Кат. № **876**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, Кв. D6, източно от църквата, разкопки 2012 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,55 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **877**
М: Созопол – „Свети Кирик“ - Гроб № 30/ 2009г. (върху сакралната кост, до дясната тазобедрена става).
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Без видими следи от износване.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,1 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 243.

Кат. № **878**
М: Созопол, некропол на о-в „Св.Кирик“, гроб 15 (разкопки 2009).
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: дълж. без езичето 4,2 см, шир. на рамката 3,0 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234,обр. 64.2.

Кат. № **879**
М: Созопол – „Свети Кирик“ - Гроб № 15/ 2009 г. (под кръстосаните пръсти на ръцете).
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,5 см, шир. на рамката 2,55 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234, обр. 64.7.

Кат. № **880**
М: Созопол – АМ.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. на рамката 1,9 см (илюстрацията в публикацията не е оразмерена правилно спрямо линейния мащаб).
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234, обр. 64.5.

Кат. № **881**
М: СИ България.

О: Бронзова тока, почти цялата рамка е отчупена; плочката е украсена с растителен мотив; езичето е профилирано със „зъбче в основата; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: обща дълж. с езичето 3,95 см, шир. на запазената част от рамката 2,4 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 234, обр. 64.7; АМ Варна, инв. № II.10267.

Кат. № **882**
М: Крепост Маркели, община Карнобат; в района на Западната крепостна стена. Инв. № 829.
О: Бронзова, лята тока, почти цялата рамка и езичето липсват, на обратната страна, с три „уши“ за прихващане. Добра изработка, със следи от дълго използване.
Р: дълж. 2,9 см, максимална запазена шир. 2,0 см, деб. 0,24 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.1; 2.1.

Кат. № **883**
М: Шуменско, случайна находка. В частна колекция.
О: Бронзова плочка от тока, с гравиран орнамент, нанесен с поансон.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 3,2 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 5.

Кат. № **884**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, рамката е фрагментирана; плочката е с врязана украса, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: края на VI – средата на VII в.
Д: дълж. 3,1 см, шир. 2,5 см
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 4592.

Кат. № **885**
М: Созопол, некропол на о-в „Св.Кирик“, гроб 11 (разкопки, 2009).
О: Бронзова тока.
Р: обща дълж. с езичето 5,0 см, шир. на рамката 3,2 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.25.

Кат. № **886**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 25/ 2007г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,9 см, шир.на рамката 3,65 см.
Д: I половина на VII в.
П: Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 35, обр. 29; Даскалов 2012, 234, обр. 64.13.

Кат. № **887**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова тока, с елипсовидна рамка с улей за езичето, то е с правоъгълно сечение, има “зъб“ в основата си, с подвит връх излизащ пред рамката; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,6 см, шир. на рамката 1,9 см, деб. 0,4 см, дълж. на езичето 2,3 см, деб. на езичето 0,4 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 951.

Кат. № **888**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 71/ 2011г. (при кости, фрагменти от таз и долни крайници).
О: Бронзова плочка от тока, малка част от рамката е запазена; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ПИ№ 659.

Кат. № **889**
М: Созопол. Некропол на пл. Хан Крум, зидан гроб № 293/ 2012 г.
О: Сребърна тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с три допълнително припоени „уши“ на обратната страна, оформени от сребърна лента.
Р: дълж. 5,2 см, шир. на рамката 2,4 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **890**
М: гара Разделна. Некропол, гроб№ 13: урна - гърне от песъклива глина, с украса от хоризонтални линии (разрушено).
О: Бронзова, ажурна плочка от тока, езичето и почти цялата рамка липсват.
Р: не са посочени
Д: края на VI – средата на VII в.
П: Димитров 1978, табл. XV.18.

Кат. № **891**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 1126/ 2010.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е релефно маркиран улей за езичето; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж.6,1 см, шир. на рамката 3,05 см.
Д: края на VI – средата на VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, ПИ№ 217.

Кат. № **892**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 4994
О: описана като сребърна апликация, но вероятно е плочка от тока; лята, с нитове за прихващане, релефно оформена.
Р: дълж. 3,2 см, шир.1,2 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 30.

Кат. № **893**
М: Неизвестно.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Почти половината рамка липсва; запазено е езичето – профилирано и със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. на плочката 3,55 см, шир. на рамката 1,65 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13412

Кат. № **894**
М: Глава, Плевенско. Случайна находка, частна колекция.
О: Бронзова тока; профилирано езиче със „зъбче“ в основата; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Върху плочката врязана украса от „птиче око“.
Р: дълж. 6,6 см, шир. на рамката 2,7 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 236, обр. 66.6.

Кат. № **895**
М: Ерден, Монтанско. Случайна находка, частна колекция.
О: Бронзова тока; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Върху плочката има врязана украса от геометрични елементи.
Р: дълж. 7,0 см, шир. на рамката 2,6 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 236, обр. 66.5.

Кат. № **896**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока. Плочката е с две дупки за нитове.
Р: обща дълж. 4,25 см, шир. на рамката 1,45 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Станилов 1995, 170, обр. 2.1.

Кат. № **897**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока. Плочката е с две дупки за нитове.
Р: обща дълж. 2,75 см, шир. на рамката 1,25 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Станилов 1995, 170, обр. 2.2.

Кат. № **898**
М: ОИМ Велико Търново; усл.№ 75
О: Бронзова лята тока; плочката вероятно е украсена допълнително с врязване – “птиче око“ и прави линии; езичето излиза пред рамката, има подвит връх и “зъб“ в основата си; на обратната страна с две „уши“ за прихващане; патинирана.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,65 см
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***

Кат. № **899**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова тока, част от плочката е отчупена. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: обща дълж. с езичето 3,1см, шир. на рамката 1,85см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Станилов 1995, 170, обр. 2.3.

Кат. № **900**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 1092/ 2010.
О: Бронзова тока, долната част на плочката е отчупена; езичето е със „зъбче“ в основата; на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. на рамката 2,2 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, ПИ№ 182.

Кат. № **901**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзов фрагмент, вероятно от плочка на тока, с врязани хоризонтални и кръстосани линии.
Р: дълж. 1,25 см, шир. 1,1 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1308.

Кат. № **902**
М: Свищов/ Нове; в Археологически музей Свищов, инв. № 114/77W
О: Тока от желязо, рамката е елипсовидна, по-широка от плочката.
Р: дълж. 4,5 см, шир. на рамката 3,0 см
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.9.

Кат. № **903**
М: София – амфитеатър.
О: Бронзова тока; на обратната страна, вероятно с „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. на рамката 1,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 235, обр. 65.11.

Кат. № **904**
М: СИ България.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; допълнителна украса с „птиче око“; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,3 см, максимална шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9017.

Кат. № **905**
М: Оногур, Тервелско; РИМ Добрич, инв. № Аа2722.
О: Бронзов фрагмент от ажурна плочка.
Р: запазени 2,6 Х 2,6 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. II.5.

Кат. № **906**
М: Шуменско.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; фрагментирана; на обратната страна с едно запазено „ухо“ за прихващане. Допълнителна врязана украса – „птиче око“.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11349.

Кат. № **907**
М: Неизвестно.
О: Бронзова плочка от тока, ажурна; деформирана; врязана украса от „птиче око“; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,35 см, дълж. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.А.57.

Кат. № **908**
М: Алеково, Силистренско
О: Бронзов фрагмент от плочка на тока, на обратната страна с две запазени „уши“ за прихващане. Врязана украса „птиче око“.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 483, табло I.16.

Кат. № **909**
М: ИМ Дулово; инв. № 114
О: Бронзова рамка от тока, лята; запазена е част от плочката.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **910**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, лята; плочката е отчупена; на обратната страна са запазени две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 121.

Кат. № **911**
М: Банско, обект „Св. Никола“, разкопки 2011 г./ кв. 43.
О: Бронзов фрагмент/ част от рамка на тока; върху предната част е оформен улей за езичето; на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 119.

Кат. № **912**
М: Велики Преслав.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; вероятно на обратната страна има „уши“ за прихващане.
Р: не са посочени; дълж.1,5 см, шир. 2,4 см – оразмерени със сходни.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Витлянов 2004, 434, фиг. 2.2.

Кат. № **913**
М: Аспарухово, Варненско. От крепост в м.“Велча баир“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0339.
О: Бронзова плочка от тока, рамката липсва, езичето е с квадратно сечение, прикрепено чрез подвиване.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,9 см.
Д: втора трета на VII в.
П: Лазаров 2001, 158, обр. 128.

Кат. № **914**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура.
О: Бронзова тока, плочката е фрагментирана.
Р: запазена обща дълж. 3,55 см, шир. на рамката 2,65 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов 2012, 227, обр. 57.16.

Кат. № **915**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, много масивна; върху плочката има три кръгли вдлъбнатини - без следи от инрустиране в тях; голяма част от рамката е отчупена; езичето е масивно със „зъбче“; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. на плочката 3,1 см, максимална запазена шир. на рамката 3,0 см.
Д: VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9601.

Кат. № **916**
М: Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) плочка от тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Релефна, стилизирана украса, вероятно изобразяваща грозд или флорален мотив.
Р: дълж.1,95см, шир.2,45см.
Д: след средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4592.

Кат. № **917**
М: Риш, Шуменско.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11641.

Кат. № **918**
М: Единаковци, Шуменско.
О: Сребърна лята тока, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. В предната част на рамката е оформен улей за езичето. То е със „зъбче“ в основата и силно подвит връх над рамката. Плочката е с три кръгли ажурни отвора, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,25 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13152.

Кат. № **919**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Сребърна тока, рамката е елипсовидна, по-широка от плочката, с улей за езичето, то е триъгълно профилирано, със “зъб“ в основата, върхът му е заострен и излиза пред рамката; на обратната страна е имало две „уши“ за прихващане, запазено е само едното.
Р: дълж. 2,0 см, шир. на рамката 1,6 см, деб. 0,1 см, дълж. на езичето 1,6 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 934.

Кат. № **920**
М: Медвен, Котелско – от крепост.
О: Тока от медна сплав, отлята с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: запазена дълж. 2,4см, максимална шир. на плочката 1,7 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.8.

Кат. № **921**
М: Рупките, Чирпанско/ късноантичната Карасура.

Гроб № 12 от некропол № 2, Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“.
О: Бронзова тока, отлята с две „уши“ за прихващане на обратната страна, едното е повредено.
Р: обща дълж. 2,15 см, шир. на рамката 1,67 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.2.

Кат. № **922**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 235, обр. 56.10; АМ Варна, инв. № II.6399.

Кат. № **923**
М: м.„Джанавара“, край Варна.
О: Бронзова тока, позлатена. Плочката е частично фрагментирана.
Р: дълж. 3,8 см, шир. на рамката 2,2 см (според мащаба).
Д: II половина на VI в.
П: Минчев, Тенекеджиев 2012, 224, обр. 3.

Кат. № **924**
М: Риш, Шуменско.
О: Бронзова тока, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Много добра отливка, добре почистена и полирана; черна, плътна патина, вероятно е била посребрена (моя бел.). Върху предната част на рамката е оформен дълбок улей за езичето. Врязаната украса от два „Х“-образни и два дъговидни орнамента е оформена при отливането.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,05 см.
Д: след средата на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11640.

Кат. № **925**
М: София, Лозенец: Раннохристиянски комплекс/ разкопки 2001 г.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; вероятно на обратната страна има „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 3,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 223, обр. 53.10.

Кат. № **926**
М: Варненско.
О: Бронзова тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; вероятно с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,7 см, шир. на рамката 3,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 225, обр. 55.23.

Кат. № **927**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: сребърна тока-рамка, лята, украсата с ниело оформя като фон двойно вълнообразен орнамент от двете страни на токата. Мястото за захващане на колана не е украсено.
Р: дълж. 8,1 см, шир. 8,9 см
Д: края на III – началото на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35a.

Кат. № **928**
М: Ковачевец, общ. Попово – Ковачевско кале, кв.Б/1999.
О: Бронзова рамка от тока, със скосени ръбове по периферията и стилизиран растителен орнамент в ъглите; езичето е от желязо и е силно корозирало.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 6,9 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1455.

Кат. № **929**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XIV; инв. № 78.
О: Бронзова рамка, със скосени ръбове по периферията, четирите ъгъла са с релефни листа.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 7,1 см
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 56.230.

Кат. № **930**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус, 1995 /5W.
О: Бронзова рамка, в предните два ъгъла има релефни листа, езичето липсва.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 4,3 см, деб. 0,5 см
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1559.

Кат. № **931**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова рамка от тока; в ъглите са оформени пластично стилизирани листа.
Р: дълж. 2,9 см, шир.4,3см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 7, 1496.

Кат. № **932**
М: Варна.
О: Бронзова рамка от тока, профилирана, в четирите ъгъла са оформени релефно трилистни орнаменти; езичето е с врязана украса от мрежовидни линии в основата.
Р: обща дълж 3,15 см, шир. 4,55 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.381.

Кат. № **933**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 375/ 2013 г.
О: Бронзова рамка от тока, със скосени ръбове и стилизиран растителен орнамент в ъглите. Езичето е с правоъгълно сечение и заострен връх. В основата има „зъбче“ украсено с три врязани линии.
Р: дълж.2,5см, шир.4,65см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **934**
М: Старо село, Сливенско. Могилен некропол; от насип;

разкопки 1995 г.
О: Бронзова рамка от тока, в основата на езичето има две врязани напречни линии.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,55 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Ковачев 2009, 89, табло XXXXII.7.

Кат. № **935**
М: Димитриево, Чирпанско – случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, с двойно езиче; запазена е част от плочката.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 4,2 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № 4026.

Кат. № **936**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 945.
О: Бронзова рамка от тока, вероятно от трисъставна, в краищата има отвори за шарнирна ос.
Р: дълж.1,7 см, шир. 4,0 см
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Genčeva 2000, tabl. I.12.

Кат. № **937**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XIX2; инв. № 13.
О: Бронзова рамка, предната част е със скосена периферия, езичето липсва.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs, 1991, Taf. 56.231.

Кат. № **938**
М: Червен, обл. Русе - от късноантичната крепост под развалините на средновековния град.
О: Бронзова рамка, предната част е удебелена, украсена с насечки, както и късите страни; с триъгълно сечение.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,0 см
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 701.а.

Кат. № **939**
М: Свищов/ Нове; случайна находка; Археологически музей Свищов, инв. № 543.
О: Бронзова рамка оформена от две риби една срещу друга; задната част липсва или не е имало такава; езичето липсва.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,5 - 4,8 см
Д: IV – началото на V в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.10.

Кат. № **940**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 28/73W
О: Бронзова рамка, оформена от два стилизирани делфина, има улей за езичето, което липсва.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,2 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.8.

Кат. № **941**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, в предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,05 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11226.

Кат. № **942**
М: Черенча, Шуменско, м. Фисъка.
О: Бронзова рамка от тока, в предната част е оформен улей за езичето, което от желязо и е силно корозирало.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 3,1 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9670.

Кат. № **943**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето, то е с правоъгълен „зъб“ в основата.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 3,35 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1619.

Кат. № **944**
М: околности на Кошарево, Брезнишко.
О: Желязна рамка за тока. Езичето е със „зъбче“ в основата и извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 38, обр. 5.2.

Кат. № **945**
М: НАИМ София
О: Рамка от тока, профилирана, отпред има улей за езичето; вероятно е трисъставна – има място за шарнирна ос в задната си част.
Р: дълж.см, шир.см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **946**
М: Видинско, вероятно от Арчар.
О: Рамка от тока, с оформен улей за езичето.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 2,8 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 223, обр. 53.2.

Кат. № **947**
М: София/ Сердика – амфитеатър.
О: Рамка от тока.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 3,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 223, обр. 53.3.

Кат. № **948**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзови рамка от тока.
Р: не са посочени,
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **949**
М: Черноморец, крепост Акра на п-в Св. Никола.
О: Бронзови рамка от тока.

Р: не са посочени,
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **950**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Част от бронзова, двойна, правоъгълна рамка; езичето е профилирано, със заострен връх. Вероятно не е имала плочка.
Р: дълж. 3,9 см,
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.14.

Кат. № **951**
М: Бдинци, Добричко, от некропол: гроб 43, с трупоизгаряне.
О: двойна правоъгълна рамка от желязо, езичето е захванато за средната преграда.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Възарова 1976, 155, обр. 97.7.

Кат. № **952**
М: Сливен – разкопки в м. „Хисарлъка".
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с правоъгълно разширение близо до основата, украсено с две напречни врязани линии.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 3,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Сливен инв. № 1008А.

Кат. № **953**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Сребърна рамка от тока, с плоско правоъгълно сечение; езичето е основа в пластична полигонална форма, върхът му е извит над рамката.
Р: дълж. 1,5 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 84.

Кат. № **954**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 89/ 2008г.
О: Бронзова рамка от тока, скосени ръбове по периферията върху лицевата част; обратната страна е гладка.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 3,4 см.
Д: I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, Инв. № 3929.

Кат. № **955**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето е със заострен връх.
Р: дълж. 3,3 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.13.

Кат. № **956**
М: Свищов/ Нове; ИМ Свищов, инв. № 21
О: Бронзова рамка-тока.
Р: шир. 3,8 см, дълж. 2,4 см.
Д: VI – началото на VII в.
П: Gencheva 2012, 60, № 143.

Кат. № **957**
М: Нове, при гр.Свищов; ИМ-Свищов, инв. № 901.
О: Бронзова рамка-тока.
Р: шир. 4,0 см, дълж. 2,6 см.
Д: VI – началото на VII в.
П: Genčeva, 2000, tabl. I.10.

Кат. № **958**
М: Златни пясъци, Дом на Правосъдието.
О: Бронзова рамка-тока.
Р: дълж.2,3см, шир.3,7см.
Д: VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7366.

Кат. № **959**
М: Между Рогачево и Генерал Кантарджиево, Варненско.
О: Бронзова рамка, затворена с отделна шарнирна връзка в предната част.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,6 см.
Д: VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6907.

Кат. № **960**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка-тока.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 5,3 см.
Д: VI – началото на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1311.

Кат. № **961**
М: Новаковско кале.
О: Бронзова рамка-тока, с железен език.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 4,05 см.
Д: VI – началото на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7773.

Кат. № **962**
М: Свищов.
О: Рамка от тока – желязо; горяла и корозирала.
Р: дълж. 4,0 5см, шир. 8,1 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Велико Търново, ПИ№ 493.

Кат. № **963**
М: Горняк, Добричко.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 7,05 см, шир. 3,5 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; Добрич, инв. № Аа2889.

Кат. № **964**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; Х2; инв. № 160.
О: Рамка от желязо, профилирана, с отворени краища.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 5,9 см
Д: II половина на IV в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 79.233.

Кат. № **965**
М: Белене
О: Бронзова рамка, предната част е удебелена; езичето е заострено към върха, при основата има три напречни врязвания.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 4,0 см, деб. 0,4 см, дълж. на езичето

2,1 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 873.

Кат. № **966**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум. Обект „Античен град“ – подобект 9 (Северна порта). В пласт с преровени рушевини в североизточния ъгъл на кулата; разкопки 2013 г.
О: Бронзова рамка за тока, лята.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 4,2 см, деб. 0,4 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **967**
М: Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 4,2 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7443.

Кат. № **968**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е с релефно оформено „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,85 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 936.

Кат. № **969**
М: Димитриево, Чирпанско, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 3,6 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № 4027.

Кат. № **970**
М: Пловдив, разкопки 1959 г.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища; част от плочката е запазена около рамката.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,5 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № 4010.

Кат. № **971**
М: Плевен, некропол в местн. Кайлъка.
О: Бронзова рамка, езичето е с подвит връх.
Р: не са посочени
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.9.

Кат. № **972**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища при захващането на езичето; езичето е с подвит над рамката, заострен връх, в основата с два релефни напречни ръба.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 3,75 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4797.

Кат. № **973**
М: Созопол, „Свети Кирик“, Кв. Q9 - Q10/ 2012 г.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 4,0 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ПИ№ 764.

Кат. № **974**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища, езичето е украсено с врязани напречни линии в основата и къси надлъжни линии на върха.
Р: дълж.1,6 см, шир. 3,35 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3104.

Кат. № **975**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната, оформена е от отворена халка със заострени краища; езичето е профилирано.
Р: дълж.1,7 см, шир. 3,5 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6410.

Кат. № **976**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум, разкопки 2014 г. – обект 9, сондаж 1.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища; езичето е с отчупен връх.
Р: дълж.1,7 см, шир. 2,75 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ПИ№ 62.

Кат. № **977**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка – отворена халка с изтънени краища, профилирано езиче със „зъбче“ в основата и заострен връх.
Р: обща дълж. 1,45 см, шир. 3,1 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8504.

Кат. № **978**
М: Мадара
О: Бронзова, профилирана рамка, езичето е тънко и профилирано.
Р: не са посочени
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Велков 1934, 134, обр. 116.

Кат. № **979**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка, с профилирано и заострено езиче.
Р: дълж. 1,45 см, шир. 3,1 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8507.

Кат. № **980**
М:, Кошарево, Брезнишко. Гроб № 1 от некропол. Мъж, около 50-годишен, ориентация – СЗ-ЮИ, положен по гръб, горните крайници са леко свити в лактите, китките са върху таза, там е намерена сребърна тока; над скелета в областта на таза, корема и гърдите – въглени, а над дясната страна (рамо, лакът и бедрена кост) останки от главни; отдясно под черепа – бронзова

обица с изтънени краища; отляво – кинжал с останки от дървена ножница, на 28 см от острието – триделна апликация с инкрустирани гранати; на безименния пръст – сребърен пръстен с овална плочка и врязани концентрични ромбове; до дясното коляно – ножче; токата е намерена под кинжала.
О: В-образна рамка от желязо.
Р: шир. 4, 0 см, дълж. 2,6 см.
Д: II половина на V – нач. на VI в.
П: Daskalov 1998, 81, Abb. 3.3.

Кат. № **981**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; Str. XXIX/ XXX, инв. № 79/100.
О: Бронзова рамка, с кръгло сечение, езичето липсва.
Р: дълж. 2,6 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.766.

Кат. № **982**
М: Дарение в НАМ – София, от Шуменско.
О: Лята бронзова рамка, масивна отпред, с улей за езичето, то е направено от двойно превита тел, върхът е откъснат.
Р: дълж. 1,4 см, шир. 2,1 см
Д: края на IV – I половина на V в.
П: Гатев 1997, 366, табл. II.5.

Кат. № **983**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето е с подвит връх.
Р: шир. 3,9 см,
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.16.

Кат. № **984**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето е с S-виден профил и заострен връх.
Р: шир. 4,2 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10.1.

Кат. № **985**
М: Перник - римско и ранновизантийско селище.
О: Бронзова рамка, с два шипа от вътрешната страна, вероятно са за шарнирна ос за езичето.
Р: не са посочени
Д: IV – VI в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119.2

Кат. № **986**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето липсва.
Р: шир. 3,9 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.27.

Кат. № **987**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето липсва.
Р: шир. 3,7 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.28.

Кат. № **988**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето липсва.
Р: шир. 3,2 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.26.

Кат. № **989**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О:Рамка от желязо, езичето липсва.
Р: шир. 3,1 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.21.

Кат. № **990**
М: Оногур, Тервелско; РИМ Добрич, инв. № Аа2721.
О: Бронзова рамка, с езиче.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 2,6 см.
Д: V – VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.8.

Кат. № **991**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, с отворени краища.
Р: шир. 4,8 см.
Д: IV – V в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.17.

Кат. № **992**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, запазена е малка част от езичето при окачването към рамката.
Р: шир. 3,7см,
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.23.

Кат. № **993**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XXI – от разрушен гроб, инв. № 75/415
О: Бронзова рамка, с четириъгълно сечение, езичето липсва; фрагментирана.
Р: дълж. 4,2 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.767.

Кат. № **994**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, с отворени краища.
Р: шир. 3,3 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.20.

Кат. № **995**
М: Свищов/ Нове, случайна находка; Археологически музей Свищов, инв. № 147
О: Бронзова рамка, с кръгло сечение, с езиче.
Р: дълж.1 ,9 см, шир. 3,7 см.
Д: края на III – IV в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.2.

Кат. № **996**

М: Свищов/ Нове, от повърхността в източния сектор.
О: Рамка с език от медна тел.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 3,5 см.
Д: IV – VI в.
П: Димитров, Чичикова, Султов 1963, 227, обр. 15.3.

Кат. № **997**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, езичето липсва.
Р: шир. 2,8 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.19.

Кат. № **998**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо, запазена е малка част от езичето при окочването към рамката.
Р: шир. 2,9 см
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.22.

Кат. № **999**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова рамка от тока, плоско отлята; плоско езиче.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 6,0 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № 1448.

Кат. № **1000**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 231 – на таза, заедно с луковична фибула, разкопки 1988г.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища; езичето е с релефни врязвяния близо до основата и средата.
Р: дълж. 3,4 5см, шир. 5,35 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2199.

Кат. № **1001**
М: Стара Загора, бул. Г. Димитров, при изкопна работа; в римски гроб.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,7 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 213.

Кат. № **1002**
М: Калугерово, Пазарджишко. Случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с две врязани, напречни и две кръстосани линии в основата.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 4,1 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Пазарджик, инв. № А2598.

Кат. № **1003**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова рамка, езичето липсва.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 4,0 см.
Д: IV – V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 143, обр. 8.19.

Кат. № **1004**
М: Пловдив, разкопки 1975 г.
О: Бронзова тока, корозирала, запазената част от плочката е залепнала за рамката.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,45 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № II 370.

Кат. № **1005**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", кв. К6-К7, от насип, разкопки 1988г.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища. Плоско езиче.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,6 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2238.

Кат. № **1006**
М: Стара Загора, бул. Г. Димитров, при изкопна работа; от гробница № 2.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 3,75 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 214.

Кат. № **1007**
М: Вуково, Дупнишко; откупка.
О: Бронзова рамка от тока. Езичето е с две врязани напречни линии в основата, върхът му е оформен като стилизирана змийска глава.
Р: дълж. 1,95 см, шир. на рамката 2,9 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-418.

Кат. № **1008**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 24/ 2012г.
О: Бронзова рамка от тока, горяла и корозирала. Езичето е плоско със заострен връх, в основата има „зъбче" с нисък релеф.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,9 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, ПИ№ 431.

Кат. № **1009**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, гроб№ 35А/ 2011 г.
О: Желязна рамка от тока, корозирала; езичето е с извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,35см, шир. 2,85см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6669; Радославова 2012, 296.

Кат. № **1010**
М: Ряхово, Русенско вероятно от Апиария.
О: Бронзова рамка, от тока; езичето е с правоъгълно сечение и заострен връх.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,9 см, дълж.на езичето 2,4 см, деб. на езичето 0,2 х 0,4 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791.Б4.

Кат. № **1011**
М: Пловдив.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища; езичето

е с ниско релефно правоъгълно „зъбче“ в основата, върхът му е оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,95 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РАМ Пловдив, инв. № III 621.

Кат. № **1012**
М: Горна Козница, Кюстендилско; откупка.
О: Бронзова рамка от тока. Езичето е със силно изтънен и заострен връх.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 2,9 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-417б.

Кат. № **1013**
М: Драшан, Врачанско. Некропол, гроб № 11/72 с трупоизгаряне.
О: Бронзова рамка от тока, от тел с обло сечение.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,0 см.
Д: IV в.
П: Машов 1975, 48, обр. 8А.

Кат. № **1014**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; гроб34/1960, от плочести камъни, отдолу иззидан с ломен камък и бял хоросан; скелет З-И, по гръб, лявата ръка е леко прегъната, черепът е наклонен наляво; токата е намерена върху таза, инв. № 64.
О: Бронзова рамка, украсена с врязяни ромбчета; езичето е триъгълно-профилирано с подвит връх.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,0 см, дълж.на езичето 2,1 см, деб. 0,4 см.
Д: IV – V в.
П Табакова-Цанова, 1981, 143, обр. 8.18.

Кат. № **1015**
М: Меричлери, Хасковско. В могилен насип на могила № 6, част от некропол; насипът обединява няколко малки могили в една; намерени са монети на Фаустина Млада, Юлия Мамея и на Константин Велики.
О: Бронзова тока с езиче от желязо.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,0 см, деб. 0,4 см
Д: IV в.
П: Аладжов 1965, 107, обр. 283.

Кат. № **1016**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; разкопки 1960 г. – квадрат 5, инв. № 58
О: Бронзова рамка, с плоско езиче с подвит връх; спомената е плочка, която сега е отделена от рамката.
Р: не са посочени.
Д: IV – V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 143, обр. 8.14.

Кат. № **1017**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите“, кв. $Е_3$, насип разкопки 1988/89г.
О: Бронзова рамка от тока; със запазено езиче.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,3 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2234.

Кат. № **1018**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 112/ 2012 г.
О: Бронзова рамка от тока (отворена халка), езичето е плоско, със заострен връх, леко извит над рамката.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,6 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, ПИ№ 418.

Кат. № **1019**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, с профилирано езиче.
Р: шир. 2,4 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.10/ 126.4.

Кат. № **1020**
М: Горун, Толбухинско, на 10км ЮЗ от г. Шабла и 150м западно от шосето за Каварна; могила с каменна гробница; в музейна сбирка Шабла, инв. № 147
О: Бронзова рамка, с право езиче.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,4 см
Д: IV в.
П: Василчин 1978, табл. IV.1.

Кат. № **1021**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка, с профилирано езиче.
Р: обща дълж. 1,85 см, шир. 2,5 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8508.

Кат. № **1022**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, кв.14, гроб№ 59 /1969г.
О: Бронзова рамка от тока, с отворена халка; Езичето е с правоъгълно сечение и заострен връх.
Р: дълж. на езичето 2,0 см, шир. на рамката 2,6см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 3136.

Кат. № **1023**
М: Кривина, Русенско Ятрус; 1994/7
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж.1,9 см, шир. 2,2, деб.0,2 см
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1402.

Кат. № **1024**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, с четириъгълно-профилирано езиче, излизащо пред рамката.
Р: шир. 2,1 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.11/ 126.5.

Кат. № **1025**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале; намерена заедно с пръстен от VI в.
О: Бронзова рамка, езичето липсва.
Р: шир. 2,1 см.
Д: IV – VI в.
П: Uenze 1992 Taf. 12.8.

Кат. № **1026**

М: Северци, Крушарско; в АМ Добрич, инв. № Аа2445
О: Бронзова профилирана рамка, с профилирано езиче.
Р: дълж. 1,5 см, шир. 2,0 см.
Д: IV – V в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.5.

Кат. № **1027**
М: разклона от Добрич за с. Одърци.
О: Бронзова рамка, с извито езиче
Р: обща дълж. 1,7 5см, шир. 1,85 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7478.

Кат. № **1028**
М: Неизвестно.
О: сребърна рамка от отворена халка, профилирано езиче със „зъбче в основата и заострен връх.
Р: обща дълж. 1,55 см, шир. 1,7 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9607.

Кат. № **1029**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата и триъгълно сечение по останалата дължина.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 3,4 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № 447.

Кат. № **1030**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 185/ 2013 г.
О: Бронзова рамка от тока, с кръгло напречно сечение, като в задната част изтънява. Езичето е със заоблен връх, профилирано, със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,3 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, ПИ№ 113.

Кат. № **1031**
М: Плоски, община Сандански, м. Копреница. Предадено от Камен Златков.
О: Бронзова рамка от тока. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,8 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1045.

Кат. № **1032**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова рамка, масивна, с удебелена предна част; езичето има три напречни врязвания при основата, стеснено в средата и е с подвит връх.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,7 см, дълж. на езичето 2,6 см, деб. на езичето 0,3 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 521.

Кат. № **1033**
М: Дебелт, Бургаско – НАР Деултум. Обект „Античен град“, подобект 02-„Антични терми“: в пласт от строителен насип, отухлен кирпич, въглени, фрагментирана строителна керамика и лошо запазена монета от IV в.
О: Бронзова рамка от тока. Езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата, украсено с кръстосани врязани линии.
Р: обща дълж. 2,9 см, шир. 2,9 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; разкопки 2011 г., пол.инв. № 80.

Кат. № **1034**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова рамка, удебелена в предната част, по-тънка при захващането на езичето; масивно, триъгълно-профилирано езиче, с удебелена основа, излиза пред рамката.
Р: дълж.1,9 см, шир. 2,4 см, дълж. на езичето 2,6 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 971.

Кат. № **1035**
М: Пет могили, шуменско
О: Бронзова рамка от тока; езичето има напречни врязвания при основата, върхът му е извит и оформен в стилизирана змийска глава.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 2,25 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12781.

Кат. № **1036**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 245/ 2013 г.
О: Бронзова рамка от тока, с кръгло сечение. В задната част изтънява силно.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,6 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, ПИ№ 231.

Кат. № **1037**
М: Ивайловград, кв. Лъджа, м. „Петрово каленце“.
О: Бронзова рамка от тока, с отворени краища. Езичето е плоско, с извит връх.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,5 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 2067.

Кат. № **1038**
М: Полски Градец, Старозагорско, гроб № 8 от некропол.
О: Бронзова рамка, езичето е от желязо, с извит над рамката връх с квадратно сечение.
Р: дълж. 2,6 см, шир. на рамката 2,7 см (според линейния мащаб).
Д: IV – V в.
П: Борисов 2013, 105, обр. 73.а; Борисов 2016, 88, обр. 1.а.

Кат. № **1039**
М: Скребатно, Благоевградско. Гроб № 13 от некропол в местн. “Дрежно“; дясната половина и част от черепа липсват; до лявото стъпало – кана с устие на юг. ИМ – Благоевград, инв. № 1.2.65
О: Бронзова рамка от тел с ромбовидно сечение, езичето е масивно, излиза пред рамката, завършва със стилизирана животинска глава, при основата си е украсено с три леко наклонени успоредни врязани линии.

Р: дълж.на рамката 3,2 см, дълж. на езичето 4,8 см.
Д: IV – V в.
П: Петрова 1999, табл. IX.3.

Кат. № **1040**
М: Абланица, Благоевградско. Гроб № 20 от местн. Дрежно; скелет на мъж с глава на С, изпънат по гръб, ръцете леко свити към тялото; токата е намерена при краката в южната част на гроба, инв. № 1.2.66
О: Бронзова рамка от тел с ромбовидно сечение, езичето завършва със стилизирана животинска глава, при основата си има три успоредни врязвания, излиза пред рамката и върхът му е извит над нея.
Р: дълж. 2,6см, шир. 3,05см, дълж. на езичето 3,3см
Д: IV – V в.
П: Петрова 1999, табл. IX.1.

Кат. № **1041**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока изработена от отворена халка; езичето е с правоъгълно „зъбче“ в основата и напречни врязвания по двата си странични профила при върха.
Р: шир. 2,7 см, дълж. 2,5 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.69.

Кат. № **1042**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, с удебелена предна част, езичето липсва.
Р: шир. 4,1 см.
Д: начало на V в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.25.

Кат. № **1043**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № I-490
О: Бронзова рамка от тока, част от езичето е запазено при окачването към рамката.
Р: диам. 2,3 см,
Д: края на II – IV в.
П: Genčeva 2000, tabl. X.16.

Кат. № **1044**
М: в РИМ Добрич, инв. № Аа1200
О: Рамка от желязо, с кръгло сечение, езичето е плоско, стеснено към върха.
Р: диам. 2,3 см
Д: VI – VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. IV.1.

Кат. № **1045**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XXIV; инв. № 80/89
О: Бронзова рамка, с кръгло сечение, езичето е плоско със заострен връх.
Р: диам. 1,5 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.769.

Кат. № **1046**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова рамка, с кръгло сечение, езичето изтънява към върха.
Р: диам. 1,7 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 732.

Кат. № **1047**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; S. 79/9; инв. № 79/605.
О: Бронзова рамка, удебелена, с кръгло сечение, езичето е плоско с правоъгълно сечение и излиза пред рамката.
Р: диам. 1,7 см,
Д: край на IV – I половина на V в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.775.

Кат. № **1048**
М: Полски Градец, Старозагорско, гроб № 8 от некропол.
О: Бронзова рамка, запазен е фрагмент от езичето изработено от желязо.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,4 см (според линейния мащаб).
Д: IV – V в.
П: Борисов 2013, 105, обр. 73.б; Борисов 2016, 88, обр. 1.б.

Кат. № **1049**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2795
О: Бронзова рамка, почти кръгла, масивна, вътрешният отвор е елипсовиден; езичето е плоско стеснено към върха.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,1 см.
Д: VI – VII в.
П: Харалambиева 1993, табл. IV.12.

Кат. № **1050**
М: Ивайловград, гроб № 5 от надгробна могила.
О: Бронзова рамка от тока, от четириъгълен тел, изтъняващ в краищата; вероятно е имала плочка; езичето е украсено при основата си.
Р: дълж.на езичето 2,9 см, диам. 2,6 см
Д: края на III – IV в.
П: Младенова 1971, 45, обр. 6В.

Кат. № **1051**
М: СИ България.
О: Бронзова тока, с масивно езиче.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 2,2 см.
Д: IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10348.

Кат. № **1052**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, сондаж 2, гроб № 16/ 2010 г., едър скелет на мъж.
О: Бронзова рамка от тока, с езиче от желязо, фрагментирано и корозирало.
Р: диам. 2,9 см.
Д: III – IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6650; Радославова, Дзанев 2011, 301-303.

Кат. № **1053**
М: Кривня. Антично селище в землището на селото; ИМ Дългопол, инв. № АА0336.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е с подвит връх, с квадратно сечение. Зелена патина.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 4,3 см.

Д: IV – средата на V в.
П: Лазаров 2001, 156, обр. 115.

Кат. № **1054**
М: Арчар, Видинско, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с издължен правоъгълен „зъб“ в основата; върхът му е извит над рамката.
Р: шир. 3,95 см, дълж. 3,55 см, дълж. на езичето 4,4 см.
Д: IV – средата на V в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.68.

Кат. № **1055**
М: Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен комплекс“, източно от апсидата на църквата; разкопки 2007 г.
О: Бронзова рамка от тока, (отворена халка) с ромбовидно сечение; езичето е пластично оформено при върха като стилизирана змийска глава, при основата са оформени релефни ребра и орнамент с форма на лястовича опашка.
Р: дълж. на езичето 4,8 см, шир. на рамката 3,6 см.
Д: IV – средата на V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6130.

Кат. № **1056**
М: Караново, общ. Нова Загора.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е украсено с врязани напречни линии при основата и надлъжни при върха, който е силно извит над рамката.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 4,2 см.
Д: IV – средата на V в.
П: ***НП***; ИМ Нова Загора, инв. № 5628.

Кат. № **1057**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока; масивно езиче, с врязани линии в основата и средата, силно извит над рамката връх.
Р: дълж. 3,95 см, шир. 4,65 см.
Д: IV – средата на V в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, изгубен инв. №.

Кат. № **1058**
М: Павелско, Смолянско. Гроб № 3, в местн. “Чернаки“, изграден от добре издялани бигорни плочи, ориентиран И-З; съдържа два скелета, до краката на единия – малък съд с три дръжки, до южната стена на гроба – стъклен съд, на различни места главно около коремните области на двата скелета – 42 малки медни монети (силно окислени, но такива са сечени при Теодосий I, Аркадий, Хонорий и Теодосий II) и токата.
О: Медна рамка, от тел с четириъгълно сечение, езичето е от тел с обло сечение.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 4,0 см
Д: IV – средата на V в.
П: Миков 1942, 27, обр. 7м.

Кат. № **1059**
М: Крумовградско; откупка.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с триъгълно сечение, масивно, но кухо; в основата има напречни релефни линии, а върхът е оформен в стилизирана животинска глава.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 5,05 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12637.

Кат. № **1060**
М: долината на Батовска река; в РИМ Добрич, инв. № Аа2802.
О: Бронзова рамка, езичето е с подвит връх.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,6 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева, 1993, табл. I.10.

Кат. № **1061**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Бронзова рамка от тока езичето е с правоъгълно сечение, с фрагментиран връх, извит над рамката.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 81.

Кат. № **1062**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 15/ 66W
О: Бронзова рамка, задната част при захващането на езичето е по-тънка.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,5 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.6.

Кат. № 629 **1063**
М: СИ България.
О: Бронзова рамка за тока, профилирано езиче, с подвит връх.
Р: дълж. на рамката 2,05 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10254.

Кат. № **1064**
М: Разклона от Добрич за с. Одърци.
О: Бронзова рамка – по-тънка при захващането на езичето, то е профилирано.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7477.

Кат. № **1065**
М: Североизточна България.
О: Сребърна рамка от тока, с елипсовидно сечение, при захващането на езичето, сечението е кръгло и рамката е по-тънка. Езичето е масивно, с триъгълно сечение.
Р: обща дълж. 2,4 см, шир. 4,1 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 235, обр. 20.

Кат. № **1066**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с триъгълно сечение и подвит над рамката връх.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 3,9 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № А4796.

Кат. № **1067**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, задната част при захващането на езичето е по-тънка; езичето липсва.
Р: шир. 3,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.18.

Кат. № **1068**
М: Ряхово, Русенско вероятна от Апиария.
О: Бронзова рамка, по-тънка при захващането на езика, преминаването към по-тънката част е подчертано от напречни релефни линии; езичето липсва.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 3,3 см, деб. 0,4 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791.А2.

Кат. № **1069**
М: НАИМ София
О: Рамка от тока, стеснена в задната си част
Р: оразмерена със сходни.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **1070**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, с железен език.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 418.

Кат. № **1071**
М: Черноморец, крепост Акра на п-в Св. Никола.
О: Бронзови рамка от тока.
Р: не са посочени,
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **1072**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж.1,4см, шир.3,2см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9671.

Кат. № **1073**
М: Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, улеят за езичето в предната част на рамката е маркиран от четири напречни врязвания; мястото за захващане на езичето и вероятно плочката е по-тънко и подчертано от останалата част на рамката с релефни прагчета.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 4,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9381.

Кат. № **1074**
М: Трънско, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, масивна; с масивно езиче, релефни линии при основата; в самата основа езичето е пробито за вгнездяване на „кукичката", която го захваща за рамката; извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 5,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Перник, без инв. №.

Кат. № **1075**
М: Тутракан, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, лята.
Р: дълж. 1,65 см, шир. 4,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ИМ Тутракан, инв. № 132.

Кат. № **1076**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Сребърна рамка от тока с кръгло сечение, като в задната част силно изтънява. Езичето е масивно с извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 3,95 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 89.

Кат. № **1077**
М: Варна.
О: Бронзова рамка от тока, по-тънка в задната част.
Р: дълж. 1,85 см, шир. 3,95 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.4800.

Кат. № **1078**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 3,75 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 774б

Кат. № **1079**
М: СЗ България, конфискувано от МВР.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 3,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **1080**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с триъгълно сечение, към върха изтънава и е извито над рамката.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 3,15 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8702.

Кат. № **1081**
М: Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, в задната част е пропукана.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7452.

Кат. № **1082**
М: Венчан, Варненско, „Калето", случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0347.
О: Бронзова рамка от тока, езичето липсва. Зелена патина.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 2,4 см, максимална деб. 0,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Лазаров 2001, 157, обр.119.

Кат. № **1083**
М: Черноморец, крепост Акра на п-в Св. Никола.
О: Бронзови рамка от тока.
Р: не са посочени,
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **1084**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова рамка, задната част при захващането на езичето е по-тънка; езичето е триъгълно-профилирано.
Р: дълж. 1,1 см, шир. 2,3 см, деб. 0,2 см, дълж. на езичето 0,15 см, деб.на езичето 0,3 х 0,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 980.1.

Кат. № **1085**
М: Ряхово, Русенско вероятно от Апиария.
О: Бронзова рамка, задната част при захващането на езичето е по-тънка; езичето е масивно и заоблено.
Р: дълж. 1,3 см, шир. 2,1 см, деб. 0,3 см, дълж.на езичето 1,5 см, деб. на езичето 0,3 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791.Б1.

Кат. № **1086**
М: Варненско.
О: Бронзова рамка, профилирано езиче, с подвит връх.
Р: обща дълж. 2,0 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9384.

Кат. № **1087**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, с масивно езиче извито над рамката.
Р: дълж. 1,35 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 795а.

Кат. № **1088**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова рамка, профилирано езиче, с подвит връх.
Р: дълж. на рамката 1,05 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7426.

Кат. № **1089**
М: Аксаково, Варненско, по склона на „Михлюз кале".
О: Бронзова рамка, езиче с подвит връх.
Р: обща дълж. 1,5 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7398.

Кат. № **1090**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,35 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; инв. № 1172в.

Кат. № **1091**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, с масивно езиче, с извит над рамката връх.
Р: дълж. 1,3 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1155.

Кат. № **1092**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 191/ 2013 г.
О: Сребърна рамка от тока. с кръгло сечение. В задната част изтънява. Езичето е със заоблен връх, в основата има „зъбче" украсено с врязан кръстосани линии.
Р: дълж. 1,05 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 431.

Кат. № **1093**
М: Блъсково, Варненско.
О: Бронзова рамка, профилирано езиче със заоблено „зъбче" в основата, масивни.
Р: обща дълж. 1,7 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7256.

Кат. № **1094**
М: Капитан Димитрово, Добричко; в РИМ Добрич, инв. № Аа2732,2.
О: Бронзова рамка, профилирана, по-тънка при захващането на езичето, то е тънко и също е профилирано.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.11.

Кат. № **1095**
М: Северци, Крушарско; в АМ Добрич, инв. № Аа2446
О: Бронзова рамка, профилирана, с профилирано езиче.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.6.

Кат. № **1096**
М: Капитан Димитрово; в РИМ Добрич, инв. № Аа2732,1.
О: Бронзова рамка, профилирана, с профилирано езиче.
Р: дълж.2,0см, шир.2,1см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.10.

Кат. № **1097**
М: Садовец, Плевенско.
О: Сребърна рамка, с профилирано езиче със заострен връх.
Р: не са посочени
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Welkov 1935, Taf. 19 Abb. 2.15.

Кат. № **1098**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна, профилирана рамка, с четириъгълно-профилирано езиче, излизащо пред рамката.
Р: шир. 2,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 126.7.

Кат. № **1099**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, профилирана, с гладко, тънко езиче.
Р: шир. 2,0 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 126.6.

Кат. № **1100**
М: Балик, Добричко; РИМ Добрич, инв. № Аа2295.
О: Рамка от желязо, профилирана, с профилирано езиче.
Р: дълж.1,6см, шир.2,2см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.4.

Кат. № 361 **1101**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова рамка, с профилирано езиче, излизащо пред рамката.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,0 см, деб.0,15см; езиче - дълж. 2,0 см, деб. 0,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 980.2.

Кат. № **1102**
М: Ряхово, Русенско вероятно от Апиария.
О: Бронзова рамка, с четириъгълно профилирано езиче, излиза пред рамката.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,0 см; езиче - дълж. 2,0 см, деб. 0,2 х 0,3 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791.Б3.

Кат. № **1103**
М: Червен, от късноантичната крепост под развалините на средновековния град.
О: Бронзова рамка, с триъгълно-профилирано езиче, излизащо пред рамката.
Р: дълж 1,8 см, шир. 2,3 см, дълж. на езичето 2,1 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 701.Б.

Кат. № **1104**
М: Абрит, Добричко; РИМ Добрич, инв. № Аа2376.
О: Бронзова рамка, профилирана, с профилирано езиче.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.9.

Кат. № **1105**
М: Абрит, Добричко; РИМ Добрич, инв. № Аа2377.
О: Бронзова профилирана рамка, с профилирано езиче.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 2,0 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.2.

Кат. № **1106**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е с триъгълно сечение и извит над рамката връх.
Р: дълж. 1,4 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 949.

Кат. № **1107**
М: Оногур, Тервелско; в музей Добрич, инв. № Аа2564
О: Бронзова масивна рамка, с масивно езиче, в чиято основа има релефен правоъгълник с две кръстосани линии, върхът му е подвит.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 4,3 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Хараламбиева, 1993, табл. IV.13.

Кат. № **1108**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, масивна, с масивно езиче с извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 3,75 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 546.

Кат. № **1109**
М: Между Соколово и Кликач, общ. Карнобат, местн. Чобан пунар. Инв. № 514.
О: Бронзова, лята рамка за тока.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,45 см, деб. 0,75 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.4; 2.4.

Кат. № **1110**
М: Арчар (?), Видинско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,15 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – VI в.
П: Даскалов 2012, 222, обр. 52.6.

Кат. № **1111**
М: Кранево, Добричко; в музей Добрич, инв. № Аа672
О: Бронзова масивна рамка, по-тънка при захващането на езичето.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.18.

Кат. № **1112**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 1257 – на кръста/ 2010 г.
О: Бронзова рамка от тока; масивно езиче, разширено в основата с врязяни линии върху разширението.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 3,35 см.
Д: средата на VI – VII в.
П: ***НП***; АМ Несебър, ПИ№ 379.

Кат. № **1113**
М: Арчар, Видинско – дарение.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е масивно, с извит над рамката връх, в основата му е оформен масивен кръгъл „зъб".
Р: шир. 3,25 см, дълж. на езичето 2,95 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.66.

Кат. № **1114**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Бронзова рамка от тока, с кръгло сечение. Езичето е масивно, с извит над рамката връх. Мястото за захващане на езичето е много тънко.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 3,45 см.

Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 307.

Кат. № **1115**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, масивно езиче „прищипнато" в средата.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5270.

Кат. № **1116**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 257, разкопки 1976/ 77 г.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,95 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1569.

Кат. № **1117**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, масивна, профилирана, с масивно езиче с подвит връх.
Р: обща дълж. 3,3 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6706.

Кат. № **1118**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата.
О: Бронзова рамка, масивна, с масивно езиче; рамката е по–тънка при захващането на езика.
Р: не са посочени.
Д: средата на V – VI в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.4; Табакова-Цанова, 1981, 147, обр. 8.22.

Кат. № **1119**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; гроб 65/1960, скелет З-И, по гръб, с опънати крайници, токата е намерена върху таза. Инв. № 111
О: Бронзова рамка, по-тънка при захващането на езичето, то е профилирано с изтънен връх.
Р: дълж.2,7см, шир.3,0см
Д: средата на V – VI в.
П: Табакова-Цанова, 1981, 143, обр. 8.17.

Кат. № **1120**
М: Осеново, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, в основата на езичето има врязан „Х".
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,7 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7359.

Кат. № **1121**
М: Пловдив. Гроб № 6 от източния некропол на Филипопол, намерени са още две токи (*Кат. № 469, 825*).
О: Бронзова, масивна, рамка от тока, с масивно езиче.
Р: не са посочени.
Д: средата на V – VI в.
П: Bospatcieva 1998, 153, tabl. 6D.

Кат. № **1122**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка, с профилирано езиче, масивни.
Р: обща дълж. 2,4 см, шир. 2,7 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8498.

Кат. № **1123**
М: Златни пясъци.
О: Бронзова рамка от тока, масивна, удебелена в предната част и по-тънка в задната; масивно езиче с триъгълно сечение, подвит връх, основата е с напречни врязвания .
Р: обща дълж. 3,4 5см, шир. 3,9 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.623.

Кат. № **1124**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с триъгълно сечение в основата, със силно извит над рамката връх.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 4,35 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 7, 1524.

Кат. № **1125**
М: Кривня. Антично селище; ИМ Дългопол, инв. № АА0292
О: Бронзова рамка от тока, с масивно, железно езиче. Зелена патина.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Лазаров 2001, 157, обр. 120.

Кат. № **1126**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 3,55 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6394.

Кат. № **1127**
М: Аксаково, Варненско, по склона Михлюз кале.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7397.

Кат. № **1128**
М: Разград/ Абритус, Южна част на кастела; разкопки 1999 г.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,45 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5529.

Кат. № **1129**
М: Венчан, Варненско, „Калето"; случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0346.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е от желязо. Зелена патина.

Р: дълж. с езичето 2,5 см, шир. 2,9 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Лазаров 2001, 157, обр. 121.

Кат. № **1130**
М: Ряхово, Русенско вероятно от Апиария.
О: Бронзова рамка, по-тънка при захващането на езичето.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 3,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791.А1.

Кат. № **1131**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6364.

Кат. № **1132**
М: Аврен, Варненско, стопански двор
О: Бронзова рамка, езичето е корозирало и почти цялото е отделено от рамката.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 2,95 см; езиче – дълж. 2,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7785.

Кат. № **1133**
М: на разклона от Добрич за с. Одърци.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7481.

Кат. № **1134**
М: Калиакра I, Цитадела, кв.Запад, Сектор Южен; намерена при почистване.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с триъгълно сечение, с подвит над рамката връх.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 3,05 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл401.

Кат. № **1135**
М: Калиакра.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,95 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл450.

Кат. № **1136**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с извит над рамката връх.
Р: шир. 3,35 см, дълж. 2,3 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.А.70.

Кат. № **1137**
М: Рупките, Чирпанско.
О: Рамка от тока.
Р: обща дълж. 2,5 см, шир. 2,8 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – VI в.
П: Даскалов 2012, 222, обр. 52.14.

Кат. № **1138**
М: Буново, Кюстендилско; откупка.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,85 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-509.

Кат. № **1139**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова рамка, с триъгълно-профилирано езиче.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,5 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Табакова-Цанова 1981, 143, обр. 8.16.

Кат. № **1140**
М: Дичин, В.Търновско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,55 см, шир. 2,5 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – VI в.
П: Даскалов 2012, 222, обр. 52.2.

Кат. № **1141**
М: Черноморец, крепост Акра на п-в Св. Никола.
О: Бронзови рамка от тока.
Р: не са посочени,
Д: средата на V – VI в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **1142**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната; езичето е с триъгълно сечение.
Р: обща дълж. 2,25 см, шир. 2,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3110.

Кат. № **1143**
М: Грохотно, община Девин.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: обща дълж. 2,45 см, шир. 2,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А00836.

Кат. № **1144**
М: Н. „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 2,25 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1184.

Кат. № **1145**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,49 см, шир. 2,25 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.61.

Кат. № **1146**

М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 2,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **1147**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Рамка за тока.
Р: дълж. 1,4 см, шир. 1,9 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – VI в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.2.

Кат. № **1148**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2450
О: Бронзова рамка, езичето липсва.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Харалambиева 1993, табл. IV.7.

Кат. № **1149**
М: Кривина, Русенско Ятрус, 1996/8.
О: Бронзова рамка, езичето липсва.
Р: дълж. 1,5 см, шир. 2,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1534.

Кат. № **1150**
М: Варненско.
О: Бронзова токичка, с масивно езиче с триъгълно сечение.
Р: дълж. 1,55 см, шир. 2,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9383.

Кат. № **1151**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 39/83W.
О: Бронзова рамка, по тънка при захващането на езичето, профилирана в предната част; езичето е масивно.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Genčeva 2000, tabl. II.13.

Кат. № **1152**
М: Веселиново, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е с триъгълно сечение и извит връх.
Р: обща дълж. 3,5 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10051.

Кат. № **1153**
М: Девин, могилен некропол, гроб 4, могила 8, разкопки 2006 г.
О: Бронзова рамка от тока. Масивно езиче с триъгълно сечение и извит над рамката връх.
Р: обща дълж. 3,65 см, шир. 3,65 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01688.

Кат. № **1154**
М: Крумовско кале.
О: Бронзова рамка от тока, масивна; масивно езиче с триъгълно сечение и извит над рамката връх.
Р: обща дълж. 3,8 см, шир. 3,9 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7401.

Кат. № **1155**
М: Медвен, Котелско – от крепост.
О: Бронзова рамка за тока, лята.
Р: максимална дълж. 2,8 см, шир. 3,3 см (според линейния мащаб).
Д: средата на V – VI в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.1.

Кат. № **1156**
М: Девня.
О: Бронзова рамка от тока, езичето липсва; рамката е по-тънка при захващането на езичето и удебелена в предната част.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6600.

Кат. № **1157**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, езичето е масивно с триъгълно сечение и извит над рамката връх.
Р: обща дълж. 3,45 см, шир. 3,1 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6290.

Кат. № **1158**
М: Варна, гроб в основата на Търговската академия. (няма други данни)
О: Бронзова рамка от тока, езичето е масивно с триъгълно-заоблено сечение и извит над рамката връх.
Р: обща дълж. 3,45 см, шир. 3,15 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.3109.

Кат. № **1159**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е с извит над рамката връх.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1303.

Кат. № **1160**
М: Венчан, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока, масивна, удебелена в предната част и по-тънка в задната; масивно езиче с триъгълно сечение, стеснено в средата, с подвит връх.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,9 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6360.

Кат. № **1161**
М: неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Бронзова рамка за тока, лята.
Р: максимална дълж. 2,6 см, шир. 3,3 см (според линейния мащаб).

Д: средата на V – VI в.
П: Даскалов 2009, 91, обр. 1.2.

Кат. № **1162**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, масивно езиче с триъгълно сечение.
Р: дълж. на езичето 3,6 см, шир. на рамката 3,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***. РИМ Ямбол.

Кат. № **1163**
М: Трънско: м. Бусински могили, случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,6 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Перник, без инв. №.

Кат. № **1164**
М: НАИМ София
О: Масивна рамка от тока, удебелена и издадена в предната си част, в задната част при захващането на езичето по-тънка
Р: оразмерени със сходни.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***.

Кат. № **1165**
М: Драгоево, Шуменско, м.Убития турчин.
О: Бронзова рамка от тока, двете повърхности са със скосени ръбове, подчертани от няколко пояса с диагонални и напречни врязвания.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9562.

Кат. № **1166**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка за тока, лята, масивна, с врязана украса от „птиче око" върху лицевата страна, обратната е гладка.
Р: дълж. 3,25 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1135.

Кат. № **1167**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум.
О: Бронзова рамка от тока; лята, масивна; пояс от врязани, диагонално пресичащи се линии.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.1.

Кат. № **1168**
М: Несебър/ некропол. Гроб № 239/ 2008г.
О: Бронзова рамка от тока; езичето е масивно с извит над рамката връх, в основата има две напречни релефни ребра.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 3,05 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Божкова, Кияшкина, Марваков, Василева 2010, 35, обр. 29.

Кат. № **1169**
М: Созопол – „Свети Кирик" – Гроб № 77/ 2012 г. (костите не са в анатомичен порядък).
О: Бронзова рамка от тока. Езичето е с два релефни напречни пояса – един при основата и един над нея
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,7 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ПИ№ 810.

Кат. № **1170**
М: Рояк, Варненско. От района на скалния манастир, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0353
О: Бронзова рамка от тока, сечението е полукръгло, езичето липсва, зелена патина.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 3,1 см, максимална деб. 1,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Лазаров 2001, 158, обр. 127.

Кат. № **1171**
М: Драгоево, Шуменско, м. Убития турчин.
О: Бронзова рамка от тока, предната част е удебелена.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 3,0 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9560.

Кат. № **1172**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум.
О: Бронзова рамка от тока, лята.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 3,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.2.

Кат. № **1173**
М: Созопол – „Свети Кирик" – Гроб № 51/ 2009г. (под дясната подбедрица на скелета в анатомичен порядък).
О: Бронзова рамка от тока; видими следи от износване.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 3,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ПИ№ 366.

Кат. № **1174**
М: Осеново, Варненско, гробница № 2.
О: Бронзова рамка за тока, езичето е профилирано, с пластично оформен връх в стилизирана глава на животно.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 3,05 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7358.

Кат. № **1175**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,8 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11239.

Кат. № **1176**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,25 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Русе, без инв. №.

Кат. № **1177**
М: Рогачево, Варненско, м.“Кършъ балар“.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част и по-тънка в задната; езичето е от желязо, с правоъгълно сечение, с подвит връх.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,75 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7713.

Кат. № **1178**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка, езичето е с триъгълно сечение и подвит връх.
Р: обща дълж. 2,25 см, шир. 2,3 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8501.

Кат. № **1179**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“ – крепост Акра.
О: Бронзова рамка от тока.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 2,45 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **1180**
М: Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, удебелена в предната част.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10586.

Кат. № **1181**
М: Българево, Варненско.
О: Бронзова рамка, езичето е с триъгълно сечение.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 2,25 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7791.

Кат. № **1182**
М: Варна, кв. Виница, дом „Майка и дете“.
О: Бронзова тока, езичето е с триъгълно сечение.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,15 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7757.

Кат. № **1183**
М: Ряхово, Русенско, вероятно от Апиария.
О: Бронзова рамка; езичето е масивно, изтъняващо по дължина, с правоъгълно сечение.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,1 см, държ.на езичето 2,1 см; езиче - деб. при основата 0,5см, деб. по дължината 0,2 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 791Б1.

Кат. № **1184**
М: Осеново, Варненско, гробница № 2.
О: Бронзова рамка, с профилирано езиче.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 2,35 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7360.

Кат. № **1185**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; 1992/2
О: Бронзова рамка, по-тънка при захващането на езичето; масивно езиче, излизащо пред рамката със силно подвит връх почти под прав ъгъл.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,6 см, деб. 0,4 см; езиче - дълж. 2,6 см, деб. 0,3 х 0,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1357.

Кат. № **1186**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова рамка, езичето липсва.
Р: шир. 2,4 см.
Д: средата на V – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 12.9.

Кат. № **1187**
М: Дебелт, Бургаско – НАР Деултум. Обект „Античен град“ – Обществена сграда.
О: Бронзова рамка от тока, с релефна повърхност, наподобяваща стилизирани змийски глави.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 4,5 см, деб. 0,3 см.
Д: I половина на V в.
П: ***НП***; разкопки 2006 г., пол.инв. № 224.

Кат. № **1188**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова тока, с оребрена повърхност и оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 4,5 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6407.

Кат. № **1189**
М: Аксаково, Варненско, м. „Янчова поляна“
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, с оформен улей за езичето върху предната част.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 4,35 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6812.

Кат. № **1190**
М: Свищов/ Нове. Кв.113, гроб 37, ПИ№ 847
О: Бронзова рамка от тока, с оребрена повърхност. Покрита с благородна патина.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 6,3 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Владкова 2006, фиг. 9.

Кат. № **1191**
М: Ковачевец, Търговищко, Ковачевско кале, (ИМ Попово, инв. № А1334)
О: Рамка за тока, от желязо. Корозията е заличила по-голямата част от оребряването.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 5,1 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Русев 2007, 91, обр. 6а,в,с.

Кат. № **1192**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, с оребрена повърхност, в предната част е оформен улей за езичето, което има правоъгълно „зъбче“ в основата.

Р: дълж. 2,7 см, шир. 4,25 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5271.

Кат. № **1193**
М: Случайна находка, във фонда на ИМ Попово, инв. № А1655.
О: Бронзова рамка за тока, оребрена, в предната маст е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Русев 2007, 91, обр. 7а, в, с.

Кат. № **1194**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 70/2012г.
О: Желязна рамка от тока, силно корозирала, личи оребряване върху горната повърхност; езичето е фрагментирано.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 4,75 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 430.

Кат. № **1195**
М: по пътя Троян – Кърнаре, от могилен гроб, с токата са намерени фибули и пръстени.
О: Рамка, вероятно от бронз, с улей за езичето при захващането е гладка и по-тънка; езичето леко се стеснява към върха.
Р: не са посочени
Д: II половина на V – VI в.
П: Велков 1938, 420, обр. 203.

Кат. № **1196**
М: Перник - римско и ранновизантийско селище.
О: Бронзова оребрена тока, с улей за езичето в предната част.
Р: не са посочени
Д: II половина на V – VI в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119.1.

Кат. № **1197**
М: Видинско, вероятно с. Арчар.
О: Рамка от тока, с оформен улей за езичето и оребряване на лицевата повърхност.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,08 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на V – VI в.
П: Даскалов 2012, 224, обр. 54.1.

Кат. № **1198**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, в предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,85 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Русе, без инв. №.

Кат. № **1199**
М: Копривлен, Гоцеделчевско. Некропол, гроб 236.
О: Силно корозирала желязна, рамка от тока, оребрена.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 3,45 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на V – VI в.
П: Марваков 2007, 403, обр. 2.3.

Кат. № **1200**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, в предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11230.

Кат. № **1201**
М: Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, върху предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 4,15 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7444.

Кат. № **1202**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, в предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4453.

Кат. № **1203**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, воребрена, върху предната част е оформен улей за езичето; задната част е отчупена.
Р: дълж.3,2 см, шир. 4,75 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11223.

Кат. № **1204**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова рамка от тока с оробрена повърхност, оформен е улей за езичето.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 4,7 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1002.

Кат. № **1205**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата, гроб 10/1955
О: Бронзова рамка от тока с оребрена повърхност, оформен е улей за езичето.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,8 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Табакова-Цанова 1981, 144, обр. 8.23.

Кат. № **1206**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; S79/8; инв. № 327.
О: Бронзова рамка, оребрена, с улей за езичето, по-тънка и гладка при захващането му; езичето липсва.
Р: шир. 5,0 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Gomolka-Fuchs 1991, Taf. 58.777.

Кат. № **1207**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; гроб10/1955, покрит с шест тегули, скелет З-И, с леко отклонение З - ЮЗ, токата е намерена при стъпалата; инв. № 4
О: Бронзова рамка, масивна, оребрена, с улей за езичето, гладка при захващането му; с езиче.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,0 см.

Д: II половина на V – VI в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 38, обр. 6.

Кат. № **1208**
М: Лом. Гроб на 5км южно от града, вероятно на жена с дете до 2 год., ориентиран СИ (вероятно става дума за главата). Намерени са тухли, вероятно от гроба и мазилка от жилище изградено от дървени пръстове. Инвентар: две еднакви сребърни фибули и една бронзова, метално огледало, две бронзови гривни с краища оформени като змийски глави, две големи бронзови обици с прикрепени малки звънчета и костици със стъклени маниста на гърдите на детския скелет; парчета от глинени съдове и две монети – на Константин Велики и Констанций II. Не се споменава, къде е била токата.
О: Рамка за тока от желязо; снимката за илюстрацията беше неясна, но си личи неравният контур и удебеляването в централната предна част, може би е била оребрена или е оформена в животински глави.
Р: шир. 3.0 см.
Д: I половина на V в.
П: Велков 1938а, 424, обр. 207.

Кат. № **1209**
М: Осиково, Благоевградско, м. Селище, от разрушен гроб, предадено от Нино Михайлов.
О: Бронзова рамка от тока, лята, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с оребрена лицева повърхност; масивно езиче, пластично оформен връх.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 4,7 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.956.

Кат. № **1210**
М: Осиково, Благоевградско, м. Селище, от разрушен гроб, предадено от Нино Михайлов.
О: Бронзова рамка от тока, лята, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето; с оребрена лицева повърхност; масивно езиче, релефно профилирано по цялата дължина.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 4,4 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.955.

Кат. № **1211**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, масивна, с оребрена повърхност, в предната част е оформен улей за езика, задната част е по-тънка и гладка; езичето е с подвит връх, с релефни напречни линии
Р: обща дълж. 3,8 см, шир. 4,6 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.263.

Кат. № **1212**
М: Варна – гробове от раннохристиянския некропол на Одесос.
О: Бронзова рамка от тока, с оребрена повърхност, в предната част е оформен улей за езичето, задната част е по-тънка и гладка; езичето е профилирано и релефно оребрено, върхът му е оформен в животинска глава.
Р: обща дълж. 3,15 см, шир. 4,4 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.624.

Кат. № **1213**
М: Вуково, Дупнишко.
О: Бронзова рамка за тока, лята, оребрена, масивна, с оформен улей за езика; личат следи от позлата; езикът е лят , масивен, с триъгълно сечение.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 5,1 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Гатев 2010, 476, обр. 1.

Кат. № **1214**
М: Клокотница - случайна находка.
О: Бронзова рамка от тока, лята, оребрена, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето, то е силно профилирано, а върхът му е оформен в стилизирана животинска глава.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 4,6 см
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 1269.

Кат. № **1215**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, лята, оребрена, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето
Р: дълж. 2,75 см, шир. 4,2 см
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 5858.

Кат. № **1216**
М: Кошарево, Брезнишко. Некропол в м. „Извор“, гроб№ 10.
О: Бронзова тока, масивна, лята. С оребрена повърхност.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 39, обр. 6.5.

Кат. № **1217**
М: Черенча, Шуменско, м. Фисъка.
О: Бронзова рамка от тока, оребрена, в предната част е оформен улей за езичето, което е с напречни врязвания в основата и подвит връх.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9667.

Кат. № **1218**
М: Блъсково, Варненско, Калето, по склона към селото.
О: Бронзова токичка с оребрена горна повърхност и оформен улей за езичето.
Р: дълж. 1,45 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7255.

Кат. № **1219**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Сребърна рамка от тока, с оребрена лицева повърхност. Езичето е с пластична полигонална форма в основата и извит над рамката връх.
Р: дълж. 1,4 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 107.

Кат. № **1220**
М: Разградско, случайна находка, в частна колекция.
О: Фрагмент от оребрена рамка за тока.
Р: запазена дълж. 1,8 см, запазена шир. 1,85 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на V – VI в.
П: Даскалов 2012, 224, обр. 54.17.

Кат. № **1221**
М: Перник - римско и ранновизантийско селище.
О: Фрагмент от оребрена рамка за тока.
Р:запазена дълж. 1,9 см, запазена шир. 1,6 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Любенова 1981, 177, обр. 119.1.

Кат. № **1222**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 192/ 2013 г.
О: Рамка от тока, желязо (силно корозирала), личи оребряване, с полукръгло сечение. Езичето е правоъгълно, дъговидно извито в средата, а върхът му е отчупен. Лицевата повърхност вероятно е била оребрена.
Р: дълж. 2,5см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 119.

Кат. № **1223**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 313/ 2013 г.
О: Рамка от тока, желязо, (силно корозирала). Слабо личи, че лицевата повърхност е била оребрена.
Р: дълж. 3,25 см, шир. 4,6 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ***НП***, ПИ№ 461.

Кат. № **1224**
М: Созопол – „Свети Кирик" - Гроб № 51/ 2009 г. (в областта на препогребаните кости).
О: Рамка от тока, от желязо, силно корозирала. Езичето е с извит над рамката връх, с триъгълно сечение.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 5,1 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: ПИ№ 347.

Кат. № **1225**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Рамка от желязо със следи от сребро; езичето се стеснява и е подвито при върха. Запазено е частично оребряване по лицевата повърхност.
Р: шир. 4,8 см.
Д: II половина на V – VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10.6.

Кат. № **1226**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2836
О: Бронзова рамка от тока, профилирана, удебелена отпред, отзад при езичето е по-тънка, вероятно е имала пластинки за прихващане; езичето е профилирано и излиза пред рамката.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 3,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.15.

Кат. № **1227**
М: РИМ Добрич, инв. № Аа2375.
О: Бронзова рамка от тока, профилирана, удебелена отпред, отзад при езичето е по-тънка, вероятно е имала пластинки за прихващане; езичето е профилирано и излиза пред рамката.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 4,8 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. IV.16.

Кат. № **1228**
М: НАИМ София
О: Рамка от тока, профилирана, с улей за езичето, при който рамката е вдадена, в задната си част е по-тънка за захващане на езичето и пластинки или плочка.
Р: оразмерена по сходни
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1229**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лята, от бял бронз рамка на тока, с профилирано легло за езичето.
Р: шир. 3,8 см, дълж. 2,3 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.1.

Кат. № **1230**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, с оформен улей за езичето, то е със „зъбче" в основата.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10459.

Кат. № **1231**
М: СИ България.
О: Бронзова рамка от тока, профилирана, върху предната част е оформен улей за езичето, то е със „зъбче в основата.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 3,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9198.

Кат. № **1232**
М: ИМ Дулово; инв. № 454.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето; деформирана.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1233**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Желязна рамка от тока, лята; върху предната част е оформен улей за езичето, то е със „зъбче" в основата. Много добре запазена.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 3,55 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10767.

Кат. № **1234**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, лята; върху предната част е

оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,25 см, шир.3,65 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4455.

Кат. № **1235**
М: Климент, Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9162.

Кат. № **1236**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част на рамката е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 3,65 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, без инв. №.

Кат. № **1237**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум, обект 9; разкопки 2015 г. Рушевини на пожар с *t.p.q.* 491/ 518г.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето; деформирана.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,05 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1238**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока; върху предната част е оформен улей за езичето, което е с добре изявен „зъб“ в основата.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 1113.

Кат. № **1239**
М: Сваленик, Русенско. Укрепено селище.
О: Сребърна тока, с фрагментирана плочка. Езичето е със „зъбче“ в основата.
Р: не са посочени.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Вървбанов, Драгоев 2012, 76, фиг. 14.

Кат. № **1240**
М: Жълъд, Шуменско, м. Хоро мегдан.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езиче, което е от желязо.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 3,15 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9661.

Кат. № **1241**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Фрагментирана и деформирана рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 1,5 см, шир. 2,6 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.1.

Кат. № **1242**
М: Шуменско.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната, удебелена част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 4,4 см, деб. в предната част на рамката 0,9 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7442.

Кат. № **1243**
М: Неизвестно.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 4,25 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: РИМ Кърджали, без инв. №.

Кат. № **1244**
М: Смолян.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето;
Р: дълж. 2,7 см, шир. 4,3 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ – Смолян, инв. № А00128.

Кат. № **1245**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето, то е запазено само при основата; горяла.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Велико Търново, ПИ№ 3860.

Кат. № **1246**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: Бронзова рамка от тока, върху предната част е оформен улей за езичето.
Р: шир. 3,68 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.62.

Кат. № **1247**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“. Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация, с по един нит във всеки ъгъл.
Р: дълж. 5,1 см, вис. 3,7 см, деб.0,8 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.7.

Кат. № **1248**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“.
О: Бронзова апликация, счупена при кръга на върха.
Р: дълж. 5,2 см, вис. 4,0 см, деб. 0,85 см
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.13.

Кат. № **1249**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св.

София“.
О: Бронзова апликация, частично фрагментирана.
Р: дълж. 4,1 см, вис. 3,7 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.8.

Кат. № **1250**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“.
О: Бронзова апликация, в основата на триъгълника има репариране с бронзова тел.
Р: дълж. 4,7 см, вис. 3,9 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.10.

Кат. № **1251**
М: Гроб V/ 2002г.
О: Бронзова апликация, частично фрагментирана.
Р: дълж. 4,2 см., вис. 3,9 см., деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 77, fig. 6.2.

Кат. № **1252**
М: Гроб V/ 2002г.
О: Бронзова апликация, силно фрагментирана.
Р: дълж. 4,9 см, вис. 3,1 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 77, fig. 6.1.

Кат. № **1253**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Сребърна плочка, оформена като триъгълна ажурна рамка, в предната част има напречни врязвания, в които има остатъци от желязо; в трите ъгъла има по един нит.
Р: дълж. 4,8 см
Д: края на IV – V в.
П: Uenze 1992, Taf. 126.10.

Кат. № **1254**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“. Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация, по един нит във всеки ъгъл.
Р: дълж. 3,8 см, вис. 4,1 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.9.

Кат. № **1255**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“. Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация, по един нит във всеки ъгъл; по диагонал през средата – репариране с бронзова тел
Р: дълж. 3,9 см, вис. 4,1 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.15.

Кат. № **1256**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“. Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация, по един нит във всеки ъгъл; фрагментирана.
Р: дълж. 3,5 см, вис. 4,0 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 77, fig. 7.3.

Кат. № **1257**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: сребърна апликация, лята; украсата с ниело оформя като фон двойно вълнообразен орнамент по периферията, в образуваното поле има голяма розета с вписани в нея, застъпващи се кръгове запълнени с растителни орнаменти; в четирите ъгъла на полето има по една малка розета. С четири нита на обратната страна.
Р: 6,3 X 6,3 см
Д: края на III – начало на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35b.

Кат. № **1258**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: сребърна апликация, лята; украсата с ниело оформя като фон двойно вълнообразен орнамент по периферията, в образуваното поле има голяма розета с вписани в нея, застъпващи се кръгове запълнени с растителни орнаменти; в четирите ъгъла на полето има по една малка розета. С четири нита на обратната страна.
Р: 6,3 X 6,3 см
Д: края на III – начало на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35d.

Кат. № **1259**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: сребърна апликация, лята, с правоъгълен отвор при едната къса страна; украсата с ниело оформя като фон двойно вълнообразен орнамент по периферията, в образуваното поле има голяма розета с вписани в нея, застъпващи се кръгове запълнени с растителни орнаменти; в четирите ъгъла на полето има по една малка розета. С четири нита на обратната страна.
Р: дълж. 7,5 см, шир. 6,3 см
Д: края на III – начало на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35c.

Кат. № **1260**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата “Св. София“. Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация, с два нита при тесните страни, успоредни врязани линии под и над всеки нит, между

тях по две елипсовидни врязвания.
Р: дълж. 1,1 см, вис. 4,1 см, деб. 0,2 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.4.

Кат. № **1261**
М: София. Гроб V/ 2002г.
О: Бронзова апликация, с два нита при тесните страни, успоредни врязани линии под и над всеки нит, между тях по две елипсовидни врязвания.
Р: дълж. 1,1 см, вис. 4,2 см, деб. 0,2 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.5.

Кат. № **1262**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата "Св. София". Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзова апликация с два нита по тесните страни, фрагментирана в средата; щампована релефна украса.
Р: дълж. 1,2 см, вис. 3,5 см, деб. 0,85 см.
Д: края на III – начало на IV в.
П: Ivanov 2005, 78, fig. 10.6.

Кат. № **1263**
М: Мърводол, Кюстендилско, откупка.
О: Бронзова апликация; скосени ръбове по периферията, ъглите са оформени в стилизирани листа, в средата има надлъжен релефен ръб украсен с врязана насечки, от двете му страна също има по един пояс с насечки; на късите страни е разположен по един нит.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 1,6 см.
Д: края на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Кюстендил, инв. № II-393.

Кат. № **1264**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; 1960 – квадрат 8, дълб. 1,10/1,30м; инв. № 33
О: Бронзова, посребрена апликация, орнаментирана с точки и зиг – загообразни линии, в средата има кръст от точки; периферията на една от дългите страни е назъбена; в четирите ъгъла има четири дупки за нитове.
Р: вис. 3,9 см, шир. 2,0 см
Д: I половина на V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.9.

Кат. № **1265**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова апликация, фрагментирана; на едната къса страна е запазена дупка за нит.
Р: дълж. 7,0 см, шир. 0,8 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6, 1501.

Кат. № **1266**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова апликация; по една дупка за нит на късите страни.
Р: дълж. 5,75 см, шир. 0,75 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6, 1499.

Кат. № **1267**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; 1960 – квадрат 8, дълб.1,10/1,30м; инв. № 75
О: Бронзова, посребрена, апликация, украсена отгоре с вълнообразна линия от точици и три грозда в извивките. С два нита за прихващане.
Р: вис. 3,6 см, шир. 0,8 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.8.

Кат. № **1268**
М: Хърлец, Врачанско – случайна находка (на 2,5 км южно от Августе).
О: Бронзова апликация, на обратната страна са припоени два шипа за прихващане.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 0,9 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № В290.

Кат. № **1269**
М: Банско, м. Карагонско. Некропол, гроб № 33.
О: апликации (15 броя), от светла сплав; правоъгълни, със скосени ръбове по дългите страни; с два нита – по един на късите страни.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 0,4 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **1270**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова апликация, клетките за инкрустиране оформят кръстовиден орнамент, по периферията са разположени четири дупки за нитове, по една на всяка страна.
Р: вис. 3,6 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10.8.

Кат. № **1271**
М: Блъсково, Варненско.
О: Бронзова апликация, силно окислена, в някои клетки е запазена синьо-зелена стъклена паста. На гърба личат следи от медната подложка.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 233, обр. 13.

Кат. № **1272**
М: Ветрен, Силистренско; в музей – Добрич, инв. № Ас2537
О: Бронзова апликация, (лята с гръб-моя бел.) клетките за инкрустиране оформят кръстовиден орнамент, в две от тях има следи от стъклена паста; в четирите ъгъла има четири дупки за нитове.
Р: вис. 3,4 см, шир. 2,4 см
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 1993, табл. I.9.

Кат. № **1273**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 77/ 85W.
О: Бронзова апликация, клетките за инкрустиране оформят кръг с вписан кръст, на обратната страна има

шест нита разположени в ъглите и по периферията.
Р: 3,5 х 2,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Genčeva 2000, tabl. IV.3.

Кат. № **1274**
М: Североизточна България
О: Бронзова апликация, с четири правоъгълни клетки за инкрустации (празни); две дупки за нитове на късите страни.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 229, обр. 5.

Кат. № **1275**
М: вероятно от Ряхово, Русенско.
О: Бронзова апликация; излята с клетките за инкрустация; обратната страна е затворена с допълнителна пластина. С четири дупки за нитове в ъглите.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 3,4 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Русе, инв. № II981.

Кат. № **1276**
М: Североизточна България
О: Лята, бронзова, масивна апликация, със следи от позлатяване, четири дупки за нитове в средата на всяка страна, има тънка ламаринена подложка. Централната клетка е с жълтеникав гранат, в някои от останалите клетки е запазено синьо и зелено стъкло.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 3,75 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 231, обр. 10.

Кат. № **1277**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация; горната лицева част е излята заедно с клетките; обратната страна е затворена с припоена към нея пластина; три дупки за нитове.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА2982.

Кат. № **1278**
М: Варна, на ок.0,5км източно от североизточния ъгъл на крепостните стени на Одесос, в златно съкровище; инв. № III558 (заедно с една плочка за тока със същата форма и украса)
О: Златна апликация, с кръстообразно разположени стилизирани дървета, с малахитови вставки, оградени от гранатови инкрустации. В четирите ъгъла са запазени четири златни нита. Изработена от изкован златен лист (деб. 0,05 - 0,08 см), нарязан на пластини, запоявани със златен припой, стените на клетките са от още по тънки ленти (деб. 0,04 – 0,06 см).
Р: 3,7 Х 2,3 см; общо тегло с гореспоменатата плочка 35,8 гр.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Димитров 1963, 35, обр. 1; 71, обр. 9.

Кат. № **1279**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, лята, оформена като рамка, с ажурен правоъгълник в средата и по четири дупчици за нитове, в редица по тесните страни.
Р: шир. 2,9 см
Д: средата на VI в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.9; Uenze 1992, Taf. 11.4.

Кат. № **1280**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, лята, оформена като рамка, с ажурен правоъгълник в средата и по четири дупчици за нитове, в редица по тесните страни.
Р: шир. 2,9 см
Д: средата на VI в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.10; Uenze 1992, Taf. 11.5.

Кат. № **1281**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова, правоъгълна апликация, с две двойки орлови глави по късите страни, обърнати една срещу друга; четири нита са разположени в очите на птиците; в средата върху лицевата страна има врязани линии.
Р: 4,5 х 3,4 см, деб. 0,3 см
Д: VI – VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 914.1.

Кат. № **1282**
М: Малък Преславец, Силистренско. Случайна находка.
О: Бронзова апликация, с четири орлови глави по късите страни, обърнати една срещу друга; с релефни ръбове в средата. С четири нита.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,35 см.
Д: VI – VII в.
П: ***НП***; РИМ Русе, инв. № IB989.

Кат. № **1283**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзова апликация, със скосени ръбове по периферията, четири дупки за нитове, с два запазени нита; в средата има дупка със същия размер като тези за нитовете.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 5,1 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7345.

Кат. № **1284**
М: Арчар, Видинско/ Рациария, случайна находка от разрушени гробове, покрити със стреховидно разположени керемиди (на ок.1км източно от селото).
О: Бронзова апликация, със скосени ръбове по периферията; четири дупки за нитове, един е запазен.
Р: шир. 3,05 см, дълж. 4,7 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.3.

Кат. № **1285**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна. Била е с четири нита, запазени са два.
Р: дълж. 4,2 см, макс. шир. 1,55 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12547.

Кат. № **1286**
М: Регион Монтана.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна; по един нит на късите страни.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 1,5 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2500.

Кат. № **1287**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова апликация, лята; със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна; с две дупки за нитове (по една на късите страни) един от тях е запазен.
Р: дълж. 4,15 см, шир. 1,35 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 957.

Кат. № **1288**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята; със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна; с два нита. Врязани, коси насечки по двете късии страни на лицевата повърхност.
Р: дълж. 3,95 см, макс. шир. 2,0 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1289**
М: Свищов/ Нове; Археологически музей Свищов, инв. № 33/ 67W.
О: Бронзова апликация, в средата има малък издатък, като копче; с два нита.
Р: вис. 4,6 см, шир. 1,6 см
Д: IV – начало на V в.
П: Genčeva 2000, tabl. IV.2.

Кат. № **1290**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна; по един нит на късите страни.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 1,5 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А5237.

Кат. № **1291**
М: Южна Добруджа.
О: Бронзова апликация, лята; със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; обратната страна е гладка. С два нита.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 1,55 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2934.

Кат. № **1292**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна. С два нита. Врязан кръг в средната част.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,55 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12020.

Кат. № **1293**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна. С два нита. Врязани концентрични кръгове в средната част.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 1,85 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А5168.

Кат. № **1294**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията на лицевата страна; с плоска и гладка обратна страна. С две дупки за нитове. Врязана украса от концентрични кръгове в средната част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,3 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12086.

Кат. № **1295**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, с три дупки за нитове, вертикално разположени по дългата ос, в средната е запазен сребърен нит. със скосени ръбове по периферията на лицевата страна.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 2,4 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 939.

Кат. № **1296**
М: вероятно Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова апликация, с врязани концентрични кръгове в средата и врязани линии подчертаващи формата; с четири нита в четирите ъгъла.
Р: вис. 4,4 см, шир. 2,9 см, деб.0,2см
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 808.2.

Кат. № **1297**
М: Музей за история на София, инв. № А3534.
О: Бронзова апликация, лята, с врязани концентрични кръгове в средата и линии подчертаващи формата; с четири дупки за нитове в четирите ъгъла и един в средата.
Р: дълж.4,4 см, шир. 1,5 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Каталог изложба. Музей на НБУ 2012, 38, Кат. № 46.

Кат. № **1298**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна. Врязан кръг в средната част. Запазени са два нита. Фрагментирана.
Р: дълж. 3,25 см, шир. 2,7 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА3193.

Кат. № **1299**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, със скосени ръбове по

периферията на лицевата страна, врязани концентрични кръгове в кръглата част; обратната страна е гладка. Почти половината е отчупена; две дупки за нитове в двата ъгъла.
Р: дълж. 2,95 см, максимална шир. 2,1 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7734.

Кат. № **1300**
М: Кривина, Русенско.
О: Бронзова апликация, фрагментирана; в запазената част има две дупки за нитове; върху кръглата част на апликацията личат концентрични кръгове.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,0 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6, 1509.

Кат. № **1301**
М: Разград / Абритус, разкопки 2005 г. об. „Ранносредновековен комплекс", западно от базиликата.
О: Бронзова апликация, горяла и деформирана, с две дупки за нитове на късите страни, един нит е запазен; украса с орнамент от вдлъбнати точки, следващ и подчертаващ формата на апликацията върху лицевата страна.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,3 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6007.

Кат. № **1302**
М: Ломец, общ. Троян антична крепост Сострa.
О: Бронзови апликации (4 броя) с врязана украса от концентрични кръгове, вписани в пояс от „птиче око". Четири нита – по два на късите страни.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 3,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Христов 2006.

Кат. № **1303**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, с две дупки за нитове на късите страни, един нит е запазен; украса с орнамент от вдлъбнати точки, следващ и подчертаващ формата на апликацията и концентрични кръгове в средната част само върху лицевата страна.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,65 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1089.

Кат. № **1304**
М: От района на антично селище в м."Катранджията", Тутраканци, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0291.
О: Бронзова апликация, с два нита – по един на късите страни и един отвор в центъра на кръглата част. Около отвора има радиално разположени релефни линии. Зелена патина.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 1,5 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Лазаров 2001, 159, обр. 134.

Кат. № **1305**
М: Ковачевец, общ. Попово – Ковачевско кале, кв. Пътека А/98 –Б/99.
О: Бронзова апликация, с две двойки нитове на късите страни; врязана украса от концентричини кръгове.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,8 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1472.

Кат. № **1306**
М: Окорш, Силистренско
О: Бронзова апликация, лята; врязана украса от точки и „птиче око". С четири медни нита
Р: дълж. 4,15 см, шир. 2,6 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.3.

Кат. № **1307**
М: Плевен, некропол в местн. Кайлъка – Стражата; от разрушен гроб.
О: Бронзова апликация, с гравирана украса от растителни орнаменти; с четири нита в четирите ъгъла.
Р: вис. 6,0 см,
Д: IV – начало на V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.1; Табакова-Цанова 1981, 147, обр. 10.

Кат. № **1308**
М: Плевен, некропол в местн. Кайлъка – Стражата; от разрушен гроб.
О: Бронзови апликации, с гравирана украса от растителни орнаменти; с четири нита в четирите ъгъла.
Р: вис. 6,0 см,
Д: IV – начало на V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.1; Табакова-Цанова 1981, 147, обр. 10.

Кат. № **1309**
М: Плевен, некропол в местн. Кайлъка – Стражата; от разрушен гроб.
О: Бронзова апликация, с гравирана украса от растителни орнаменти; с четири нита в четирите ъгъла.
Р: вис. 6,0 см,
Д: IV – начало на V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.1; Табакова-Цанова 1981, 147, обр. 10.

Кат. № **1310**
М: Силистра, гробница 4, в м. Меджиди табия, разкопки 1970 г.
О: Сребърна апликация със следи от позлата; лята. Релефна украса от стилизиран растителен орнамент и волути в ъглите между кръглата и трапецовидните части. С четири дупки за нитове.
Р: дълж. 4,75 см, шир.1,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Доневски, Милошевич 2002, 48, табл. II.5.

Кат. № **1311**
М: Силистра, гробница 4, в м. Меджиди табия, разкопки 1970 г.
О: Сребърна апликация със следи от позлата; лята. Релефна украса от стилизиран растителен орнамент и волути в ъглите между кръглата и трапецовидните части. С четири дупки за нитове. С четири дупки за

нитове, запазен е един.
Р: дълж. 4,75 см, шир. 1,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Доневски, Милошевич 2002, 48, табл. II.5.

Кат. № **1312**
М: Плевен, некропол в местн. Сражата; гроб1/ 1960 – двоен, костите са размесени и повредени; апликацията е намерена до дясното стъпало на един от скелетите. Инв. № 1а.
О: Бронзова апликация, гравирана украса от спираловидни и растителни орнаменти, средната част е оформена като осемстенна розета; с четири нита в четирите ъгъла.
Р: вис. 5,0 см, шир. 1,3 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.1.

Кат. № **1313**
М: Силистра, гробница 4, в м. Меджиди табия, разкопки 1970 г.
О: Сребърна апликация със следи от позлата; лята. Релефна украса оформена като панделка с възел. С четири нита.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 0,95 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Доневски, Милошевич 2002, 48, табл. II.5.

Кат. № **1314**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, лята, със скосени ръбове по периферията; с два нита; деформирана.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 1,45 см
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 5674.

Кат. № **1315**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, врязана украса от растителни орнаменти в централната част и зиг-заг по периферията; надлъжно по централната ос има три дупки за нитове.
Р: дълж. 4,85 см, максимална шир. 2,1 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10014.

Кат. № **1316**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята. Украса от врязани диагонално, пресичащи се линии и вписани такива във врязан кръг в средната част. С плоска и гладка обратна страна. Фрагментирана, запазени са две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 1,75 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12087.

Кат. № **1317**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе – разкопки 1977 г. ПИ№ 5.
О: Фрагмент от бронзова апликация, украсена с „птиче око"; запазени са две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,8 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № В219.

Кат. № **1318**
М: Граничак, община Белоградчик. Късноантична пътна станция в м."Анище".
О: Фрагмент от витлообразна апликация.
Р: вис. 2,8см, максимална шир. 2,4 см
Д: IV – начало на V в.
П: Лука, Татарова 2008, 477, обр. 2.4.

Кат. № **1319**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, фрагментирана; запазени са два нита.
Р: дълж.1,5 см, шир. 1,35 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; ПИ№ 795б.

Кат. № **1320**
М: Стара Загора, УПИ 3469, кв. 70, ул. „Сава Силов" 67; кв. D1. Разкопки 2011 г.
О: Бронзова апликация, фрагментирана; няма дупки за нитове или други приспособления за прихващане.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 1,45 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***, РИМ Стара Загора, Сп.ф. № 173.

Кат. № **1321**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна. Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. С два нита.
Р: дълж. 4,85 см, шир. 1,65 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11221.

Кат. № **1322**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова апликация, лята. Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. С два нита.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 1,35 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Tafel 6.1512.

Кат. № **1323**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири дупки за нитове, три нита са запазени.
Р: дълж. 4,45 см, максимална шир. 1,45 см, деб. 0,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7276.

Кат. № **1324**
М: Долище, Варненско.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири дупки за нитове и още две в периферията на кръглата централна част.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 1,55 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9146.

Кат. № **1325**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири дупки за нитове.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 1,4 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9094.

Кат. № **1326**
М: Кочово, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. С два нита. Деформирана.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,4 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12221.

Кат. № **1327**
М: Добричко.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна. Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. С четири нита, запазен е един.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,45 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2906.

Кат. № **1328**
М: Добричко.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна. Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. С четири дупки за нитове.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 1,75 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2905.

Кат. № **1329**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение, в закръгленатa част по периферията са врязани стилизиран растителни орнаменти; в ъглите с четири дупки за нитове.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 1,3 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9186.

Кат. № **1330**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята. Релефният надлъжен ръб е украсен с малки кръгли вдлъбнатини, вероятно оформени при изливането. С четири нита.
Р: дълж. 3,85 см, шир. 1,85 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1331**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири дупки за нитове и два нита в кръглата част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,3 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1332**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири дупки за нитове, два от тях запазени.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 1,45 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10005.

Кат. № **1333**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; в ъглите с четири нита, запазени са три.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 1,9 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 768б.

Кат. № **1334**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята; надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение; две дупки за нитове, запазен е един.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 1,65 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1335**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, лята, с плоска и гладка обратна страна. Надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение. Две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,5 см, макс. шир. 1,45 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА2600.

Кат. № **1336**
М: Синдел, Варненско.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение, в чиито крайща има две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 1,05 см, деб. 0,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9274.

Кат. № **1337**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята. Врязани волути около кръглото разширение. Релефен надлъжен ръб. С четири дупки за нитове.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 1,75 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1338**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение, по периферията на закръгленатa централна част са оформени волути украсени със спираловидни врязвания; в ъглите с четири дупки за нитове, един е

запазен.
Р: дълж. 3,9 см, максимална шир. 1,4 см, деб. 0,2 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8745.

Кат. № **1339**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация, лята, надлъжно в средата е оформен релефен ръб с правоъгълно сечение, по периферията на закръглената централна част има спираловидни врязвания; в ъглите с четири дупки за нитове.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 1,4 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8746.

Кат. № **1340**
М: Кюстендил – обект „Килийно училище", разкопки 1978 г.
О: Бронзова апликация, лята; надлъжно в средата е оформен релефен ръб – украсен с насечки, с правоъгълно сечение; по периферията на закръглената централна част са оформени волути украсени със спираловидни врязвания; на късите страни има по една дупка за нит.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,8 см.
Д: IV – начало на V в.
П: Михайлов, Сестримска 1981, Кат. № 61.

Кат. № **1341**
М: Свищов / Нове.
О: Бронзова апликация, лята; надлъжно в средата е оформен релефен ръб – украсен с насечки, с правоъгълно сечение; по периферията на закръглената централна част са оформени волути; на късите страни има по две дупки за нитове.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,6 см.
Д: IV – начало на V в.
П: ***НП***; АМ Велико Търново, ПИ№ 470.

Кат. № **1342**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: сребърна апликация тип копче, украса с ниело.
Р: дълж. 6,3 см, шир. 1,0 см
Д: край на III – начало на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35e.

Кат. № **1343**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова апликация, липсва кръглото оформяне в средната част; вероятно е редуцирана форма на витлообразните апликации.
Р: вис. 4,9 см
Д: IV – началото на Vв.
П: Uenze 1992, Taf. 9.11.

Кат. № **1344**
М: Банско, м. Карагонско. Некропол, гроб № 33.
О: апликация, масивна, лята, ажурна; с врязана украса от насечки в горната част и линии, подчертаващи формата; под насечките в горната част е врязана свастика; с пет нита.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 3,3 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **1345** (12 броя)
М:, Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Кръгли копчета - апликации, от бронз.
Р: не са посочени.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: Büllinger 1969, Abb. 35,1; 39,1. Gomolka-Fuchs 1995, Tafl. 1,20.

(Кат. № **1346** – изключен)

Кат. № **1347**
М: Рупките, Чирпанско. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия": некропол № 2, в близост до късноантичната Карасура, гроб № 12.
О: 20 броя медни кабъри за колан, с полусферична горна част и шип в средата на обратната страна за прихващане към колана. На илюстрацията са показани 21 броя.
Р: дълж. на шиповете до 0,7 см, среден диаметър на кабърите 0,6 см.
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 3.1.

Кат. № **1348**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале; горял пласт по-ранен от църквата.
О: фрагмент от бронзова апликация, от много светъл бронз, на едно от рамената на кръста е запазен нит.
Р: 3,0 см
Д: I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10.5.

Кат. № **1349**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале; горял пласт по-ранен от църквата.
О: Апликации (5 броя) от много светъл бронз, на обратната страна има два масивни нита за захващане.
Р: вис. 4,2 см
Д: I половина на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 10.4

Кат. № **1350**
М: Рупките, Чирпанско/ късноантичната Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия": некропол № 2, в близост до, гроб № 12.
О: Бронзова апликация, лята. С форма на перка. Страничните ръбове са скосени към лицевата повърхност. За прихващане в средата има нит и кръгла шайба за обратната страна на ремъка.
Р: дълж. 0,9 см, шир. 3,5 см.
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.13.

Кат. № **1351**
М: Перник, Римско и ранновизантийско селище.
О: Бронзова апликация, осмолистна розета, около периферията се образуват осем полукръгли клетки за инкрустация, сега празни; обратната страна е гладка.
Р: не са посочени

Д: V в.
П: Любенова 1981, 170, обр. 120.4.

Кат. № **1352**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова апликация, лята; с четири дупки за нитове; обратната страна е затваряна с пластина, чиито следи се забелязват по периферията на апликацията.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 4,55 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6411.

Кат. № **1353**
М: Девня, Варненско/ Марцианопол.
О: Бронзова апликация, с четири дупки за нитове в ъглите. С лента (деб. 0,4 см) са оформени седем клетки за инкрустиране, запълнени са от жълтеникаво иризирало стъкло.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 3,7 см.
Д: II половина на V – I половина на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 231, обр. 8.

Кат. № **1354**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова апликация, с форма на издължена осмица, завършваща с халка, за която вероятно са окачвани допълнителни елементи.
Р: вис. 4,5 см
Д: I половина на V в.
П: Uenze 1992, Taf. 9.12.

Кат. № **1355**
М: регион Монтана.
О: Бронзова апликация, с фрагментирана обратна страна; с две дупки за нитове.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,15 см.
Д: I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2499.

Кат. № **1356**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014 г./ кв. 8.
О: Апликация от желязо; при прегъването е образувана гайка за окачване на допълнителни елементи. Корозирала, с еден нит в центъра на кръглата част.
Р: дълж. 5,9 см, шир. 2,5 см.
Д: края на IV – края на V в.
П: Баряков 2015, 472, обр. 3.

Кат. № **1357**
М: Банско, обект „Ситан кале", разкопки 2014г./ кв. 2.
О: Апликация от желязо; при прегъването е образувана гайка за окачване на допълнителни елементи. Корозирала, с една дупка за нит в центъра на кръглата част.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 1,9 см.
Д: края на IV – края на V в.
П: Баряков 2015, 472, обр. 3.

Кат. № **1358**
М: Банско, м. Карагонско. Некропол, гроб № 33.
О: апликация с оформена „гайка" в единия край; с един нит в средата на кръглата част.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 1,35 см.
Д: края на IV – края на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **1359**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзова апликация; на едната къса страна има дупка за нит; другата къса страна е прегъната за захващане на халка/ рамка.
Р: дълж. 6,05 см, шир. 0,9 см.
Д: II половина на IV – начало на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6, 1500.

Кат. № **1360**
М: Банско, м. Карагонско. Некропол, гроб № 33.
О: апликация от бронз – гайка; с два нита – по един на късите страни.
Р: дълж. 3,85 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на IV – I половина на V в.
П: ***НП***.

Кат. № **1361**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия": некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзова вретеновидна апликация/ приспособление за окачване на нож. В средата са оформени симетрично кръгло и правоъгълно ухо (в него е запазена кожа).
Р: дълж. 6,8 см, макс. шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.14.

Кат. № **1362**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзови апликации (5 броя), на обратната страна има две уши за при прихващане.
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **1363**
М: Абрит; в РИМ Добрич, инв. № Ас2385.
О: Бронзова ажурна апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. III.4.

Кат. № **1364**
М: околности на Земен; ИМ Перник, ивн.№ АII5399.
О: Лята, бронзова апликация, ажурна; високо качество на отливката от „бял" бронз; на обратната страна две масивни „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 399, обр. 2.3.

Кат. № **1365**
М: Пчелник, Добричко; в РИМ Добрич, инв. № Аа2449
О: Бронзова ажурна апликация; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Деформирана.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хараламбиева 1993, табл. III.7.

Кат. № **1366**
М: Лясковец, крепост в м.“Калето“. ИМ Хасково, инв. № А3565.
О: Лята бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг. 3.4.

Кат. № **1367**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: максимални дълж. 2,25 см и шир. 2,2 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.9.

Кат. № **1368**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9208.

Кат. № **1369**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9086.

Кат. № **1370**
М: неизвестно, в ИМ – Котел.
О: Апликация, излята от медна сплав; зелена патина; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, максимална шир. 2,2 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.1.

Кат. № **1371**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10002.

Кат. № **1372**
М: Зимен, общ. Карнобат. Инв. № 517.
О: Бронзова, лята апликация, ажурна; на обратната страна, с две „уши“ за прихващане.
Р: вис. 2,2 см, шир. 2,08 см, деб. 0,14 - 0,18 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.7; 2.7.

Кат. № **1373**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6676.

Кат. № **1374**
М: Невша, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, 2012, 249, обр. 79.7; АМ Варна, инв. № II.6339.

Кат. № **1375**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,35 см.
Д:
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7471.

Кат. № **1376**
М: Комунари, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6713.

Кат. № **1377**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, максимална шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8576.

Кат. № **1378**
М: Зимен, общ. Карнобат. Инв. № 478.
О: Бронзова, лята апликация, ажурна; на обратната страна, с две „уши“ за прихващане.
Р: вис. 2,4 см, шир. 2,35 см, деб. 0,14 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.6; 2.6.

Кат. № **1379**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна два шипа изляти с нея.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА2887.

Кат. № **1380**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5883.

Кат. № **1381**
М: Новосел, Шуменско.

О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5182.

Кат. № **1382**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11089.

Кат. № **1383**
М: Капитан Димитриево, Добричко.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа1420.

Кат. № **1384**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5884.

Кат. № **1385**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, (в експозиция, без инв. №).

Кат. № **1386**
М: Стара Загора, обект „Партиен дом“, в канал под западния тротоар на cardo, разкопки 1979/80г.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 3,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1925.

Кат. № **1387**
М: Драгоево, Шуменско, м. Над кариерата.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9572.

Кат. № **1388**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № 1070.

Кат. № **1389**
М: Дичин, Великотърновско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна, вероятно е с „уши“ или шипове за прихващане.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 249, обр. 79.2.

Кат. № **1390**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9200.

Кат. № **1391**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 249, обр. 79.6; АМ Варна, инв. № II.7748.

Кат. № **1392**
М: Тутракан.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Тутракан, инв. № 117.

Кат. № **1393**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10539.

Кат. № **1394**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А5219.

Кат. № **1395**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, без инв. №.

Кат. № **1396**
М: Могила, шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5491.

Кат. № **11397**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316

Кат. № **1398**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова апликация, ажурна, фрагментирана; на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане, което не е пробито. Не личат никакви следи от маркиране на отвор за едното „око“. Вероятно е производствен брак.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12541.

Кат. № **1399**
М: Варна – по пътя за с. Орешак.
О: Бронзова апликация, ажурна; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9158.

Кат. № 1170 **1400**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7217.

Кат. № **1401**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,1 см, дълж. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.60.

Кат. № **1402**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11360.

Кат. № **1403**
М: Драгоево, Шуменско, м.Къщята.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12536.

Кат. № **1404**
М: Шумен, м.Елдъз табия.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11132.

Кат. № **1405**
М: Ботево, Варненско.
О: апликация от „бял“ бронз, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане, частично запазени.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II 7029.

Кат. № **1406**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, максимална шир. 2,6см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.6; АМ Варна, инв. № II.7421.

Кат. № **1407**
М: М. “Шерба“ – калето, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, максимална шир. 2,8см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.7; АМ Варна, инв. № II.7214.

Кат. № **1408**
М: Блъсково, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, максимална шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.8; АМ Варна, инв. № II.6635.

Кат. № **1409**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7286.

Кат. № **1410**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,85 см, макс. шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.5; АМ Варна, инв. № II.10894.

Кат. № **1411**
М: Новаковско кале.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.

Р: дълж. 2,75 см, макс. шир. 2,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6839.

Кат. № **1412**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7288.

Кат. № **1413**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна са припоени допълнително три шипа за прихващане.
Р: шир. 2,55 см, дълж. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.А.62.

Кат. № **1414**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5318.

Кат. № **1415**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,85 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11358.

Кат. № **1416**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11576.

Кат. № **1417**
М: Окорш, обл. Силистра.
О: Бронзова апликация, ажурна на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,85 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.5.

Кат. № **1418**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна на обратната страна с три шипа/ нита за прихващане.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5882.

Кат. № **1419**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.1; АМ Варна, инв. № II.8575.

Кат. № **1420**
М: Сливенско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с дванита за прихващане.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8993.

Кат. № **1421**
М: Шумен, м. Елдъз табия.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11134.

Кат. № **1422**
М: Ъглен, Ловешко – случайна находка.
О: сребърна апликация, с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 2,55 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 5694.

Кат. № **1423**
М: Котел, „Римското кале“. В частна колекция.
О: Апликация, излята от медна сплав, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: максимални дълж. 1,6 см и шир. 1,7 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.2.

Кат. № **1424**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с един шип за прихващане.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 1313.

Кат. № **1425**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с три „уши“ за прихващане. Врязана украса от концентрични кръгове и „птиче око“, в горната част има къси напречни врязвания.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – първа четвърт на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5880.

Кат. № **1426**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, с врязана украса от „птиче око“, в горната част има къси напречни врязвания; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.

Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 901.

Кат. № **1427**
М: Славейково, Варненско
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,5 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6708.

Кат. № **1428**
М: Шуменско; РИМ Шумен, инв. № АА7418.
О: Бронзова апликация, ажурна; в горната част има къси напречни врязвания; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 84, обр. 1. 8.

Кат. № **1429**
М: неизвестно; РИМ Видин, инв. № I. А. 63.
О: Бронзова апликация, ажурна; в горната част има къси напречни врязвания; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,35 см, дълж. 3,45 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 84, обр. 1. 9.

Кат. № **1430**
М: неизвестно; ИМ Плевен, инв. № 5291.
О: Бронзова апликация, ажурна; по периферията в горната част има плитки надлъжни врязвания; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,45 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 84, обр. 1. 7.

Кат. № **1431**
М: околности на Земен; ИМ Перник, ивн. № АII5406.
О: Лята, бронзова апликация, ажурна; на обратната страна е имало три „уши“ за прихващане, всичките отчупени; слаби следи от износване.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 2,5 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 399, обр. 2.2.

Кат. № **1432**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; в горната част има къси напречни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,55 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 774а.

Кат. № **1433**
М: Кюстендилско, случайна находка.
О: Бронзова апликация, ажурна.
Р: максимални дълж. 3,3 см, шир.3,0 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Спасов, 2001, табл. II. 13.

Кат. № **1434**
М: Искра, Първомайско.
О: Бронзова апликация или плочка от тока (не личат следи от триене на езичето и е по-вероятно да е апликация); на обратната страна с „уши“ за прихващане (не е уточнен броят им).
Р: не са посочени, липсва и линеен мащаб.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Джамбов, Попов, Митрев 2012, обр. 67.

Кат. № **1435**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,65 см, максимална шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8512.

Кат. № **1436**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзова апликация, ажурна; с три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж.3,4 см
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 131.6.

Кат. № **1437**
М: Аспарухово, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; допълнителна украса с „птиче око“; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 3,35 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6864.

Кат. № **1438**
М: Шуменско; РИМ Шумен, инв. № 7419.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана украса от „птиче око“ и концентрични кръгове; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 84, обр. 1. 5.

Кат. № **1439**
М: неизвестно; РИМ Видин, инв. № I.361.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана украса от „птиче око“ на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: шир. 2,9 см, дълж. 3,8 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 84, обр. 1. 6.

Кат. № **1440**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Прешленов 2015а, обр. на с. 22.

Кат. № **1441**
М: Рогачево, Варненско.

О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, максимална шир. 2,6 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7719.

Кат. № **1442**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,25 см, макс. шир. 2,65 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1443**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, макс. шир. 2,5 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1444**
М: Шуменско; РИМ Шумен, инв. № АА10565.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,55 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 85, обр. 2. 2.

Кат. № **1445**
М: Ботево, Варненско – Хач борун кале.
О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,3 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6740.

Кат. № **1446**
М: Орешак, Варненско.
О: Бронзово апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,85 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6602.

Кат. № **1447**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; допълнителна украса с „птиче око“; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10001.

Кат. № **1448**
М: ОИМ Велико Търново, усл. № 66.
О: Бронзова лята апликация, ажурна, патинирана; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,7 см
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2016, 85, обр. 2. 1.

Кат. № **1449**
М: Пристое, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; три „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,95 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.4; АМ Варна, инв. № II.10455.

Кат. № **1450**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,8 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, без инв. №.

Кат. № 1107 **1451**
М: Чернооково, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9415.

Кат. № **1452**
М: Разград/ Абритус: Сграда VIII, помещение 17, източна част; разкопки 2007 г.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6361

Кат. № **1453**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 23473.
О: апликация, лята, ажурна; с нитове за прихващане; врязани линии в горната част, ажурна украса.
Р: дълж. 1,2 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 33.

Кат. № **1454**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Врязана украса от надлъжна линия и напречни насечки в горната част.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5885.

Кат. № **1455**
М: Новаковско кале.
О: Бронзова апликация, ажурна; допълнителна украса с „птиче око“ и врязана напречна линия в горната част; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 250, обр. 80.9; АМ Варна, инв. № II.6840.

Кат. № **1456**
М: Орешак, Варненско.

О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7311.

Кат. № **1457**
М: Аврен, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7092.

Кат. № **1458**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“/ крепост Акра.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част; с две „уши“ на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1459**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11352.

Кат. № **1460**
М: Златар, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; две „уши“ за прихващане на обратната страна, едното е отчупено.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8660.

Кат. № **1461**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10515.

Кат. № **1462**
М: ИМ Дулово.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: ≈дълж. 2,8 см, шир. 3,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1463**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 3,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5209.

Кат. № **1464**
М: Шумен, м. Елдъз табия.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 3,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11137.

Кат. № **1465**
М: Стара Загора, обект „Централен площад“, сграда А, помещение 2, върху пода, разкопки 1985 г.
О: Бронзова апликация, врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1907.

Кат. № **1466**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; в горната част има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 3,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 3176.

Кат. № **1467**
М: Марково, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13042.

Кат. № **1468**
М: Черноморец, н. Хрисосотира, местн. Червенка.
О: Бронзова апликация; ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Христов 2015а, 127, обр. VII.16.

Кат. № **1469**
М: МВР – Бургас.
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7см, шир.2,6см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; № 27 по опис на МВР.

Кат. № **1470**
М: ИМ Дулово; инв. № 708
О: Бронзова апликация, ажурна; врязана напречна линия в горната част, над нея има къси надлъжни врязвания; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1471**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с „уши за прихващане;
Р: не са посочени – оразмерена приблизително дълж. 2,7 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Харалambиева 1993, 39, табл. III.8.

Кат. № **1472**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, в горната част има украса с “птиче око“; на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: вис. 4,2 см, шир. 2,9 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 226.

Кат. № **1473**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с три „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4645.

Кат. № **1474**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, лята; на обратната страна с три „уши“ за прихващане. В горната част в близост до „ушите“ има два кръгли отвора – възможно е след счупване на „ушите“, те да са били заместени от нитове.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 2,85 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1475**
М: Рогачево, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, максимална шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7081.

Кат. № **1476**
М: Кочево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6025.

Кат. № **1477**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Корозирала грапава повърхност.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11343.

Кат. № **1478**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Лята апликация, ажурна, от бял бронз, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.11.

Кат. № **1479**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Лята апликация, ажурна, от бял бронз, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр.1.12.

Кат. № **1480**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Лята апликация, ажурна, от бял бронз, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,8 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.13.

Кат. № **1481**
М: България; частна колекция.
О: Лята апликация, ажурна, вероятно на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,7 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 252, обр. 82.16.

Кат. № **1482**
М: МВР – Бургас.
О: Бронзова апликация, ажурна на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; № 28 по опис на МВР.

Кат. № **1483**
М: Жълъд, Шуменско, м.Хоро мегдан.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9687.

Кат. № **1484**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10522.

Кат. № **1485**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10559.

Кат. № **1486**
М: Аксаково, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 2,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7470.

Кат. № **1487**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9360.

Кат. № **1488**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Почти непочистена отливка.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10518.

Кат. № **1489**
М: неизвестно, в ИМ Котел.
О: Бронзова двойно-симетрична апликация, ажурна, като някои от отворите само са отбелязани; на обратната страна са останали само основите от „ушите“ за прихващане
Р: дълж. 2,4 см, максимална шир. 1,5 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.6.

Кат. № **1490**
М: Могила, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5400.

Кат. № **1491**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, с форма на двойна пелта, лята, запазено е едно “ухо“ за прихващане.
Р: вис. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.2.

Кат. № **1492**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, с форма на двойна пелта, лята, запазено е едно ухо за прихващане.
Р: вис. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.3.

Кат. № **1493**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, с форма на двойна пелта, лята, запазено е едно ухо за прихващане.
Р: вис. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.4.

Кат. № **1494**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърна апликация, с форма на двойна пелта, лята, запазено е едно ухо за прихващане.
Р: вис. 2,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; НАИМ – Средновековен фонд, инв. № 2449.

Кат. № **1495**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с два шипа, за прихващане.
Р: не са посочени (оразмерени със сходни ≈шир. 1,45 см, дълж. 2,8 см).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. II.12.

Кат. № **1496**
М: Аспарухово, Варненско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с два шипа, за прихващане.
Р: не са посочени (оразмерени със сходни ≈шир. 1,35 см, дълж. 2,7 см).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. II.13.

Кат. № **1497**
М: Русенско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1498**
М: Разград/ Абритус, Южна част на кастела; разкопки 1999 г.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с два шипа за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5532.

Кат. № **1499**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; две „уши“ за прихващане на обратната страна.

Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7428.

Кат. № **1500**
М: Могила, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с два шипа или нита за прихващане, изляти с нея.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5397.

Кат. № **1501**
М: Аврен, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7093.

Кат. № **1502**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; две „уши“ за прихващане на обратната страна. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 252, обр. 82.5; АМ Варна, инв. № II.10004.

Кат. № **1503**
М: НАИМ
О: Ажурна апликация, средната част е леко изпъкнала; на обратната страна има две уши за прихващане.
Р: оразмерена по сходни.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1504**
М: Рогачево, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 252, обр. 82.6; АМ Варна, инв. № II.7080.

Кат. № **1505**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята.
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **1506**
М: Свищов, вероятно около Нове.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; има врязвания по късите страни; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: вис. 3,1 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 895.

Кат. № **1507**
М: Новосел, Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5183.

Кат. № **1508**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Украса с „птиче око“ и врязани линии по късите страни. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11348.

Кат. № **1509**
М: Горна крепост, обл. Кърджали/ Перперикон.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, ажурна, лята; врязвания по късите страни подчертани с врязана напречна линия; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12779.

Кат. № **1510**
М: Ковачевец, общ. Попово/ Ковачевско кале (разкопки 1993 г.).
О: Бронзова апликация, ажурна, лята. Къси врязвания по късите страни около стесняването в средата. Няма „уши“ на обратната страна (възможно е четирите дупчици да са за нитове или „ушите“ да не са били припоени и да е останала недовършена). Без следи от износване.
Р: дълж.2,7см, шир.1,55см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А737.

Кат. № **1511**
М: Банско, обект „Св. Никола“, разкопки 2014 г./ кв. 53а.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Горяла и корозирала. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ № 55.

Кат. № **1512**
М: Разград/ Абритус, сектор I-6, кв.12, Сграда VIII.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; със скосени ръбове по периферията; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5235.

Кат. № **1513**
М: Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.

Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8776.

Кат. № **1514**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Брнзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна има две уши за прихващане.
Р: вис. 2,9 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 803.3.

Кат. № **1515**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; с два шипа на обратната страна.
Р: дълж. 1,6 см, шир. 2,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.16; АМ Варна, инв. № II.9026.

Кат. № **1516**
М: Ветрен, Силистренско
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.6.

Кат. № **1517**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; с два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 1,2 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9209.

Кат. № **1518**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,8 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5319.

Кат. № **1519**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе – случайна находка.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 3,00 см, шир. 3,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № В448.

Кат. № **1520**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 252, обр. 82.14; АМ Варна, инв. № II.8616.

Кат. № **1521**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: диам. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7210.

Кат. № **1522**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско кале.
О: Сребърна апликация с форма на кръгло копче, на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане.
Р: диам. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 1; Uenze 1992, Taf. 130.11.

Кат. № **1523**
М: Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен комплекс“, на дъното на хоросаново бъркало южно от апсидата на църквата; разкопки 2007 г.
О: Бронзова апликация, плътна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: диам. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6133.

Кат. № **1524**
М: РИМ Добрич
О: Бронзова апликация, лята, позлатена; врязана украса. Фрагментирана – била е с 4 листа, сега са запазени 3 от тях.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 34.

Кат. № **1525**
М: Новаково, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 2,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4361.

Кат. № **1526**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5888.

Кат. № **1527**
М: Разградско, РИМ Шумен, инв. № 22632
О: Сребърна апликация, лята, с нитове за прихващане; врязана украса.
Р: дълж.1,6 см, шир. 0,95 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 29.

Кат. № **1528**
М: Русенско, РИМ Шумен, инв. № 22376.
О: Бронзова апликация, лята, с нитове за прихващане,

врязана украса.
Р: дълж. 1,7 см, шир.1,15 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 31.

Кат. № **1529**
М: Оброчище, Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, лята, с врязана украса; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8613.

Кат. № **1530**
М: СИ България.
О: апликация от бял бронз, лята; с врязана украса; на обратната страна, частично запазени две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, шир.1,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6525.

Кат. № **1531**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, лята; с врязани орнаменти, оформящи елементи от човешко лице.
Р: дълж. 1,5 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1308.

Кат. № **1532**
М: неизвестно – в частна колекция.
О: Сребърна, лята апликация; на обратната страна с два петлика; врязана украса.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 2,4 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 3.

Кат. № **1533**
М: Регион Русе. В частна колекция.
О: Бронзова, лята апликация; на обратната страна с два петлика; врязана украса.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 1,7 см
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 4.

Кат. № **1534**
М: Пет могили, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12895.

Кат. № **1535**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, макс. шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9689.

Кат. № **1536**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, макс. шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9207.

Кат. № **1537**
М: Абрит, Добричко. РИМ Добрич, инв. № Аа2386. Случайна находка от крепостта Залдапа.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Гавритухин, Тотев 2010, 425, рис. 1.1.

Кат. № **1538**
М: Кюстендил – обект „Килийно училище“, разкопки 1978 г.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Михайлов, Сестримска 1981, Кат. № 77.

Кат. № **1539**
М: Провадия/ Овечко кале, Варненско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане
Р: дълж. 2,3 см, шир. 2,0 см (според линейния мащаб)
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 254, обр. 84.6.

Кат. № **1540**
М: Шуменско – дарение.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане
Р: дълж. 2,4 см, шир. 2,0 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Гатев 2007, 366, табл. II.1.

Кат. № **1541**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,95 см, макс. шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4615.

Кат. № **1542**
М: Пет могили, Шуменско
О: Бронзова апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, макс. шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12896.

Кат. № **1543**
М: Долище, Варненско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, ажурна, лята; две„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,45 см, макс. шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9147.

Кат. № **1544**
М: между Кичево и Осеново, Варненско.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 251, обр. 81.10; АМ Варна, инв. № II.7671.

Кат. № **1545**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13428.

Кат. № **1546**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък към колана, две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8490.

Кат. № **1547**
М: Медвен, Котелско, крепост.
О: Бронзова, лята Т-образна апликация/ накрайник за допълнителен ремък, на обратната страна с две „уши“ за прихващане; патинирана.
Р: дълж. 2,2 см, максимална шир. 1,45 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.4.

Кат. № **1548**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък. Отлята с два шипа по дължината на обратната страна. В средата на плочката е оформен отвор, а преходът към напречната част е подчертан с врязана линия. Страничните ръбове са скосени към лицето.
Р: дълж. 2,2 см, шир. на плочката 1,1 см, шир. на напречната част 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.11.

Кат. № **1549**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък. Отлята с два шипа по дължината на обратната страна. В средата на плочката е оформен отвор, а преходът към напречната част е подчертан с врязана линия. Страничните ръбове са скосени към лицето.
Р: дълж. 2,2 см, шир. на плочката 1,1 см, шир. на напречната част 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.12.

Кат. № **1550**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък.
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **1551**
М: Орешак, Варненско.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9591.

Кат. № **1552**
М: СИ България.
О: Сребърна апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна. Отливката не е добре почистена.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8599.

Кат. № **1553**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10563.

Кат. № **1554**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11357.

Кат. № **1555**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5322.

Кат. № **1556**
М: Омурташко. Случайна находка, частна колекция.
О: Бронзова апликация/ накрайник; на обратната страна вероятно е с „уши“ или шипове за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 251, обр. 81.9.

Кат. № **1557**
М: Шумен, м.Москов табия.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12465.

Кат. № **1558**
М: Чернооково, Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9410.

Кат. № **1559**
М: Оброчище, Добричко.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7651.

Кат. № **1560**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: шир. 1,65 см, дълж. 2,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.61.

Кат. № **1561**
М: Зайчино ореше, Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4357.

Кат. № **1562**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2371.

Кат. № **1563**
М: неизвестно, в ИМ Котел.
О: Фрагмент от Т-образна апликация/ накрайник за допълнителен ремък, излята от бронз заедно с масивно „ухо“ за прихващане на обратната страна; тъмнозелена патина.
Р: дълж. 1,8 см, запазена шир. 1,2 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.3.

Кат. № **1564**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък, горната част е отчупена; „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9436.

Кат. № **1565**
М: НАИМ София
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; две уши за прикрепване на обратната страна.
Р: оразмерена по сходни
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1566**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6709.

Кат. № **1567**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9576.

Кат. № **1568**
М: Тутраканци. От района на антично селище в м.“Катранджията“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АС0142.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък, на обратната страна с две фрагментарно запазени „уши“ за прихващане. Зелена патина.
Р: 2,6 х 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Лазаров 2001, 159, обр.130.

Кат. № **1569**
М: Кичево, Варненско.
О: сребърна апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 1,85 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7056.

Кат. № **1570**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум. инв. № III1827.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с два уши за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 1,5 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Димитров 1994, табл. II.4.

Кат. № **1571**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 251, обр. 81.17.

Кат. № **1572**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен, апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна има две уши за прихващане.
Р: вис. 2,7 см

Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.3; Uenze 1992, Taf. 11.8.

Кат. № **1573**
М: Марково, Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА13043.

Кат. № **1574**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2372.

Кат. № **1575**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; фрагментирана; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5321.

Кат. № **1576**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък/ апликация, от „бял“ бронз, личат следи от двете отчупени „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,5 см(горе)/ 1,6 см (кръгла част).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9544.

Кат. № **1577**
М: Драгоево, Шуменско, случайна находка.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък/ от „бял“ бронз; на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,7 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.10.

Кат. № **1578**
М: Черноморец, н. Хрисосотира, местн. Червенка.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Христов 2015а, 127, обр. VII.11, 11а.

Кат. № **1579**
М: Новаково, Варненско/ Новаковско кале.
О: Бронзова апликация /накрайник за допълнителен ремък; две„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,2 см, максимална шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7163.

Кат. № **1580**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзова апликация (бял бронз) / накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9688.

Кат. № **1581**
М: Неизвестно. ИМ Хасково, инв. № А4073
О: Бронзова, лята, ажурна апликация/ накрайник за допълнителен ремък, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг.3.7.

Кат. № **1582**
М: Огражден, Добричко.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък/ на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа3249.

Кат. № **1583**
М: Ветрен, Силистренско
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, макс. шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.7.

Кат. № **1584**
М: Тутракан.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.8.

Кат. № **1585**
М: Стара Загора, УПИ VIII3524, кв.66, ул.Х. Д. Асенов“ 108; кв.С1 разкопки 2012 г.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 4,1 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2879.

Кат. № **1586**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,95 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6475.

Кат. № **1587**
М: Войниково, Добричко.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; от прегъната шарнирно пластина около напречната част. С един нит.

Р: дълж. 4,95 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2641.

Кат. № **1588**
М: Медвен, Котелско, крепост.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; излята заедно с масивно „ухо“ на обратната страна за прихващане; фрагментирана.
Р: дълж. 2,1 см, максимална шир. 1,6 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.5.

Кат. № **1589**
М: Ветрен, силистренско/ Тегулициум, инв. № III1195.
О: Сребърна апликация/ накрайник за допълнителен ремък; с врязана украса; на обратната страна има две уши за прихващане.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,3 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.3.

Кат. № **1590**
М: Силистра/ НАР Дръстър, помещение № 6.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна два нита за прихващане изляти заедно с нея.
Р: дълж.3,9 см, макс. шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.10.

Кат. № **1591**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна с един шип и един нит за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, макс. шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.9.

Кат. № **1592**
М: София – амфитеатър.
О: Бронзова апликация/ накрайник за допълнителен ремък; на обратната страна е запазено едно „ухо“ за прихващане. Фрагментирана.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 252, обр. 82.11.

Кат. № **1593**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен, ажурен накрайник; на обратната страна с две „уши“ за пихващане.
Р: вис. 2,5 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.2; Uenze 1992, Taf. 11.1.

Кат. № **1594**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова апликация / накрайник за допълнителен ремък; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. на правоъгълната част 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6402.

Кат. № **1595**
М: Долище, Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, максимална шир. 2,0 см, шир. в горната част 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9144.

Кат. № **1596**
М: Балчик.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, максимална шир. 1,85 см, шир. в горната част 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9277.

Кат. № **1597**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, максимална шир. 2,2 см, шир. в горната част 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.

Кат. № **1598**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,45 см, максимална шир. 1,85 см, шир. в горната част 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9096.

Кат. № **1599**
М: Александрия, Добричко – откупка; РИМ Добрич, инв. № Аа2798
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,25 см, макс. шир. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Гавритухин, Тотев 2010, рис. 1.9.

Кат. № **1600**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5323.

Кат. № **1601**
М: Котел „Римското кале“.
О: Бронзова апликацияизлята заедно с едно „ухо“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 1,05 см, шир. 1,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 99, обр. 3.7.

Кат. № **1602**
М: Жълъд, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с два шипа/ нита за прихващане.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8988.

Кат. № **1603**
М: неизвестно, в ИМ Котел.
О: публикуван като накрайник, излят от медна сплав, силно патиниран. (Според автора е оформен като касета, но не са показани нитовете характерни за накрайниците оформени по този начин).
Р: дълж. 3,3 см, максимална шир.1,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.3.

Кат. № **1604**
М: Медвен, Котелско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9449.

Кат. № **1605**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: апликация от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 1,7 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.3.

Кат. № **1606**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,3 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11429.

Кат. № **1607**
М: Везенково, Бургаско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7241.

Кат. № **1608**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7285.

Кат. № **1609**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10010.

Кат. № **1610**
М: Регион Монтана.
О: Бронзова апликация, на обратната страна са припоени два шипа за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2517.

Кат. № **1611**
М: Поп Русаново, Силистренско.
О: Бронзова апликация; с два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.11.

Кат. № **1612**
М: ИМ Дулово; инв. № 706.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1613**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с два шипа за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2381.

Кат. № **1614**
М: Варна, м. „Джанавара“.
О: Бронзова апликация; на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Минчев, Тенекеджиев 2011, 247, обр. 3.

Кат. № **1615**
М: Боряна, Варненско.
О: сребърна апликация, два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, шир.1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7060.

Кат. № **1616**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзова апликация; две„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6330.

Кат. № **1617**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на

обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, макс. шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5890.

Кат. № **1618**
М: Браничево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10363.

Кат. № **1619**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7227.

Кат. № **1620**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2466.

Кат. № **1621**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,85 см, макс. шир.1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2384.

Кат. № **1622**
М: ИМ Дулово; инв. № 153.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж.2,7 см, шир.1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1623**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1185.

Кат. № **1624**
М: Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен комплекс“, източно от апсидата на църквата; разкопки 2006 г.
О: Бронзова апликация, недобре почистена отливка; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6061а.

Кат. № **1625**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с два шипа за прихващане, изляти заедно с нея. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7411.

Кат. № **1626**
М: Комунари, Варненско.
О: Сребърна (?) апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6714.

Кат. № **1627**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, макс. шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9210.

Кат. № **1628**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8650.

Кат. № **1629**
М: ОИМ Велико Търново, усл.№ 68.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1630**
М: Рогачево, Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8689.

Кат. № **1631**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8579.

Кат. № **1632**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“/ крепост Акра.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: Христов 2013а, обр. на с. 67.

Кат. № **1633**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум, инв. № III990
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,2 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.5.

Кат. № **1634**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12548.

Кат. № **1635**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ – Хасково, инв. № А5218.

Кат. № **1636**
М: Котел „Римското кале“; в частна колекция.
О: Накрайник, излят от медна сплав; в средата има слабо оформен релефен ръб; в горната част, под ръба има дупка за нит, а в долната друг отвор, вероятно вторичен.
Р: дълж. 2,9 см, максимална шир. 1,5 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.6.

Кат. № **1637**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; един шип за прихващане на обратната страна и една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,45 см, шир. 1,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6682.

Кат. № **1638**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11579.

Кат. № **1639**
М: Кичево, Варненско.
О: сребърна апликация; два нита за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7058.

Кат. № **1640**
М: Голеш, Силистренско
О: Сребърна апликация/ накрайник, лята; обратната страна е с оформен борд по периферията, с два шипа за прихващане изляти с нея.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.13; Трайкова 2017, 484, табло II.16.

Кат. № **1641**
М: Попина, Силистренско
О: Сребърна апликация/ накрайник, лята; обратната страна е с оформен борд по периферията, с два шипа за прихващане изляти с нея.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.14; Трайкова 2017, 484, табло II.17.

Кат. № **1642**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лята апликация, от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,0 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.8.

Кат. № **1643**
М: Случайна находка, в землището на с. Драгоево, Шуменско.
О: Лята апликация, от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 2,0 см
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.9.

Кат. № **1644**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка, повърхността е грапава.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9573.

Кат. № **1645**
М: Ботево, Варненско, Хач борун кале.
О: Бронзова апликация (бял бронз); две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,35 см, макс. шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.9; АМ Варна, инв. № II.7131.

Кат. № **1646**
М: Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, ажурна, лята; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8774.

Кат. № **1647**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна

с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,45 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10560.

Кат. № **1648**
М: Пристое, Шуменско.
О: сребърна (?) апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,4 см, максимална шир. 2,0см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.7; АМ Варна, инв. № II.10457.

Кат. № **1649**
М: Каспичанско, РИМ Шумен, инв. № 5122
О: сребърна (?) апликация, лята, с нитове за прихващане; ажурна украса.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 32.

Кат. № **1650**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5891.

Кат. № **1651**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация (бял бронз), два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.10; АМ Варна, инв. № II.10009.

Кат. № **1652**
М: между Соколник и Дебрене, Добричко.
О: Бронзова апликация, допълнителна врязана украса около ажурната; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,65 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8458.

Кат. № **1653**
М: СИ България.
О: сребърна апликация, ажурна; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 3,85 см, шир.1,8см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10978.

Кат. № **1654**
М: ИМ Карнобат, инв. № 920
О: Бронзова апликация, ажурна; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,95 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов 2011, 31, фиг. 4.

Кат. № **1655**
М: Голям Извор, Хасковско.
О: Бронзова лята апликация, ажурна.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,6 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 194, фиг. 1.4.

Кат. № **1656**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзова апликация/ накрайник, ажурен.
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **1657**
М: ОИМ Велико Търново, усл.№ 9
О: Сребърна лята апликация, няма следи от допълнителна обработка; силно огладени ръбове, вероятно от дълга употреба; на обратната страна – две уши за прикрепване, сега едното липсва.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 1,35 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1658**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4462.

Кат. № **1659**
М: Котел „Римското кале“; в частна колекция.
О: апликация/ накрайник, излят от висококачествена сплав („бял бронз“?), със сива патина; П-образно напречно сечение, на обратната страна има останки от три нита за прихващане.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,6 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.4.

Кат. № **1660**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник/ апликация, плоско излят, на обратната страна има две уши за прихващане.
Р: вис. 3,4 см
Д: II половина на VI в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.8; Uenze 1992, Taf. 11.10.

Кат. № **1661**
М: ИМ Дулово; инв. № 717.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1662**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен фрагмент от апликация, плоско излята, на обратната страна е запазено е едно ухо за прихващане. Ажурни елементи от човешко лице.

Р: дълж. 2,0 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.9.

Кат. № **1663**
М: Одърци, Добричко.
О: апликация, ажурна, лята; горната част е отчупена.
Р: не са посочени.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева-Петкова 1986, 167, обр. 4

Кат. № **1664**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), врязана украса „птиче око" в допълнение към ажурната; на обратната страна с две „уши" за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 4,35 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10514.

Кат. № **1665**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация, част от единият долен ъгъл е отчупена; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.11; АМ Варна, инв. № II.10888.

Кат. № **1666**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Фрагмент от бронзова апликация, на обратната страна в средата с едно „ухо" за прихващане.
Р: запазена дълж. 2,3 см, шир. 1,75 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Станилов 1995, 169, обр. 1.10.

Кат. № **1667**
М: Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Украса с „птиче око".
Р: дълж. 3,55 см, шир. 1,85см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8775.

Кат. № **1668**
М: Неизвестно.
О: Фрагмент от апликация, на обратната страна, вероятно с „ухо" за прихващане.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.15.

Кат. № **1669**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация (бял бронз), ажурна, лята; горната част е отчупена; вероятно с две „уши" за прихващане на обратната страна, запазено е само едно.
Р: дълж.1,8см, шир.2,4см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 253, обр. 83.14; АМ Варна, инв. № II.10235.

Кат. № **1670**
М: Дарение в НАМ – София, от Шуменско.
О: Бронзова лята апликация; на лицевата страна има две вдлъбнатини; на обратната две уши за прихващане;
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,3 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Гатев 1997, 366, табл. II.2.

Кат. № **1671**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши" за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9091.

Кат. № **1672**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8649.

Кат. № **1673**
М: Чернооково, Шуменско.
О: Бронзова (бял бронз) апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9414.

Кат. № **1674**
М: МВР - Бургас.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; № 15 по опис на МВР.

Кат. № **1675**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11361.

Кат. № **1676**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши" за прихващане.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11529.

Кат. № **1677**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; две „уши" за прихващане на

обратната страна.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6675.

Кат. № **1678**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5889.

Кат. № **1679**
М: НАИМ София
О: Апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж.см, шир.см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1680**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане – сега отчупени.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5325.

Кат. № **1681**
М: Главатарица, обл. Кърджали; откупка.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Кърджали, инв. № 12527.

Кат. № **1682**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2382.

Кат. № **1683**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5326.

Кат. № **1684**
М: Балик, Добричко.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2291.

Кат. № **1685**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5887.

Кат. № **1686**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,65 см.
Д:
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10474.

Кат. № **1687**
М: Голям Извор, Хасковско.
О: Лят бронзов накрайник (според автора).
Р: дълж. 2,35см, шир.1,3см (според линейния мащаб). В друга публикация според линейния мащаб размерите са 3,5 x 2,05 см (Даскалов, 2012, обр. 75.5).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 194, фиг. 1.3.

Кат. № **1688**
М: Неизвестно, в ИМ Котел.
О: Според описанието това е накрайник, излят от „бял бронз“, „оформен като правоъгълна касета с куха вътрешност“, със следи от износване в долния край (Даскалов 2009, 92). Не личат отвори за нитове, които са характерни за така описания накрайник. Липсва детайлна илюстрация, а описанието е непълно. Не става ясно как се прихваща към колана.
Р: дълж. 3,0 см, максимална шир. 1,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.1.

Кат. № **1689**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна, едното е отчупено.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6679.

Кат. № **1690**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5327.

Кат. № **1691**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация (бял бронз); на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Хасково, инв. № А4860.

Кат. № **1692**
М: Шуменско.

О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8777.

Кат. № **1693**
М: неизвестно, в ИМ Котел.
О: Бронзов накрайник, лят, оформен като касета.
Р: дълж. 2,5 см, макс. шир. 1,8 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.2.

Кат. № **1694**
М: Доброплодно, Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8691.

Кат. № **1695**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9885.

Кат. № **1696**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,35см, шир.1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11359.

Кат. № **1697**
М: Алеково, Силистренско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.12.

Кат. № **1698**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, с два шипа на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 798.

Кат. № **1699**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА1061.

Кат. № **1700**
М: Буйново, Търговищко.
О: Бронзова апликация; два шипа на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8603.

Кат. № **1701**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА5893.

Кат. № **1702**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация; два шипа за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.9; АМ Варна, инв. № II.9185.

Кат. № **1703**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.8; АМ Варна, инв. № II.9184.

Кат. № **1704**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.4; АМ Варна, инв. № II.9092.

Кат. № **1705**
М: Чернооково, Шуменско.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9416.

Кат. № **1706**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1617.

Кат. № **1707**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,5 см, шир.1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2465.

Кат. № **1708**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.4; АМ Варна, инв. № II.9025.

Кат. № **1709**
М: Алеково, Силистренско
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.14.

Кат. № **1710**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5320.

Кат. № **1711**
М: Плевен, некропол в местн. Плочата.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: не са посочени
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Ваклинова 1989, 136, обр. 2.

Кат. № **1712**
М: Аксаково, Варненско, по склона на Михлюз кале.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: непубликува; АМ Варна, инв. № II.7396.

Кат. № **1713**
М: Въглен, Варненско.
О: сребърна апликация;две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.11; АМ Варна, инв. № II.7763.

Кат. № **1714**
М: Поручик Чунчево, Добричко.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2837.

Кат. № **1715**
М: Чернооково, Шуменско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,05 см, шир. 1,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9417.

Кат. № **1716**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 246, обр. 76.5; АМ Варна, инв. № II.8578.

Кат. № **1717.**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лят накрайник от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см
Д: II половина на VI в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.4.

Кат. № **1718**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лят накрайник от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.5.

Кат. № **1719**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лят накрайник от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.6.

Кат. № **1720**
М: Драгоево, Шуменско. Случайна находка.
О: Лят накрайник от бял бронз, с ажурна украса, на обратната страна има две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.7.

Кат. № **1721**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: вис. 2,7 см, шир. 1,6 см, деб. 0,2 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 536.

Кат. № **1722**
М: Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8749.

Кат. № **1723**
М: Смолян – Окръжна Прокуратура.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на

обратната страна; лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01767.

Кат. № **1724**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,6 5см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр. 75.13; АМ Варна, инв. № II.8591.

Кат. № **1725**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2383.

Кат. № **1726**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; две„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6674.

Кат. № **1727**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна. Отливката почти не е почистена.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9574.

Кат. № **1728**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация; врязана украса от „птиче око“; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1000.

Кат. № **1729**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация; врязана украса от „птиче око“; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1730**
М: Средец, Бургаска област – „Калето“.
О: Бронзова апликация.
Р: обща дълж. 3,2 см, шир. 1,8 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Балболова-Иванова 2005, 98, обр. 7.9.

Кат. № **1731**
М: Източна Стара планина. Инв. № 689_1.
О: Сребърна, лята апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: вис. 2,7 см, шир. 1,6 см, деб. 0,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.9; 2.9.

Кат. № **1732**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум; инв. № III1870
О: Бронзова ажурна апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 1,4 см, шир. 2,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.6.

Кат. № **1733**
М: Черноморец, п-ов „Св. Никола“ – крепост Акра.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1734**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5328.

Кат. № **1735**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.13.

Кат. № **1736**
М: Градът, Смолянско.
О: Бронзова апликация, с две „уши“ за прихващане на обратната страна; лошо почистена отливка.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Смолян, инв. № А01739.

Кат. № **1737**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА8648.

Кат. № **1738**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр.75.24; АМ Варна, инв. № II.8495.

Кат. № **1739**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,65 см.
Д:
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1740**
М: Аксаково, Варненско, м.“Янчова поляна“.
О: сребърна апликация, горната част е отчупена; запазено едно „ухо“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7726.

Кат. № **1741**
М: Бургаски минерални бани/ Акве Калиде.
О: Бронзова апликация; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов, Димитрова 2013, 20, обр. 1б, 2б.

Кат. № **1742**
М: СИ България.
О: сребърна (?) апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П:***НП***; АМ Варна, инв. № II.9024.

Кат. № **1743**
М: Орешак, Варненско.
О: сребърна апликация; две„уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр. 75.22; АМ Варна, инв. № II.7195.

Кат. № **1744**
М: Шуменско.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Недобре почистена отливка.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА7287.

Кат. № **1745**
М: Шумен, м. Елдъз табия.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11131.

Кат. № **1746**
М: Калиманци, Варненско.
О: Бронзова апликация; две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8830.

Кат. № **1747**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация (бял бронз), на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, без инв. №.

Кат. № **1748**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22740.
О: Бронзова апликация; врязана и релефна украса.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,3 см.
Д: VI – VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 36.

Кат. № **1749**
М: ИМ Добрич
О: Бронзова апликация; по периферията релефен „перлен“ ред, врязана украса запълнена с позлата.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,4 см.
Д: VI – VII в.
П: Дончева 2007, 162, обр. 35.

Кат. № **1750**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Бронзова апликация, с оребрена периферия; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1171.

Кат. № **1751**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, със стилизирана, растителна украса; на обратната страна с две „уши“ за прихващане.
Р: не са посочени (≈ шир. 1,15 см, дълж. 5,6 см).
Д: VII в.
П: Плетньов1997, 86, табл. II.11.

Кат. № **1752**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация; с две „уши“ за прихващане на обратната страна.
Р: шир. 2,5 см, дълж. 2,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.58.

Кат. № **1753**
М: Драгоево, Шуменско, м.Пануца.
О: Бронзова апликация, на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Врязана украса от концентрични кръгове, чиито периферии се застъпват.
Р: дълж. 2,95 см, шир. 2,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА3947.

Кат. № **1754**
М: Калиакра, Втора крепостна стена.
О: Сребърна апликация - гайка, с два шипа (фрагментирани) за прихващане на обратната дълга страна.

Р: дълж. 0,6 см, шир. 2,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл119.

Кат. № **1755**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзова, правоъгълна гайка. Прихващането е с два шипа, отлети с гайката, с допълнителна бронзова пластина на обратната страна на ремъка. По лицевата страна на гайката е оформен релефен ръб.
Р: дълж. 0,8 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.9.

Кат. № **1756**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Гайка извита от тънка медна пластина в елипсовидна форма.
Р: дълж. 0,4 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.10.

Кат. № **1757**
М: Пет могили, Шуменско
О: Бронзова апликация, на обратната страна са припоени два шипа за прихващане.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 3,65 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12873.

Кат. № **1758**
М: Неизвестно.
О: Бронзова апликация, едната страна завършва с като кука; на обратната страна с едно „ухо“ за прихващане.
Р: шир. 0,95 см, дълж. 2,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.90.

Кат. № **1759**
М: Поп Русаново, Силистренско.
О: Бронзова апликация, лята, завършва с кръгла рамка, на която вероятно са окачвани допълнителни елементи; на обратната страна с две „уши“ за прихващане. Лицевата повърхност е със скосени дълги страни до образуването на надлъжен ръб.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.15.

Кат. № **1760**
М: Силистра – гроб в близост до гробницата със стенописите; южно от стария легионен лагер в един от т.нар. ранни некрополи на Дуросторум.
О: Сребърен накрайник, украса с ниело, в горната част с един нит.
Р: дълж. 14,9 см, шир. 2,5 см
Д: край на III – начало на IV в.
П: Dumanov 2013, 21, fig. 35f.

Кат. № **1761**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с един нит; украсена с “птиче око“.
Р: вис. 5,7 см, шир. 4,6 см
Д: IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.6.

Кат. № **1762**
М: Карановo, общ. Нова Загора. Заедно с накрайник *кат. № 38*.
О: Бронзов накрайник, от две симетрични пластини; с един нит в горната част.
Р: дълж. 3,45 см, макс. шир. 3,0 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Нова Загора, инв. № 5632.

Кат. № **1763**
М: Омарчево, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. С две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,3 см, макс. шир. 2,8 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11066.

Кат. № **1764**
М: Рупите, Петричко/ Хераклея Синтика; Обект 2, Сондаж 1.
О: Бронзов накрайник, горната част е раздвоена, с един нит.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 2,5 см, деб. 0,5 см
Д: IV в.
П: ***НП***; разкопки 2012 г.

Кат. № **1765**
М: Дебелт, Бургаско - Деултум; разкопки 2014 г. – обект 9, Северна кула.
О: Бронзов накрайник, от две пластини, с две дупки за нитове в горната част; върху лицевата повърхност личат следи от украса с насечки.
Р: дълж. 3,25 см, макс. шир. 2,6 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 21.

Кат. № **1766**
М: СЗ България, конфискувано от МВР.
О: Бронзова пластина от накрайник, с три дупки за нитове в горната част.
Р: дълж. 3,1 см, шир. 2,6 см.
Д: IV в.
П: ***НП***.

Кат. № **1767**
М: Омарчево, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. С два нита.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,5 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11067.

Кат. № **1768**
М: Стара Загора, бул. Г. Димитров, при изкопна работа; от гробница № 3, ориентирана изток-запад.
О: Бронзов накрайник с два нита в горната раздвоена част; фрагментиран.

Р: дълж. 4,25 см, шир. 3,55 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 278.

Кат. № **1769**
М: Конфискувани от МВР – Перник.
О: Бронзов накрайник, вероятно е бил посребрен. Горната част е раздвоена, с две дупки за нитове; врязани линии – по-ясни в горната част при нитовете и по-изтрита в сърцевидната част.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,5 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Перник, инв. № А II 951.

Кат. № **1770**
М: Мадара / вилата.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. С два нита.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 2,85 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА1058

Кат. № **1771**
М: Мартен, обл. Русе; разрушен гроб.
О: Бронзов накрайник, в раздвоената горна част има два нита.
Р: дълж. 3,2 см, макс. шир. 3,05 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 243.

Кат. № **1772**
М: Караново, общ. Нова Загора.
О: Сребърен накрайник, с два нита в раздвоената горна част.
Р: дълж. 3,0 см, макс. шир. 2,85 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Нова Загора, инв. № 5634.

Кат. № **1773**
М: Дебелт, Бургаско/ НАР Деултум. Обект „Античен град", подобект 02, „Антични терми", разкопки 2011 г.
О: сребърен накрайник, раздвоен в горната си част, с един нит за прихващане.
Р: дълж. 2,0 см, шир. 1,6 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; пол.инв. № 1.

Кат. № **1774**
М: Стара Загора, УПИ 3469, кв. 70, ул. „Сава Силов" 67; кв. С1. Разкопки 2011г.
О: Бронзов накрайник, с два нита в раздвоената горна част.
Р: дълж. 1,95 см, шир. 1,35 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, РИМ Стара Загора, Сп.ф. № 159.

Кат. № **1775**
М: Рупите, Петричко, м. Метлата, Гроб № 155, разкопки на Ю. Божинова, 1987 г.
О: Бронзов накрайник, в горната част са запазени два нита, под тях още една дупчица.
Р: дълж. 3,3 см, макс. шир. 3,0 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1373.

Кат. № **1776**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. Запазена е една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 3,0 см, макс. шир. 2,8 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА12042.

Кат. № **1777**
М: Любенец, Новозогорско. Могилен некропол гроб № 31.
О: Бронзов накрайник, позлатен; с две дупки за нитове в горната раздвоена част; украсен с врязяни концентрични кръгове.
Р: дълж. 3,3 см, макс. шир. 2,7 см.
Д: IV в.
П: Игнатов, Велков 2009, 129, табло LXI.31.3.

Кат. № **1778**
М: Разград/ Абритус, сектор I-6, кв.19, разкопки 1992 г.
О: Бронзов накрайник, с две дупки за нитове в раздвоената горна част; врязана украса от концентрични кръгове.
Р: дълж. 3,45 см, макс. шир. 2,7 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5303.

Кат. № **1779**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, кв.А1/ 2011 г., разрушен гроб заедно с тока *Кат. № 39*.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част, врязана украса от концентрични кръгове.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 2,4 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6656в; Радославова 2012, 296.

Кат. № **1780**
М: Мартен, обл. Русе; гроб № 271/ 2013 г. с монета на Константин Велики.
О: Сребърен накрайник, в раздвоената горна част с две дупки за нитове, единият е запазен; лицевата повърхност е украсена със зиг-заг-образни врязани линии.
Р: дълж. 3,55 см, макс. шир. 2,8 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, ПИ№ 279.

Кат. № **1781**
М: Плевен. Некропол в местн. Кайлъка/ Стражата; случайна находка.
О: Бронзов накрайник, с двойна, горна трапецовидна част, с четири нита; украсена с врязани, концентрични кръгове.
Р: вис. 4,2 см, шир. 2,7 см
Д: IV в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.12; Табакова-Цанова, 1981, 146, обр. 9.5.

Кат. № **1782**
М: СИ България.

О: Бронзов накрайник, горната част е раздвоена, с два нита; украса от „птиче око“ върху лицевата страна.
Р: дълж. 3,2 см, шир. в горната част 1,65 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9647.

Кат. № **1783**
М: Камен, Добричко.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. Врязана украса от концентрични кръгове. С две дупки за нитове.
Р: дълж. 3,0 см, шир.1,45 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2685.

Кат. № **1784**
М: Аспарухово, варненско. От крепост в м. “Велча баир“, случайна находка; ИМ Дългопол, инв. № АА0258.
О: Бронзов накрайник, с два отвора за прикрепване, единият нит е запазен.
Р: 2,9 х 2,15 см.
Д: IV в.
П: Лазаров 2001, 159, обр. 133.

Кат. № **1785**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, сондаж 2, гроб № 15/ 2010 г. едър скелет на мъж.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част, врязана украса от концентрични кръгове, чиито център е с дупчици.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 2,65 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6651; Радославова, Дзанев 2011, 301-303.

Кат. № **1786**
М: Обручище, обл. Стара Загора, м. „Шест могили“. Могила № 7, гроб № 3; разкопки 1960 г. – Хр. Буюклиев.
О: Бронзов накрайник, с две дупки за нитове в раздвоената горна част; украса от врязани концентрични кръгове в долната част.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 2,45 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 579.

Кат. № **1787**
М: Ковачевец, общ. Попово/ Ковачевско кале, кв.VI-22/ 1999 г.
О: Бронзов накрайник, фрагментиран - само лицевата част; врязана украса от концентрични кръгове в долната част и линии в горната.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 2,2 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А1375.

Кат. № **1788**
М: Разград / Абритус, Южен некропол, кв.А3, гроб № 52/ 2011 г., заедно с тока (*Кат. № 211*) и колективна монетна находка сечена 324 – 340 г.
О: Сребърен накрайник, раздвоен е почти по цялата си дължина; с два нита в горната част, запазен е само един.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 2,65 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6678; Радославова 2012, 296.

Кат. № **1789**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата.
О: Бронзов накрайник, горнатат част е раздвоена и вероятно има два нита; повърхността е в ситни вдлъбнатини.
Р: вис. 5,8 см, шир. 2,0 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.11; Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.3.

Кат. № **1790**
М: Свищов/ Нове; случайна находка; инв. № 427
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната двойна част.
Р: вис. 4,5 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Genčeva 2000, tabl. V.11.

Кат. № **1791**
М: Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част.
Р: вис. 4,2 см, шир. 1,5 см, деб. 0,15 -0,2 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 1139.

Кат. № **1792**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XXVI; инв. № 368
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част.
Р: вис. 4,6 см, шир. 1,8 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 56.236.

Кат. № **1793**
М: вероятно от Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзов накрайник, в горната и долната части има врязани концентрични кръгове; раздвоена, горна част, с два нита, е силно издължена, отдолу липсва топче или друго допълнение.
Р: вис. 4,0 см, шир.1,7 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 783.

Кат. № **1794**
М: Кабиле, Ямболско. Могилен некропол, могила III, гроб № 11; яма без покритие, скелет на възрастен индивид, ориентиран И-З, ръцете опънати до тялото; няма друг инвентар.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,9 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Гетов 1982, 70, табл. XXVII.6.

Кат. № **1795**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, кв.7; южна гробница (1969 г.)
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 1,65 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 3089.

Кат. № **1796**

М: Новаковско кале.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, запазени са двата нита; удължението в долния край е удебелено като топче.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,65 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7740.

Кат. № **1797**
М: Варненско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с два нита.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 1,7 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна инв. № II.8897.

Кат. № **1798**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, горната част е раздвоена, запазени са двата нита; удължението в долната част е отчупено.
Р: дълж. 4,05 см, шир. горе 1,55 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9644.

Кат. № **1799**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, горната част е раздвоена, в нея са разположени две дупки със запазени нитове.
Р: дълж. 3,9 см, шир. в горната раздвоена част 1,8 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9645.

Кат. № **1800**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзов накрайник; в горната част личи една дупка за нит.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 1,7 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6,1492.

Кат. № **1801**
М: Перник. Некропол в кв. Варош,.
О: Частично фрагментиран, бронзов накрайник; с врязана украса от орнамент „птиче око“
Р: не са посочени
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Паунова 2010, 269, обр. 3.

Кат. № **1802**
М: Русенско.
О: Бронзов накрайник; с раздвоена горен край, частично запазен. Укрса „птиче око“ по лицевата повърхност.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 2,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1803**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова апликация, с два нита в горната раздвоена част; цялата повърхност е покрита с точици.
Р: вис. 5,6 см, шир. 3,0 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.2.

Кат. № **1804**
М: Арчар, Видинско/ Рациария – разкопки сектор I, кв.IVB 58 - 59, дълб. 1,6 м.
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е фрагментирана, има два нита,
Р: шир. 2,15 см, дълж. 5,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Видин, инв. № I.A.363.

Кат. № **1805**
М: Бели брег, Монтанско (дарение).
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е отчупена от лицевата страна; една дупка за нит.
Р: дълж. 4,85 см, шир. 2,1 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2124.

Кат. № **1806**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, горната част завършва с две удължения, оформени в „уши“, за шарнирно свързване с плочка, която да се фиксира към колана.
Р: дълж. 4,7 см, шир. в горната част 1,65 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9470.

Кат. № **1807**
М: Ковачевец, общ. Попово/ Ковачевско кале, кула № 4 (разкопки 1993 г.)
О: Бронзов накрайник; раздвоената горна част е с два нита и врязани линии по нея върху двете повърхности на накрайника.
Р: дълж. 5,75 см, шир. 2,45 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, ИМ Попово, инв. № А767.

Кат. № **1808**
М: Дреновец, Монтанско (дарение).
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е отчупена от лицевата страна; две дупки за нитове; врязана украса от концентрични кръгове върху лицевата повърхност
Р: дълж. 5,35 см, шир. 2,35 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2206.

Кат. № **1809**
М: Мартен, обл. Русе; гроб№ 7/ 2012 г.
О: Бронзов накрайник, в раздвоената горна част с два нита; лицевата повърхност е украсена с врязани концентрични кръгове.
Р: дълж.4,55 см, шир. 2,2 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, ПИ№ 26.

Кат. № **1810**
М: вероятно от Ряхово, Русенско/ Апиария.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната двойна част, украсен с концентрични кръгове в долната част.
Р: вис. 4,5 см, шир. 2,4 см, деб.0,2 см.

Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 774.

Кат. № **1811**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе – случайна находка.
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е фрагментирана и отчупена от обратната страна, с една дупка за нит. Врязани линии в горната част и „птиче око“ върху лицевата повърхност.
Р: дълж. 4,6 см, макс. шир. 2,0 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № В449.

Кат. № **1812**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, с две дупки за нитове в горната раздвоена част; врязана украса от концентрични кръговепо двете повърхности и насечки по периферията на горната част; раздвоената част е фрагментирана и липсва на обратната страна.
Р: дълж. 5,25 см, шир. 3,05 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6511.

Кат. № **1813**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, горната част е раздвоена, пластината от обратната страна е отчупена, две дупки за нитове.
Р: дълж. 5,2 см, шир. в горната част 2,3 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9641.

Кат. № **1814**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; 1960 – квадрат 5, дълб.1,85 м; инв. № 69
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част.
Р: вис. 4,5 см, шир. 2,1 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.4.

Кат. № **1815**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; XXVII4; инв. № 392
О: Бронзов накрайник, горната част е отчупена.
Р: вис. 2,8 см, шир. 2,3 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Gomolka-Fuchs 1982, Taf. 56.235.

Кат. № **1816**
М: Русенско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горен край. Врязана украса „птиче око“ и концентрични кръгове по лицевата повърхност. С два нита.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 2,25 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1817**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, раздвоена горна част с два нита.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,45 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9643.

Кат. № **1818**
М: Разград/ Абритус, до южната стена на кастела (извън него); разкопки 1999 г.
О: Бронзов накрайник, с два нита в раздвоената горна част.
Р: дълж. 5,6 см, шир. 2,85 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 5540.

Кат. № **1819**
М: Стара Загора, при изкопни работи; гробница южно от пансиона „Теофино Попова“, с монети от Адриан (117-138 г.) до Констанций II сечени 354-361 г.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,1 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 1173.

Кат. № **1820**
М: Дунавското крайбрежие, без уточнение.
О: Бронзов накрайник, с концентрични кръгове в долната част; плочката свързваща накрайника с колана липсва.
Р: вис. 6,0 см, шир. 2,7 см, деб.0,2 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 860.

Кат. № **1821**
М: Варна.
О: Бронзов накрайник, горната част е отчупена, но личи раздвояване, запазен е един нит.
Р: дълж. 5,45 см, шир. в горната част 2,2 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № III.382.

Кат. № **1822**
М: Панайот Волов, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край, с четири дупки за нитове. Врязана украса от точки по периферията и около дупките за нитове.
Р: дълж. 5,8 см, шир. 2,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10730.

Кат. № **1823**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; врязана украса от линнии в горната част и двоен ред двлъбвания по периферията на долната част, само по лицевата повърхност; в раздвоената горна част с два нита.
Р: дълж. 5,05 см, шир. 2,45 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5330.

Кат. № **1824**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; врязана украса от концентрични кръгове, върху лицевата повърхност; в раздвоената горна част с два нита.
Р: дълж. 5,3 см, шир. 2,6 см.

Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5329.

Кат. № **1825**
М: Русенско.
О: Бронзов накрайник. Шарнирно окачване за прихващане към колана. Украса с „птиче око“ по двете повърхности.
Р: дълж. 6,3 см, шир. 2,65 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1826**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с два нита; врязана украса от надлъжен пояс с лунули и точки по периферията, орнамент „птиче око“ върху лицевата повърхност; врязани точки и дъговиден орнамент на обратната страна.
Р: дълж.5,85 см, шир. в горната част 2,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9642.

Кат. № **1827**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; врязана украса от точки по периферията и пояс от лунули - надлъжно върху лицевата повърхност; точки, „птиче око“ и стилизиран орнамент от лунули на обратната страна; в раздвоената горна част с два нита.
Р: дълж. 6,35 см, шир. 2,4 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5331.

Кат. № **1828**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, в раздвоената горна част с две дупки за нитове, запазен е един; в средната и долна част са врязани концентрични кръгове по двете повърхности; има още три дупчици в основната част на накнрайника, вероятно от репарации
Р: дълж. 4,9 см, шир. 2,3 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, без инв. №.

Кат. № **1829**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край. Врязани концентрични кръгове в кръглата част и отвор в центъра им. Две дупки за нитове в горната част
Р: дълж. 3,85 см, макс. шир. 2,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11428.

Кат. № **1830**
М: Варненско.
О: Бронзов накрайник, раздвоена горна част с две дупки за нитове в нея; врязана украса от концентрични кръгове в долната половина на лицевата страна.
Р: дълж. 3,85 см, шир. в горната част 1,55 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8739.

Кат. № **1831**
М: Русенско.
О: Бронзов накрайник, фрагментиран. Врязана украса „птиче око“ и концентрични кръгове по лицевата повърхност.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 2,1 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1832**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е с една дупка за нит (обратната част е отчупена), под нея има още два отвора, вероятно от поправки; два непочистени след отливането отвора в централната част на накрайника.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 2,15 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 1266.

Кат. № **1833**
М: Дунавското крайбрежие, без уточнение.
О: Бронзов накрайник, свързването с колана е чрез шарнир – оформени са кукички в горната част; шарнирната плочка липсва.
Р: вис. 5,0 см, шир. 1,8 см, деб. 0,1см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***, РИМ Русе, инв. № 861.

Кат. № **1834**
М: Свищов/ Нове; АМ Свищов, инв. № 39/68W.
О: Бронзов накрайник, с четири нита в двойната, правоъгълна, горна част; долната част е с врязана украса от зиг-заг линии.
Р: вис. 3,5 см, шир. 1,6 см
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Genčeva 2000, tabl. V.12.

Кат. № **1835**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, раздвоен в горната си част, с две дупки за нитове; украса с „птиче око“, доста изтрита, ясно изразени са само централните точки.
Р: дълж. 6,0 см, шир. в горната част 3,2 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9640.

Кат. № **1836**
М: Русенско.
О: Бронзов накрайник, фрагментиран в горната част.
Р: дълж. 4,6 см, макс. шир. 2,95 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; РИМ Русе, неинвентирано.

Кат. № **1837**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, горната част и кръглото удължение в долния край са отчупени; украса с „птиче око“ върху лицевата страна.
Р: дълж. 3,15 см, максимална шир. 1,8 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9646.

Кат. № **1838**

М: Абрит, Добричко.
О: Бронзов накрайник, в горната отчупена част личи раздвояване, две дупки за нитове, единият е запазен; долната част е деформирана; украса от птиче око върху лицевата страна.
Р: дълж. 4,25 см, шир. в горната раздвоена част 2,2 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6490.

Кат. № **1839**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзов накрайник; с два нита в раздвоената горна част.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 1,7 см.
Д: втора трета на IV – ранен V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, Taf. 6, 1491.

Кат. № **1840**
М: Граничак, община Белоградчик. Късноантична пътна станция в м."Анище".
О: Бронзов накрайник, в горната част следи от два нита.
Р: дълж. 4,9 см, максимална шир. 2,4 см
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: Лука, Татарова 2008, 477, обр. 2.2.

Кат. № **1841**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, гроб№ 177 (1969 г.)
О: Бронзов накрайник, с три дупки за нитове в горната раздвоена част, един от тях е запазен; врязана украса от концентрични кръгове само върху лицевата повърхност.
Р: дълж. 4,1 см, макс. шир. 1,95 см.
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 1029в.

Кат. № **1842**
М: Неизвестно.
О: непочистена бронзова отливка за накрайник.
Р: дълж. 3,65 см, шир. в горната част 2,2 см.
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10445.

Кат. № **1843**
М: Плевен, некопол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзов накрайник, релефна стилизирана растителна украса, с кръгче отдолу; обратната страна е гладка. Горната част е правоъгълна, запазен е един нит и личи отворът за втория; едната раздвоена част е отчупена.
Р: вис. 6,5 см, шир. 2,5 см
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: Табакова-Цанова 1981, 146, обр. 9.7.

Кат. № **1844**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; врязана украса от кръгчета по периферията и концентрични кръгове в долната част, само върху лицевата повърхност; в раздвоената горна част с един нит.
Р: дълж. 6,45 см, шир. 1,7 см.
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5332.

Кат. № **1845**
М: Хърлец, Врачанско/ Августе – случайна находка.
О: Бронзов накрайник, фрагментиран; раздвоената горна част е с две дупки за нитове. Релефна украса от мрежест орнамент в горната част и стилизиран растителен в долната част.
Р: дълж. 5,55 см, шир. в горната част 2,45 см.
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; РИМ Враца, инв. № В446.

Кат. № **1846**
М: Кап. Димитриево, Пещерско. Гробница изградена от тухли с червен хоросан; два скелета с глави на З, не е споменат полът им. По двете дълги страни на гробницата – по една ниша: в лявата – стъклен съд с обло дъно; при краката на погребаните - голям глинен съд; намерени са още: малък глинен съд, стъклен балсамарий, кръстовидна фибула и 10 медни монети на: Константин Велики, Крисп и Константин II; не се споменава къде е намерен накрайникът спрямо скелетите.
О: Сребърен ажурен накрайник, със стилизиран лозов лист в средата, запазени са два нита в горната част; старателна изработка и от двете страни.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,0 см, деб. 0,1 см.
Д: I половина на IV в.
П: Ботушарова 1950, 246, обр. 181С.

Кат. № **1847**
М: Конфискувано от МВР Сандански.
О: Бронзов накрайник, с два нита в горната раздвоена част; с релефна украса оформена при отливането върху двете повърхности; периферията в горната част има ажурни отвори.
Р: дълж. 6,5 см, макс. шир. 3,2 см.
Д: средата на IV – I половина на V в.
П: ***НП***; АМ Сандански, неинвентиран.

Кат. № **1848**
М: СИ България.
О: Сребърен накрайник, раздвоена горна част с една дупка за нит.
Р: дълж. 3,5 см, шир. в горната част 1,65 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9650.

Кат. № **1849**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, съставен от две тънки пластини, в горната част с един нит.
Р: дълж. 3,55 см, шир. в горната част 1,15 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2794.

Кат. № **1850**
М: Рупите, Петричко, м. Червените скали, античен некропол. От Ал. Бараков, дознател в РПУ Петрич.
О: Сребърен накрайник, със следи от позлата; запазени са двата сребърни нита в горната раздвоена част.
Р: дълж. 3,35 см, макс. шир. 1,75 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.1480.

Кат. № **1851**
М: Рупите, Петричко, м. Метлата, Гроб № 7, разкопки на

Ю. Божинова, 1985г.
О: Сребърен накрайник – фрагмент, горната раздвоена част липсва.
Р: дълж. 2,35 см, шир. 1,7 см.
Д: IV в.
П: ***НП***, РИМ Благоевград, инв. № 1.2.895.

Кат. № **1852**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; с един нит в раздвоената горна част.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,5 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5337.

Кат. № **1853**
М: СИ България.
О: Сребърен накрайник, горната част е раздвоена, с един нит.
Р: дълж. 3,1 см, макс. шир. 1,4 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9648.

Кат. № **1854**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, една дупка със запазен нит.
Р: дълж. 2,6 см, макс. шир. 1,5 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9123.

Кат. № **1855**
М: Перник. Късноантична вила в кв. Бела вода.
О: Бронзов накрайник, в горния край има три малки дупчици; върху лицевата страна са врязани с остър инструмент комбинирани мотиви от пунктир, които са поизтрити в долния десен край, но се вижда, че очертават човешка фигура, с друг инструмент са нанесени концентрични кръгчета.
Р: дълж. 7,1 см, шир. 4,3 см
Д: края на IV – началото на V в.
П: Любенова 1995, 12, обр. 11Г.

Кат. № **1856**
М: Стара Загора, некропол обект „Дом на съветите", гроб 91, скелет I, при краката, разкопки 1988 г.
О: Бронзов накрайник, от две пластини, с два нита в горната част; лицевата страна е с богата врязана украса от „птиче око", точки и дъги.
Р: дълж. 5,5 см, максимална шир. 3,5 см.
Д: края на IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Стара Загора, инв. № 2Сз 2146.

Кат. № **1857**
М: Граничак, община Белоградчик. Късноантична пътна станция в м."Анище".
О: Бронзов накрайник. В горната част с две дупки за нитове. Врязана украса от концентрични кръгове.
Р: дълж. 4,8 см, максимална шир. 3,1 см
Д: IV – началото на V в.
П: Лука, Татарова 2008, 477, обр. 2.3.

Кат. № **1858**
М: Монтана/ крепост „Монтана" в раннохристиянска базилика (2009 г.)
О: Бронзов накрайник, раздвоената горна част е отчупена. Релефно фестонирана периферия на кръглата част.
Р: дълж. 4,3 5см, шир. 3,5 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2815.

Кат. № **1859**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с две дупки за нитове, единият е запазен.
Р: дълж. 3,6 см, макс. шир. 2,55 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Ямбол, инв. № 3469.

Кат. № **1860**
М: Крум, Хасковско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с два нита.
Р: дълж. 4,15 см, макс. шир. 2,9 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Хасково, инв. № А3692.

(Кат. № **1861** – изключен)

Кат. № **1862**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус.
О: Бронзов накрайник, с шарнирно окачване. Врязана украса от концентрични кръгове по лицевата повърхност.
Р: дълж. 5,65 см, макс. шир. 3,55 см.
Д: IV – началото на V в.
П: Gomolka-Fuchs 2007, tafel 6.1493.

Кат. № **1863**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; ажурни триъгълници, оформящи кръст и врязани концентрични кръгове около тях и по двете повърхности; в раздвоената горна част с два
Р: дълж. 4,8 см, шир. 2,4 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5333.

Кат. № **1864**
М: Варненско.
О: Бронзов накрайник, с раздвоена горна част, с два нита. Врязани волути около ажурните отвори.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 3,0 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9023.

Кат. № **1865**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник; в раздвоената горна част с две дупки за нитове.
Р: дълж. 4,7 см, шир. 3,4 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5334.

Кат. № **1866**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, масивен; врязани напречни и кръстосани линии в горната част; в раздвоената горна

част с един нит.
Р: дълж. 3,55 см, шир. 1,75 см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5336.

Кат. № **1867**
М: Лехчево, Монтанско (дарение).
О: Бронзов накрайник раздвоената горна част е отчупена от обратната страна; две дупки за нитове; ажурна украса от радиално разположени триъгълници и врязани линии.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 2,8см.
Д: IV – началото на V в.
П: ***НП***; РИМ Монтана, инв. № 2582.

Кат. № **1868**
М: София. Гроб V/2002, южен кораб на базиликата "Св. София". Гробна яма, трупополагане по гръб, изпънато положение на скелета, глава ориентирана на юг; струпване на метални предмети върху дясната бедрена кост.
О: Бронзов накрайник, без украса, с един нит в задната част.
Р: дълж. 7,7 см, шир. 1,2-1,5 см, деб. 0,12 см.
Д: края на III – на IV в.
П: Ivanov 2005, 77, fig. 4.3; 78, fig. 10.3.

Кат. № **1869**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: накрайник от медна сплав, горната част е отчупена; врязана украса, от редуващи се кръстосани и напречни линии.
Р: дълж. 4,12 см, шир. 0,9 см.
Д: IV в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.53.

Кат. № **1870**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: накрайник от медна сплав, в горната част с един нит.
Р: дълж. 3,35 см, шир. 0,9 см.
Д: IV в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.54.

Кат. № **1871**
М: Никюп, В. Търновско/ Никополис ад Иструм.
О: накрайник от медна сплав, в горната част с един нит.
Р: дълж. 3,26 см, шир.1,0 см.
Д: IV в.
П: Poulter 2007, 24, fig. 2.5/ 2.55.

Кат. № **1872**
М: Разград/ Абритус, обект „Ранносредновековен комплекс", източно от апсидата на църквата; разкопки 2006 г.
О: Бронзов накрайник, от две отделни пластини, прихванати с два нита в горната част (между тях е запазено парче кожа).
Р: дълж. 2,85 см, шир. 1,25 см.
Д: IV в.
П: ***НП***; РИМ Разград инв. № 6061в.

Кат. № **1873**
М: ИМ Дулово; инв. № 709
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край, с един нит. Врязани напречни линии под раздвоената част.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,0 см.
Д: IV в.
П: ***НП***.

Кат. № **1874**
М: Бръшляница, Плевенско. Некропол на 5км южно от селото, гроб № 2, на жена, намерена е и медна монета на император Константин Велики.
О: Бронзов накрайник, с раздвоен горен край, в средата има два нита.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,2 см.
Д: IV в.
П: Ковачева 1972, 7, обр. 3в.

Кат. № **1875**
М: Варненско.
О: сребърен накрайник, горната част е раздвоена, с един нит. Релефна украса –U-образен пояс украсен с радиални насечки върху лицевата и обратната страна.
Р: дълж. 1,85 см, шир. 1,1 см.
Д: края на IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9354.

Кат. № **1876**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, с украса от две ивици с ниело върху лицевата част, обратната не е украсена; горната част е отчупена, но личи, че е била раздвоена.
Р: дълж. 2,25см, шир. 1,3см.
Д: края на IV – V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9645.

Кат. № **1877**
М: Кошарево, Брезнишко. Некропол в м. „Извор", насип над скелет № 23.
О: Бронзов накрайник, горната част е отчупена.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,4 см.
Д: I половина на V в. (?)
П: Даскалов, Трендафилова 2006, 39, обр. 6.8.

Кат. № **1878**
М: Котел „Римското кале"; в частна колекция.
О: Бронзов, лят накрайник, с орнаментална украса; сиво-зелена патина. Горната част е раздвоена, с един нит за прихващане.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 1,0 см (според линейния мащаб).
Д: I половина на V в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.7.

Кат. № **1879**
М: Окорш, Силистренско
О: Бронзов накрайник, с една дупка за нит в горната част. Врязана украса „птиче око" и напречни линии в горната част.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 1,0 см.
Д: I половина на V в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.18.

(Кат. № **1880,** Кат. № **1881** – изключени)

Кат. № **1882**

М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, в горната си част е раздвоен, с две дупки за нитове.
Р: дълж. 4,0 см, макс. шир. 1,8 см.
Д: средата на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9678.

Кат. № **1883**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов накрайник, с удебелена и раздвоена горна част за захващане към ремъка чрез един нит. Три хоризонтални врязвания върху лицевата повърхност. Върху лицевата и обратната страна личат следи от почистване с пила след отливането. Страничните ръбове са скосени към лицето.
Р: дълж. 3,7 см, шир. в горната част 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.5.

Кат. № **1884**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов накрайник, с удебелена и раздвоена горна част за захващане към ремъка чрез един нит. Три хоризонтални врязвания върху лицевата повърхност. Върху лицевата и обратната страна личат следи от почистване с пила след отливането. Страничните ръбове са скосени към лицето.
Р: дълж. 3,7 см, шир. в горната част 1,0см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.6.

Кат. № **1885**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов накрайник, с удебелена и раздвоена горна част за захващане към ремъка чрез един нит. Три хоризонтални врязвания върху лицевата повърхност. Върху лицевата и обратната страна личат следи от почистване с пила след отливането. Страничните ръбове са скосени към лицето.
Р: дълж. 3,7 см, шир. в горната част 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.7.

Кат. № **1886**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов, лят накрайник, със следи от почистване с пила. Страничните ръбове са скосени повече към лицевата страна. Горната част е удебелена и раздвоена за прихващане към ремъка с един нит. Хоризонтални врязани линии по двете повърхности.
Р: дълж. 3,4 см, шир. в горната част 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.8.

Кат. № **1887**
М: Девня. Тухлена гробница от възвишението “Бялата могила“ на 1км източно от сградата на СНС Река Девня. Инв. № III447
О: Златен, правоъгълен накрайник, от двойно прегъната пластина, с три нита по тесните страни; апликирана растителна украса от отделни телчета, имитиращи филигран.
Р: вис. 2,1 см, шир. 5,3 см, тегло 2,8 г.
Д: края на IV – начало на V в.
П: Димитров 1960, 100, обр. 10.

Кат. № **1888**
М: Разград/ Абритус, Южен некропол, гроб № 60/ 2012 г., заедно с тока *Кат. № 208*.
О: Бронзов накрайник, лят, с два нита в долната част, чиято периферия е с релефна вълнообразна линия, оформена вероятно при отливането.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,1 см.
Д: края на IV – начало на V в.
П: Радославова 2013, 278, обр. 1.

Кат. № **1889**
М: Драгоево, Шуменско, м. Къщята.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,85 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА4992.

Кат. № **1890**
М: СИ България.
О: сребърен накрайник, с една дупка за нит в горната част; изрязан от две пластини запоени с допълнителна лента; горната периферия е частично фрагментирена.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9659.

Кат. № **1891**
М: Нова надежда, Хасковско, крепост в м.“Хисаря“, ИМ Хасково, инв. № А3683.
О: Бронзов накрайник от двойно прегъната ламарина.
Р: дълж. 2,7 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Думанов 2004, 196, фиг. 3.5.

Кат. № **1892**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; ажурна украса на лицевата и обратна страна.
Р: дълж. 2,55 см, шир. 1,7 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9655.

Кат. № **1893**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,6 см, шир.1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6791.

Кат. № **1894**
М: Венчан, Варненско.
О: накрайник, лят, от т.нар. бял бронз; горната част е отчупена.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,75 см, деб. 0,35 см.

Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр. 75.3; АМ Варна, инв. № II.7744.

Кат. № **1895**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6792.

Кат. № **1896**
М: Риш, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,95 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11615.

Кат. № **1897**
М: Бургаски минерални бани/ Акве Калиде.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов, Димитрова 2014, 20, обр.1в, 2в.

Кат. № **1898**
М: Окорш, Силистренско
О: Бронзов накрайник, лят, с един отвор за нит в горната част.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,6 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.19.

Кат. № **1899**
М: Бургаски минерални бани/ Акве Калиде.
О: Бронзов накрайник, лят, с два отвора за нитове в горната част.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов, Димитрова 2014, 20, обр. 1г, 2г.

Кат. № **1900**
М: Крепост Маркели, община Карнобат; в района на Западната крепостна стена. Инв. № 824.
О: Бронзов, лят накрайник, в горната част с един меден нит.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,4 см, деб. на стените 0,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Момчилов 2013, 415-416, обр. 1.8; 2.8.

Кат. № **1901**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,3 см, шир. 1,4 см, деб. 0,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9657.

Кат. № **1902**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,65 см, шир.1,75 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6409.

Кат. № **1903**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,55 см, шир.1,7 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА6793.

Кат. № **1904**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; ажурна украса на лицевата и обратна страна.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,75 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9654.

Кат. № **1905**
М: Аксаково, Варненско.
О: сребърен накрайник, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр. 75.15; АМ Варна, инв. № II.8189.

Кат. № **1906**
М: Девня.
О: накрайник, лят, с един нит в горната част.
Р: дълж. 2,5 см, шир. 1,75 см, деб. 0,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2012, 245, обр. 75.16; АМ Варна, инв. № II.6599.

Кат. № **1907**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; ажурна украса на лицевата и обратна страна.
Р: дълж. 2,25 см, шир. 1,3 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9658.

Кат. № **1908**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,4 см, шир. 2,6 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2388.

Кат. № **1909**
М: Драгоево, Шуменско Случайна находка.
О: Накрайник, излят от бял бронз, с ажурна украса.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,3 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Стойчев 2008, 509, обр. 1.2.

Кат. № **1910**
М: Риш, Шуменско.

О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина. Една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,6 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11614.

Кат. № **1911**
М: Венчан, Варненско – калето.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 3,05 см, шир. 1,3 см, деб. 0,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7724.

Кат. № **1912**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,9 см, шир. 1,15 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9656.

Кат. № **1913**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,8 см, шир.1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10627.

Кат. № **1914**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,8 см, шир. 1,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА10636.

Кат. № **1915**
М: Драгоево, Шуменско, м.Над кариерата.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 2,75 см, шир. 1,35 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9579.

Кат. № **1916**
М: Градец, Шуменско, м.Калето.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина. С един нит в горната част.
Р: дълж. 2,7см, шир. 1,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9439.

Кат. № **1917**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затворена с пластина; в горната част с един нит.
Р: дълж. 2,65 см, шир. 1,3 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Плевен, инв. № 5338.

Кат. № **1918**
М: Попина, Силистренско
О: Сребърен накрайник, обратната страна е затворена с пластина, с един нит в горната част.
Р: дълж. 3,15 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.20

Кат. № **1919**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов, лят накрайник, с П-образно сечение, обратната страна е затваряна с медна пластина. В горната част има врязана хоризонтална линия и запазен нит за прихващане. Под тях са маркирани две вдлъбнатини имитиращи прорези.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.4.

Кат. № **1920**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, П-образен профил, с един нит в горната част; ажурна украса на лицевата страна пластината за обратната страна липсва.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9661.

Кат. № **1921**
М: Рупките, Чирпанско/ Карасура. Обект № 8 по трасето на АМ „Тракия“: некропол № 2, гроб № 12.
О: Бронзов накрайник, лят, с П-образен профил, обратната страна е затворена с медна пластина. В горния край има отвор за нит, а над него врязана хоризонтална линия. По лицевата повърхност личат следи от набраздяване, вероятно от почистване на отливката с пила.
Р: дълж. 6,3 см, шир. 1,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, Трендафилова 2005, 163, обр. 2.3.

Кат. № **1922**
М: Черенча, Шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (незапазена). С една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9673.

Кат. № **1923**
М: ОИМ Велико Търново, усл.№ 6
О: Бронзов, лят накрайник, без следи от допълнителна обработка; патиниран, три отвора в горната част, вероятно само един е за нит.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 2,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1924**
М: Везенково, Котелско; ИМ Котел.
О: Бронзов лят накрайник, в средата на горната част има малък отвор за нит.

Р: дълж. 4,15 см, шир. 2,0 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов 2009, 95, обр. 2.5.

Кат. № **1925**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; ажурна украса на лицевата страна, обратната страна е затворена с пластина.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,2 см, деб. 0,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9653.

Кат. № **1926**
М: Шумен, м. Елдъз табия.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (незапазена). В горната част има четири кръгли отвора, вероятно един или няколко от тях са използвани за захващане с нит/нитове.
Р: дълж. 4,0 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9221.

Кат. № **1927**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (незапазена). С един нит в горната част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11427.

Кат. № **1928**
М: Окорш, Силистренско.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (частично запазена). С една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 2,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.21.

Кат. № **1929**
М: Регион Поморие – дарение от Славчо Грозев.
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (частично запазена). С една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,05 см, шир. 1,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Поморие, инв. № 316.

Кат. № **1930**
М: Славейково, Варненско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 2,25 см, деб. 0,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6361.

Кат. № **1931**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзов накрайник, лят; с три нита в горната част.
Р: вис. 4,7 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.13.

Кат. № **1932**
М: ОИМ Велико Търново, усл. № 5.
О: Бронзов лят накрайник, следи от излъскване, няма ръбове, вероятно от дълга употреба, с една дупка за нит в горната част; патиниран.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,35 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***.

Кат. № **1933**
М: Варна.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Даскалов, 2012, 244, обр. 74.2; АМ Варна, инв. № II.4797.

Кат. № **1934**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част. Лошо почистена отливка.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1309.

Кат. № **1935**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; ажурна украса на лицевата и обратна страна.
Р: дълж. 4,35 см, шир. 2,2 см, деб. 0,45 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9652.

Кат. № **1936**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,25 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.10008.

Кат. № **1937**
М: Черенча, шуменско, м.Фисъка.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9209.

Кат. № **1938**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА9436.

Кат. № **1939**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, с три дупки за нитове в горната част.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 2,25 см, деб. 0,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.

П: ***НП***; РИМ Шумен, инв. № АА11313.

Кат. № **1940**
М: Калиакра II, Външен град, кв.193/15.
О: Бронзов накрайник, лят, с три отвора за нитове в горната част.
Р: дълж. 4,55 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл411.

Кат. № **1941**
М: Поляците, Варненско.
О: Бронзов накрайник, обратната страна се затваря с тънка пластина, с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 2,15 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.7756.

Кат. № **1942**
М: Попина, Силистренско
О: Бронзов накрайник, обратната страна е затваряна с пластина (незапазена); с една дупка за нит в горната част. Украса „птиче око".
Р: дълж. 4,05 см, шир. 2,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.22.

Кат. № **1943**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник, от пластина; в горната част има отчупване.
Р: вис. 7,4 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.19; Uenze 1992, Taf. 11.15.

Кат. № **1944**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник, от пластина; в долната част има отчупване.
Р: вис. 6,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.20; Uenze 1992, Taf. 11.14.

Кат. № **1945**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник, от пластина.
Р: вис. 4,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.17.

Кат. № **1946**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О:Сребърен накрайник, от пластина.
Р: вис. 4,3 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.21; Uenze 1992, Taf. 11.16.

Кат. № **1947**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник, от пластина; фрагментиран.
Р: вис. 3,2 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Uenze 1992, Taf. 130.3.

Кат. № **1948**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Сребърен накрайник, от пластина; фрагментиран.
Р: не са посочени.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Welkov 1935, Taf. 19, Abb. 2.22.

Кат. № **1949**
М: Нова Надежда, Хасковско. Разрушена крепост ОИМ Хасково, инв. № 3035.
О: Сребърен накрайник, запазена е само едната пластина, в горната част има един нит за прикрепване.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Томова 1999, 24, обр. 2.В.

Кат. № **1950**
М: Нова Надежда, Хасковско. Разрушена крепост ОИМ Хасково, инв. № 3035.
О: Сребърен накрайник, запазена е само едната пластина, в горната част има един нит за прикрепване.
Р: дълж. 4,2 см, шир. 1,5 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Томова 1999, 24, обр. 2.А.

Кат. № **1951**
М: Варненско, случайна находка.
О: накрайник, в горната част има една дупка за нит.
Р: дълж. см, шир. см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Йотов, Павлова 2004, 33, обр. 6; Даскалов 2012, 248, обр. 78.17.

Кат. № **1952**
М: Тутракан.
О: Бронзов фрагмент от накрайник, с врязана украса – пластина за затваряне на обратната страна.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Тутракан, инв. № 1.

Кат. № **1953**
М: Тутракан.
О: Бронзова пластина за затваряне на обратната страна на накрайник.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,55 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Тутракан, инв. № 5.

Кат. № **1954**
М: Тутракан.
О: Бронзова пластина за затваряне на обратната страна на накрайник.
Р: дълж. 4,6 см, шир. 1,05 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Тутракан, инв. № 47

Кат. № **1955**
М: Китен, Калето.
О: Бронзов накрайник, лят, с врязана украса; една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 3,9 см, шир. 0,9 см.

Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов 1997, табл. II.9; АМ Варна, инв. № II.6991.

Кат. № **1956**
М: Пет Могили, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 12912
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 0,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 20.

Кат. № **1957**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22345
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,2 см, шир. 0,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 21.

Кат. № **1958**
М: ИМ Добрич.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 0,85 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 22.

Кат. № **1959**
М: ИМ Добрич.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 0,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 23.

Кат. № **1960**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 23856
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 0,8 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 24.

Кат. № **1961**
М: Върбица, Преславско.
О: Бронзов накрайник, лят, с позлата по двете повърхности, обратната страна е затворена с метална пластина, с един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,0 см, шир.1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 155, обр. 4.

Кат. № **1962**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, лят, с надлъжен ръб в средата и скосяване към периферията по дългите страни, украсата е оформена при отливането; горната част е куха, с една дупка за нит.
Р: не са посочени (≈ шир. 1,0 см, дълж. 5,2 см).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов1997, 86, табл. I.6.

Кат. № **1963**
М: Девня.
О: Бронзов накрайник, изработен от тънка ламаринка с П-образен профил (вероятно е пресован), с една дупка за нит в горната част; пластината за обратната страна липсва.
Р: дълж. 6,15 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. II.10; АМ Варна, инв. № II.7416.

Кат. № **1964**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, изработен от две споени пластини, с една дупка за нит, врязана украса върху горната повърхност.
Р: дълж.4,6см, шир.1,1см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. II.8; АМ Варна, инв. № II.8587.

Кат. № **1965**
М: Силистра/ НАР Дръстър.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част. Врязана украса.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 0,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.23.

Кат. № **1966**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 23857
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса, запълнена с червена паста.
Р: дълж. 3,8 см, шир. 0,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 25.

Кат. № **1967**
М: Регион Русе. В частна колекция.
О: Бронзов накрайник, лят, обратната страна се затваря с пластина, която сега не е запазена; врязана украса само върху лицевата повърхност; с една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 4,9 см, шир. 1,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр. 2.

Кат. № **1968**
М: Черенча, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22619
О: Сребърен накрайник, пресован, с една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 3,5 см, шир. 0,9 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 155, обр. 3.

Кат. № **1969**
М: Камен бряг, общ. Каварна/ крепост в м. Яйлата.
О: Златен накрайник, пресован, касетъчен; с една дупка за нит, допълнително пробит втори отвор има само на обратната страна; по периферията има рамка от псевдогранулация, в нея – врязана стилизирана растителна украса.
Р: дълж. 1,9 см, шир. 1,4 см
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Хрисимов 2007, 109, обр.1; Salkin, Toptanov 1987, 33, fig. 9b.

Кат. № **1970**
М: Ветрен, Силистренско/ Тегулициум.
О: пресован златен накрайник, с инкрустиран камък в средата; с един нит в горната част.
Р: дълж. 3,7 см, шир. 3,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Атанасов, Йорданов 1994, табл. II.2.

Кат. № **1971**
М: Разградско, РИМ Шумен, инв. № 22635
О: сребърен накрайник, обратната страна се затваря с метална пластина, с една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 2,2 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 155, обр. 1.

Кат. № **1972**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22623.
О: Сребърен накрайник, в горната част с три релефни линии и два нита под тях.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 1,3 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 155, обр. 2.

Кат. № **1973**
М: Преслав, ИАР Преслав
О: Бронзов накрайник, пресован, една дупка за нит; релефна украса; фрагментиран.
Р: дълж. 2,1 см, шир. 0,9 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 26.

Кат. № **1974**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 20541
О: Бронзов накрайник, пресован; врязана украса; фрагментиран.
Р: максимални: дълж. 2,15 см, шир. 0,8 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 27.

Кат. № **1975**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 23551.
О: Бронзов накрайник, пресован; врязана украса; фрагментиран.
Р: максимални: дълж. 1,8 см, шир. 1,3 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: Дончева 2007, 160, обр. 28.

Кат. № **1976**
М: Вътрешният град на Велики Преслав.
О: Бронзов накрайник за колан, с една дупка за нит в горната част, украсена с вертикални врязвания.
Р: дълж. 4,1 см, максимална шир. 1,05 см (според линейния мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Станилов 1995, 170, обр. 2.4.

Кат. № **1977**
М: Неизвестно.
О: Бронзов накрайник, с надлъжен ръб в средата и скосени страни по дължината, украсата е оформена при отливането; горната част е куха, с една дупка за нит.
Р: не са посочени (≈шир. 1,0 см, дълж. 5,3 см).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. I.1.

Кат. № **1978**
М: Арковна, Варненско.
О: Бронзов накрайник, с надлъжен ръб в средата и скосени страни по дължината, украсата е оформена при отливането; горната част е куха, с една дупка за нит.
Р: не са посочени(≈шир. 1,0 см, дълж. 5,0 см).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл.I.2.

Кат. № **1979**
М: Китен.
О: Бронзов накрайник, с надлъжен ръб в средата и скосени страни по дължината, украсата е оформена при отливането; горната част е куха, с една дупка за нит.
Р: не са посочени(≈шир. 1,0 см, дълж. 5,45 см).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. I.4.

Кат. № **1980**
М: Драгоево, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 5878.
О: Бронзов накрайник, лят, с релефен надлъжен ръб и скосяване по периферията към дългите страни, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 7.

Кат. № **1981**
М: Кълново, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 12043
О: Бронзов накрайник, касетъчен, една дупка за нит в горната част; врязана украса, по-добре запазена в долната част.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 0,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 9.

Кат. № **1982**
М: Попина, Силистренско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част. Врязана украса.
Р: дълж. 4,95 см, шир. 0,95 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.24.

Кат. № **1983**
М: Попина, Силистренско.
О: Бронзов накрайник, лят, касетъчен, с една дупка за нит в горната част. Врязана украса.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 0,95 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.25

Кат. № **1984**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит в горната част; врязана украса върху лицевата страна.

Р: дълж. 4,3 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1042.

Кат. № **1985**
М: Созопол – „Свети Кирик“ – Гроб № 15/ 2009 г. (под токата за чантичка)
О: Бронзов накрайник, лят, с една дупка за нит. Върху лицевата страна – врязана украса, обратната е гладка.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 237, обр.67.11; 247, обр. 77.2.

Кат. № **1986**
М: СИ България.
О: Бронзов накрайник, лят, в горната си част, дупка за нит; врязана украса.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. I.3; АМ Варна, инв. № II.8586.

Кат. № **1987**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 3128.
О: Бронзов накрайник, лят, с релефен надлъжен ръб и скосяване по периферията към дългите страни, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 0,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 6.

Кат. № **1988**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22377.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 10.

Кат. № **1989**
М: ИМ Добрич
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса, запълнена с бяла паста.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 0,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 12.

Кат. № **1990**
М: Черенча, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 9674.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 4,3 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 13.

Кат. № **1991**
М: Черенча, Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 9675.
О: Бронзов накрайник, лят, с релефен надлъжен ръб и скосяване по периферията към дългите страни, една дупка за нит в горната част; врязана украса, силно изличена от едната страна.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 0,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 8.

Кат. № **1992**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 3127.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 4,8 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 11.

Кат. № **1993**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22365.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 4,5 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 14.

Кат. № **1994**
М: Черенча, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,0 см, шир. 1,0 см (според лин. мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.1.

Кат. № **1995**
М: Драгоево, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,8 см, шир. 1,0 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.3.

Кат. № **1996**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 1,0 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.4.

Кат. № **1997**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 0,9 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.5.

Кат. № **1998**
М: Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,6 см, шир. 1,1 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.6.

Кат. № **1999**
М: Добричко.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,9 см, шир. 1,0 см (според лин. мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.7.

Кат. № **2000**
М: Черенча, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,3 см, шир. 1,0 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.8.

Кат. № **2001**
М: Кълново, Шуменско.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,6 см, шир. 1,1 см (според лин. Мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр. 77.14.

Кат. № **2002**
М: Не е отбелязано.
О: Бронзов накрайник, лят, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,6 см, шир. 1,1 см (според лин. мащаб).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Даскалов 2012, 247, обр.77. 16.

Кат. № **2003**
М: Одърци, Добричко.
О: Бронзов накрайник, лят, с надлъжен ръб в средата и скосени страни по дължината, украсата е оформена при отливането; горната част е куха, с една дупка за нит.
Р: не са посочени (≈ шир.1,0 см, дълж. 5,3 см).
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86, табл. I.5.

Кат. № **2004**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 10634
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,0 см, шир. ок. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 15

Кат. № **2005**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 10640.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,0 см, шир. ок. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 16.

Кат. № **2006**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 22691.
О: Бронзов накрайник, лят, с релефен надлъжен ръб и скосяване по периферията към дългите страни, една дупка за нит в горната част; врязана украса.
Р: дълж. 5,1 см, шир. 0,9 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 158, обр. 5.

Кат. № **2007**
М: Ботево, Варненско.
О: Бронзов накрайник, лят, в горната си част, дупка за нит; врязана украса.
Р: дълж. 5,15 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Плетньов 1997, 86 табл. II.7; АМ Варна, инв. № II.6303.

Кат. № **2008**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзов накрайник, лят, с врязана украса; една дупка за нит в горната част.
Р: дълж. 6,15 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2389.

Кат. № **2009**
М: Шуменско, РИМ Шумен, инв. № 10633
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса – „птиче око".
Р: дълж. 4,6 см, шир. 1,1 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 17.

Кат. № **2010**
М: ИМ Добрич.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса – „птиче око".
Р: дълж. 4,6 см, шир. 1,0 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 18.

Кат. № **2011**
М: ИМ Добрич.
О: Бронзов накрайник, лят, един нит в горната част; врязана украса – „птиче око"
Р: дълж. 4,4 см, шир. 0,8 см.
Д: края на VI – I половина на VII в.
П: Дончева 2007, 159, обр. 19.

Кат. № **2012**
М: СИ България.
О: сребърно езиче от тока, със следи от позлата, релефно орнаментирано – техника кербшнит при върха. В основата е пробит отвор, в който е захващана кукичката за окачване към рамката.
Р: дълж. 5,2 см, шир. 1,2 см.
Д: II половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.11529.

Кат. № **2013**
М: Кичево, Варненско.
О: сребърно езиче от тока, със следи от позлата, релефно орнаментирано. Кукичката за окачване към рамката е изработена отделно и е захваната към езичето чрез занитване в отвор разположен в основата му.
Р: дълж. 4,45 см, шир. 1,1 см.
Д: II половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.8452.

Кат. № **2014**
М: Кичево, Варненско.
О: сребърно езиче от тока, със следи от позлата, релефно орнаментирано. Кукичката за окачване към рамката е изработена заедно с езичето.
Р: дълж. 4,25 см, шир. 0,75 см.
Д: II половина на V в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6484.

Кат. № **2015**
М: Кичево, Варненско.
О: Бронзово езиче от тока, масивно, профилирано, с подвит връх. Кукичката за окачване към рамката е излята заедно с езичето.
Р: дълж. 3,65 см, шир. 1,2 см.
Д: I половина на VI в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.9286.

Кат. № **2016**
М: Абрит, Добричко.
О: Бронзово езиче; плътно, масивно, излято заедно с кукичката за окачване към рамката.
Р: дълж. 3,75 см, макс. шир. 1,65 см.
Д: края на V – началото на VI в.
П: ***НП***; РИМ Добрич, инв. № Аа2380.

Кат. № **2017**
М: Окорш, Силистренско.
О: Бронзово езиче, лято, плътно. Врязана украса от точки и напречни линии в основата, с подвит връх. Кукичката за окачване към рамката е изработена заедно с езичето.
Р: дълж. 3,55 см, макс. шир. 1,45 см.
Д: края на V – началото на VI в.
П: Трайкова 2017, 484, табло II.26.

Кат. № **2018**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзов език от тока. Кукичката за окачване към рамката е излят заедно с езичето.
Р: дълж. 4,2 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ПИ№ 1304.

Кат. № **2019**
М: Банско, обект „Св. Никола", разкопки 2014 г./ кв. 54а.
О: Бронзово езиче от тока, лято, със „зъбче" в основата; частта за захващане около рамката е отчупена.
Р: дълж. 2,85 см, шир. 0,5 – 0,6 см.
Д: II половина на VI – I половина на VII в.
П: ***НП***, ПИ№ 111.

Кат. № **2020**
М: Осеново, Варненско.
О: Бронзов език от тока, с правоъгълно гнездо за инкрустация в основата (празно), ръбът му е релефно фестониран; с триъгълно сечение.
Р: дълж. 3,0 см
Д: края на V – началото на VI в.
П: Хараламбиева 2004, 230, обр. 7.

Кат. № **2021**
М: Сандански/ некропол на ул. "Партизанска"; кв.6 (не е от гроб).
О: Език от тока; в основата е оформено правоъгълна клетка за инкрустиране, както и почти по цялата му дължина; в клетката в основата се вижда раздвоеният край на остатъка от пластината за захващане на езичето към рамката.
Р: дълж. 4,0 см.
Д: края на V – началото на VI в.
П: ***НП***; АМ Сандански, инв. № 1586.

Кат. № **2022**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Език от тока; окръглена плочка в основата, с гнезда за инкрустиране.
Р: дълж. 4,0 см, диам. на кръглата част 1,5 см.
Д: II половина на V – първа четвърт на VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1302.

Кат. № **2023**
М: Кривина, Русенско/ Ятрус; период "С" на улица в кастела.
О: Тока от нефрит, с овална форма с правоъгълно сечение, с дълбок улей за езичето, то е бронзово, плоско с триръбест връх.
Р: вътрешна шир.1,4 см
Д: втора четвърт на V в.
П: Gomolka-Fuchs, 190, Abb. 1.1, 2.

Кат. № **2024**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; разрушен гроб, намерени са и детска, бронзова гривна, стъклено манисто и силно изтрита бронзова монета от V в.; инв. № 63
О: Костена тока, недовършена, без следи от употреба, има украса "птиче око", липсва езиче.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 4,0 см.
Д: V в.
П: Станчев, Чангова, Петков 1961, 34, обр. 2.7; Табакова-Цанова 1981, 145, обр. 8.34.

Кат. № **2025**
М: Старо село, Пернишка област.
О: Рамка от тока, запазена е част от плочката.
Р: обща дълж. 2,6 см, шир. на рамката 2,3 см (според линейния мащаб).
Д: II половина на IV в.
П: Нехризов, Тодорова 2008, 112, обр. 4.е.

Кат. № **2026**
М: СИ България.
О: Бронзова апликация (?) или тока - брак; на обратната страна има следи от два нита/шипа изляти заедно с нея. Деформирана.
Р: дълж. 2,8 см, максимална шир. 2,4 см.
Д: втора четвърт на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.11243.

Кат. № **2027**
М: Нос „Св. Атанас", при Бяла, Варненско.
О: Бронзова плочка от тока, корозирала, с налепи, личат си две от дупките за нитове, запазен е един нит.
Р: дълж. 2,15 см, шир. 2,85 см.
Д: V – VI в.
П: ***НП***; ПИ№ 1133.

Кат. № **2028**
М: Плевен, некропол в местн. Стражата; случайна находка.
О: Бронзова плочка, с кръгли и петоъгълни ажурни форми, украсена с "птиче око" и врязяни линии; с четири дупки за нитове, единият ъгъл с четвъртата дупка е отчупен. Поради фрагментирането не е ясно дали е плочка от тока или апликация.

Р: дълж. 4,5 см, шир. 4,0 см.
Д: IV в.
П: Табакова-Цанова 1981, 145, обр. 8.32.

Кат. № **2029**
М: Калиакра, Втора крепостна стена.
О: Бронзова апликация, ажурна, фрагментирана. Запазен е един нит излят заедно с нея. Ажурна украса и „птиче око“
Р: дълж. 2,4 см, шир. 1,0 см.
Д: II половина на VI – начало на VII в.
П: ***НП***; ИМ Каварна, инв. № Кл118.

Кат. № **2030**
М: Садовец, Плевенско/ Големаново Кале.
О: Бронзов накрайник, с щемпелована украса от кръгове и точки; запазени са остатъци от нитове; част от кръглото допълнение е отчупена.
Р: вис.3,7 см.
Д: IV – V в.
П: Uenze 1992, Taf. 126.8.

Кат. № **2031**
М: Садовец, Плевенско/ Садовско Кале.
О: Бронзов фрагмент от накрайник, позлатен, с пунктирна украса; с две дупки за нитове, единият нит е запазен.
Р: дълж. 2,0 см.
Д: средата на VI в.
П: Uenze 1992, Taf. 11.12.

Кат. № **2032**
М: Великотърновско.
О: Оловен модел. С изображение на конник и куче в краката на коня. Лошо състояние, заличени и неясни контури. По периферията има полусферични топчета, които след щамповане са имитирали гранулация. Гърбът е грапав на места с вдлъбнатини.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 2,9 см, деб. 0,3 см
П: Хараламбиева, Иванов 2003, 142, табл. I. 3-4.

Кат. № **2033**
М: Нос „Св. Атанас“, при Бяла, Варненско.
О: Модел за изработване на глинен калъп за леене.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 4,6 см, деб. 0,7 см.
П: ***НП***; ПИ№ 1215.

Кат. № **2034**
М: Вълчидол, Варненско. Случайна находка, частна колекция.
О: Бронзова матрица за апликации/ накрайници.
Р: дълж. 3,0 см, шир. 2,0 см.
П: Даскалов 2012, 251, обр. 81.1.

Кат. № **2035**
М: Венчан, Варненско.
О: Оловен модел за апликации.
Р: дълж. 1,7 см, шир. 2,7 см.
П: ***НП***; АМ Варна, инв. № II.6293.

Кат. № **2036**
М: Старозагорско, случайна находка; в частна колекция.
О: Оловен модел за тока.
Р: обща дълж. 2,9 см, шир. на рамката 2,2 см (според линейния мащаб).
П: Даскалов 2012, 226, обр. 56.11.

Кат. № **2037**
М: Регион Враца, частна колекция.
О: Оловен модел за глинен калъп; за плочка на тока.
Р: дълж. 5,6 см, шир. 2,5 см
П: Даскалов, Димитров 2001, 69, обр. 1.3.

Кат. № **2038**
М: Благоевградско, случайна находка, в частна колекция.
О: Оловен модел за тока, част от плочката е отчупена.
Р: запазена обща дълж. 3,8 см, шир. на рамката 2,5 см (според линейния мащаб).
П: Даскалов 2012, 227, обр. 57.15.

Кат. № **2039**
М: Оногур, Добричко. Случайна находка.
О: Бронзова матрица за изчукване на апликации; лицевата повърхност е изтрита, вероятно от дълга употреба.
Р: дълж. 3,6 см, шир. 2,7 см.
П: Йотов 1998, 741 обр. 1.

Кат. № **2040**
М: Велики Преслав, ПИ№ 28078
О: Бронзова матрица за апликациии.
Р: дълж. 3,4 см, шир. 1,8 см
П: Витлянов 1993, 169, обр. 3; Даскалов, 2012, 254, обр. 84.12.

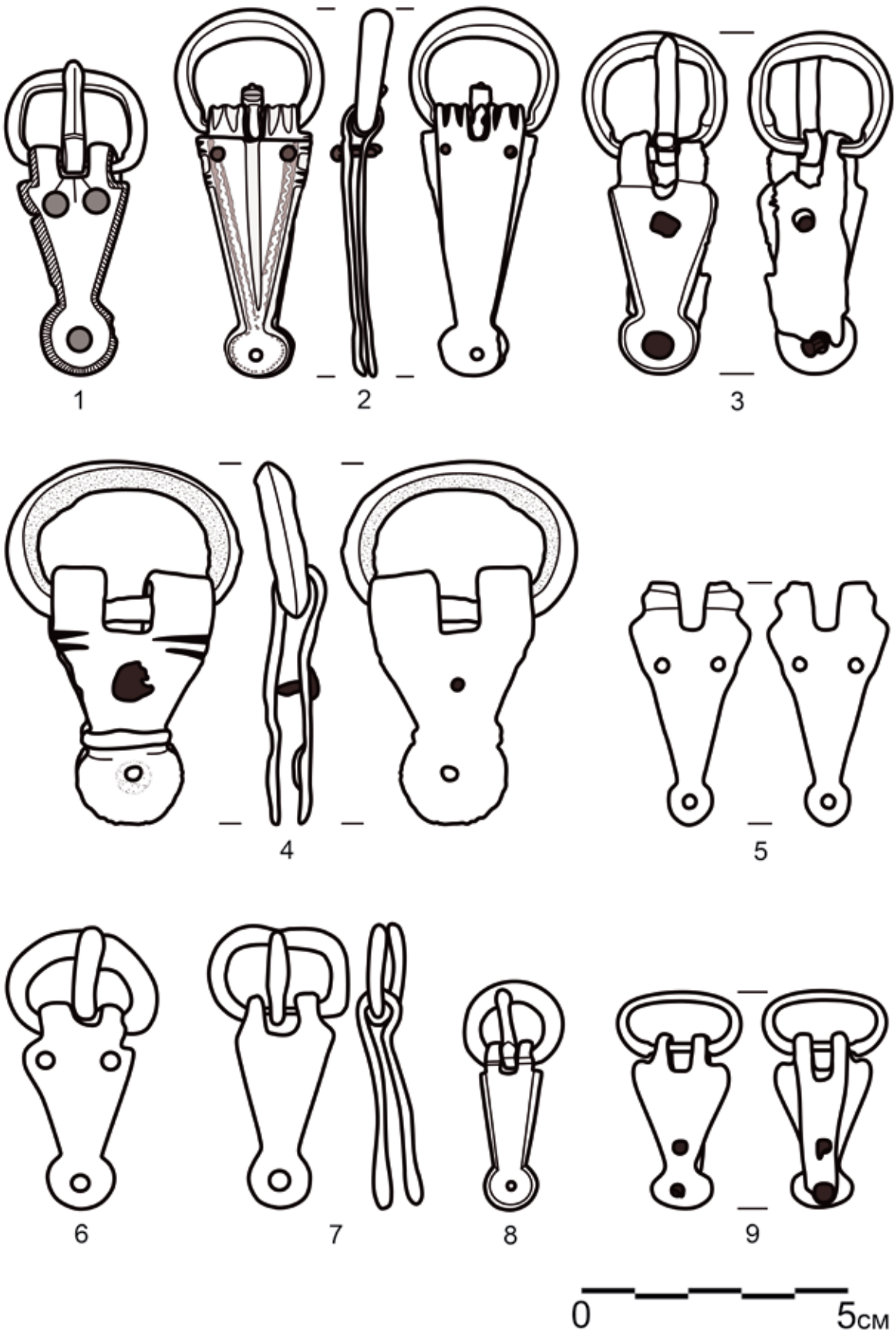
Кат. № **2041**
М: СИ България – частна колекция.
О: Бронзова матрица за накрайници.
Р: 2,0 х 2,0 см
П: Плетньов 1995, 134, обр. 1а, 1б; Даскалов 2012, 257, обр. 87.1.

Кат. № **2042**
М: Староселци, Плевенско; частна колекция.
О: Бронзова матрица за накрайници.
Р: 2,2 х 1,85 см
П: Даскалов, Димитров 2001, 69, обр. 1.2; Даскалов 2012, 257, обр. 87.2.

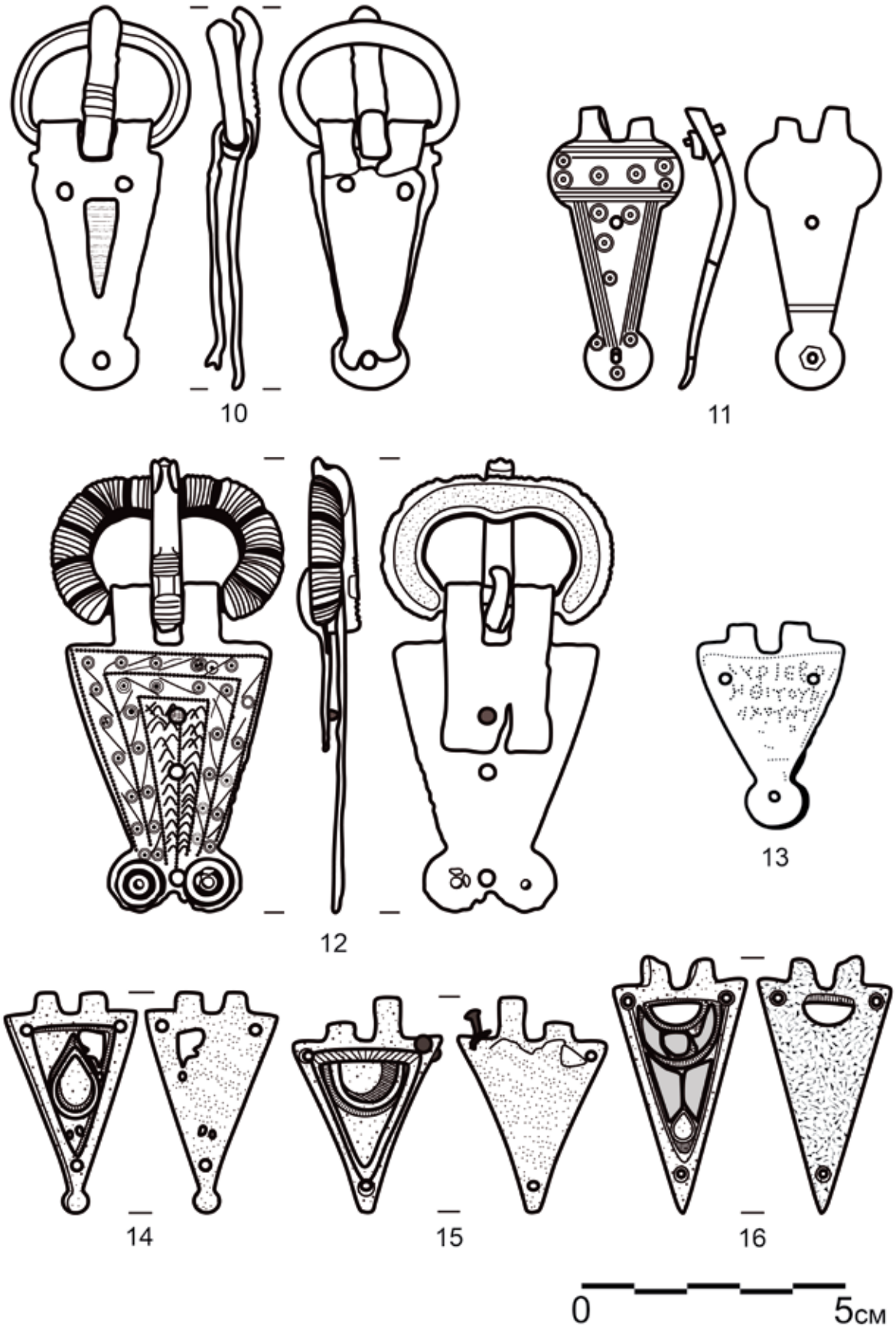
Кат. № **2043**
М: Стара Загора, обект „Военен терен“, разкопки 1990 г.
О: калъп от мек варовиков камък; с форми за отливане на три рамки за токи, три езичета и фибула с форма на орел.
Р: 14,2 х 9,5 см
П: Даскалов 2012, 256, обр. 86.1.

Кат. № **2044**
М: Източни Родопи – случайна находка; в частна колекция.
О: калъп за леене изработен върху тухла; запазени са форми за два вида апликации.
Р: не са посочени.
П: Даскалов 2004, 93, обр. 3; Даскалов, 2012, 256, обр. 86.2.

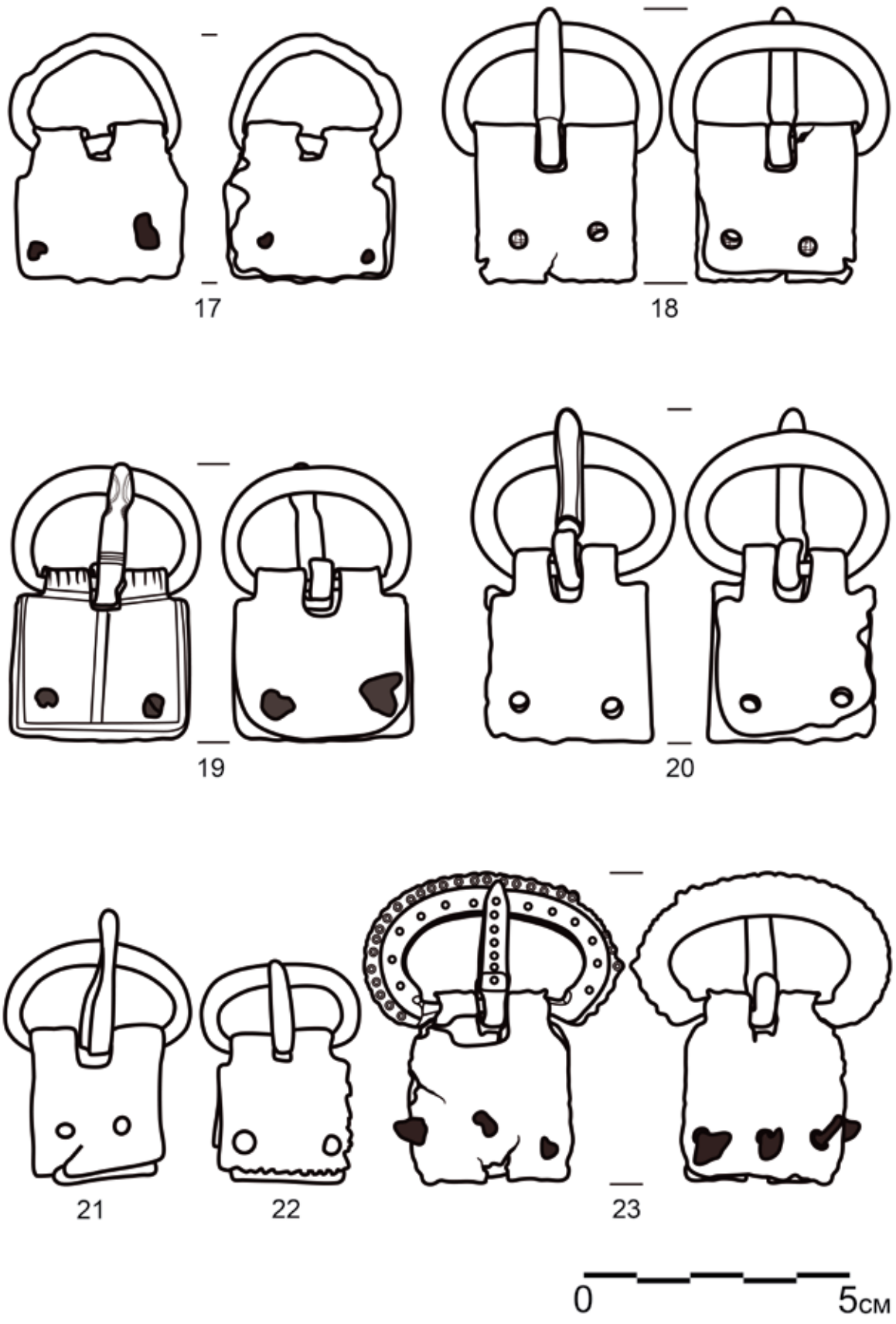
Табла

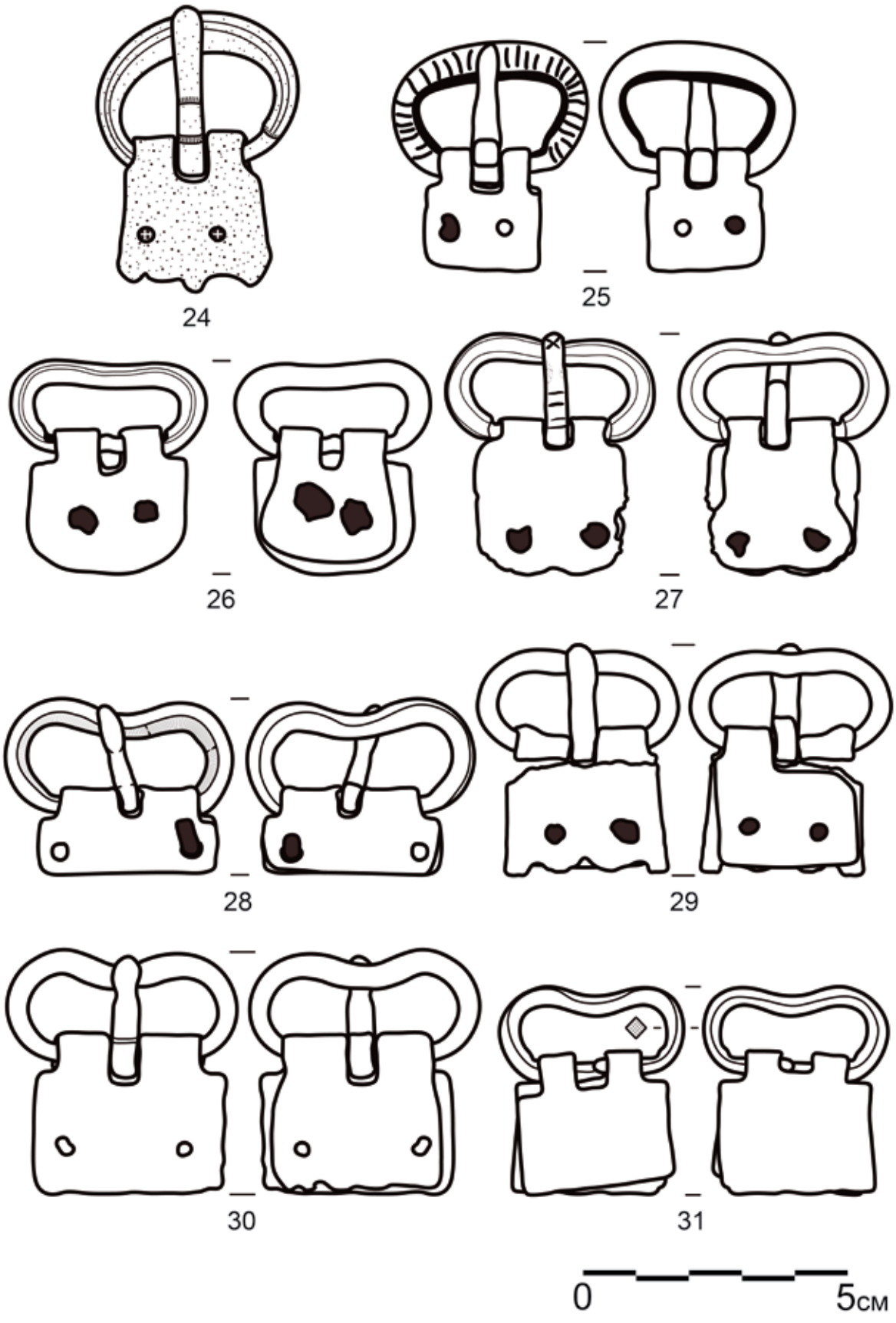
Табло **1:** Токи – Група А, тип I. а: 1-9.

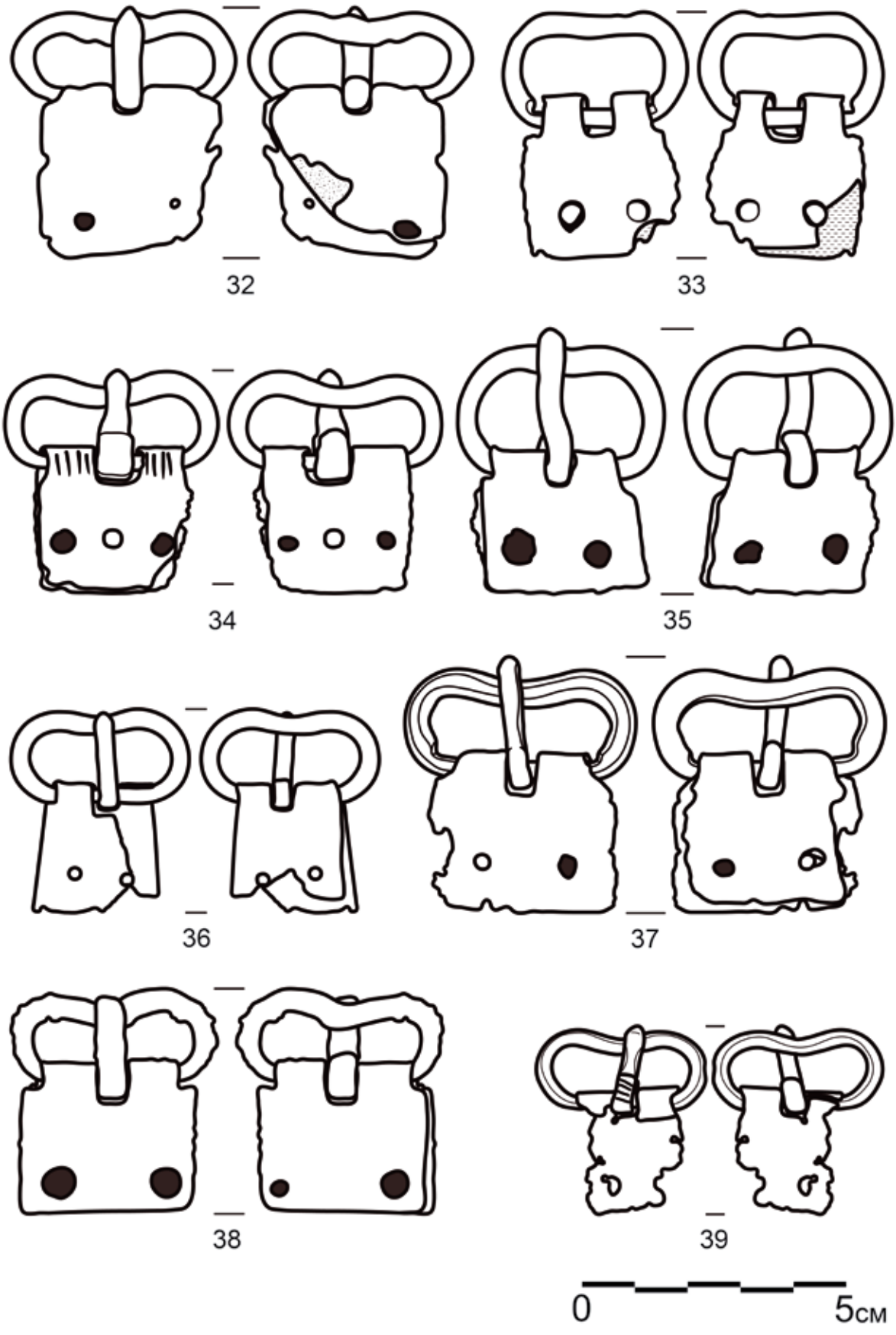
Табло **2:** Токи – Група А, тип I. b: 10; тип I. c: 11-12; тип I. d: 13; тип I. e: 14-16.

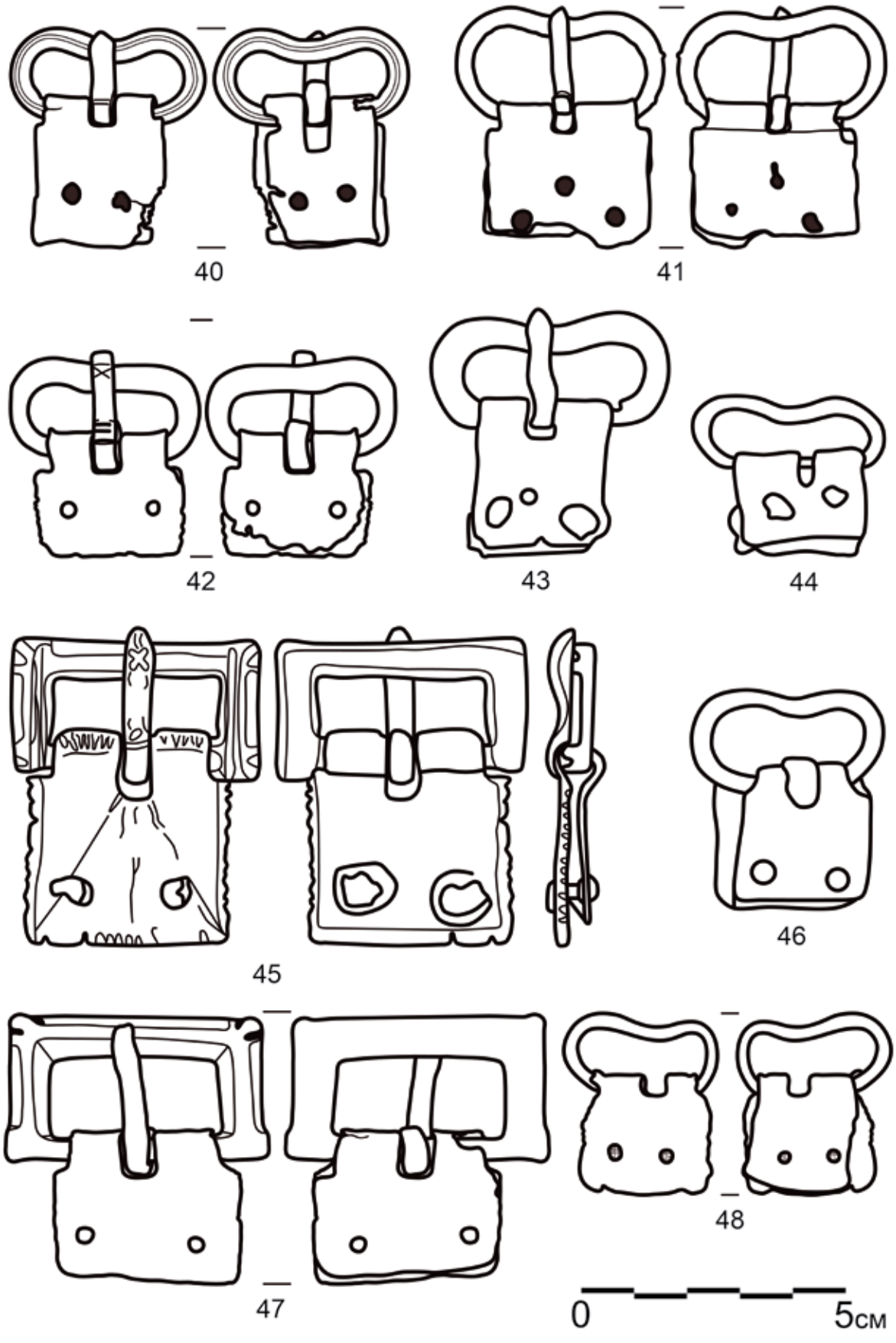
Табло **3:** Токи – Група А, тип II. а: 17-23.

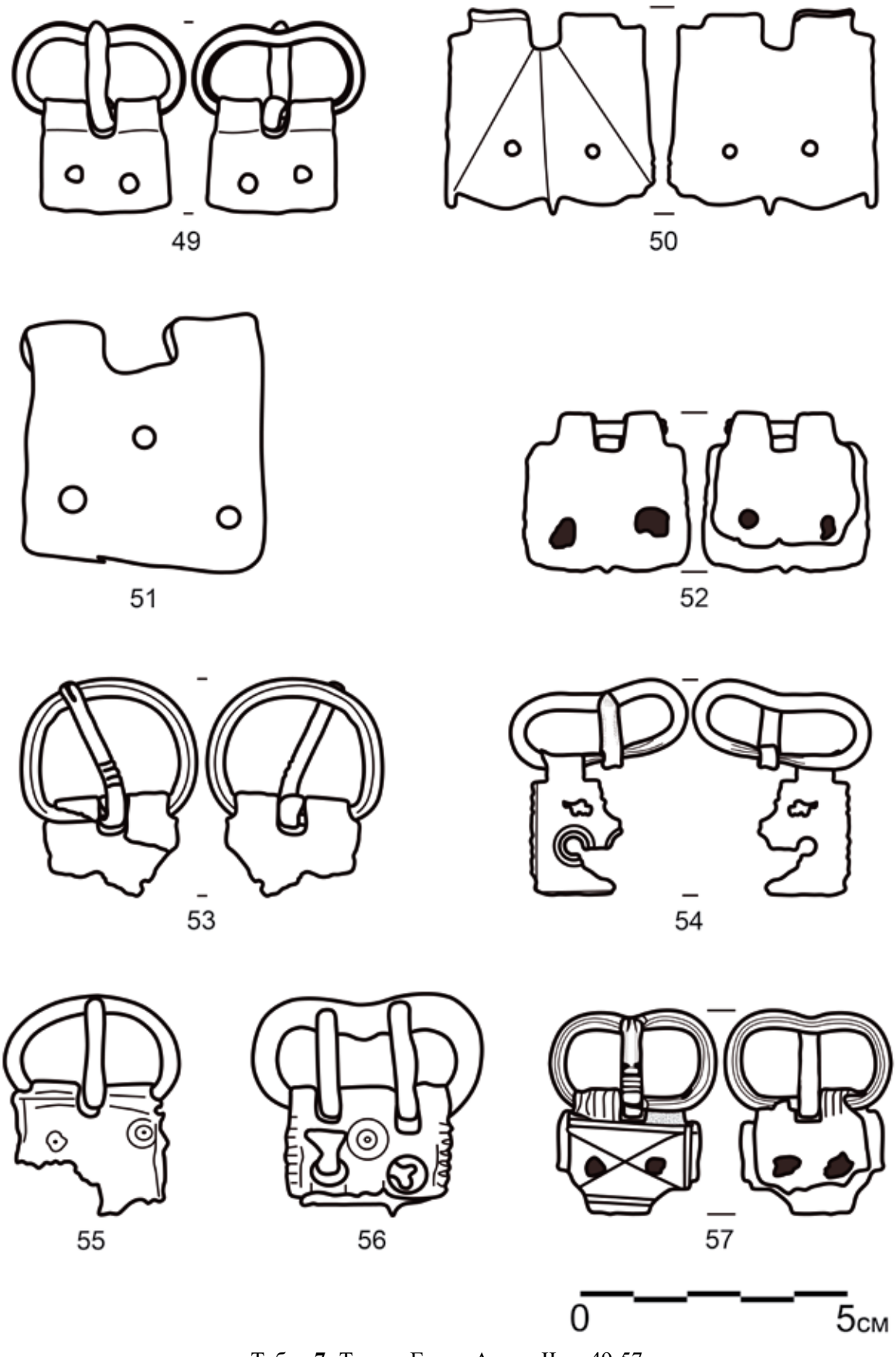
Табло **4:** Токи – Група А, тип II. а: 24-31.

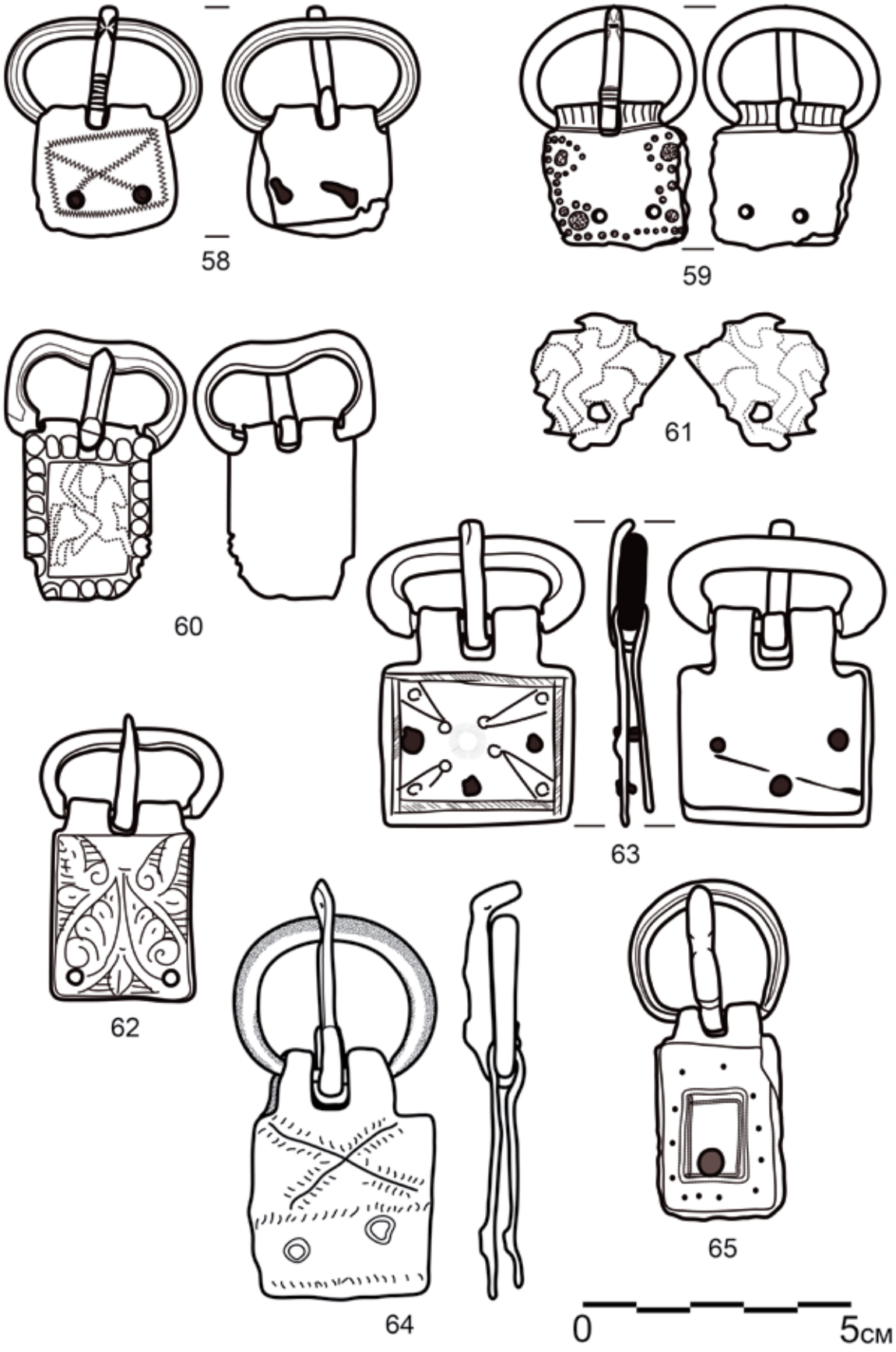
Табло **5:** Токи – Група А, тип II. а: 32-39.

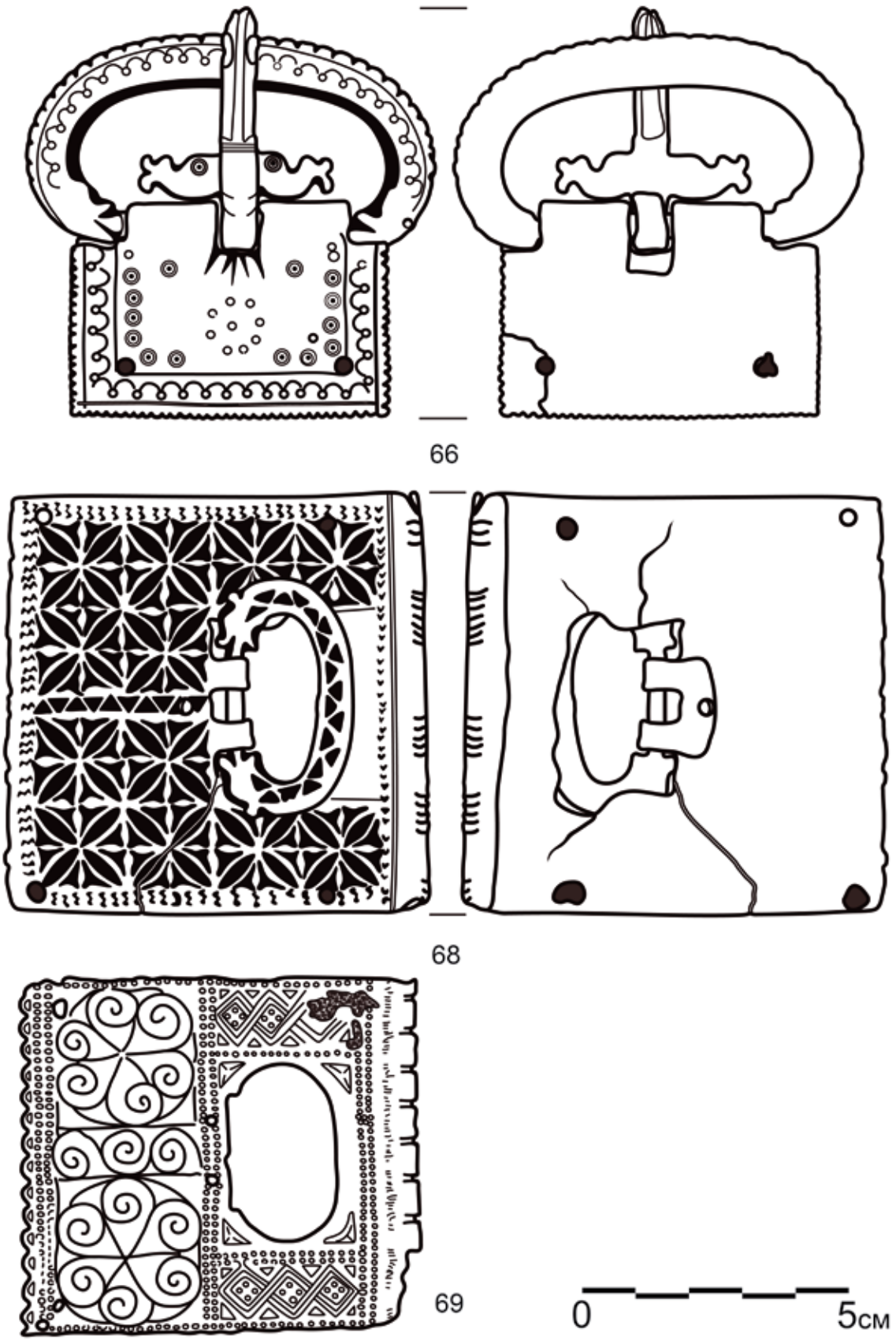
Табло **6:** Токи – Група А, тип II. а: 40-48.

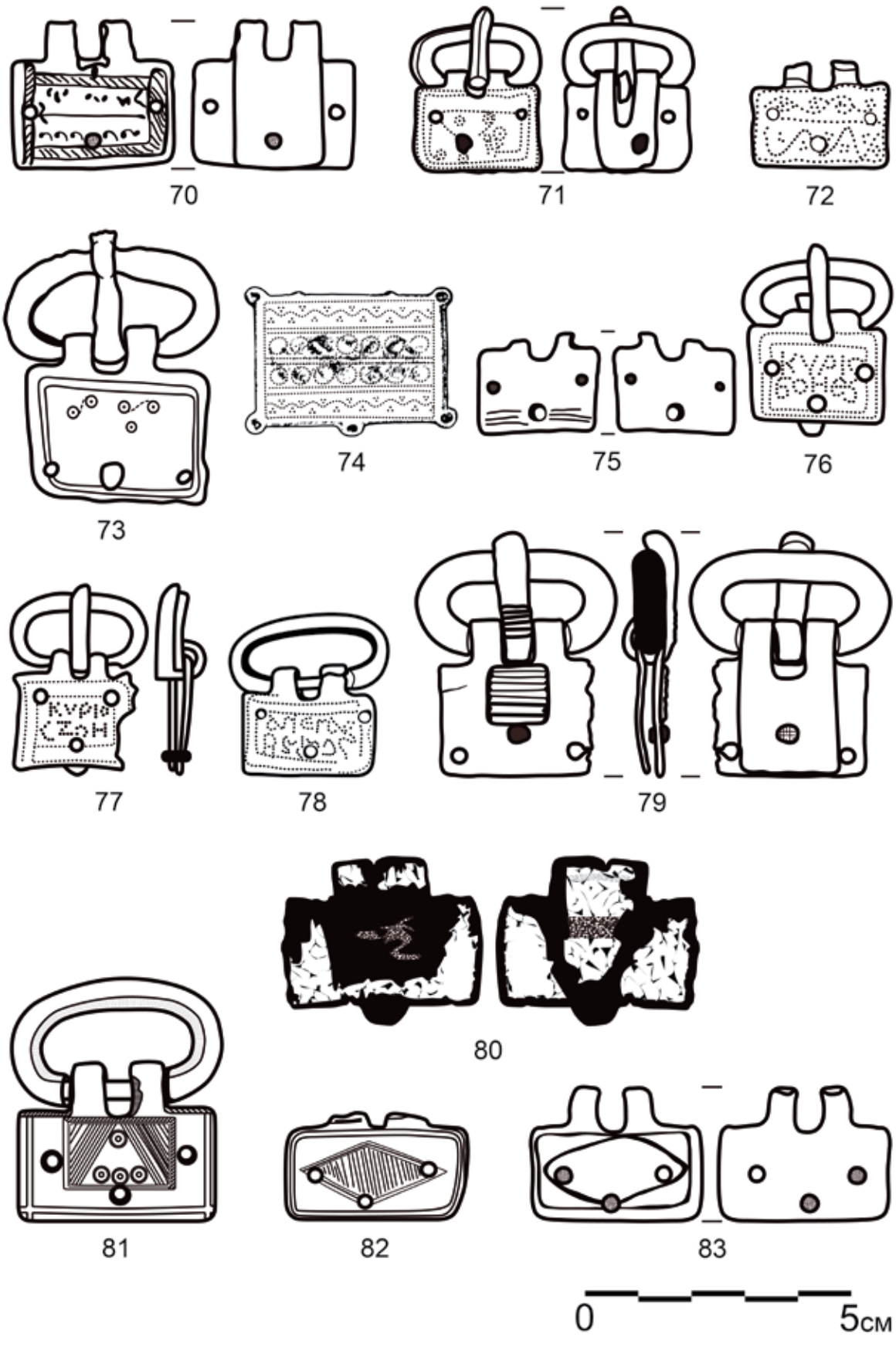
Табло **7:** Токи – Група А, тип II. а: 49-57.

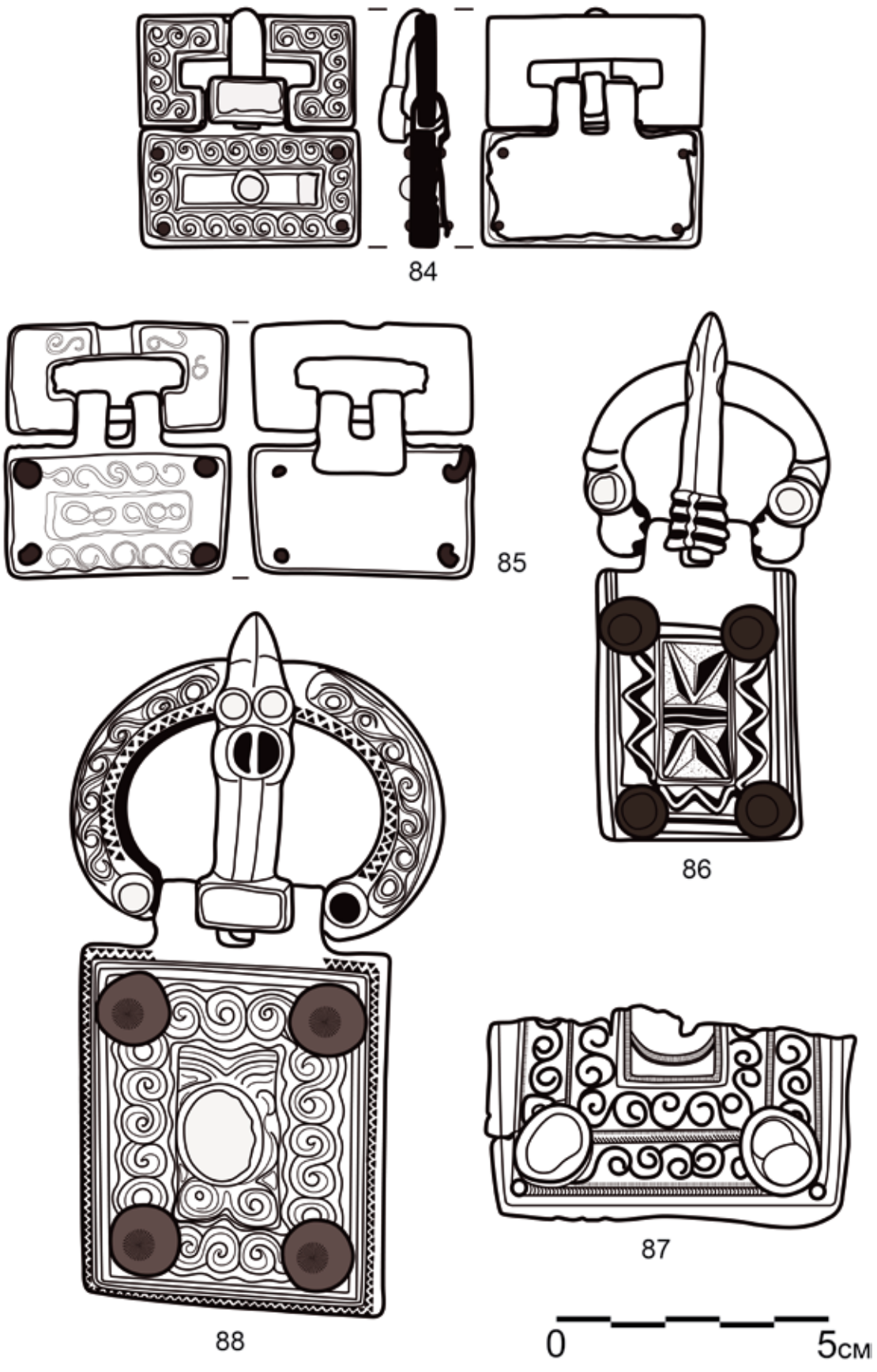
Табло **8:** Токи – Група А, тип II. a: 58; тип II. b: 59-61; тип II. c 1: 62-65.

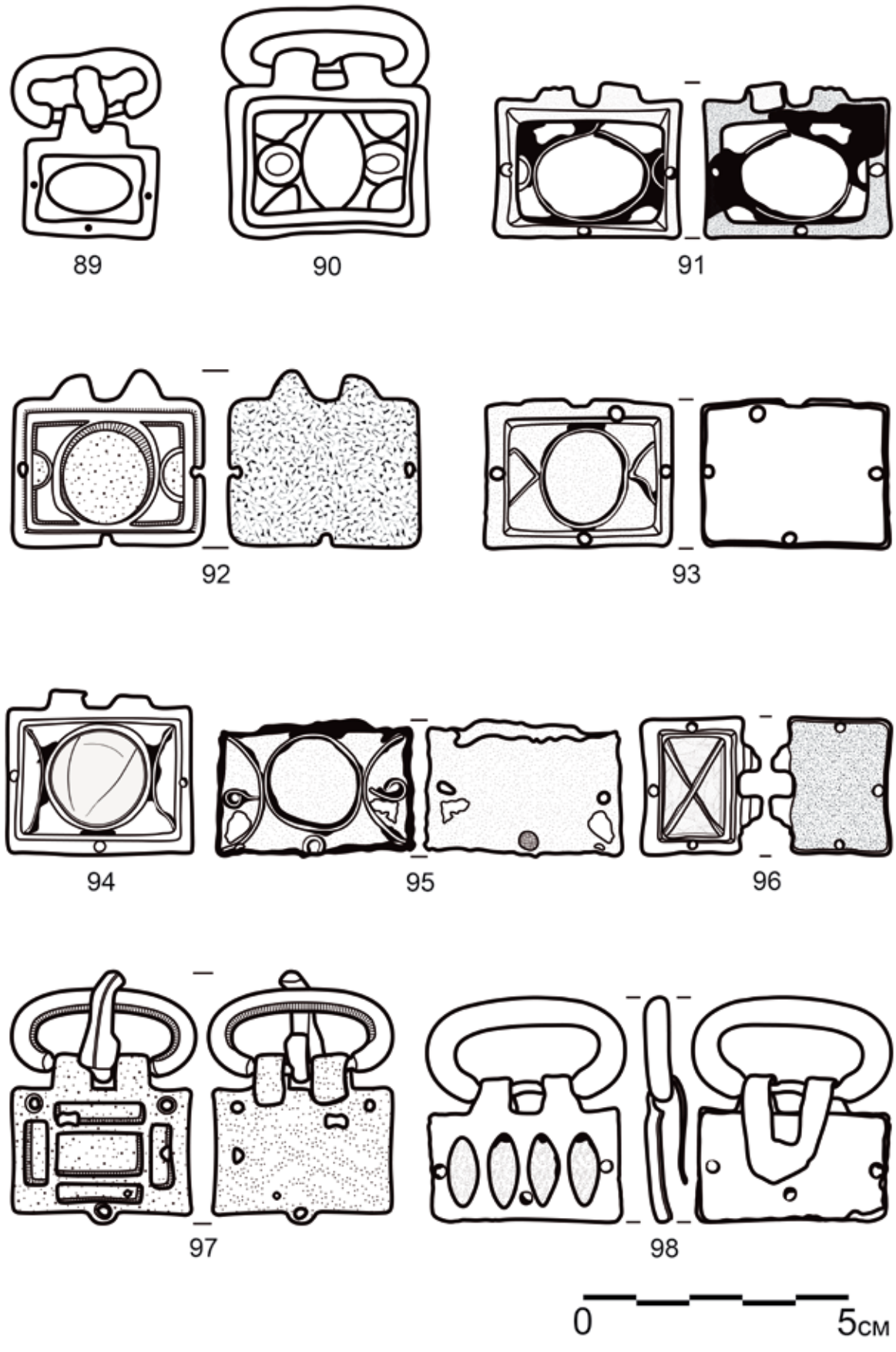
Табло **9:** Токи – Група А, тип II. с: 66 (67-изключена); тип II. с. 2: 68-69.

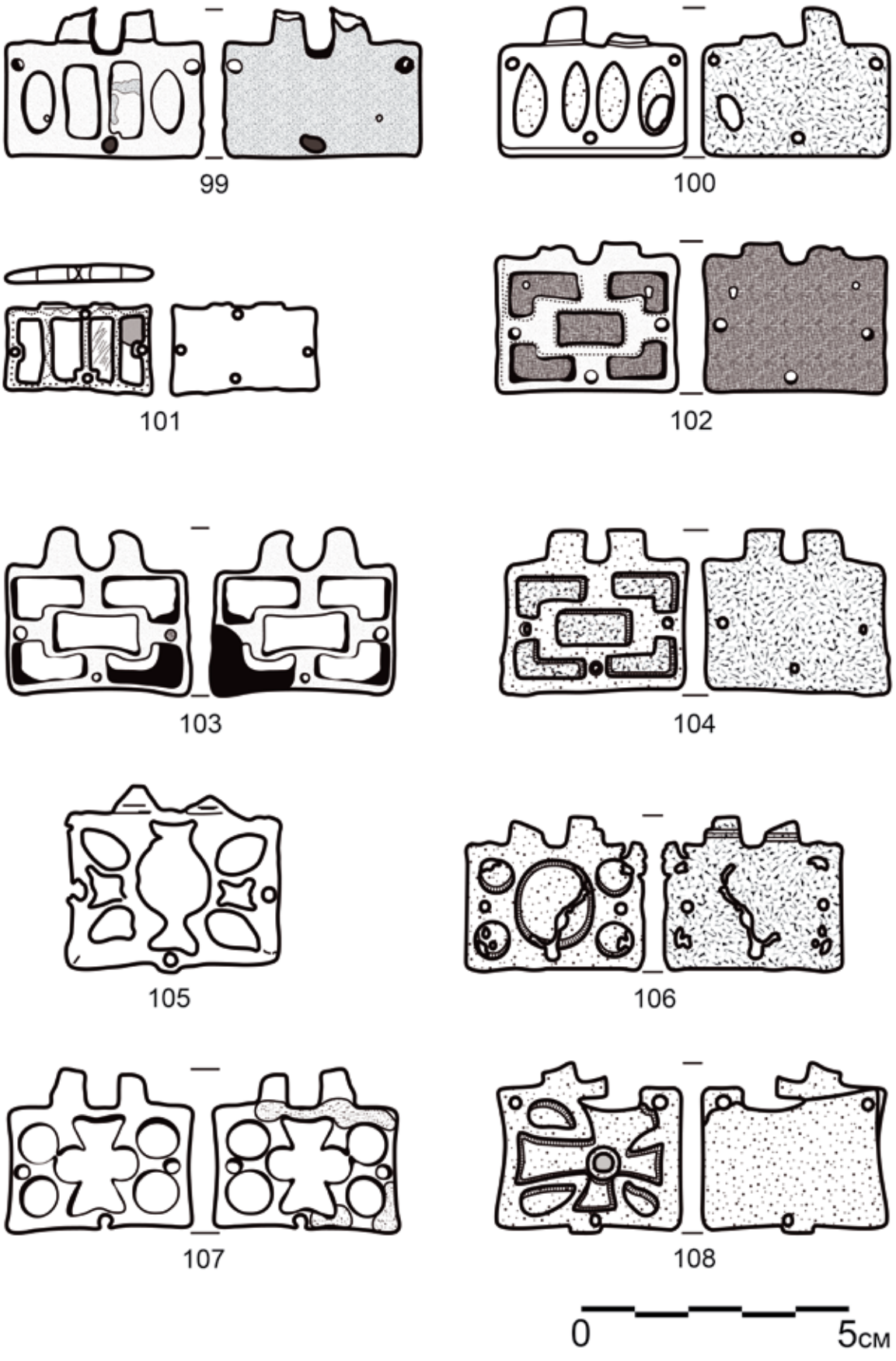
Табло **10:** Токи – Група А, тип II. e. 1: 70-75; тип II. e. 2: 76-78; тип II. f: 79-83.

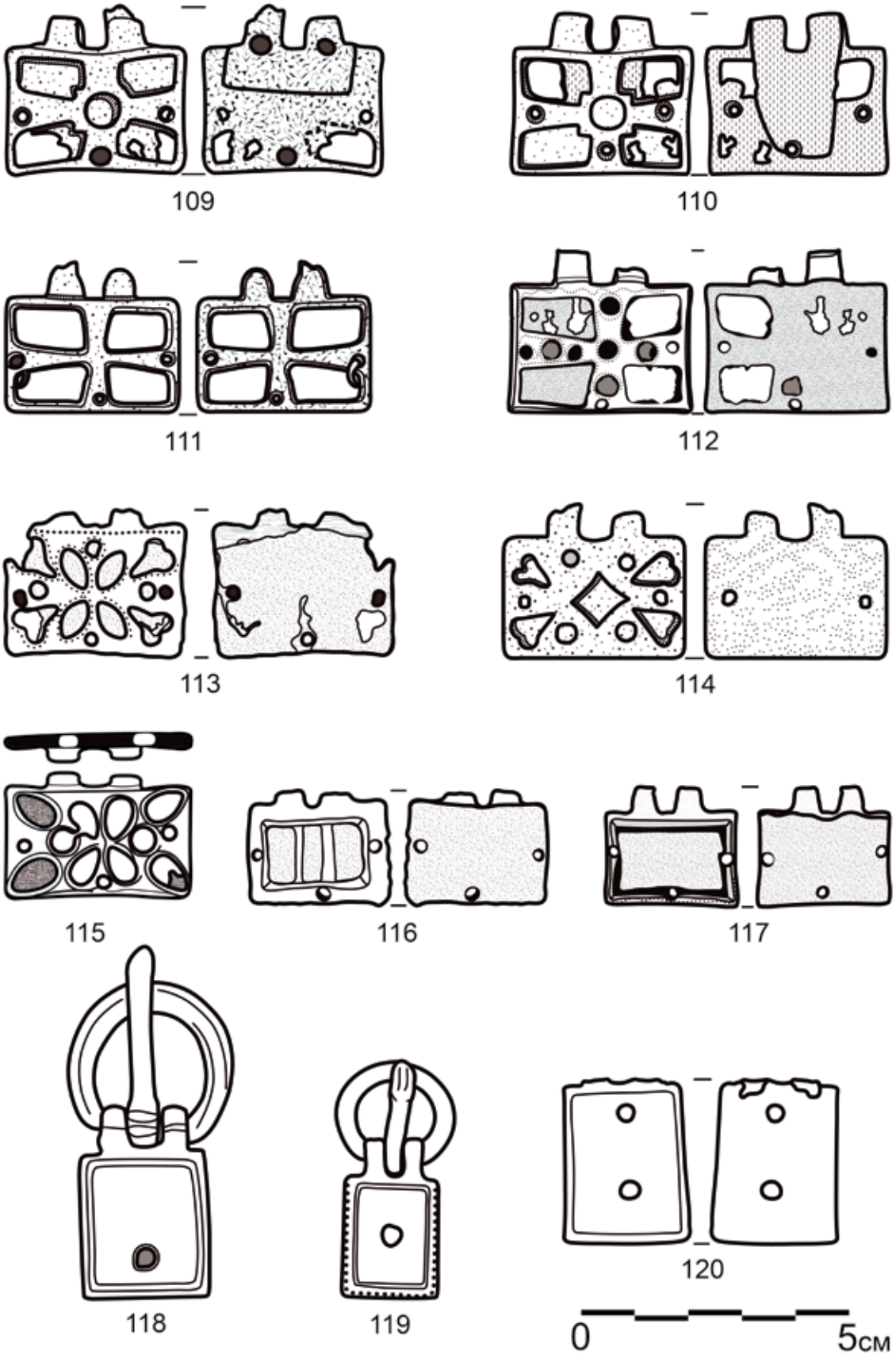
Табло **11:** Токи – Група А, тип II. g: 84-88.

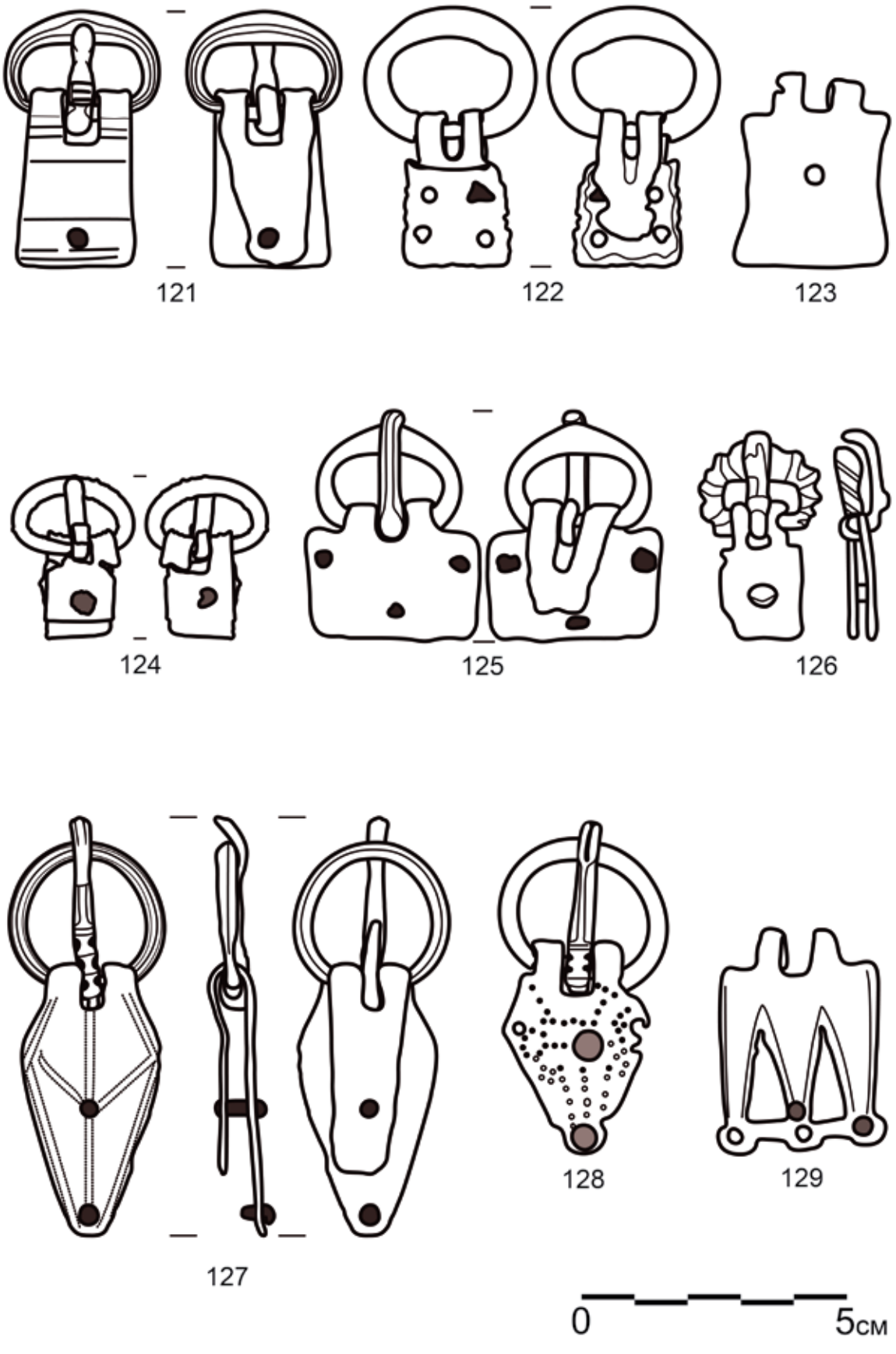
Табло **12:** Токи – Група А, тип II. h: 89-98.

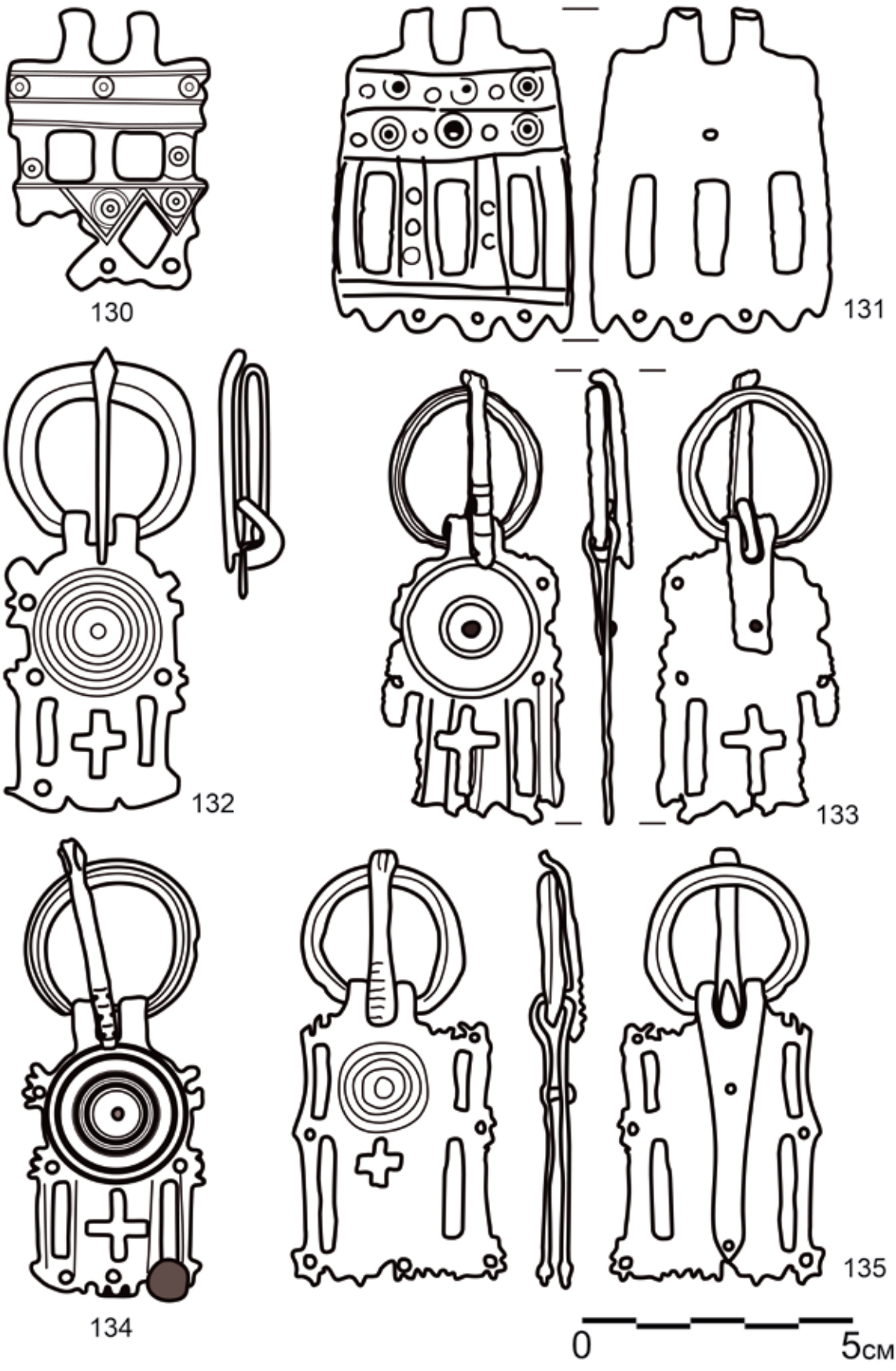
Табло **13:** Токи – Група А, тип Група А, тип II. h: 99-108.

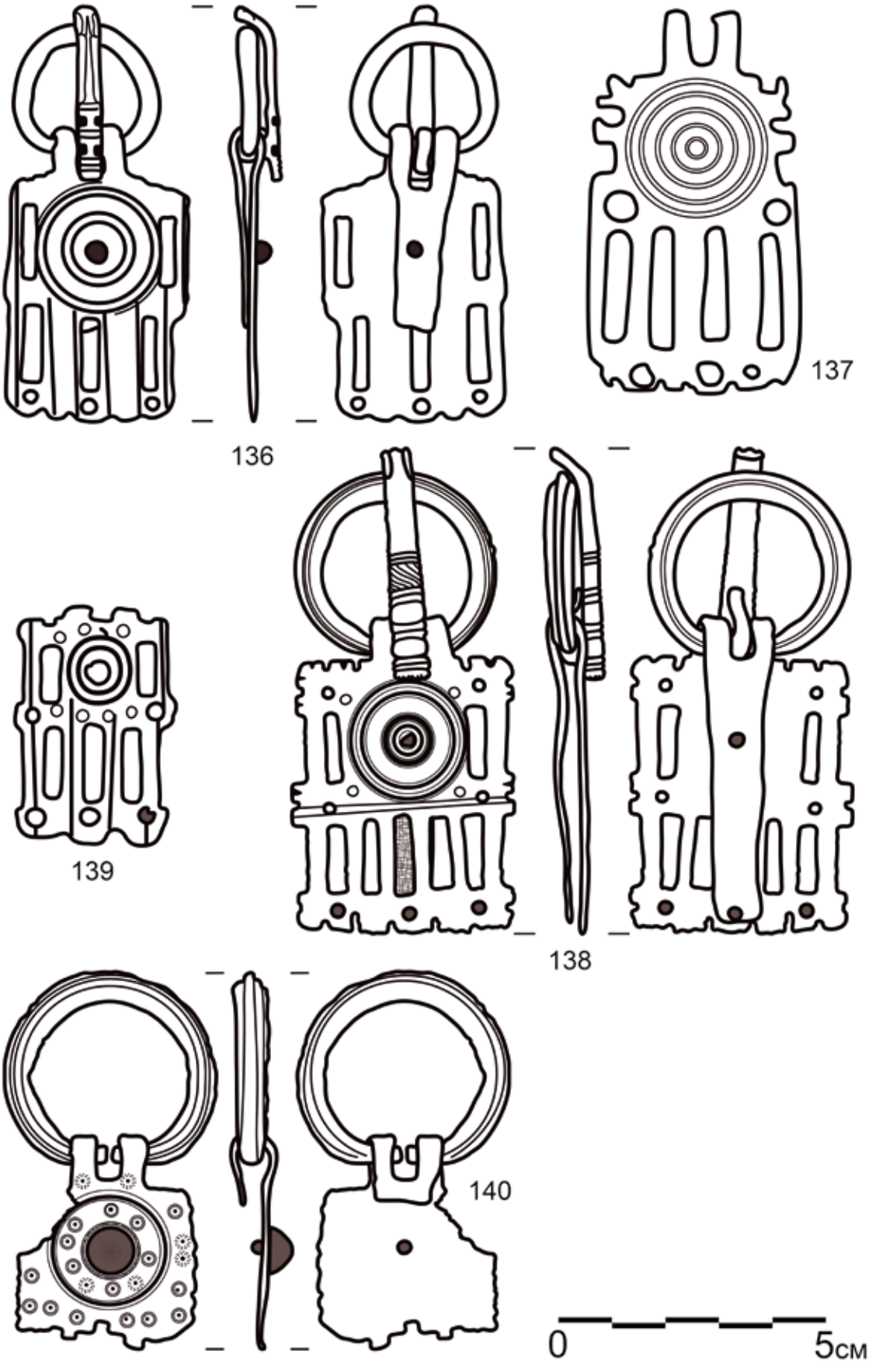
Табло **14:** Токи – Група А, тип Група А, тип II. h: 109-117; токи с правоъгълна плочка, разни: 118-120.

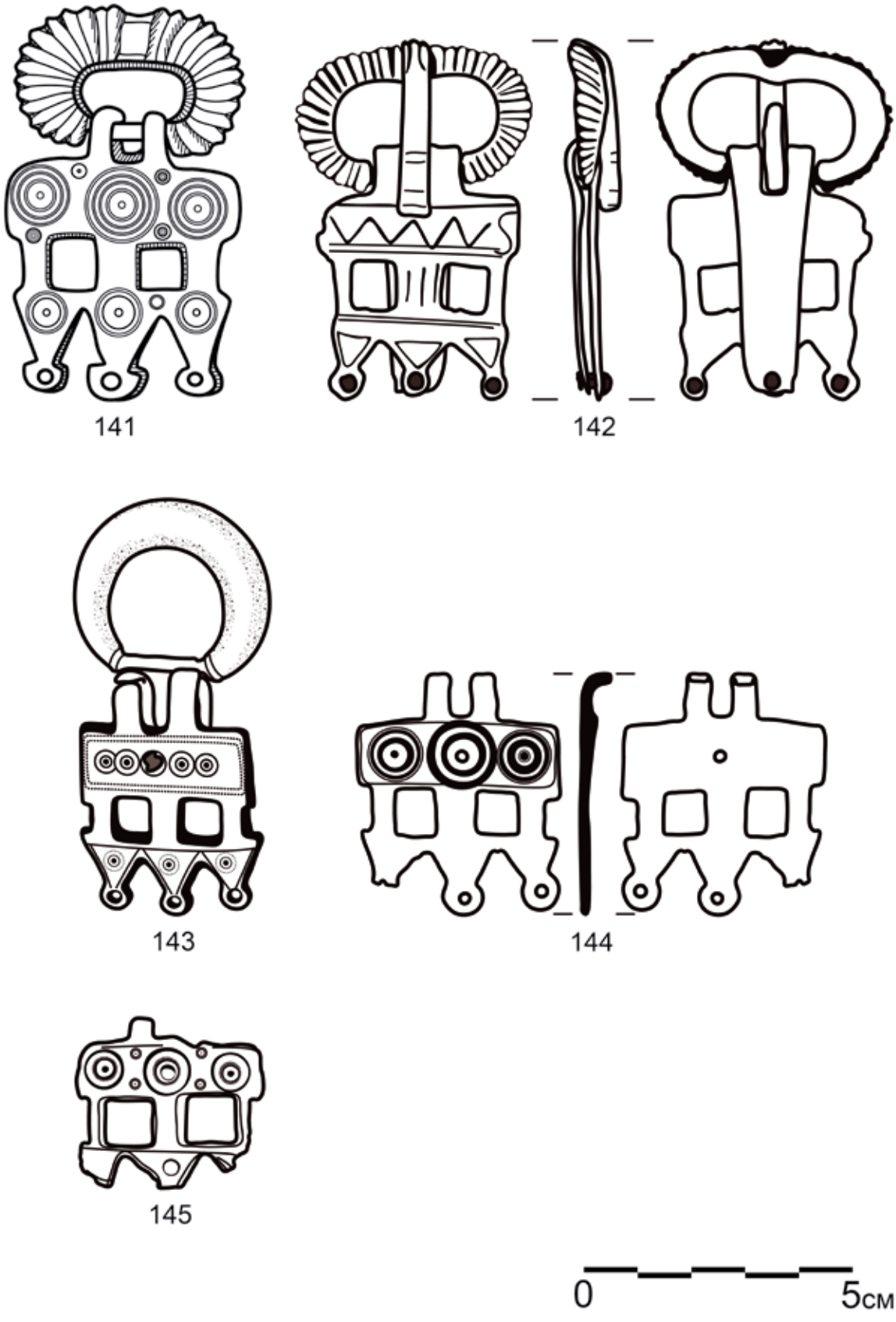
Табло **15:** Токи – Група А, токи с правоъгълна плочка, разни: 121-126; тип III: 127-128; тип IV: 129.

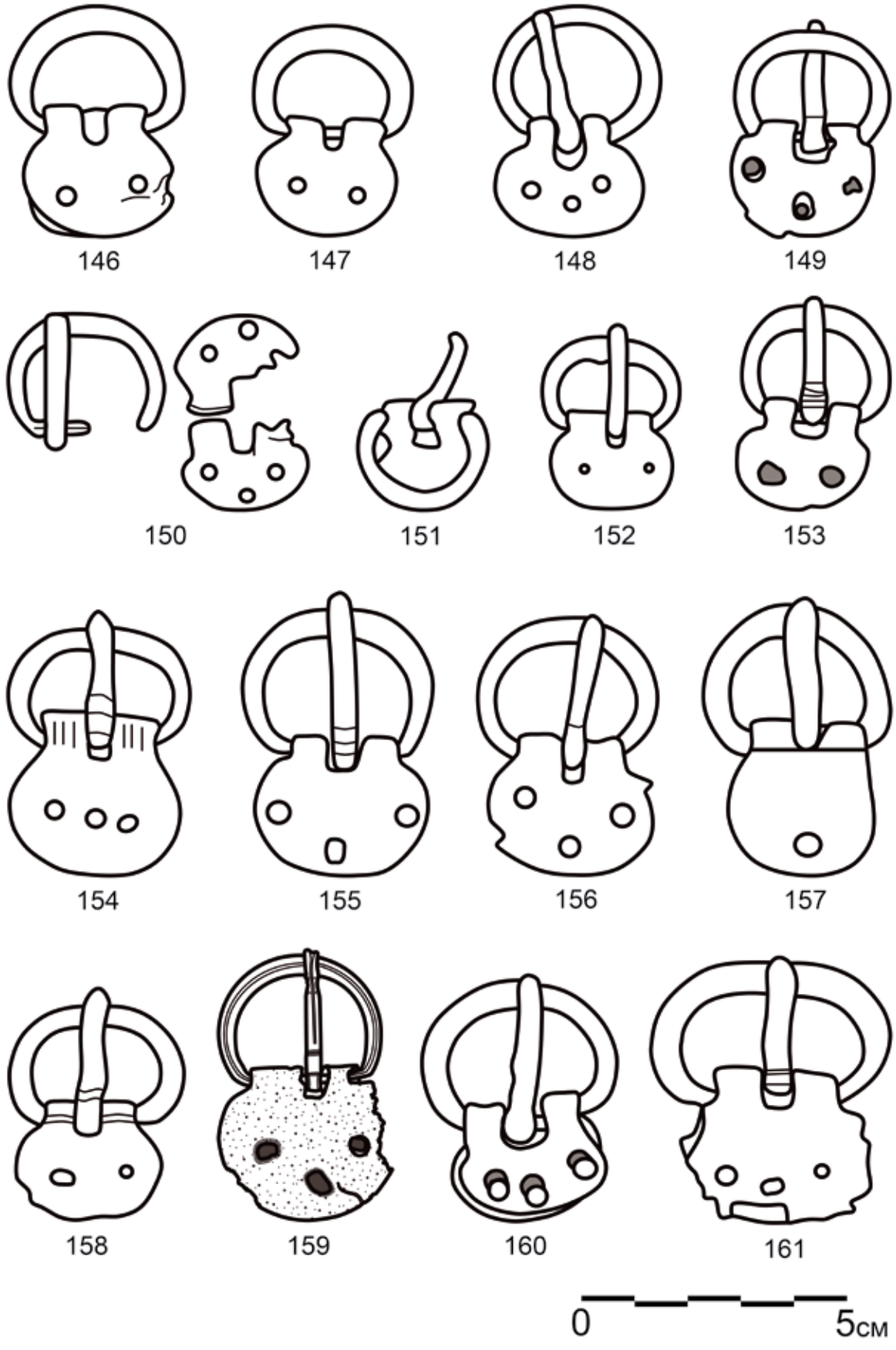
Табло **16:** Токи – Група А, тип IV: 130-131; тип V: 132-135.

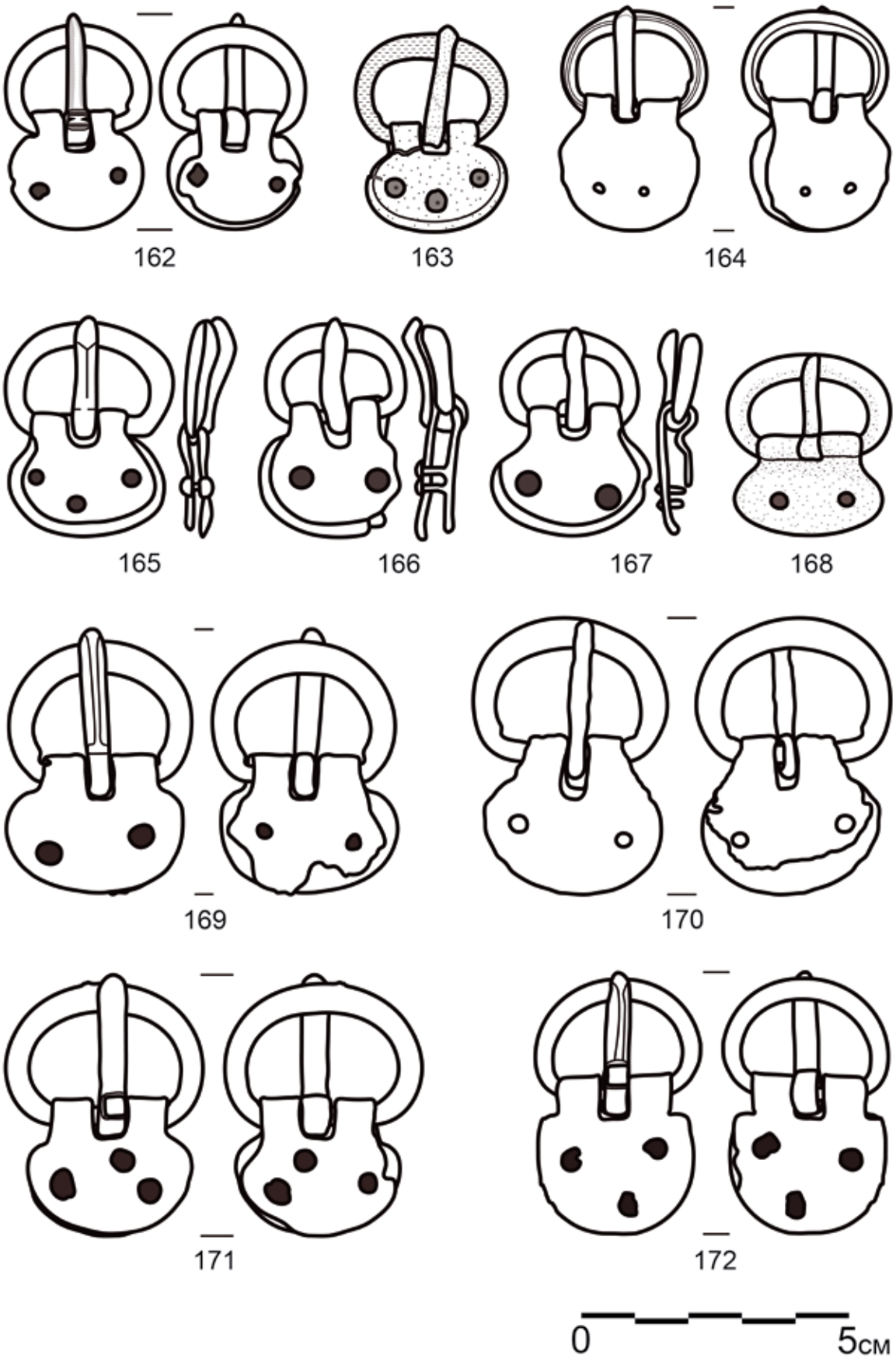
Табло **17:** Токи – Група А, тип V: 136-140.

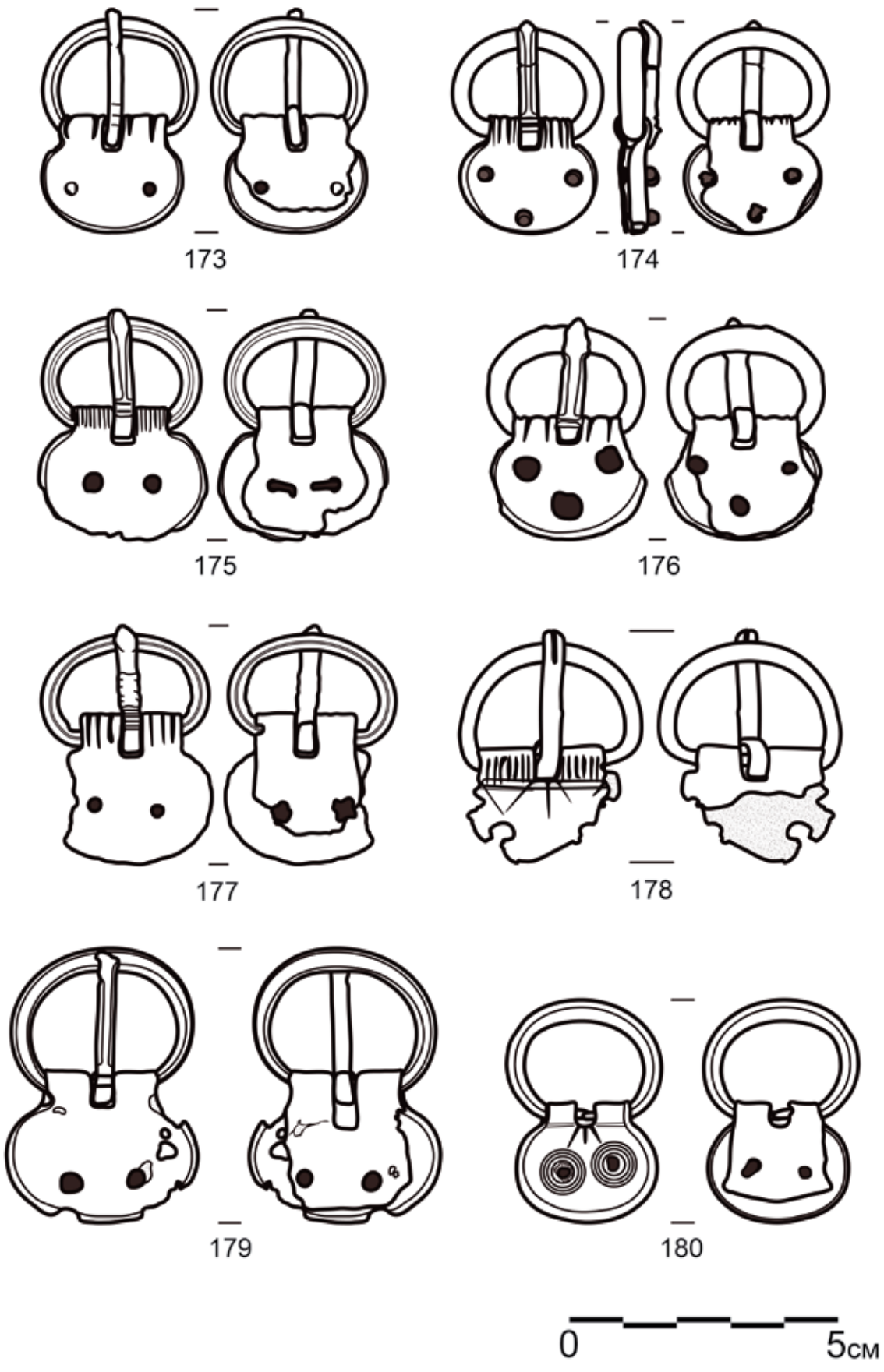
Табло **18:** Токи – Група А, тип VI: 141-145.

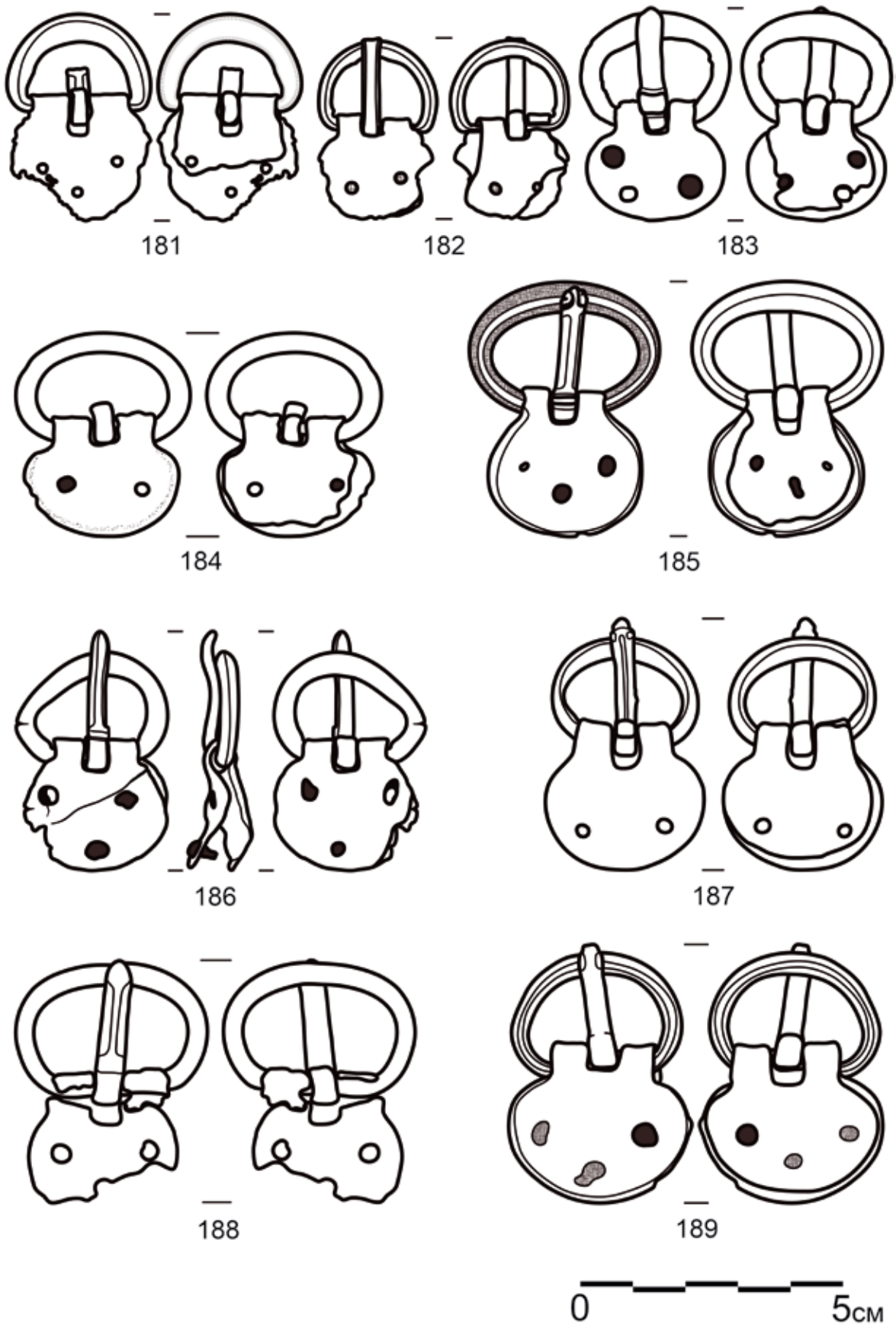
Табло **19:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 146-161.

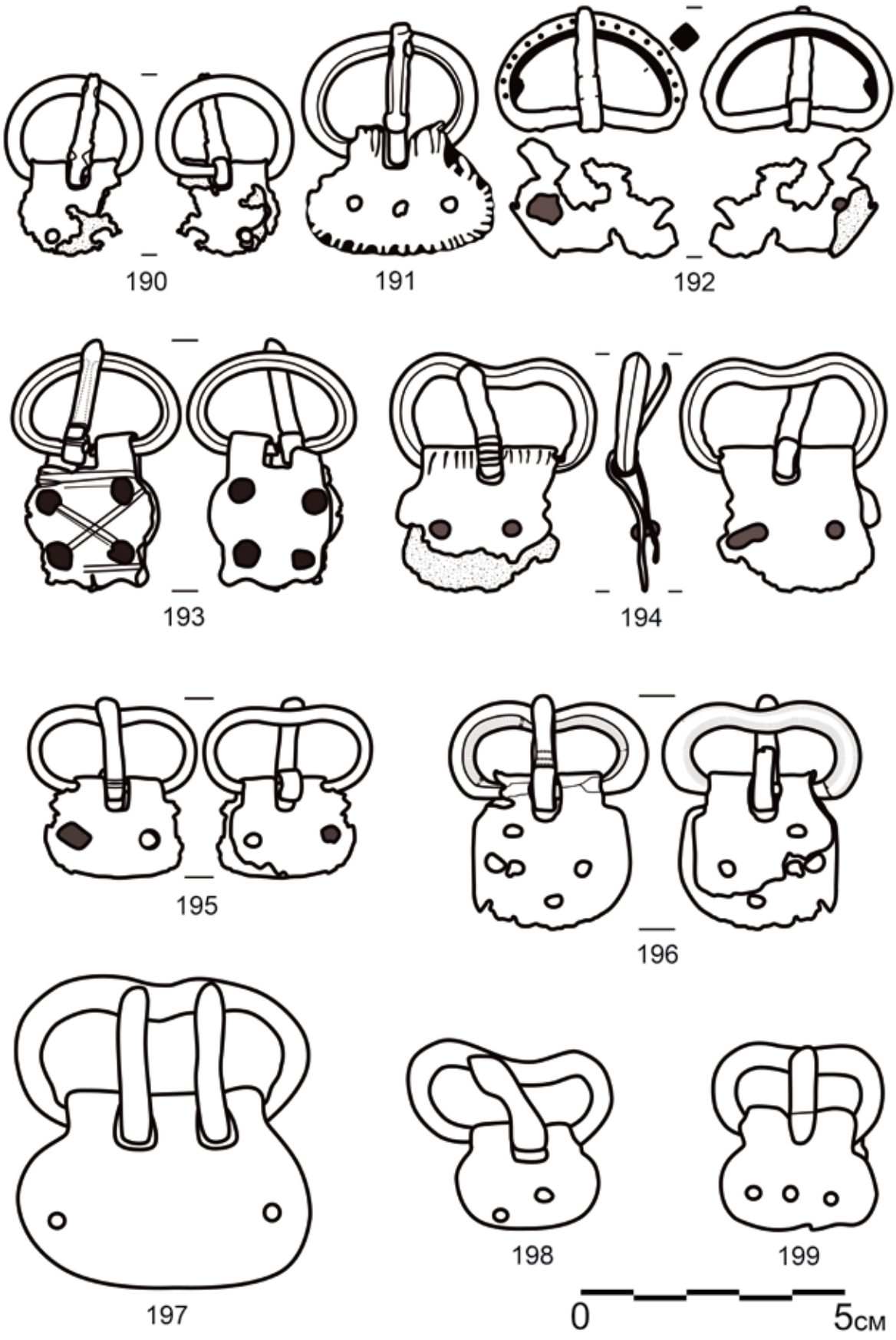
Табло **20:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 162-172.

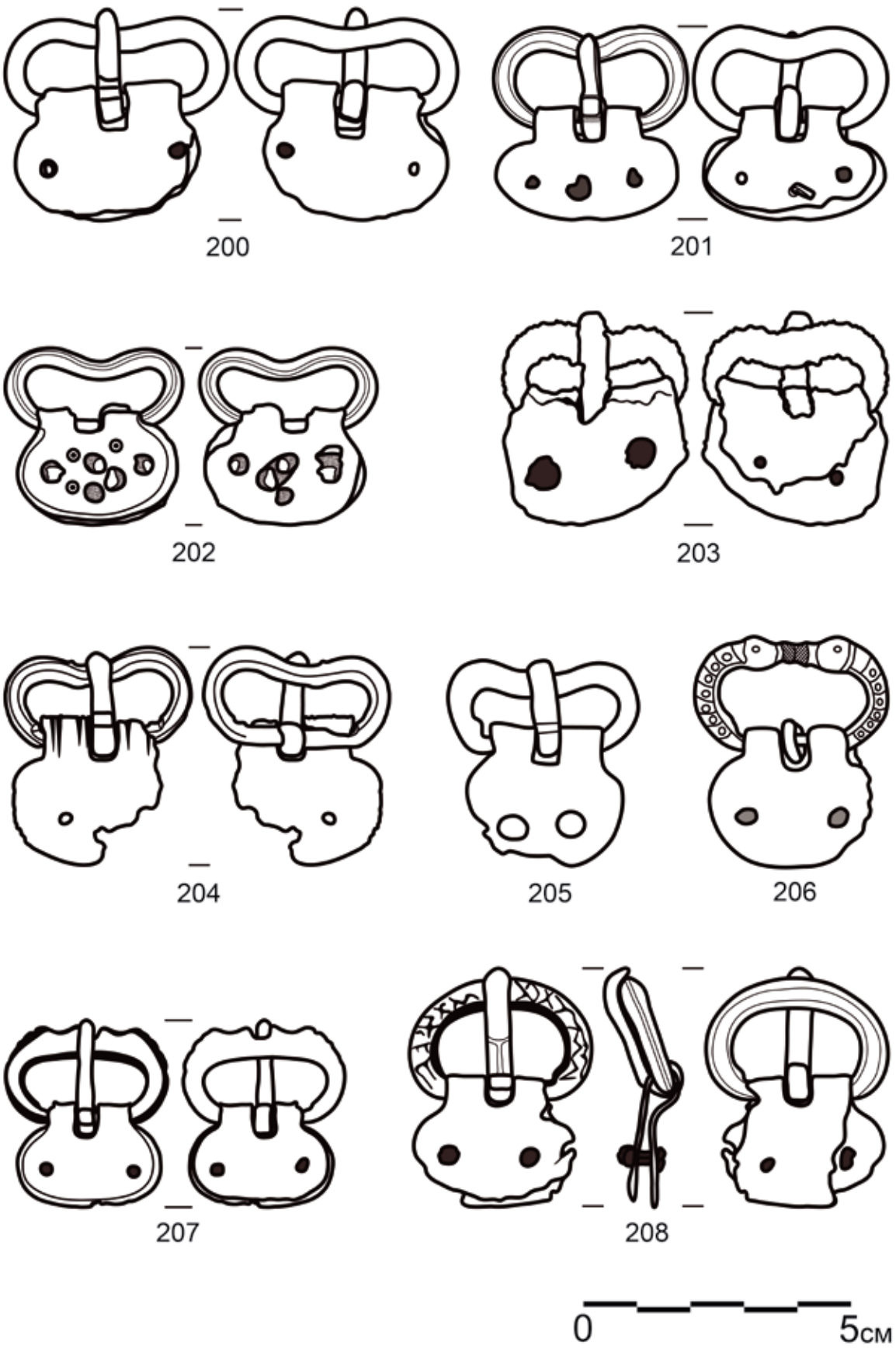
Табло **21:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 173-180.

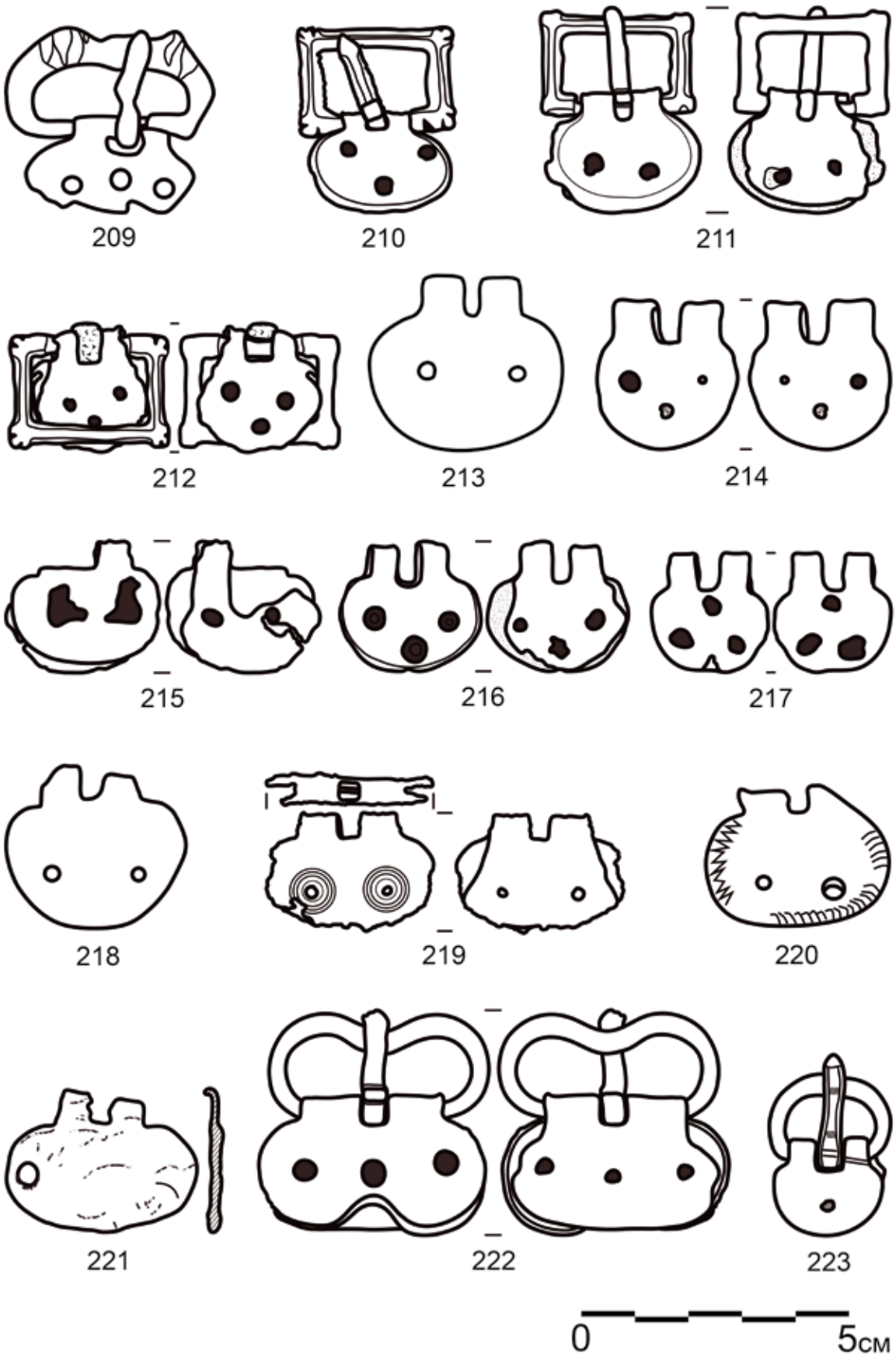
Табло **22:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 181-189.

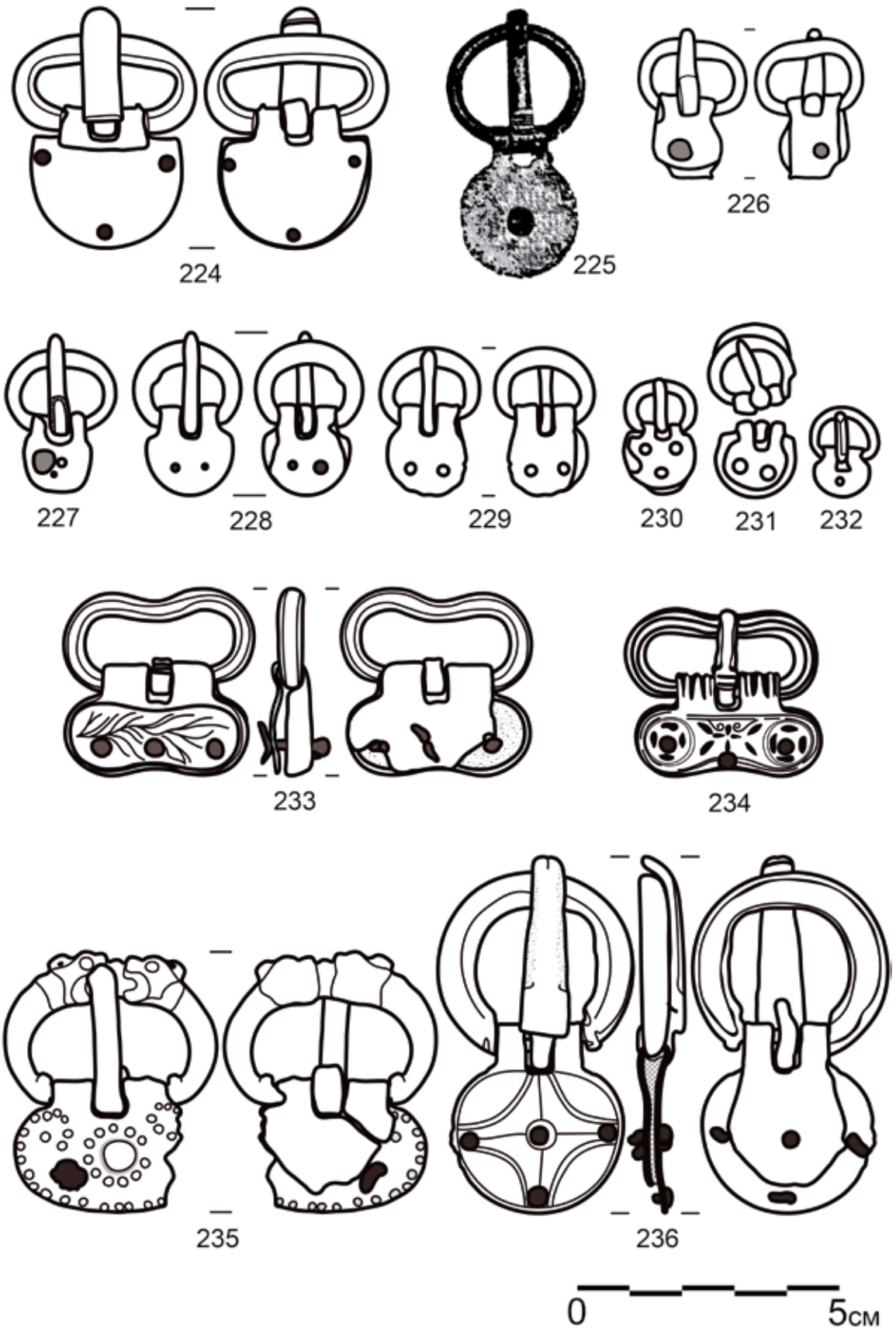
Табло **23:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 190-199.

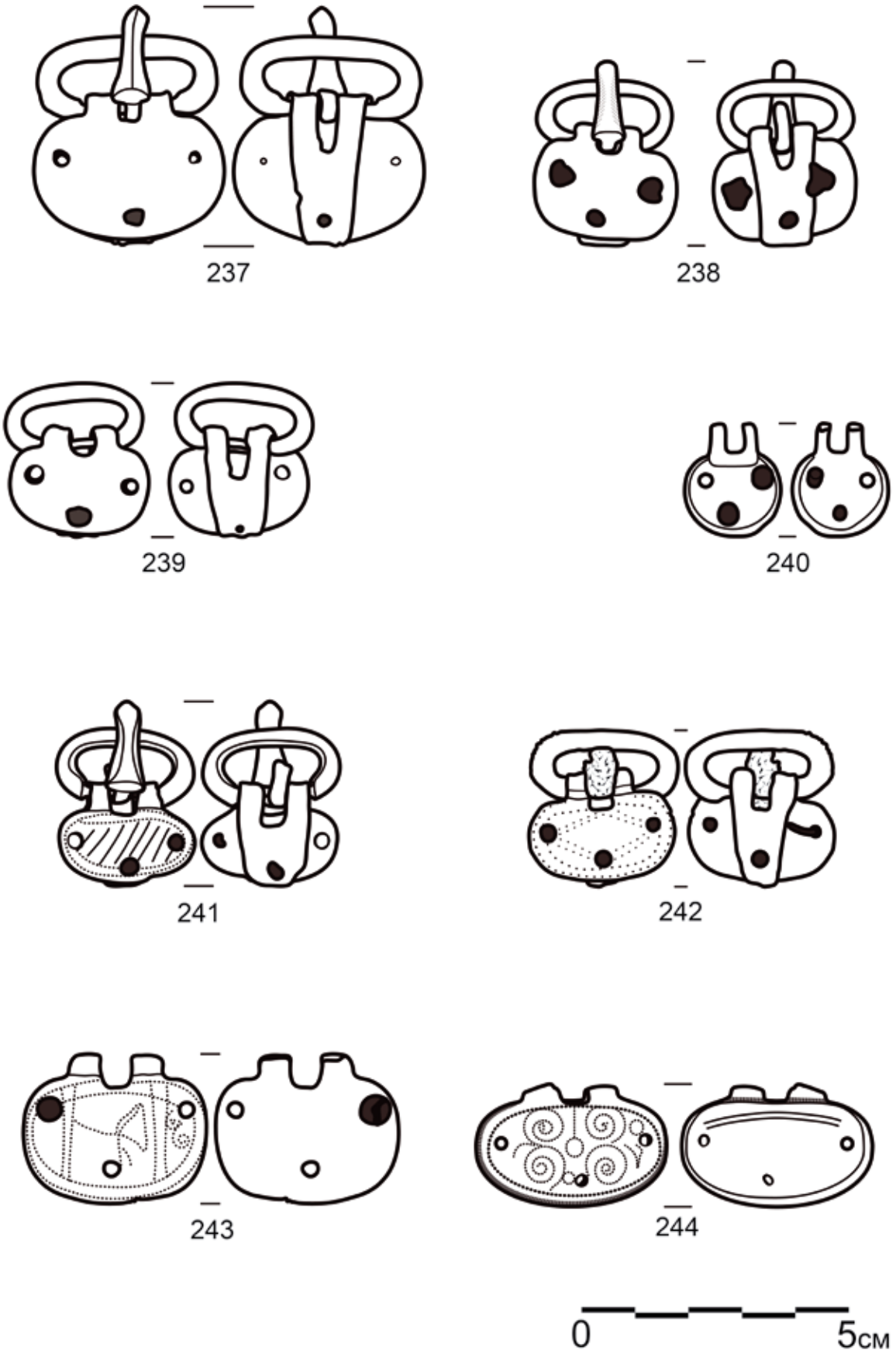
Табло **24:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 200-208.

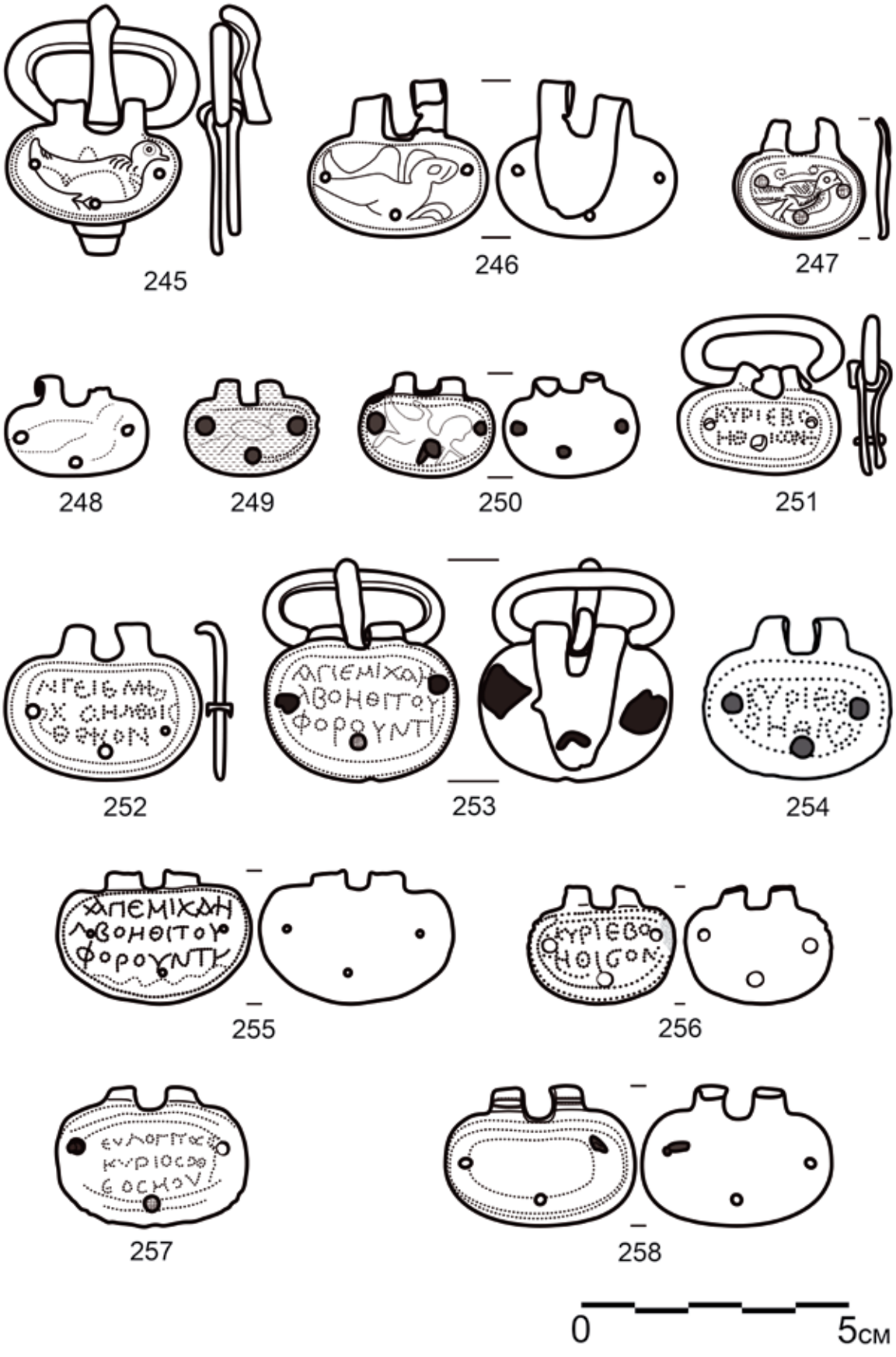
Табло **25:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 209-223.

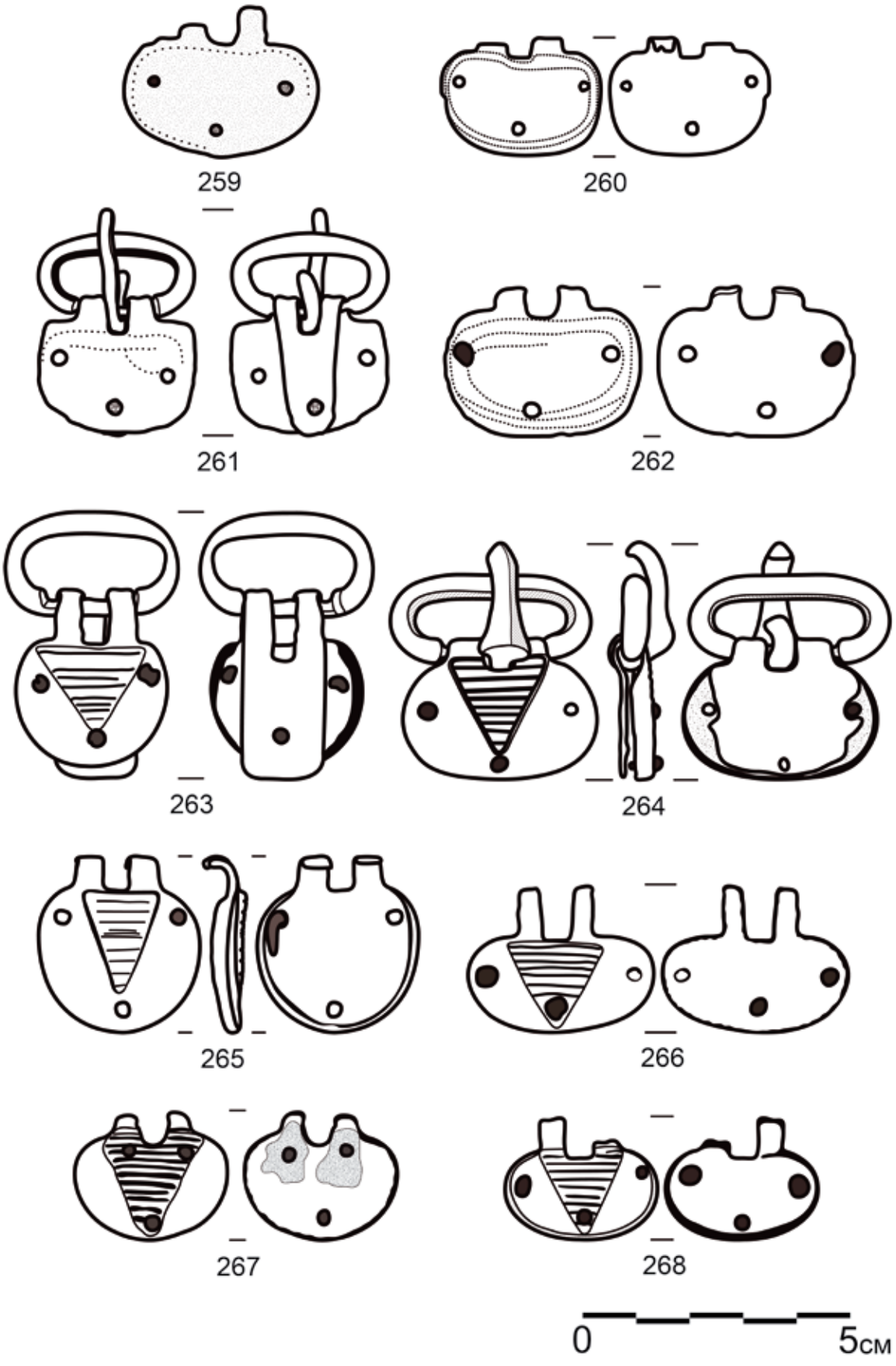
Табло **26:** Токи – Група А, тип VII. а. 1: 224-232; тип VII. а. 2: 233-234; тип VII. а. 3: 235; тип VII. а. 4: 236.

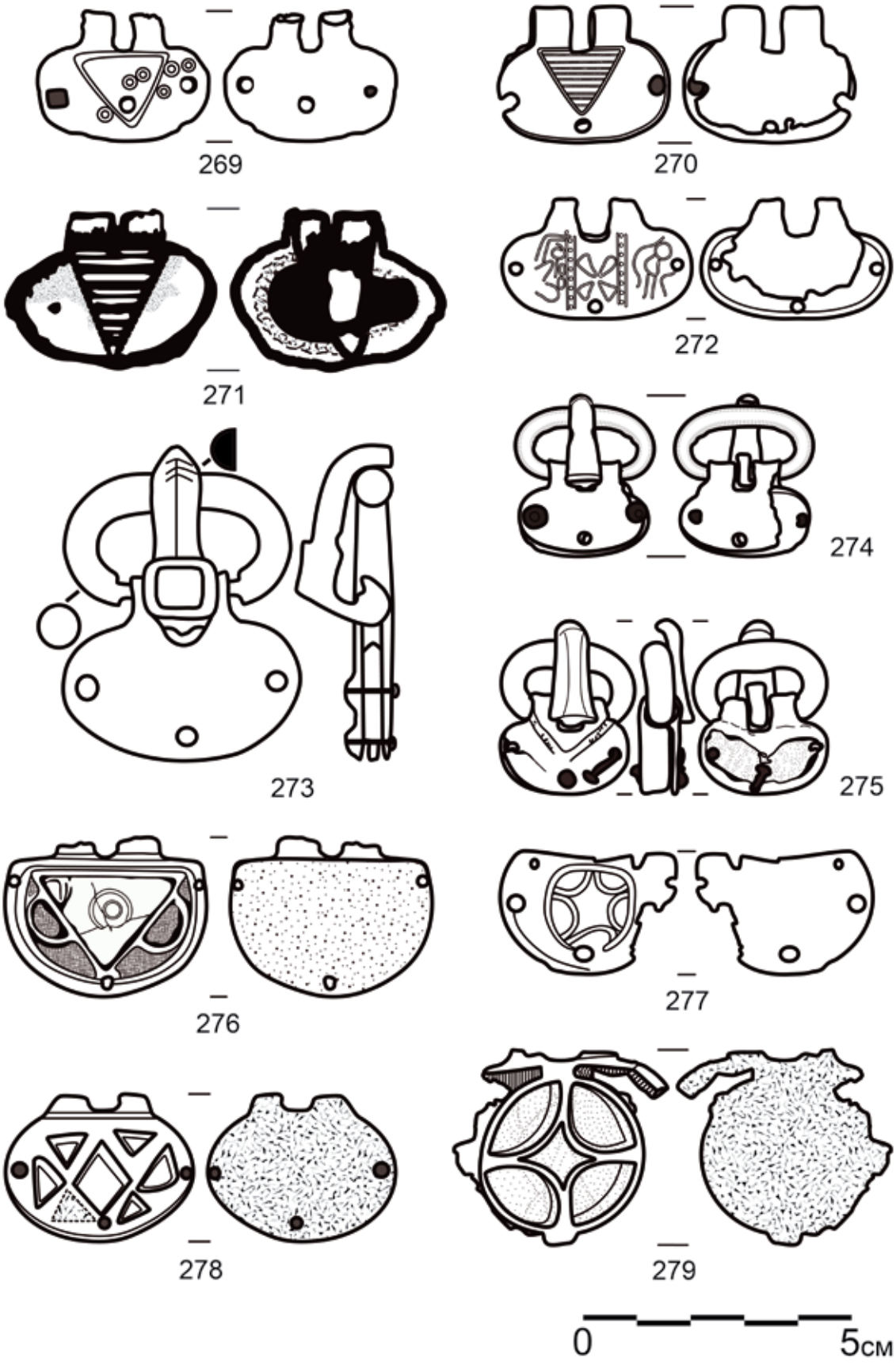
Табло **27:** Токи – Група А, тип VII. b. 1: 237-240; тип VII. b. 2: 241-244.

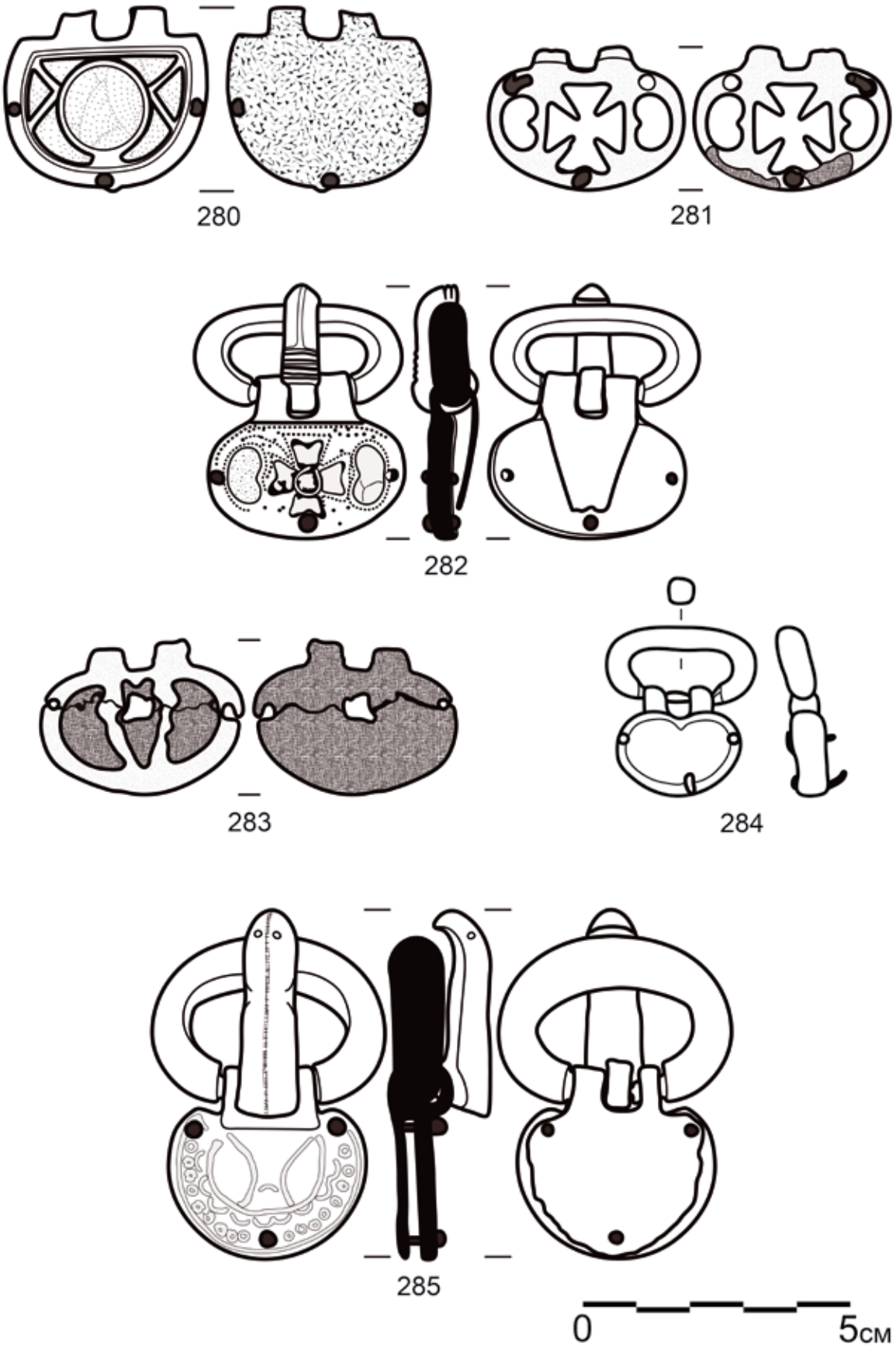
Табло **28:** Токи – Група А, тип VII. b. 2: 245-258.

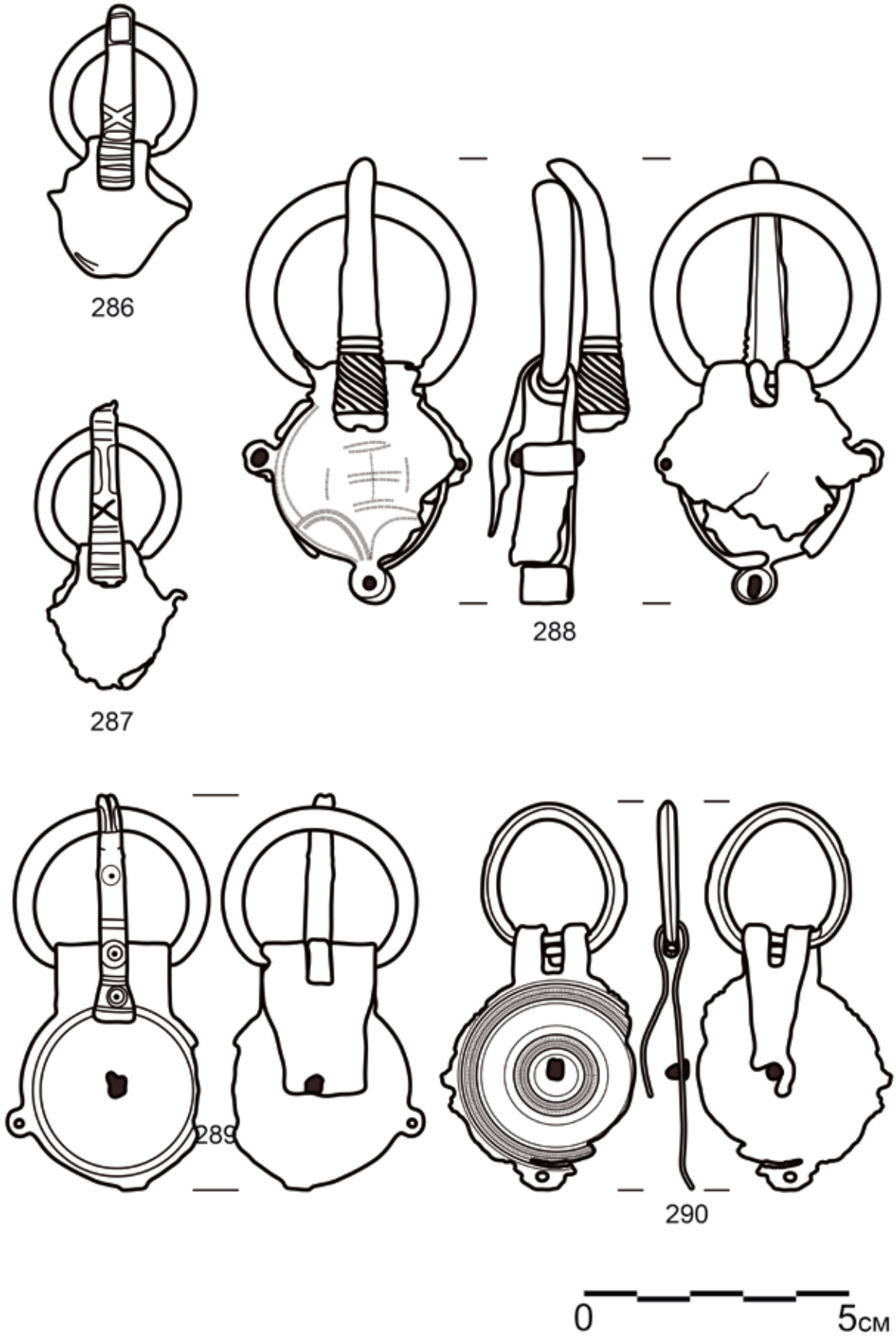
Табло **29:** Токи – Група А, тип VII. b. 2: 259-262; тип VII. c. 1: 263-268.

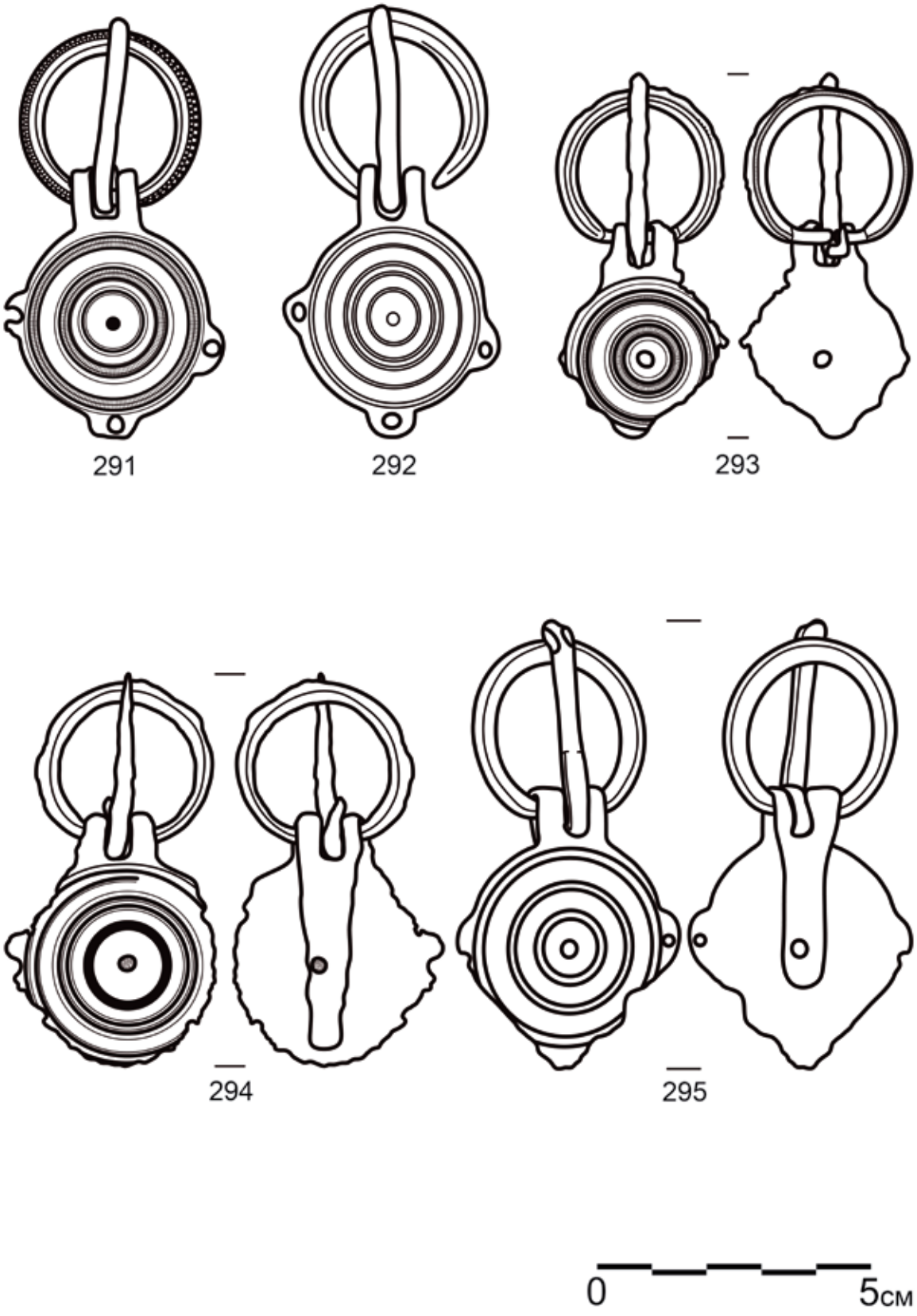
Табло **30:** Токи – Група A, тип VII. c. 1: 269-271; тип VII. c. 2: 272; тип VII. d: 273-275; тип VII. e. 1: 276-279.

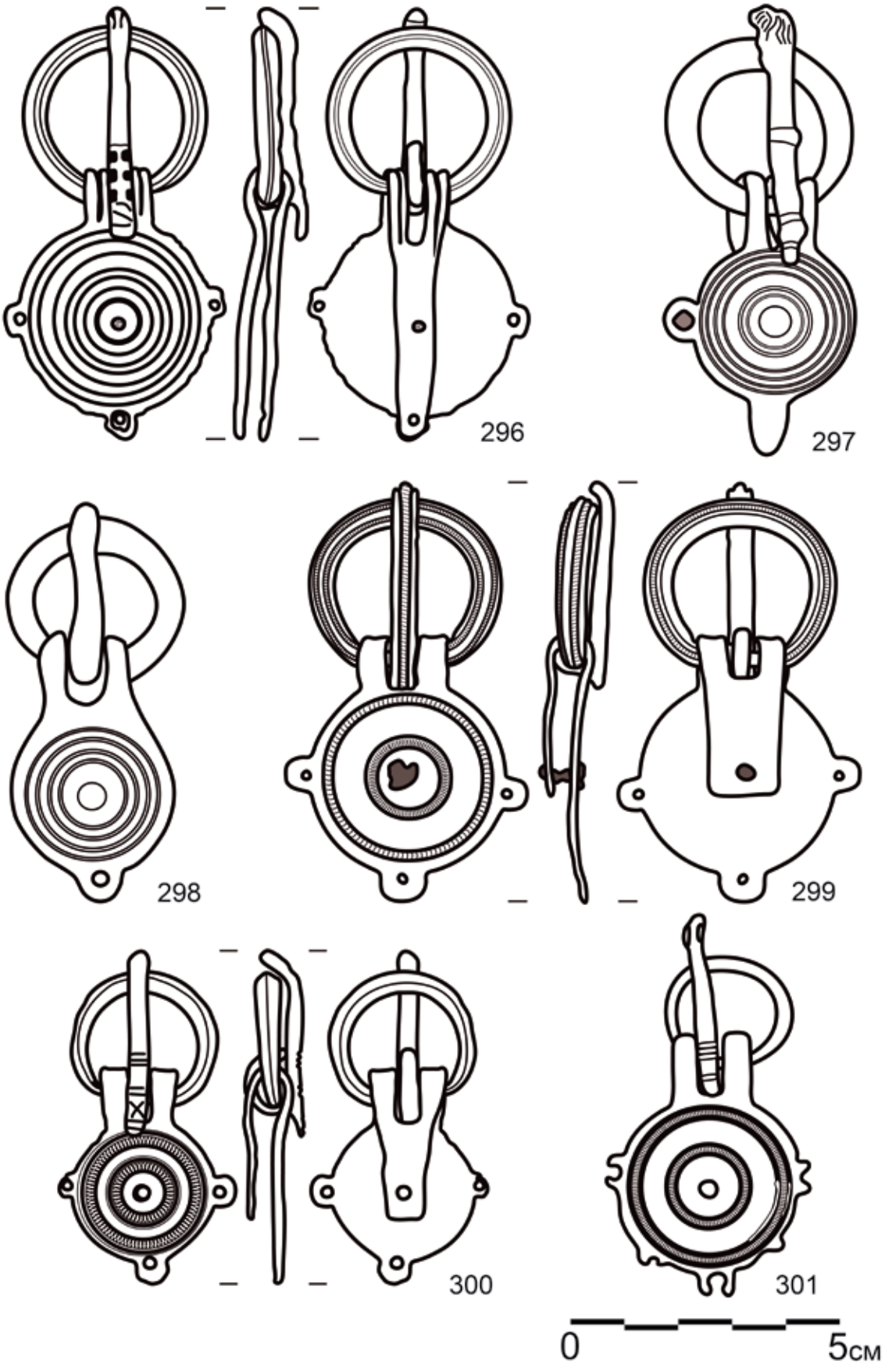
Табло **31:** Токи – Група А, тип VII. е. 1: 280-284; тип VII. е. 2: 285.

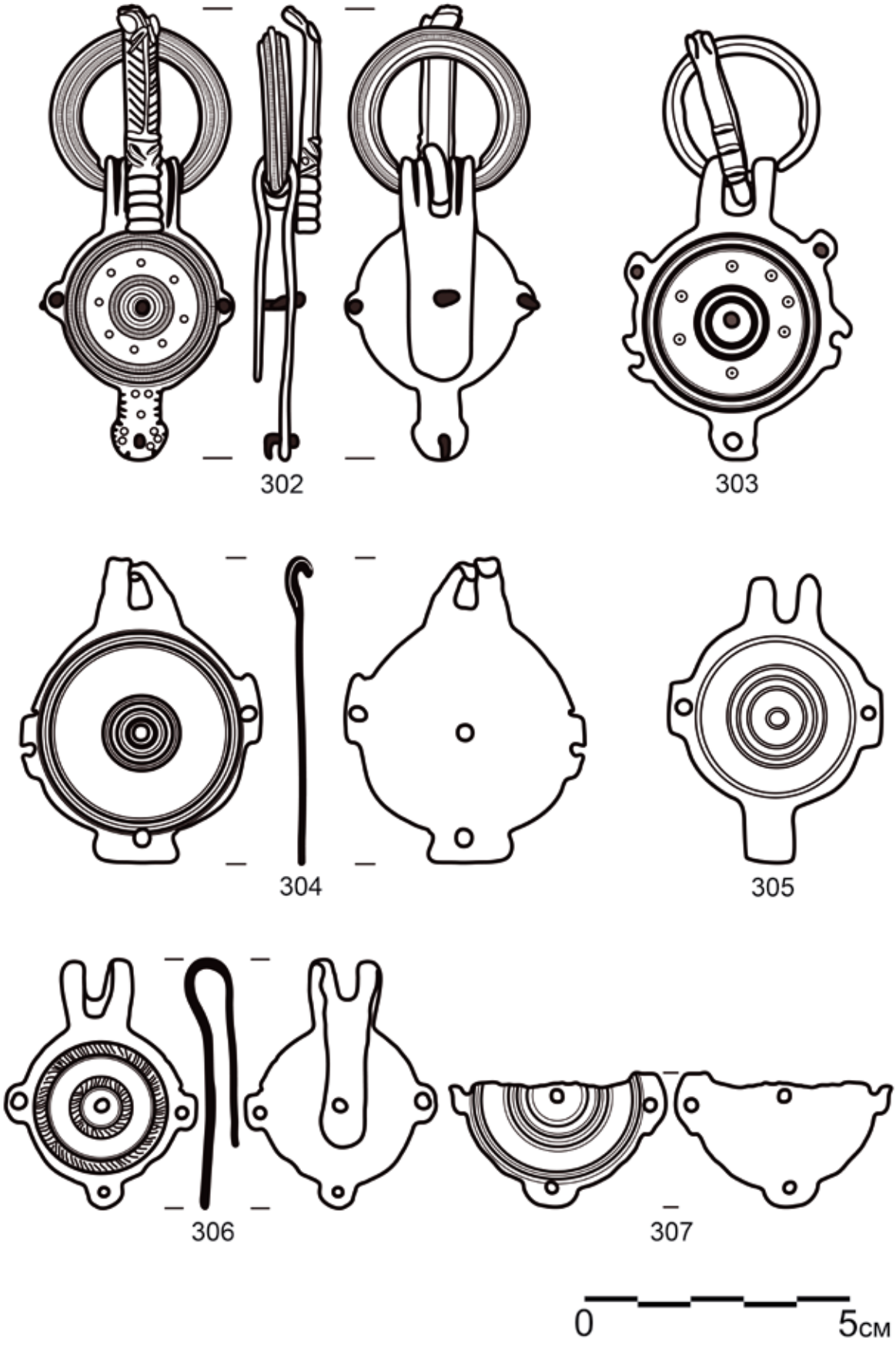
Табло **32:** Токи – Група А, тип VIII. a: 286-287; тип VIII. b. 1: 288; тип VIII. b. 2: 289-290.

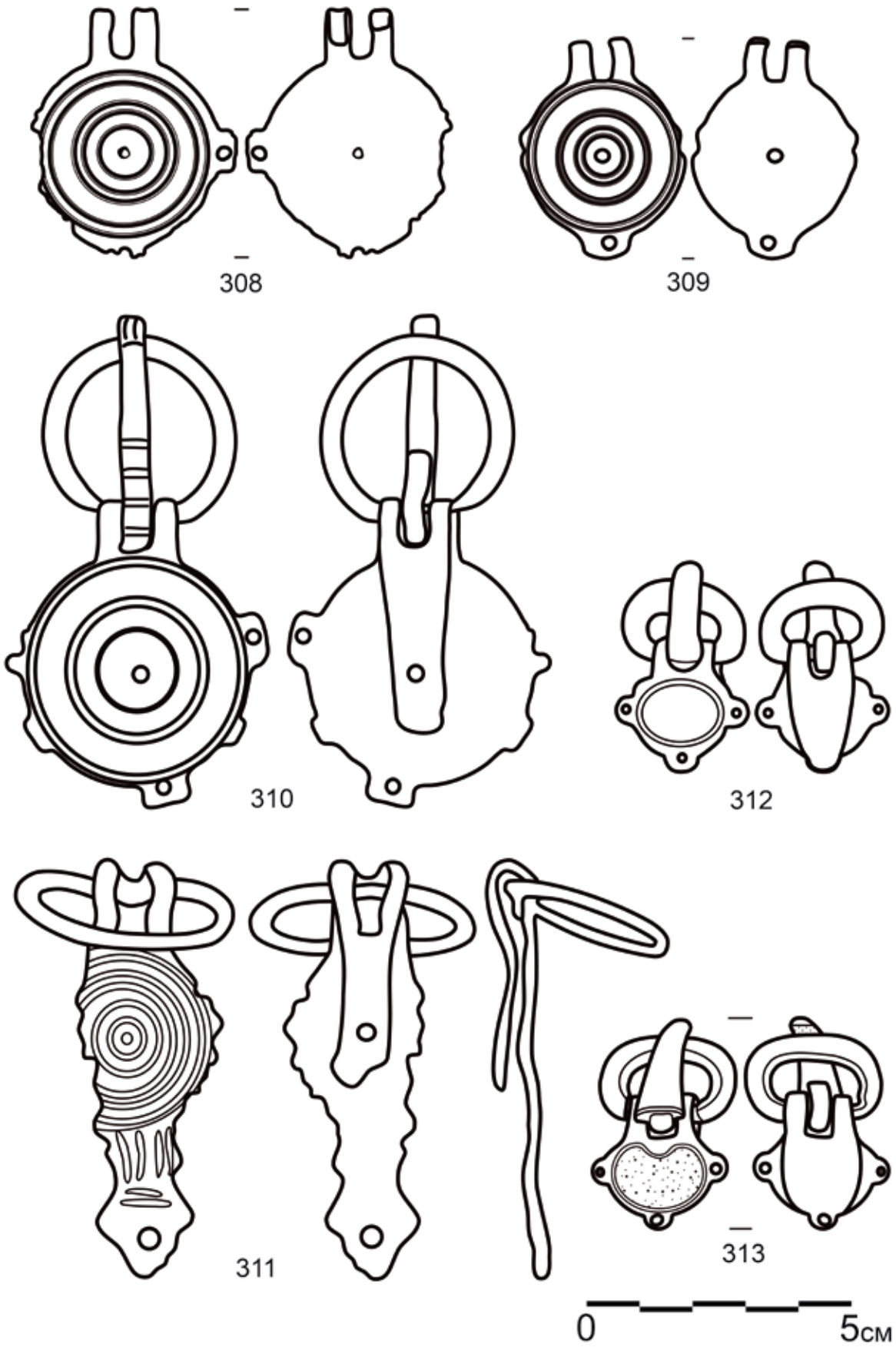
Табло **33:** Токи – Група А, тип VIII. b. 2: 291-295.

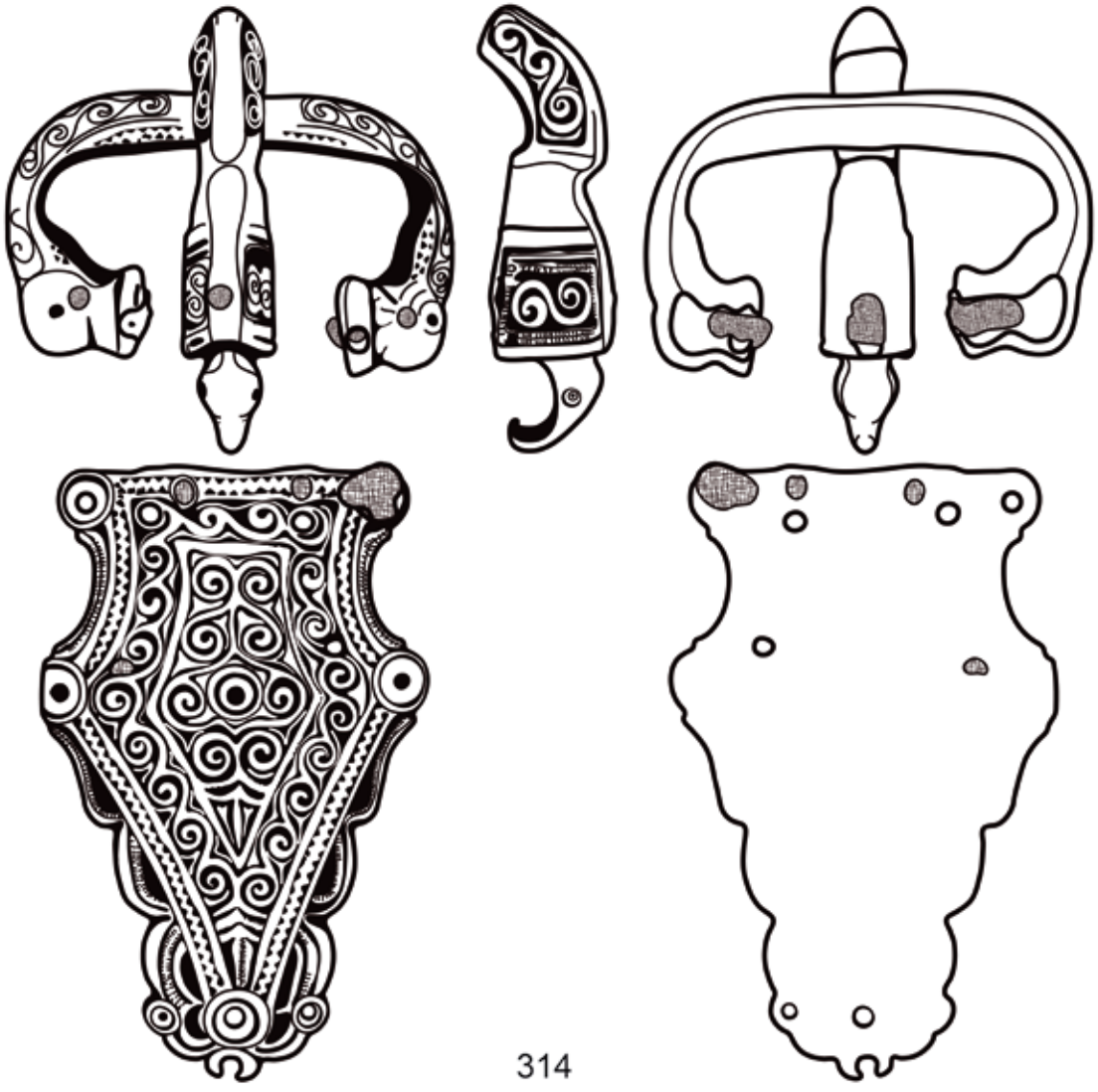
Табло **34:** Токи – Група А, тип VIII. b. 2: 296-301.

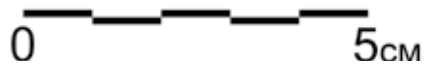
Табло **35:** Токи – Група А, тип VIII. b. 2: 302-307.

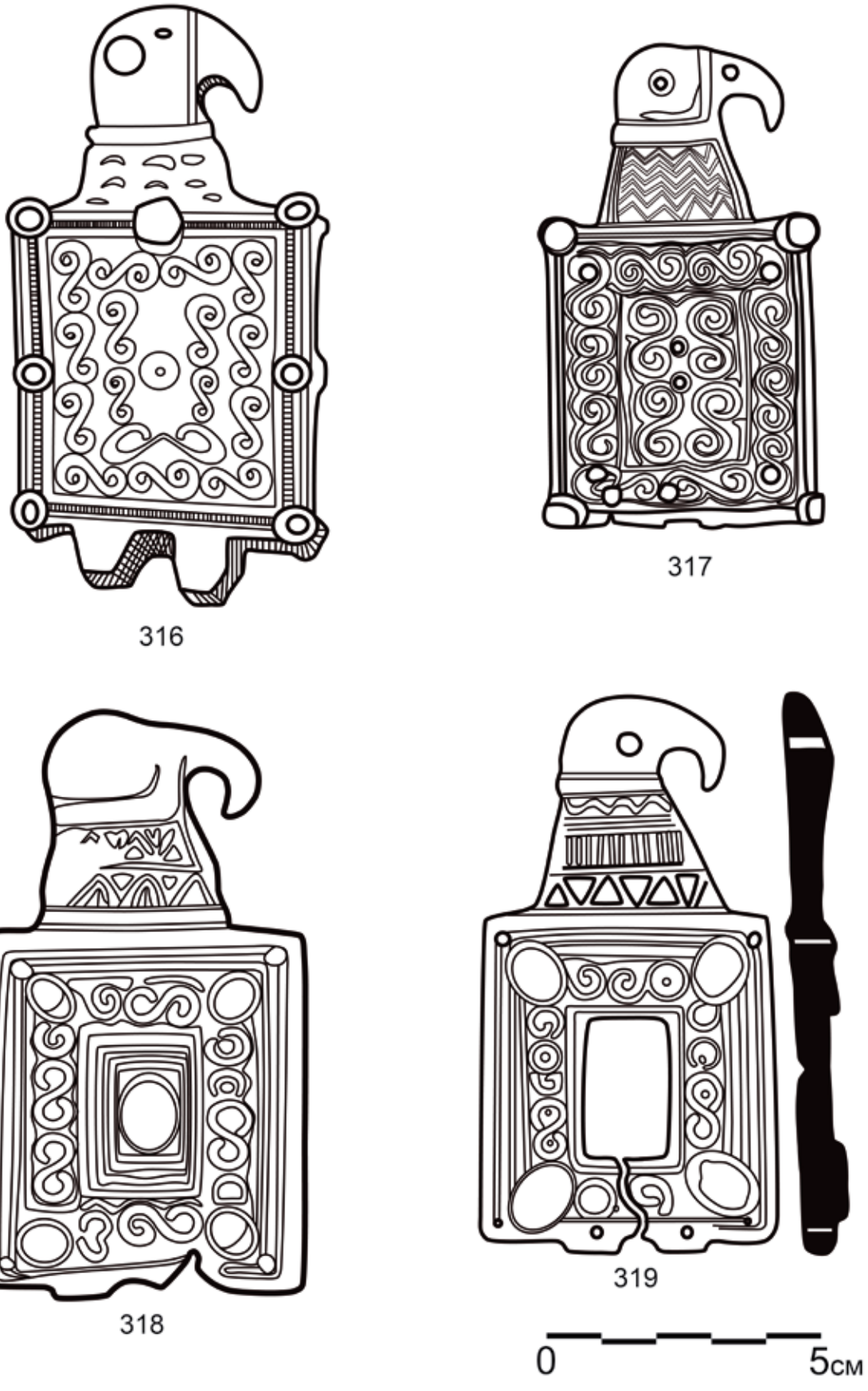
Табло **36:** Токи – Група А, тип VIII. b. 2: 308-311; тип VIII. c: 312-313.

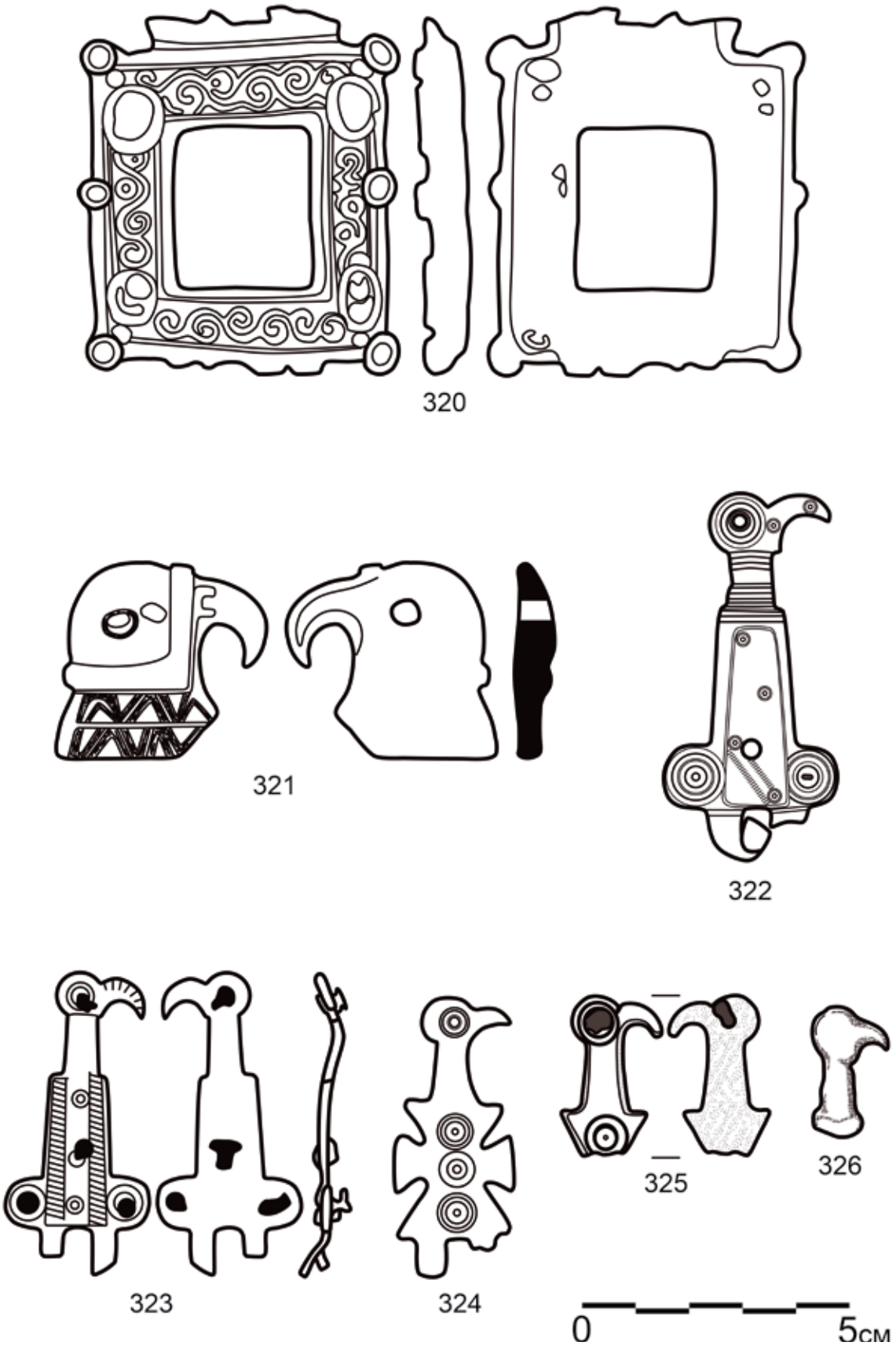

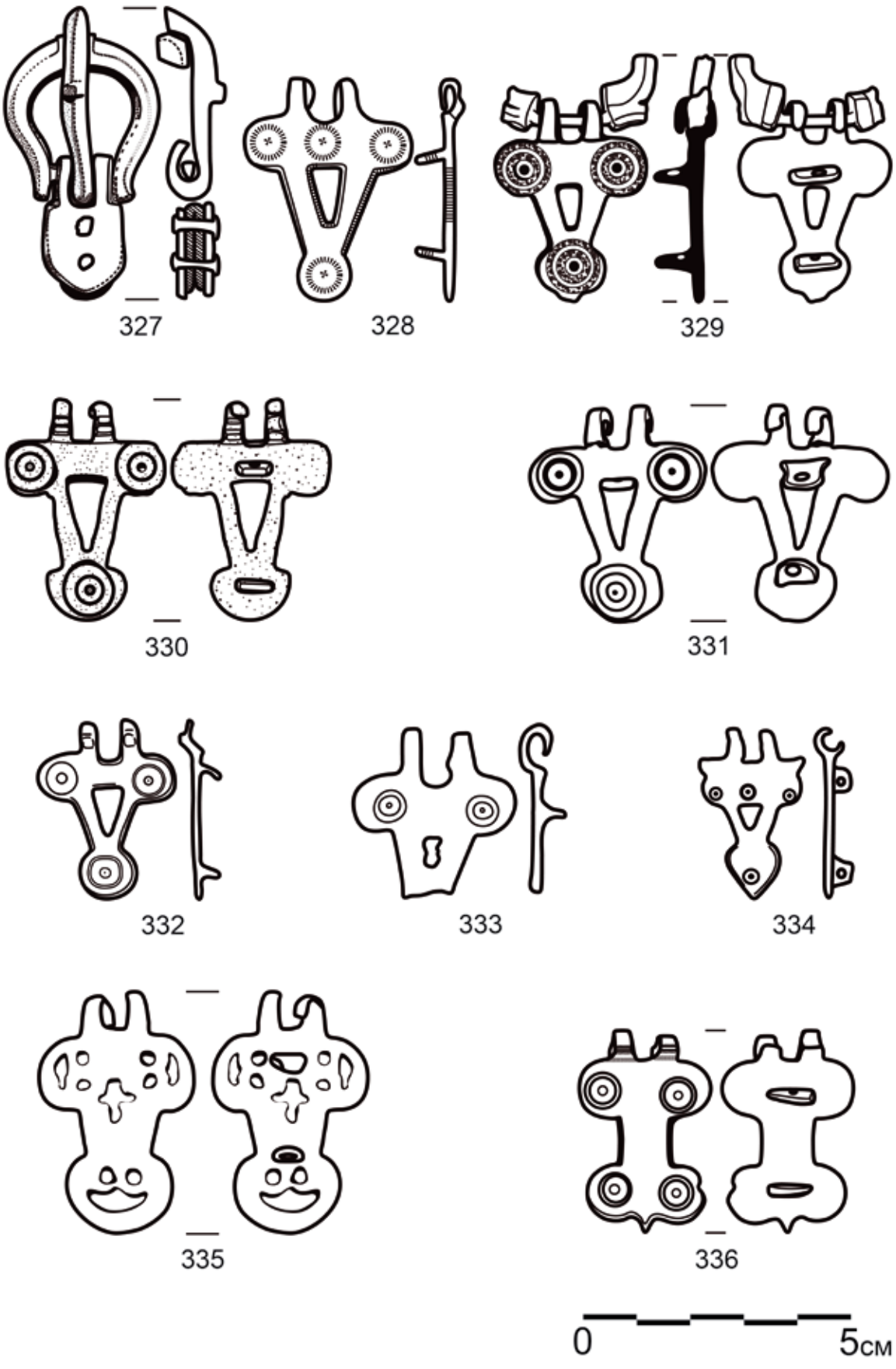
Табло **37:** Токи – Група А, тип IX: 314; тип X. а: 315.

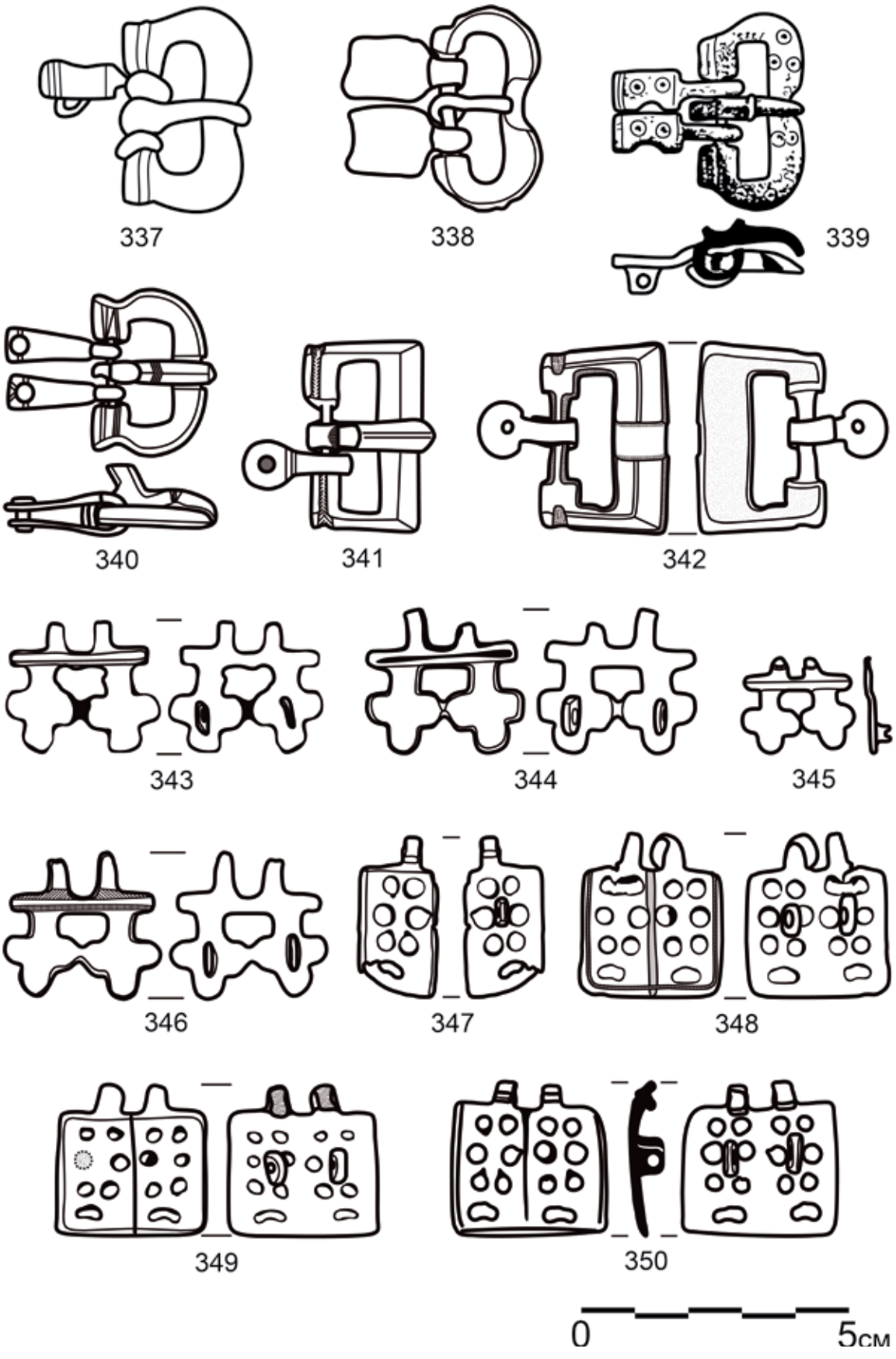
Табло **38:** Токи – Група А, тип X. b: 316-319.

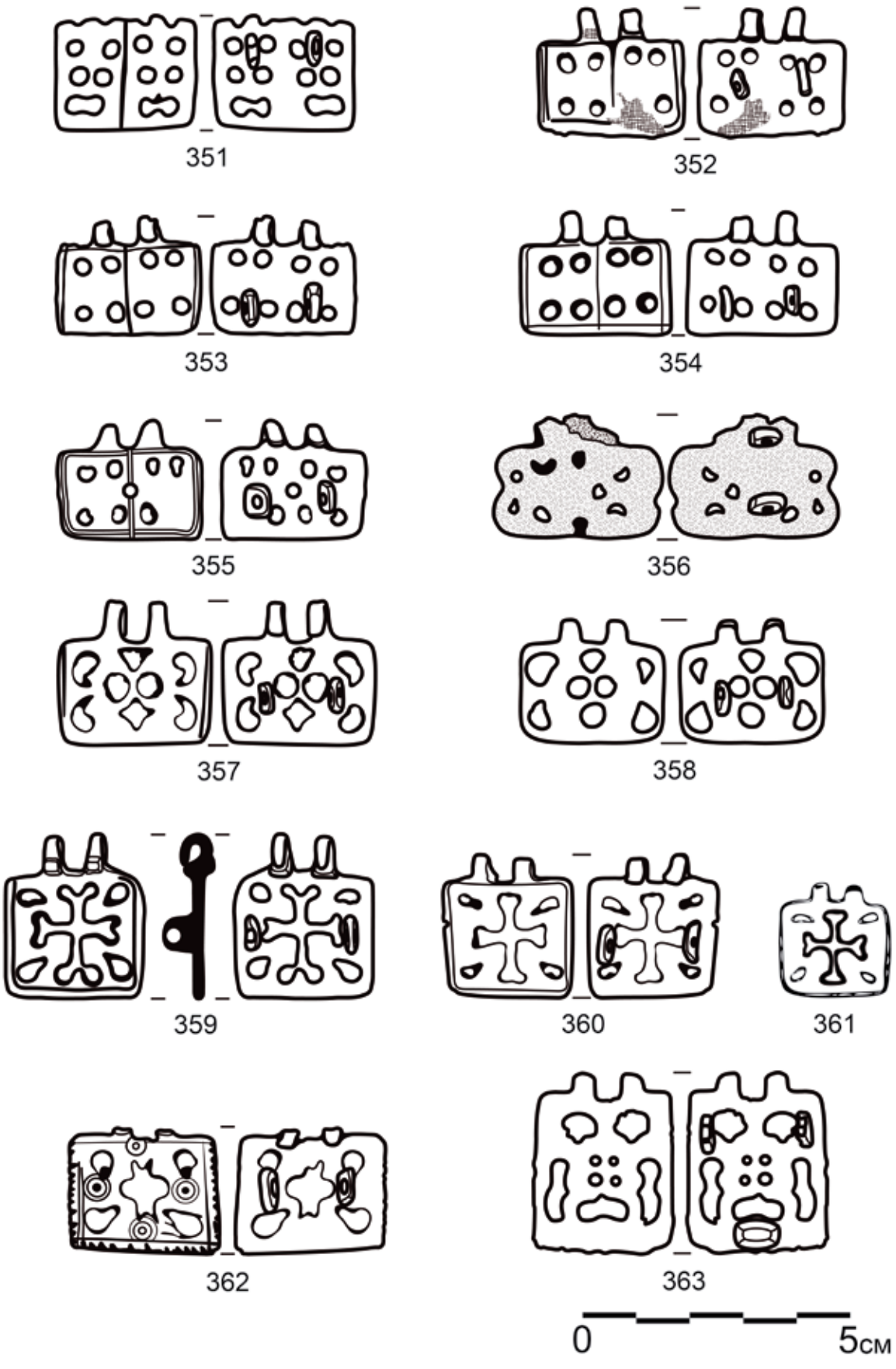
Табло **39:** Токи – Група А, тип X. b: 320-321; XI: 322-323; тип XII: 324-325; към тип XI или XII: 326.

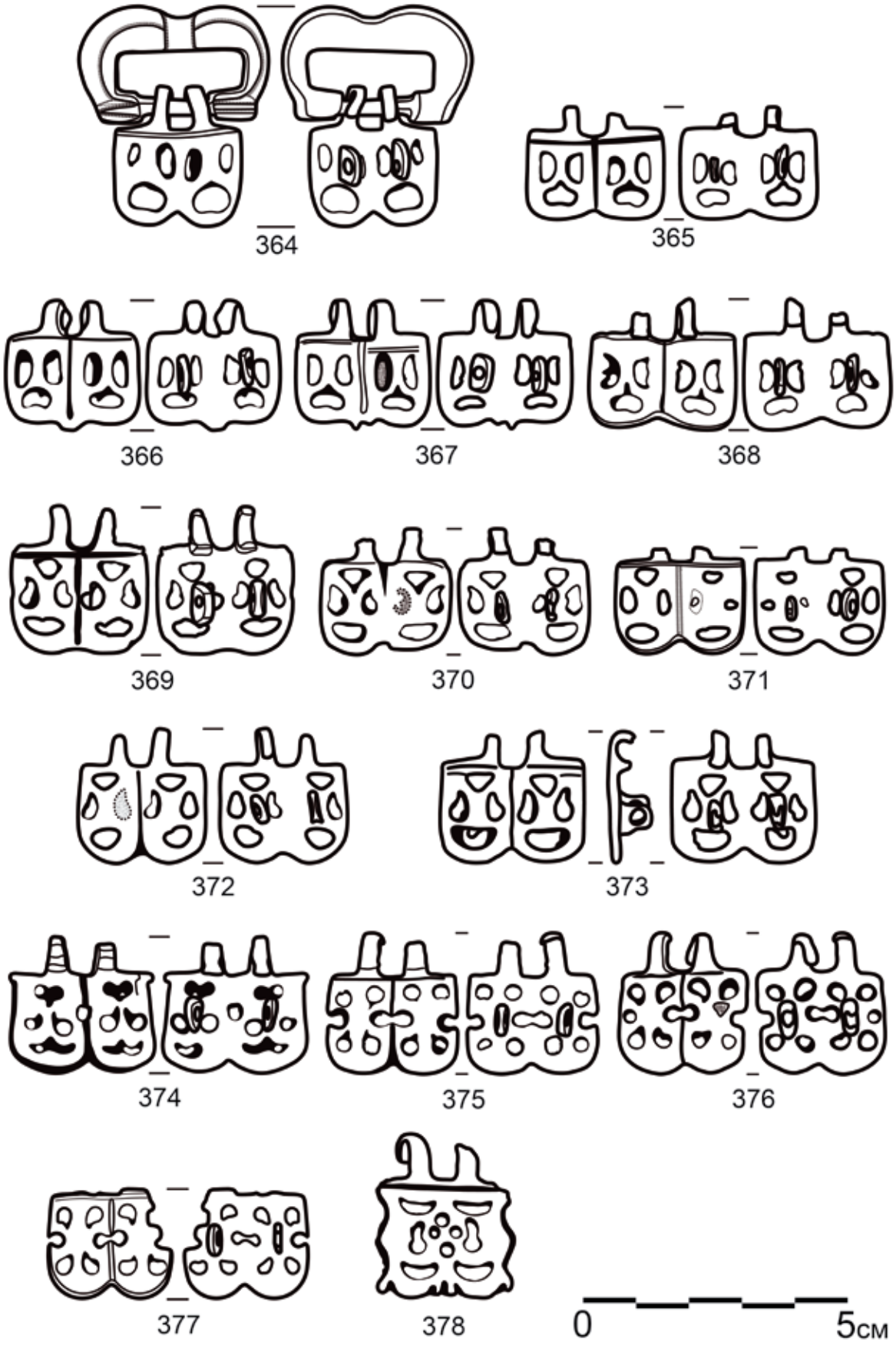
Табло **40:** Токи – Група А, тип XIII: 327; тип XIV: 328-336.

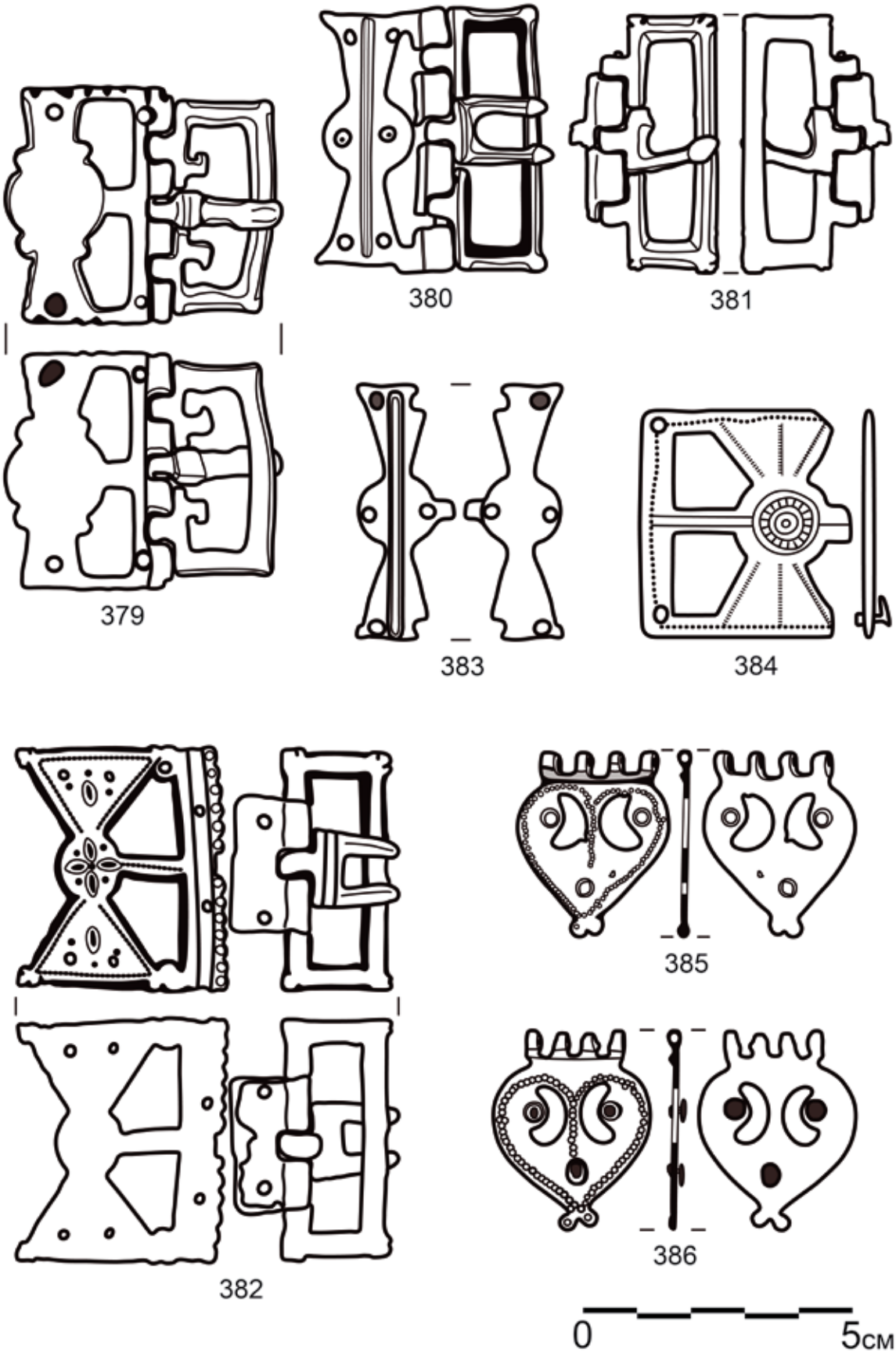
Табло **41:** Токи – Група А, тип XV: 337-342; тип XVI: 343-346; тип XVII: 347-350.

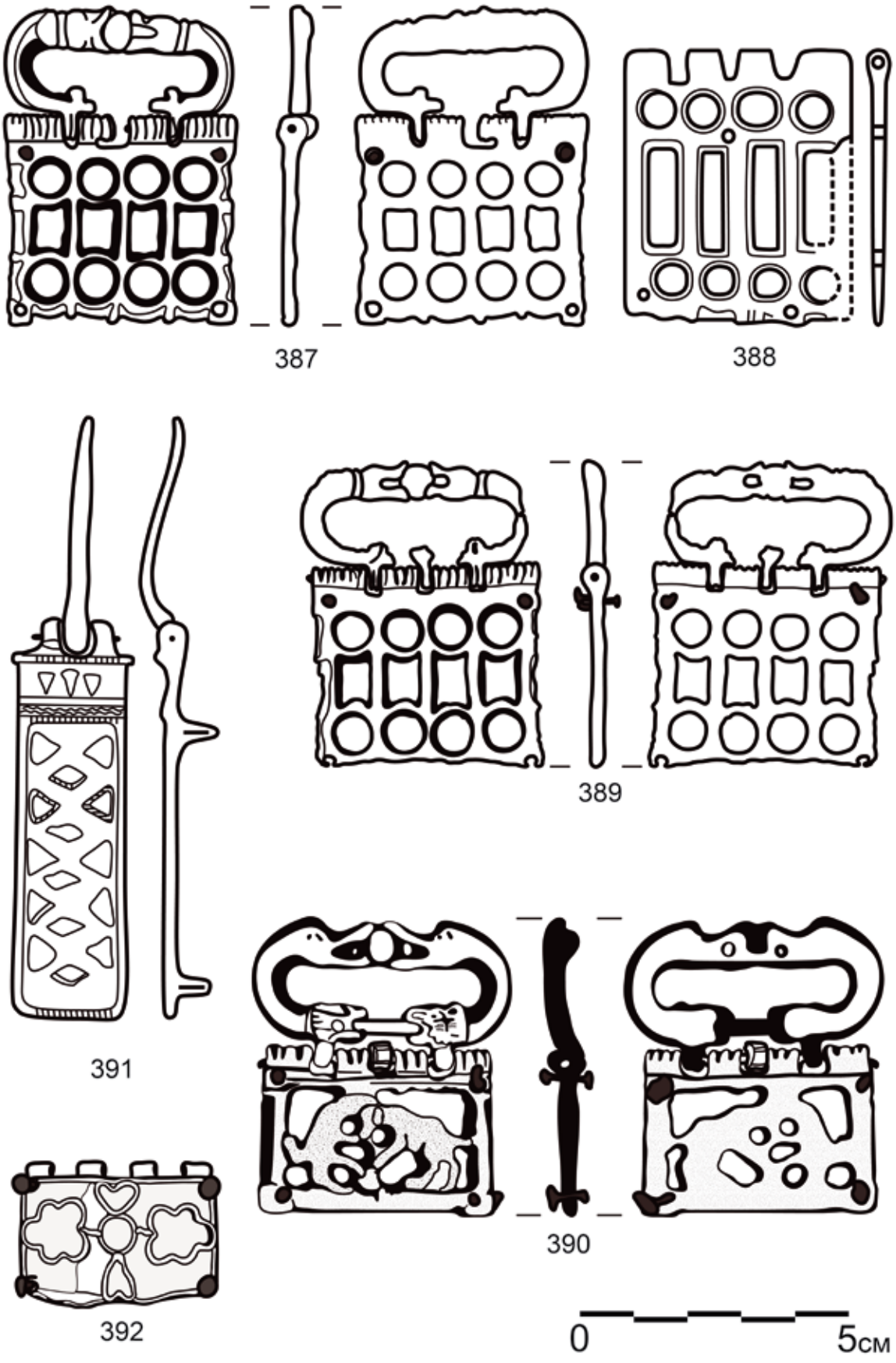
Табло **42:** Токи – Група А, тип XVII: 351-363.

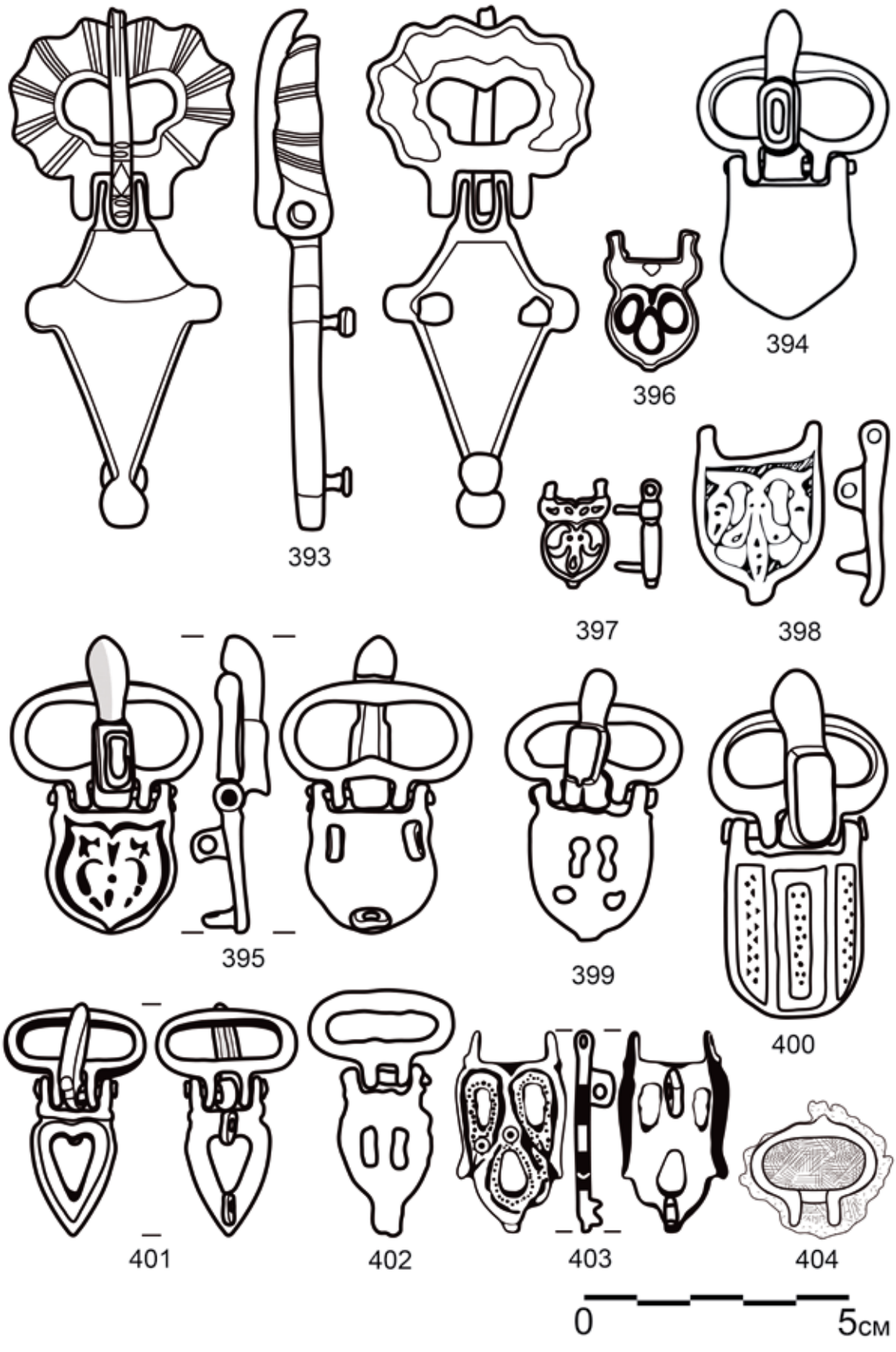
Табло **43:** Токи – Група А, тип XVII: 364-378.

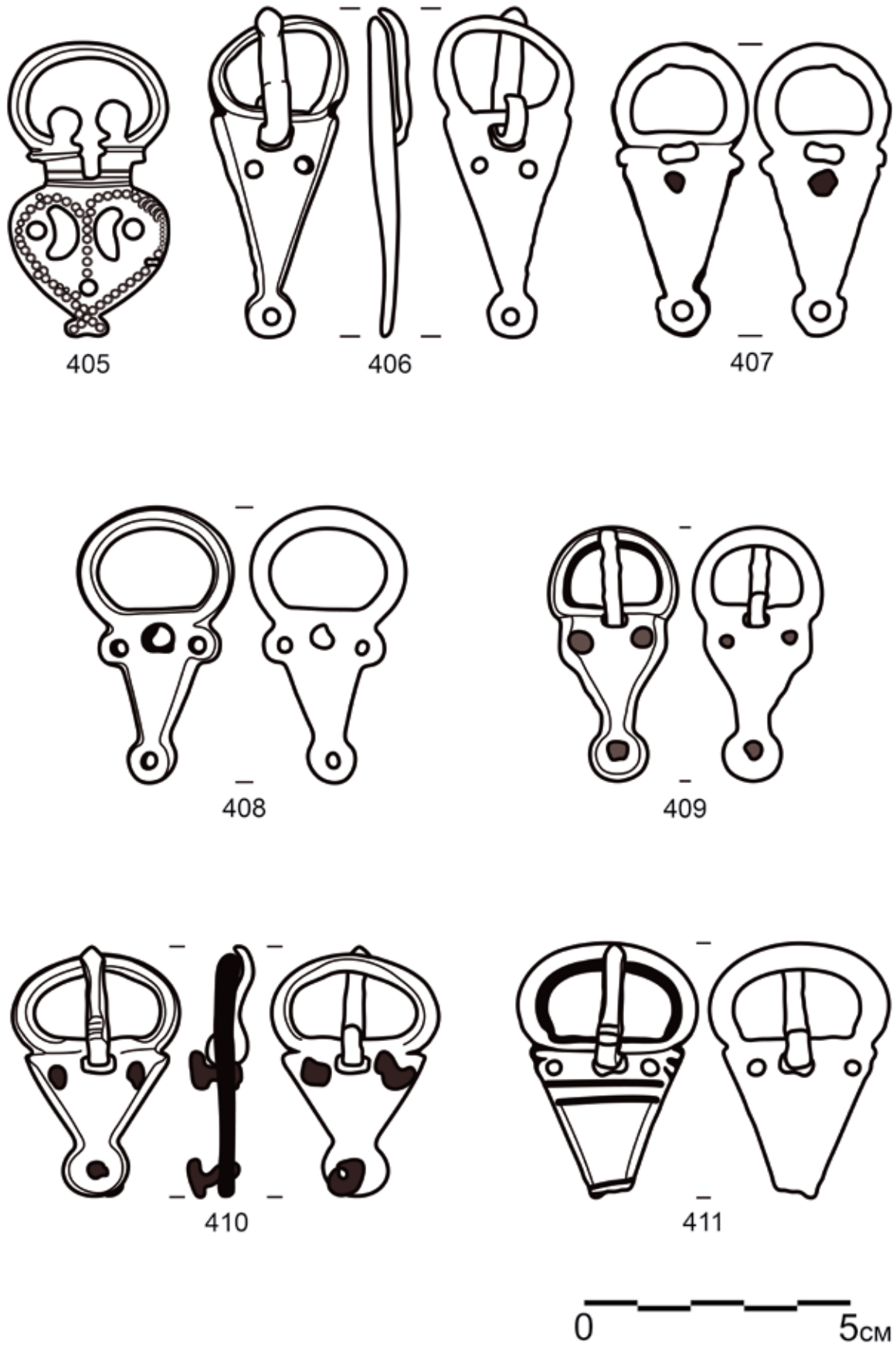
Табло **44:** Токи – Група B, тип I. a: 379; тип I. b: 380-384; тип II: 385-386.

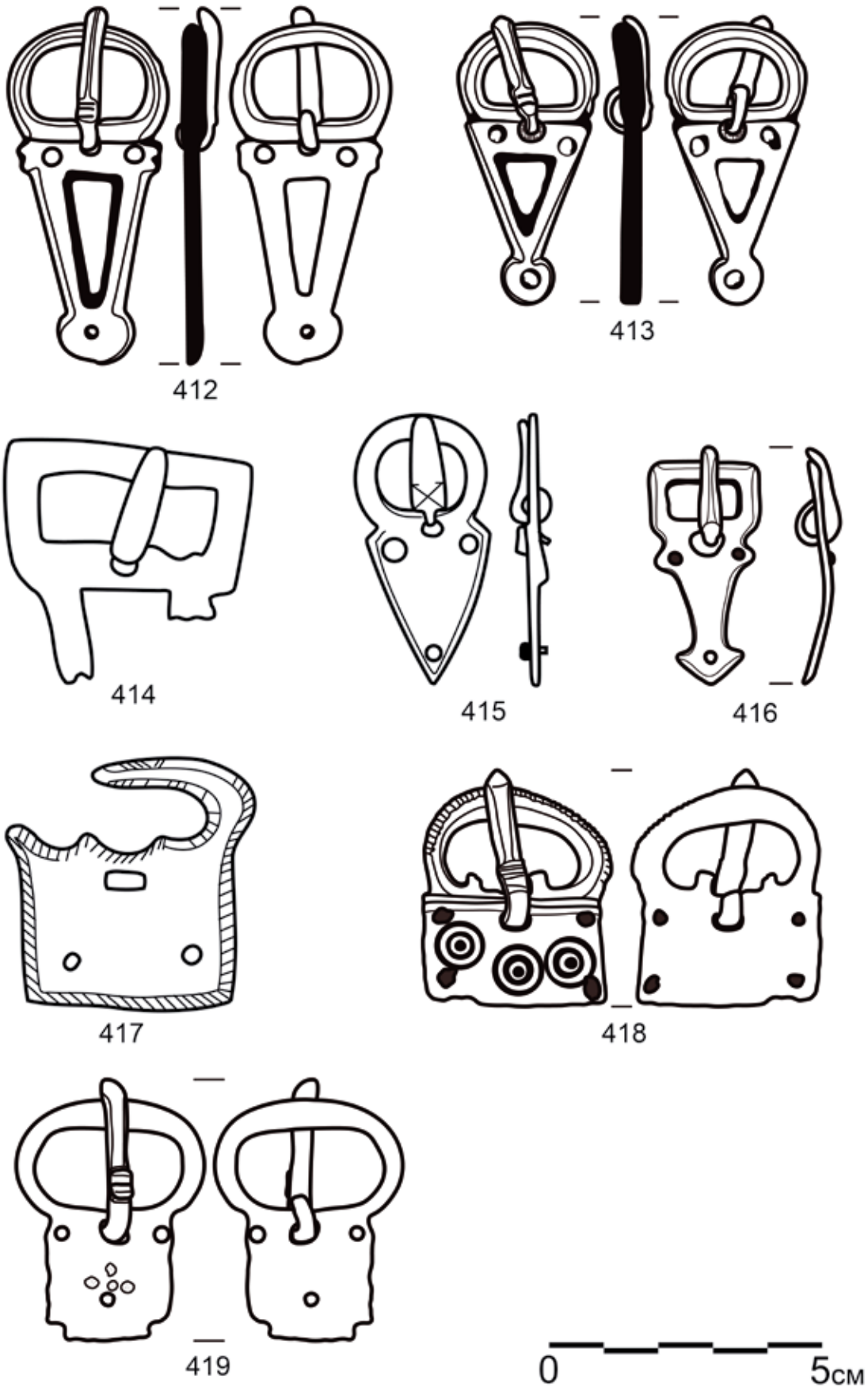
Табло **45:** Токи – Група B, тип III. a. 1: 387-389; тип III. a. 2: 390; тип III. b: 391; тип III. c: 392.

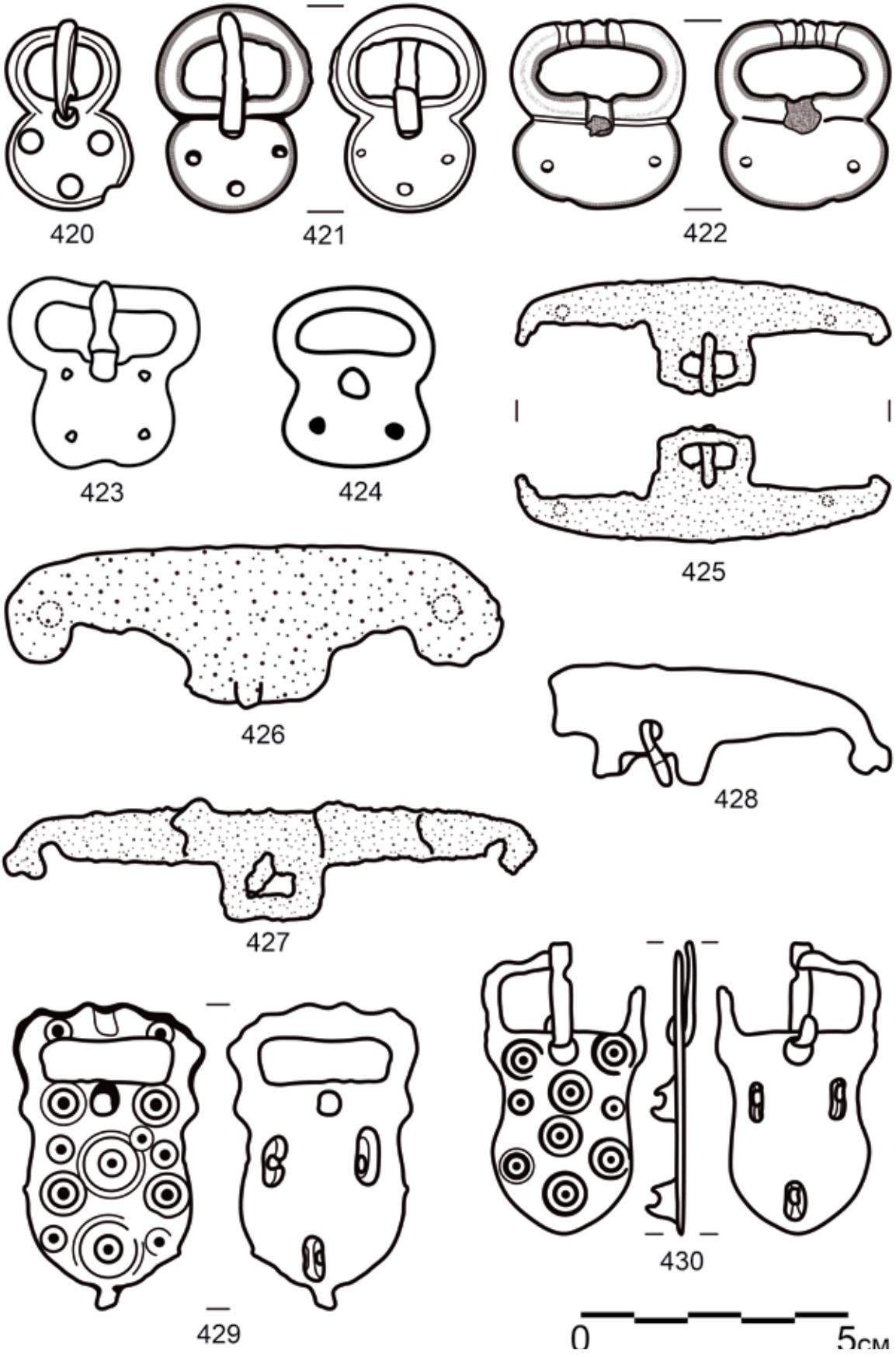
Табло **46:** Токи – Група B, тип IV: 393; тип V. a: 394; тип V. b: 395-397; тип V. c: 398-399; тип VI: 400; тип VII: 401-402; тип VIII: 403; рамка към типове V-VIII: 404.

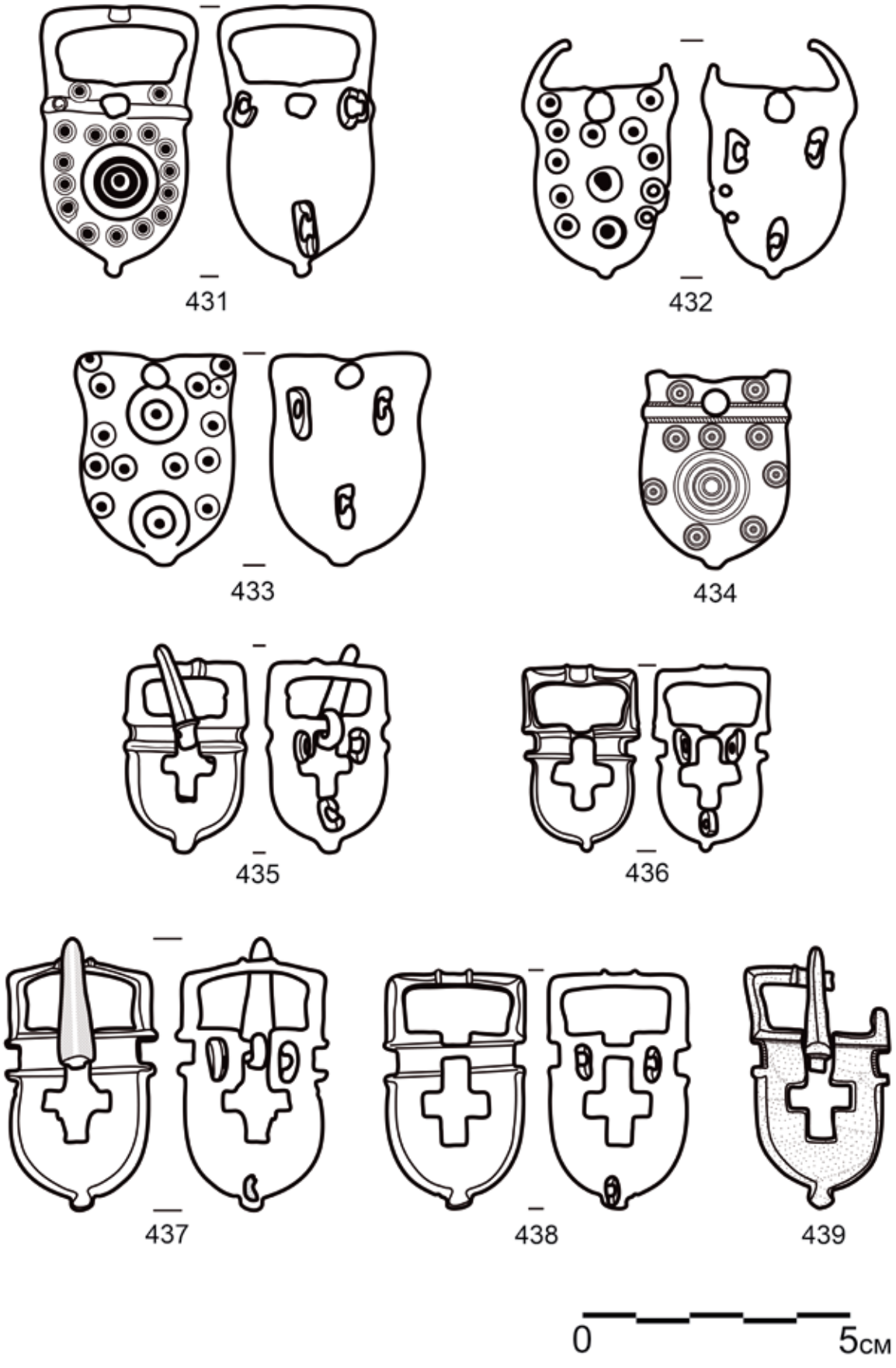
Табло **47:** Токи – Група С, тип I: 405; тип II. а: 406-411.

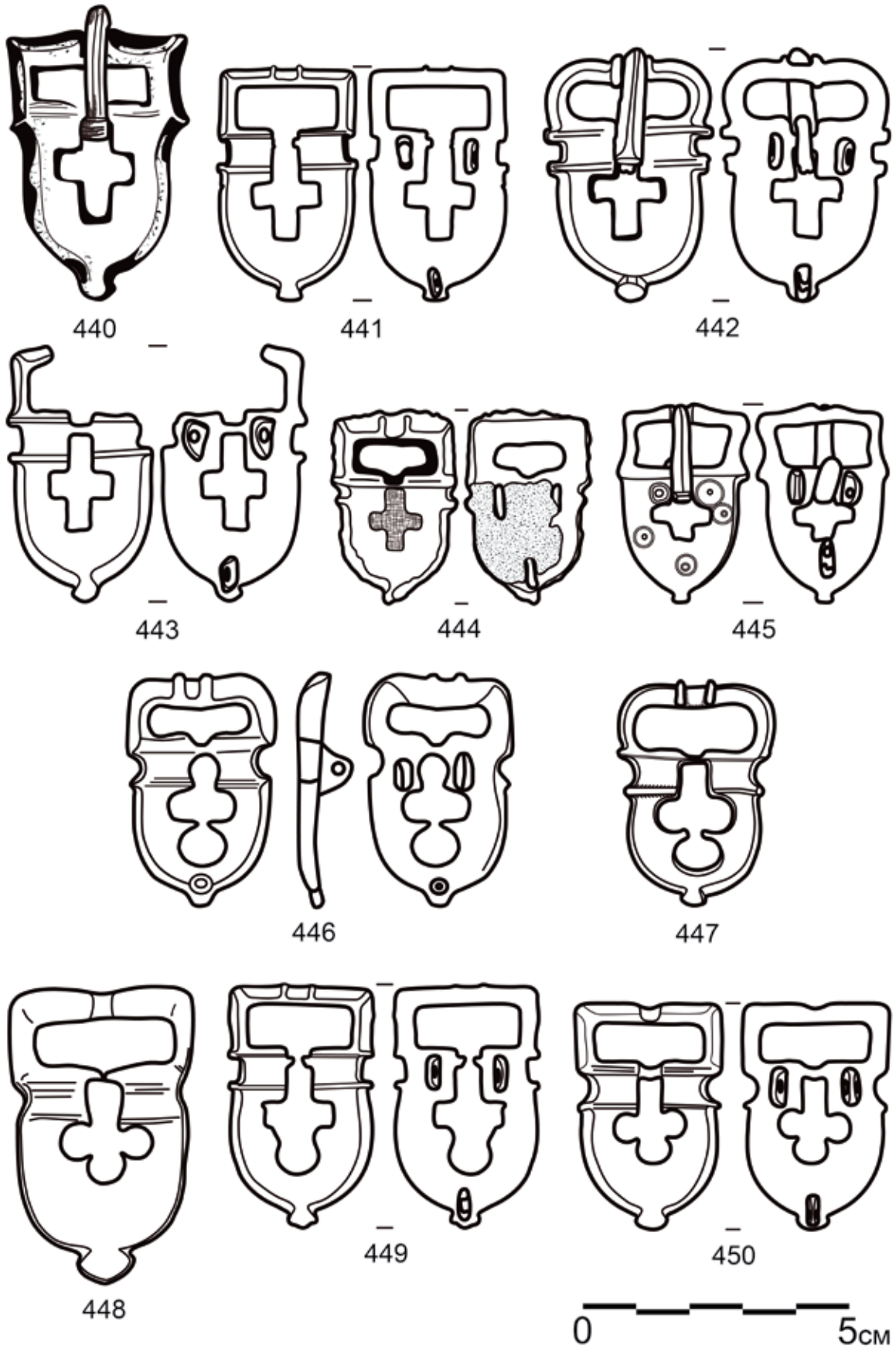
Табло **48:** Токи – Група C, тип II. b: 412-414; тип II. c: 415-416; тип III. a: 417; тип III. b: 418-419.

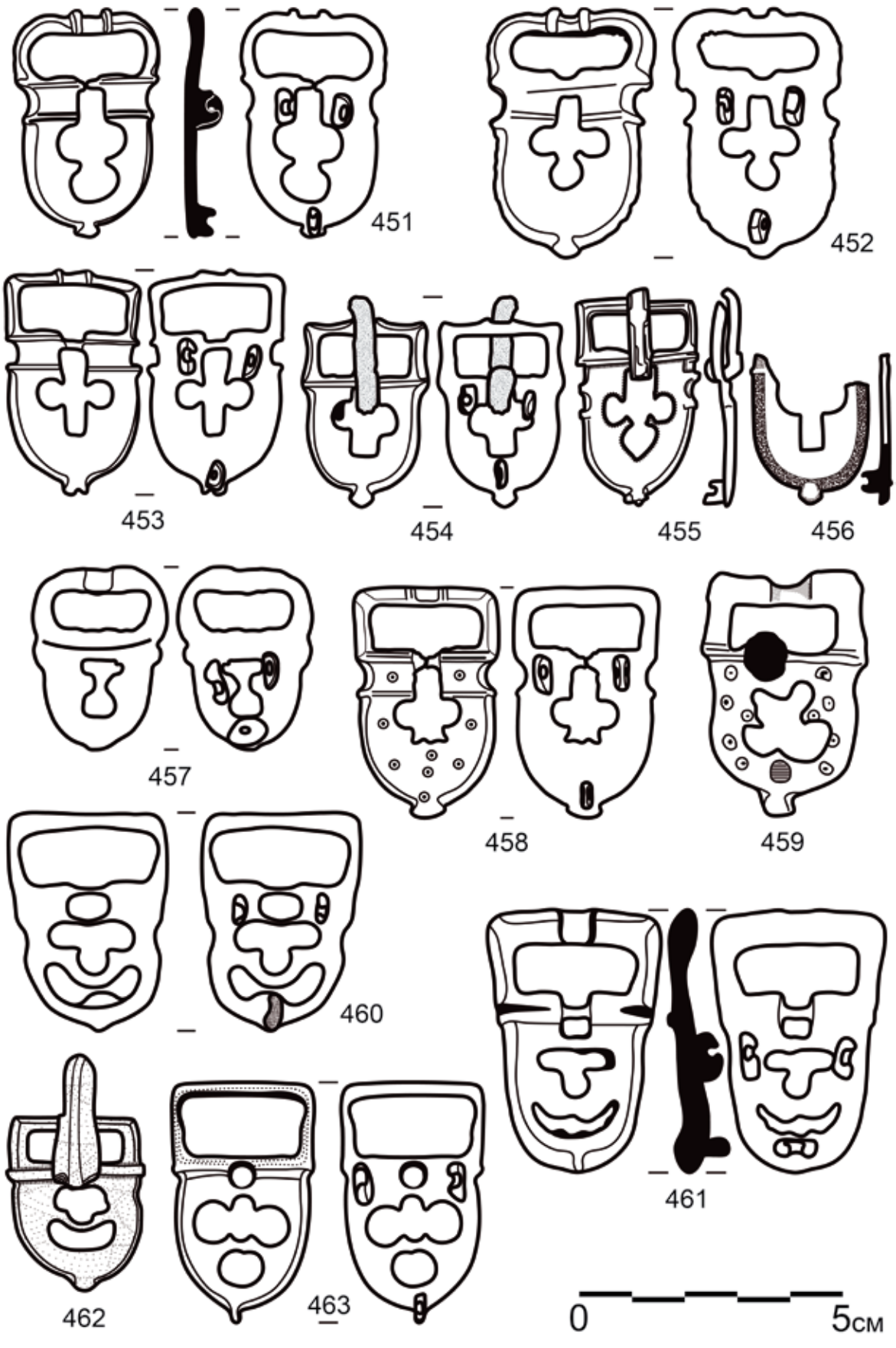
Табло **49:** Токи – Група C, тип IV: 420-424; тип V425-428; тип VI. a: 429-430.

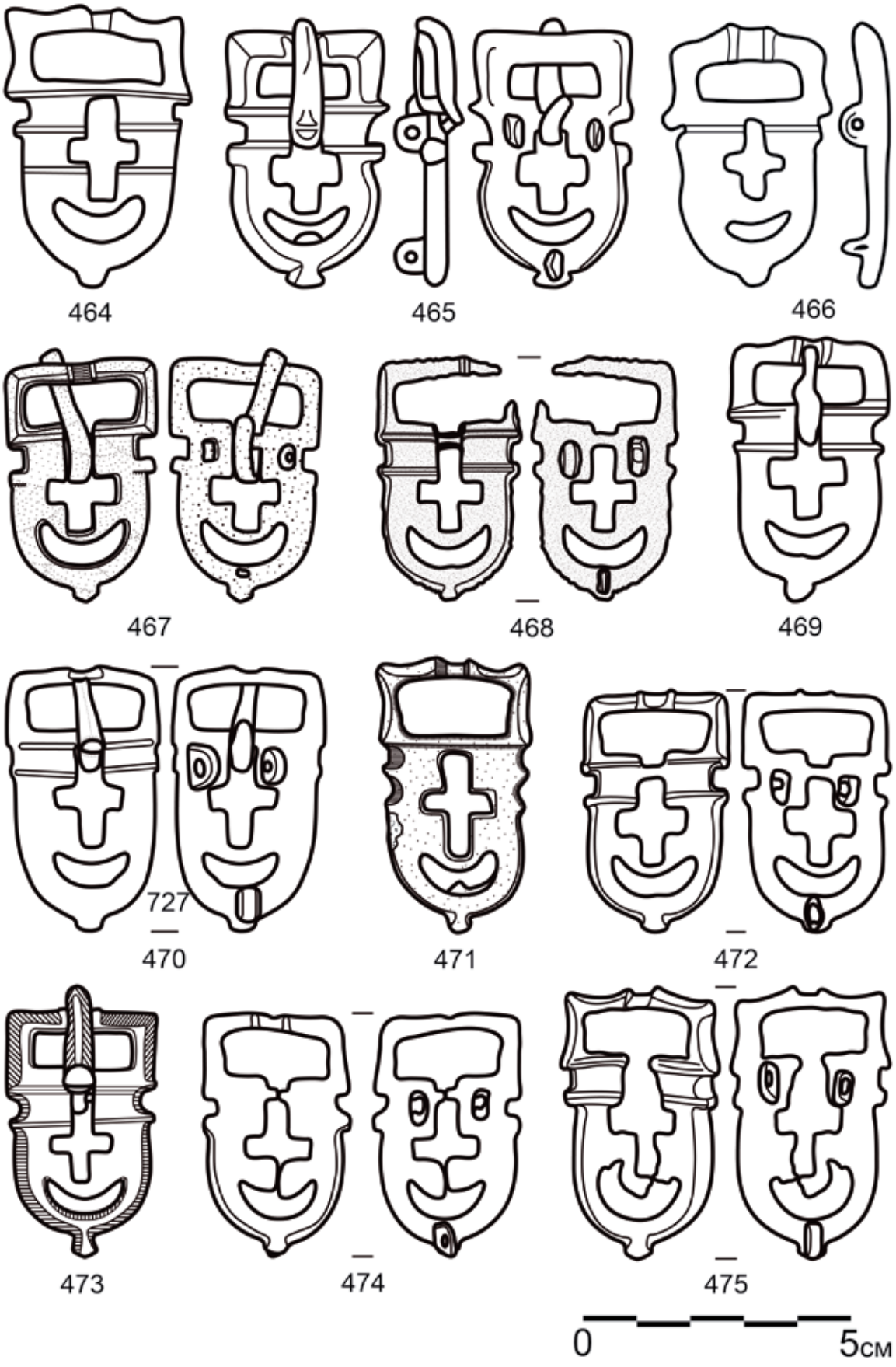
Табло **50:** Токи – Група C, тип VI. a: 431-434; тип VI. b. 1: 435-439.

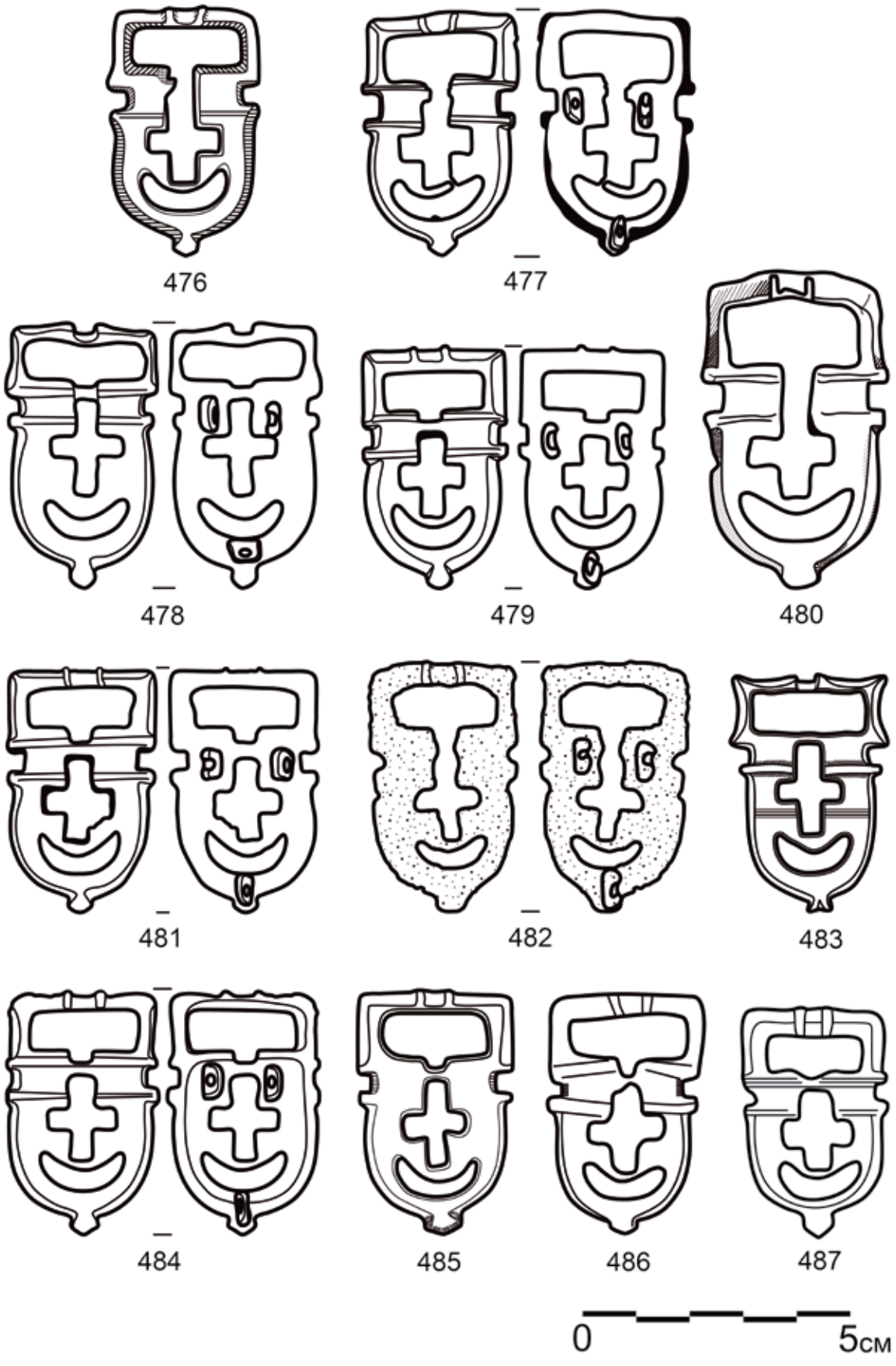
Табло **51:** Токи – Група C, тип VI. b. 1: 440-450.

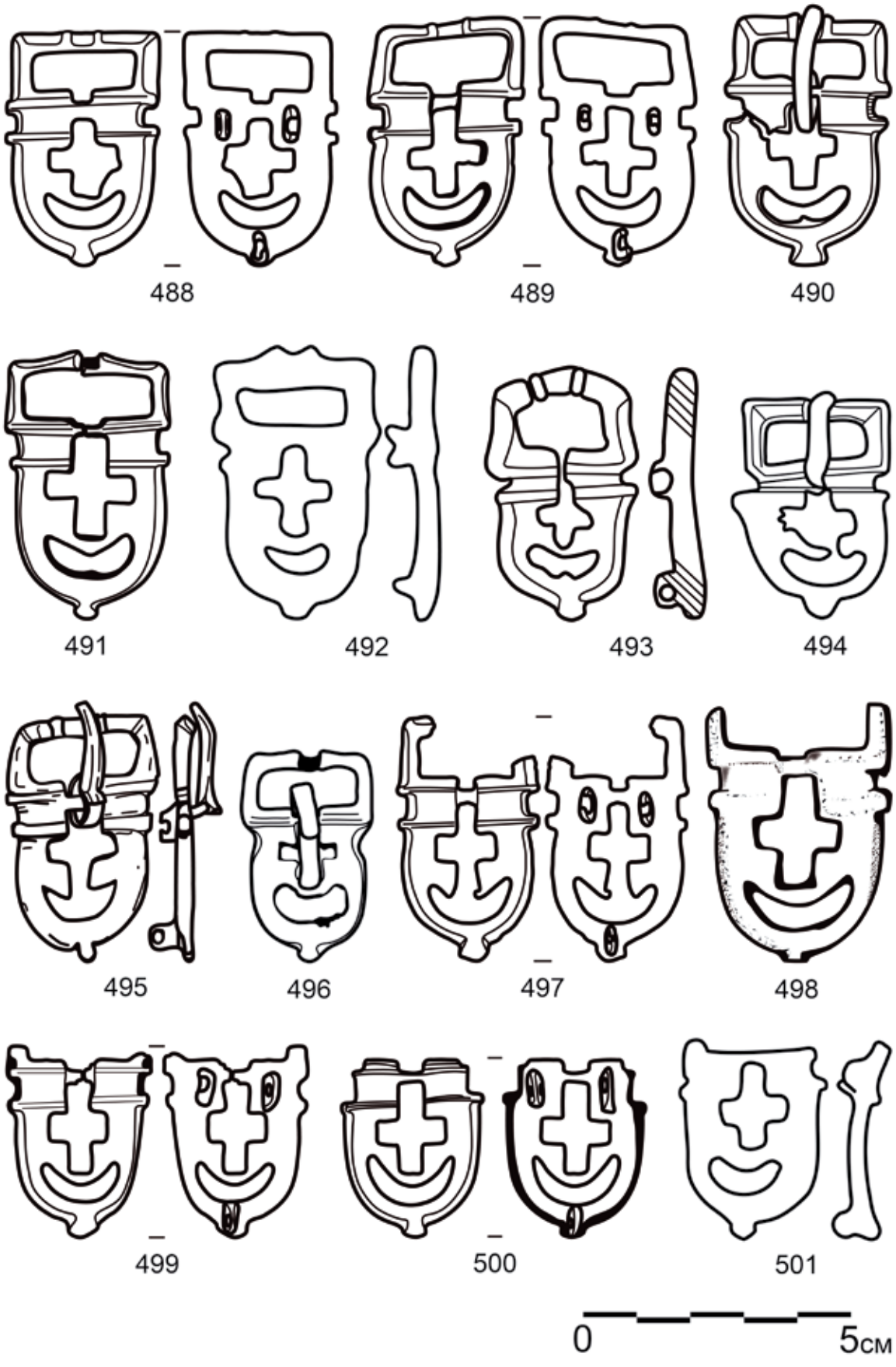
Табло **52:** Токи – Група C, тип VI. b. 1: 451-459; тип VI. b. 2: 460-463.

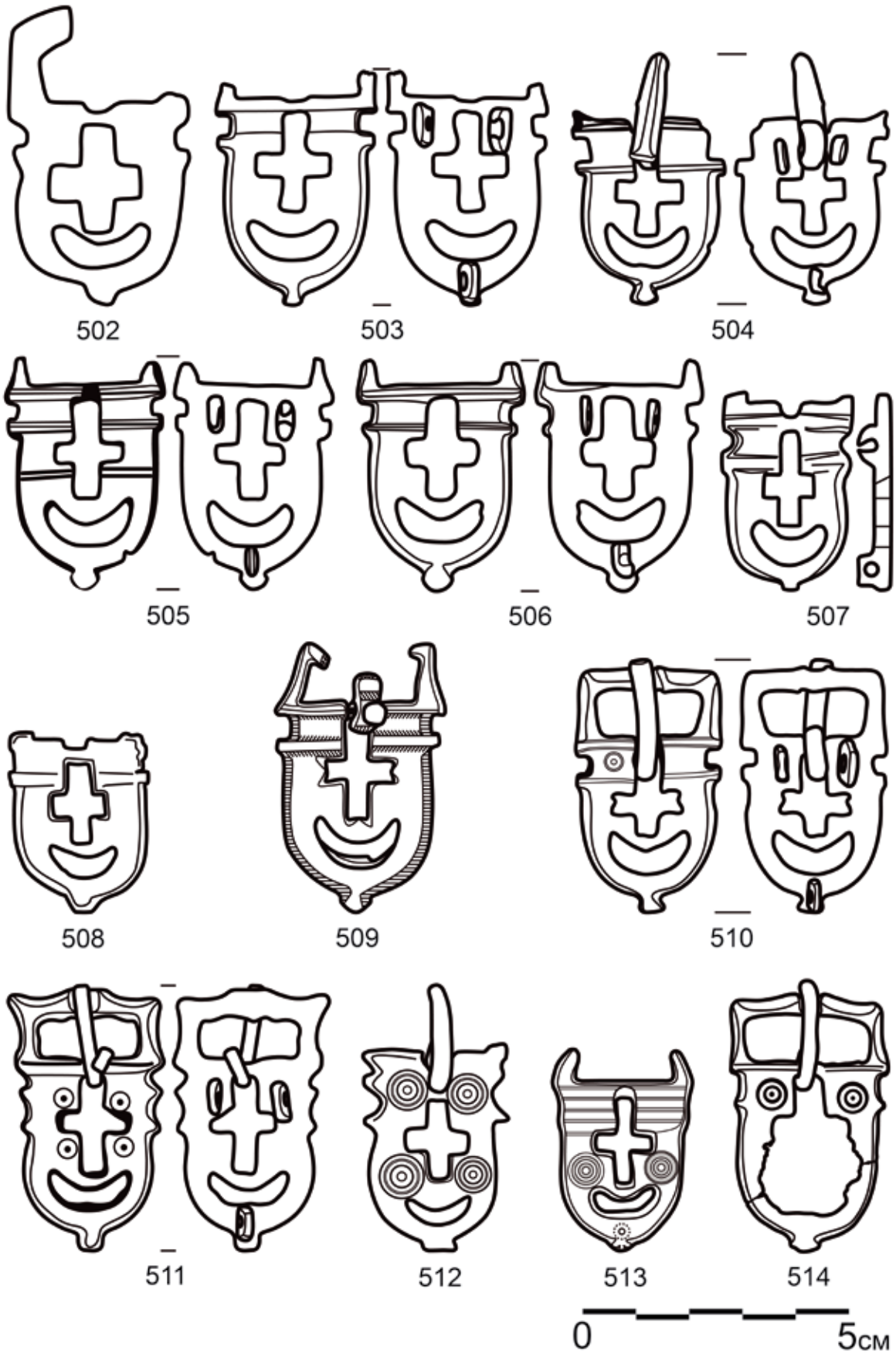
Табло **53:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 464-475.

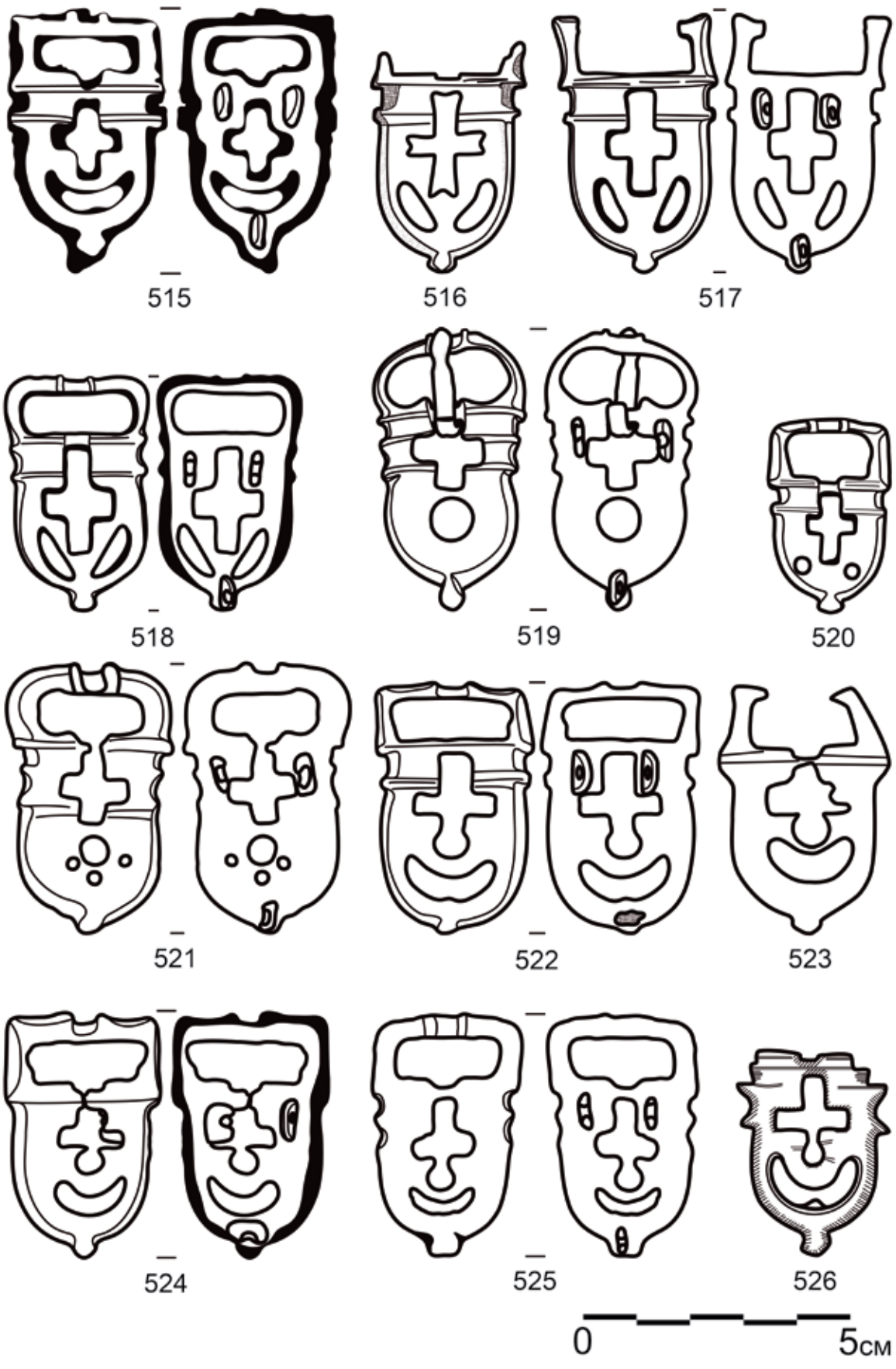
Табло **54:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 476-487.

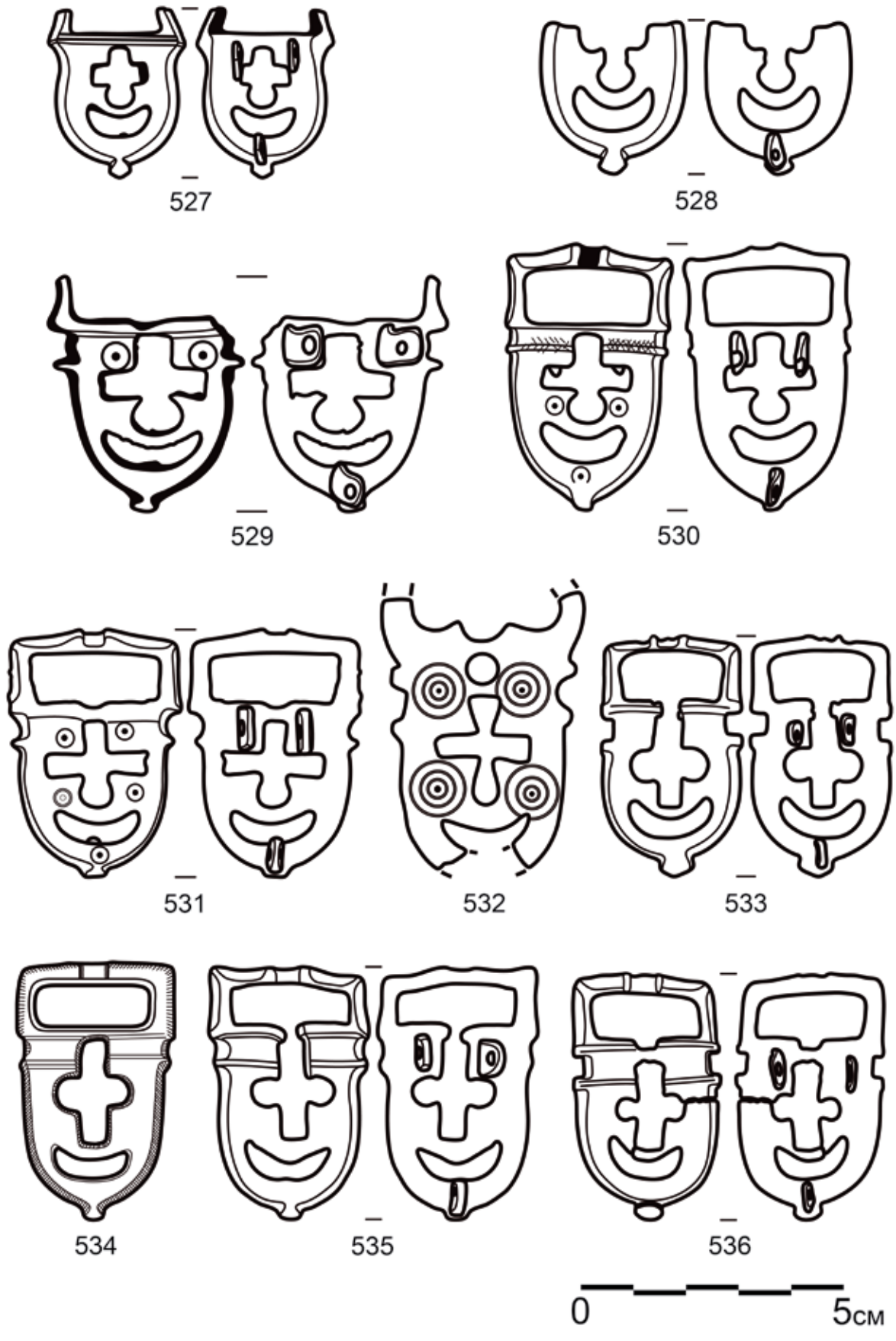
Табло **55:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 488-501.

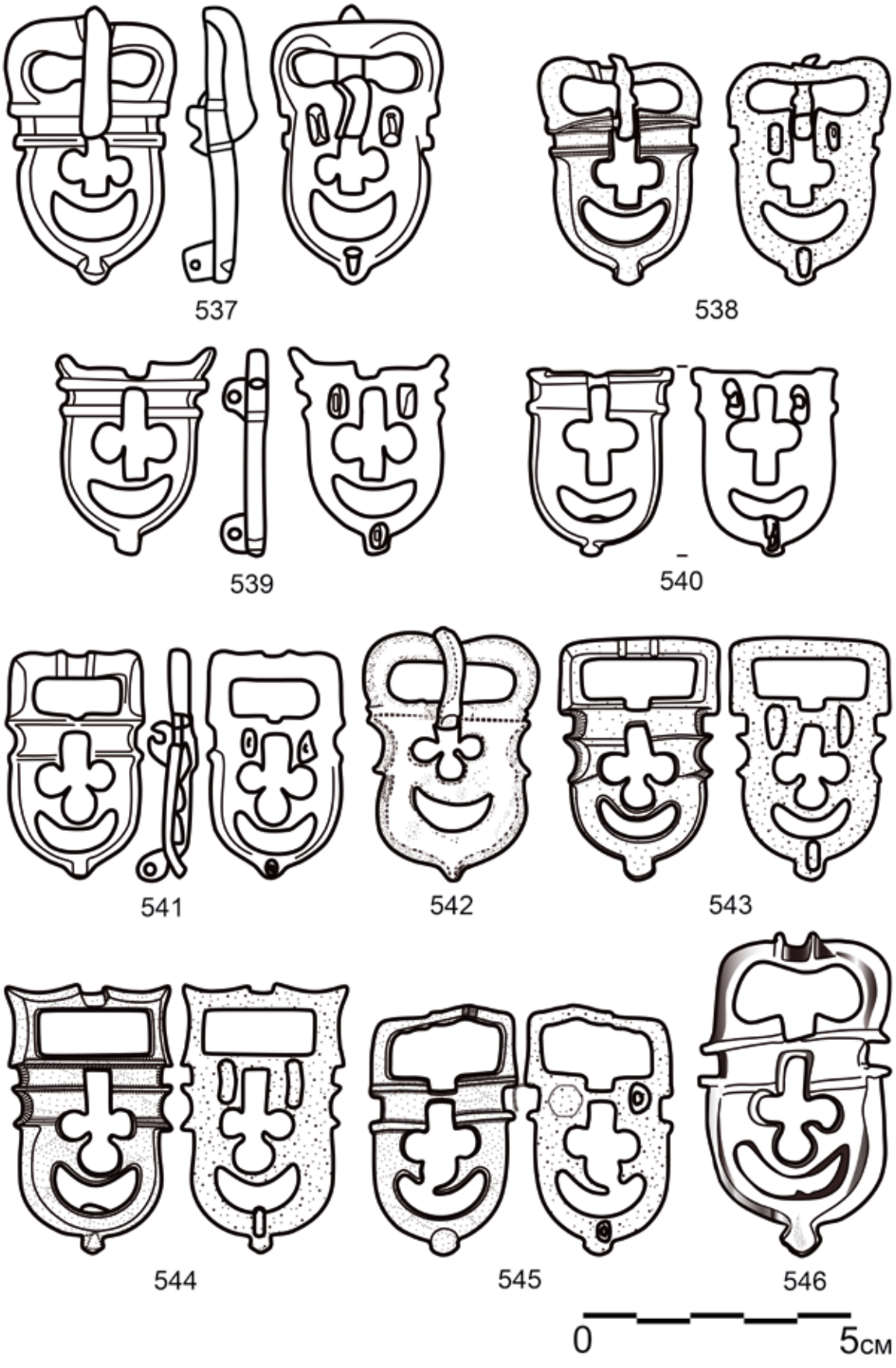
Табло **56:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 502-514.

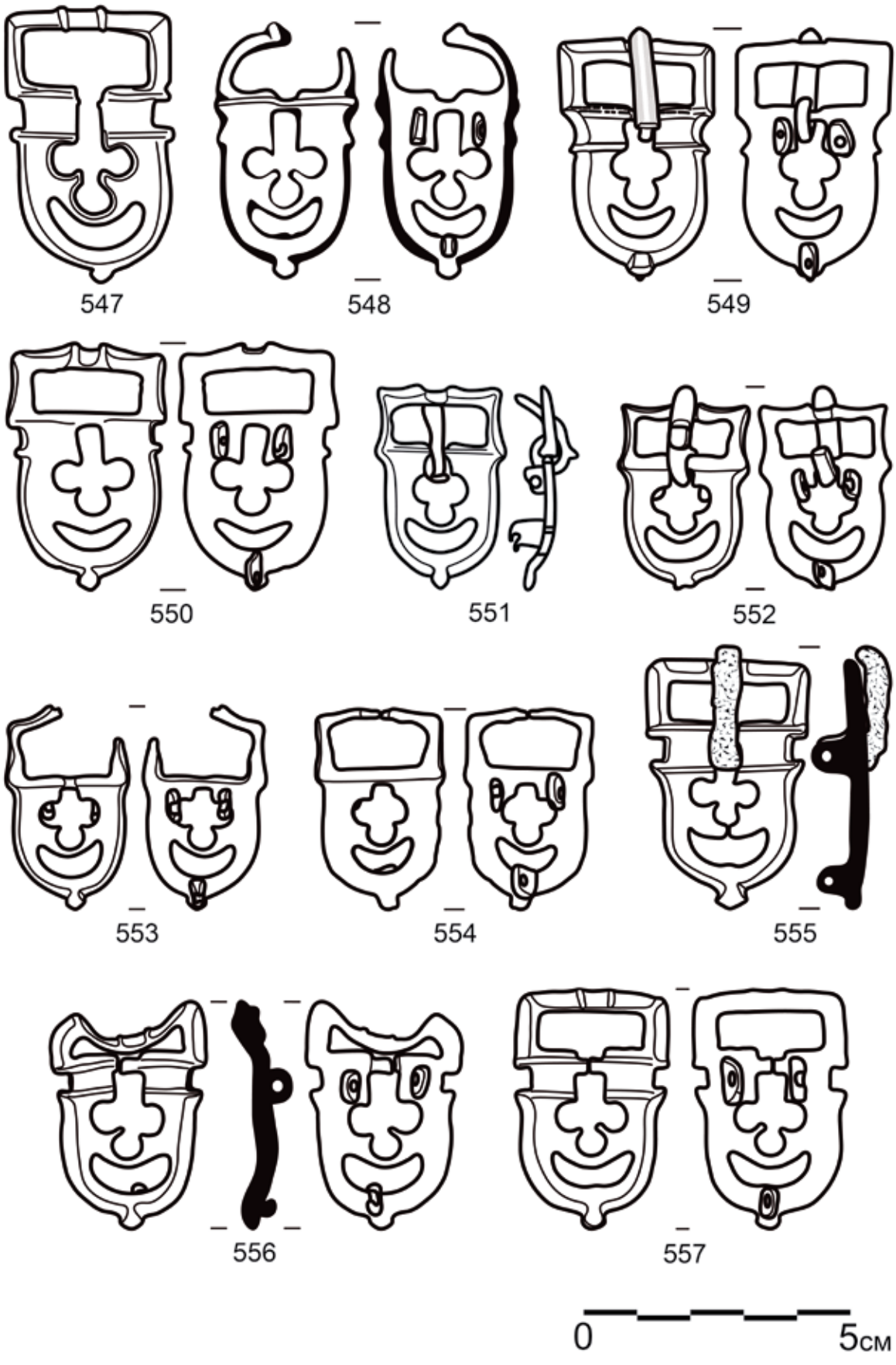
Табло **57:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 515-526.

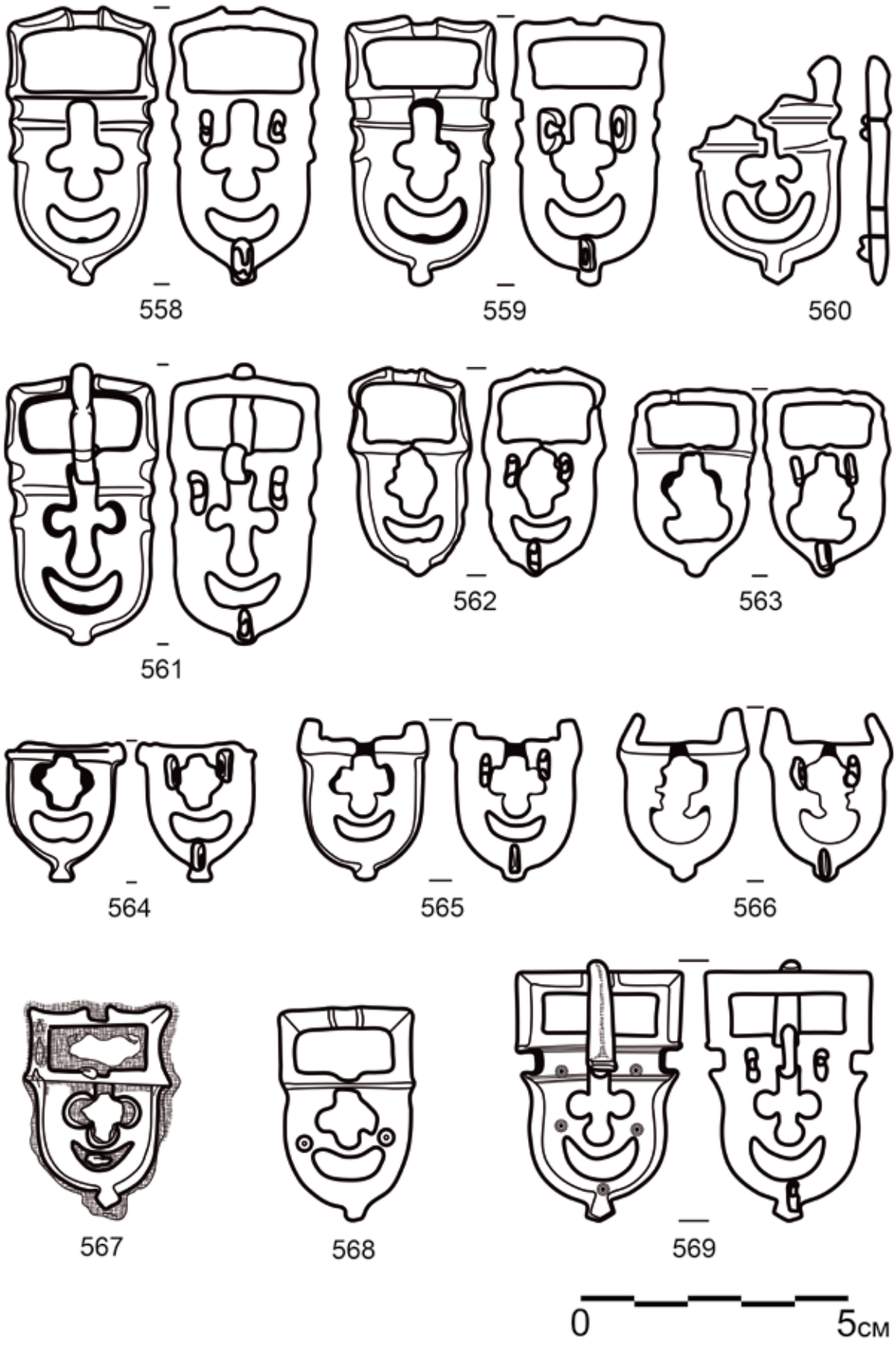
Табло **58:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 527-536.

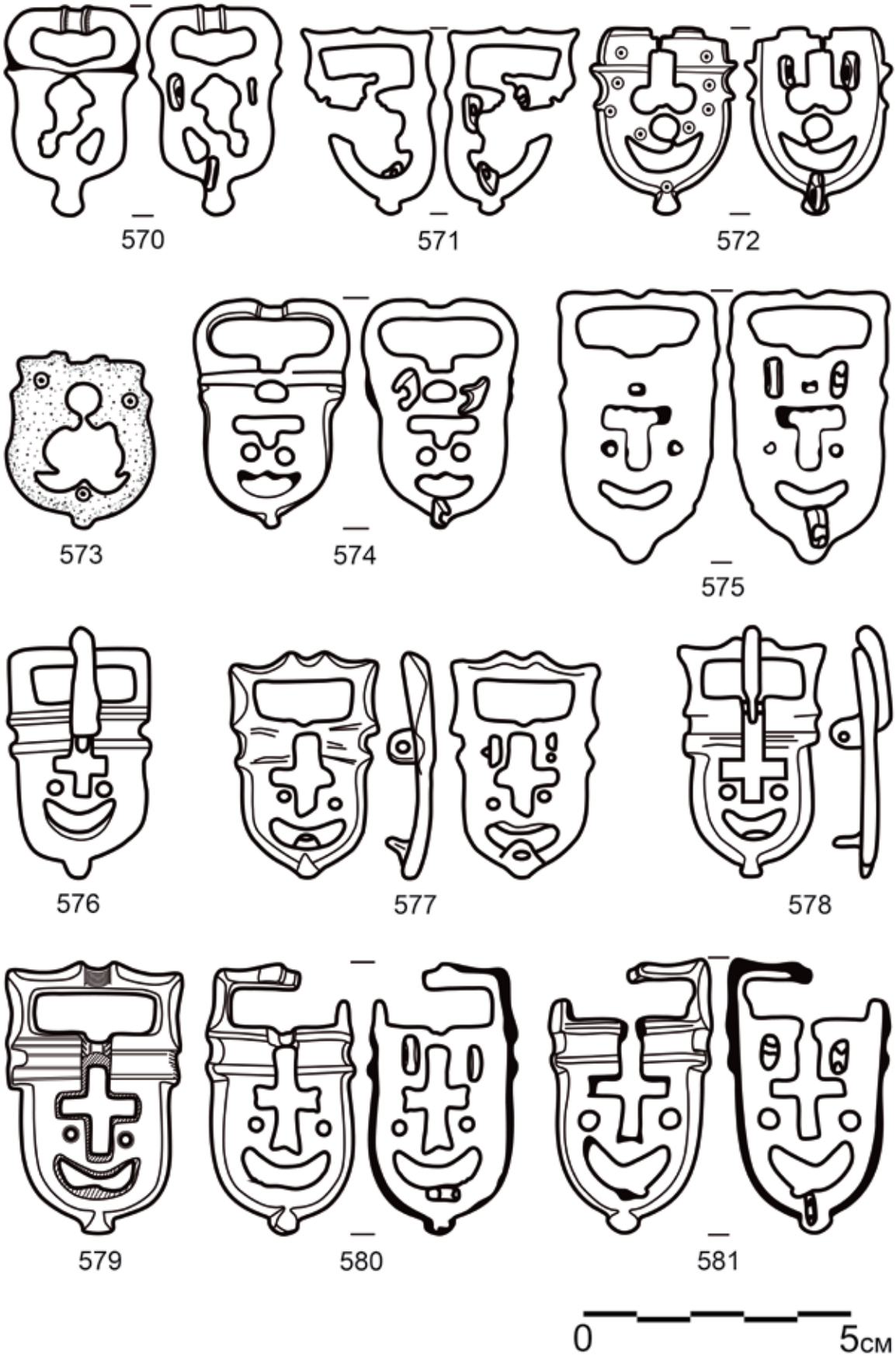
Табло **59:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 537-546.

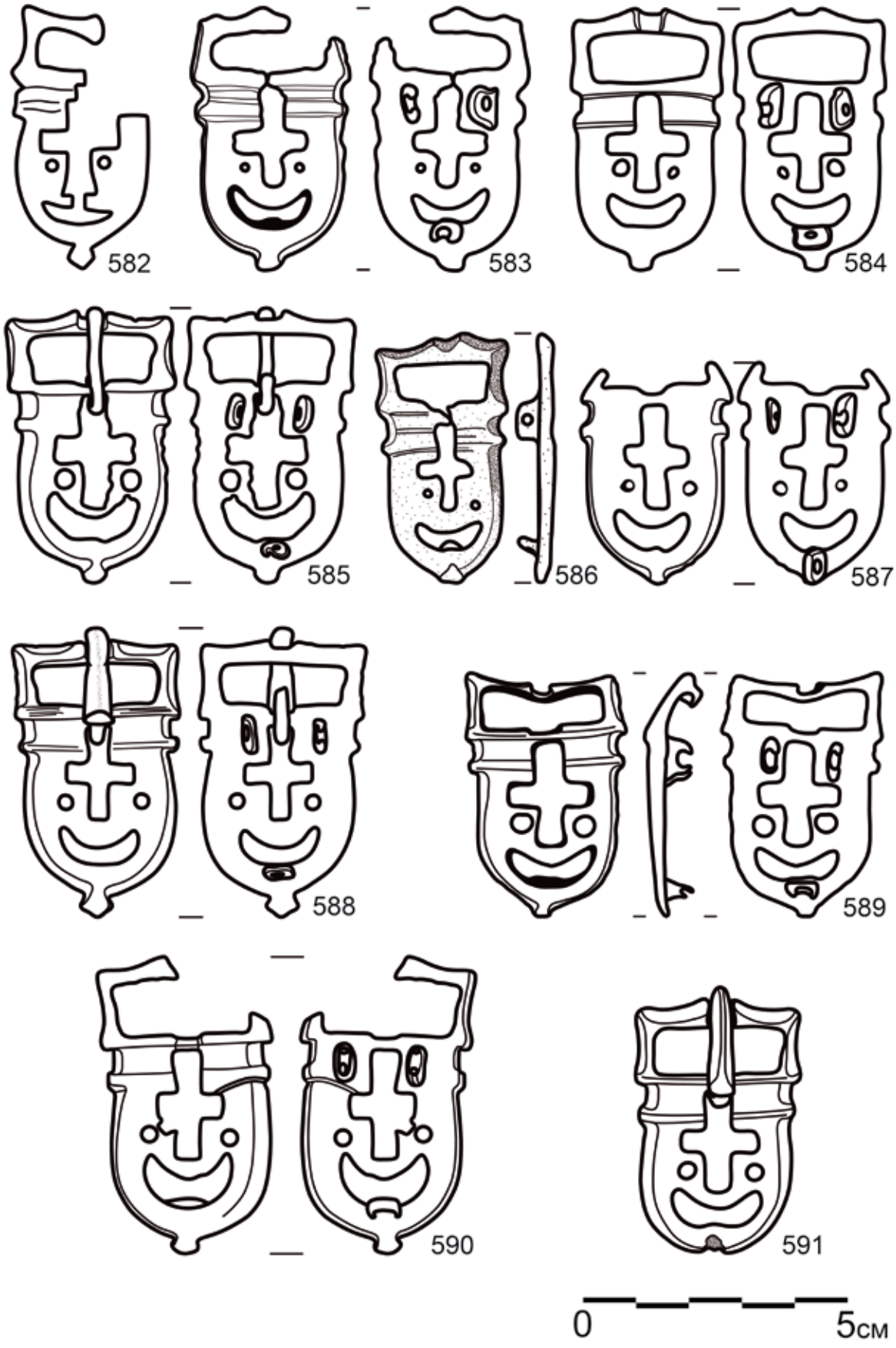
Табло **60:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 547-557.

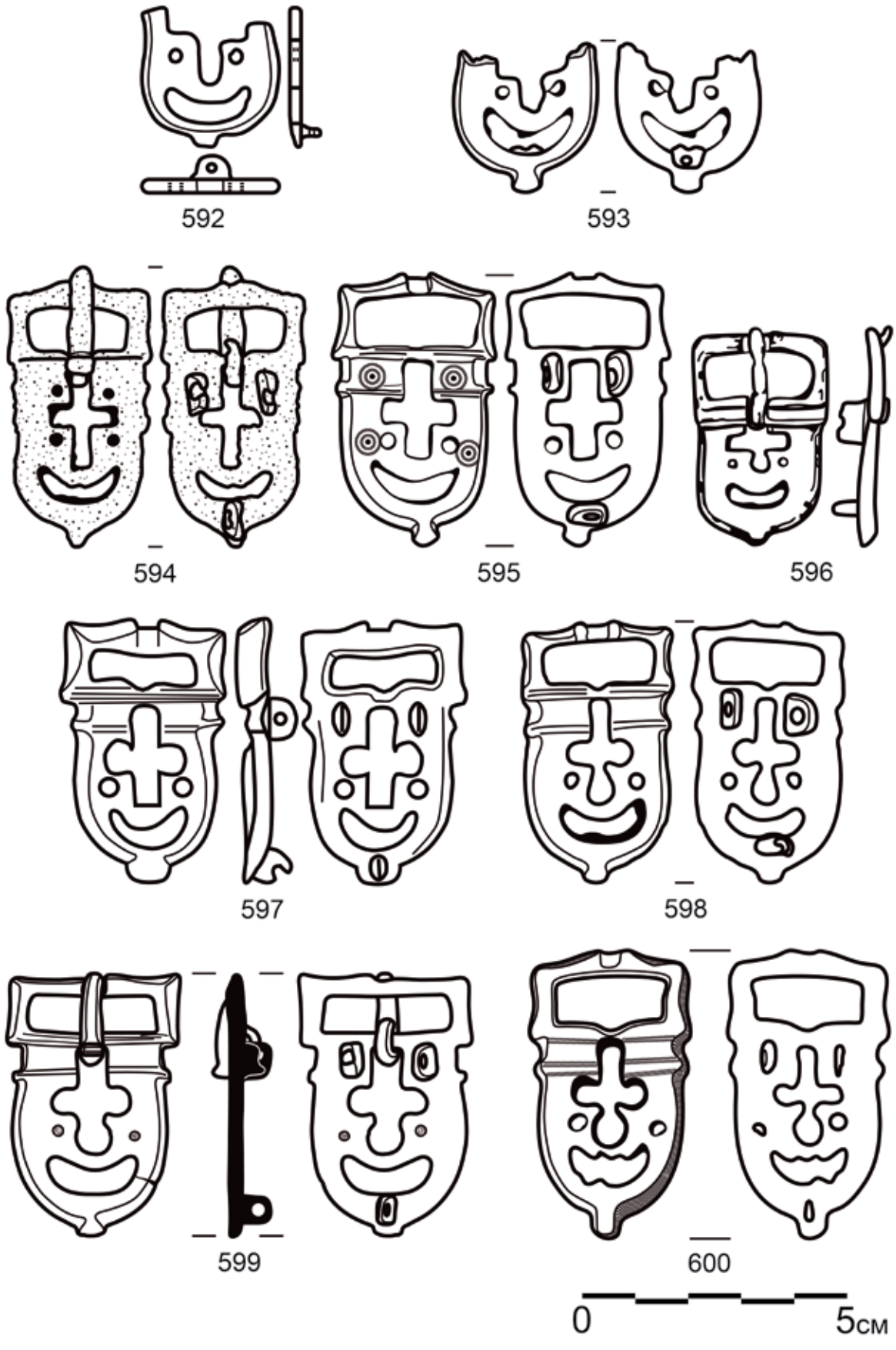
Табло **61:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 558-569.

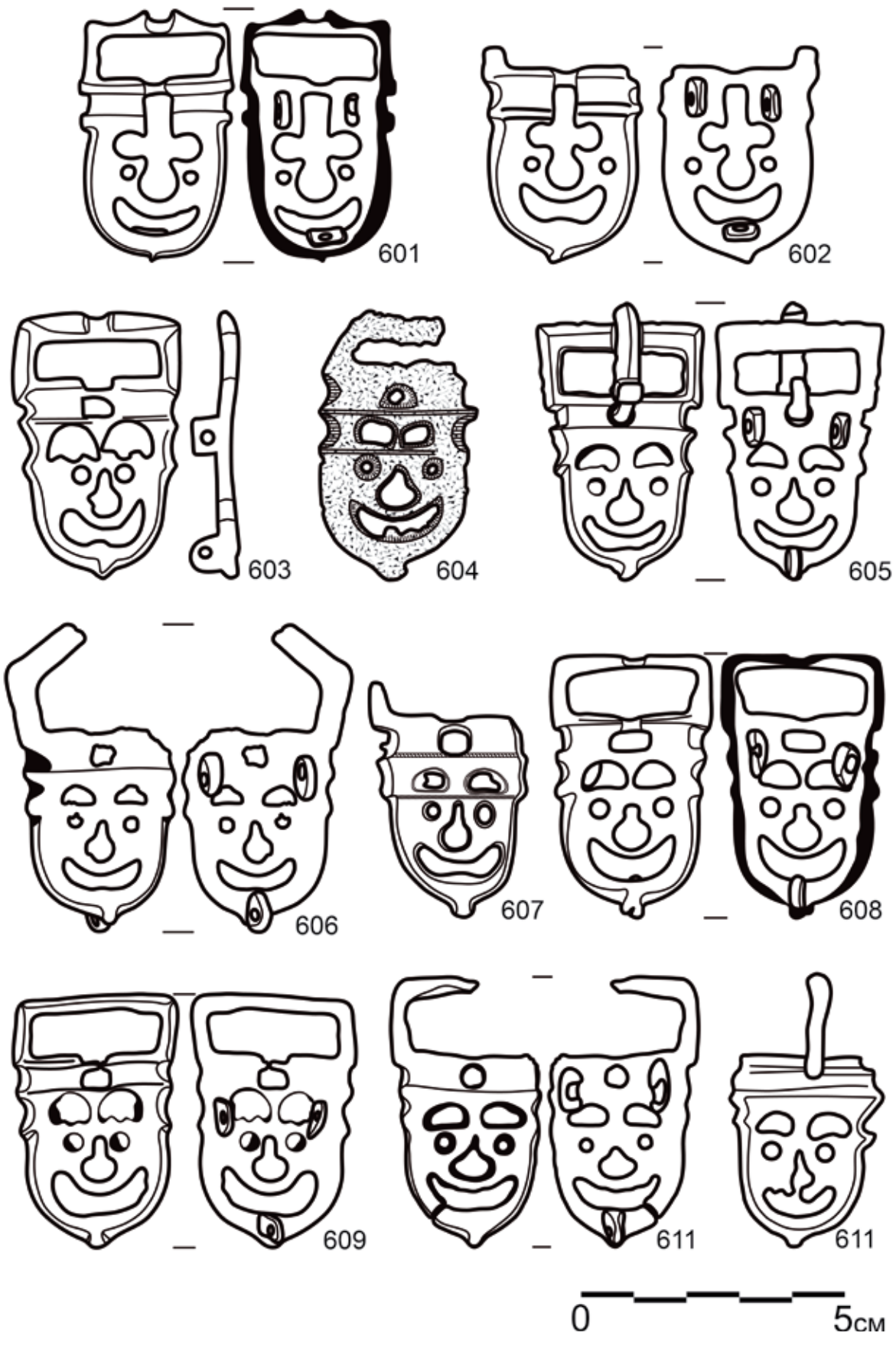
Табло **62:** Токи – Група C, тип VI. b. 3: 570-573; тип VI. b. 4: 574-575; тип VI. b. 5: 576-581.

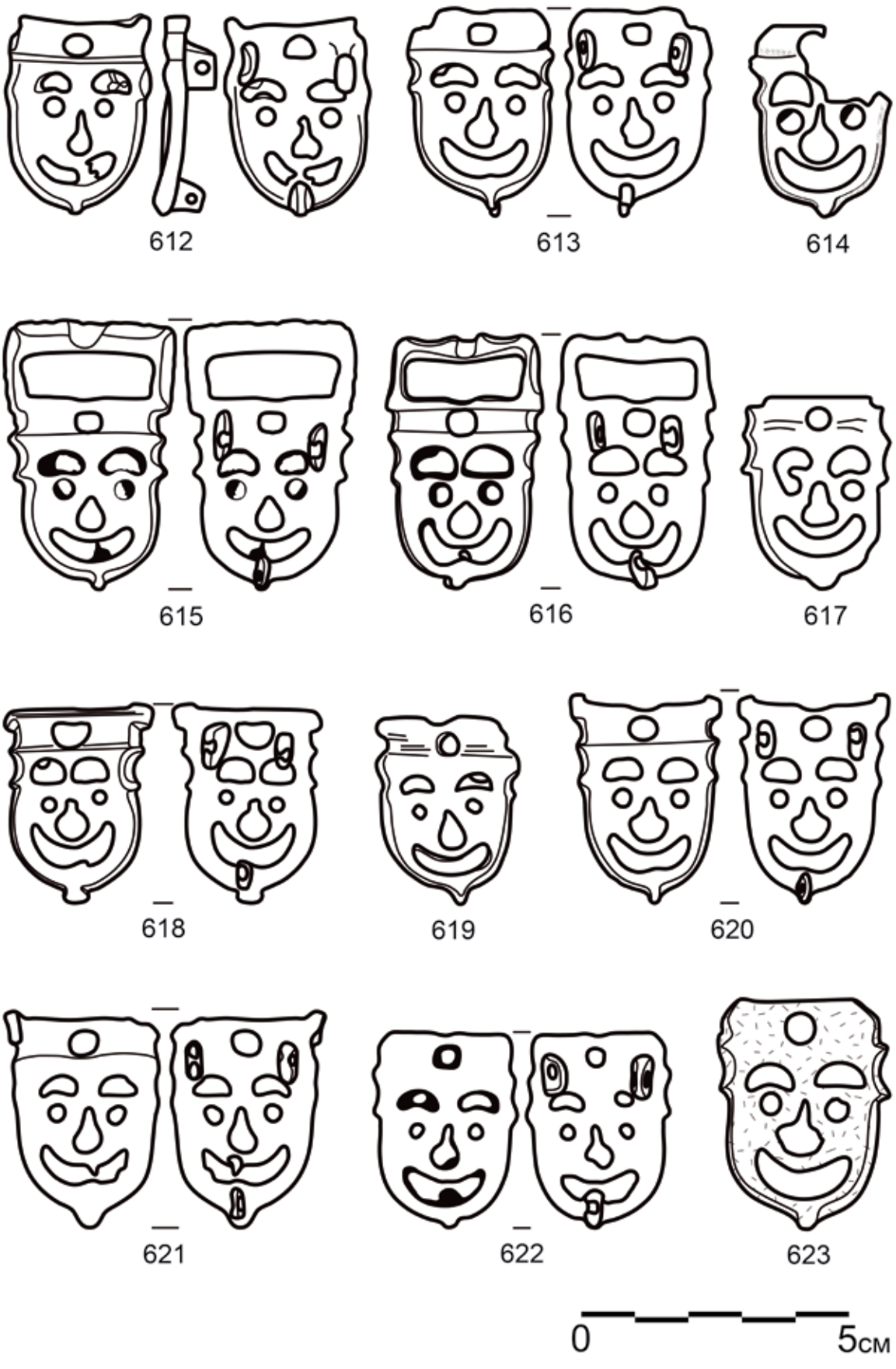
Табло **63:** Токи – Група C, тип VI. b. 5: 582-591.

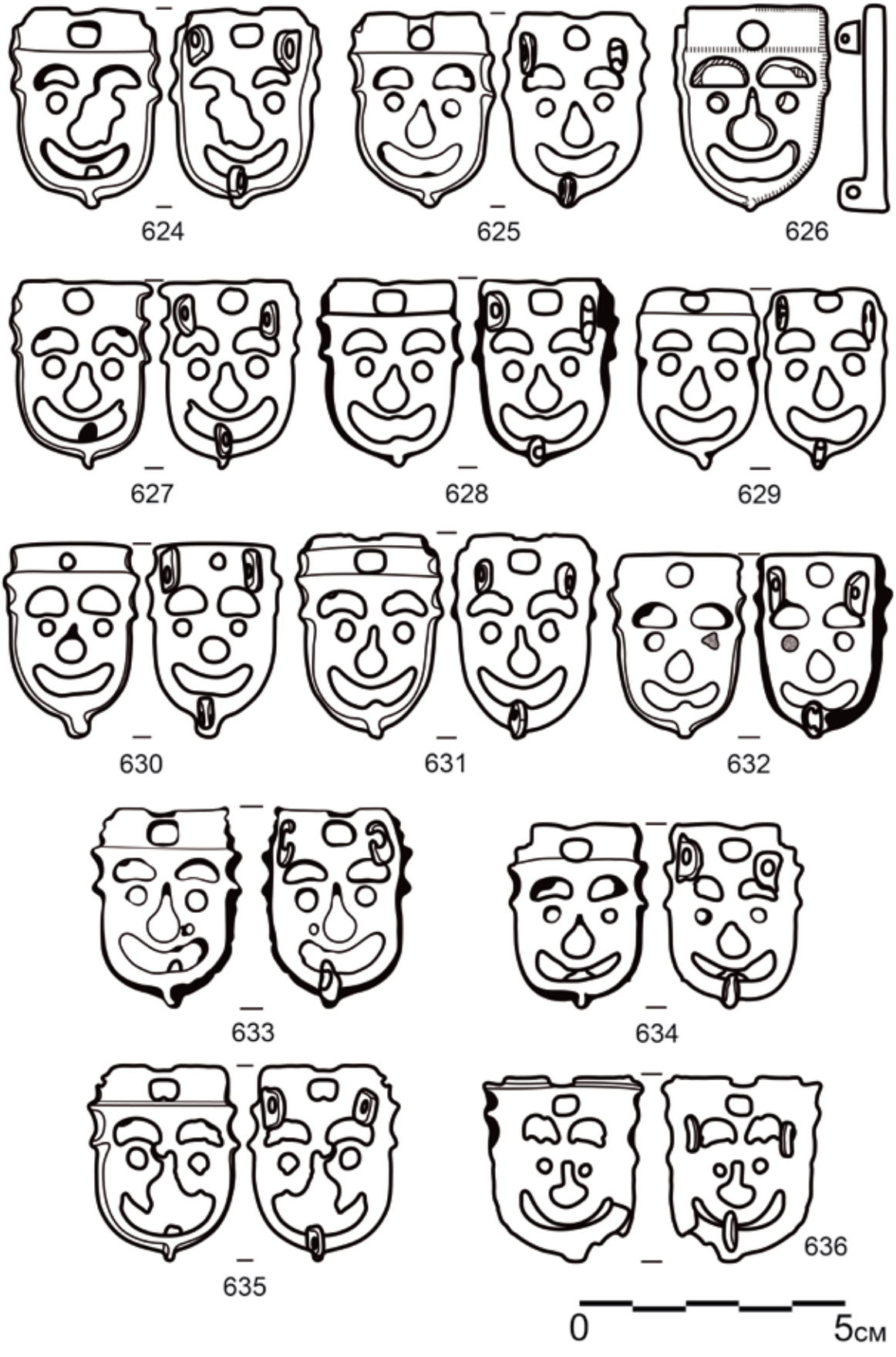
Табло **64:** Токи – Група C, тип VI. b. 5: 592-600.

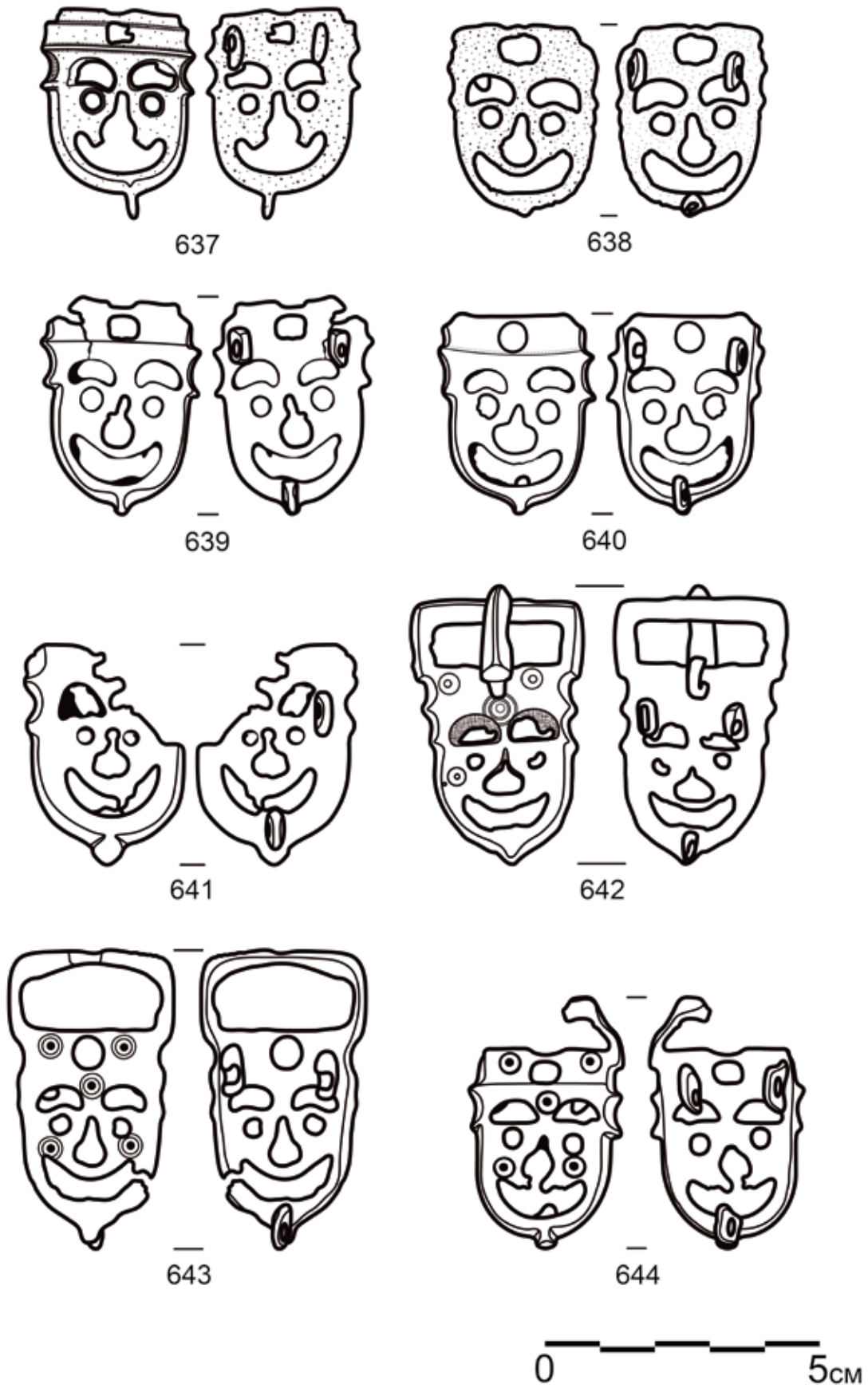
Табло **65:** Токи – Група C, тип VI. b. 5: 601-602; VI. b. 6: 603-611.

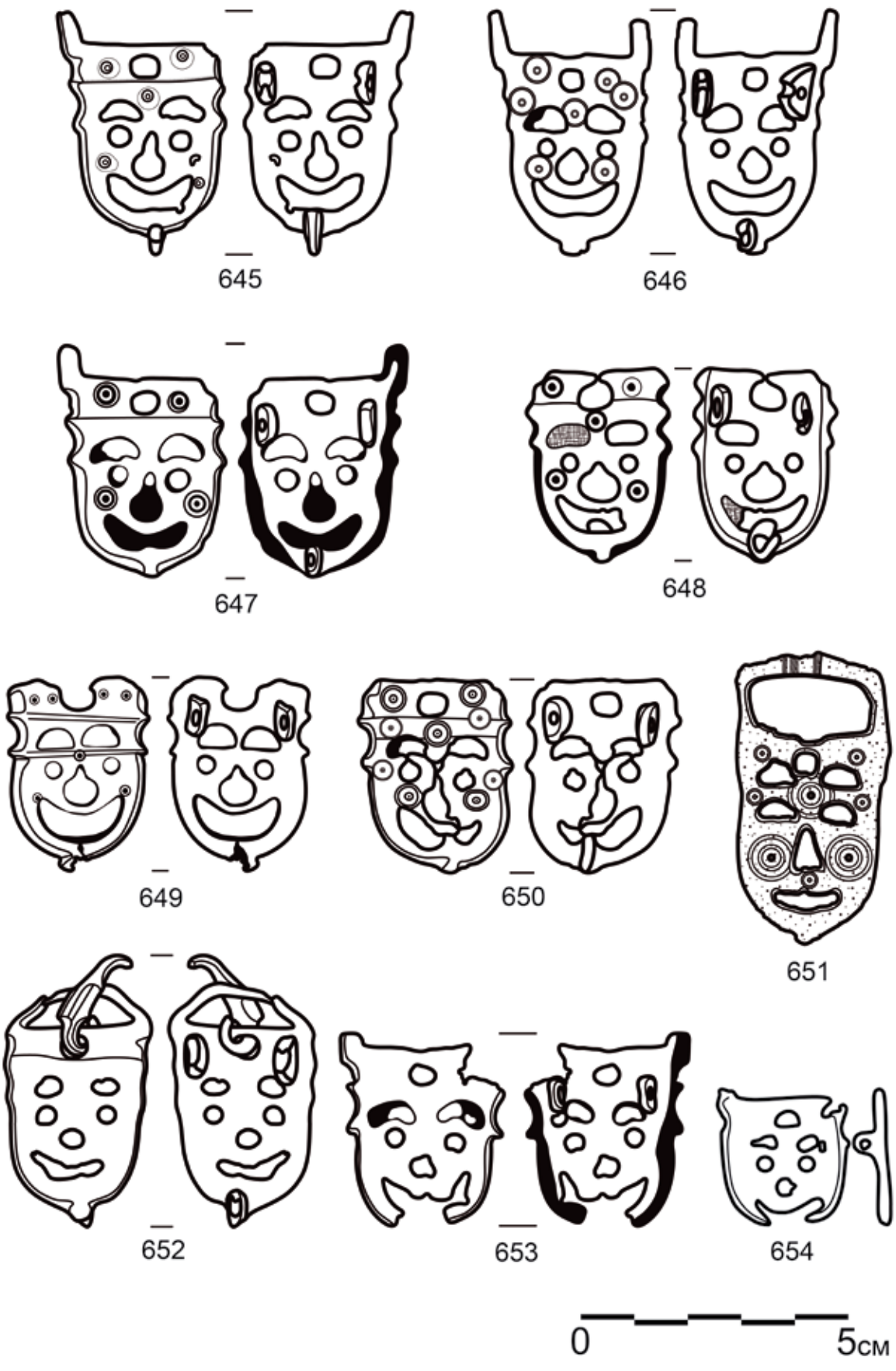
Табло **66:** Токи – Група C, тип VI. b. 6: 612-623.

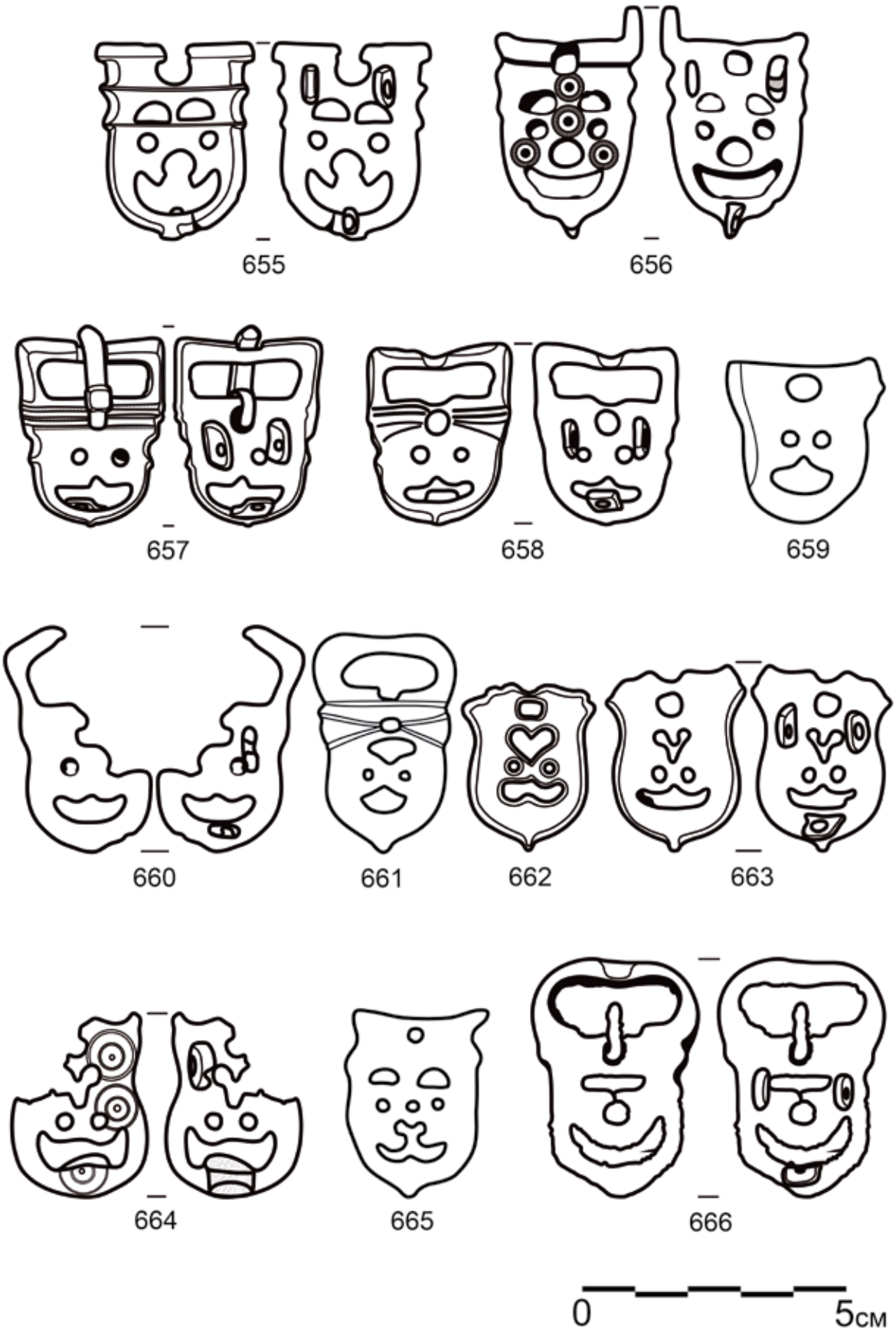
Табло **67:** Токи – Група C, тип VI. b. 6: 624-636.

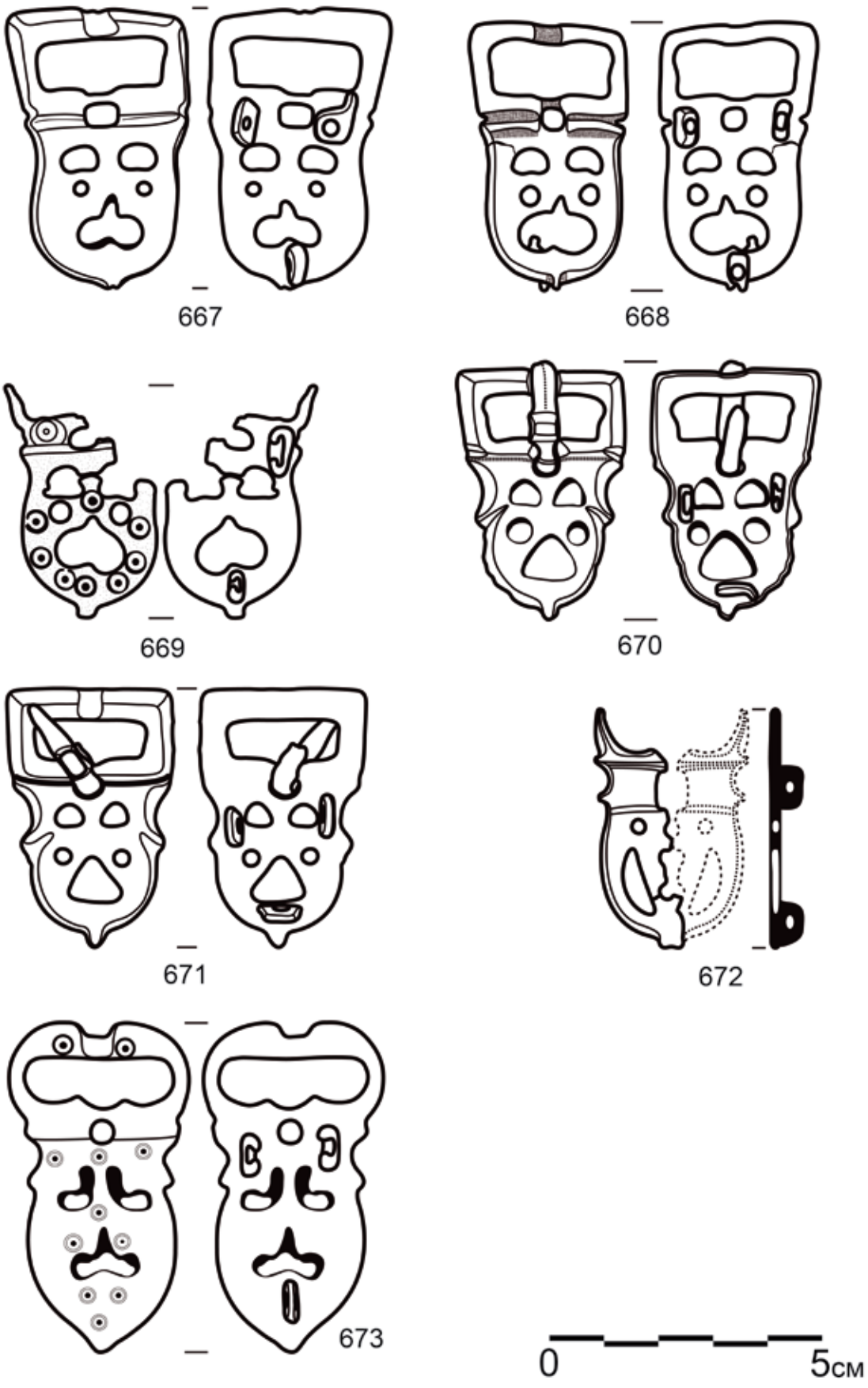
Табло **68:** Токи – Група C, тип VI. b. 6: 637-644.

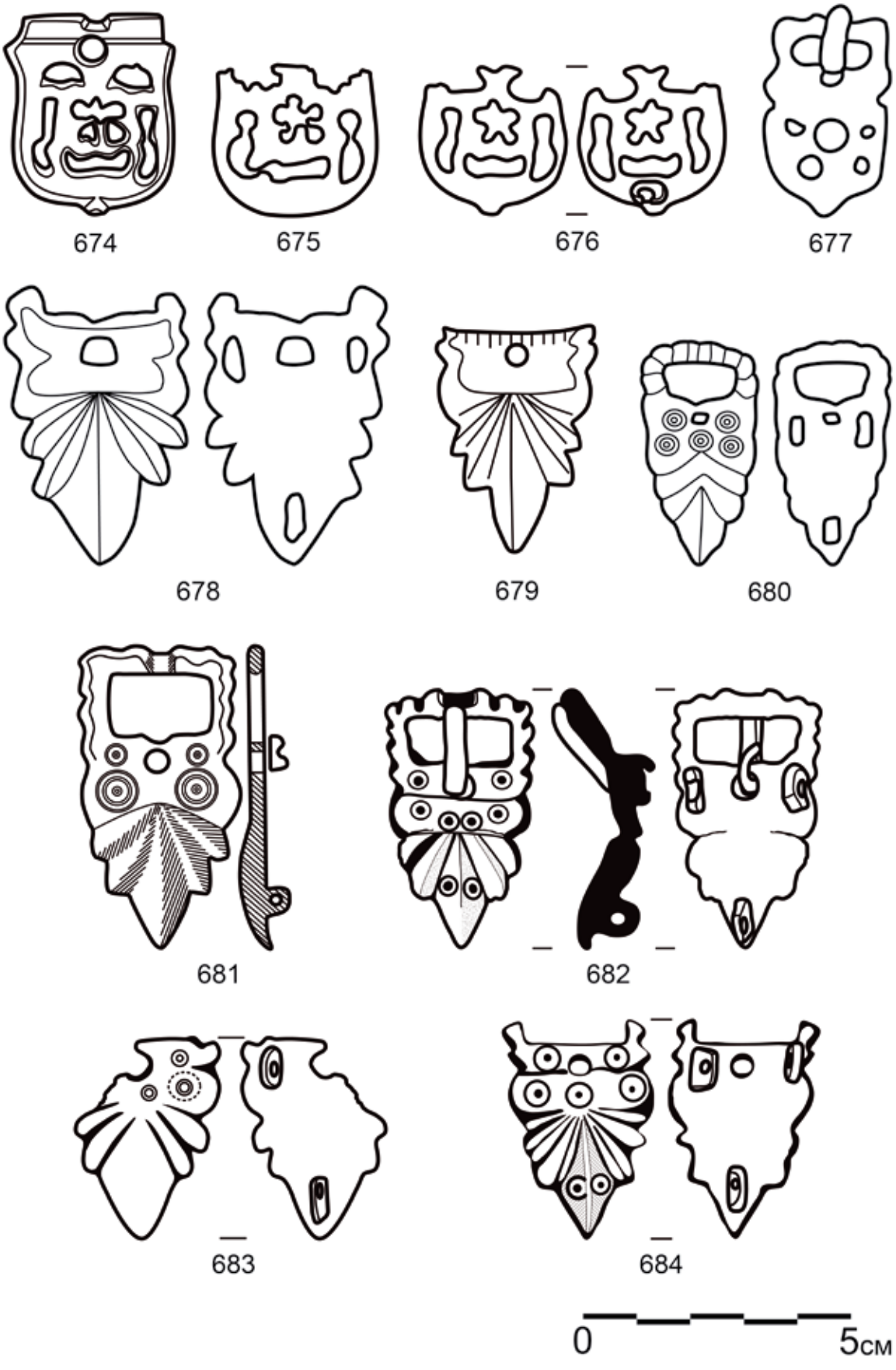
Табло **69:** Токи – Група C, тип VI. b. 6: 645-654.

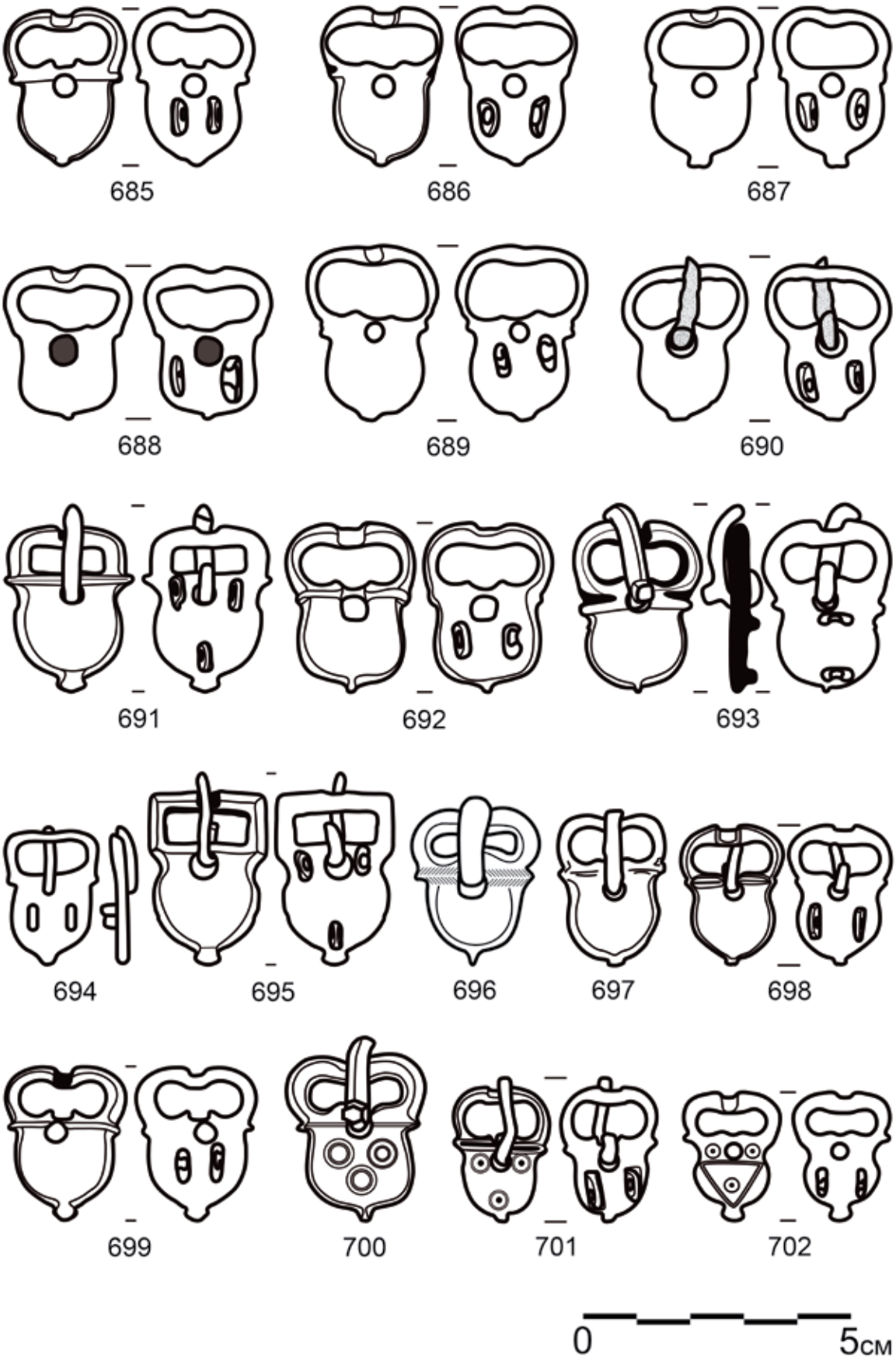
Табло **70:** Токи – Група C, тип VI. b. 6: 655-656; към тип VI. b. 6: 657-666.

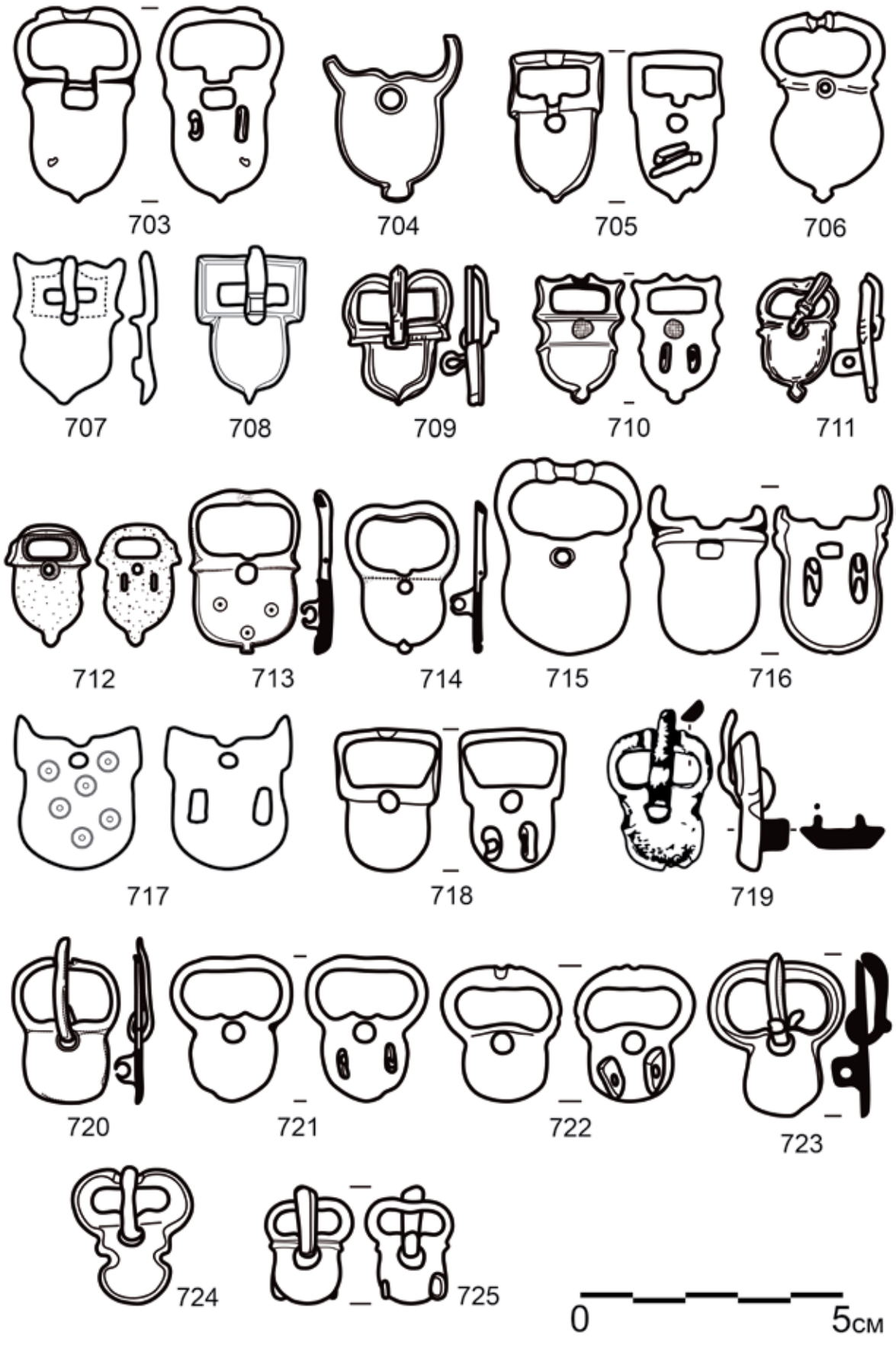
Табло **71:** Токи – Група С, към тип VI. b. 6: 667-673.

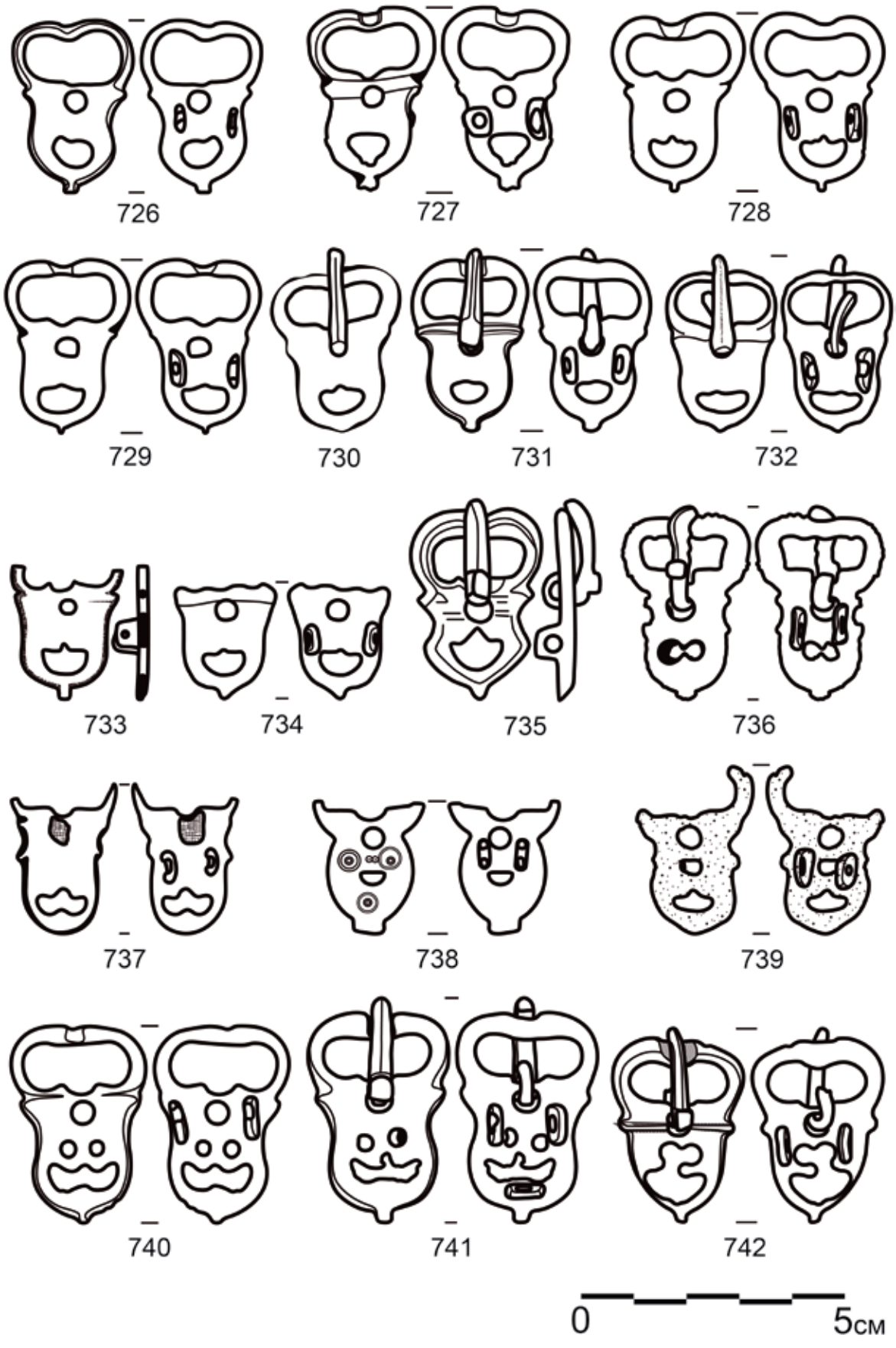
Табло **72:** Токи – Група C, тип VI. b. 7: 674-677; тип VII: 678-684.

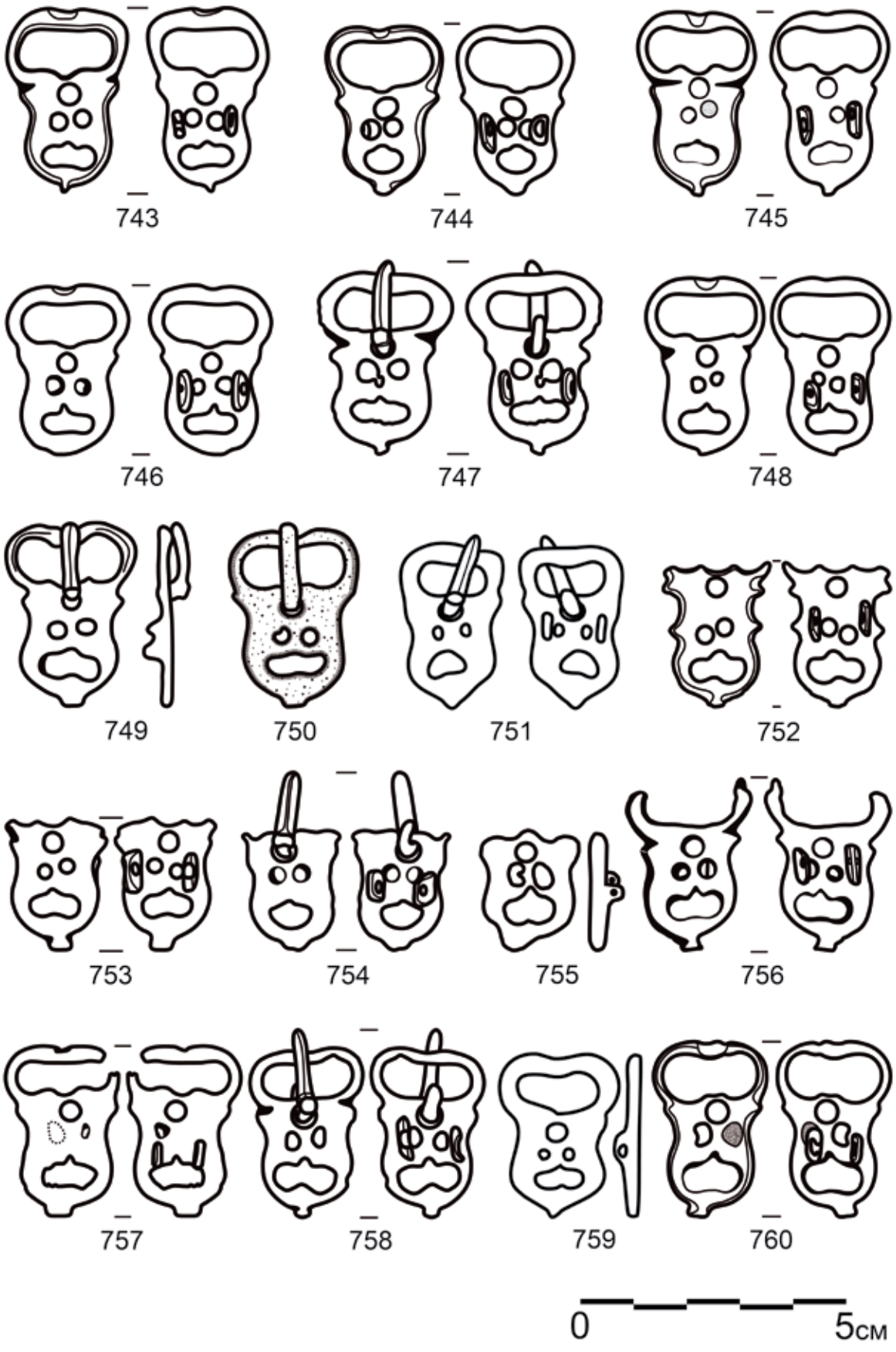
Табло **73:** Токи – Група C, тип VIII. a: 685-702.

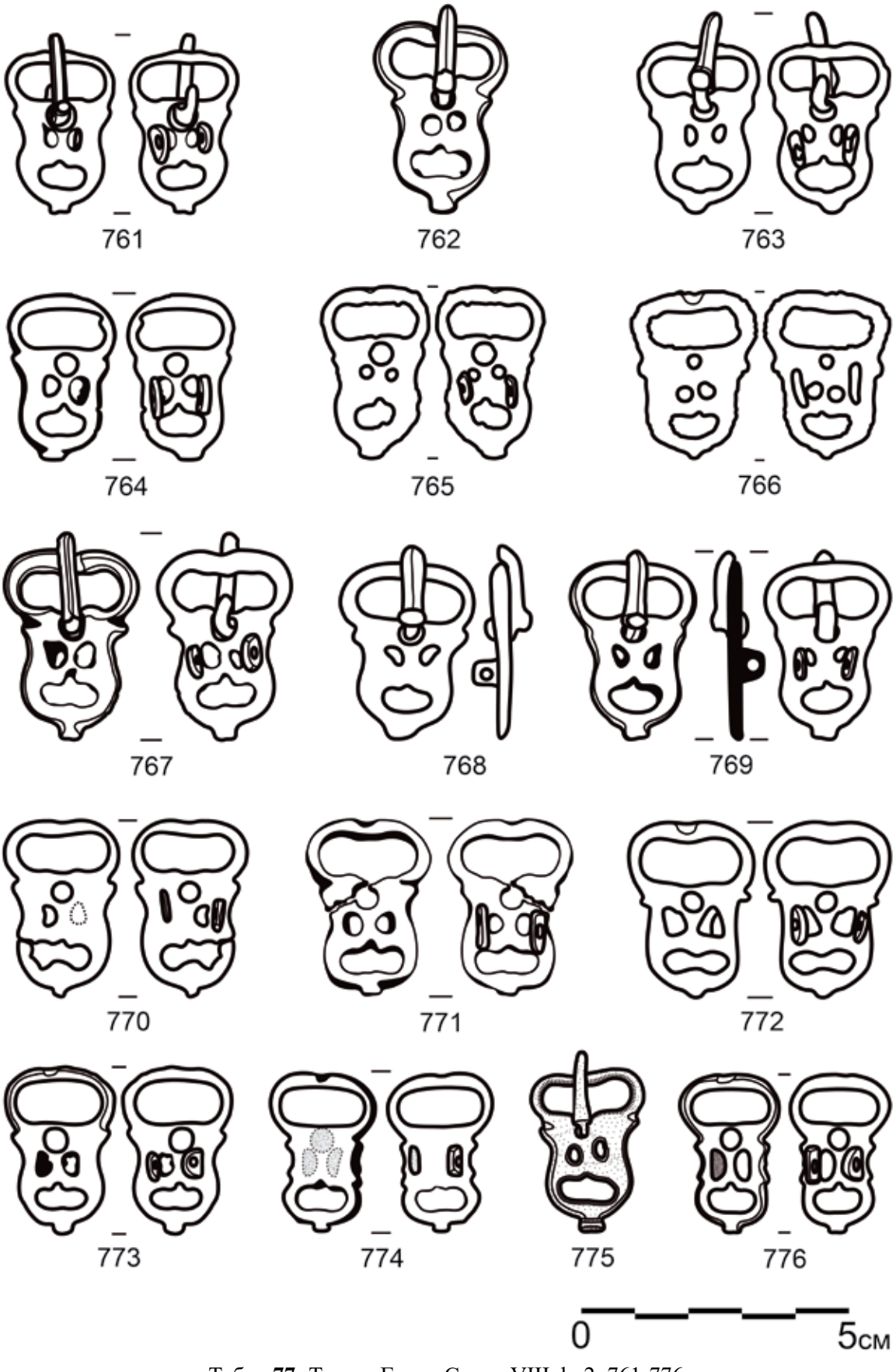
Табло **74:** Токи – Група С, тип VIII. а: 703-725.

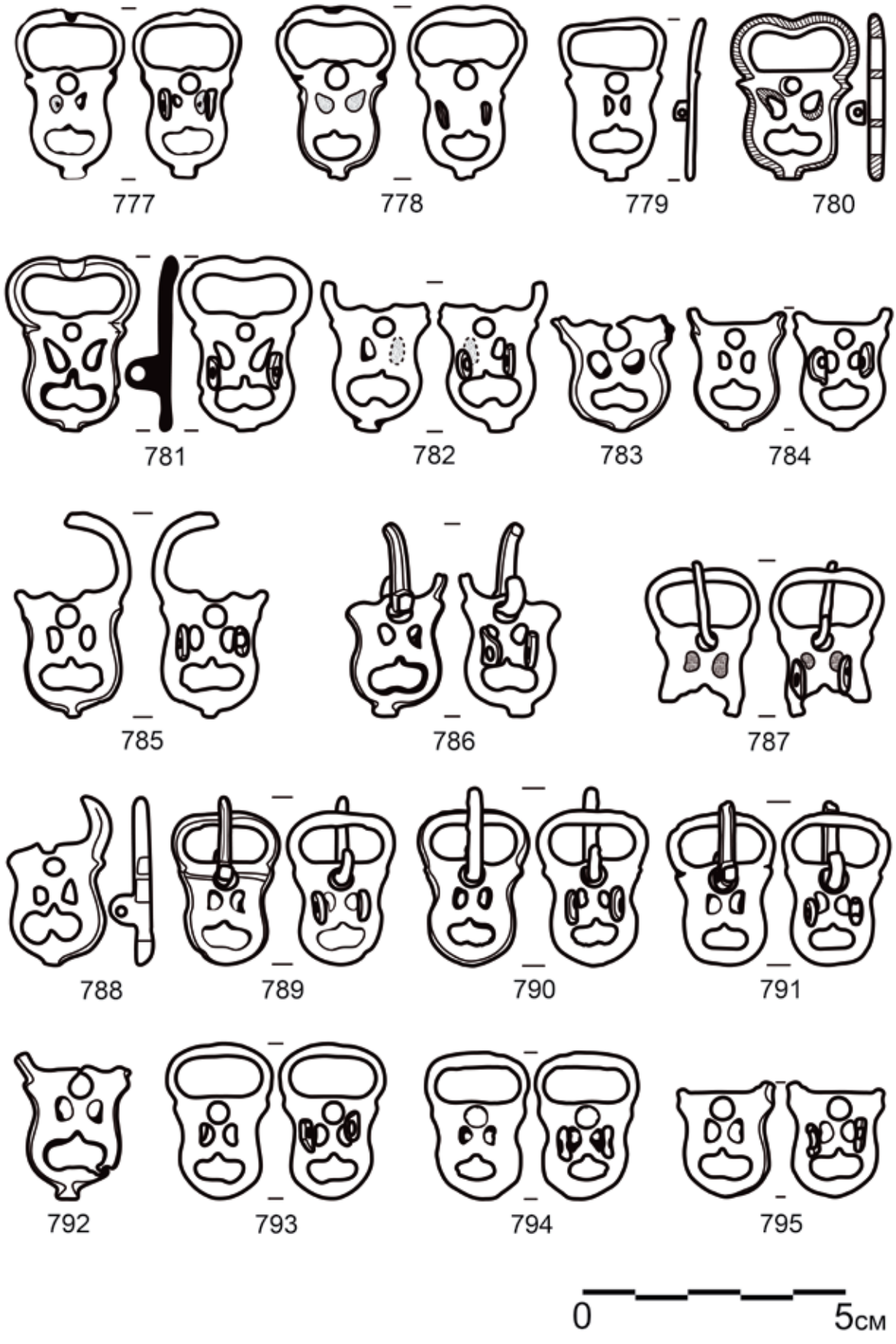
Табло **75:** Токи – Група C, тип VIII. b. 1: 726-739; тип VIII. b. 2: 740-742.

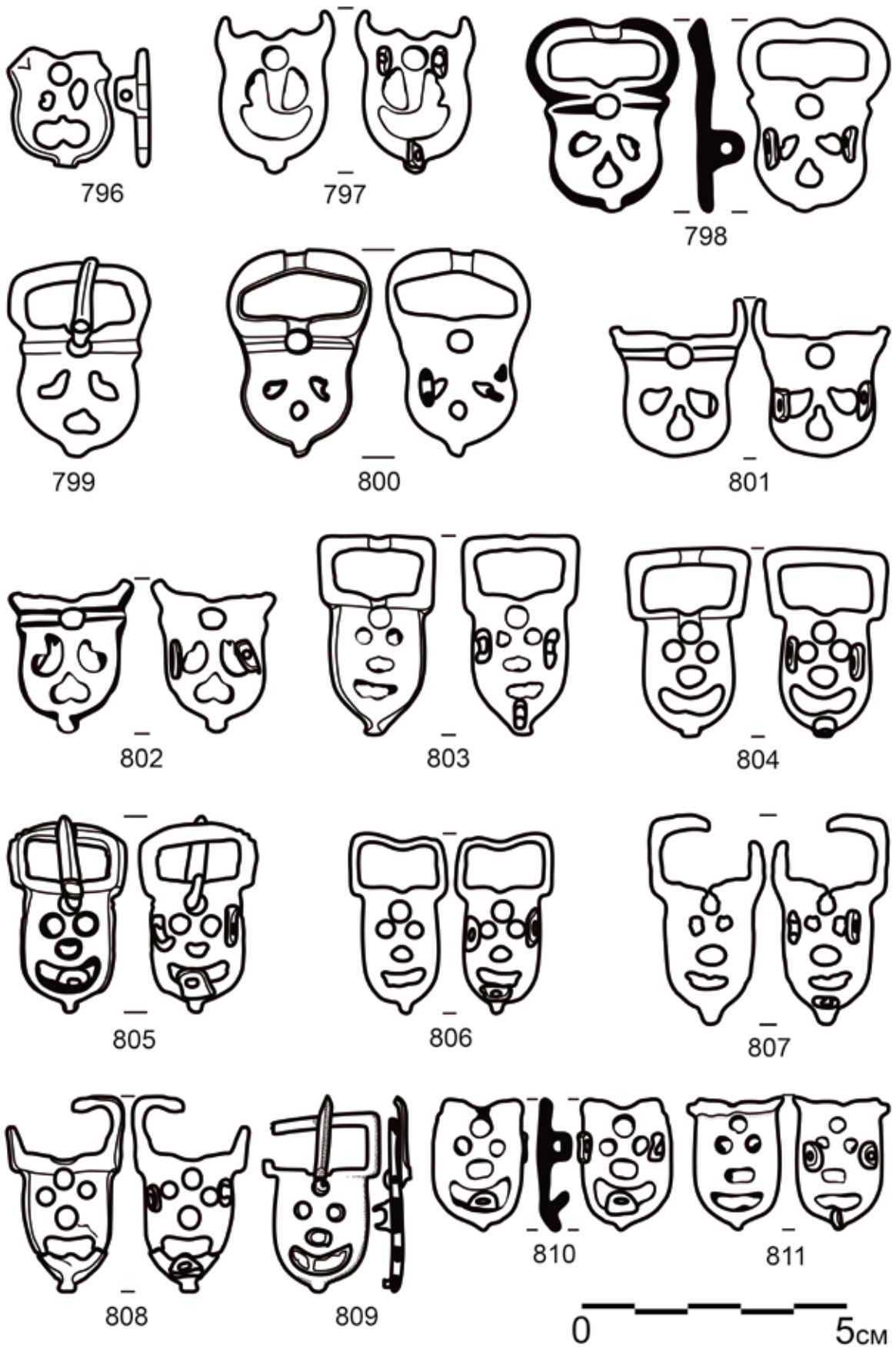
Табло **76:** Токи – Група C, тип VIII. b. 2: 743-760.

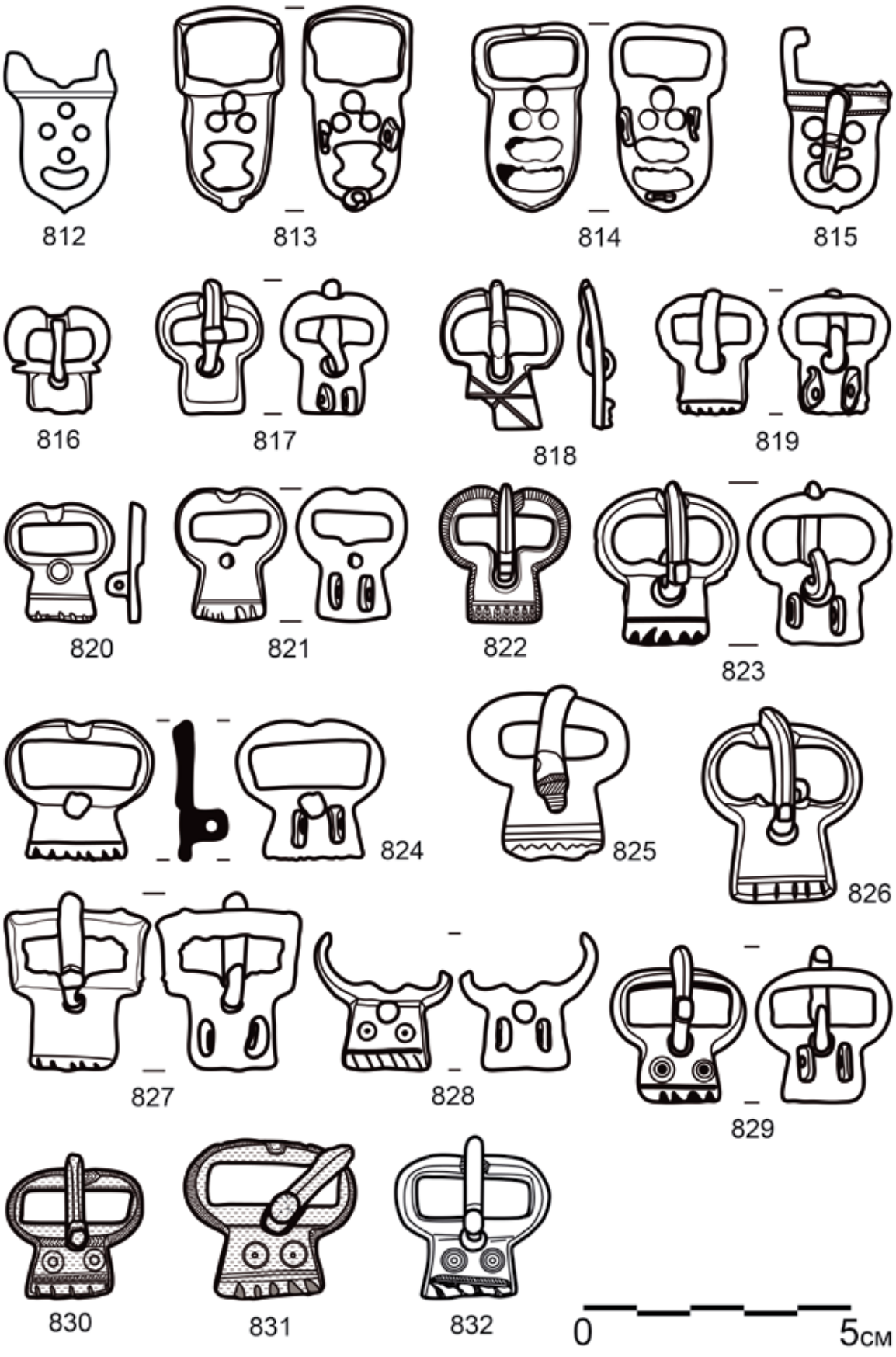
Табло **77:** Токи – Група C, тип VIII. b. 2: 761-776.

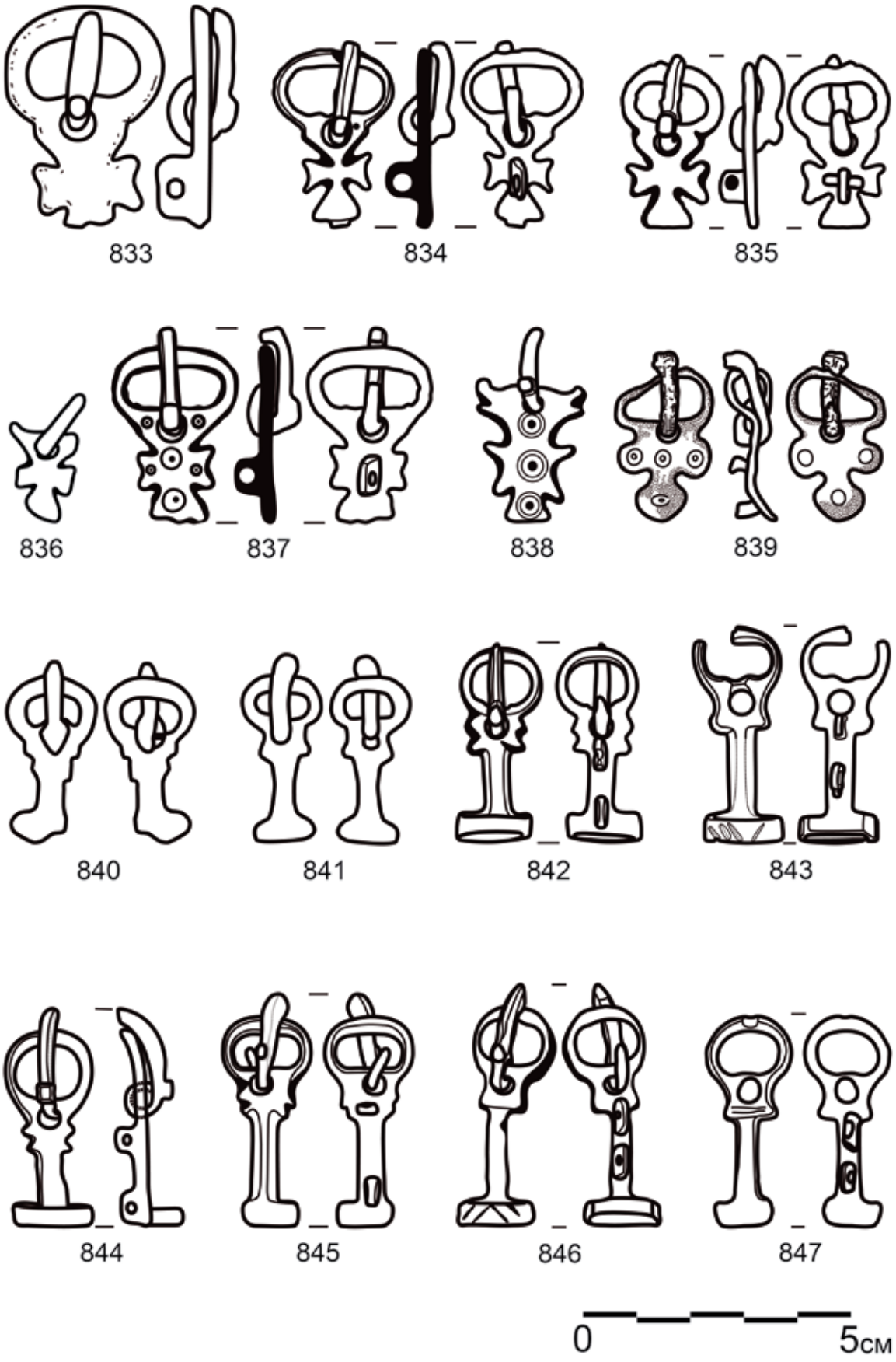
Табло **78:** Токи – Група C, тип VIII. b. 2: 777-795.

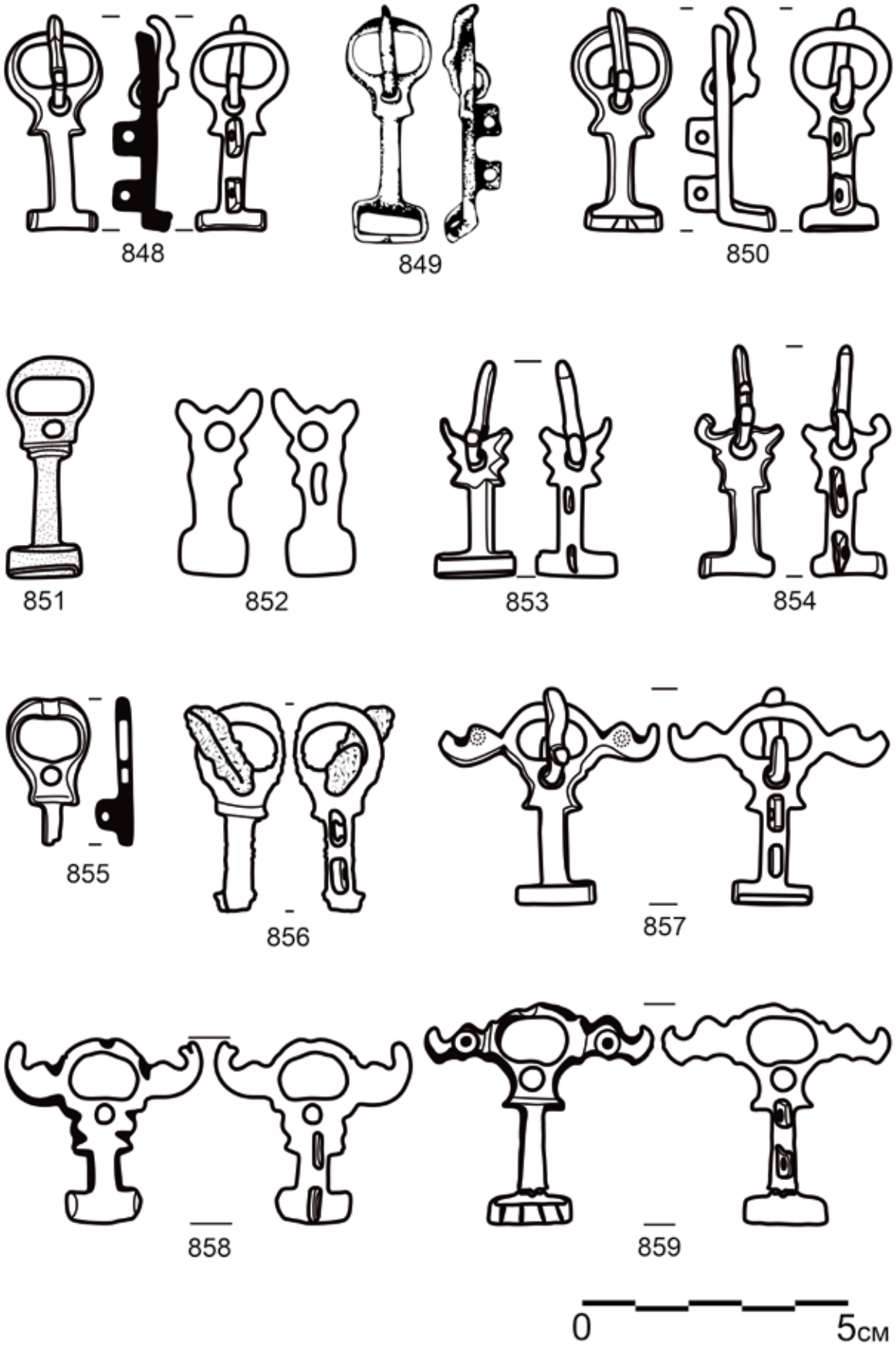
Табло **79:** Токи – Група C, тип VIII. b. 2: 796-802; тип VIII. b. 3: 803-811.

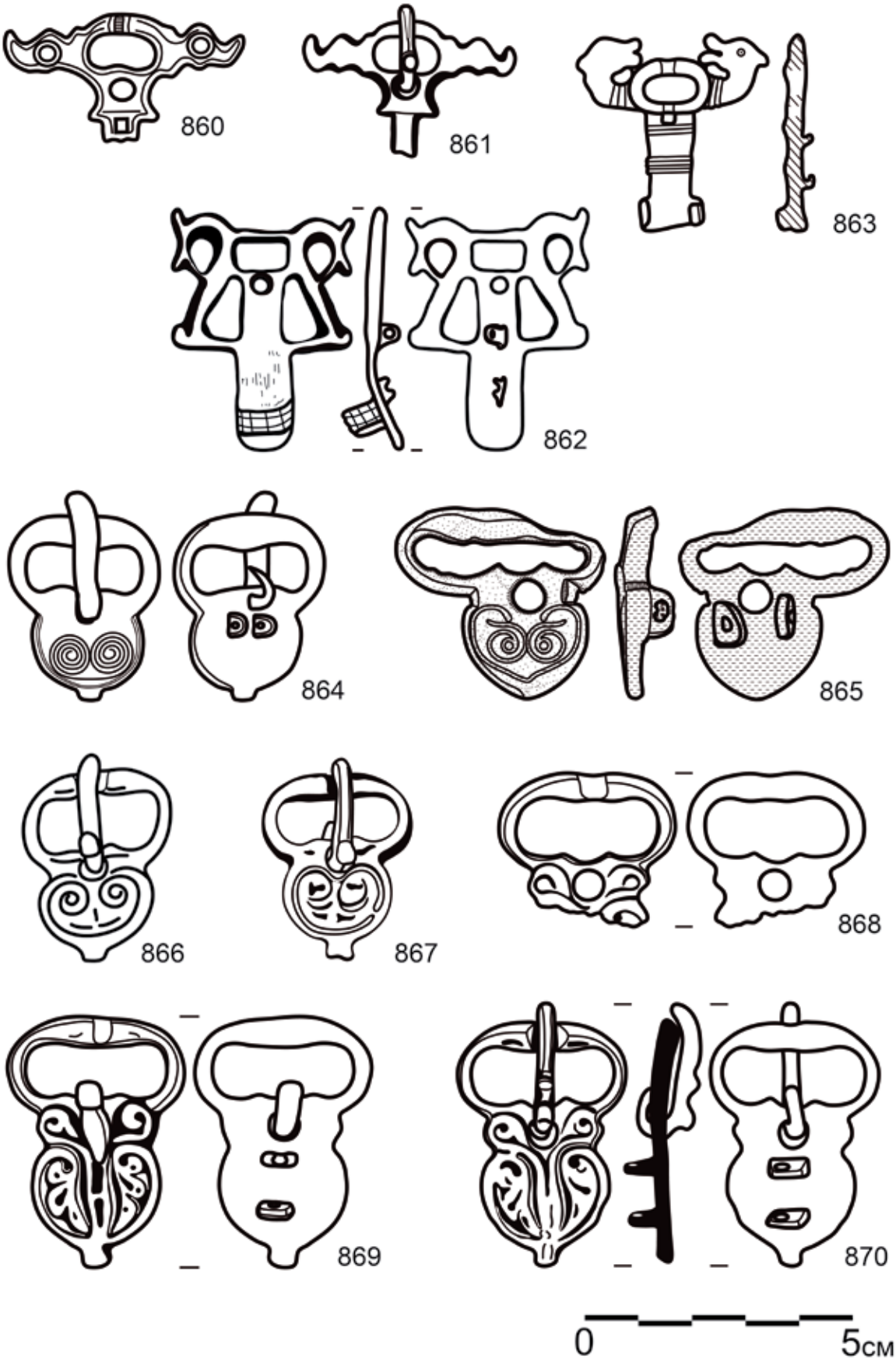
Табло **80:** Токи – Група C, тип VIII. b. 3: 812-815; тип IX: 816-832.

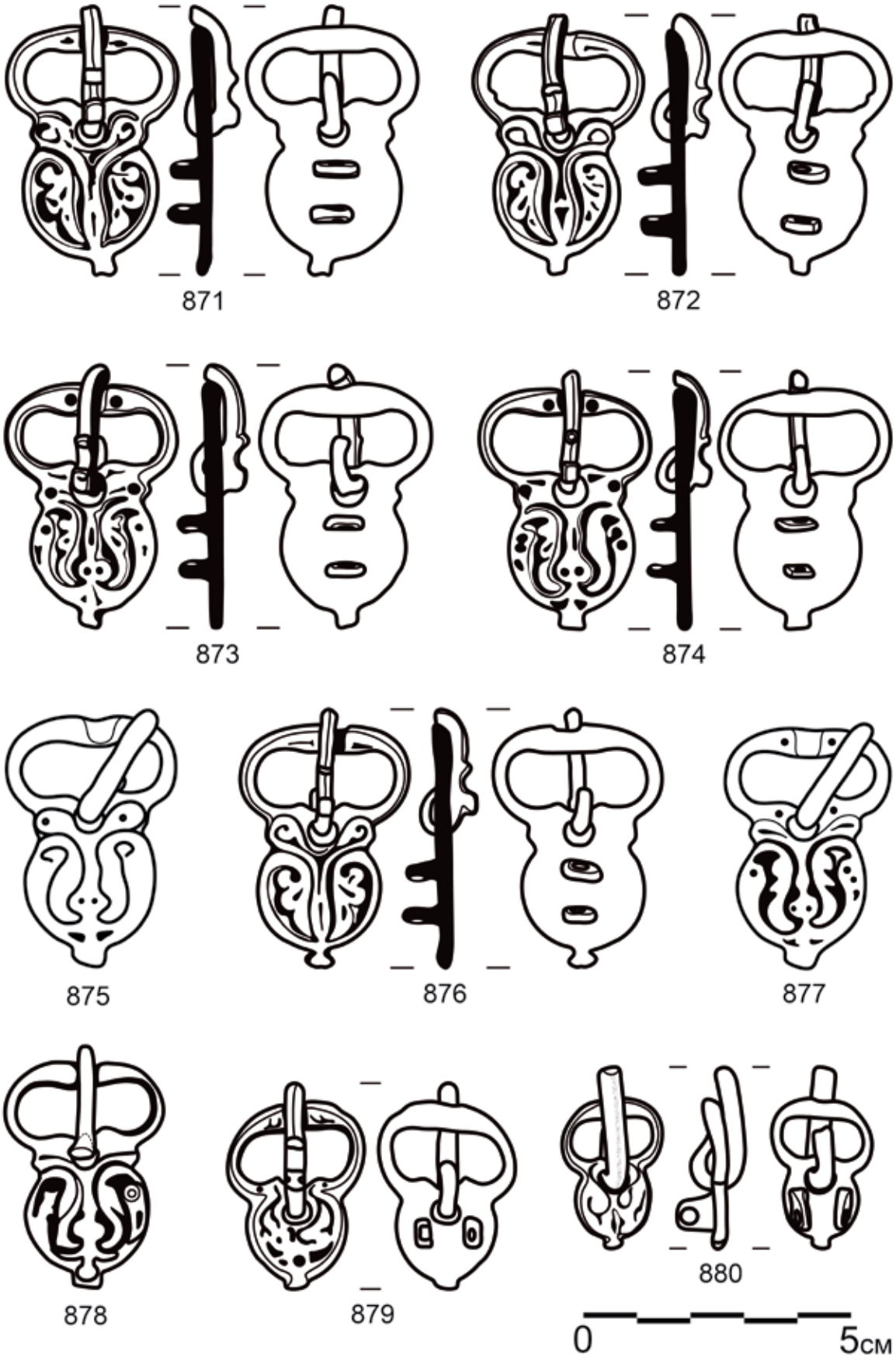
Табло **81:** Токи – Група C, тип X: 833-839; тип XI: 840-847.

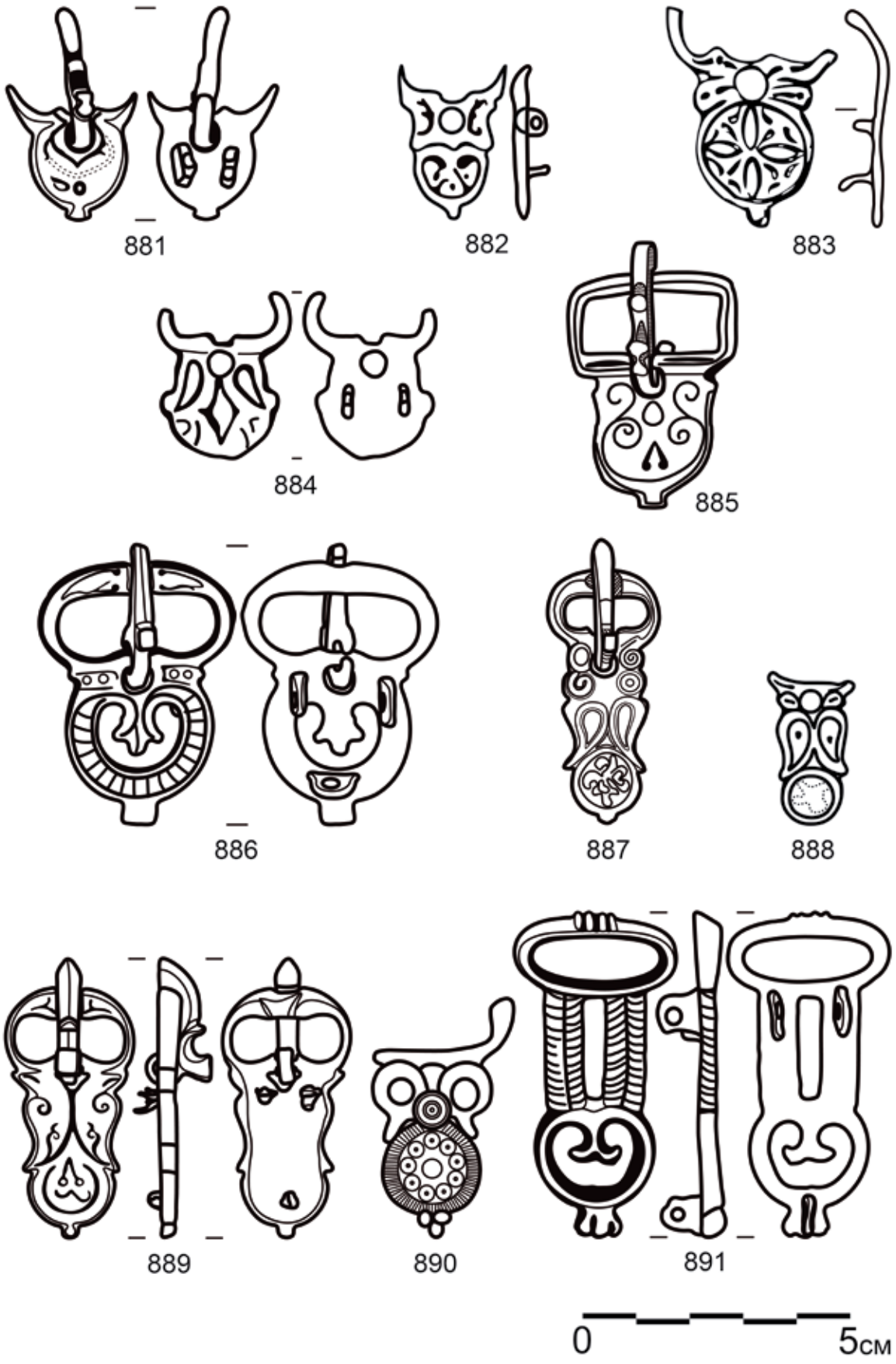
Табло **82:** Токи – Група C, тип XI: 848-859.

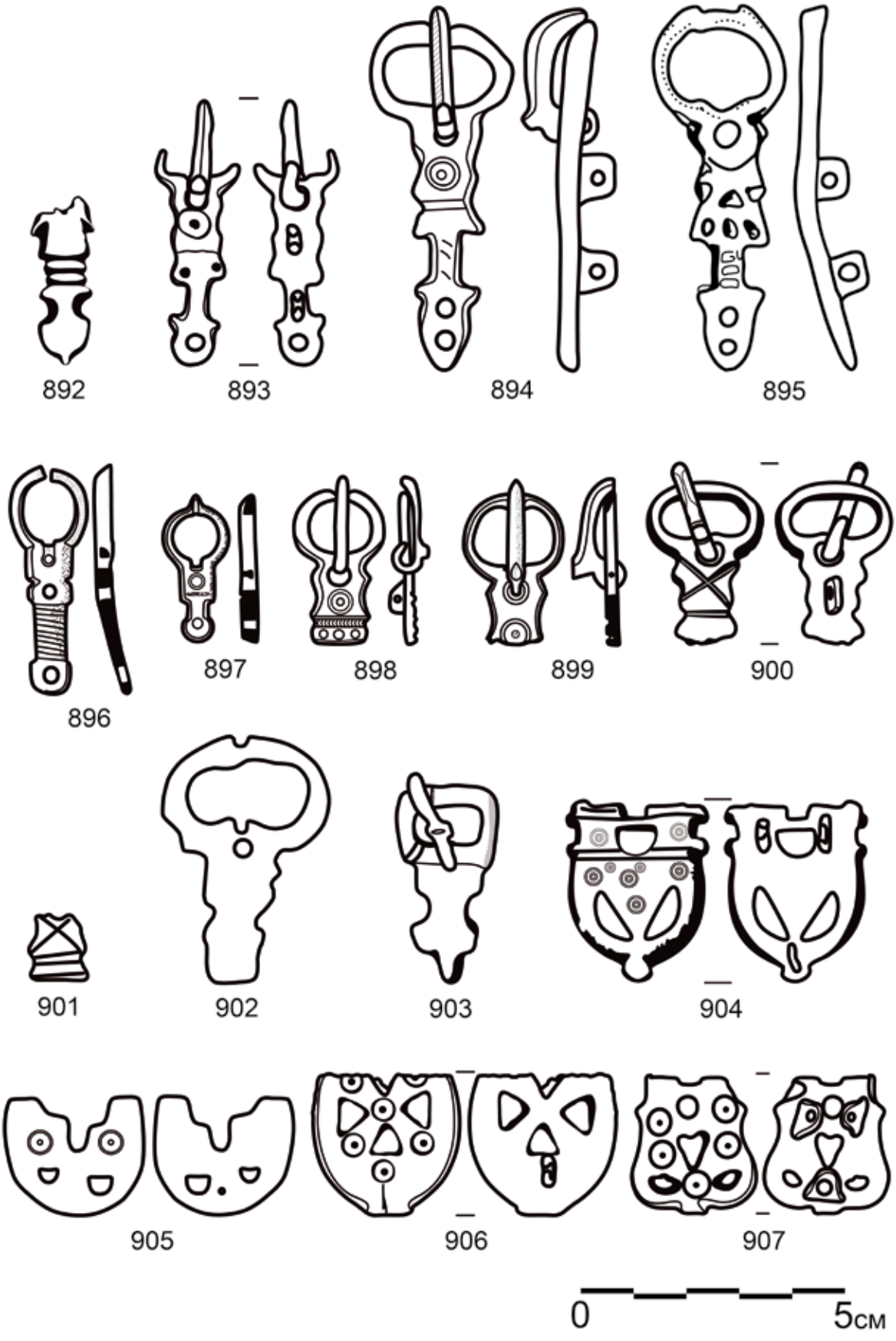
Табло **83:** Токи – Група C, тип XI: 860-863; тип XII. а. 1: 864-870.

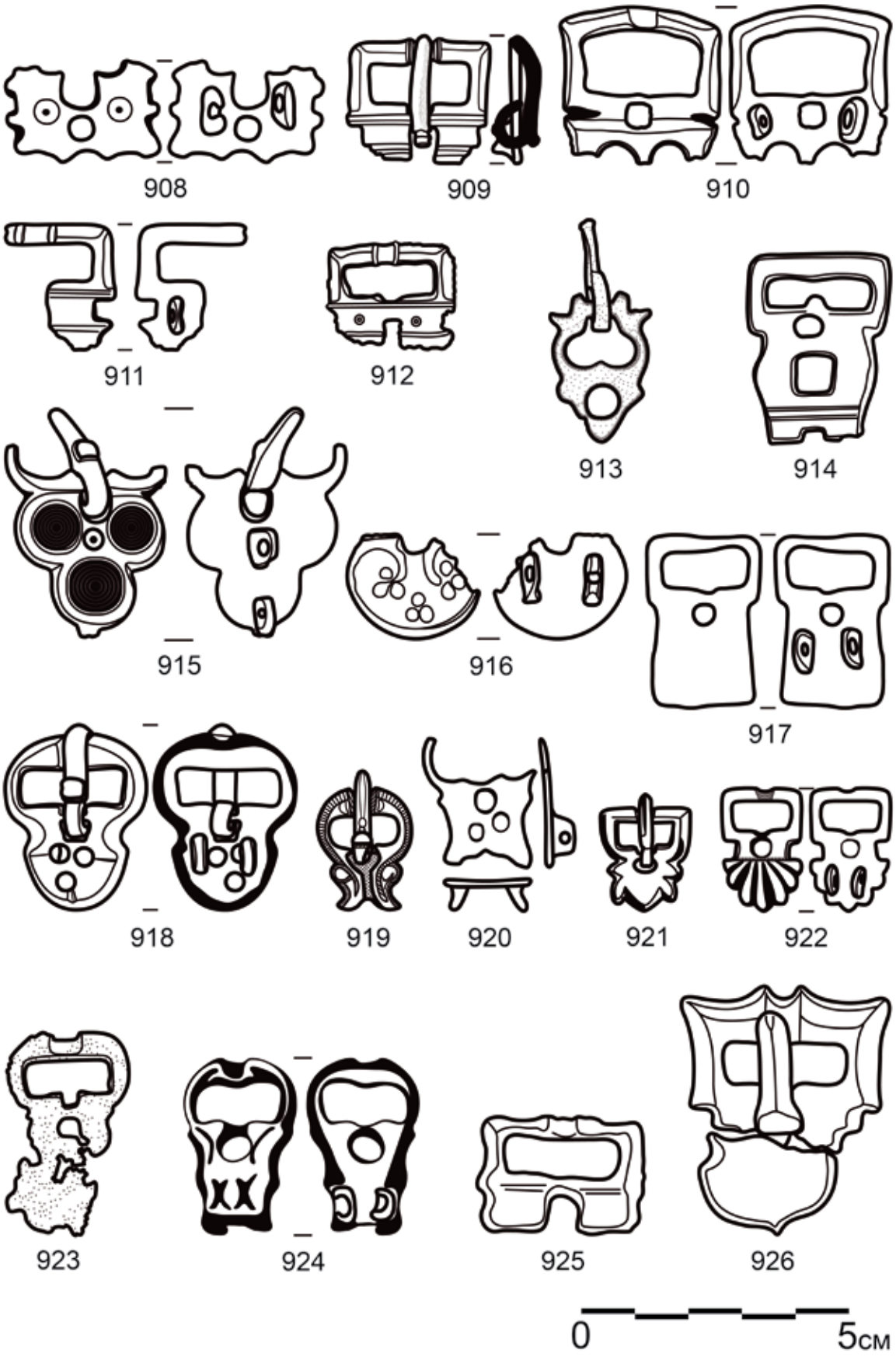
Табло **84:** Токи – Група C, тип XII. a. 1: 871-878; тип XII. a. 2: 879-880.

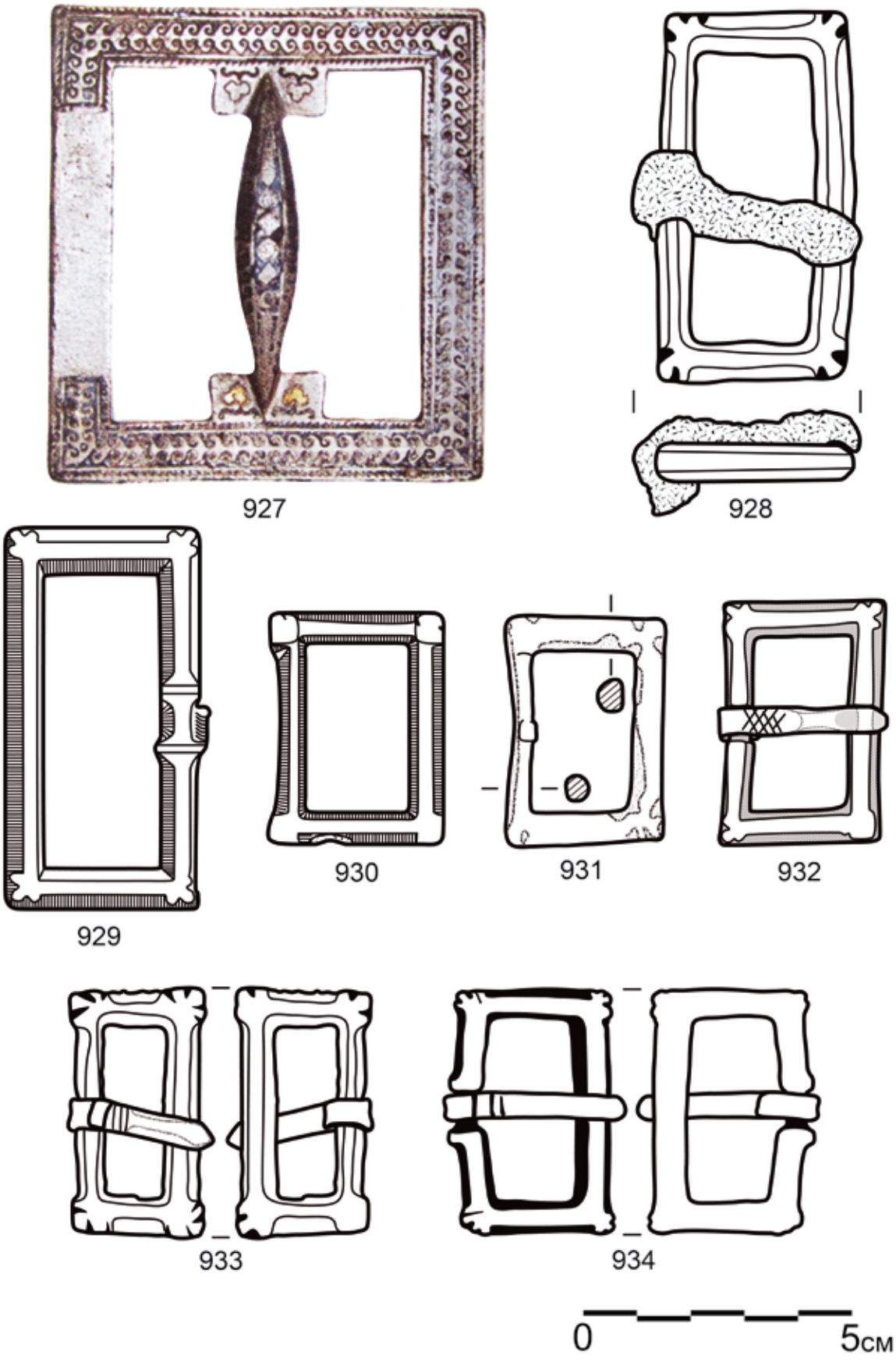
Табло **85:** Токи – Група C, тип XII. a. 2: 881-882; към тип XII. a: 883-885; тип XII. b: 886; тип XIII: 887-891.

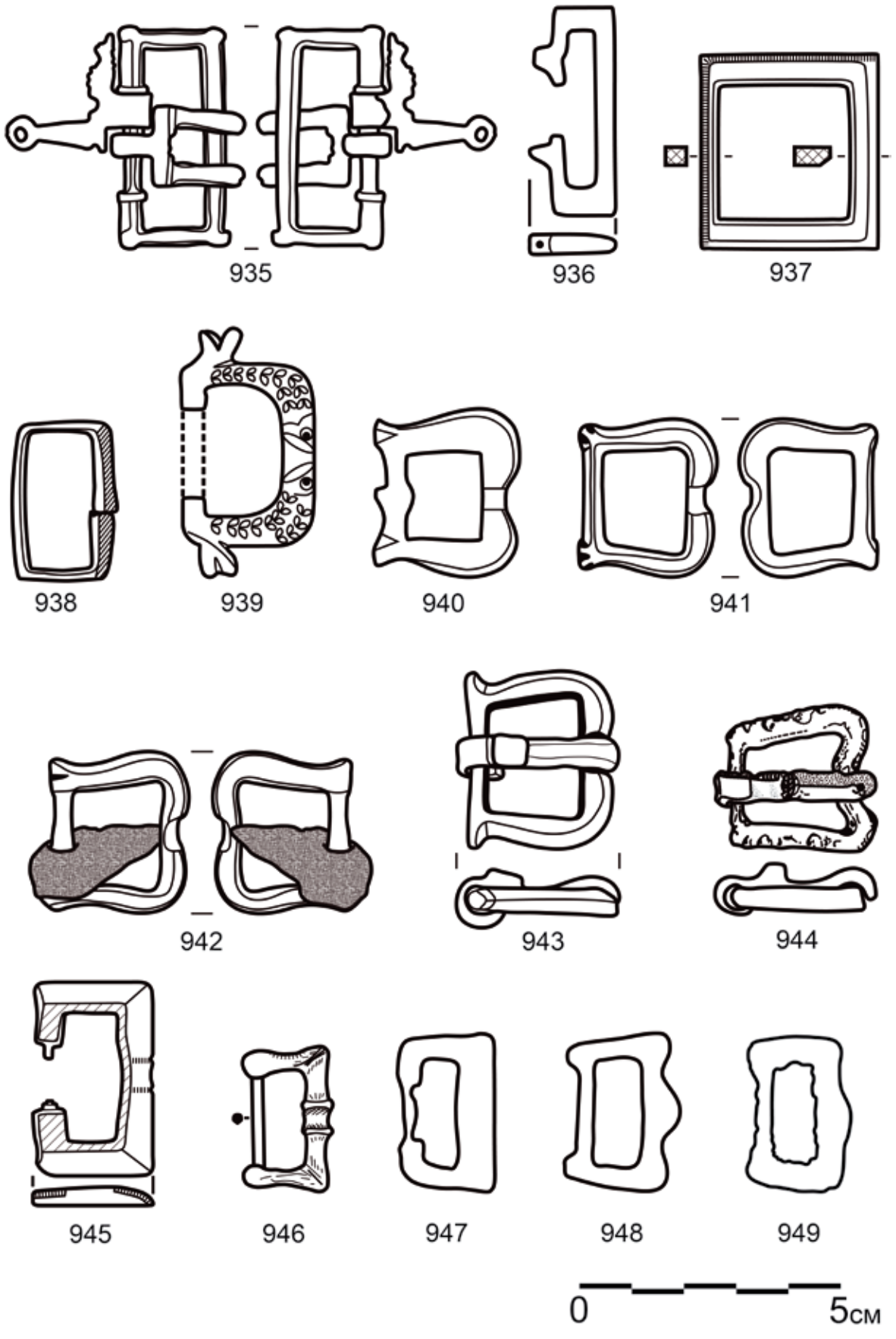
Табло **86:** Токи – Група C, тип XIV: 892-903; разни: 904-907.

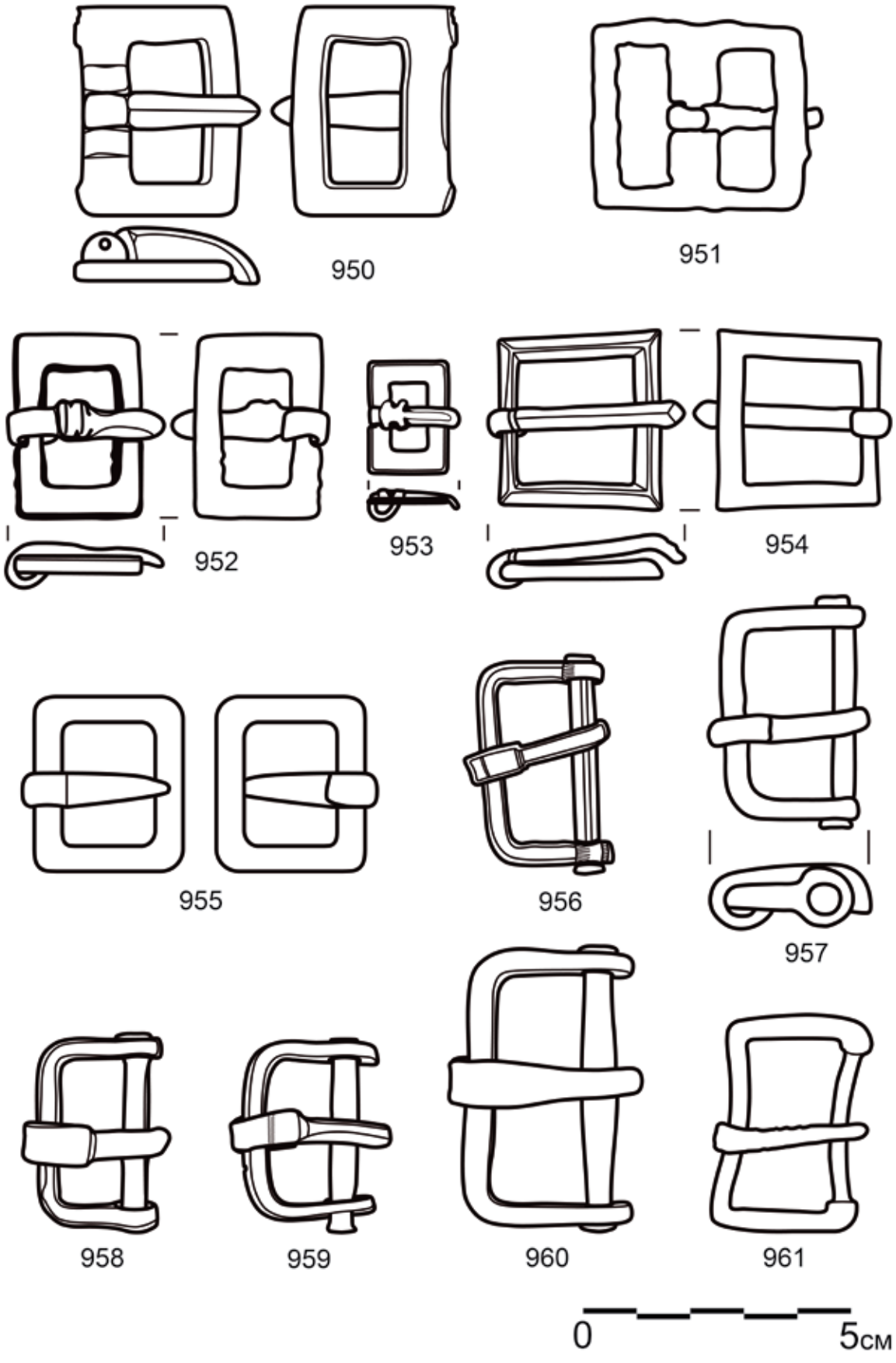
Табло **87:** Токи – Група С, разни: 908-926.

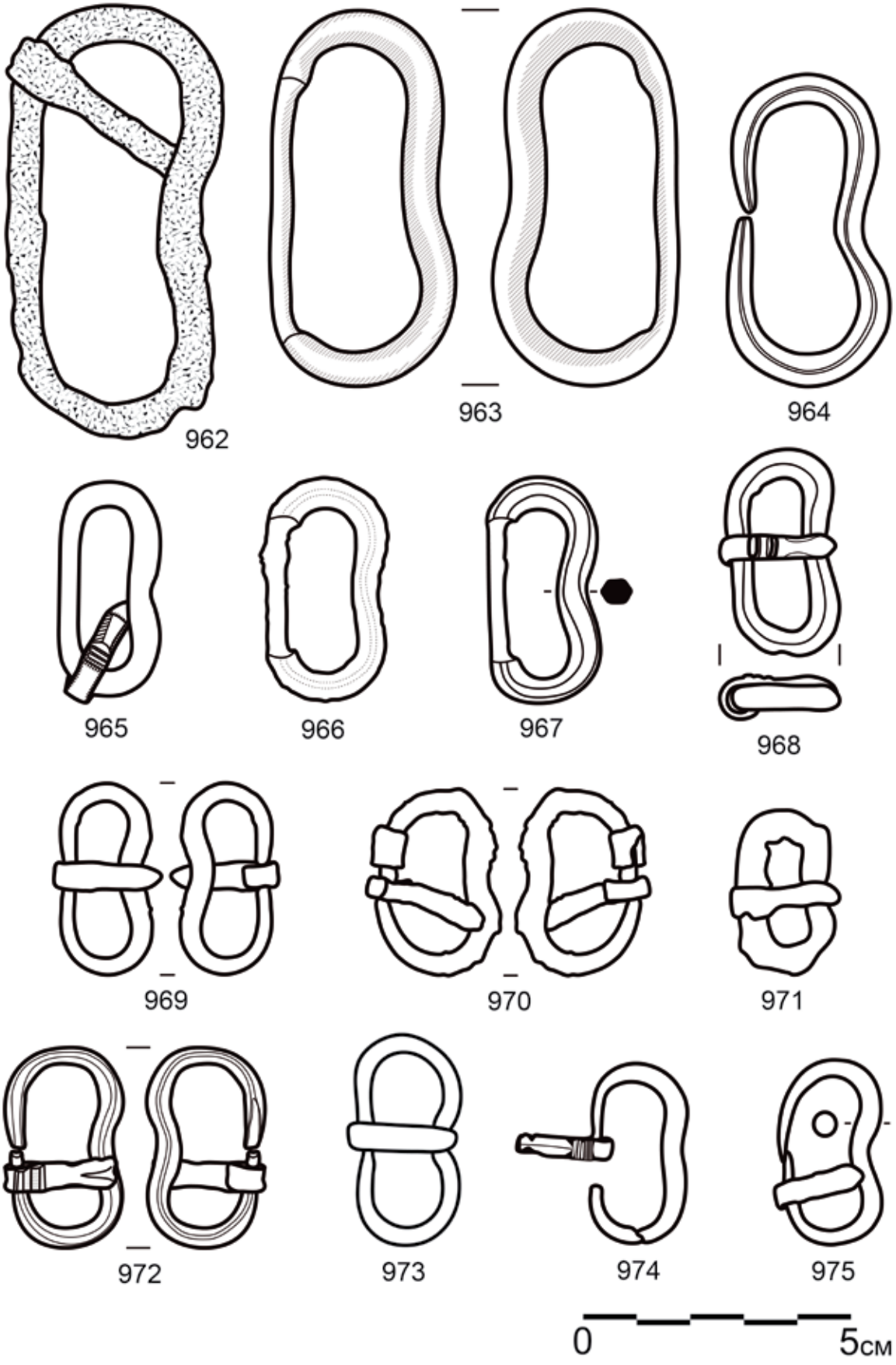
Табло **88:** Правоъгълни рамки: 927-934.

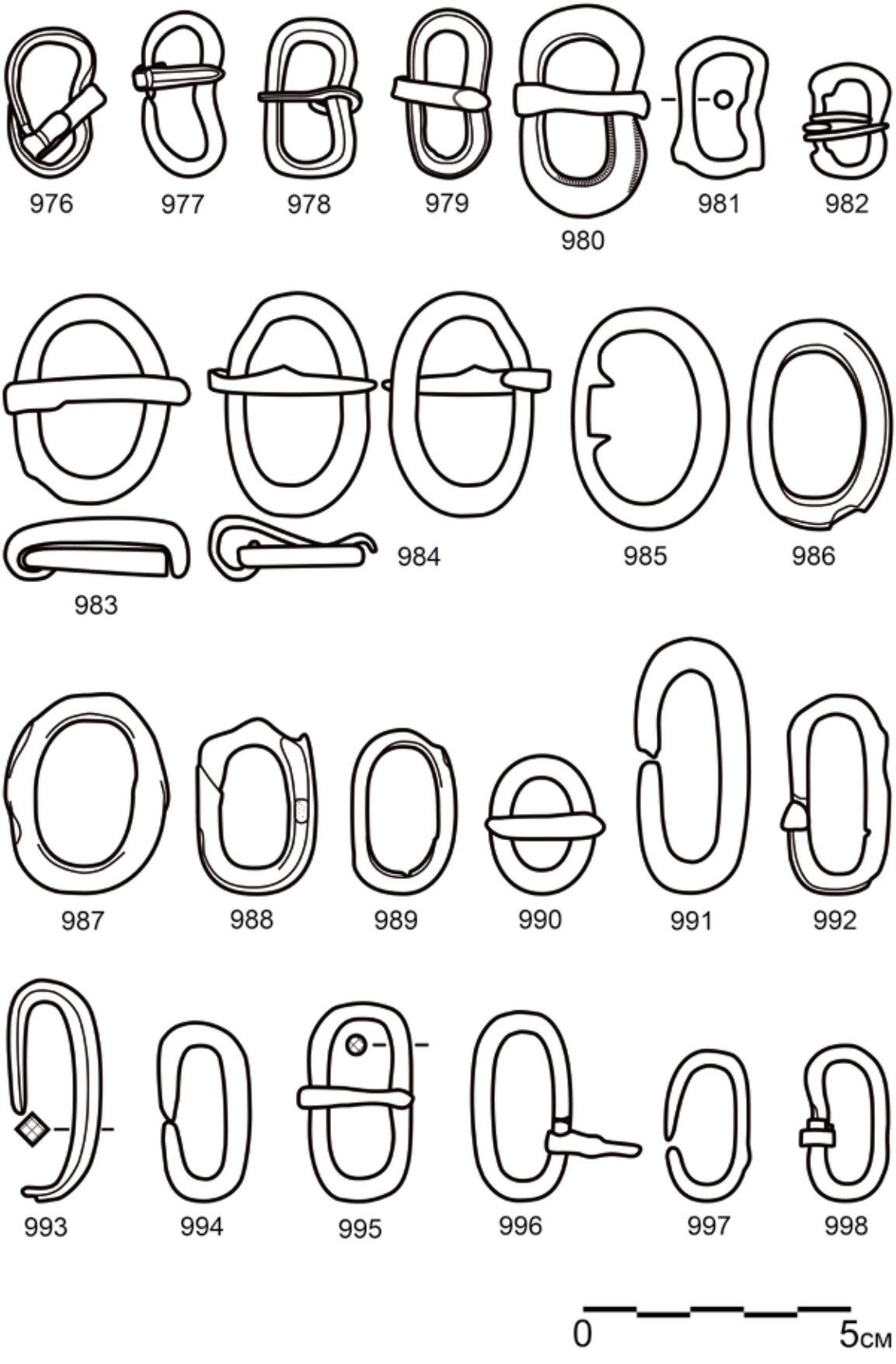
Табло **89:** Правоъгълни рамки: 935-949.

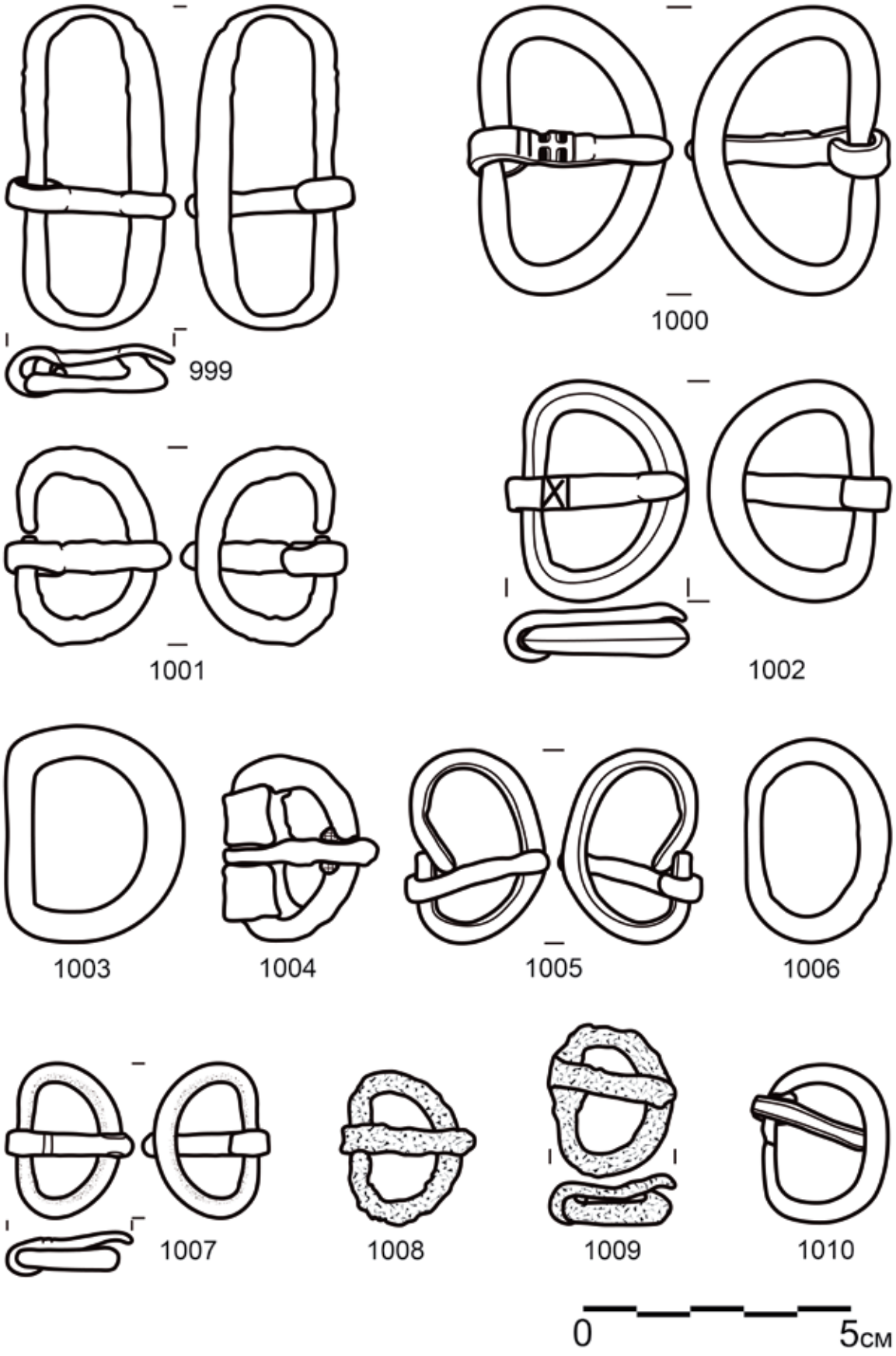
Табло **90:** Правоъгълни рамки: 950-961.

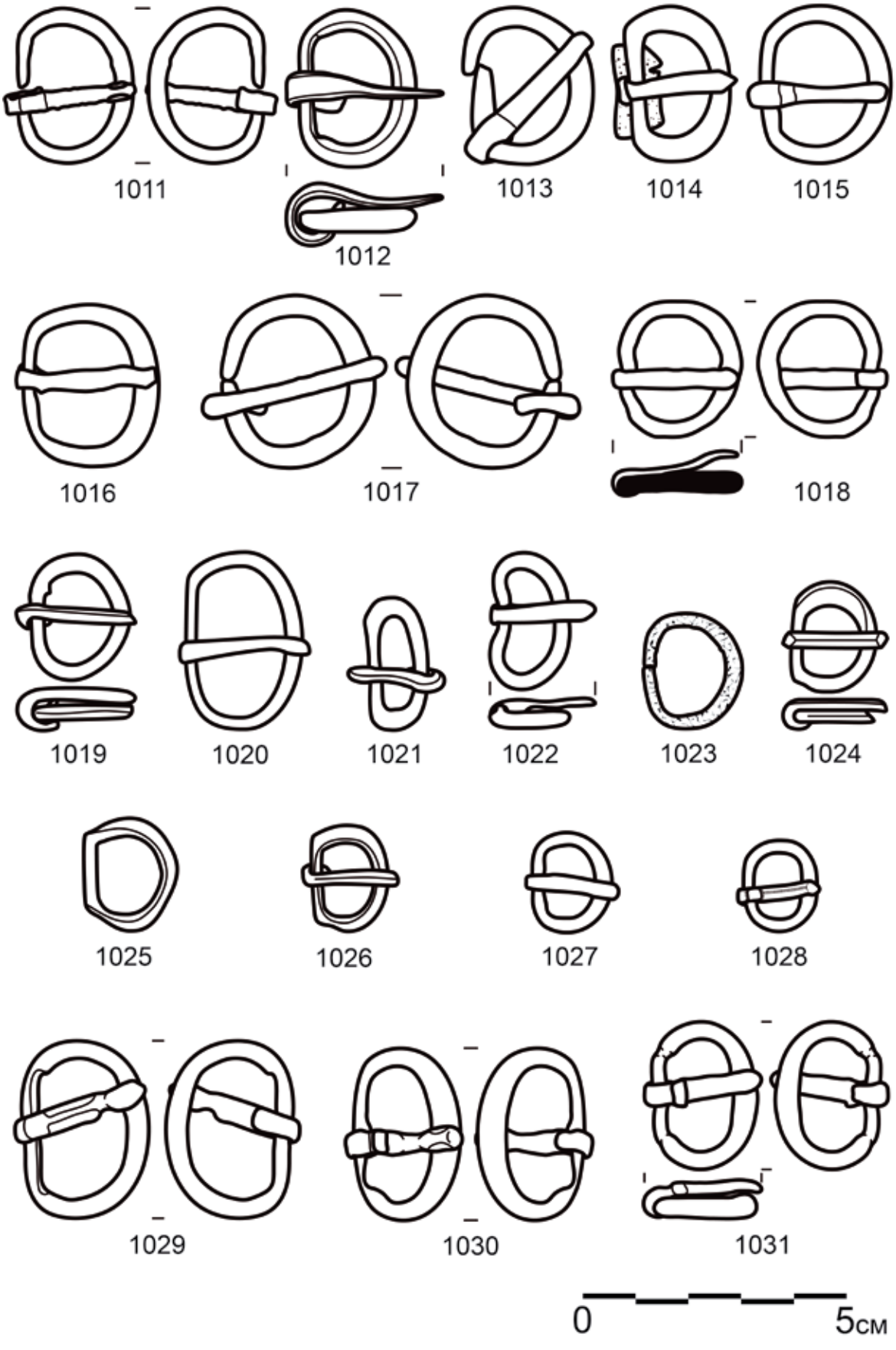
Табло **91:** В-образни рамки: 962-975.

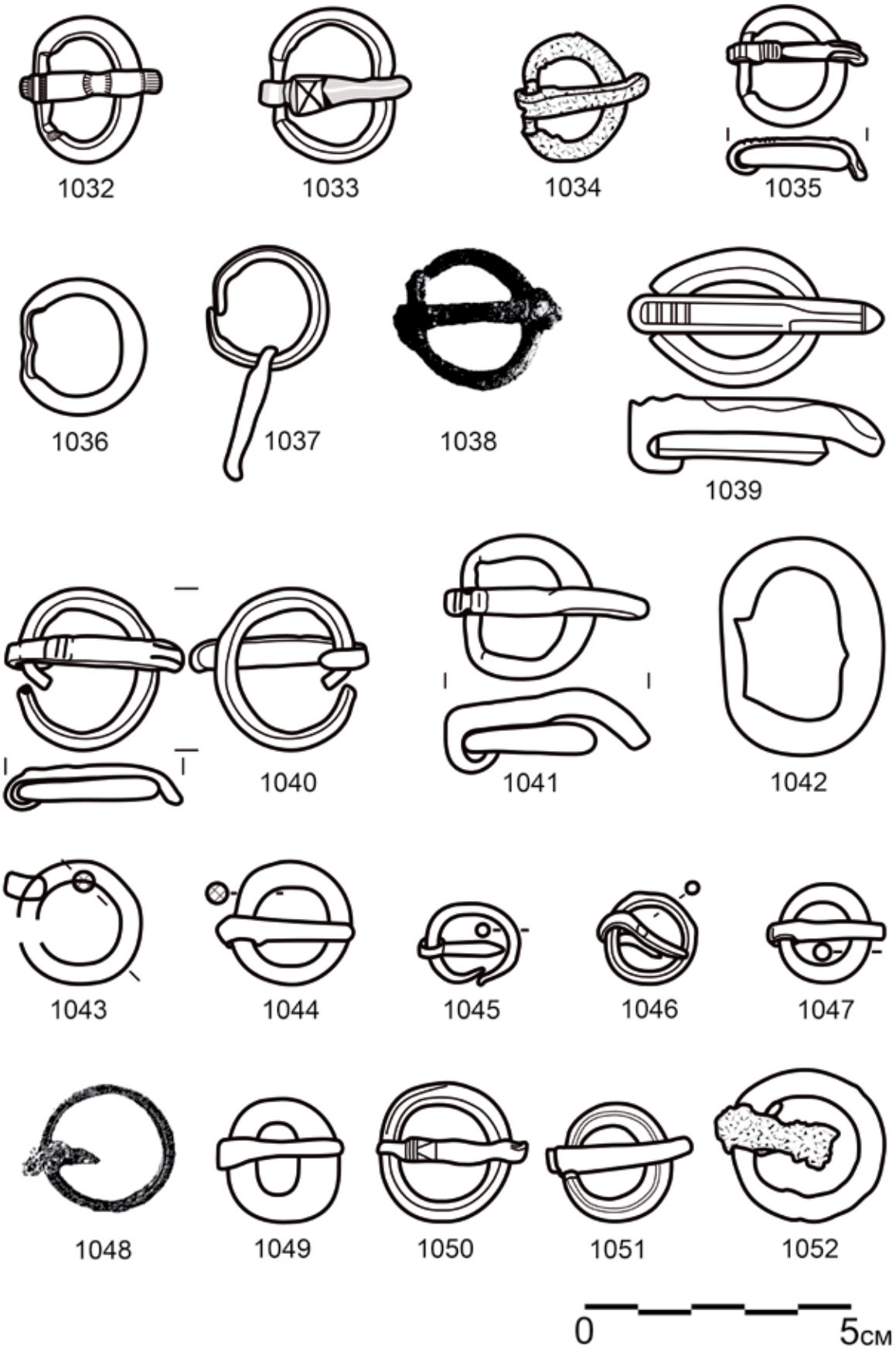
Табло **92:** В-образни рамки: 976-982; елипсовидни рамки: 983-998.

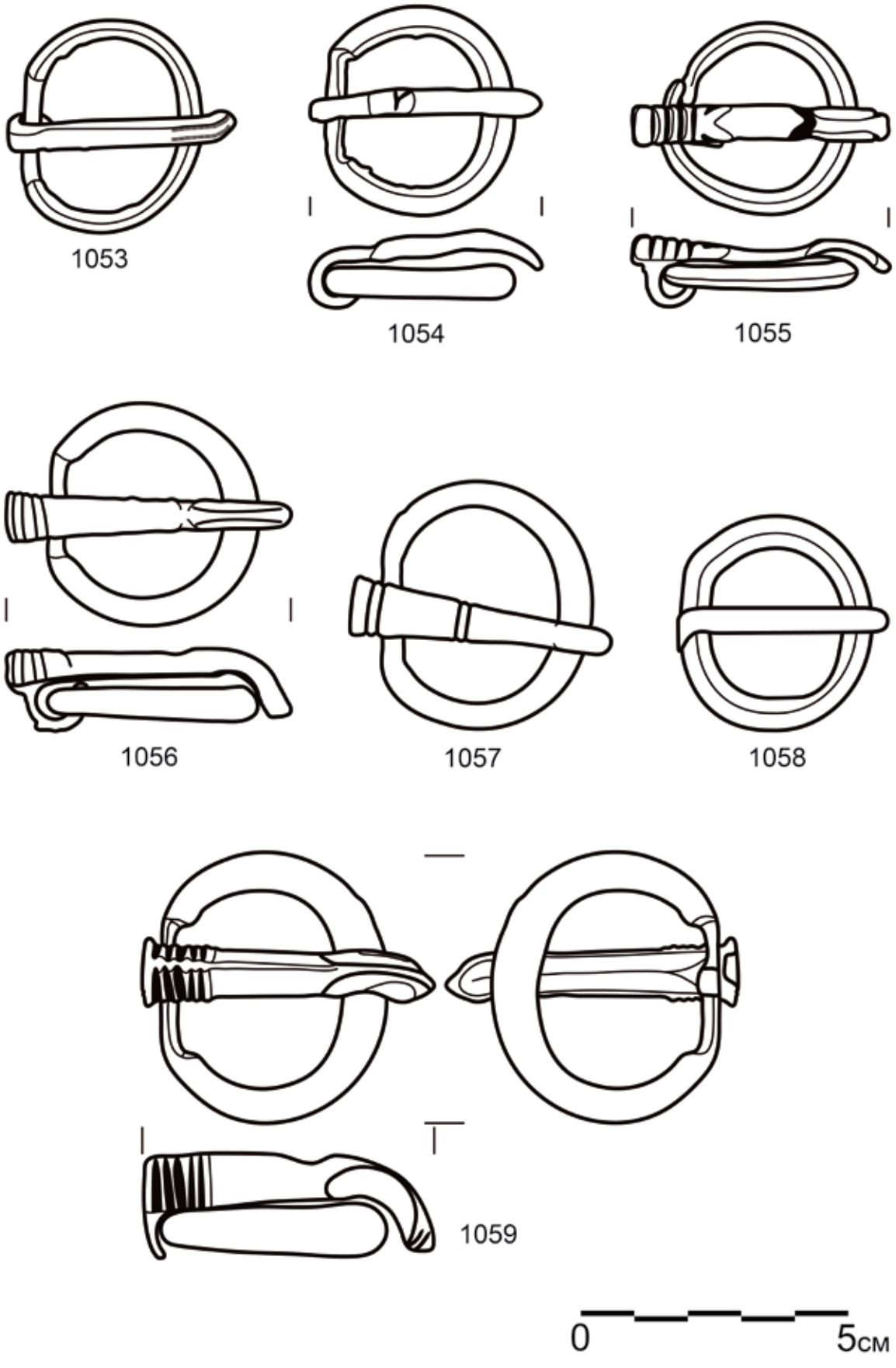
Табло **93:** D-образни рамки: 999-1010.

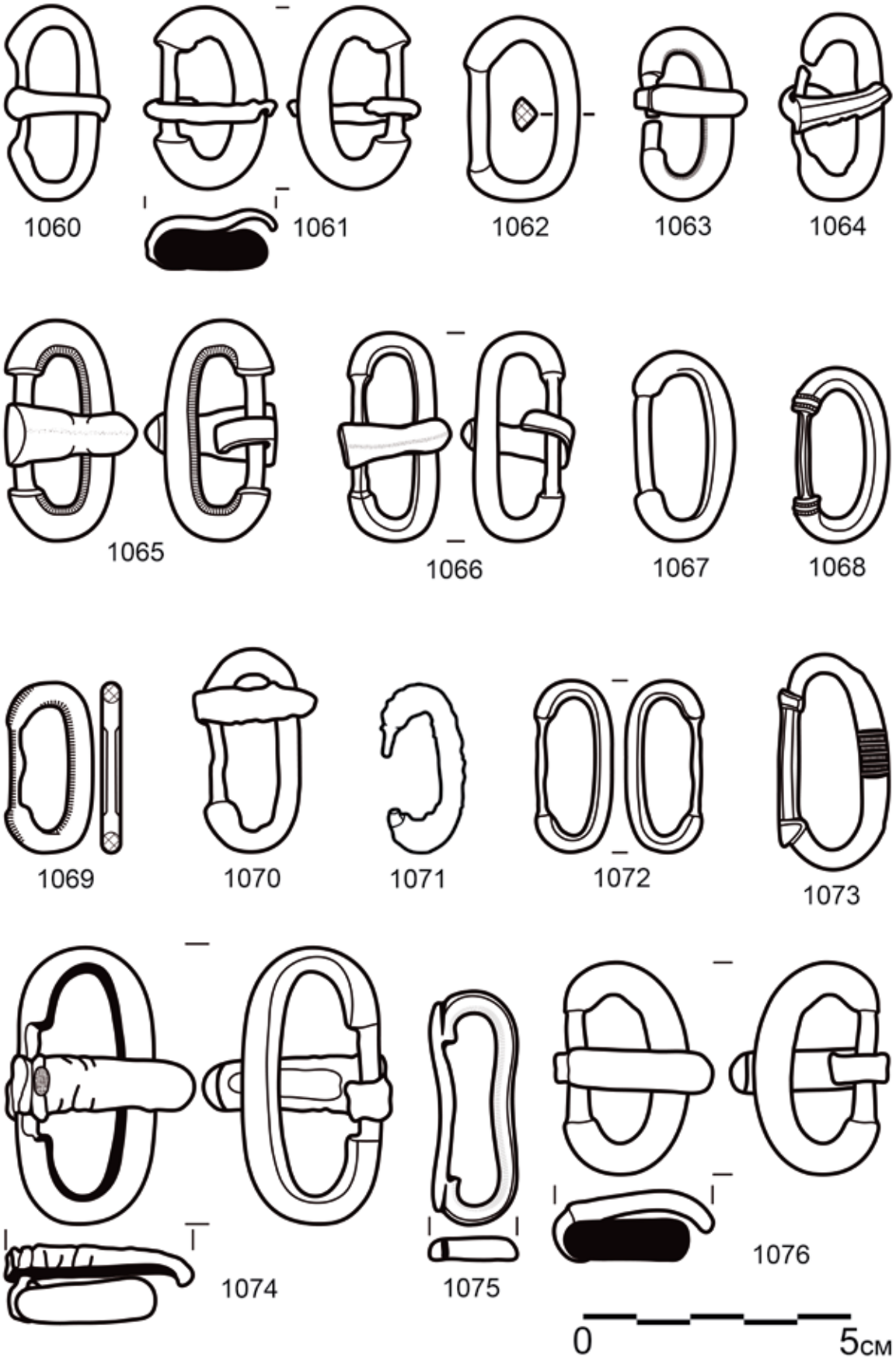
Табло **94:** D-образни рамки: 1011-1031.

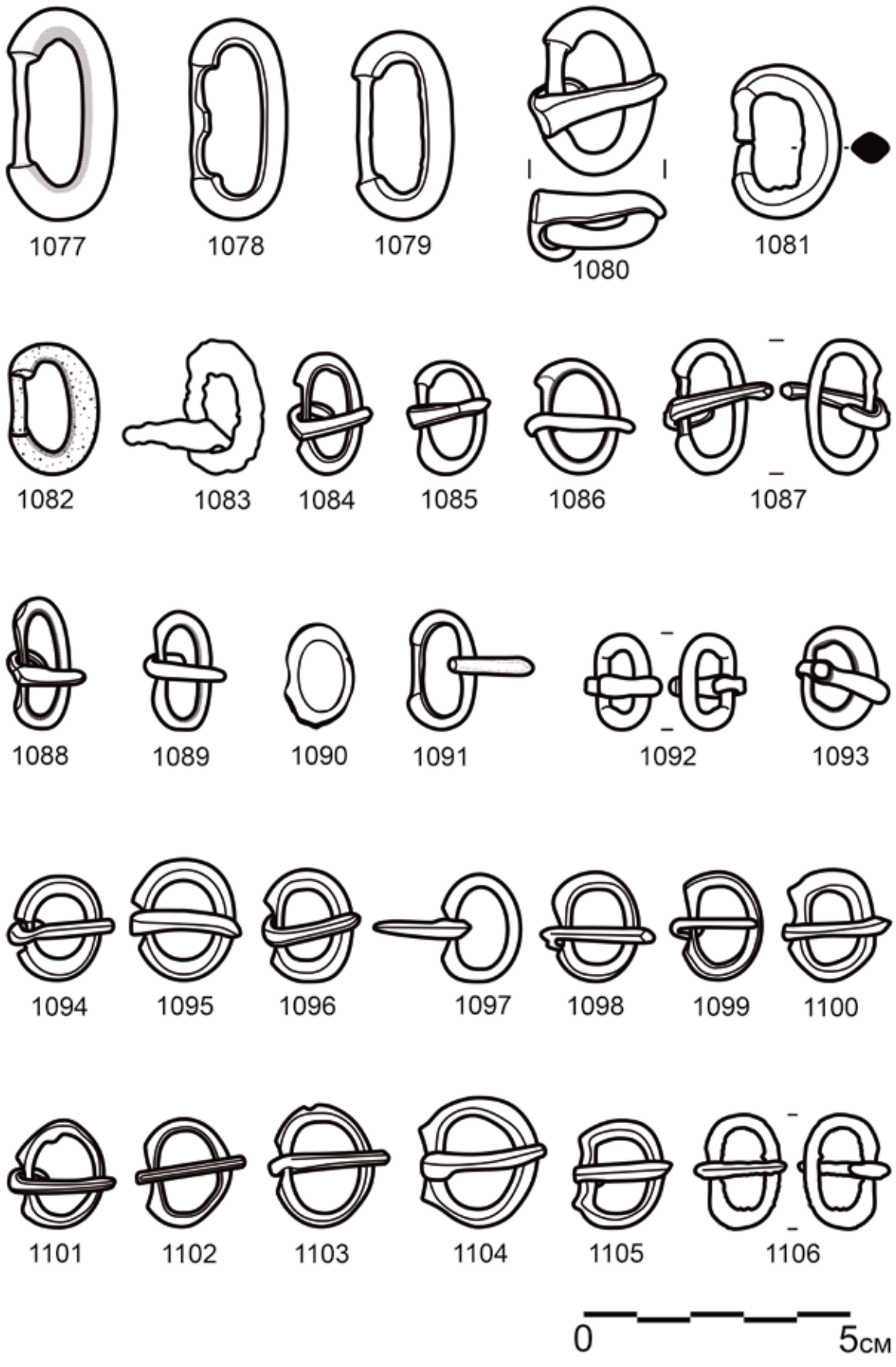
Табло **95:** D-образни рамки: 1032-1042; кръгли рамки:1043-1052.

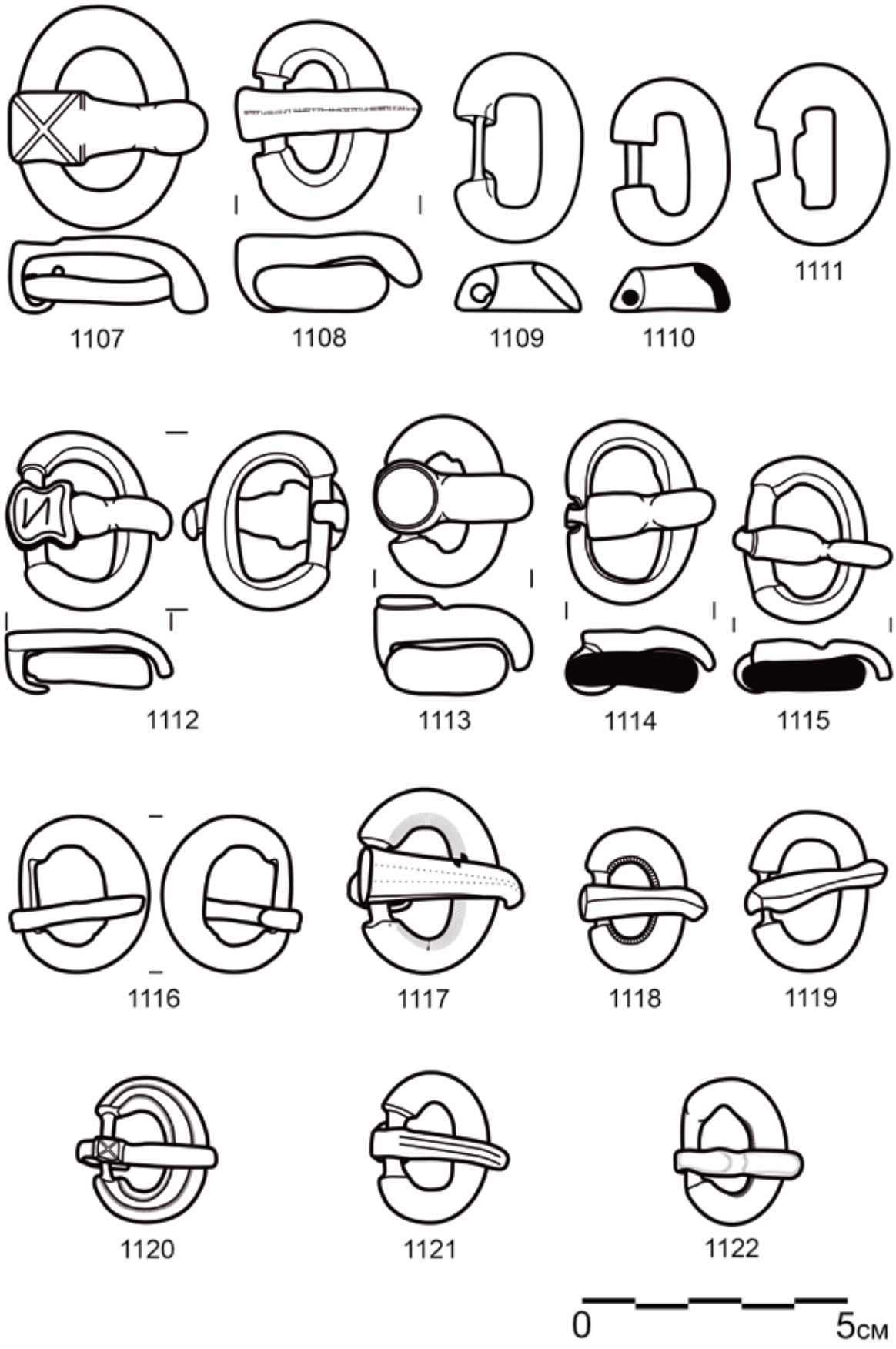
Табло **96:** Овални рамки с права задна страна: 1053-1059.

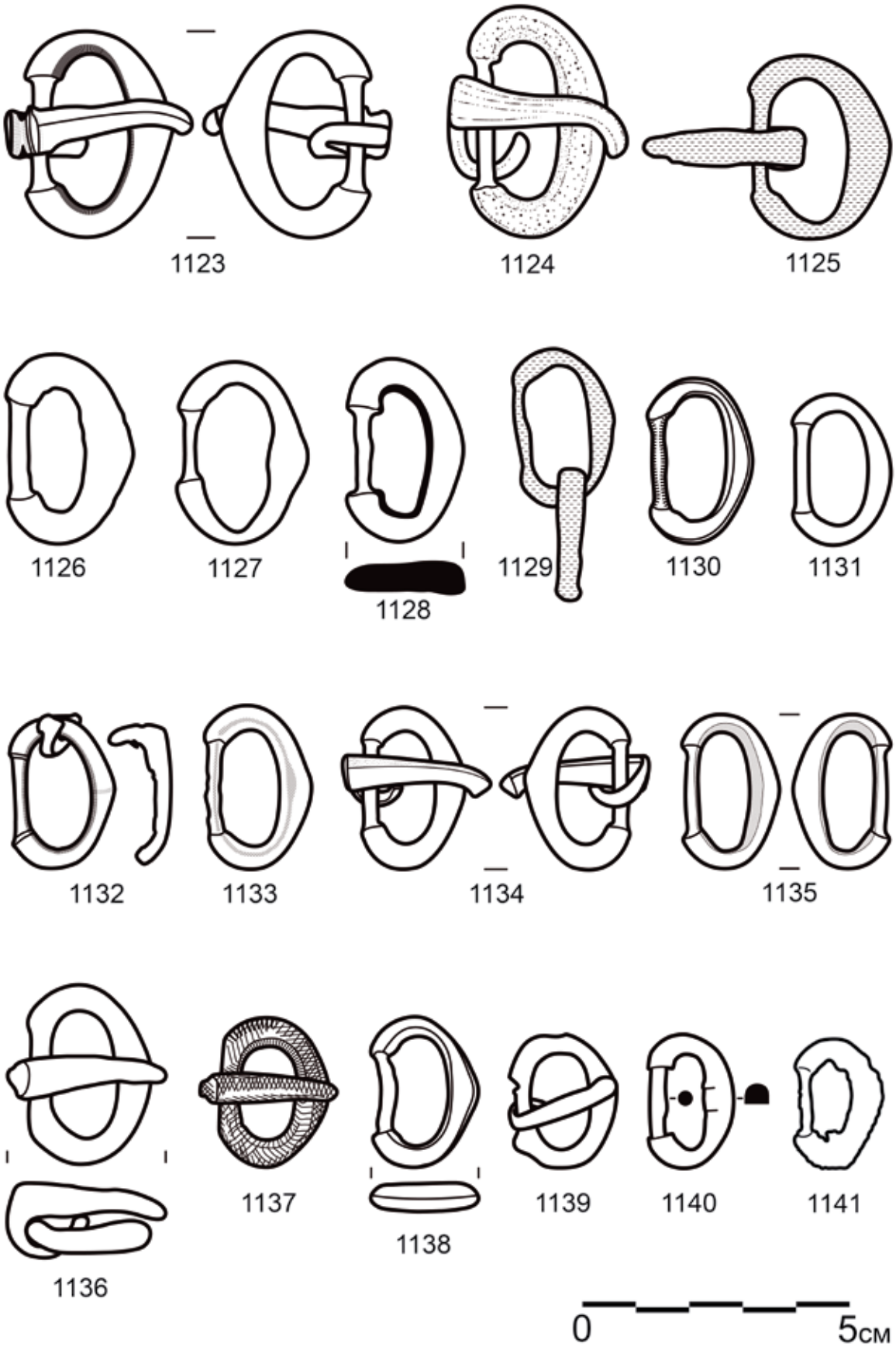
Табло **97:** Елипсовидни рамки с по-тънка задна страна: 1060-1076.

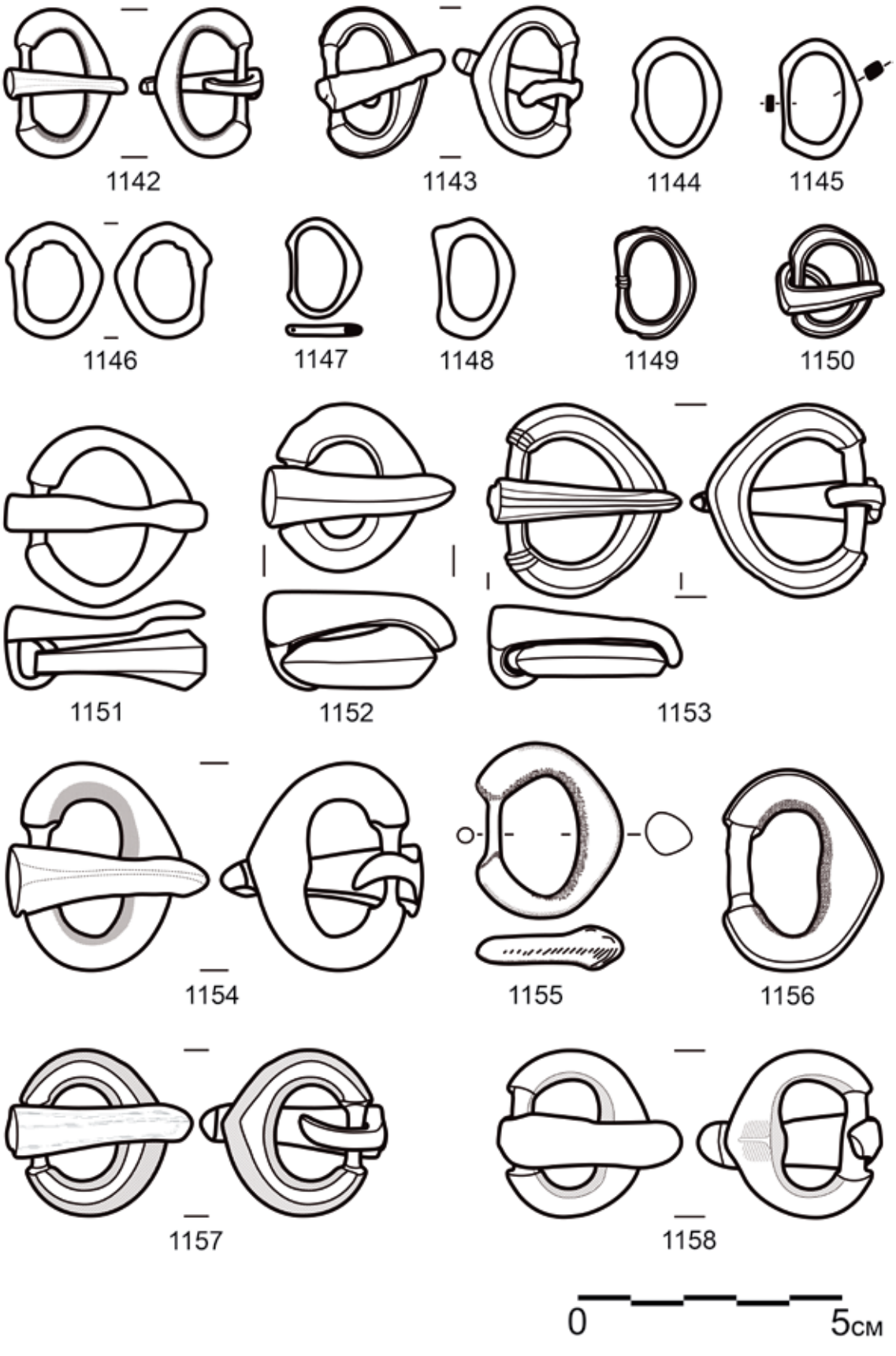
Табло **98:** Елипсовидни рамки с по-тънка задна страна: 1077-1106.

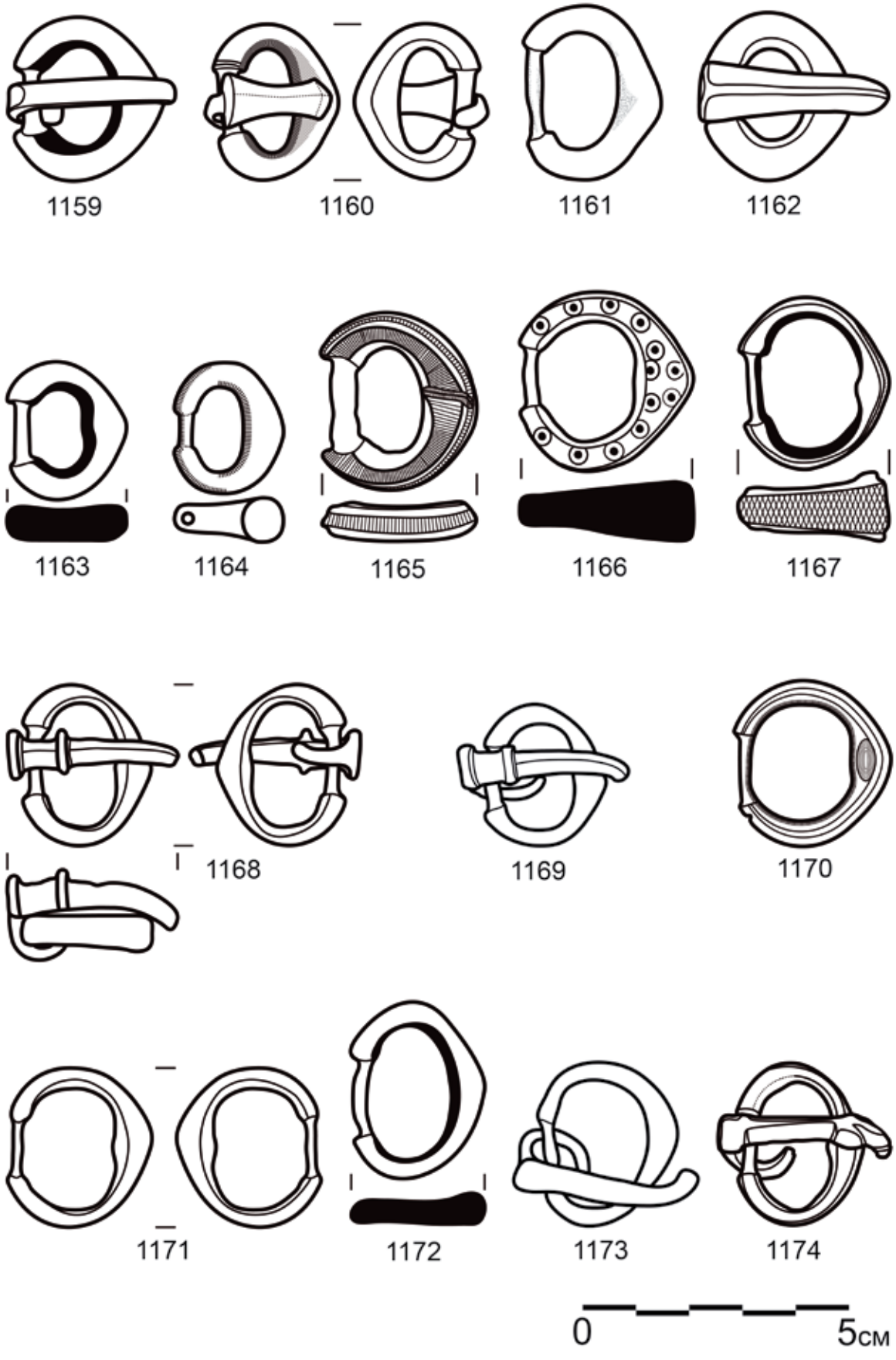
Табло **99:** Елипсовидни масивни рамки: 1107-1122.

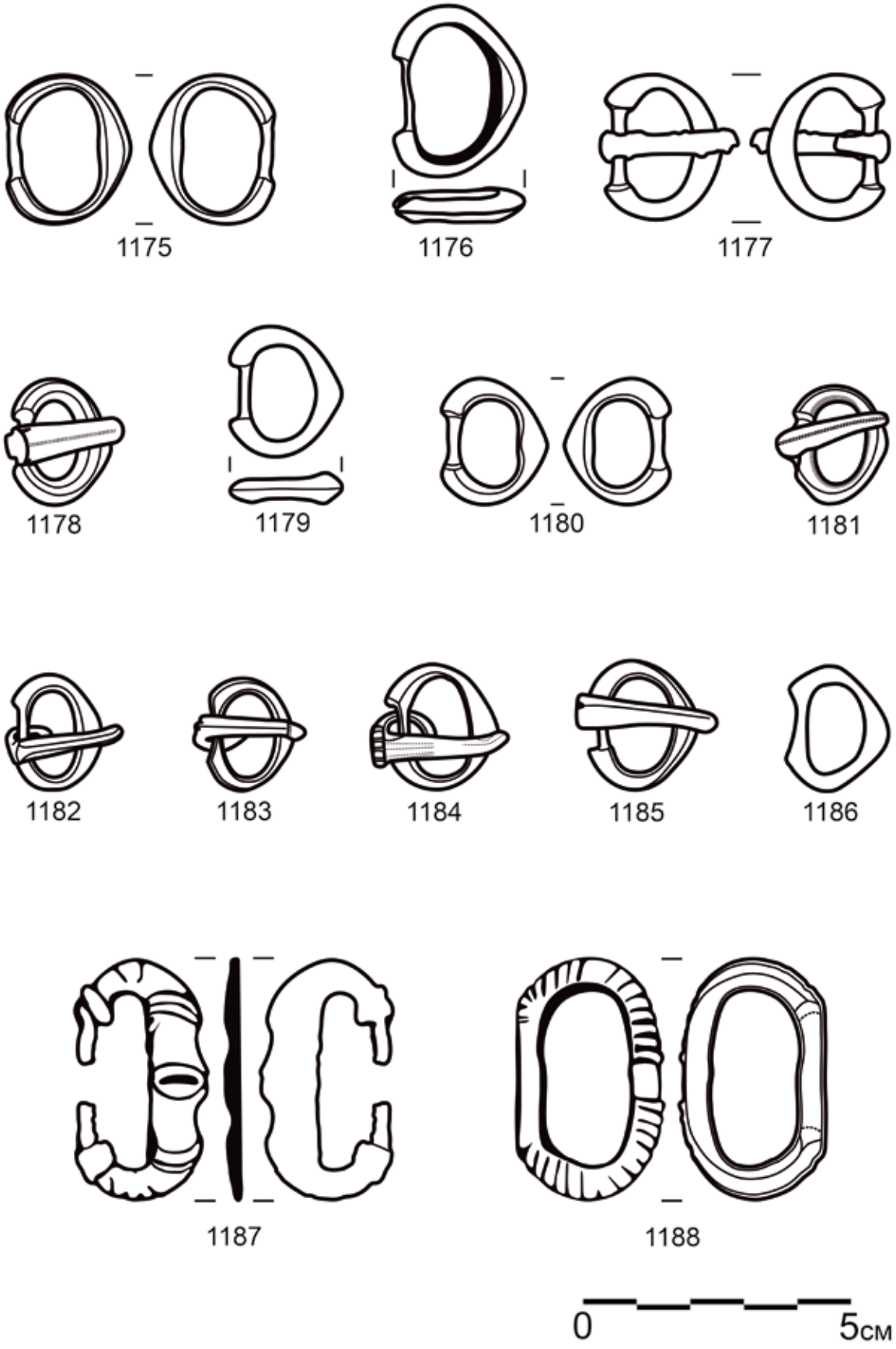
Табло **100:** Елипсовидни рамки с удебелена предна част: 1123-1141.

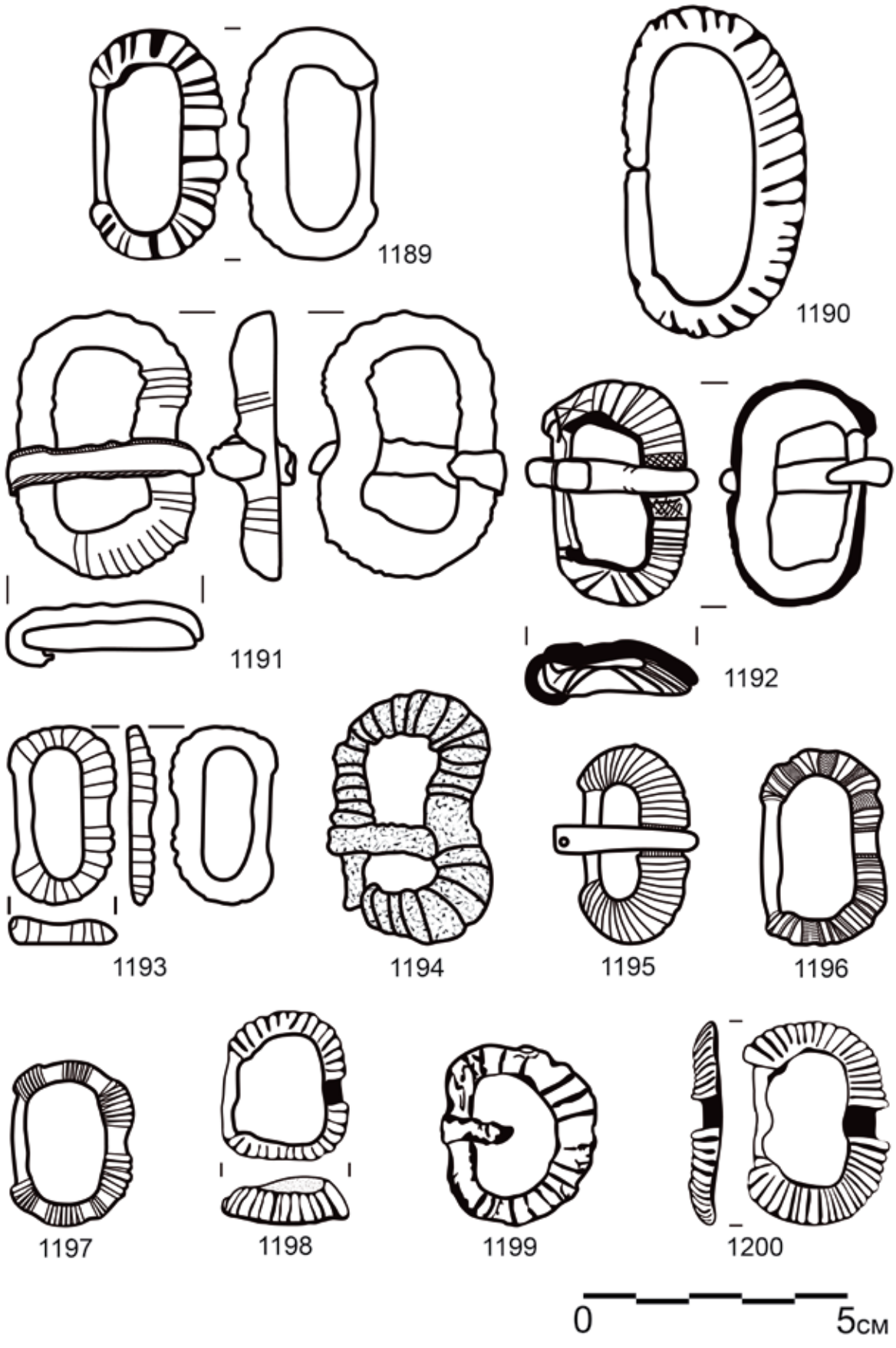
Табло **101:** Елипсовидни рамки с удебелена предна част: 1142-1150; сърцевидни рамки: 1151-1158.

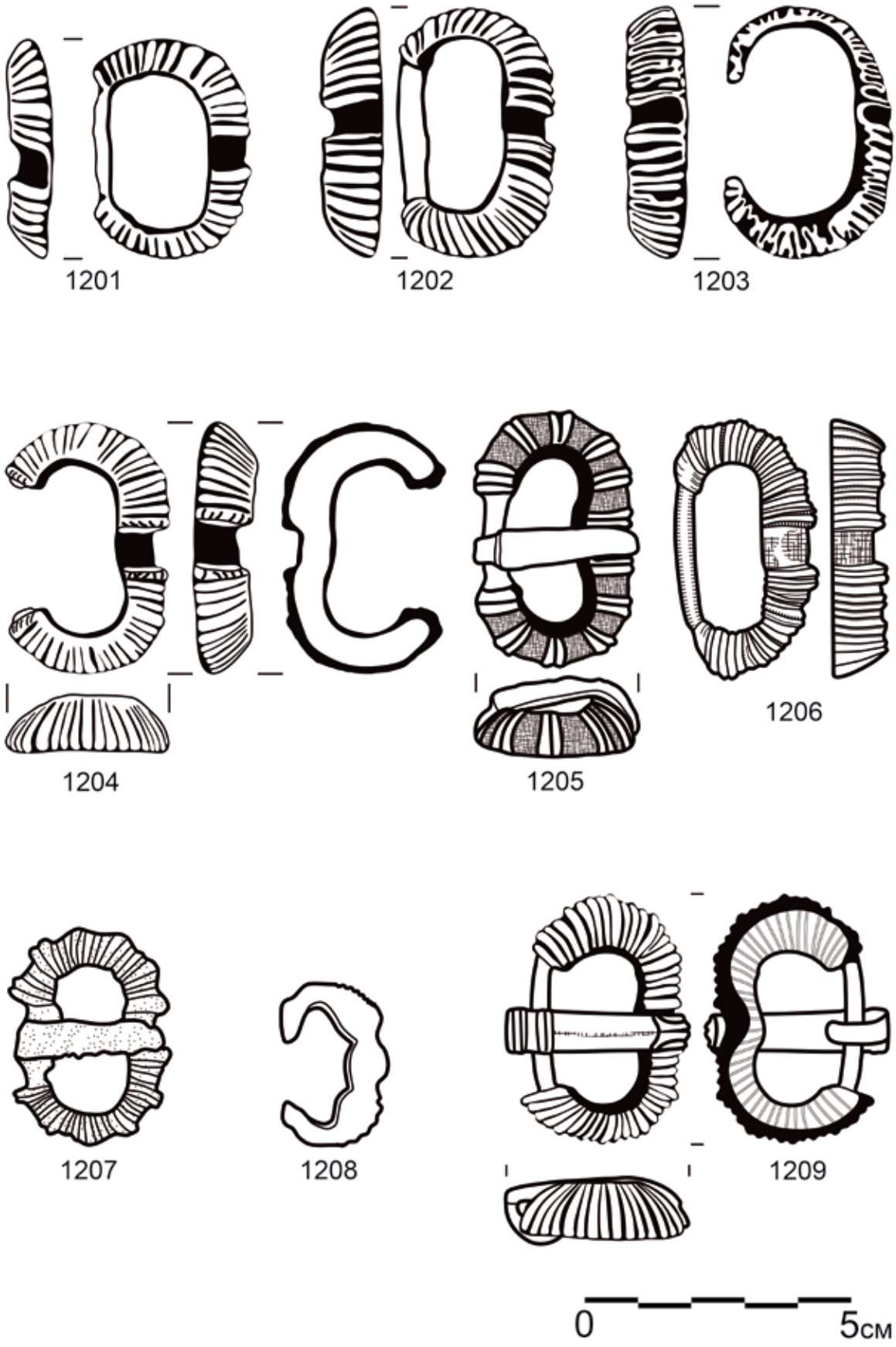
Табло **102:** Сърцевидни рамки: 1159-1174.

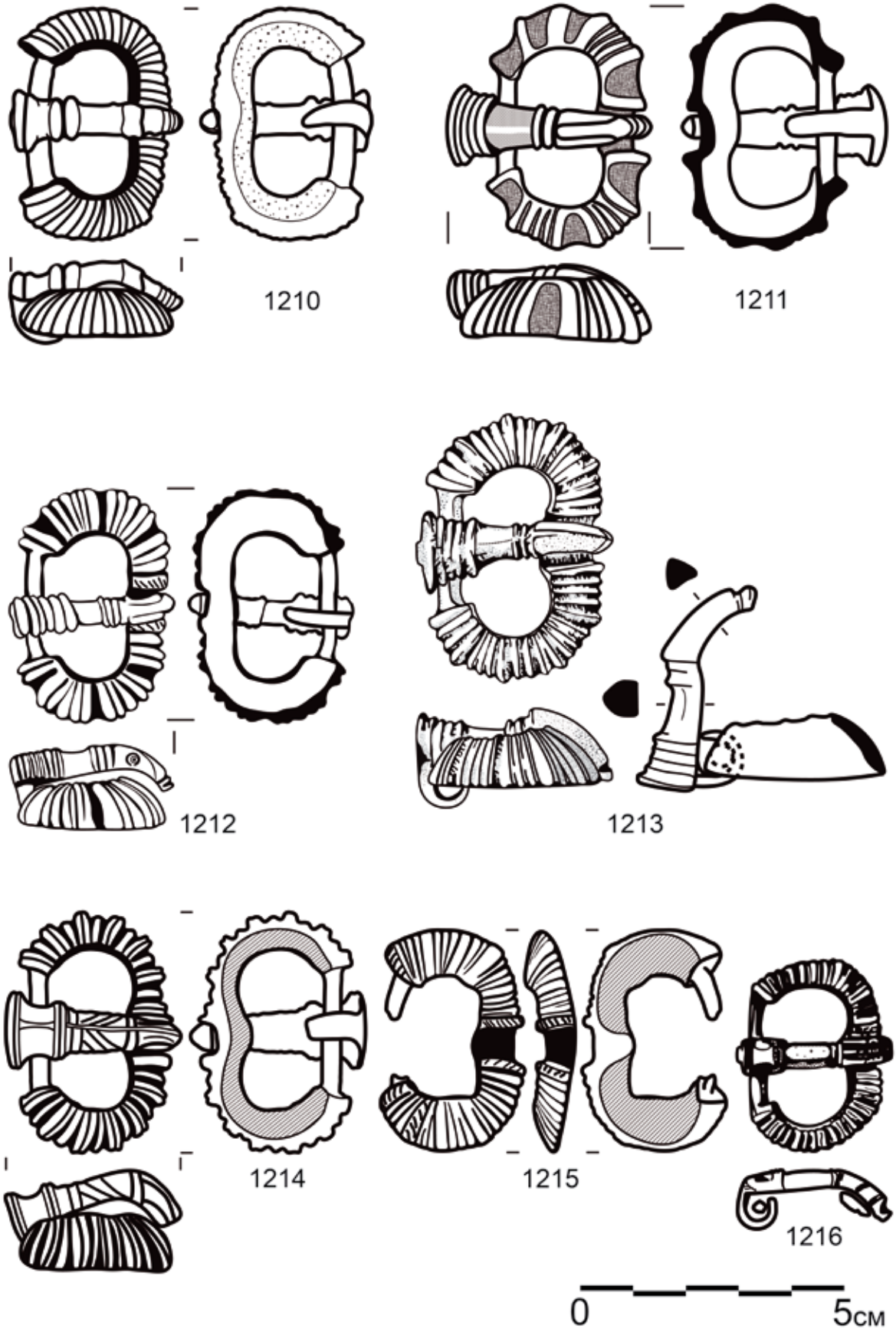
Табло **103:** Сърцевидни рамки: 1175-1186; оребрени рамки: 1187-1188.

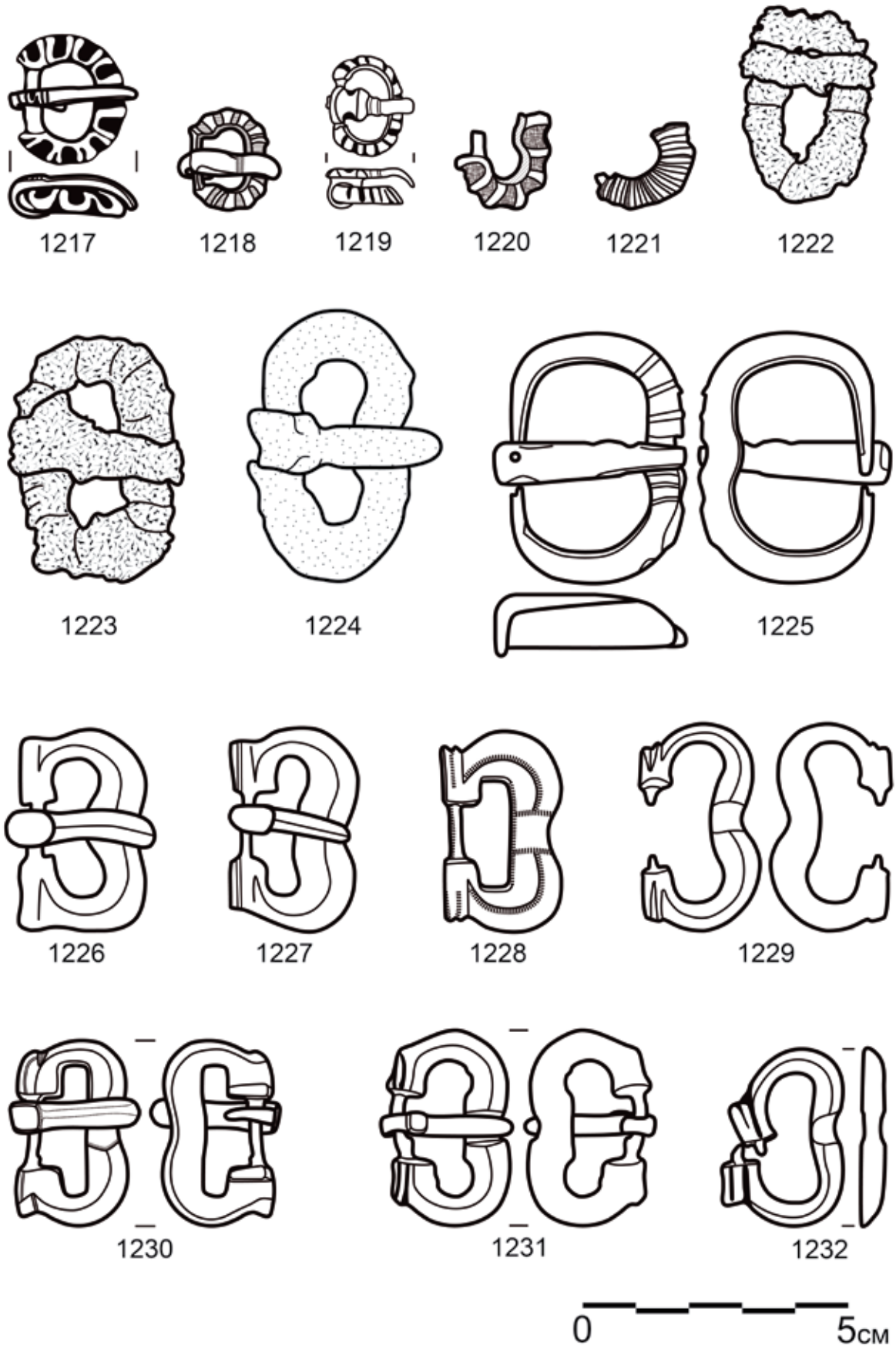
Табло **104:** Оребрени рамки: 1189-1200.

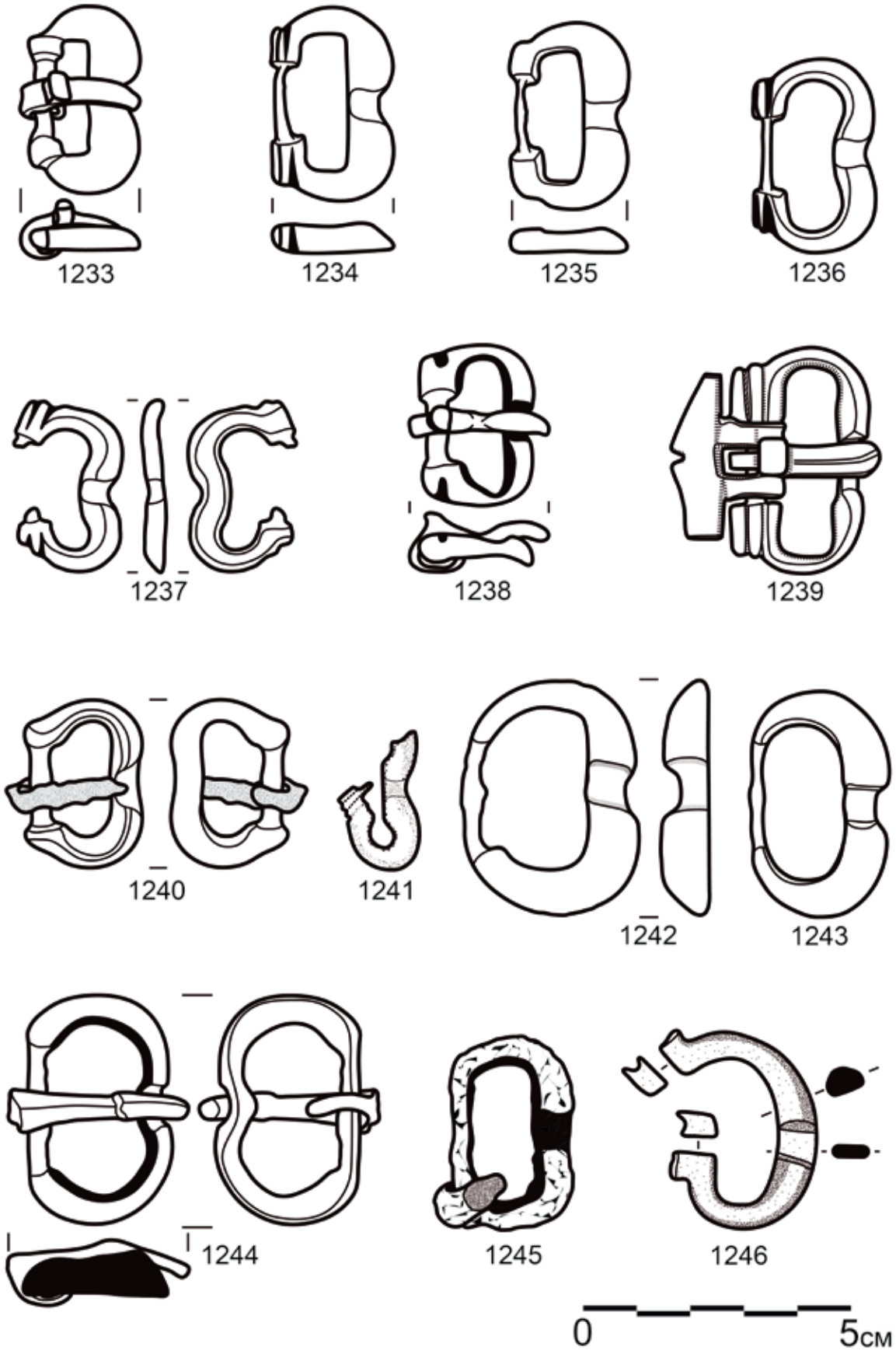
Табло **105:** Оребрени рамки: 1201-1209.

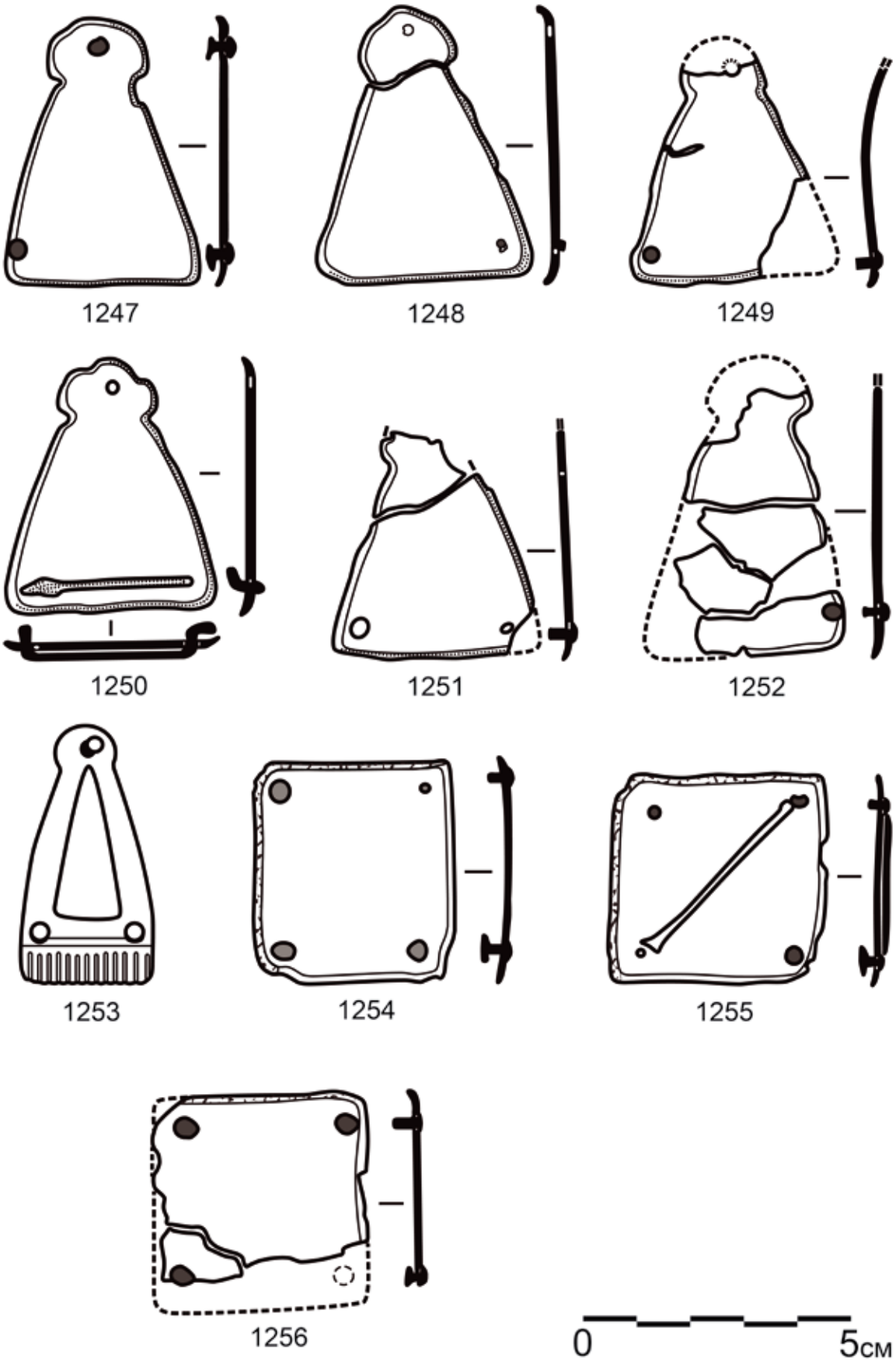
Табло **106:** Оребрени рамки: 1210-1216.

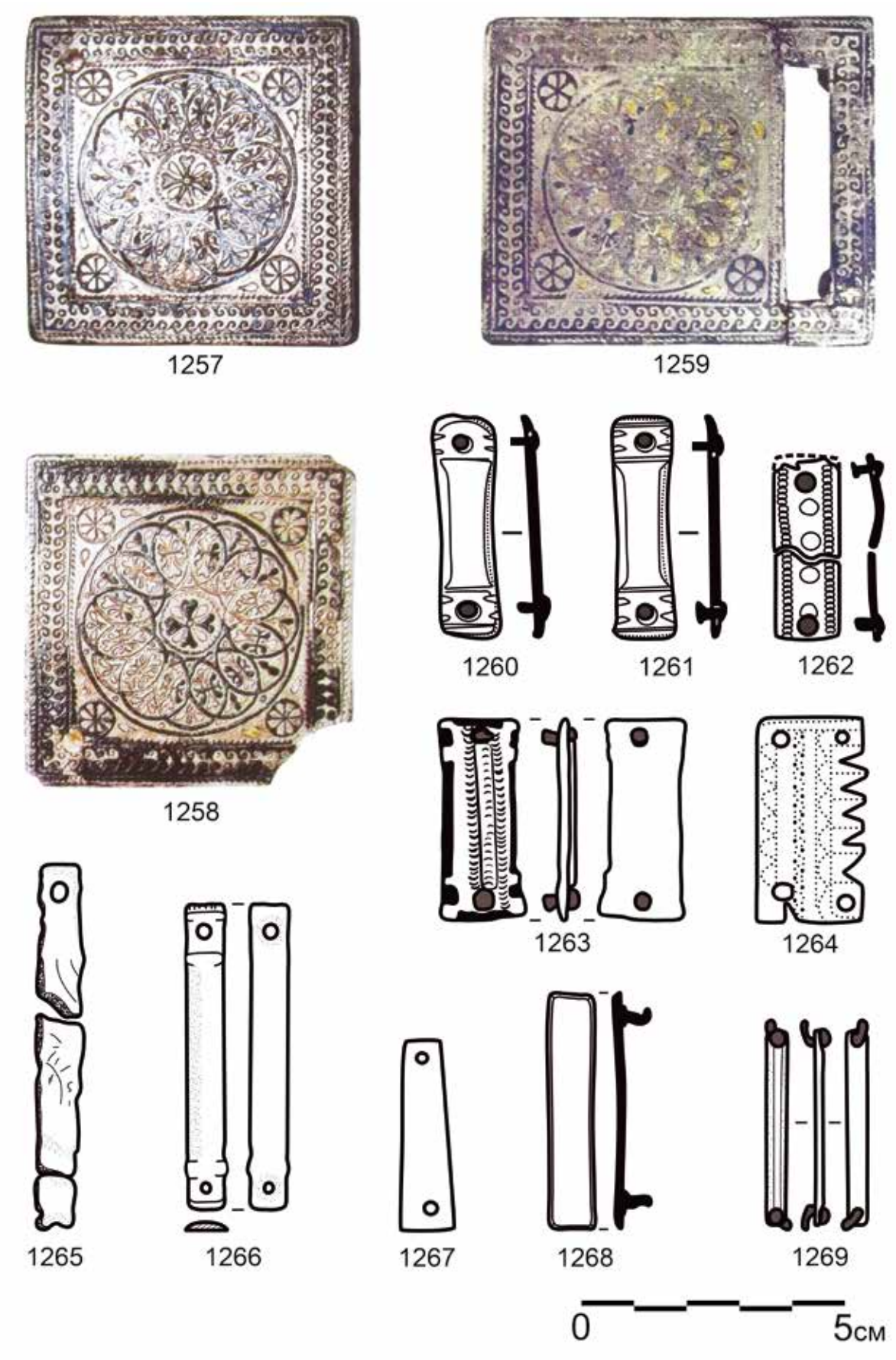
Табло **107:** Оребрени рамки: 1217-1225; В-образни рамки с улей за езичето: 1226-1232.

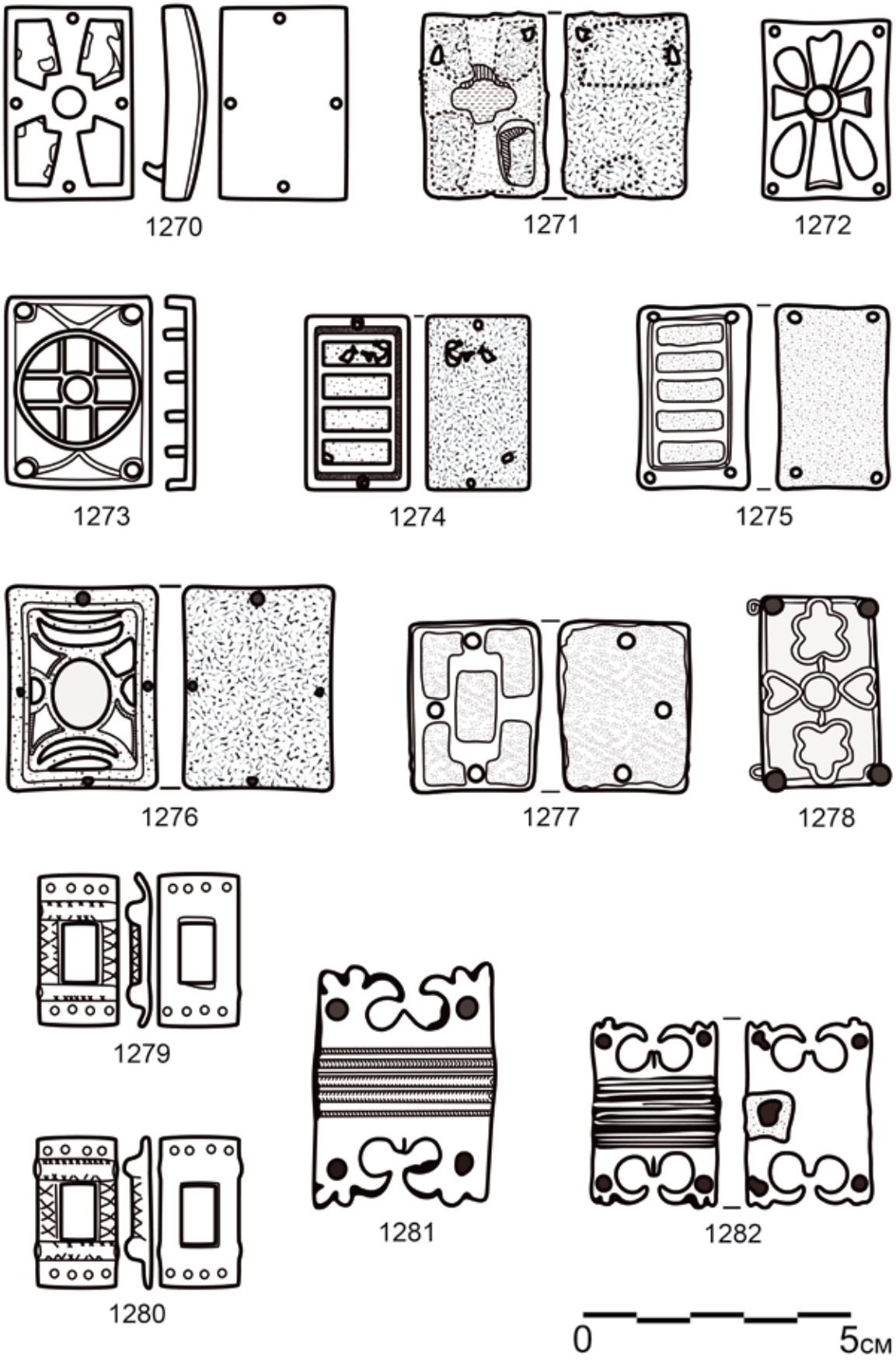
Табло **108:** В-образни рамки с улей за езичето: 1233-1246.

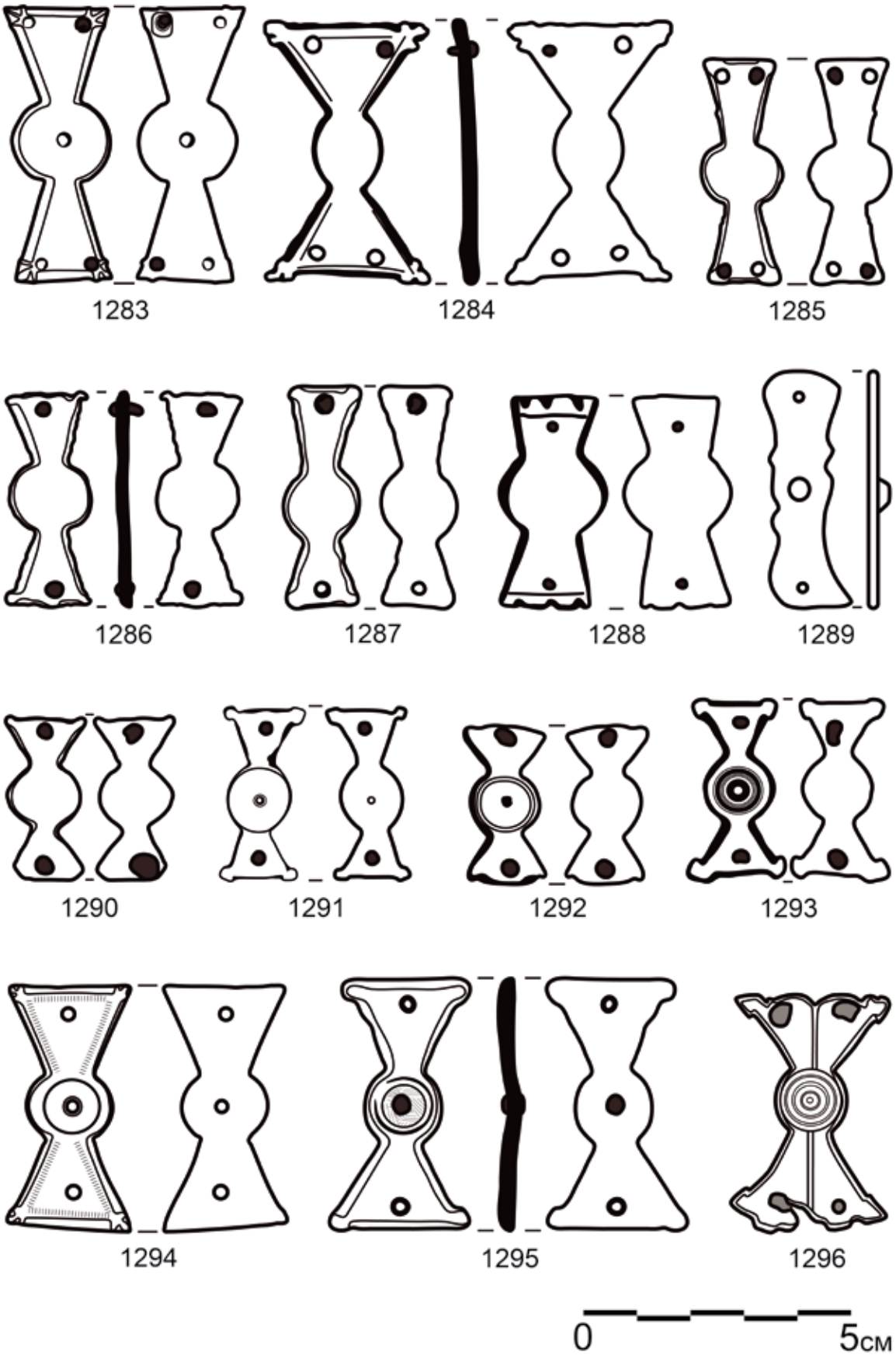
Табло **109:** Апликации – Група А, тип I. a: 1247-1252; тип I. b: 1253; тип II. a: 1254-1256.

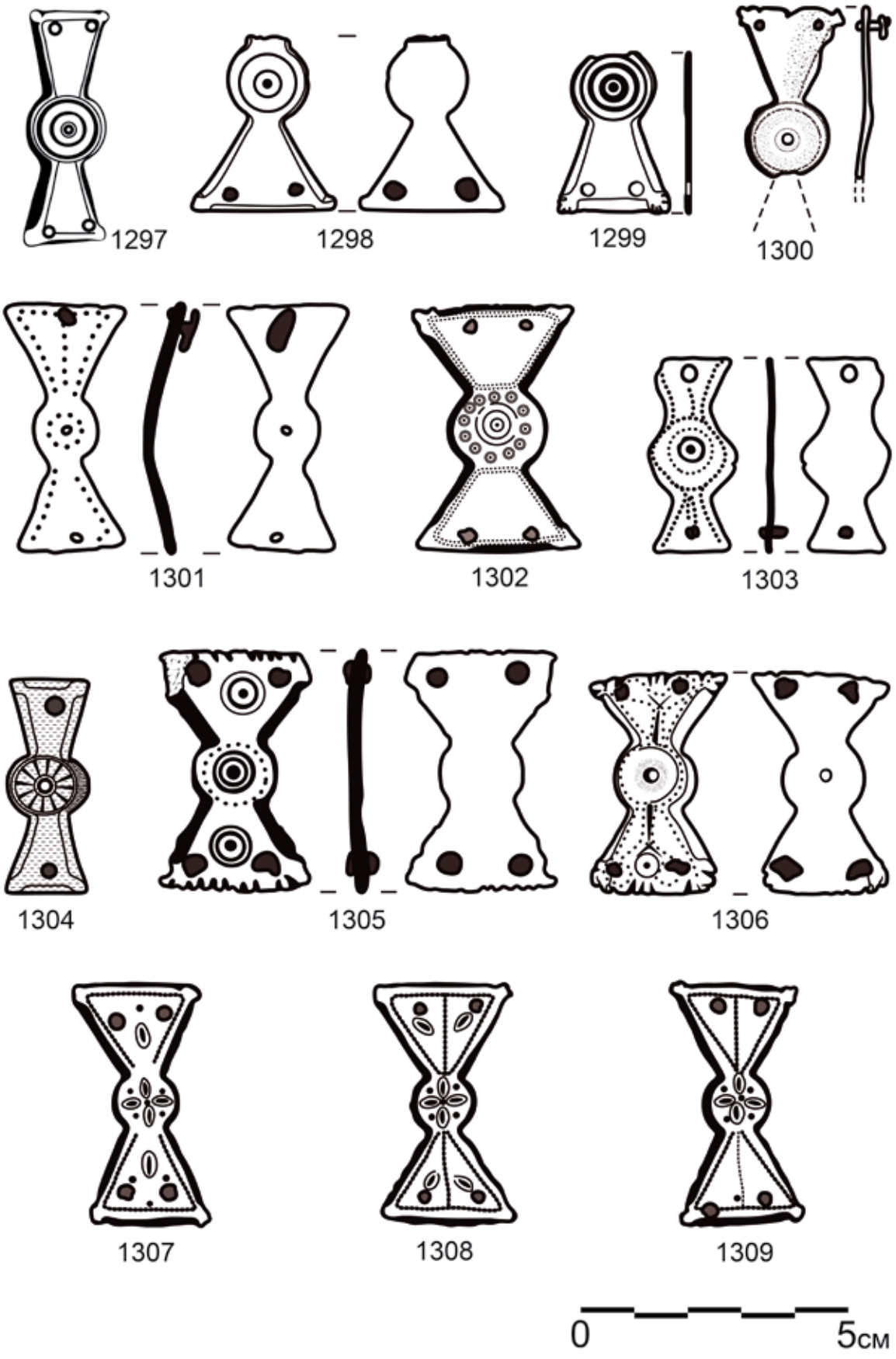
Табло **110:** Апликации – Група A, тип II. b: 1257-1259; тип III. a: 1260-1264; тип III. b: 1265-1269.

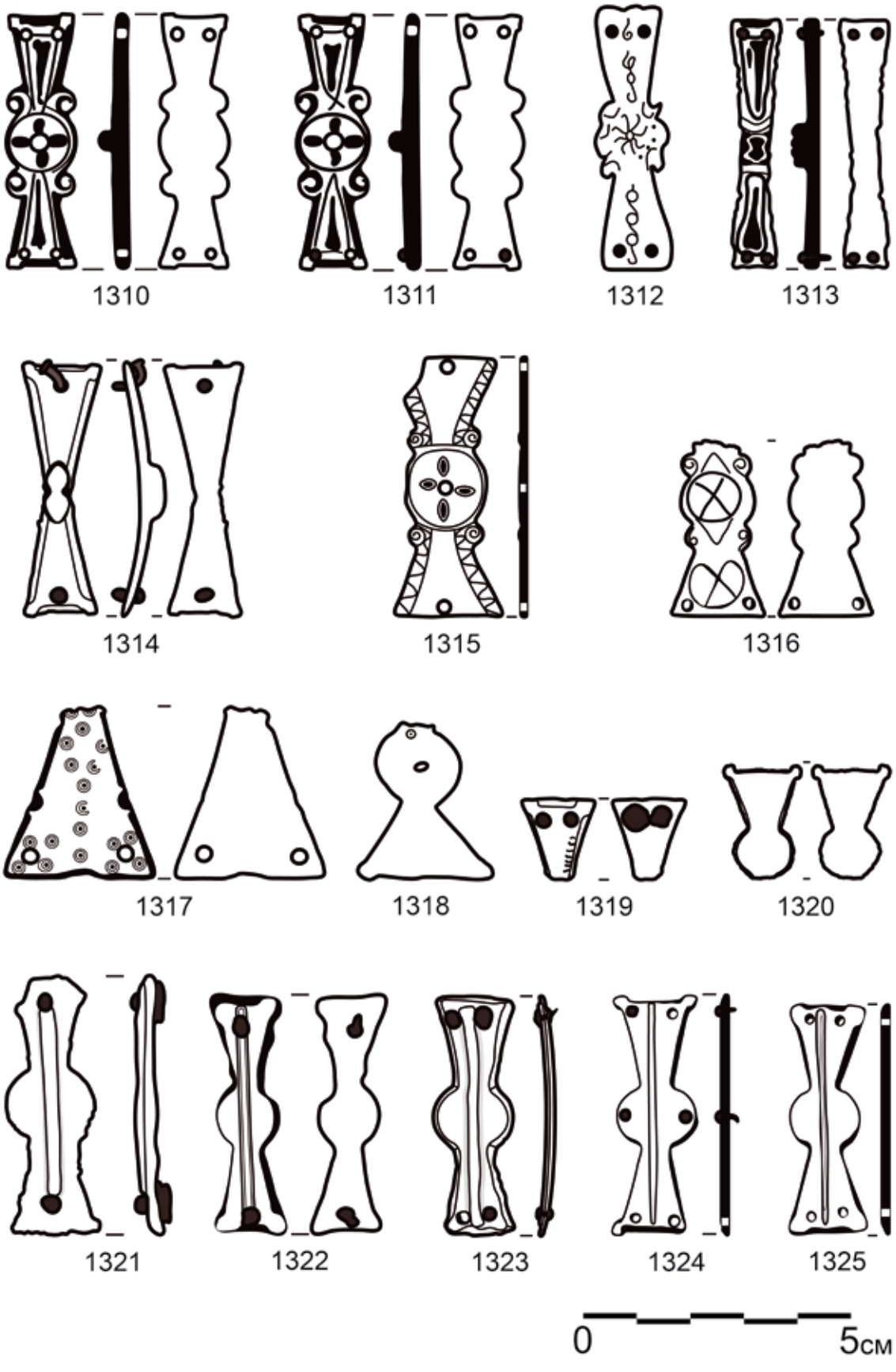
Табло **111:** Апликации – Група A, тип III. c: 1270-1278; тип III. d: 1279-1280; тип IV: 1281-1282.

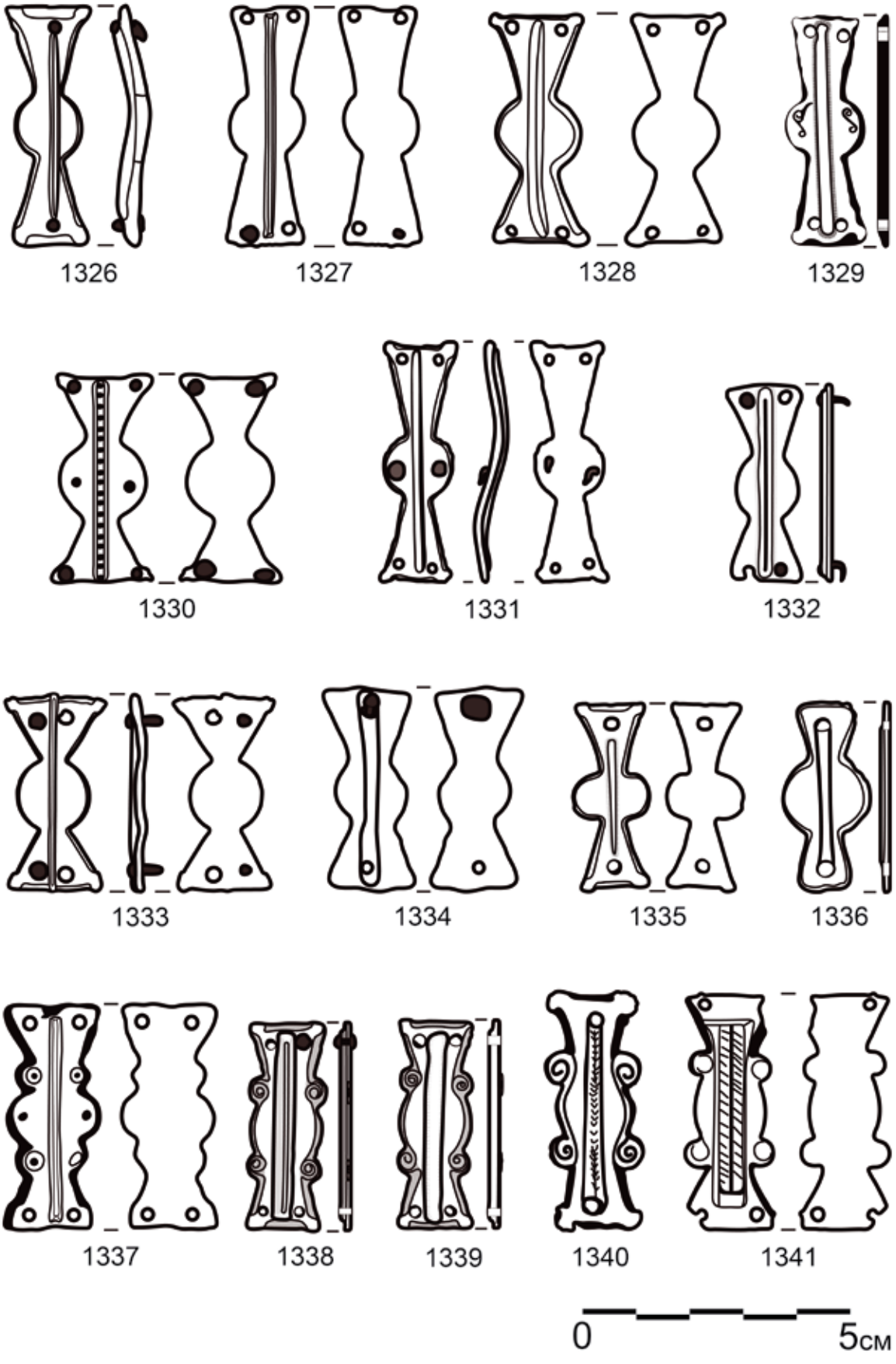
Табло **112:** Апликации – Група А, тип V. a: 1283-1290; тип V. b. 1: 1291-1296.

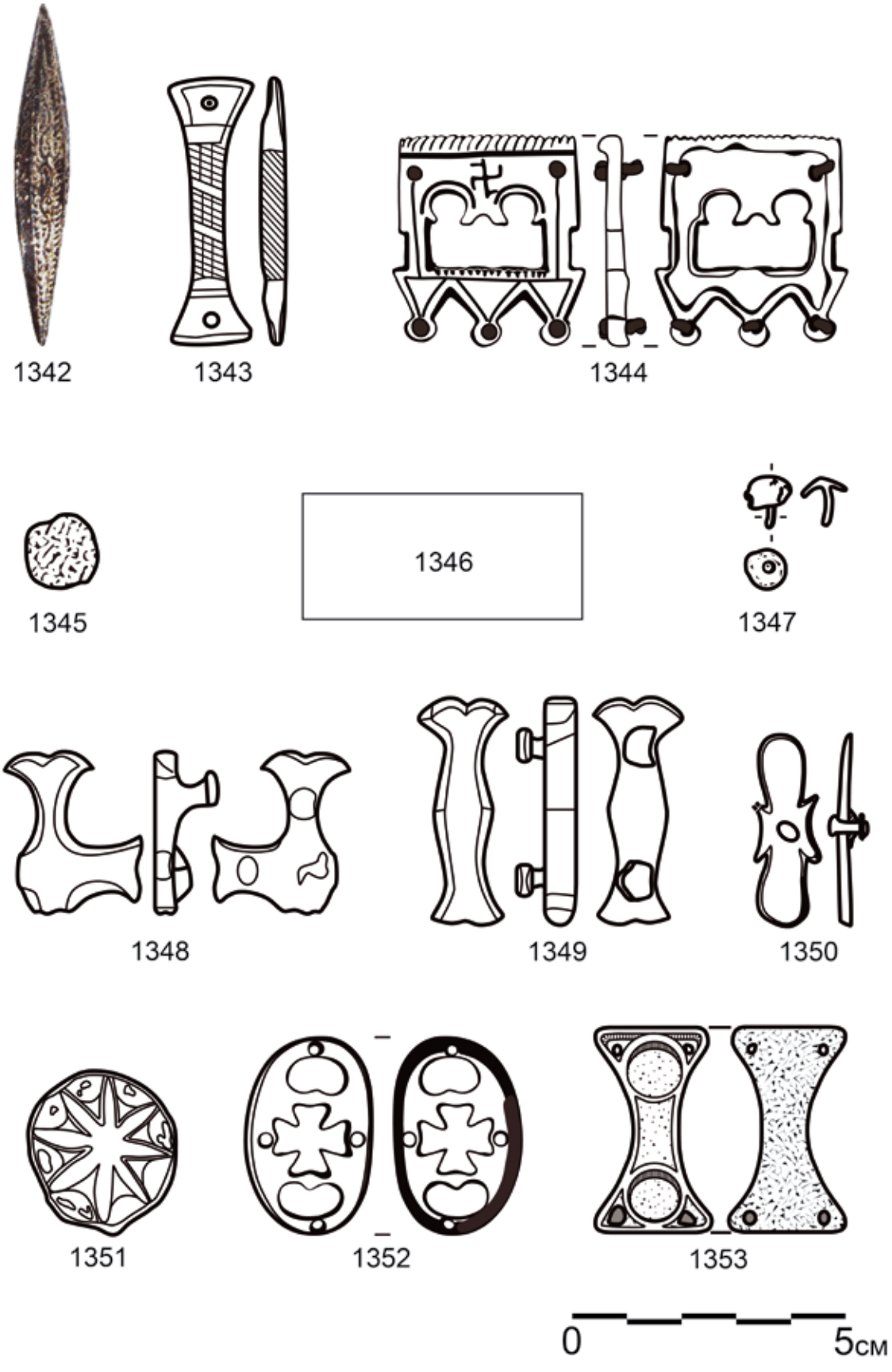
Табло **113:** Апликации – Група А, тип V. b. 1:1297-1306; тип V. b. 2: 1307-1309.

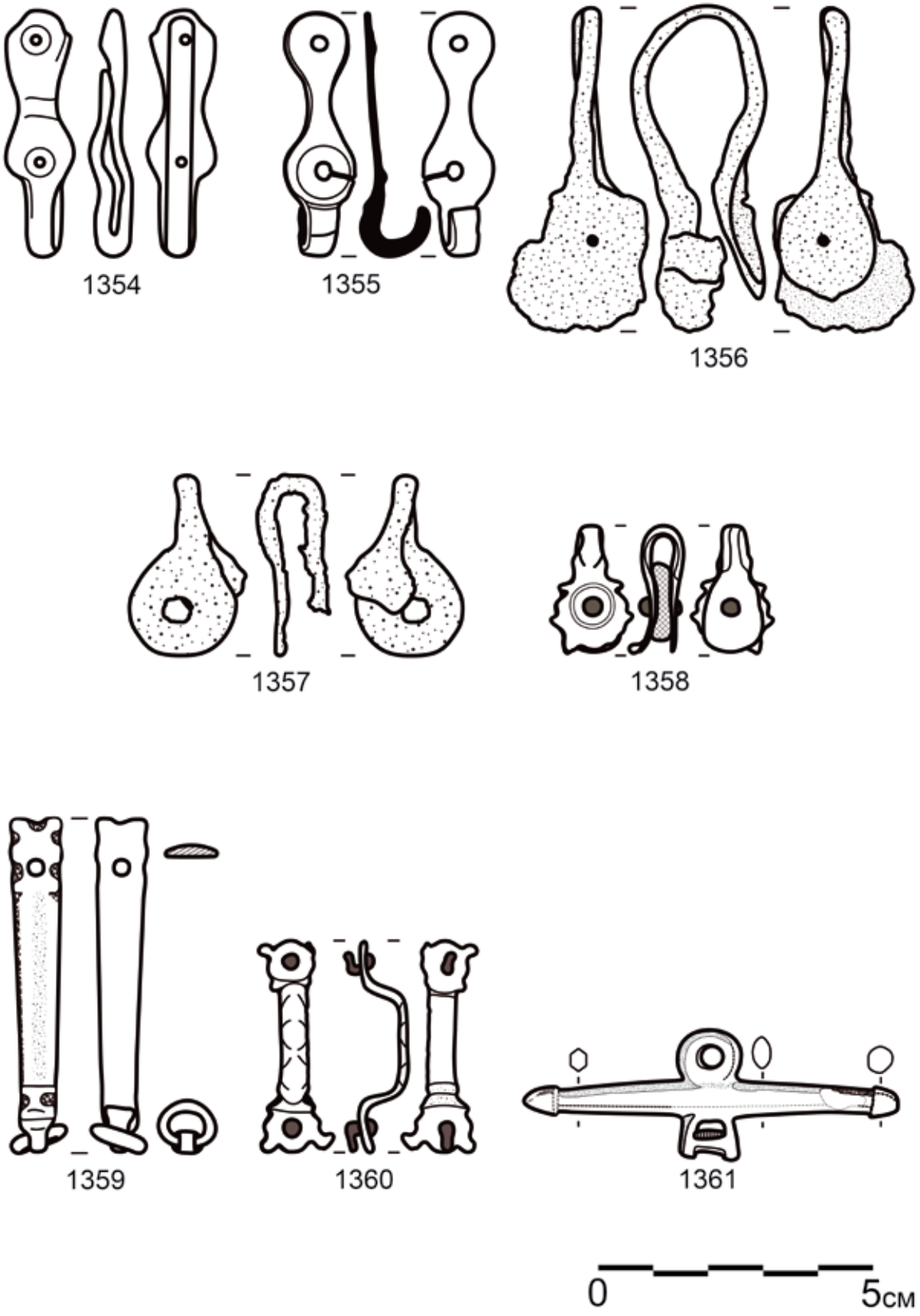
Табло **114:** Апликации – Група A, тип V. b. 2: 1310-1316; към тип V. b: 1317-1320; тип V. c: 1321-1325.

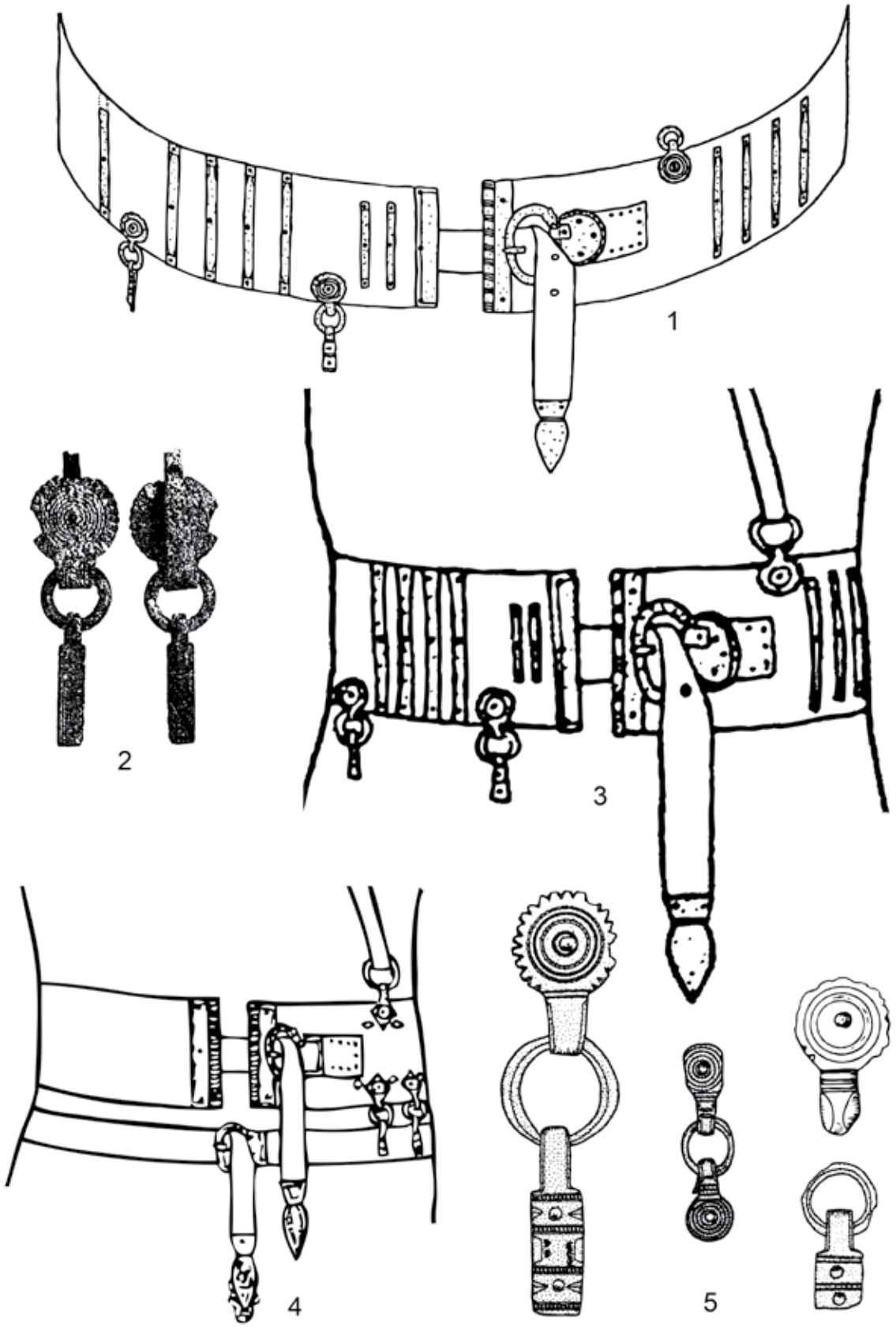
Табло **115:** Апликации – Група А, тип V. с: 1326-1341.

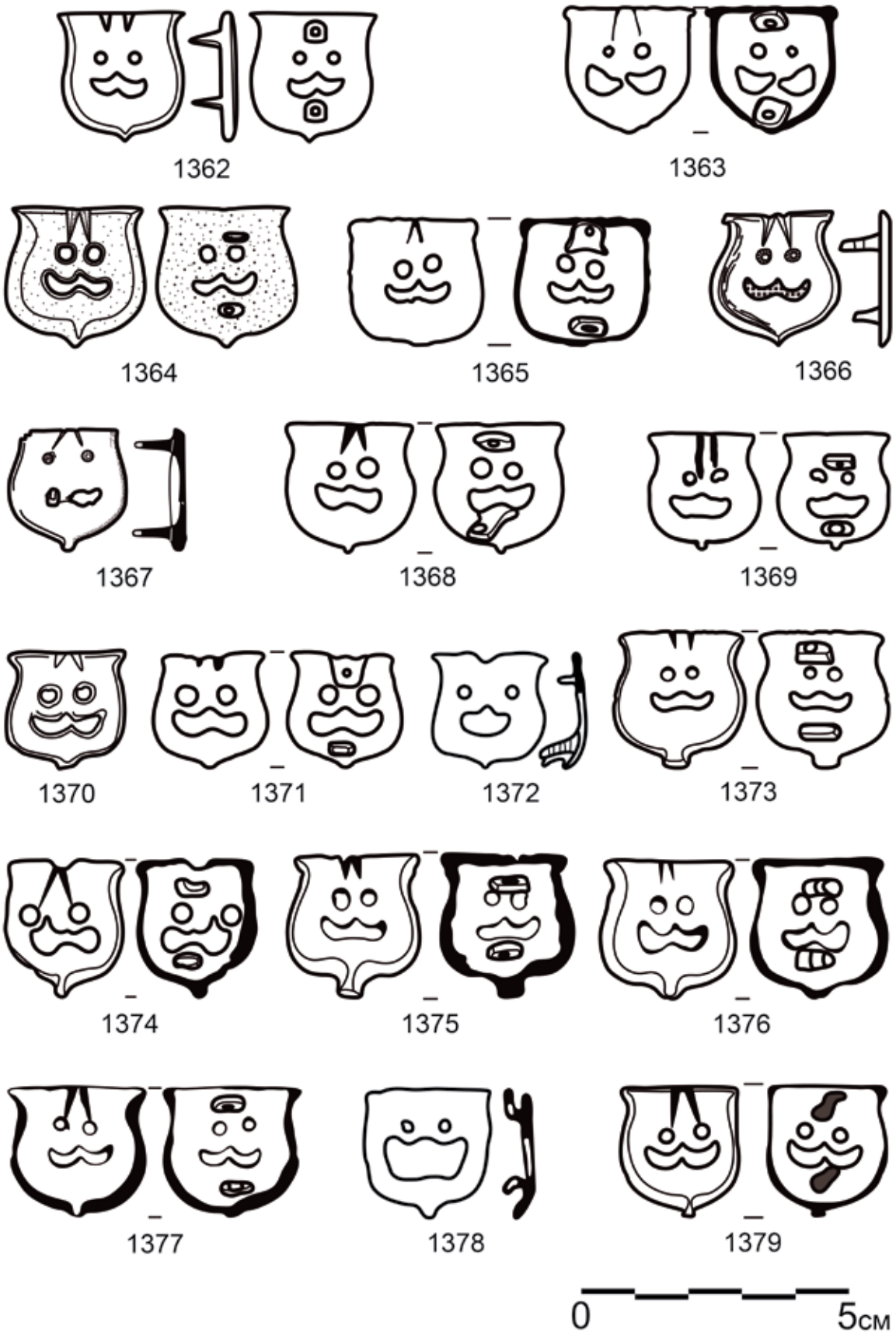
Табло **116:** Апликации – Група А, разни: 1342-1353 (1346-изключена).

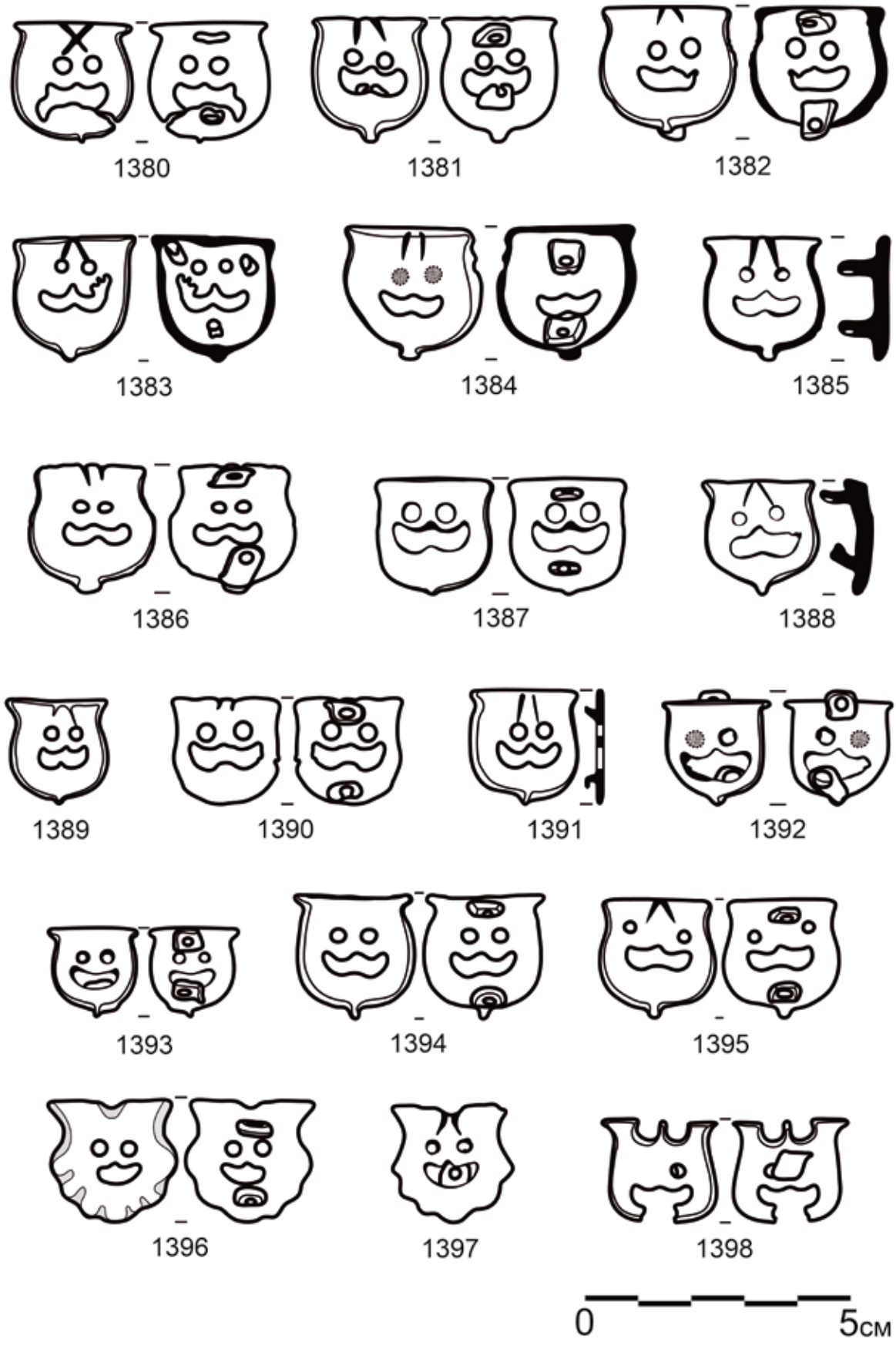
Табло **117:** Апликации с допълнително функционално предназначение: 1354-1361.

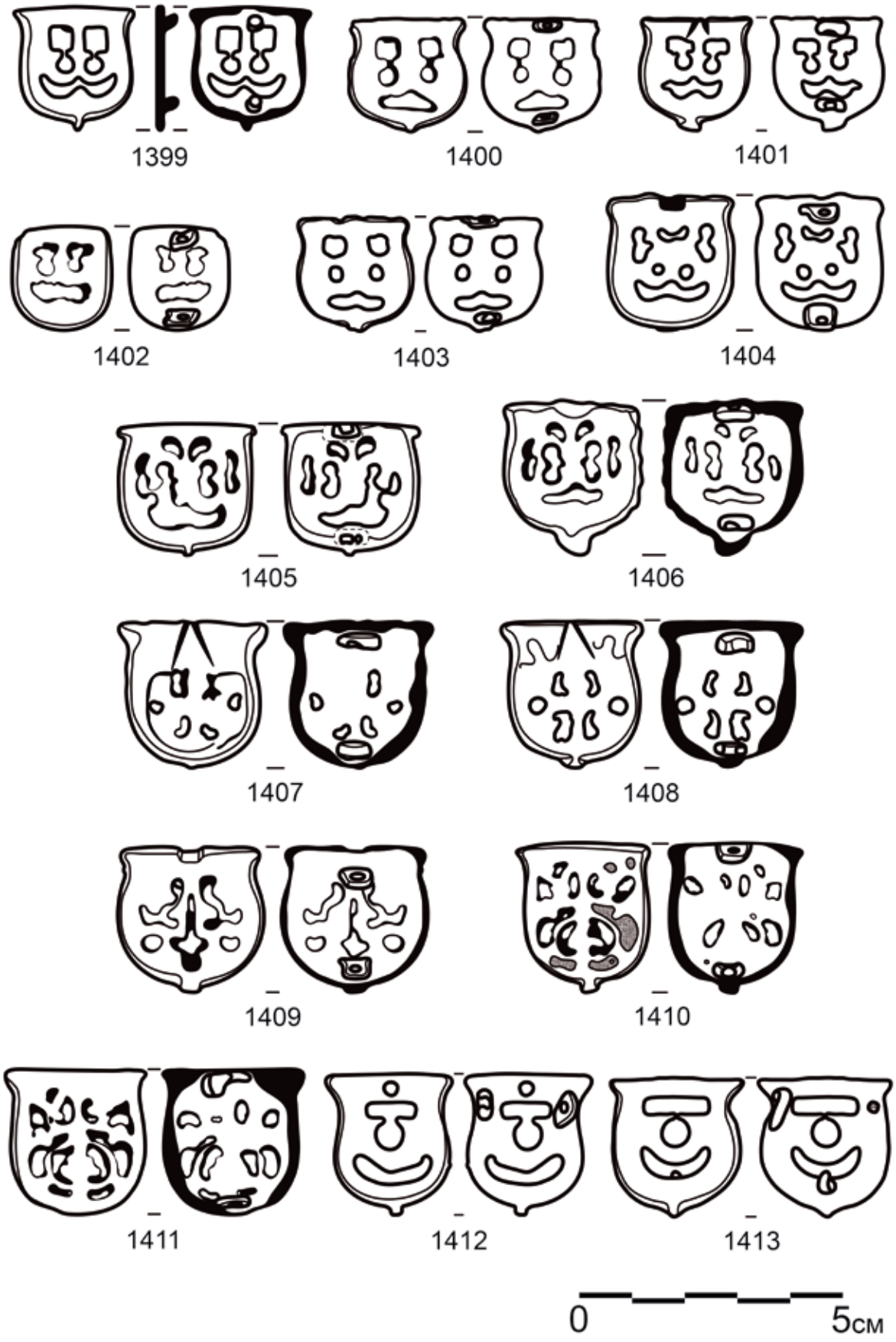
Табло **117**А**:** Функции и разполагане върху колана на апликации кат. №1354-1358. 1-4 по H. Bullinger 1969; 5 – M. Sommer 1984.

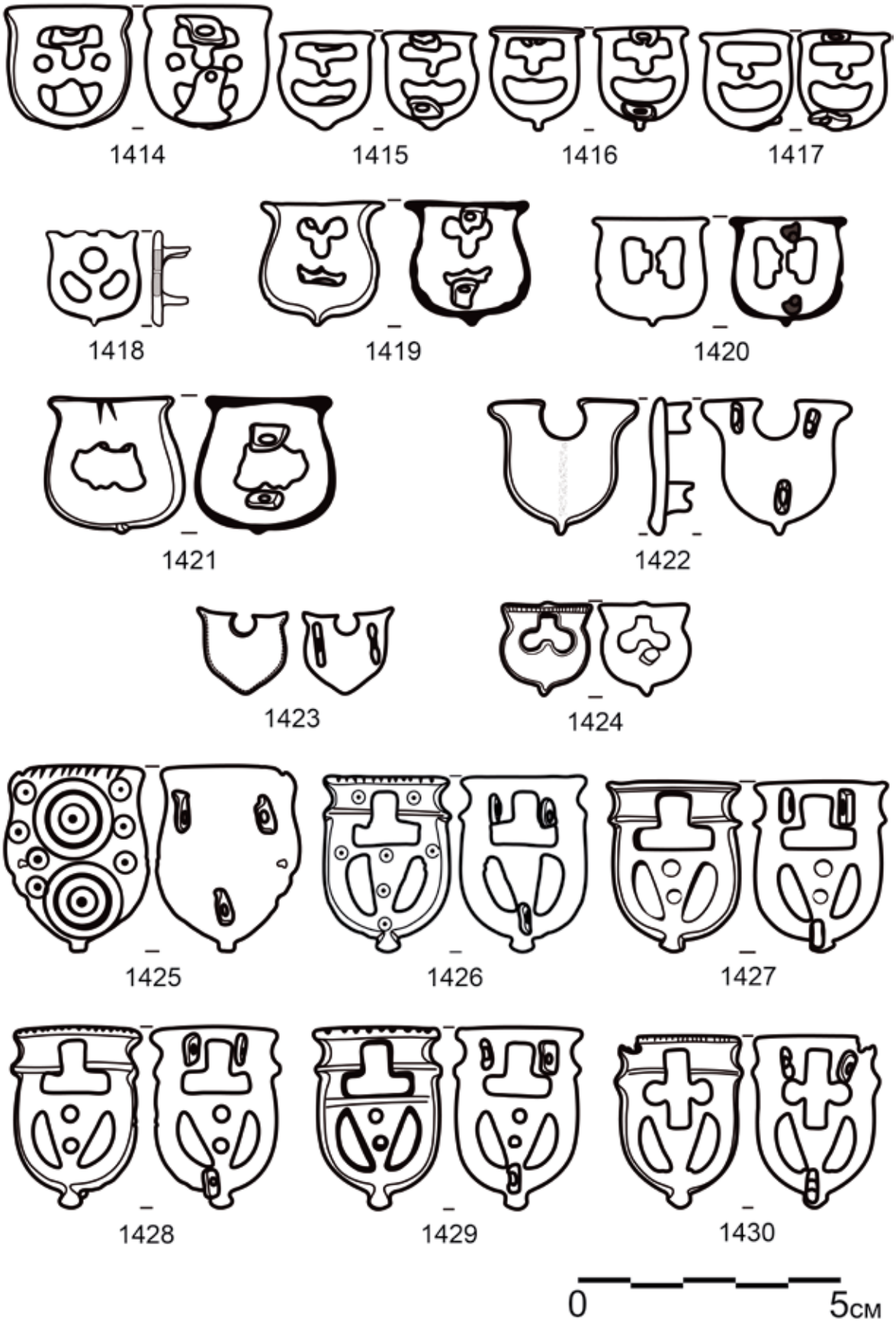
Табло **118:** Апликации – Група В, тип I: 1362-1379.

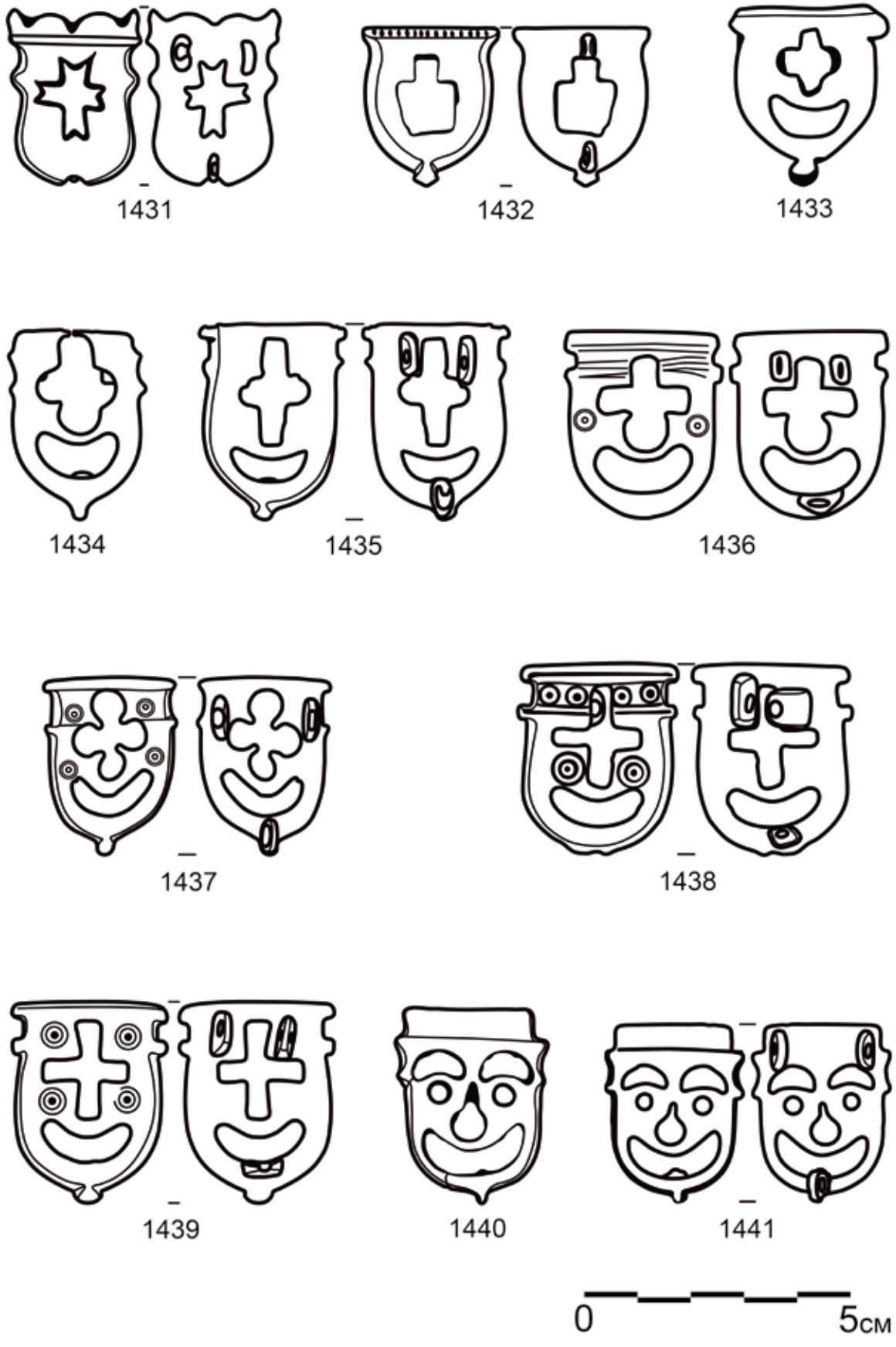
Табло **119:** Апликации – Група В, тип I: 1380-1398.

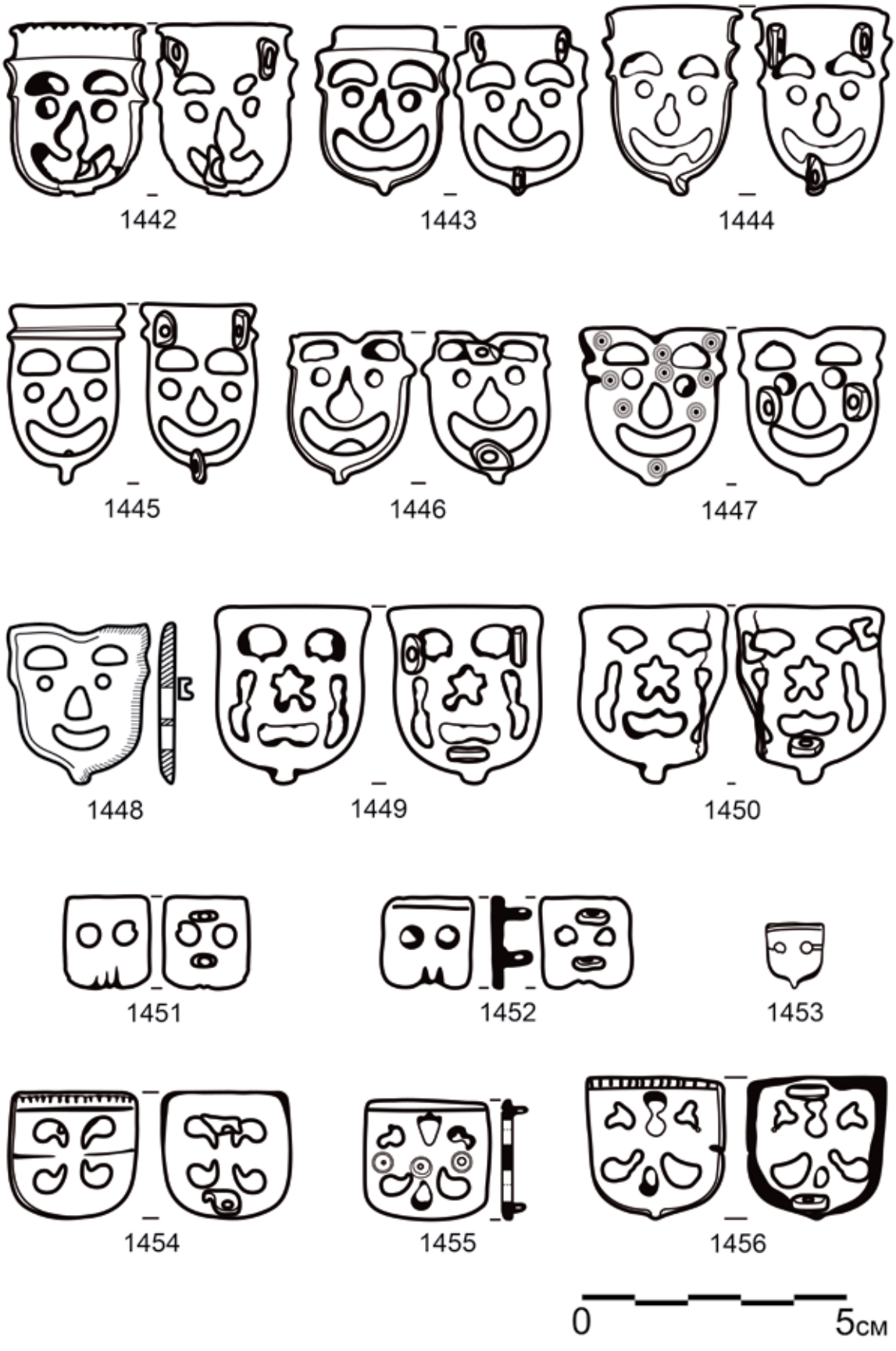
Табло **120:** Апликации – Група В, тип I: 1399-1413.

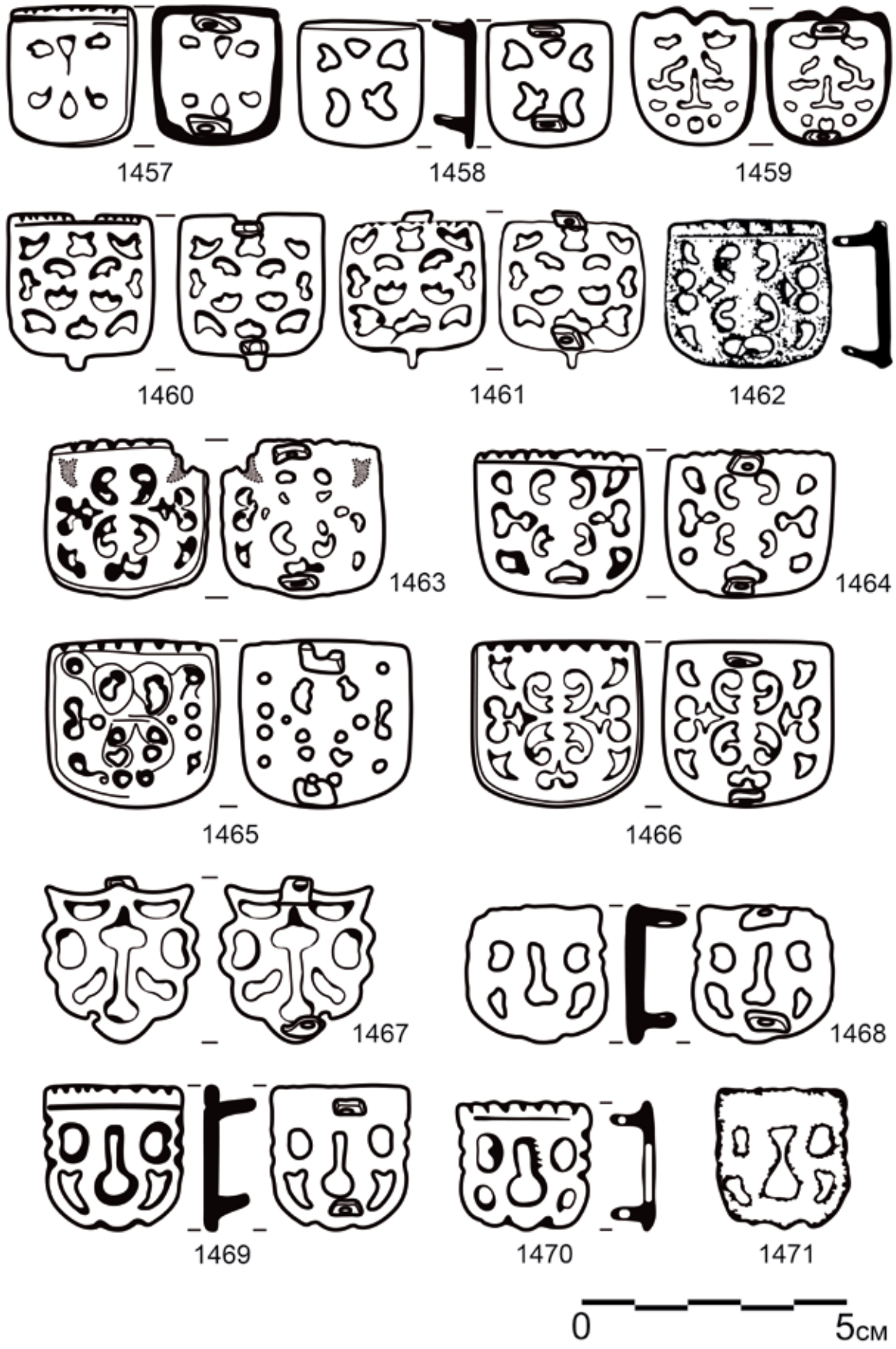
Табло **121:** Апликации – Група B, тип I: 1414-1424; тип II. a: 1425; тип II. b. 1: 1426-1430.

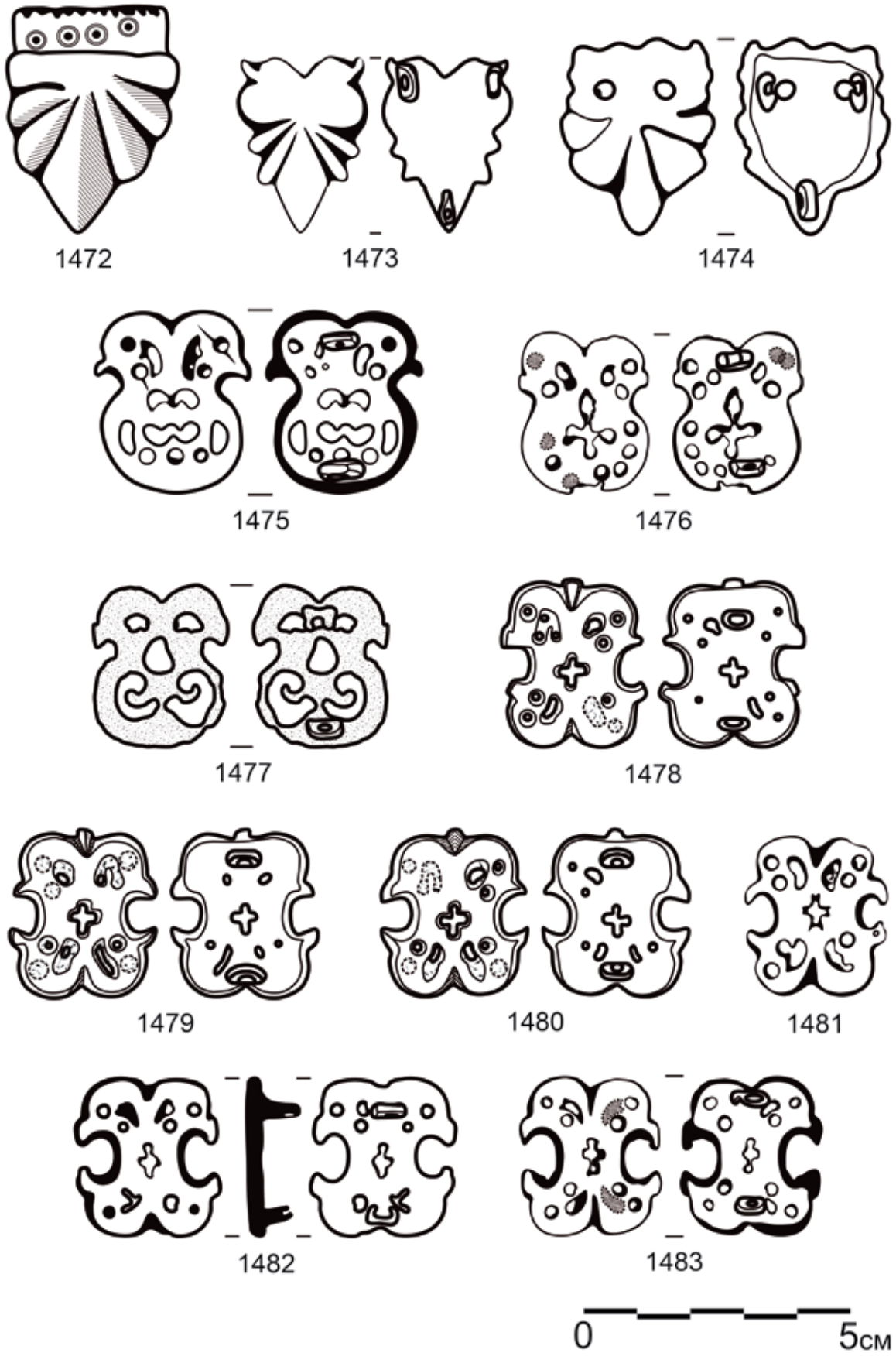
Табло **122:** Апликации – Група B, тип II. 2: 1431-1432; тип II. b. 3: 1433-1439; тип II. b. 4: 1440-1441.

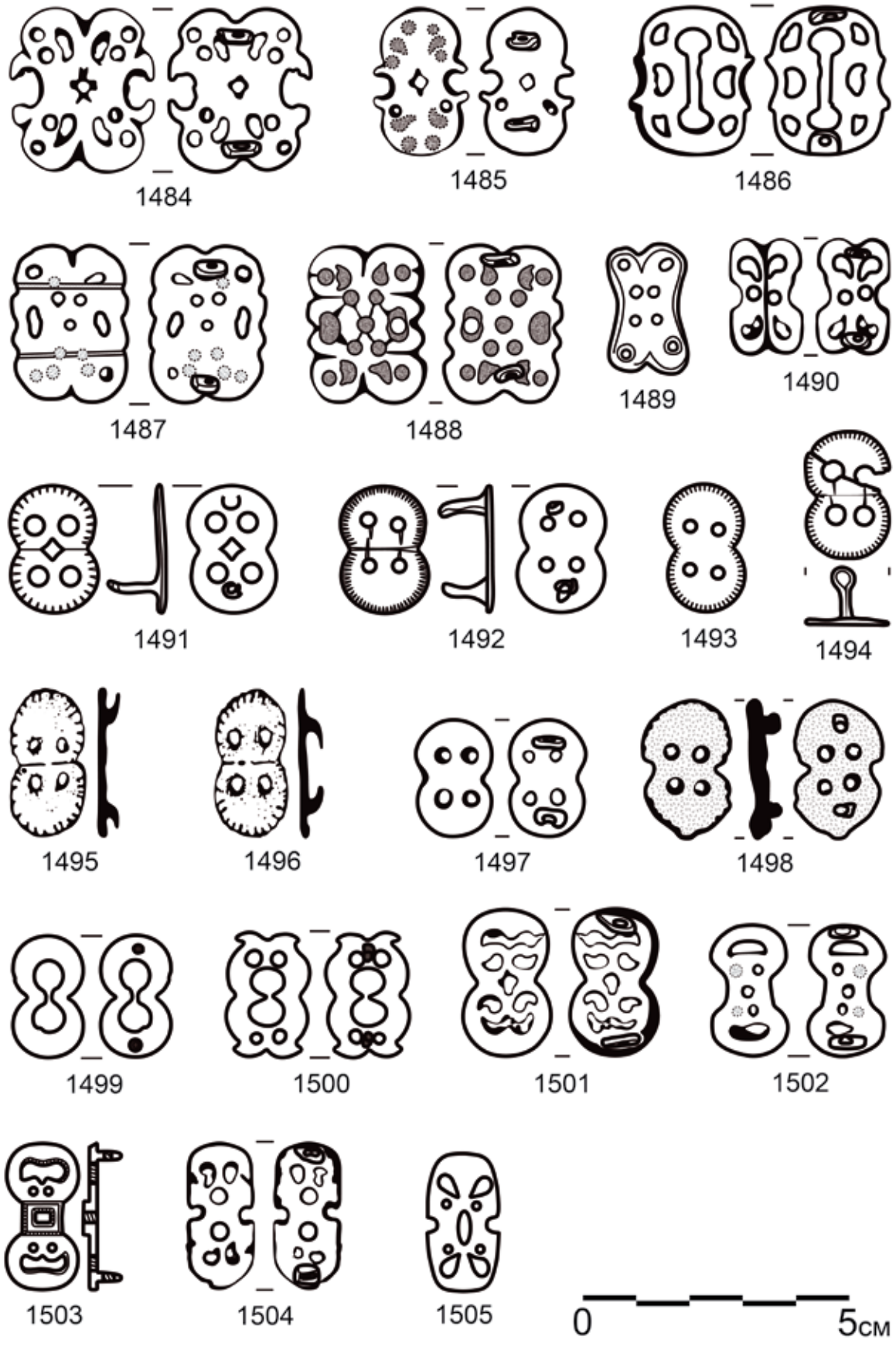
Табло **123:** Апликации – Група B, тип II. b. 4: 1442-1448; тип II. b. 5: 1449-1450; тип III. a: 1451-1453; тип III. b: 1454-1456.

Табло **124:** Апликации – Група B, тип III. b:1457-1458; тип III. c: 1459-1466; тип III. d: 1467-1471.

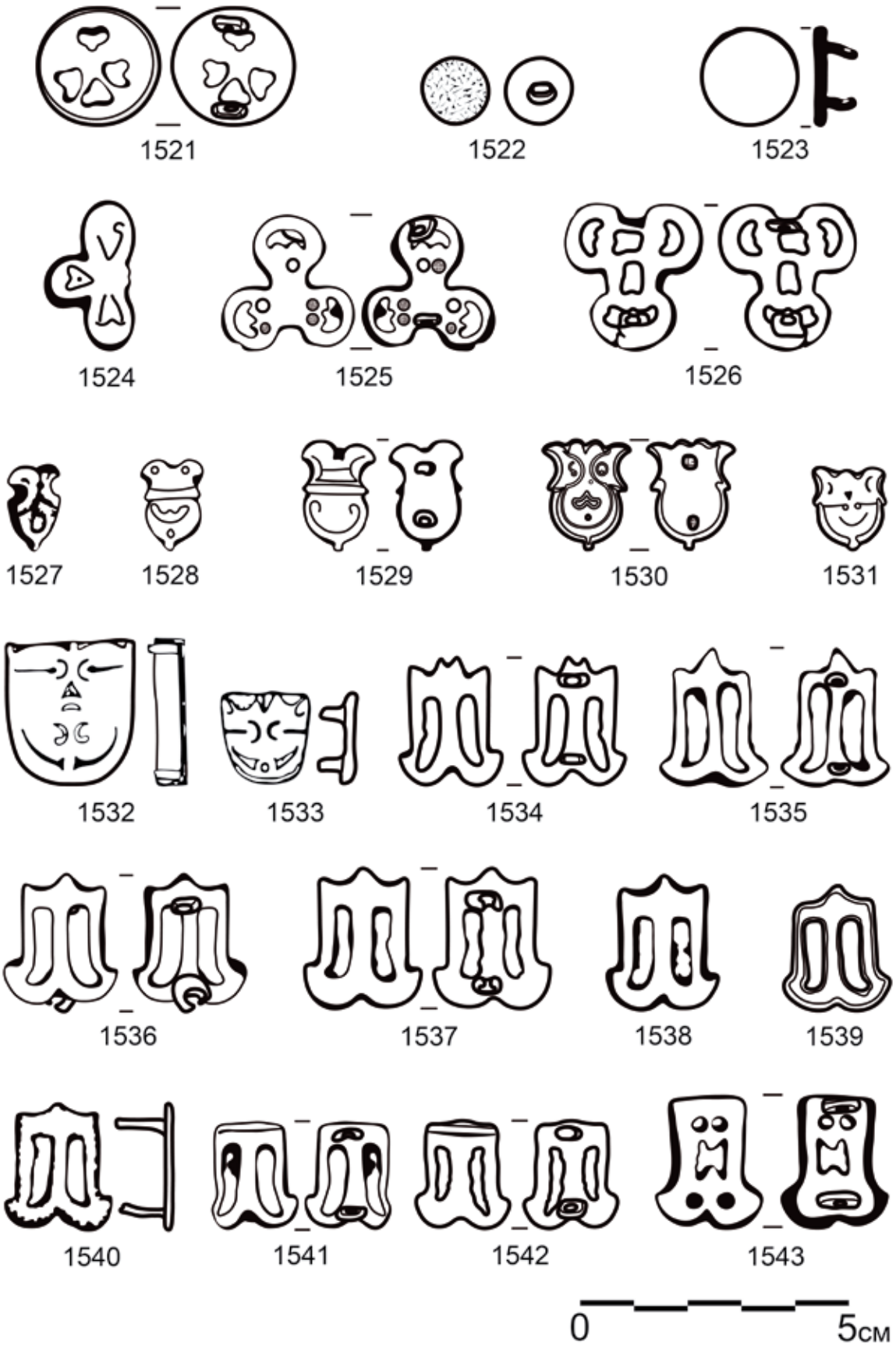
Табло **125:** Апликации – Група B, тип IV: 1472-1474; тип V: 1475-1483.

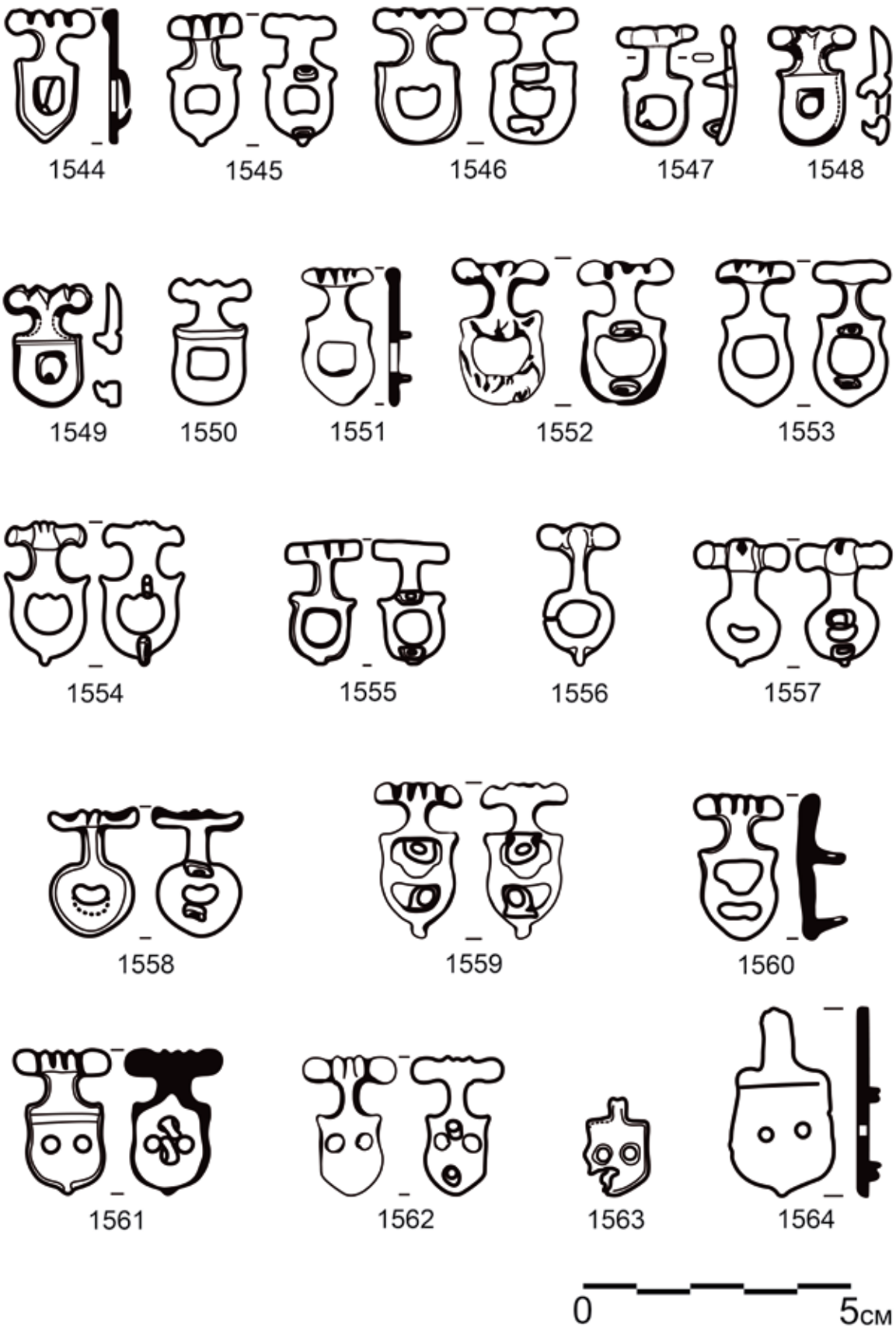
Табло **126:** Апликации – Група B, тип V: 1484-1490; тип VI. a: 1491-1498; тип VI. b: 1499-1500; тип VI. c: 1501-1505.

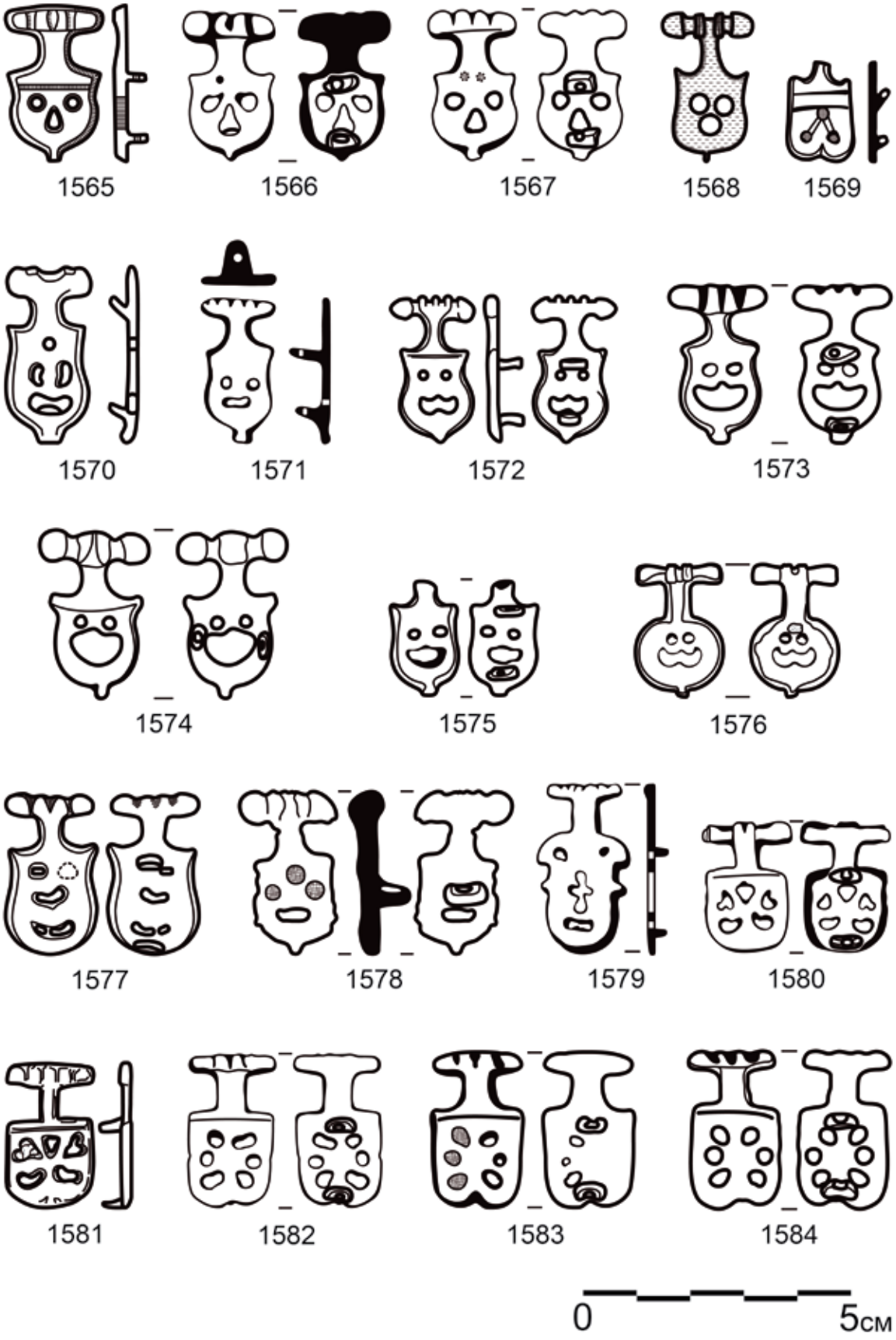
Табло **127:** Апликации – Група B, тип VII: 1506-1510; тип VIII: 1511-1513; тип IX: 1514-1515; тип X: 1516-1518; тип XI. a: 1519-1520.

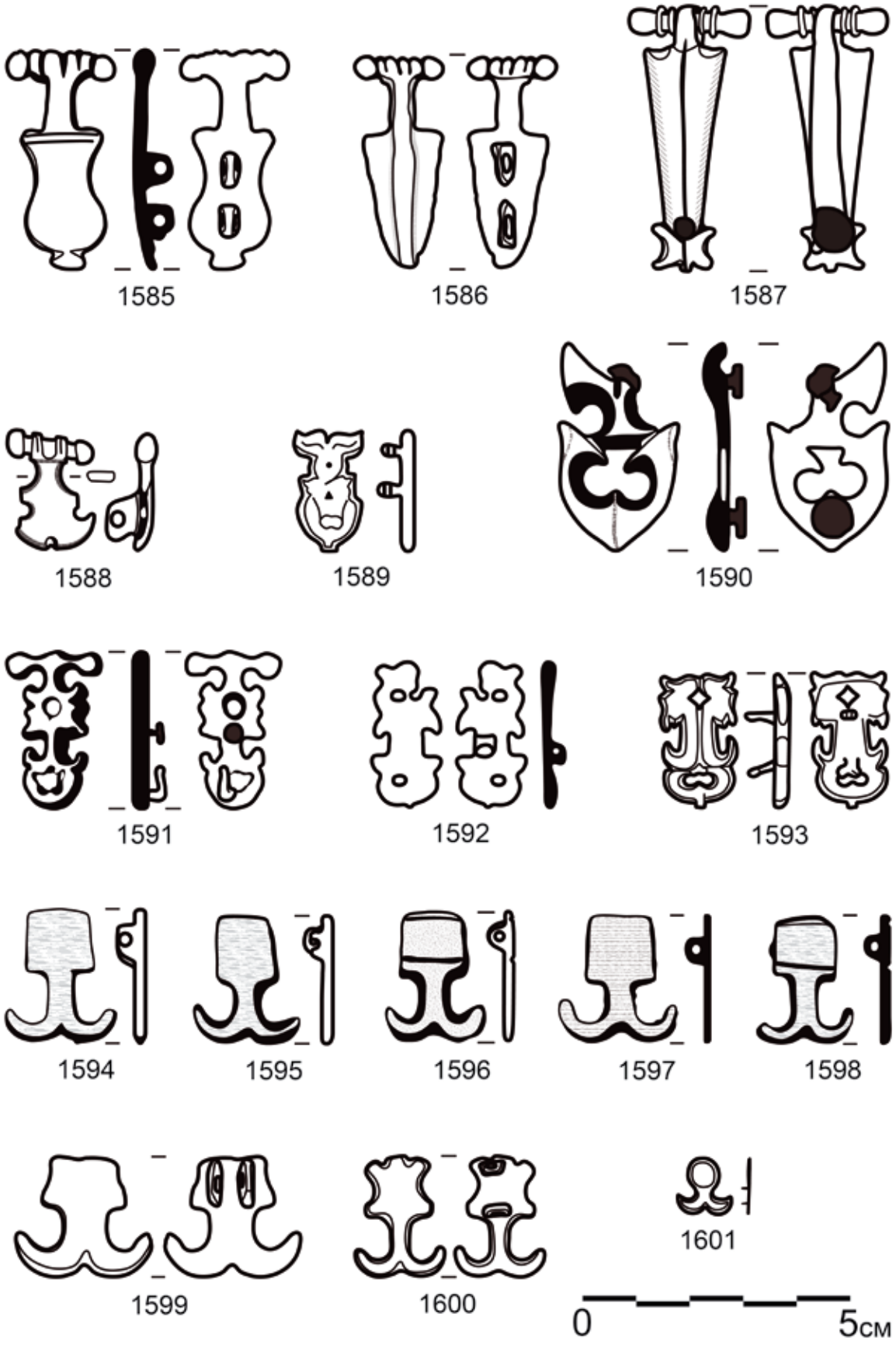
Табло **128:** Апликации – Група B, тип XI. a: 1521; тип XI. b: 1522-1523; тип XII: 1524-1526; тип XIII: 1527-1533; тип XIV. a: 1534-1542; тип XIV. b: 1543.

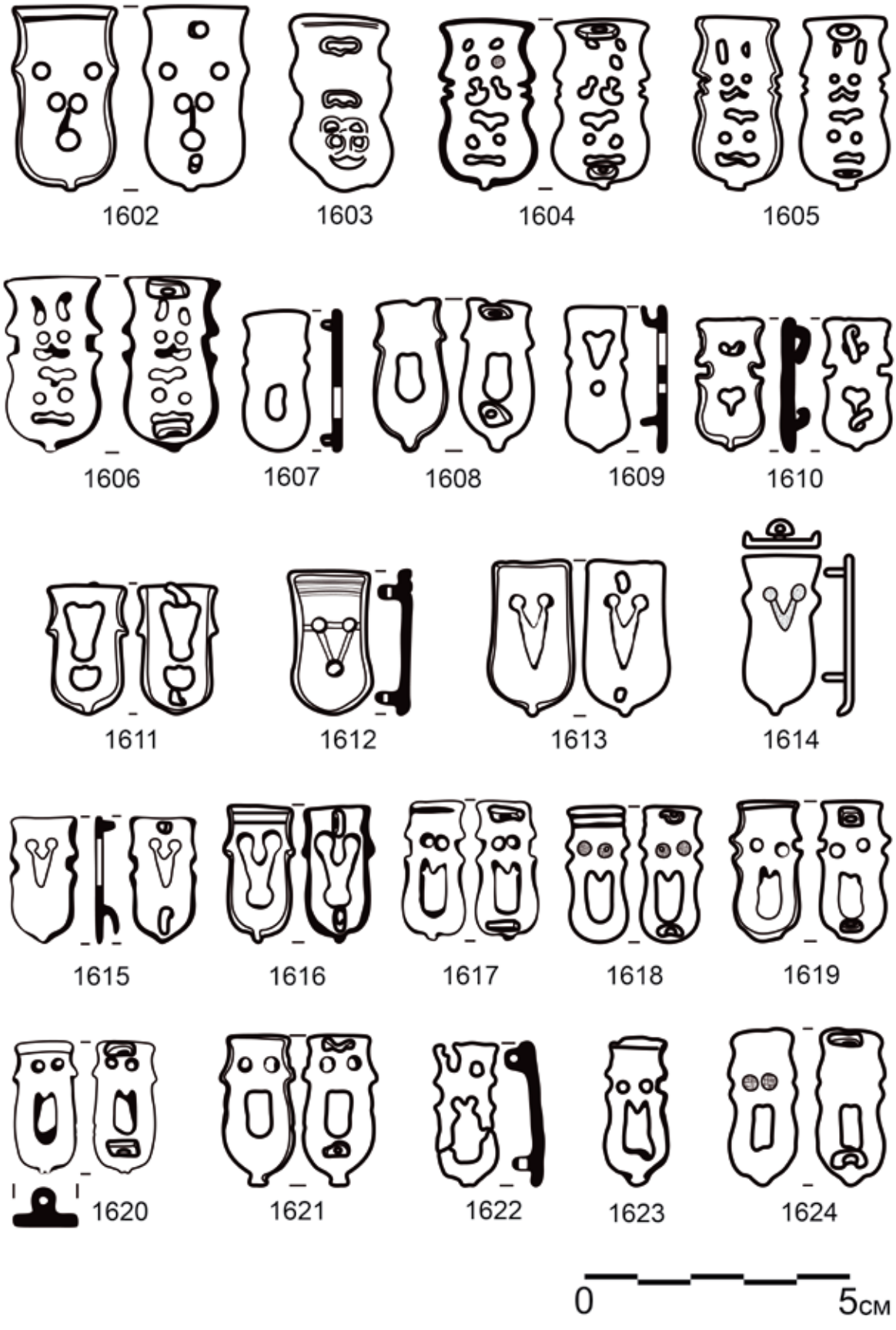
Табло **129:** Апликации – Група B, тип XV: 1544-1564.

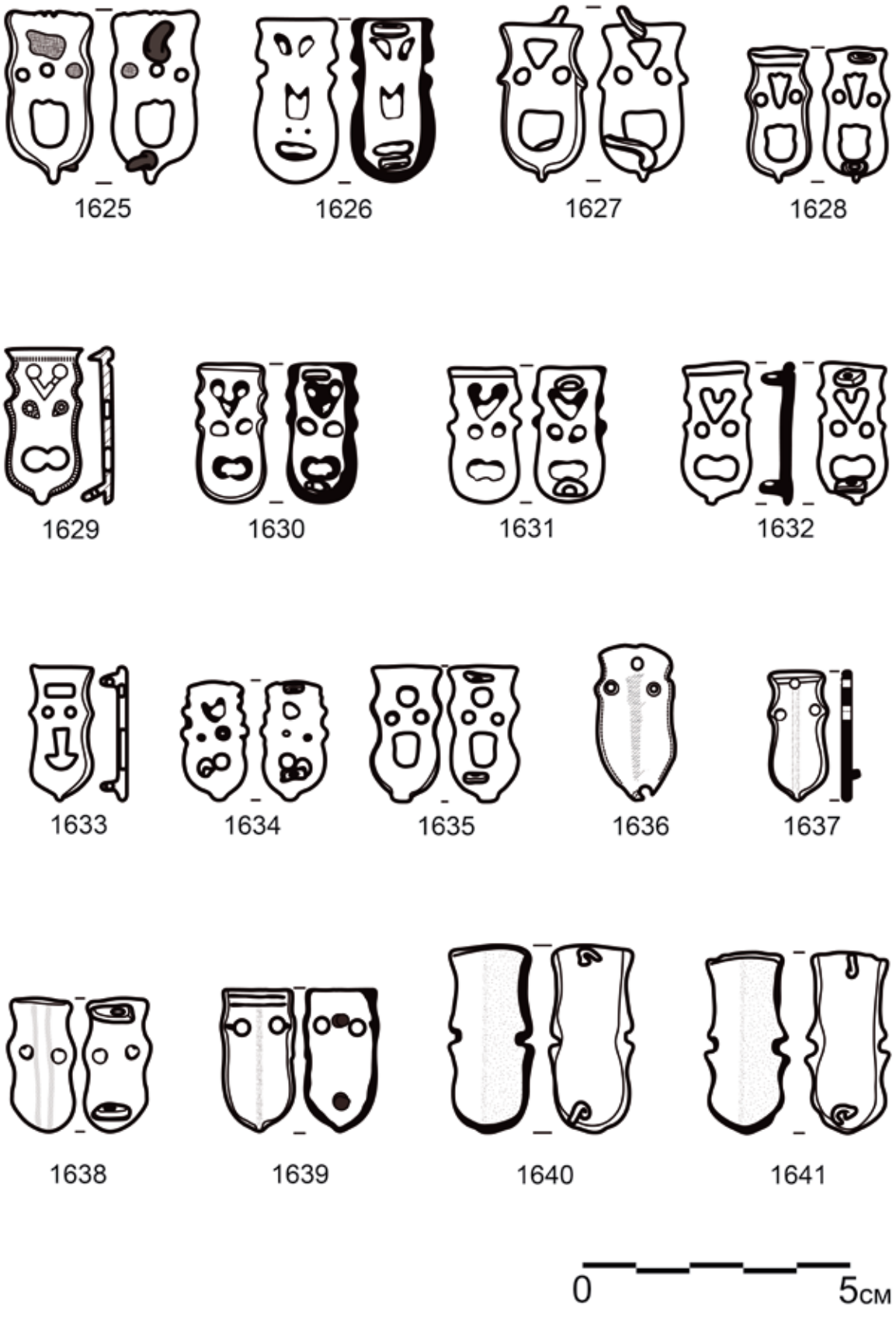
Табло **130:** Апликации – Група B, тип XV:1565-1584.

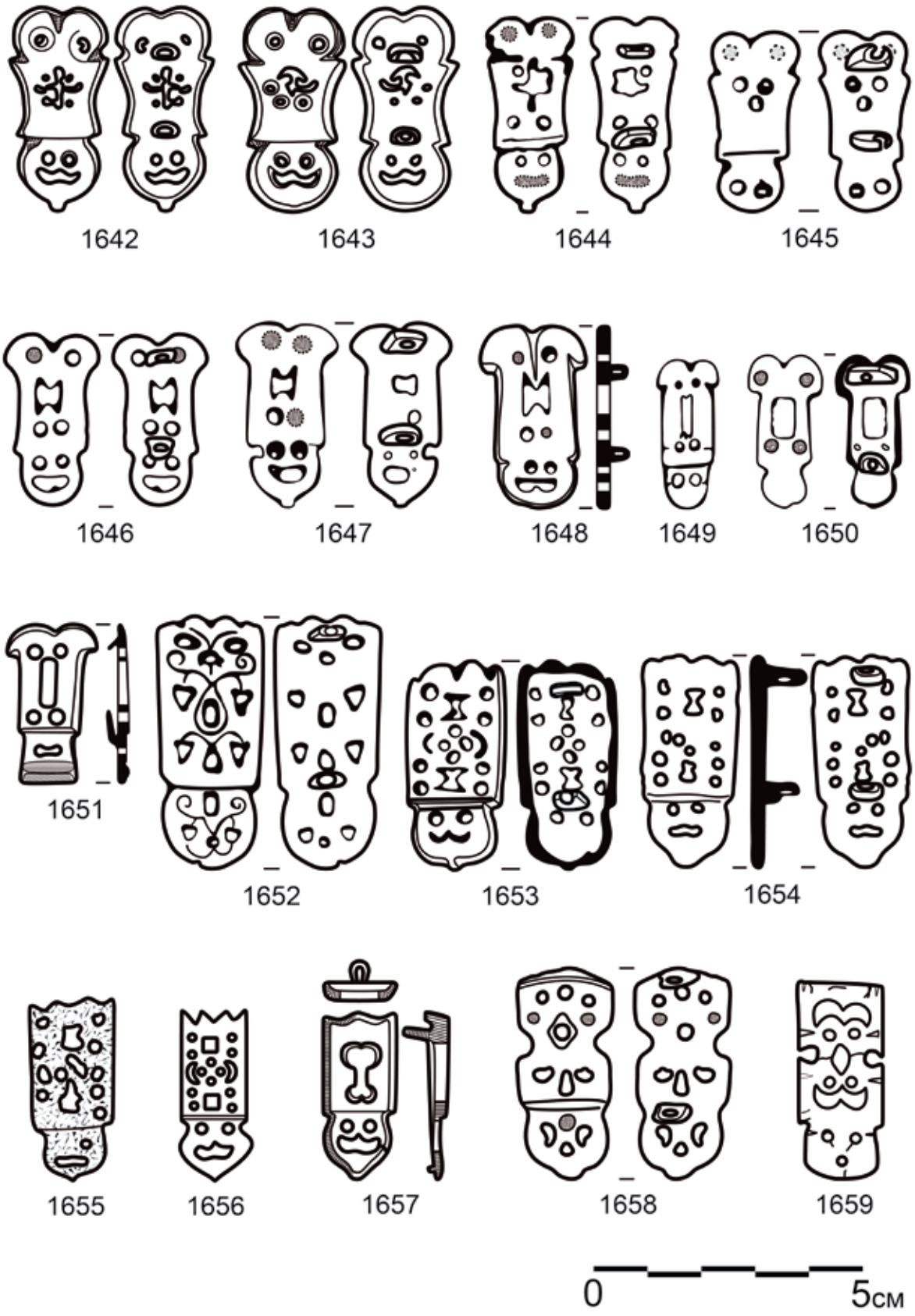
Табло **131:** Апликации – Група B, тип XV: 1585-1593; тип XVI: 1594-1601.

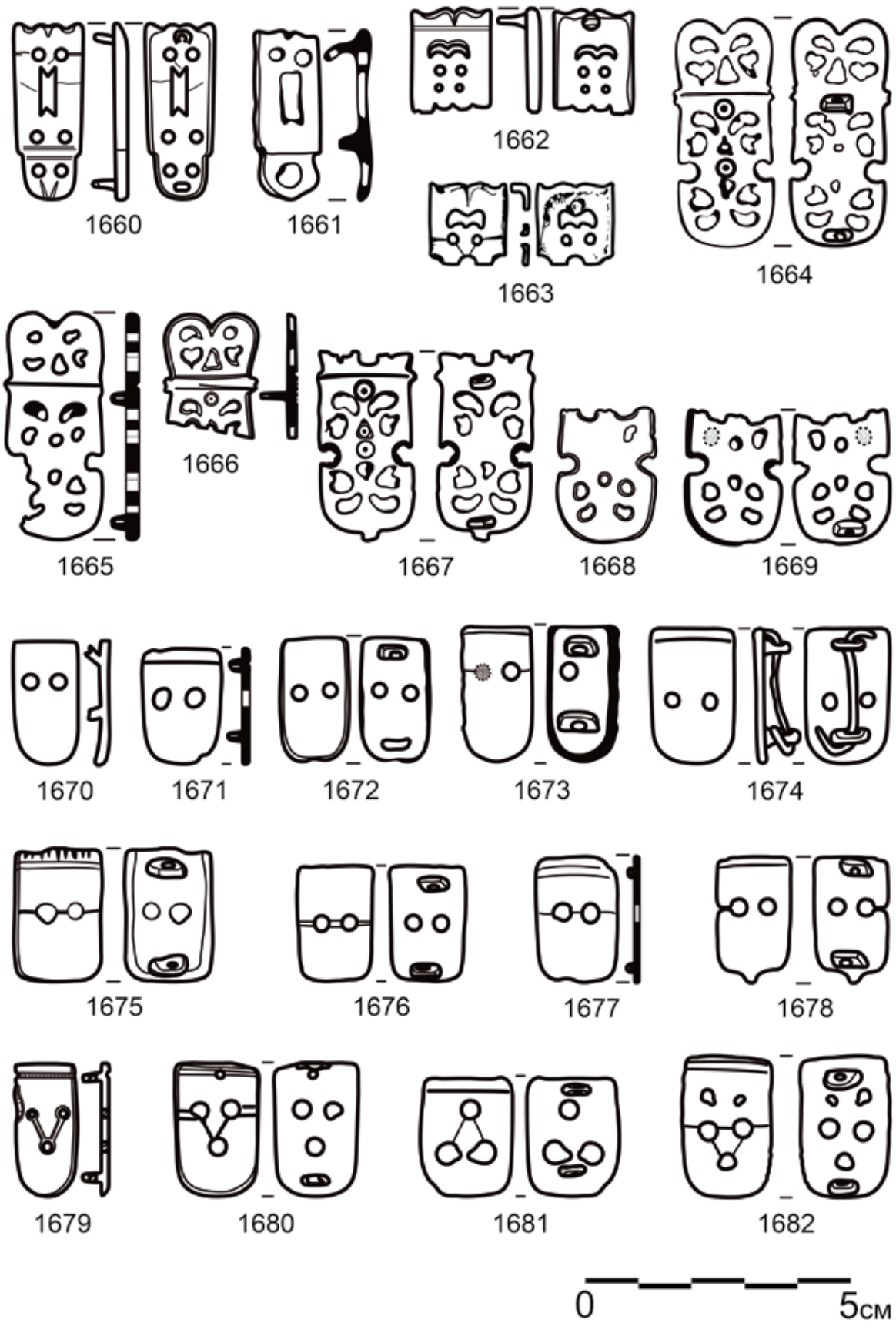
Табло **132:** Апликации – Група B, тип XVII. a: 1602-1624.

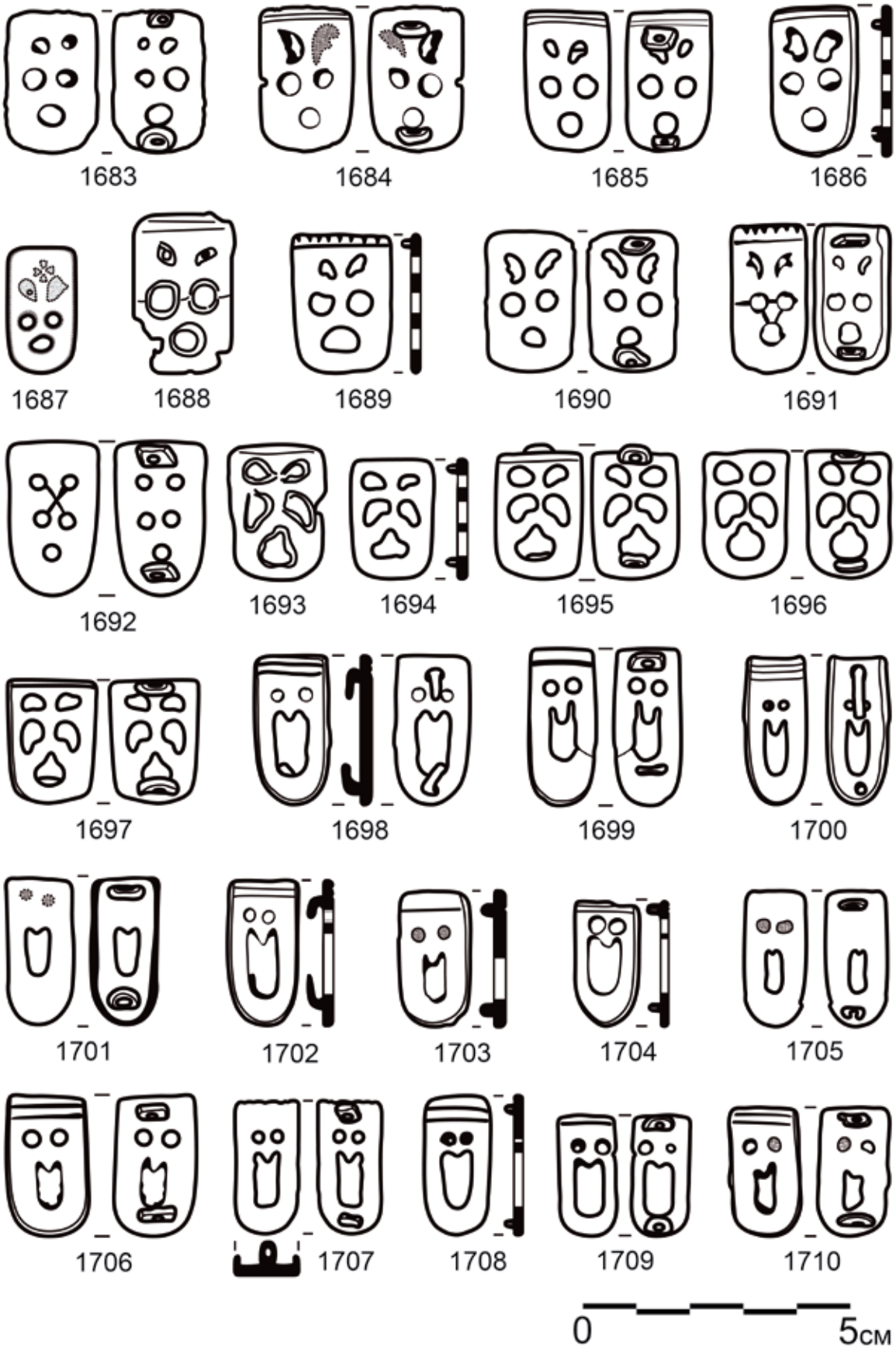
Табло **133:** Апликации – Група B, тип XVII. a: 1625-1639; тип XVII. b: 1640-1641.

Табло **134:** Апликации – Група B, тип XVIII: 1642-1651; тип XIX: 1652-1659.

Табло **135:** Апликации – Група B, тип XIX: 1660-1663; тип XX: 1664-1699; тип XXI: 1670-1682.

Табло **136:** Апликации – Група B, тип XXI: 1683-1710

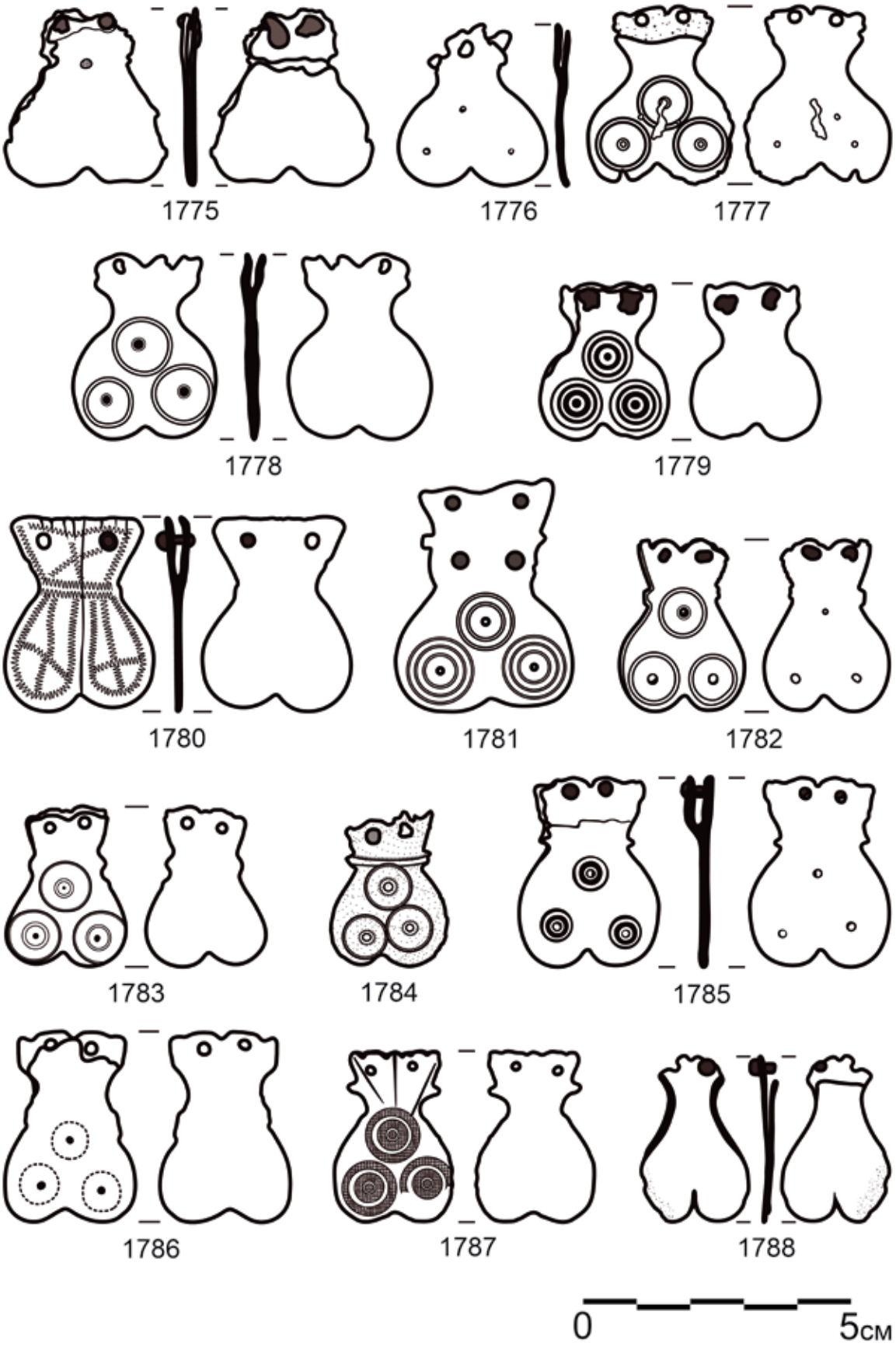
Табло **137:** Апликации – Група B, тип XXI: 1711-1738.

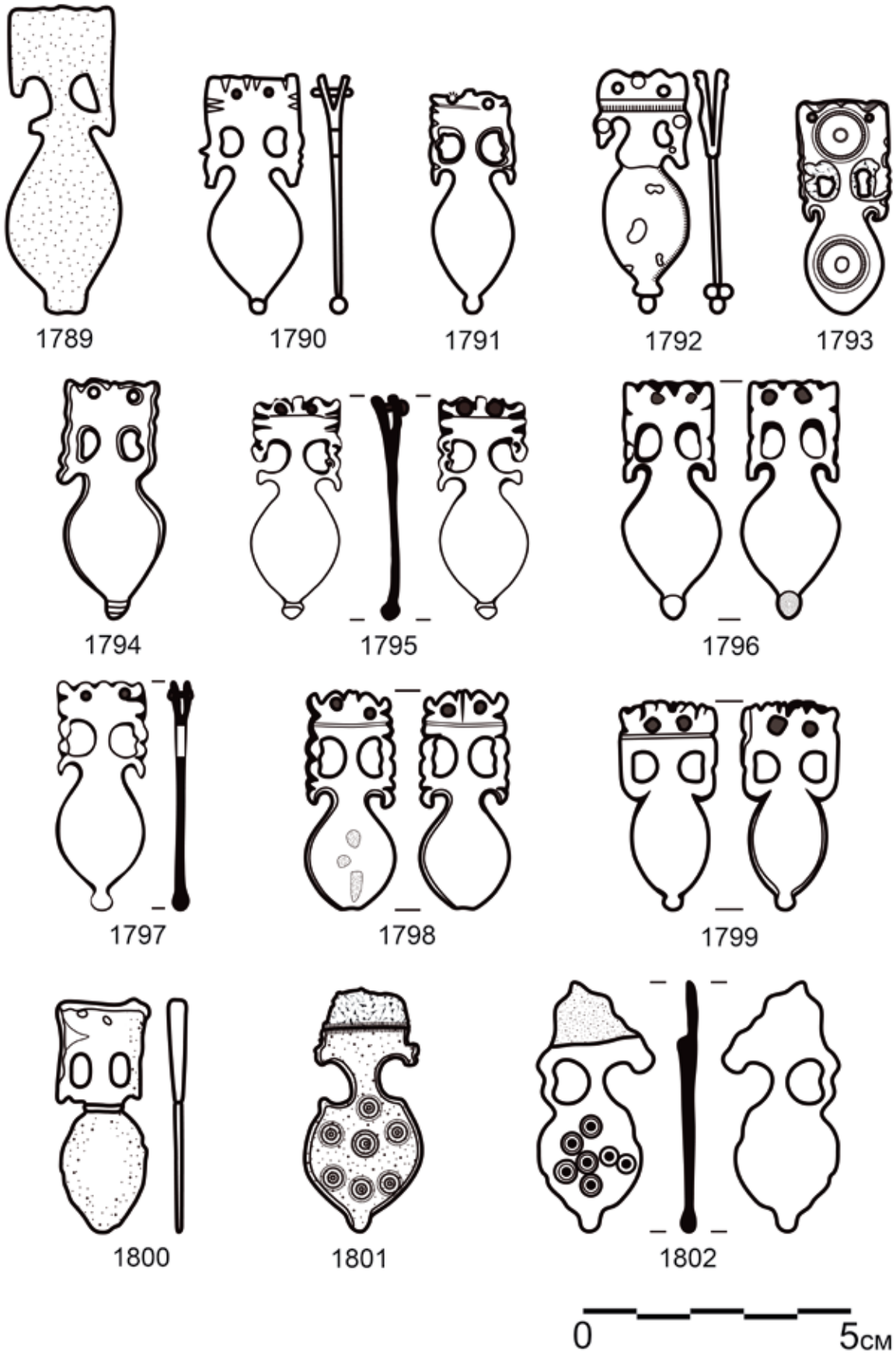
Табло **138:** Апликации – Група В, тип XXI: 1739-1747; разни: 1748-1753; апликации с допълнително функционално предназначение: 1754-1759.

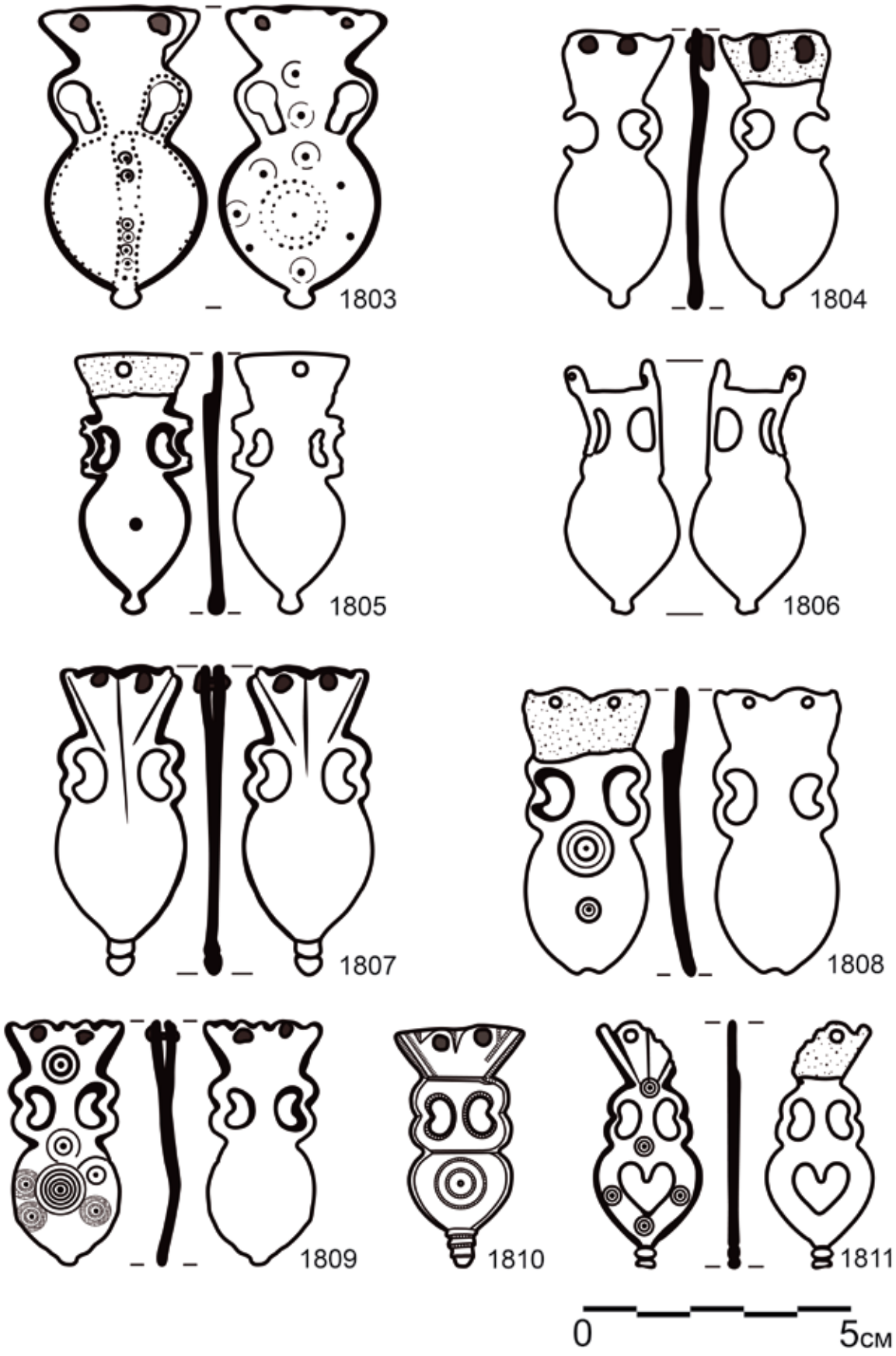
Табло **139:** Накрайници – Група А, тип I: 1760; тип II: 1761-1774.

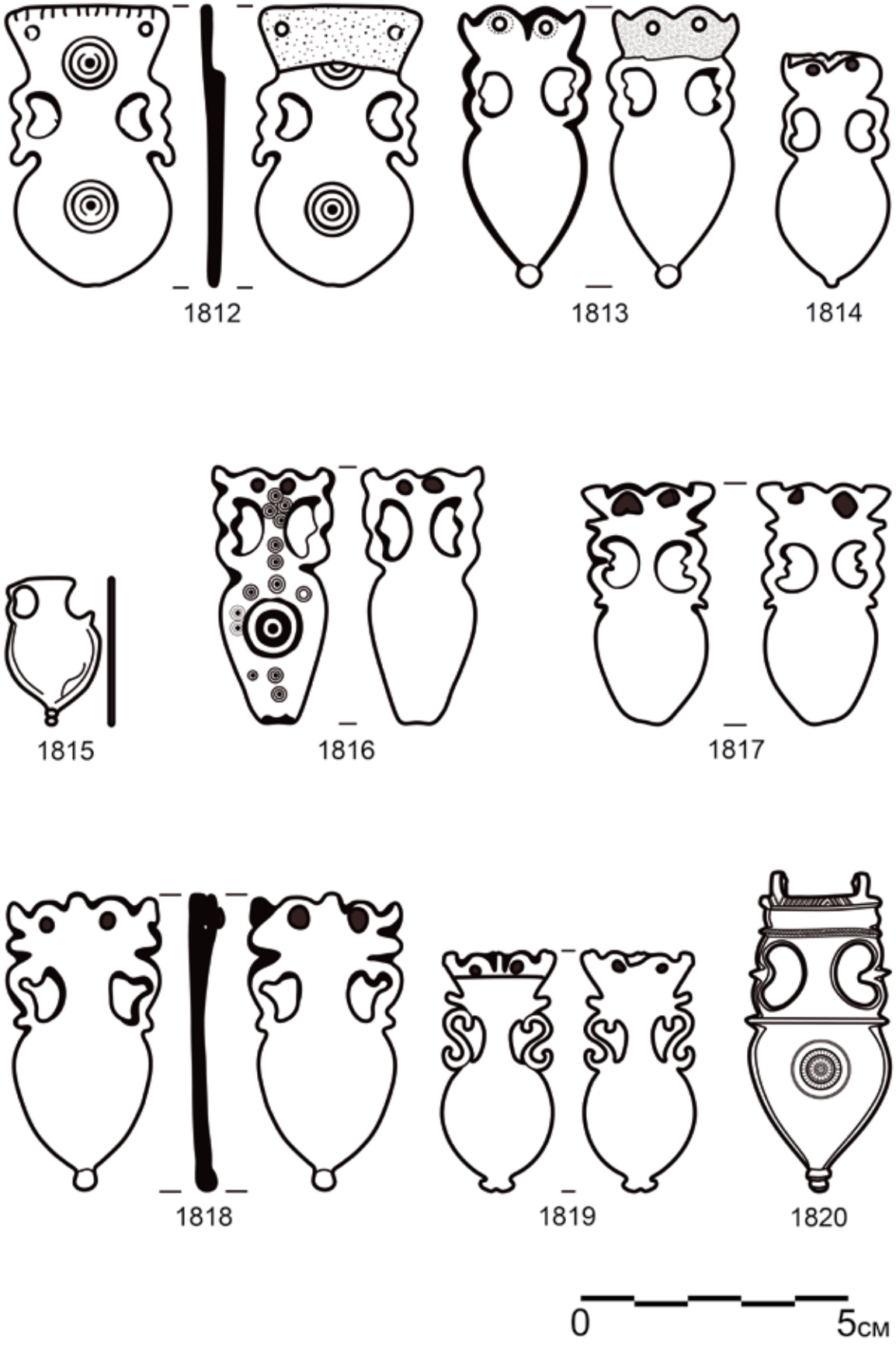
Табло **140:** Накрайници – Група А, тип II: 1775-1788.

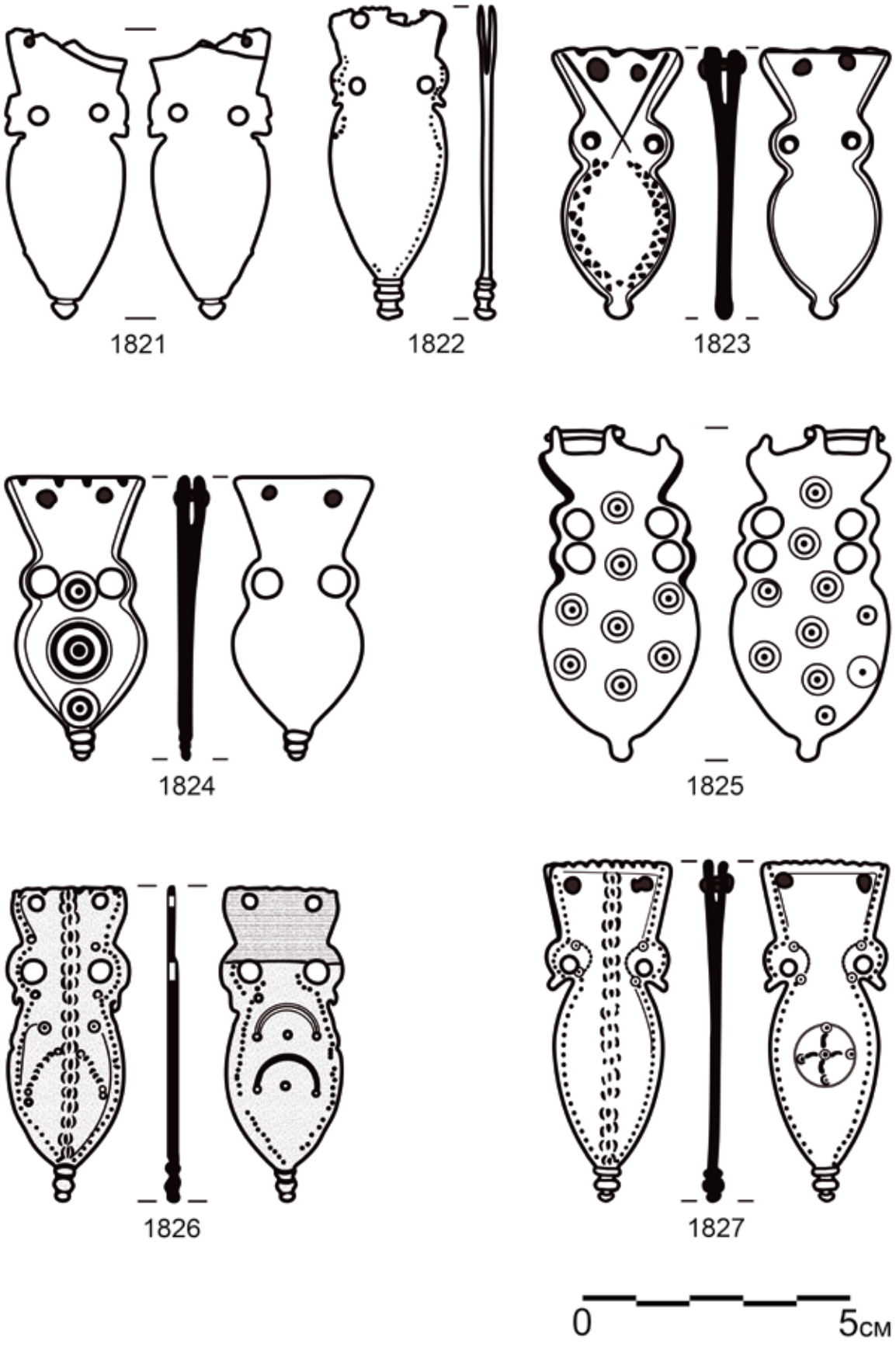
Табло **141:** Накрайници – Група А, тип III. а. 1: 1789-1802.

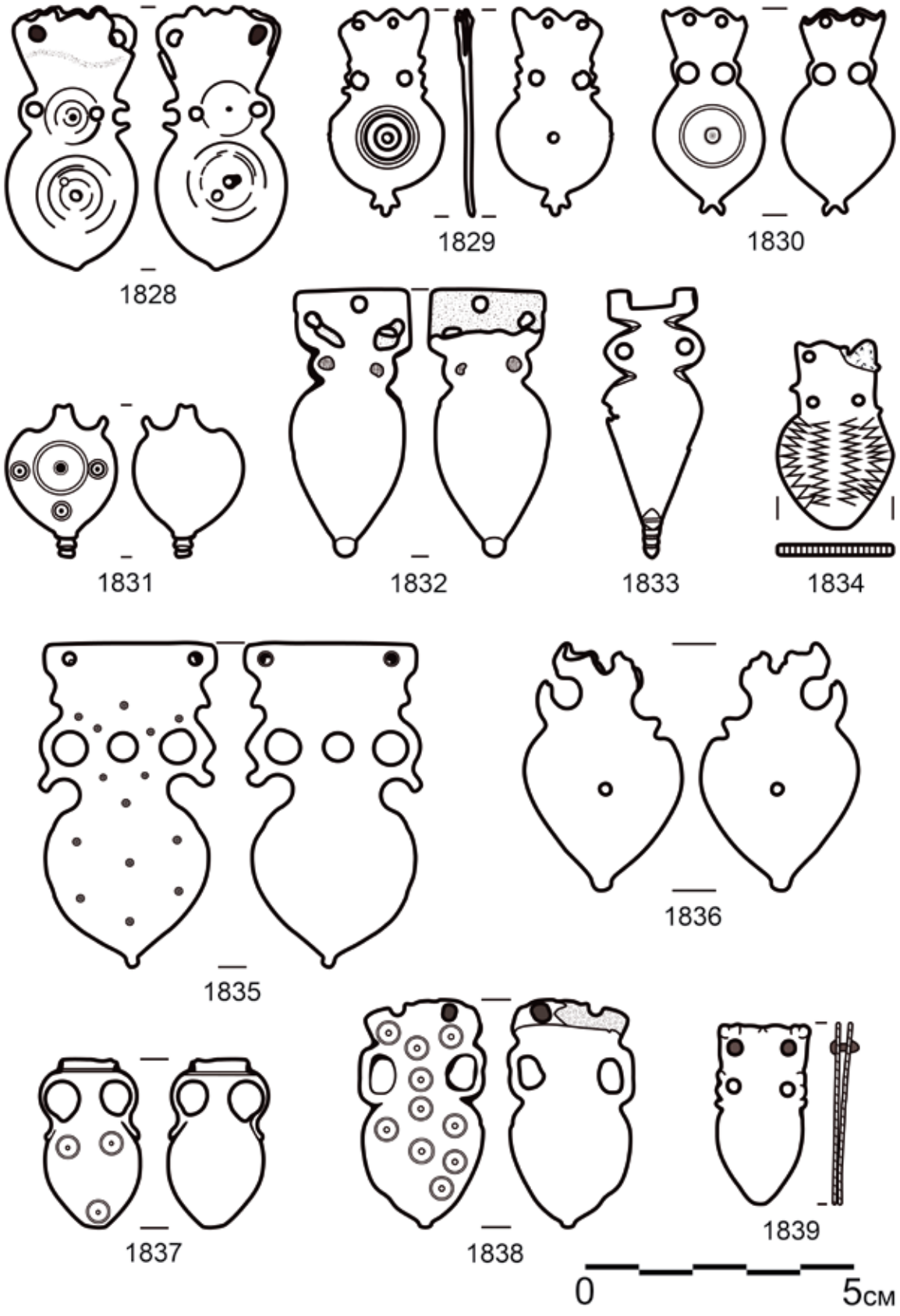
Табло **142:** Накрайници – Група А, тип III. а. 2: 1803-1811.

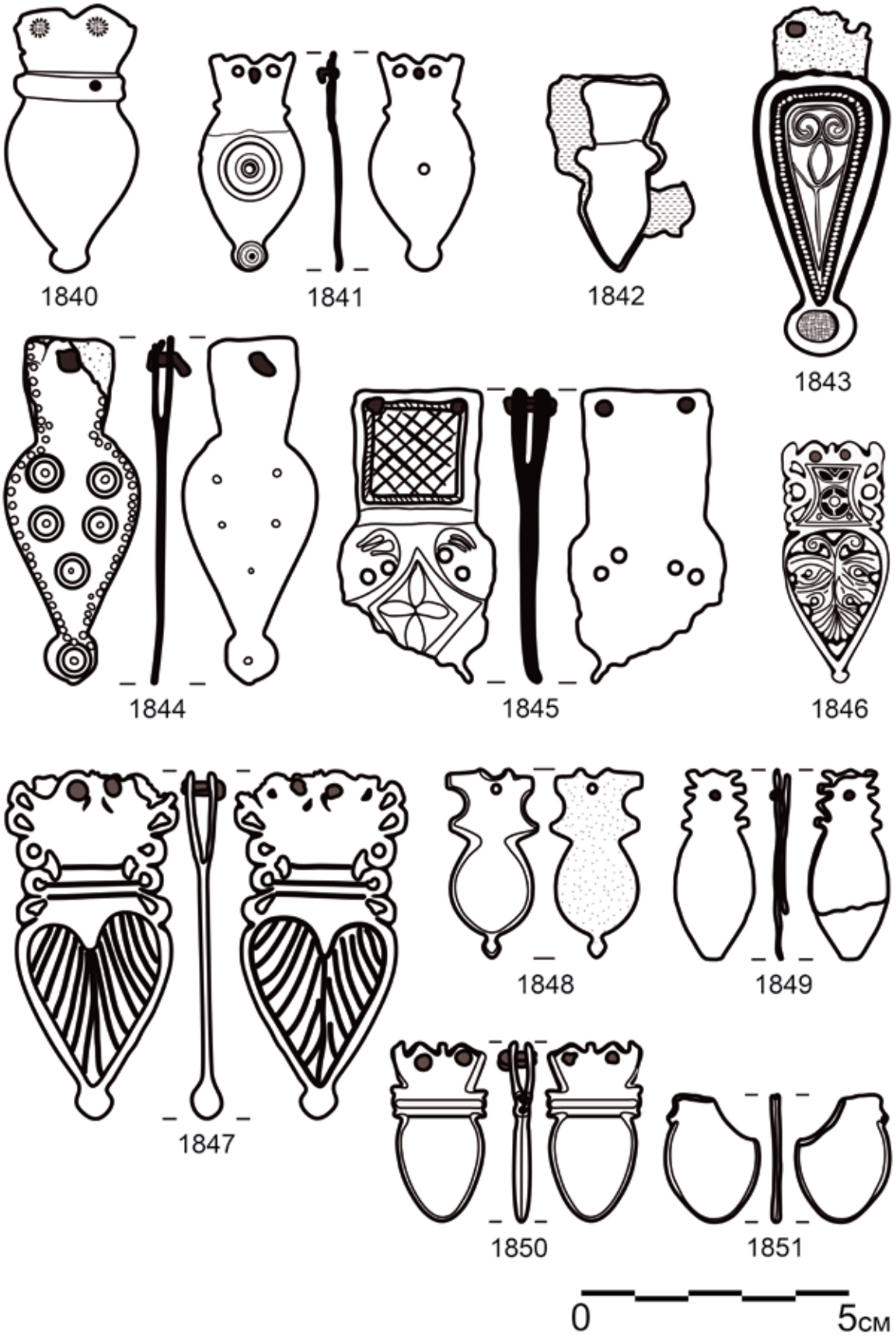
Табло **143:** Накрайници – Група А, тип III. а. 2: 1812-1820.

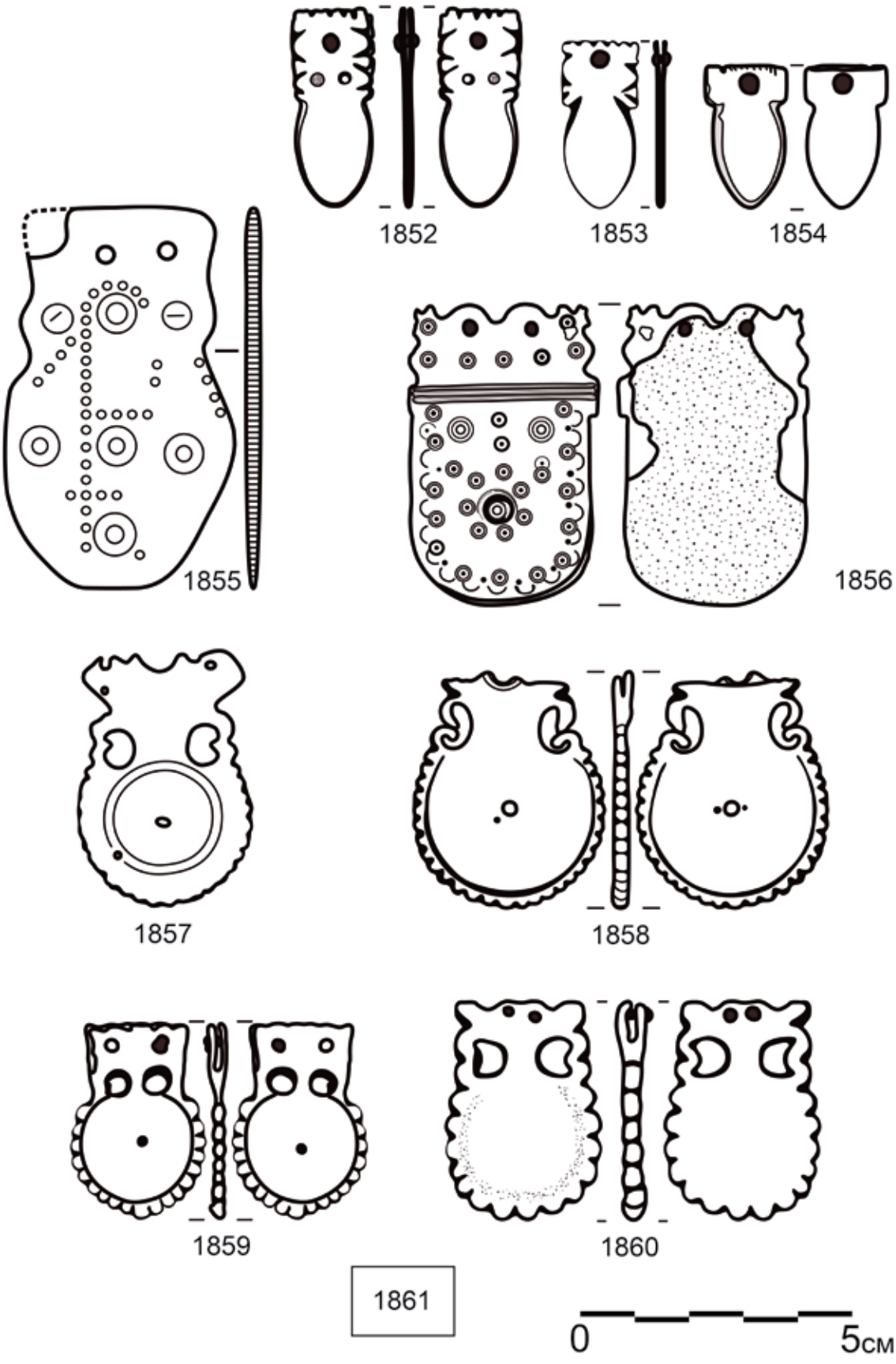
Табло **144:** Накрайници – Група А, тип III. b: 1821-1827.

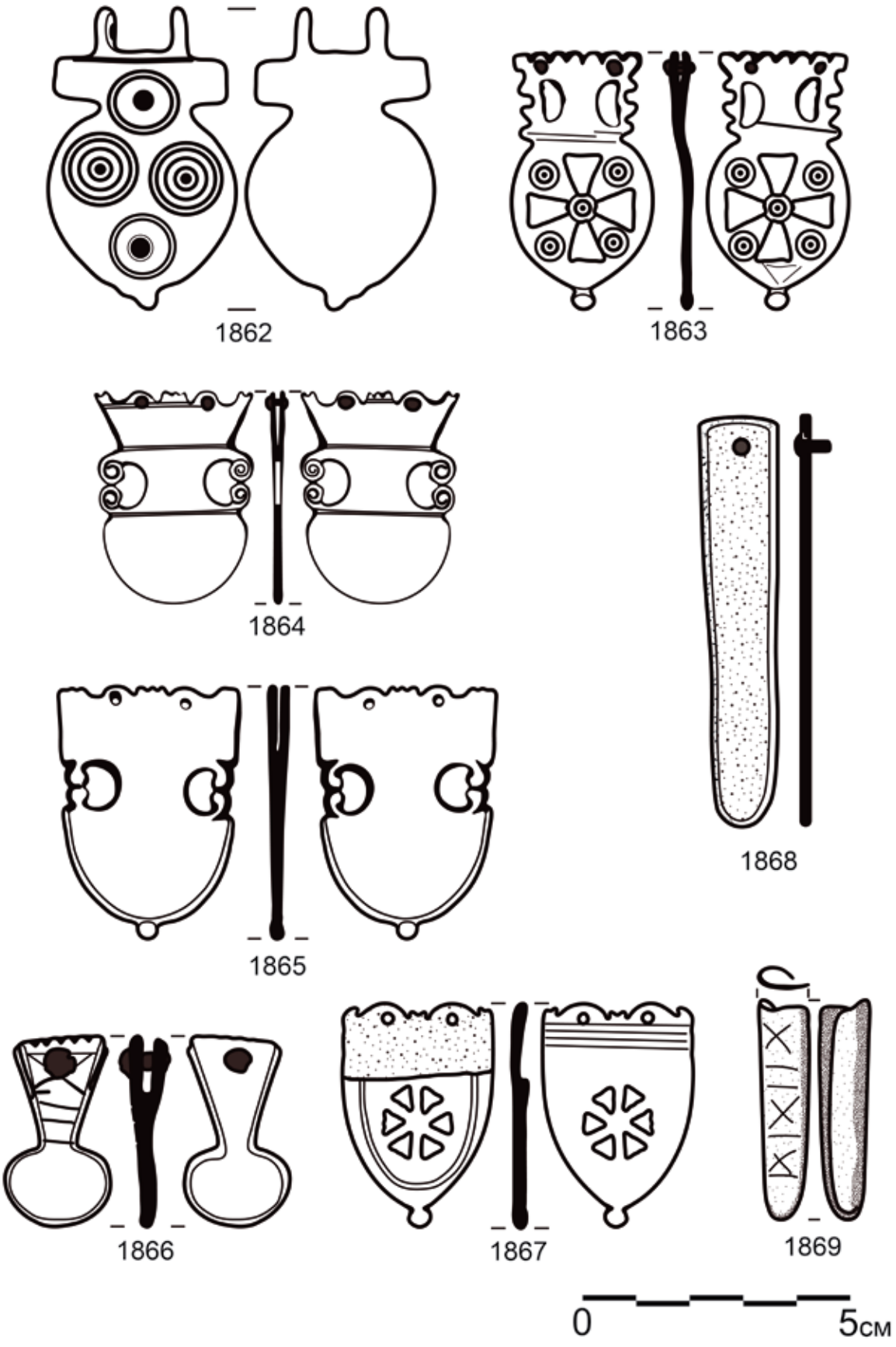
Табло **145:** Накрайници – Група А, тип III. b: 1828-1839.

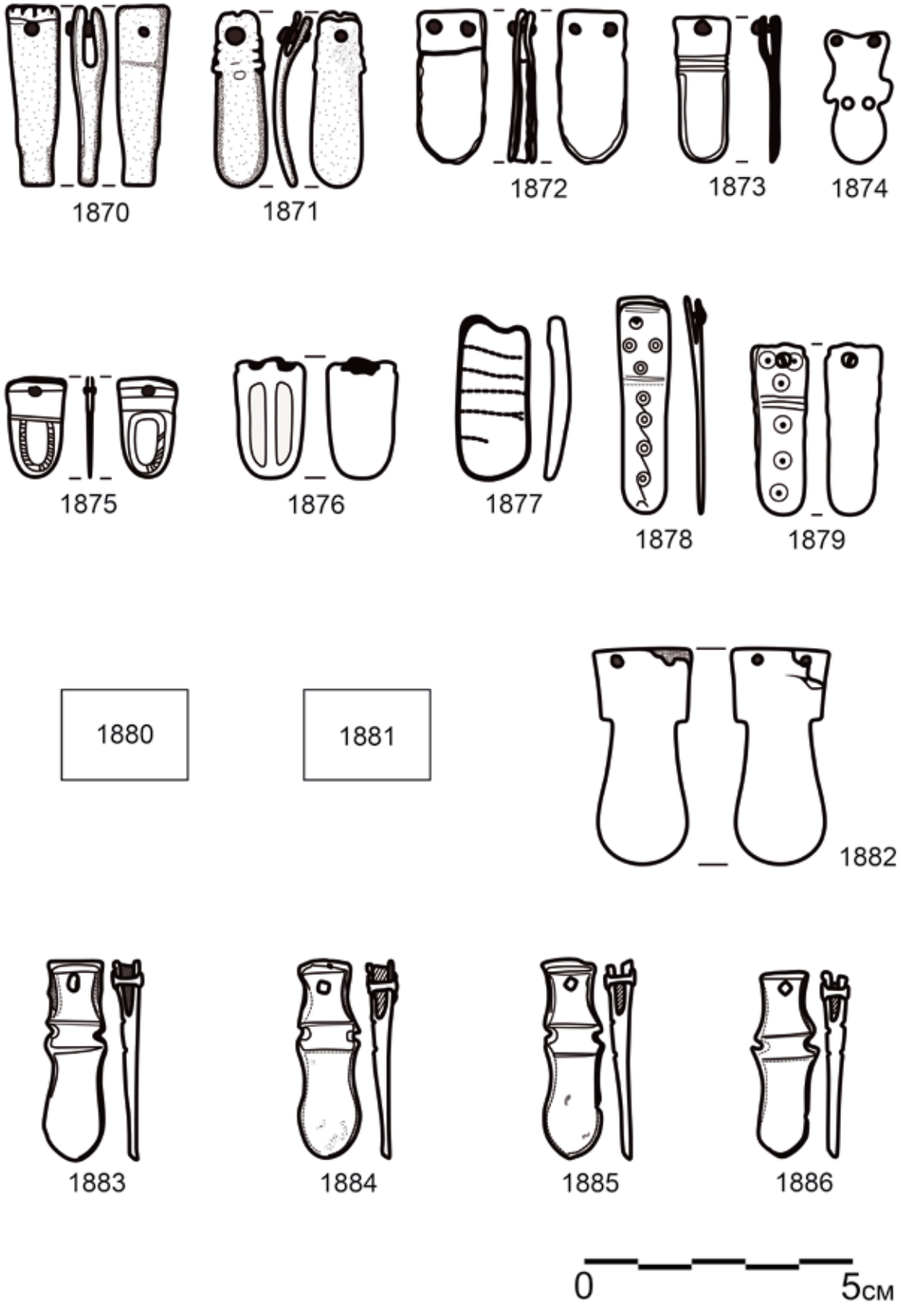
Табло **146:** Накрайници – Група А, тип III. с: 1840-1847; тип IV: 1848-1851.

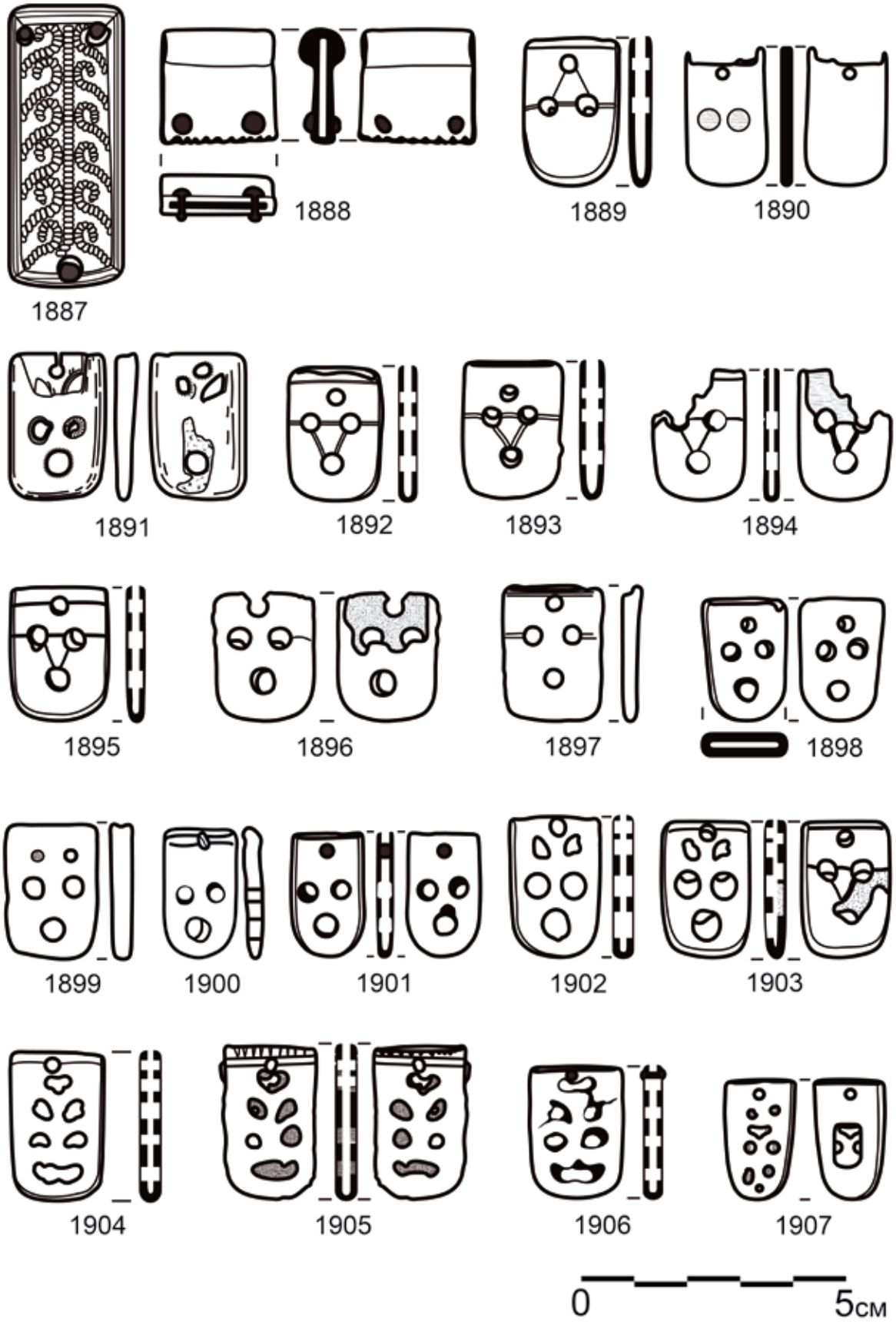
Табло **147:** Накрайници – Група А, тип IV: 1852-1854; тип V: 1855-1856; тип VI: 1857-1860 (1861-изключен).

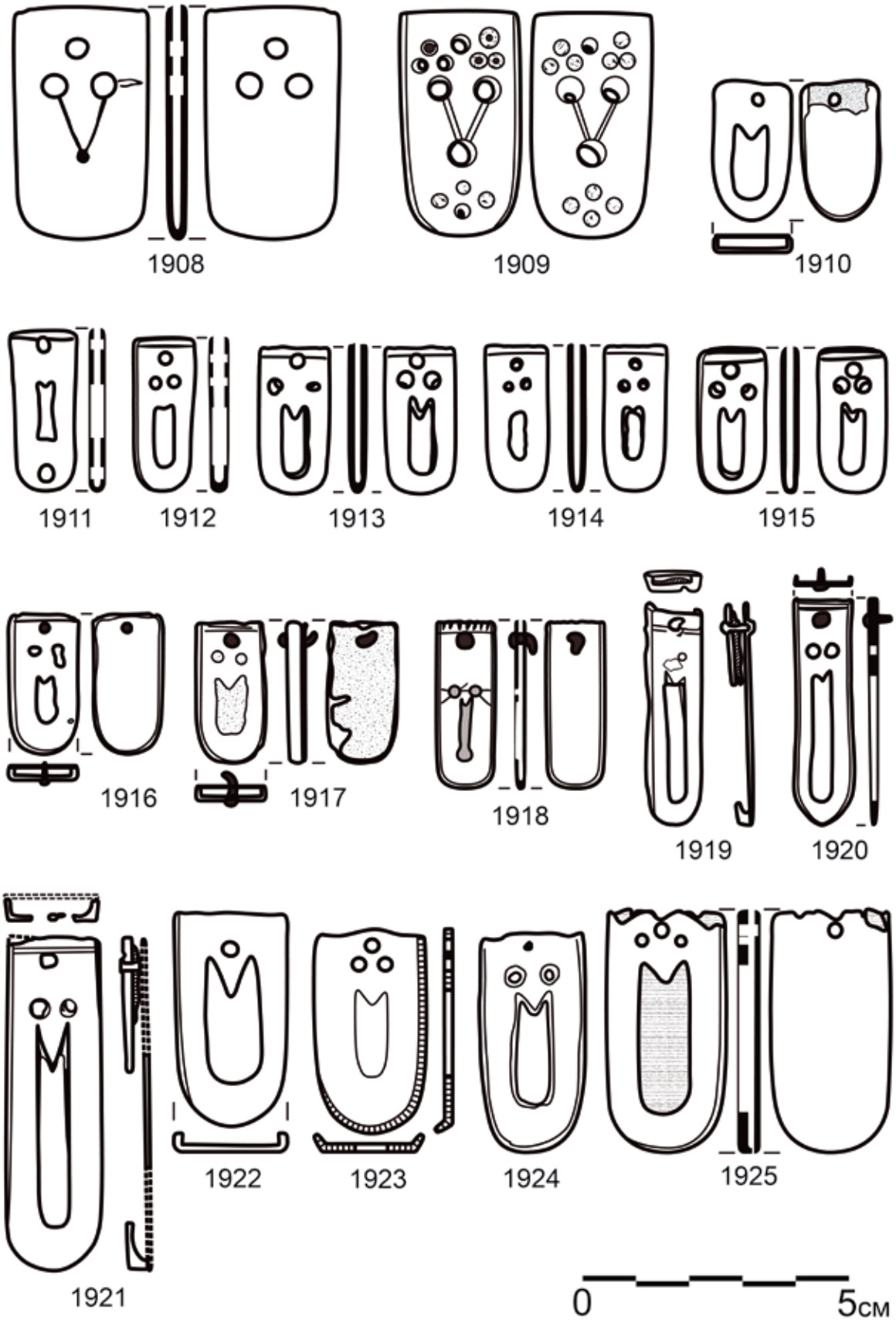
Табло **148:** Накрайници – Група А, тип VI: 1862-1867; тип VII. а: 1868-1869.

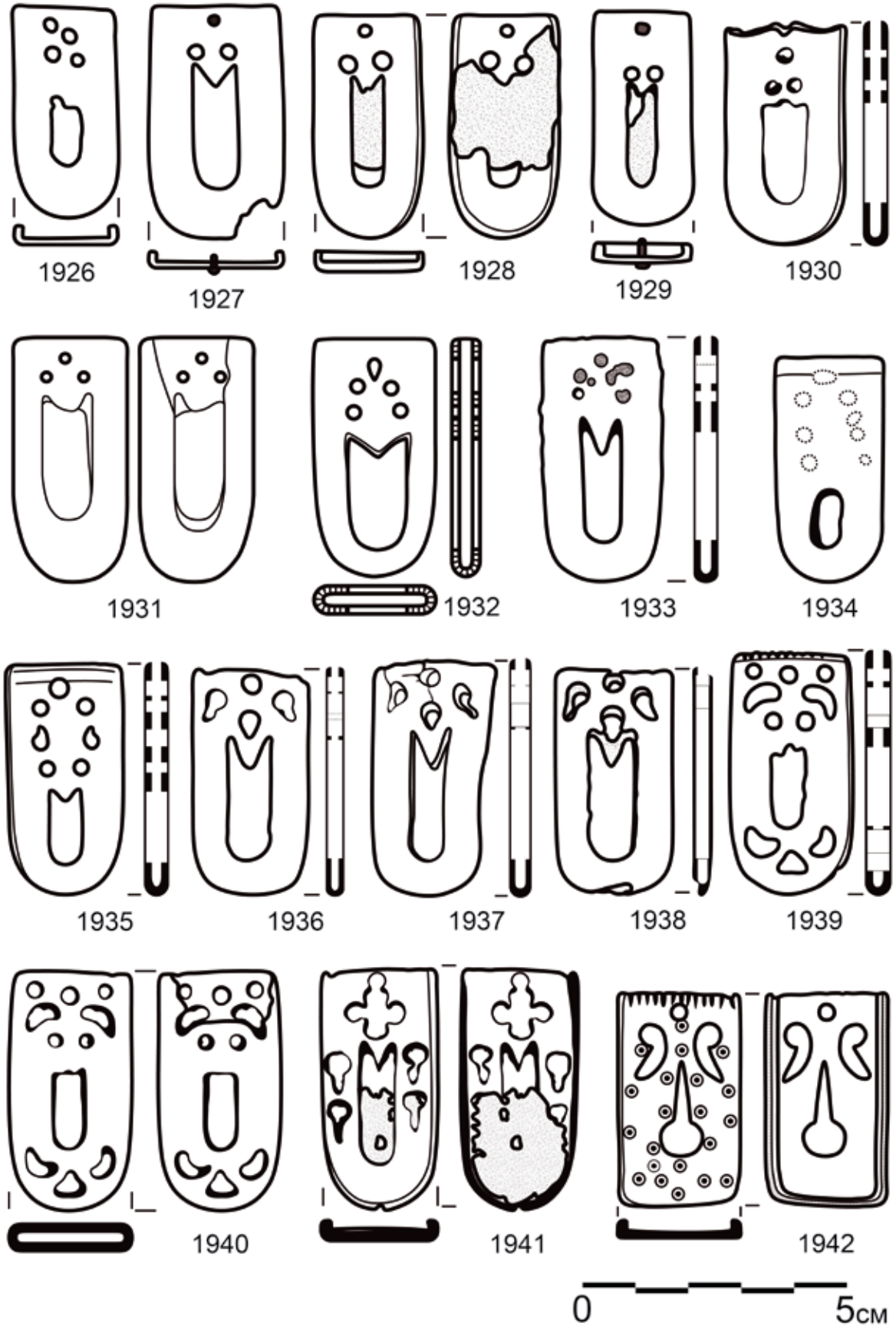
Табло **149:** Накрайници – Група А, тип VII. a: 1870-1874; тип VII. b: 1875-1876; тип VII. c: 1877-1879; (тип VIII: 1880-1881-изключени); тип IX: 1883-1886.

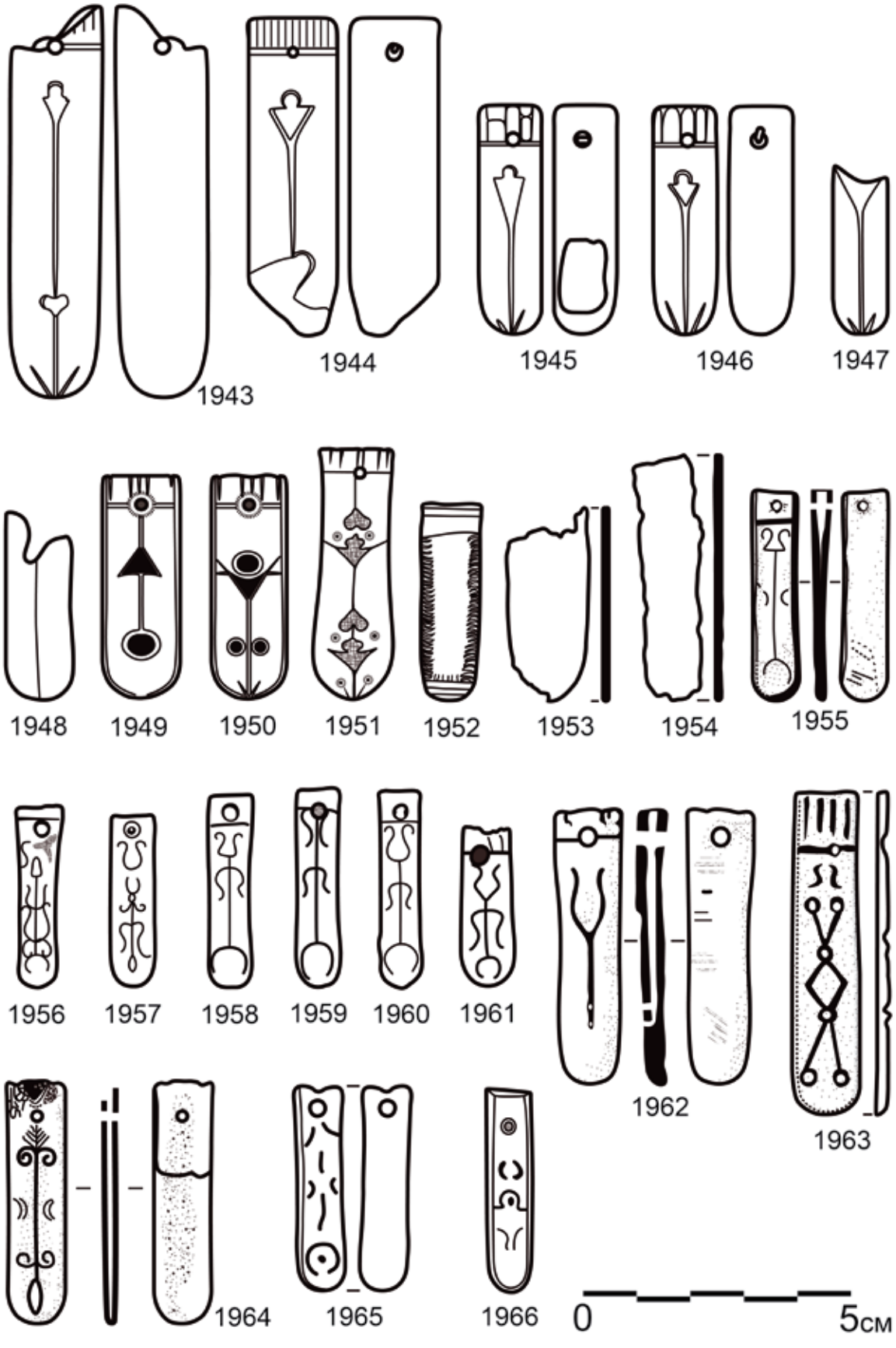
Табло **150:** Накрайници – Група В, тип I: 1887-1888; тип II. а: 1889-1907.

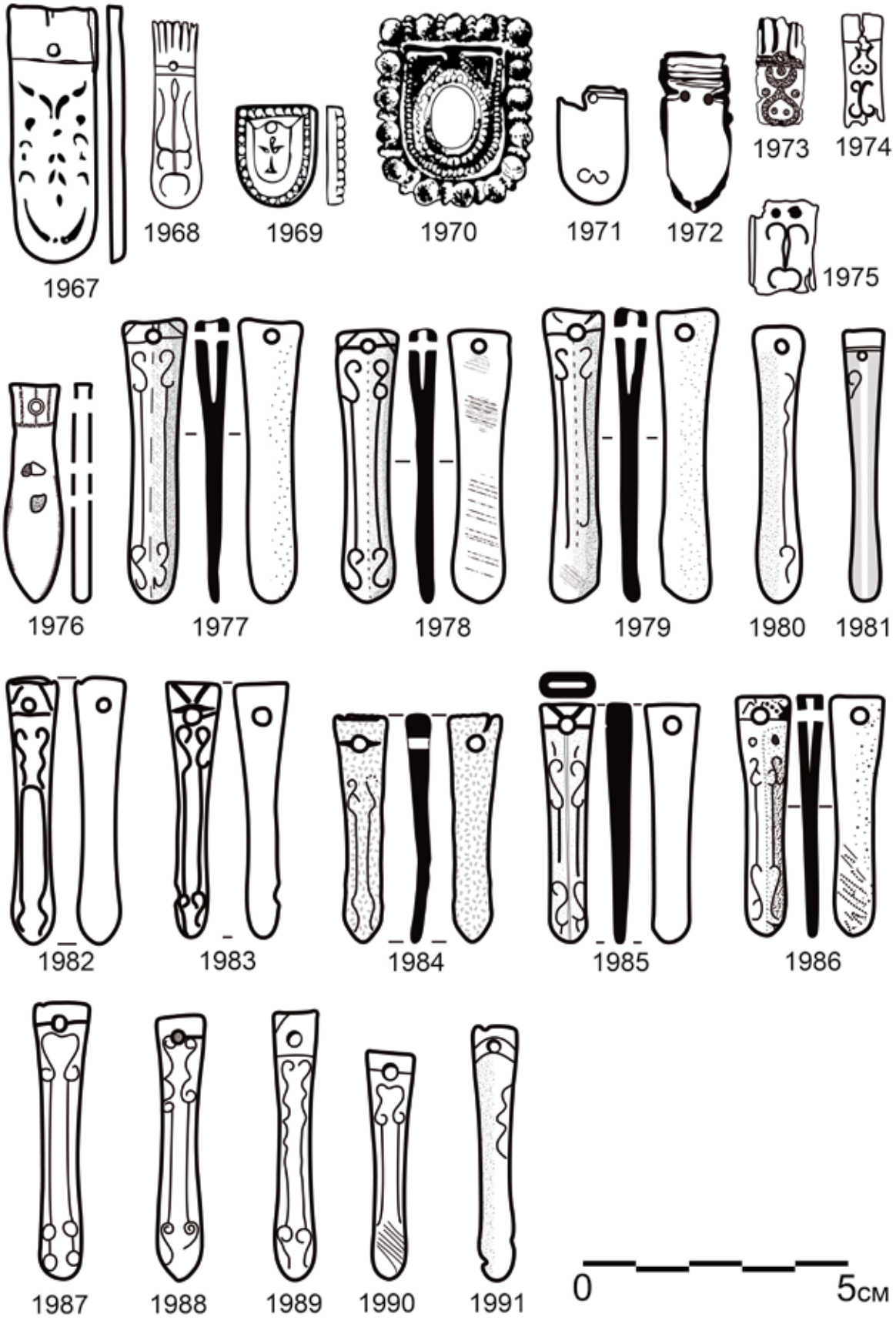
Табло **151:** Накрайници – Група B, тип II. a: 1908-1909; тип II. b: 1910-1925.

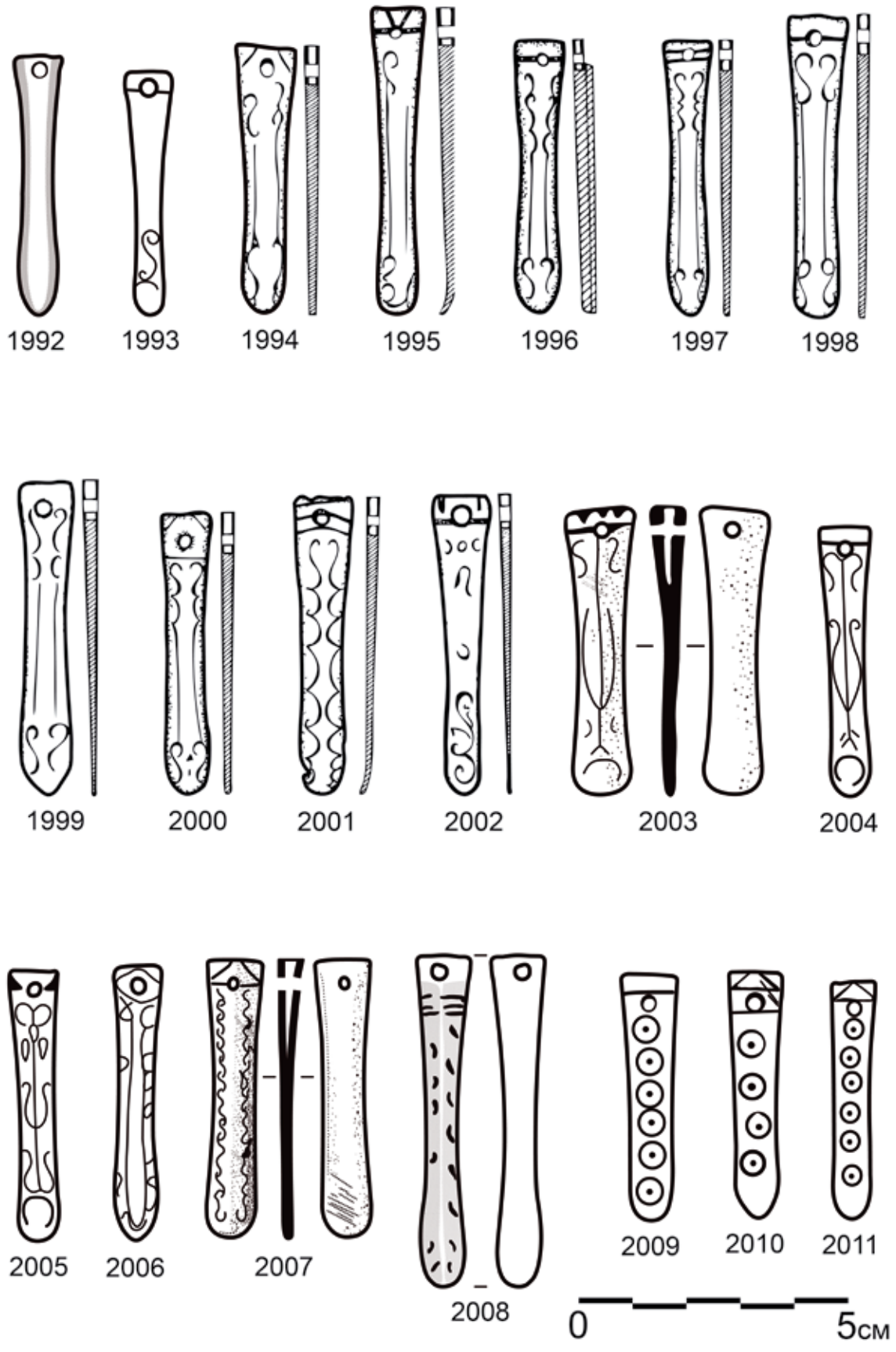
Табло **152:** Накрайници – Група B, тип II. b: 1926-1942.

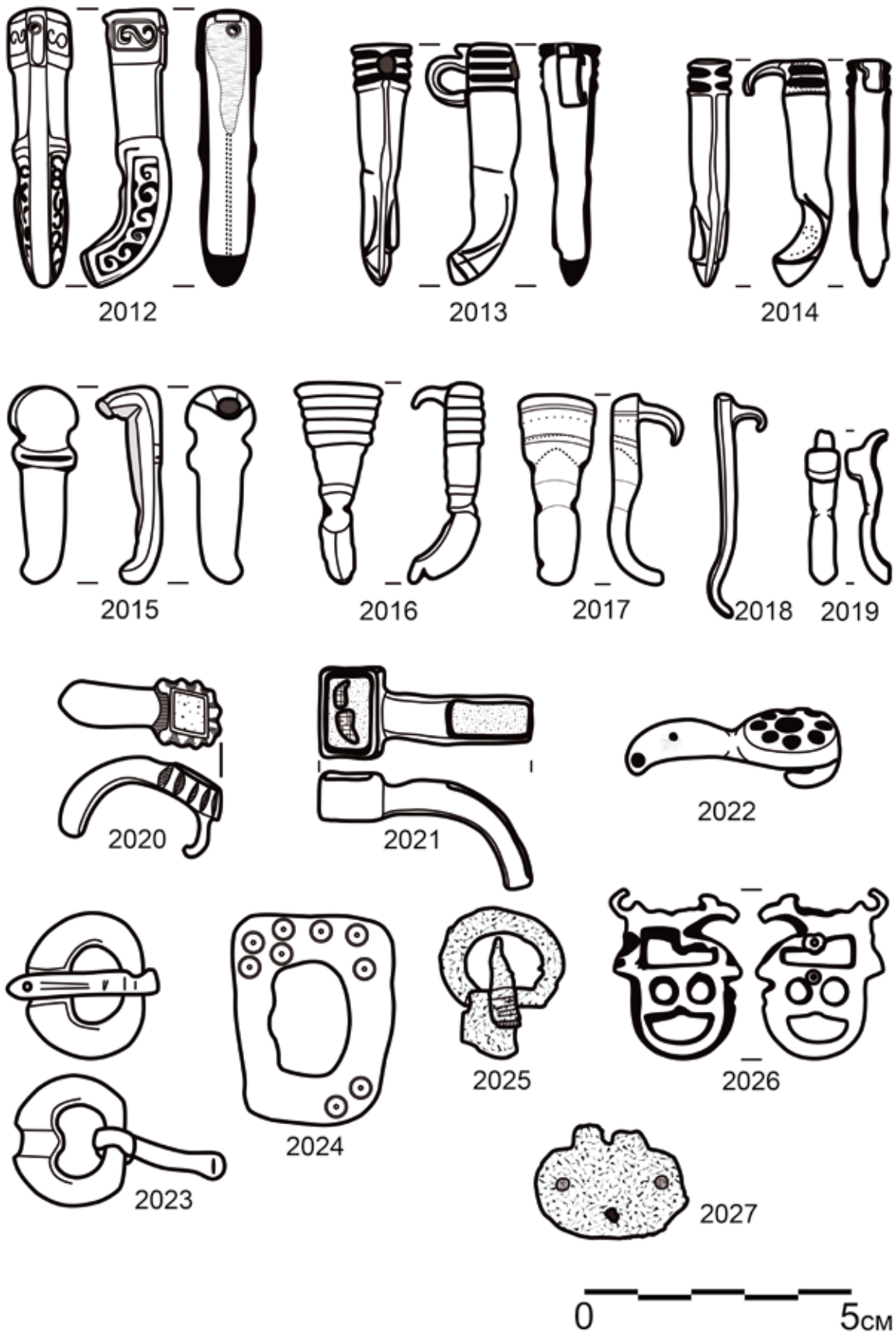
Табло **153:** Накрайници – Група B, тип II. c: 1943-1951; пластини за обратната страна на накрайници: 1952-1954; тип II. d: 1955-1966.

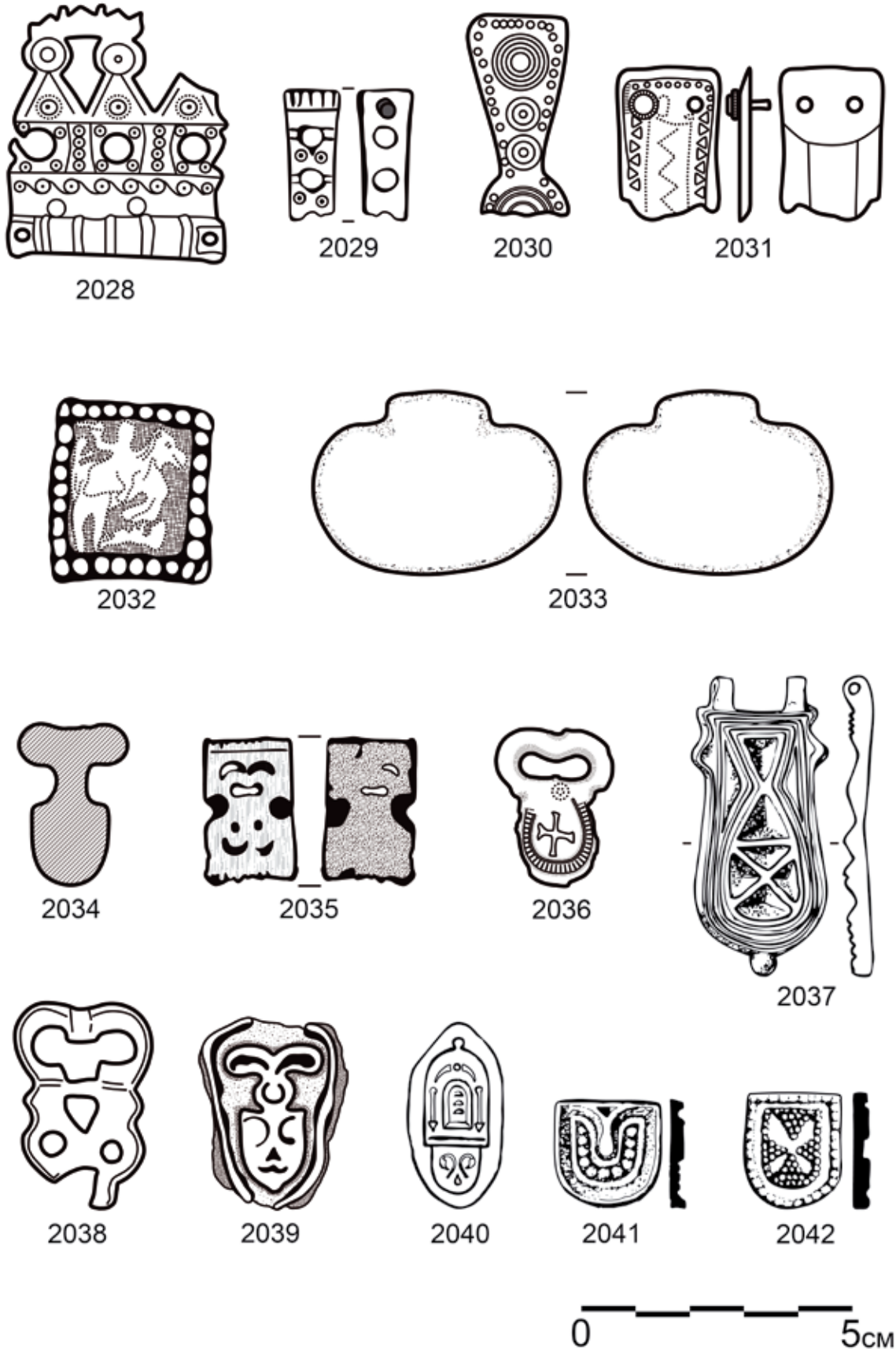
Табло **154:** Накрайници – Група B, тип II. d: 1967-1975; тип III: 1976-1991.

Табло **155:** Накрайници – Група В, тип III: 1992-2011.

Табло **156:** Езичета: 2012-2022; Други: 2023-2027.

Табло **157:** Други: 2028-2031; Модели: 2032-2038; Матрици: 2039-2042.

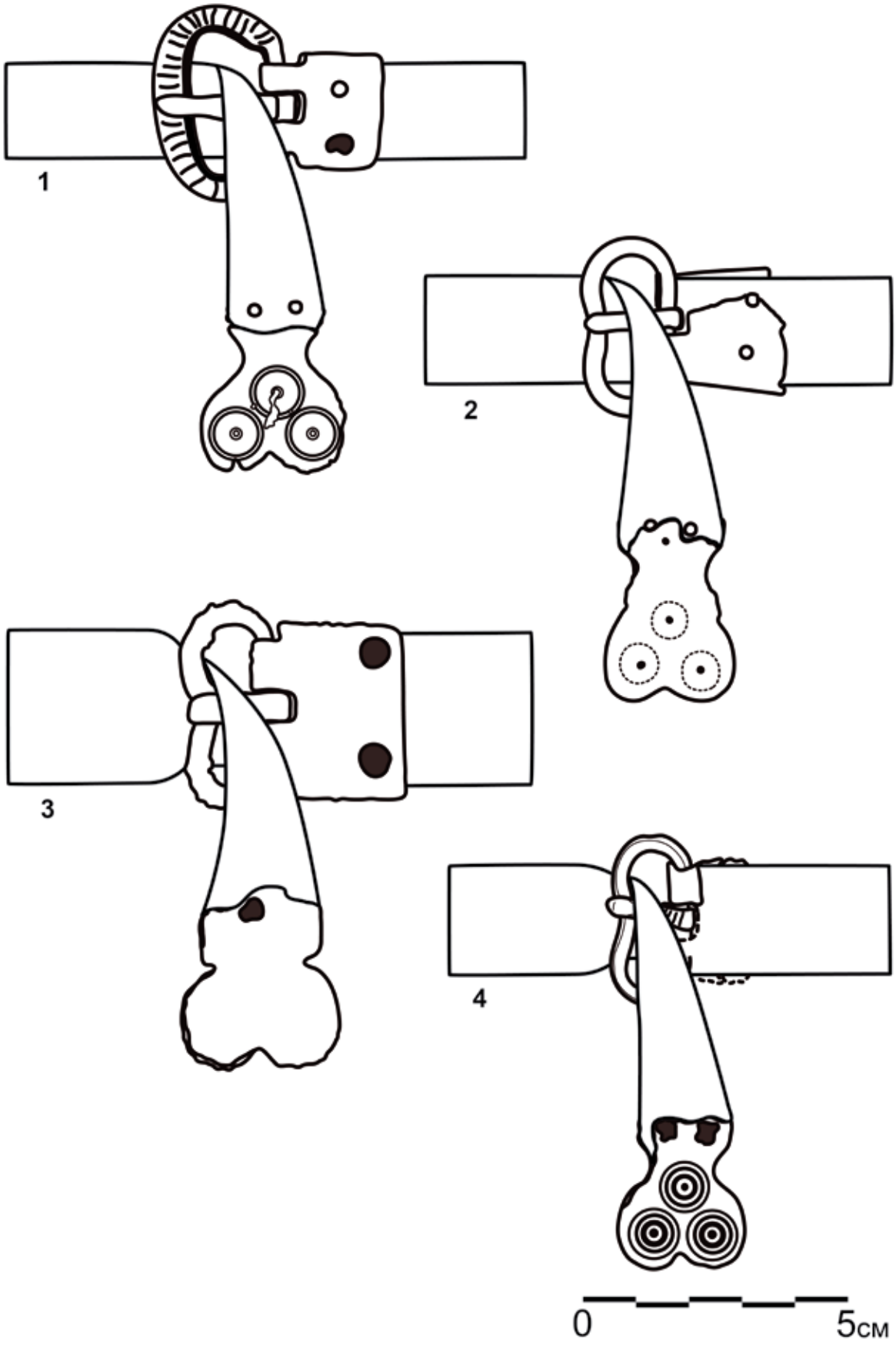
2043

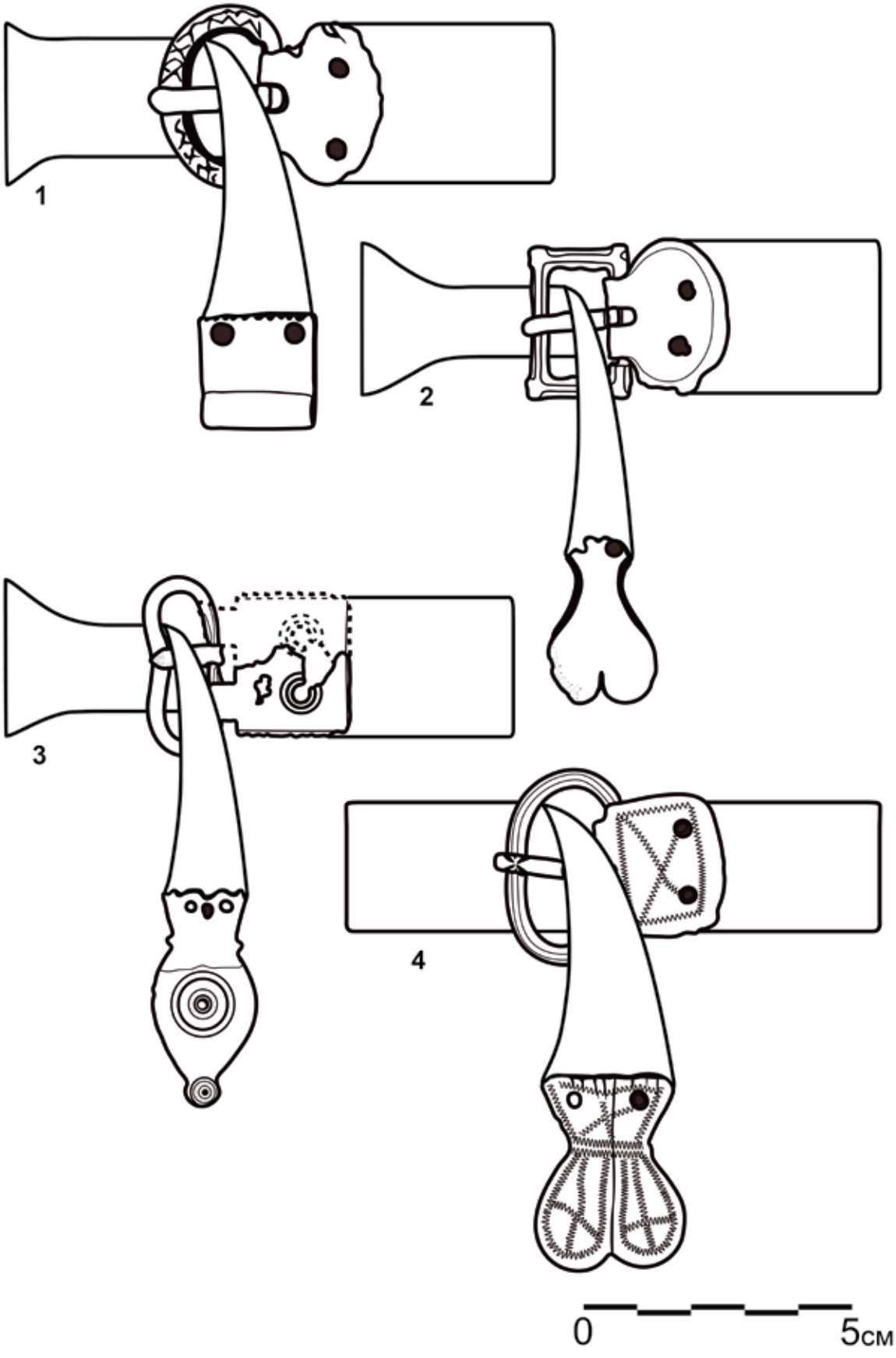
2044

0 5см

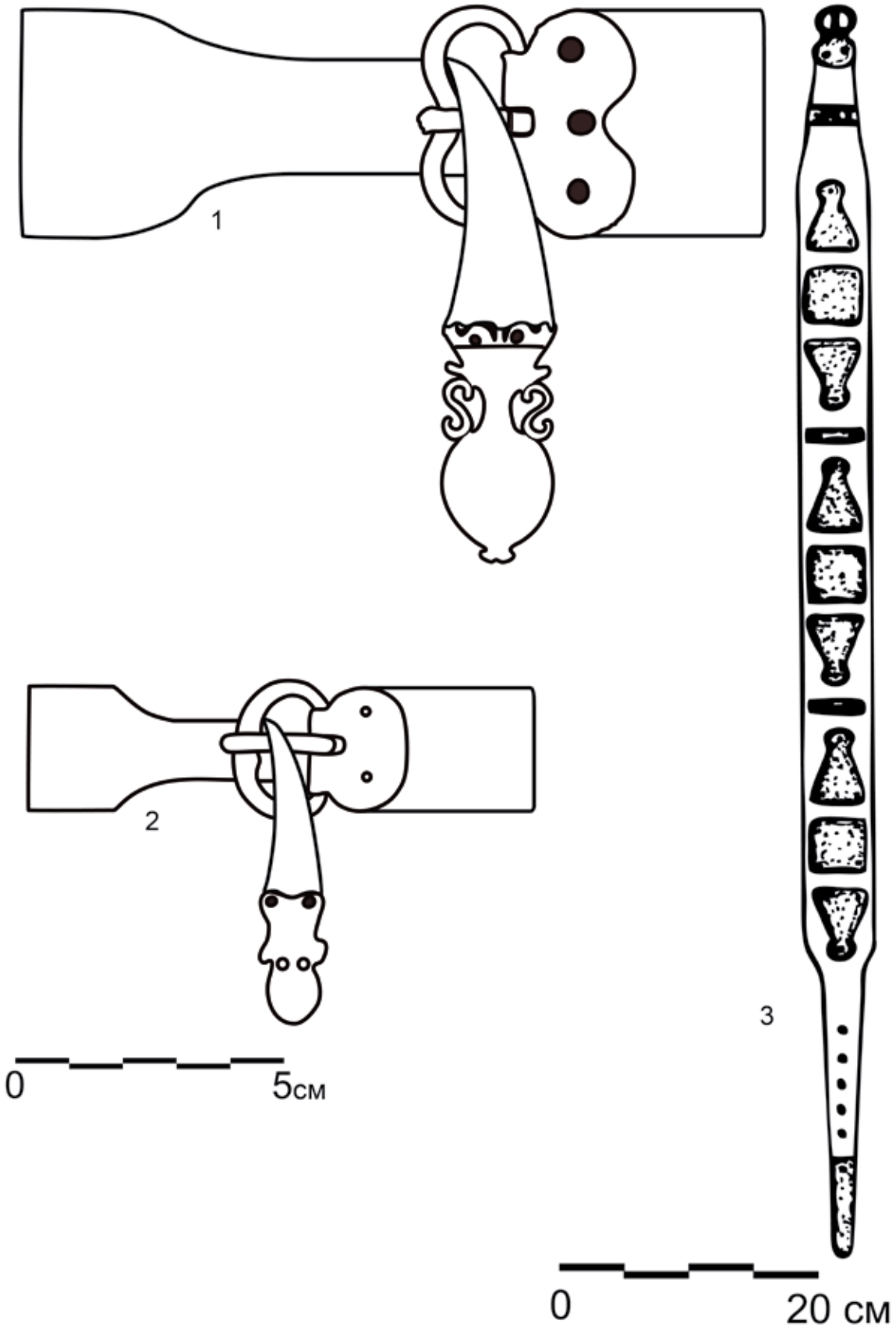
Табло **158:** Калъпи: 2043-2044.

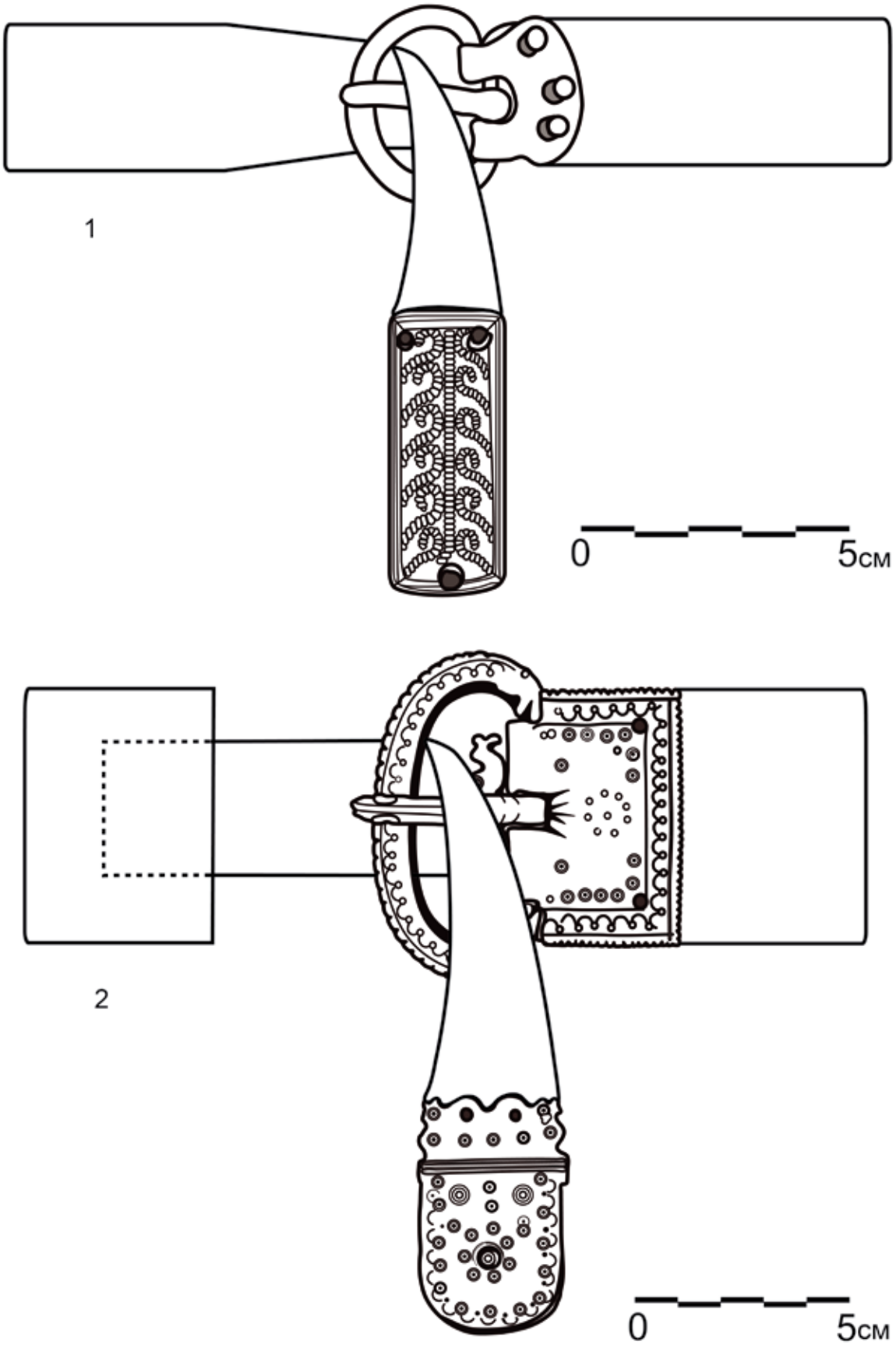
Табло **159:** Реконструкции – **(1)**: 1. Любенец, Новозагорско; **(2)** 2. Обручище, Старозагорско; **(3)** 3. Караново, Новозагорско; **(4)** 4. Разград.

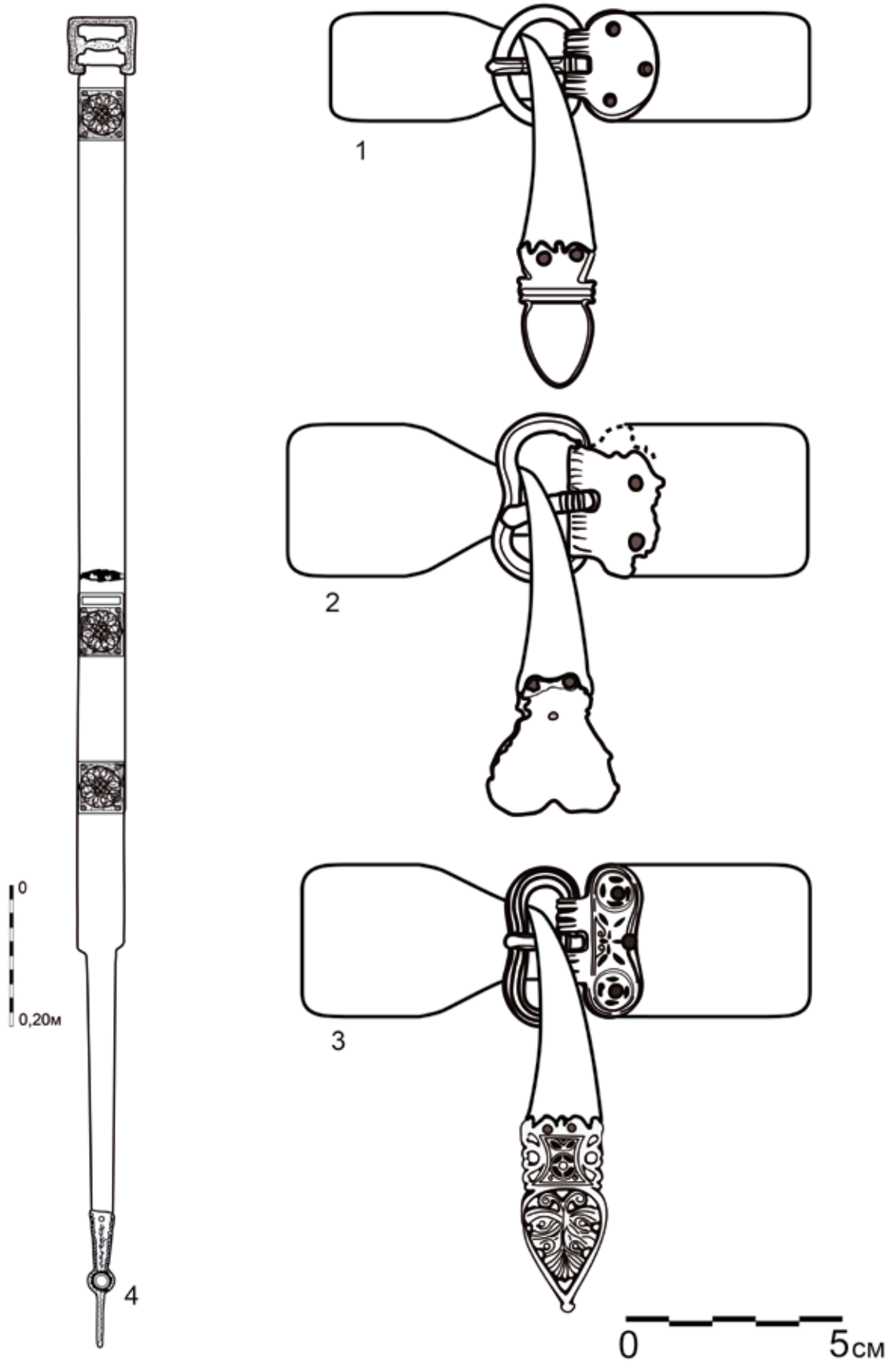
Табло **160:** Реконструкции – **(5-7)** 1-3. Разград; **(8)** 4. Мартен, обл. Русе.

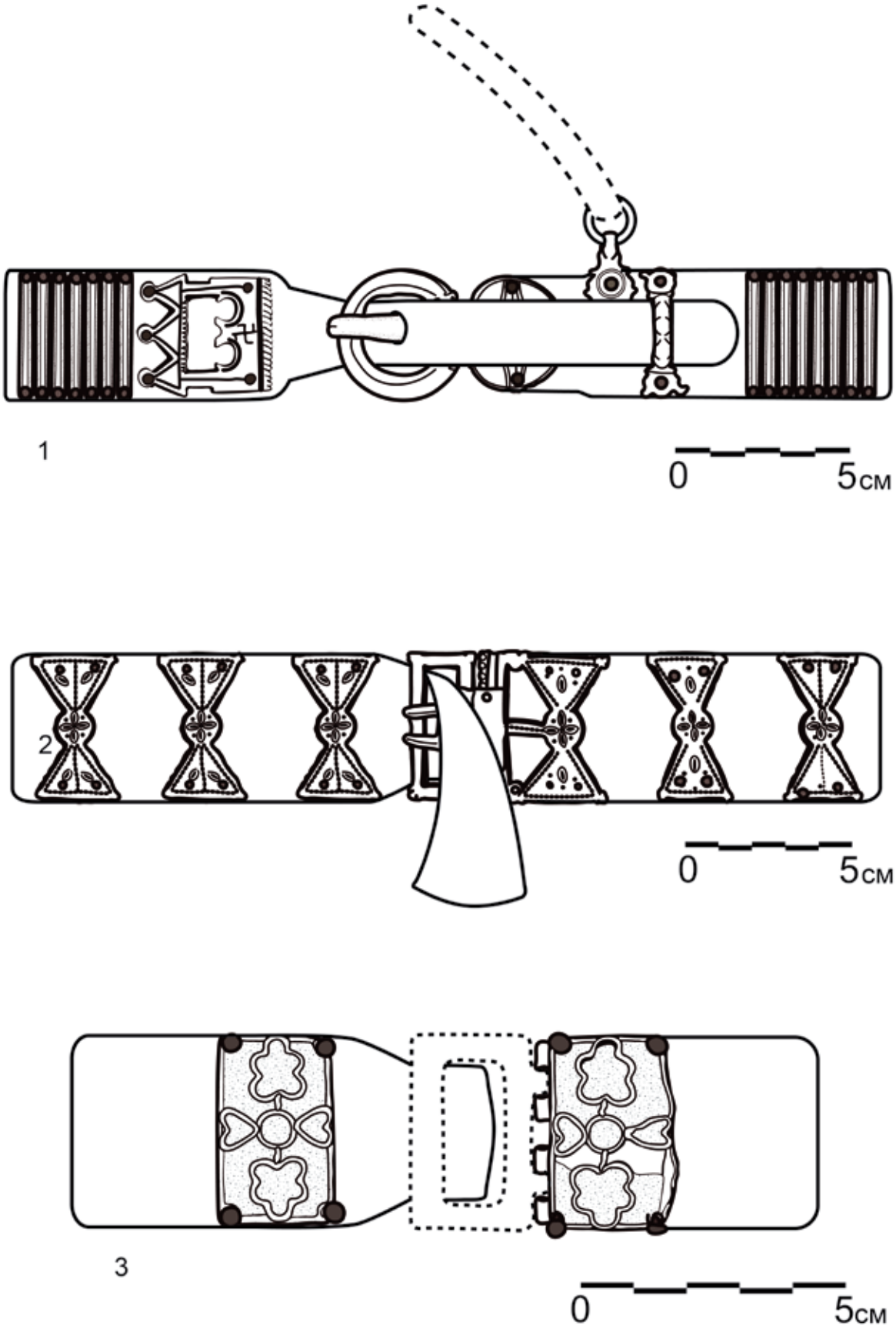
Табло **161:** Реконструкции – **(9)** 1. Стара Загора; **(10)** 2. Бръшляница, Плевенско; **(11)** 3. София (по Ivanov 2005).

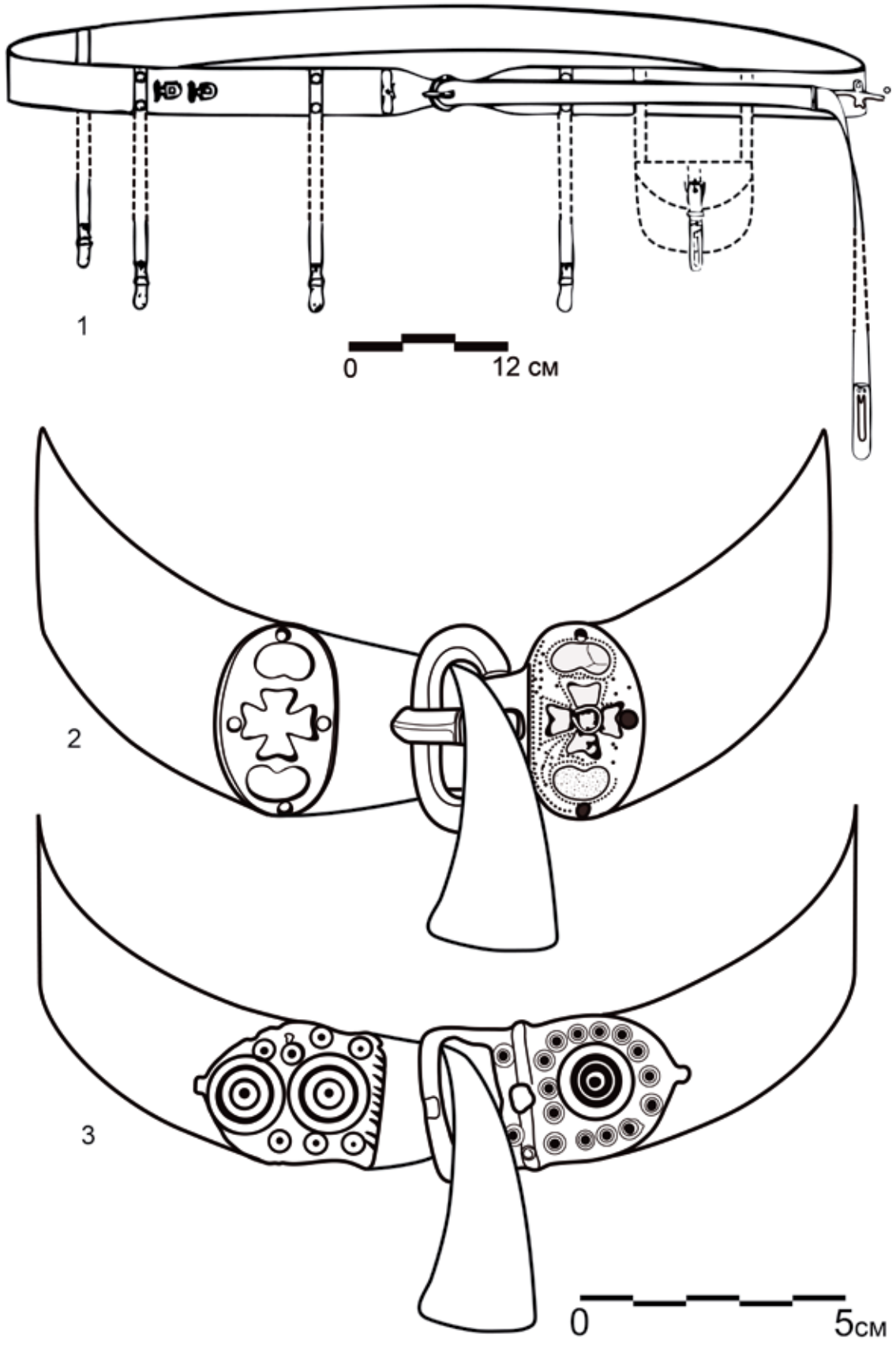
Табло **162:** Реконструкции – **(12)** 1. Девня; **(13)** 2. Стара Загора.

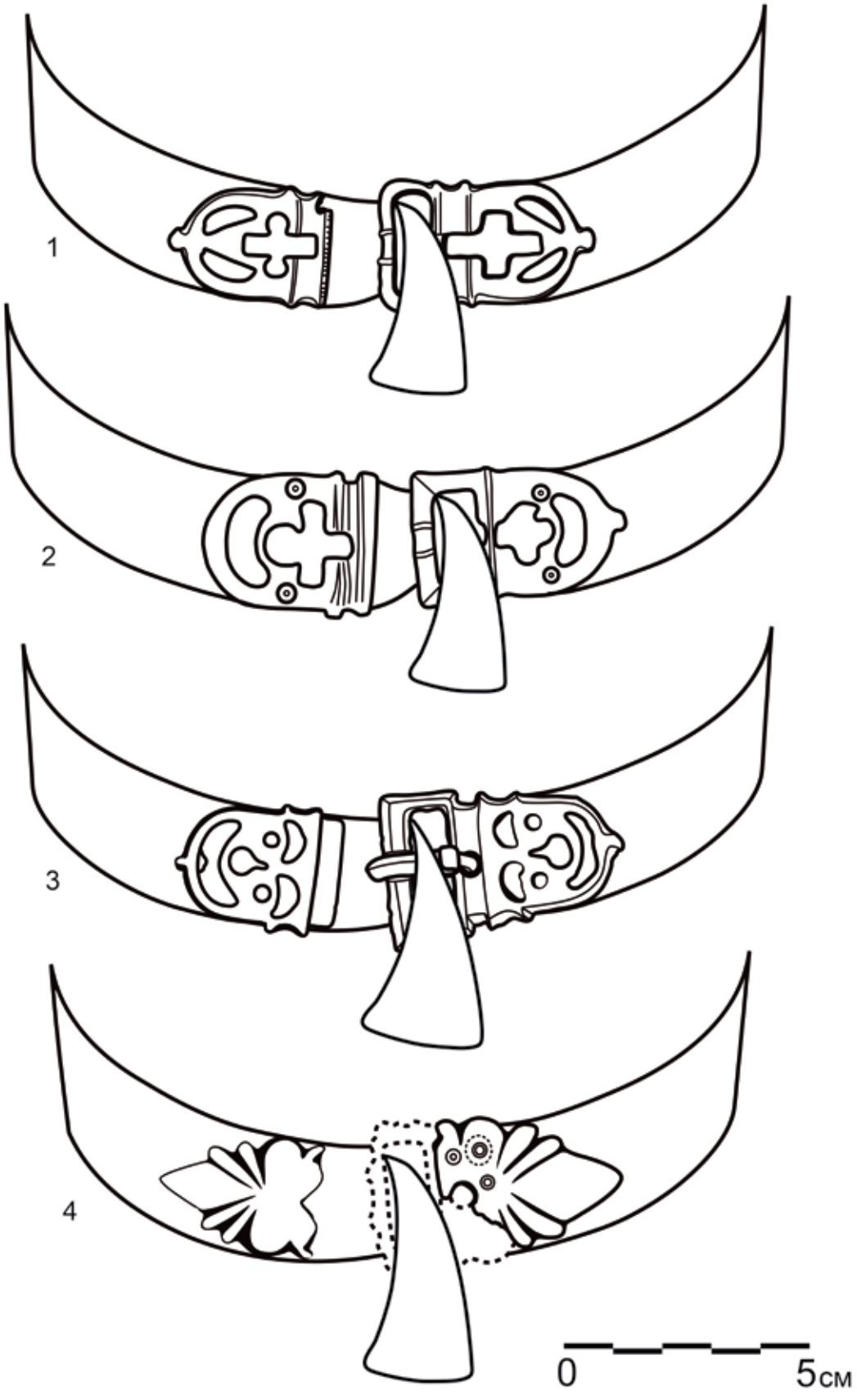
Табло **163:** Реконструкции – **(14-15)** 1-2. Рупите, Петричко; **(16)** 3. Капитан Димитриево, Пловдивско; **(17)** 4. Силистра (по Dumanov 2013).

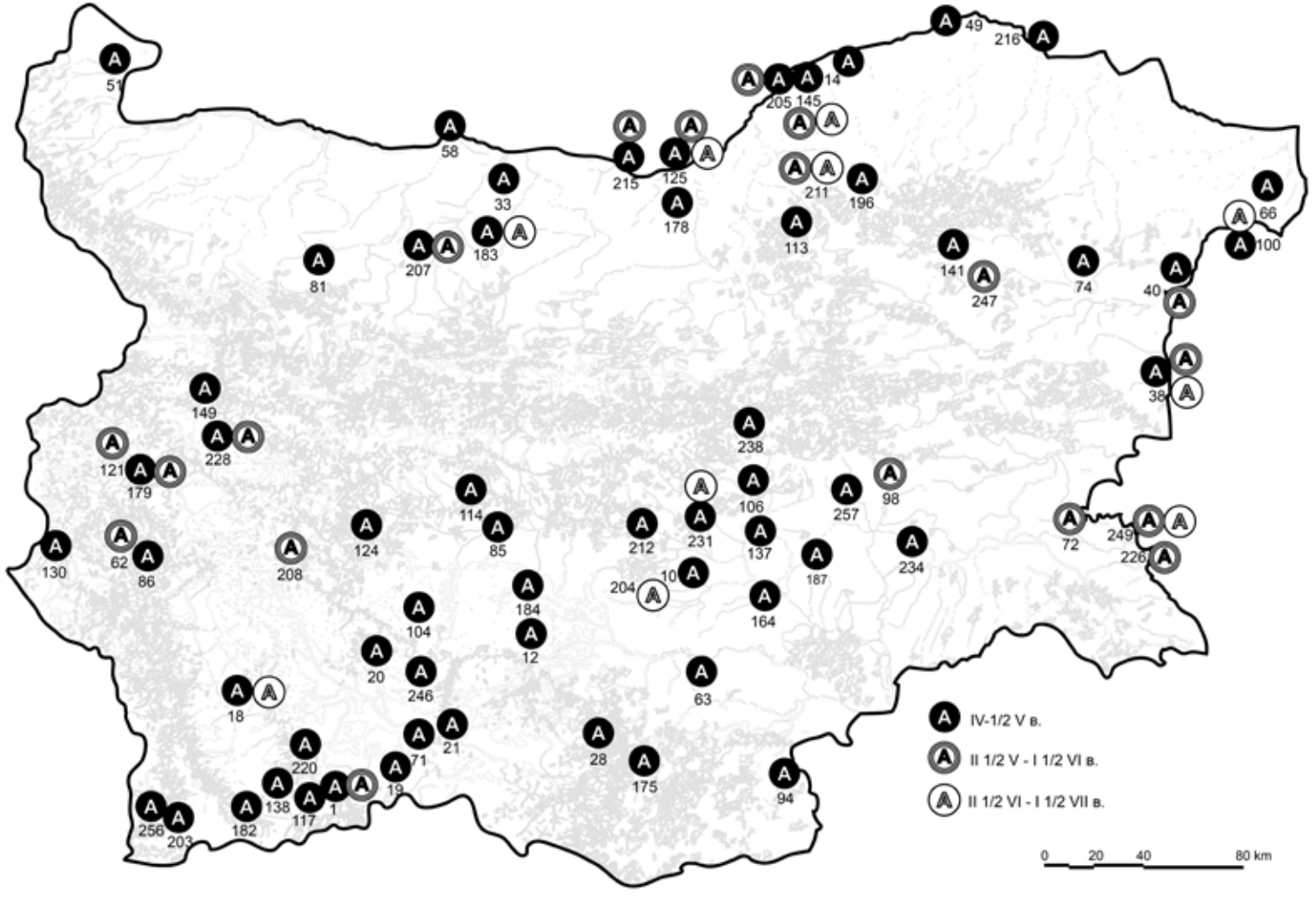
Табло **164:** Реконструкции – **(18)** 1. Банско; **(19)** 2. Плевен; **(20)** 3. Варна.

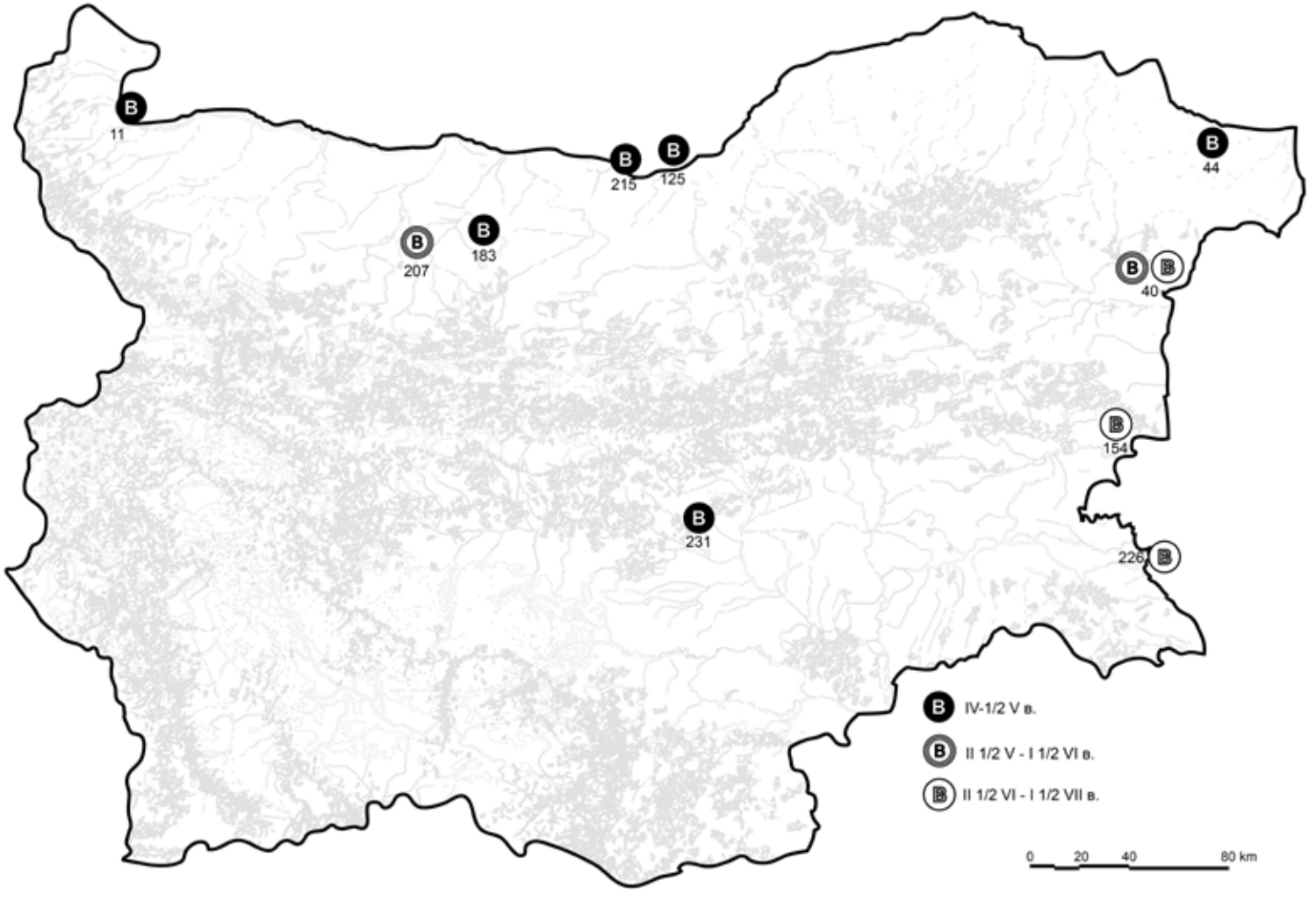
Табло **165:** Реконструкции – **(21)** 1. Рупките, Чирпанско (по Даскалов, Трендафилова 2005); **(22)** 2. Тока кат. №282 и апликация кат. №1352; **(23)** 3. Тока кат. №431 и апликация кат. №1425.

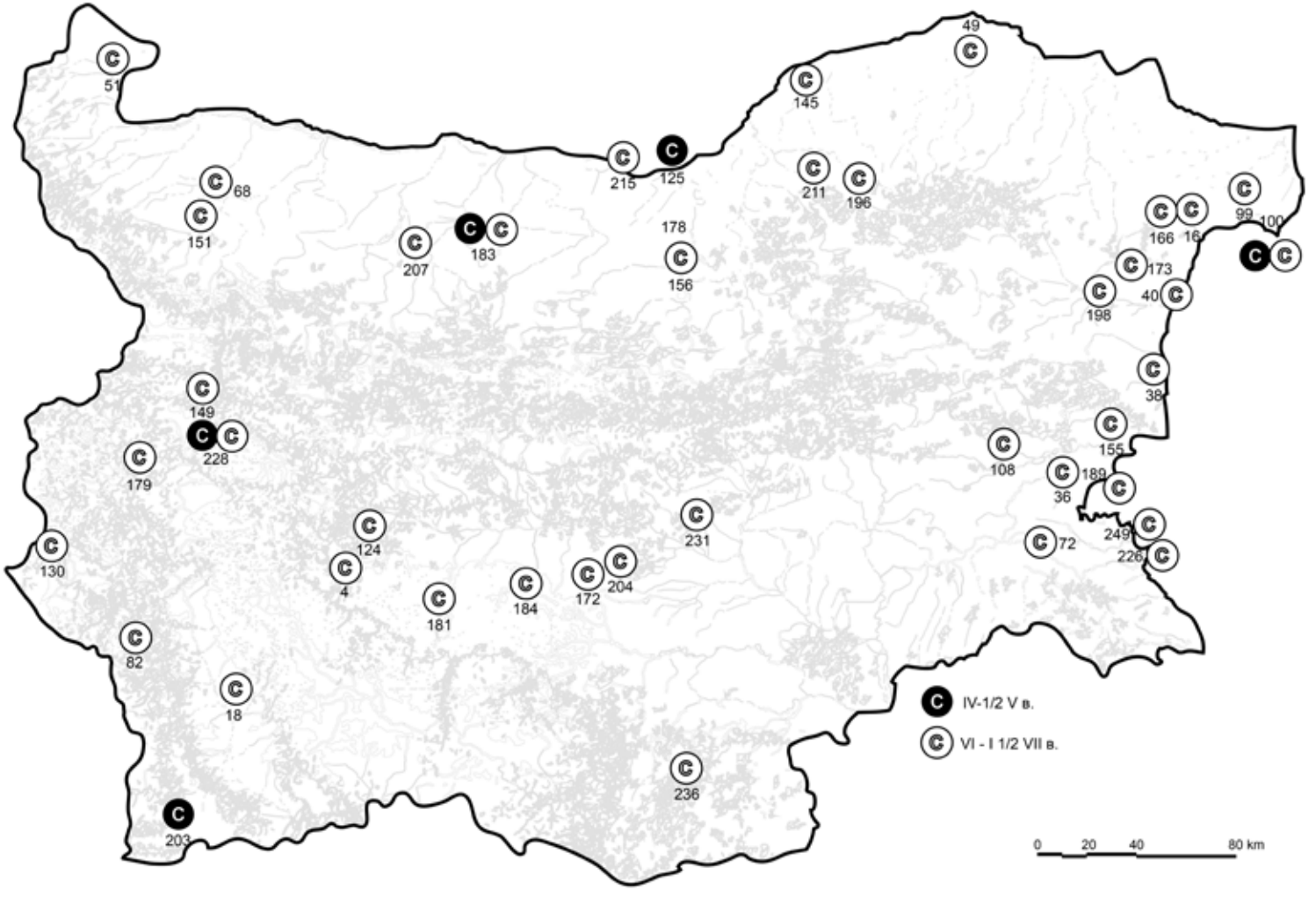
Табло **166:** Реконструкции – **(24)** 1. Тока кат. №518 и апликация кат. №1430; **(25)** 2. Тока кат. №568 и апликация кат. №1436; **(26)** 3. Тока кат. №605 и апликация кат. №1441; **(27)** 4. Тока кат. №683 и апликация кат. №1473.

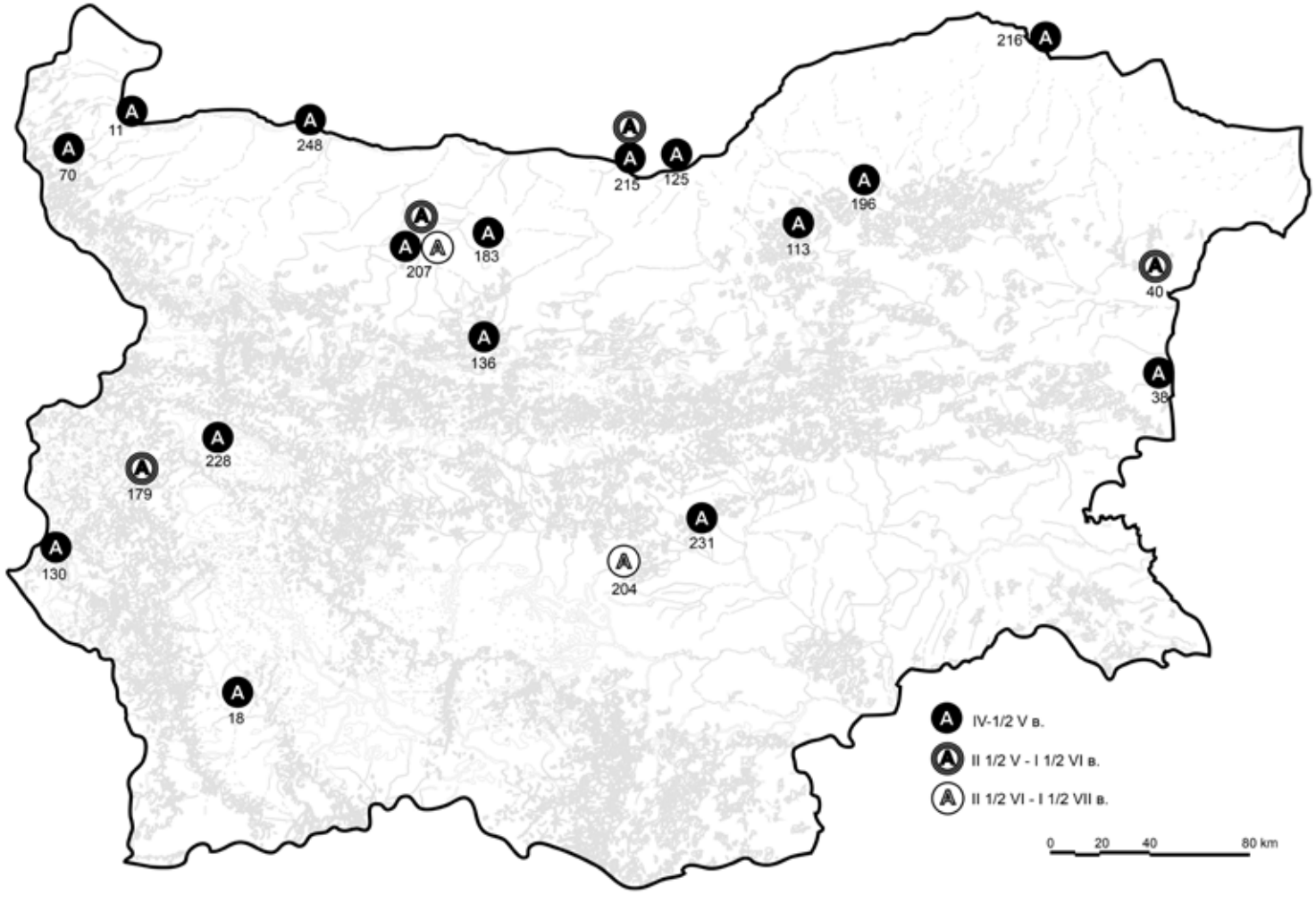
Карта 1: Разпространение на токите от Група А.

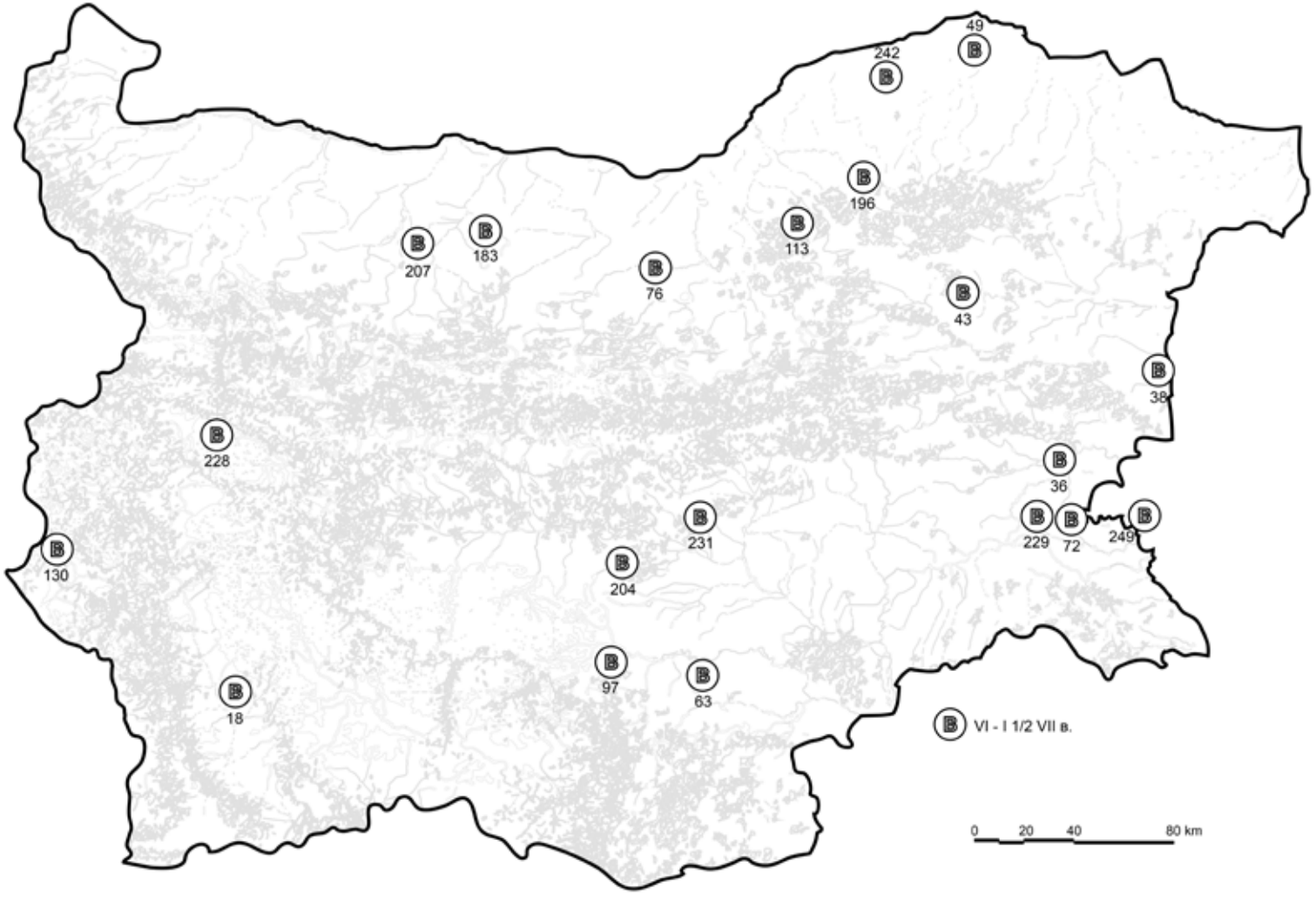
Карта 2: Разпространение на токите от Група В.

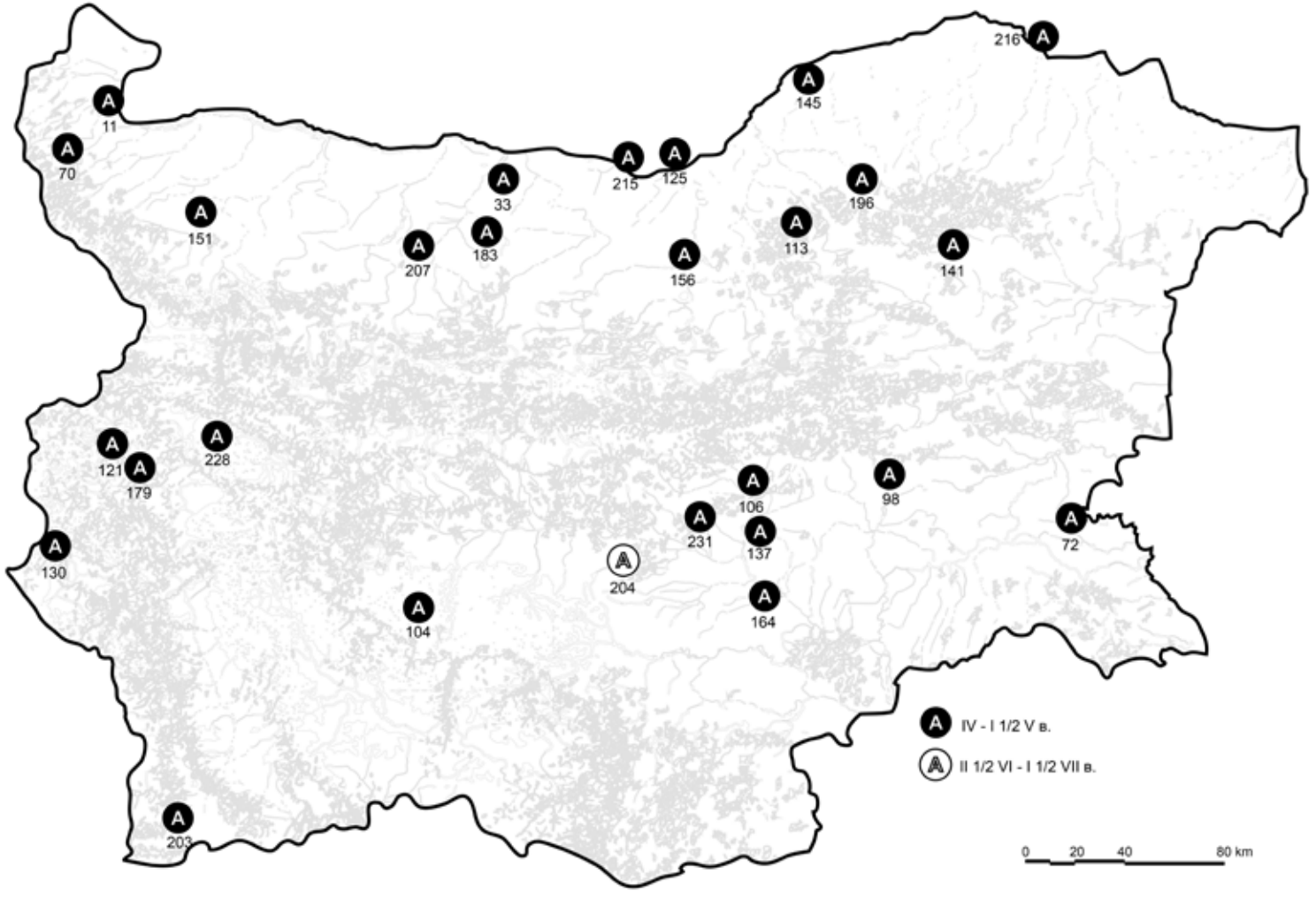
Карта 3: Разпространение на токите от Група С.

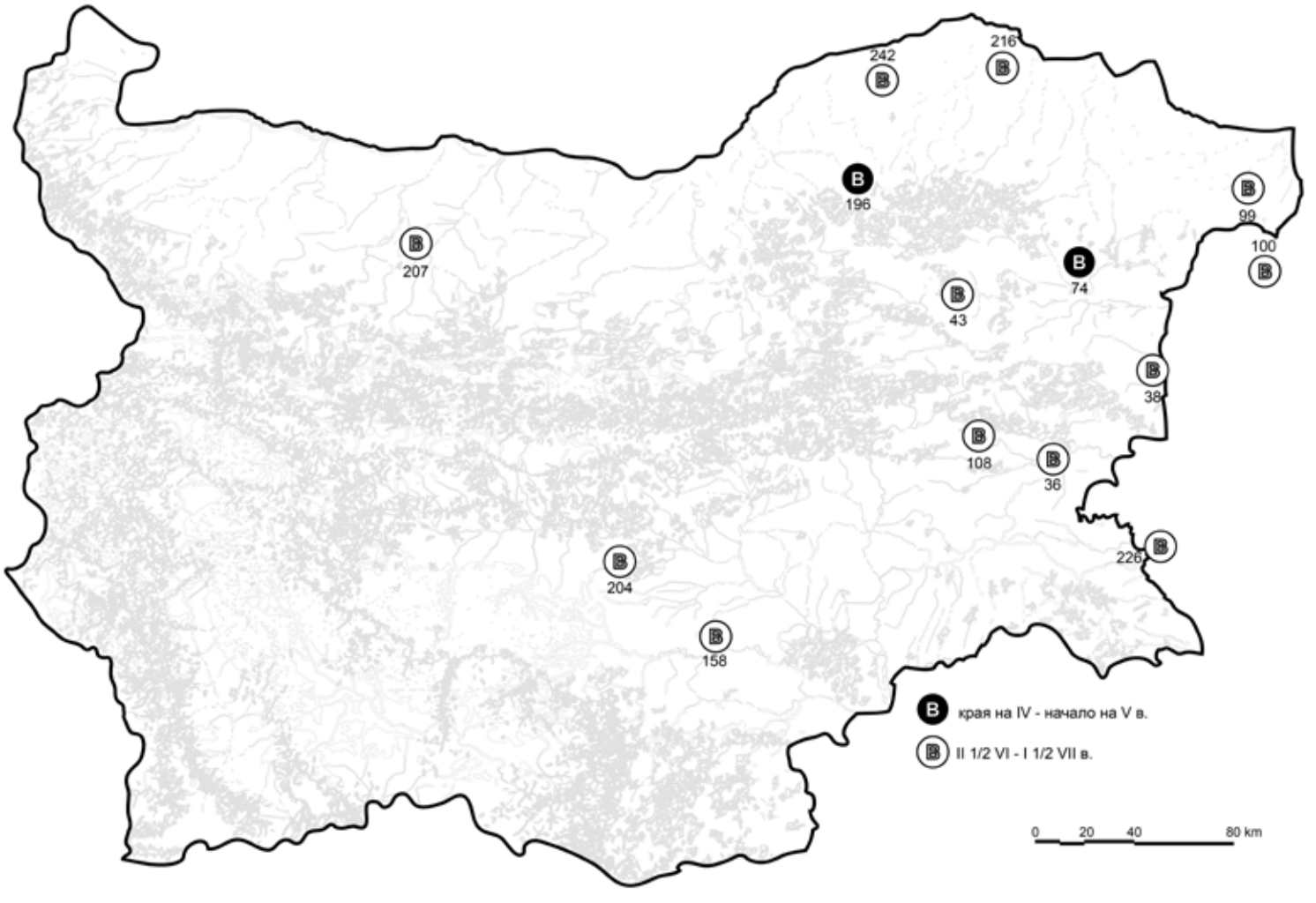
Карта 4: Разпространение на апликациите от Група А.

Карта 5: Разпространение на апликациите от Група В.

Карта 6: Разпространение на накрайниците от Група А.

Карта 7: Разпространение на накрайниците от Група B.

THE BELT SOUTH OF LOWER DANUBE – THE END OF THE 3RD – THE BEGINNING OF THE 7TH CENTURY.

(SUMMARY)

Lyuba Traykova

1. Introduction

The subject of this dissertation is metal belt elements. Most identifiable among them are the buckles. They consist of a loop and plate, and sometimes – of a loop only. The buckles are intended for the main belt or for pouches that hang from it. The appliques adorn and strengthen the belt and its additional straps. Some appliques attach a shoulder strap (balteus) to the main belt at the person's waist. Other appliques play the role of hoops for the main belt, and still others serve for hanging various objects to it. The third kind of metal fittings are the strap-ends.

The considerable amount of belt sets accumulated as a result of gathering all available materials (published and unpublished) led to the necessity of including them in a comprehensive study. This would enrich our historical knowledge, as long as such elements are reliable chronological markers, being subject to fashion. Belt sets contain potential information about the social standing, gender and ethnical identity of their wearers, about human mobility, production and trade. The immense number of collected fittings is a substantial base for a successful scientific analysis. Currently in Bulgaria there is no typology of belt sets for the period from the end of the 3rd until the beginning of the 7th century. Scholars do not use uniform terminology in terms of the various belt parts or their components. The present study should fill these blanks.

Chronological span

The study spans over the period known as Late Antiquity. It is marked by the state reforms of emperors Diocletian and Heraclius that introduce universal social changes respectively in the Roman and East Roman (future Byzantine) empires.

Territorial span

The study includes finds from the territory of today's Bulgaria, in order to avoid misbalance in the sources from neighboring territories, which would lead to wrong conclusions. Contemporary Bulgaria overlaps the following Late Antique administrative units (dioceses and provinces): the province of Dacia Mediterranea whose capital was Serdica / Sofia; the province of Dacia Ripensis, whose main city was Ratiaria / Archar, Vidin region (both of which in the diocese of Dacia); the province of Moesia Inferior with Marcianopolis / Devnya as capital; the province of Thracia whose capital was Philippopolis / Plovdiv; and parts of the provinces of Scythia, Haemimons and Rhodopa – all of which fall into the diocese of Thracia. The Danube as the frontier of the empire, and the new capital Constantinople define the important location of this territory. The diocese of Thracia is hinterland of the capital and serves both as a barrier against invaders coming from the north, and as a border with the Western empire, being the natural economic and strategic link between the East and West. These factors influence the general development of the area south of the Lower Danube.

Objective, tasks and methods

The main objective of this study is to outline the development of belt fittings in the chosen time period and territory. The identification of reliable chronological markers related to the shape, decoration and method of production, is the main desired result.

The tasks through which the goal is accomplished are: collection and systematization of the entire published and unpublished material relevant to this topic. Only a full and not a selective

study of all available artefacts would lead to the extraction of reliable historical information. The impressive amount of collected belt fittings is a good base for a successful scientific analysis.

The study of the finds is based on the following methods: formal and typological, cartographical, stylistic and comparative analyses.

The correct choice of classification and typology criteria determines the reliability of the results achieved from their application when studying mass archaeological material such as the topic of the present project. The typology created is based on the compulsory application of identical and consistently connected features for every kind of belt fitting, included in this study. At the same time, it is an open system that allows supplementation. The latter will also serve as a future test for its credibility.

Sources

The study contains 2044 catalogue entries, but one must note that some repetitive belt fittings (such as appliques) from the same set are recorded under the same number. The identification of regional peculiarities, ethnical or gender determination, and production centers, is made difficult because of the insufficient number of finds with a certain archaeological context. Only one quarter of them have such. It is namely those 25% that are used for the mapping of finds. In this way, one can avoid a non-realistic picture of distribution and the conclusions that come with it. The large number chance finds requires dating through analogies. The existence of closed complexes with belt sets allows their reconstruction. The information from iconographical sources is not clear enough in order to narrow down chronology, which is the main goal of the study. It is hardly surprising that such depictions of belts or their elements cause rather debatable and even self-excluding statements.

2. Historiographic review

The review of bibliography presents the development of belt set studies by researchers from various schools.

The studies on this topic in Europe start with the presentation of finds from museum collections that include various archaeological finds, including belt sets. In the 60s of the 20th century appeared specialized comprehensive publications in which different schemes of classification and typology are suggested. They focused predominantly on the evolution of buckles, while the remaining belt fittings are included as parts of composite sets. A number of methods were applied for the systematizing of belt fittings, based on their structural characteristics, shapes, decoration and production techniques. Finds from well-dated complexes were used for the chronological distribution. These studies outlined the development of shapes and decoration of types. The names of some buckle types were introduced and came in use in the specialized literature.

The studies on this topic in Russia are based on the great amount of belt sets from the territory of the former Soviet Union, which provoked scholars to create different typologies and periodization of this type of finds. As a result, the studies were supplemented with chronological tables that featured dates approximately one century late in comparison to the European ones. A probable reason for this may be that the burial structures were used by several generations and dated according to the latest materials in them. In the Mokraya Balka necropolis (South Ossetia) for instance, there is a delay of coin circulation of about 30-40 years for the Byzantine emperors and up to 116 years for the coins of Persian rulers. The work with Russian sources requires a careful approach and additional analysis, on order to avoid undesired and misleading results, especially in terms of dating. This fact has been commented upon in Bulgarian and European specialized literature. Russian scholars also introduce corrections in periodization based on new discoveries and data.

The studies on the topic in neighbouring countries (Romania and former Yugoslavia) present mostly the metal belt parts in the context of their sites of provenance. The comprehensive studies are few and they cover the period 6th-7th century.

Studies on the topic in Bulgaria are lacking almost until the end of the 20th century. Belt fittings have not been the subject of specialized research and are rather mentioned together with the metal finds from a certain site – jewels, tools, hinges, cases, nails. Despite the substantial amount of gathered material, no comprehensive studies existed until the end of the 80s of the 20th century. In the 90s appeared the first publications in which a special place is given to belt fittings, including selected specimens from museum or private collections. In most cases, they have no archaeological context and foreign literature was used for the date and interpretation, as well as parallels from territories outside Bulgaria. The review of publications that include belt fittings found in settlements, fortresses or necropoleis shows that they usually feature a very brief commentary. The common practice is to point to analogies from other sites (in or outside the country) and less often, to bind them to the stratigraphy and chronology of the site of their provenance. Special attention to metal costume elements of the period 6th-7th century is paid by M. Daskalov who authored multiple articles and a monograph on this topic.

This bibliographic review reveals that belt sets from the territory of today's Bulgaria for the period from the end of the 3rd until the beginning of the 6th century have not been subject to comprehensive study and systematization. In order to understand Bulgaria's place with regard to the state of research in Europe and Russia, it is enough to glance at the distribution maps in foreign publications. In most cases, the Lower Danube is a zone predominantly associated with finds from Serbia and Romania. The territory of Bulgaria is a blank spot in both European publications on this topic, save for individual, long known belt sets. The necessity for collection and assessment of the great amount of Late Antique belt fittings from the south of the Lower Danube is the reason for the present study.

3. Classification and typology of belt sets

3. 1. Types of belt sets

The development of classification and typology of belt fittings entails the use of different criteria for each separate kind, mainly because of their different function and position on the belt. This leads to the initial differentiation of the archaeological material into categories – buckles, appliques, strap ends. The lack of uniform terminology inside the country requires that each kind needs to be defined and described.

The buckle is the most important element of the belt. It consists of a loop, a tongue, and a plate. The loops are the main constructive element of the buckle, and come in various shapes – rectangles, variants of oval, B-shapes, D-shapes. Sometimes they bear additional decoration. On the front part of the plate there may be a nest for the tongue. The mainly functional role of the loop sets limits to the choice of shape and the decoration is made in such a way as to maintain its strength, since the loop holds the main tension of belt fastening. This suggests a tendency towards conservativeness in the shapes and relatively small variety. The tongue's role is to fixate the belt when fastened. Most frequently, it is a single one, but double and bidental ones also exist. The tongue is attached to the rear part of the frame, when the buckle has separate plate and loop. In less common cases, the rear part of the loop is closed with an additional hinge and the tongue is attached to it. When the loop and plate are made together, the latter contains an opening for the tongue. Some tongues have a basal cube, usually rectangular in shape, the function of which is to facilitate the tongue movement when fastening and unfastening. The plates are the connective element between the loop and the belt – a decorative piece to which the shape and ornamentation of appliques are matched (when such exist). The shapes (geometric – rectangular, triangular, rhomboid, trapezoid, circular, elliptic and variants; shield-shape; with zoomorphic additions or entirely zoomorphic; palmette-shape) and the decoration (incised, embossed, openwork, encrusted, often in various combinations) are more diverse in comparison to those of the loops. The plates are fixed to the belt in three different

manners. 1) By rivets, most often passing through the plate and less frequently cast together with it or additionally welded. 2) By attachment lugs – located on the back side, cast together with the plate or the buckle. After casting, openings are made in them. The attachment lugs pass through the belt, and in the openings a metal attachment peg is placed. It is possible that some plates are sewn with a thread of perishable organic material. 3) By spikes that go through the belt strap and attached to it via folding, unlike the rivets that are forged into a flat surface after passing through the belt. The methods of attachment of the plate to the loop are generally two – movable and immovable. They are discussed in detail below, in the part concerning types.

The appliques play a predominantly decorative role. They are found along the belt, on its outer surface. They also have the function to enhance the belt's strength, and to fix additional straps to the main one. Less often, there are metal appliques which also serve as belt-loops that support the belt lengthwise, around the human body. This can be explained with the general use of belt-loops made from leather or other material that decomposes in time. When the form of the appliques does not correspond to that of the plate, the manner of attachment is the same, as well as the presence of decoration patterns. The height of the appliques provides information about the width of the belt. Both its ends, at the buckle and at the strap-end, may be narrowed, i.e. of lesser width. As a tendency, the shape, decoration and the methods of attachment to the belt or the additional straps follow the shape of the buckle's plate. The applique group includes types of finds that are probably used as strap-ends for additional straps, but could be also used as appliques to it. Regardless of their position as strap-ends of the additional straps, they are in fact mounted, since they cover only one of the surfaces of the straps. The strap-ends for the main belt , on the other hand, always enclose the tip from both sides.

The strap-ends are located at the tip of the belt. Their function is to keep the belt stretched and prevent it from wear and tear. In order to fulfil this role, they enclose the tip of the belt from both sides and are attached to it by one or more rivets. This is necessary due to the tension created by fastening and unfastening, and is related to the practical application of strap-ends. In terms of decoration, they accomplish the belt set, and as a tendency, they repeat the decoration of the buckle and/or the appliques. The forms can be: heart-shape; amphora-shape; U-shape and variations of shields. The decoration is mostly incised and/or openwork. The width of the strap-ends for the main belt can provide information only about the width at the very tip of the belt, as well as the size of the loop's inner slot, while the width of strap-ends for additional straps indicates their general width.

3. 2. Buckles

The buckles are classified in several groups according to the way the loop and the plate are attached to each other. Following this principle, four groups of buckles are identified, and the last one of them (fourth) includes loop-buckles, some of which are used without a plate, and others have no surviving such.

The first three classification groups are divided into types based on the plates which are an essential part of the buckle. The plate's function is not only to decorate, but also to attach the buckle to the belt. As important as the plate is, it is not the most crucial element from a functional point of view. The main function (in terms of use) is served by the loop, which partially sets limits to improvisation when trying to determine its shape and decoration. The openwork shaping of the loop would decrease its strength for example, and any other kind of decoration is subject to the main outline and is being either integrated in it, or emphasizes it without damaging it. The change of loop shapes outside the variants of ovals and rectangles would lead to non-functionality of the buckle. The profiling of the loops is related to chronology since it concerns directly the production techniques which changes in time, although over greater periods. It is precisely the strong functional essence of the loops that suggests their conservativeness in terms of changes related to shape

and decoration. The goal of this work is to outline the development of Late Antique belt sets over time. In order to accomplish this, one of the tasks is to systematize the belt fittings and identify the reliable chronological markers in buckle evolution, which requires analysis of the most dynamically changing parts. As already noted, the loop, although the most crucial part for the buckle in terms of functionality is, does not meet the requirement for an element changing rapidly in time. Including the loop as a criterion in the typology would not help the systematization also because of the fact that differently shaped loops can be used within the same buckle type. The plate plays a functional and a decorative role at the same time, which allows its shape and ornamentation to be changed more freely. This is a more intensive process that allows such changes more frequently. For that reason, the plate is the more important indicator in terms of chronology; the transformations of its shape and decoration that happen more frequently are caused by different factors. The desire for aesthetics and variety that outlines different tendencies for a certain time period leads to a greater diversity in shape and decoration, as well as a greater dynamic of changes. The personal preferences and the higher social status of a certain part of society are the factors behind the existence of items that stand out from mass production.

The groups are designated with a capital Latin letter. The main types are divided according to the shape of the plate and its formal characteristics. The main criteria that are crucial for the definition of types for the first three groups of buckles are: 1) the shape of the face part of the plate; 2) the means of attachment to the belt. The types are marked with Roman numerals. Types that correspond to such already existing in the specialized literature are denoted at the relevant places. The variants of types are identified according to the presence of decoration and the crafting of the rear side of the plate. They are marked in miniscule Latin characters after the Roman numeral of the respective type. The variants within a type demonstrate the evolution of that type over time, which leads to their different dates (for instance, the buckles in Group A, type 1). This development reflects the changes that happen in terms of decoration and the plate shape crafting. The specific differences according to the means of decoration are marked as subvariants, with an Arabic numeral after the Latin miniscule. The chosen classification and typology criteria facilitate the better analysis of the great diversity of shapes and decoration, production techniques, and their link to chronology.

3. 2. 1. Group A

The group includes bipartite buckles in which the loop and the plate are separately made and are movably attached to each other. The plate is double bent around the loop and in this way a hinge is formed. In the middle of the plate, at the place of bending, there is a slot for the tongue that is attached to the loop. There are three main methods in which the plate is shaped in order to be attached to the loop: (1) plate fully bent around the loop – there are two mirror parts at the front and rear side; (2) the rear side is reduced to a shorter and narrower band; (3) two short bands on the front side of the plate are bent until two attachment lugs are formed, or are cast together with the plate. Most of the buckles have rivets fixing the plate, respectively the buckle, to the belt, normally two or three in number. The rest have attachment lugs on the rear side of the plate/plates, also two or three.

The buckles in the group are distributed into 17 types. For the establishment of the date, each type is presented with the provenance context of the buckles included in it and is compared to analogous finds. For the purpose of identifying chronological markers, an analysis was onducted on the main criteria applied to the typology of Group A buckles and some characteristics of buckle loops (shape, cross-section, decoration, tongue nest) that could be used as date pointers.

1) The symmetrically shaped, flat (evenly thick) front and rear sides of the plate are characteristic only of the buckle types of the 4th century. One must note that the types dated in the second half of the 5th – end of the 6th century, whose rear side is symmetric to the front one, are identified by the thickened front side of the plate, often with a cast border on the back, or are shaped as cas-

settes. From the end of the 4th century starts a tendency for reduction of the plate's rear side. It becomes much narrower and often shorter. This is characteristic of the types of the end of the 4th – early 6th century. In the second half of the 6th century the process of back side reduction of the plate leads to the forming of two small hooks for attachment to the loop.

2) The most frequently utilized means of attachment to the belt in the entire period from the end of the 3rd to the beginning of the 7th century is via rivets that pass through the plates. There are no rivets that are cast together with the plate. The use of attachment lugs emerges and becomes common in the types of the second half of the 6th – first half of the 7th century, and is not seen before this period.

3) The 4th century types with embossed decoration demonstrate that the plate is produced by pressing, while after the mid-5th century it is formed by casting. Openwork decoration is encountered in the entire period 4th – 7th century, but some differences in the ornaments and their combination can be seen. The types of the 4th – beginning of the 5th century have a few openwork slots, most often triangular or rectangular, and lack circular holes. Openwork is combined with incised lines, concentric circles and "bird's eye" ornament. The types of the second half of the 6th century use predominantly circular openings, often combined with new forms, such as crescents, teardrops and irregular elliptical shapes which are not traceable in the buckles of the 4th – 5th century. A common openwork slot shape seen in buckles of the whole period is the cross. In the earlier buckles it is part of the general decorative composition, while in the buckles of the second half of the 6th century it already occupies a central place, and the other slots are situated around it. Poinçon decoration is used for the depiction of geometric and floral patterns, animals related to Christian symbolism, Christian inscriptions, and for the outlining of the plate's contour. It is most characteristic of the period from the second half of the 5th – first half of the 6th century. Encrusted decoration is also used in this period.

The results show that the plates are the buckle's more informative element as compared to the loops. The main criteria are: the shape of the plate, including its general crafting, such as front and rear side, as well as the means of attachment to the loop and the belt. The decoration of the plates and the characteristics of the loops play a secondary role when establishing the date. The achievement of optimal results when determining the place and time of these finds requires a complex review of all components that the buckles comprise.

3. 2. 2. Group B

The group includes tripartite buckles where the connection between the loop and the plate is achieved through an additional element. In standard cases this is a hinge axis placed at the back end of the loop which is open in some types. In other instances, the inner volume of the loop is closed. All loops of tripartite hinged buckles have two appendices at the rear part, and the plates have two or four of these. They form the hinge connection with the help of the axis and in this way the plate, tongue and loop are joined together. In other buckles, the loop and the plate have no appendices and the connection between them is made through an additional lamella which is bent around the loop and attached to the plate by rivets. The mounting to the belt is done via rivets that pass through the plate, or via spikes that are cast together with the plate.

The buckles in this group are divided in 8 major types. For the determination of the date of each type, the provenance context of the buckles included in it is presented and they are compared to analogous finds. Based on the analysis of the main criteria in this group, the following chronological markers can be identified:

1) The plate shapes are the most discernably identifiable feature in this group. They do not repeat, except for the heart-shape. From the second half of the 4th century on, the heart-shape has even proportions of length versus width and is not encountered past the end of the 4th century. It reappears in the first half of the 7th century, but with different proportions – it becomes narrower

and elongated, and is attached to the belt in a different manner. The rectangular shape as a standard solution is encountered since the beginning of the 4th – the first half of the 6th century, with different proportions and ornamentation. The rhomboid shape, like in the buckles of Group A, is rarely used. The shield- or U-shape is characteristic of the end of the 6th – first half of the 7th century and is not common before this period. In the first half of the 7th century some more specific shapes appear.

2) The types that use rivets and those which feature attachment lugs are clearly identifiable in terms of chronology. The buckle types of the period the 4th – first half of the 6th century are mounted to the belt by rivets only. Unlike the buckles in Group A, in some types the rivets do not go through plate but are welded to its back, which does not occur before the end of the 4th century. The use of lugs emerges and spreads among types of the end of the 6th – the first half of the 7th century.

3) Non-decorated plates are rarely found. Openwork decoration that is used in the types of the 4th century includes crescents or alternating bands of circles and rectangles. In the buckles of some types (with a rudder-like plate and fighting animals) one must note that they rather have technological openings made in the process of shaping of the plate, rather than openwork decoration. In the types of the end of the 6th – 7th centuries openwork slots are part of the overall ornamental composition and most frequently emphasize the plate's decoration. The incised decoration of buckles from the end of the 6th – the first half of the 7th century includes the so-called "dot-and-comma" ornament which is not common before this period.

Group B comprises relatively few types, represented by a small number of buckles, and some of the types are featured in singular examples. This is perhaps due to the more complex production technique. The casting of the plate requires thickening of the front part so that it remains stable after the puncture for hinge axis openings. The stability of the item is also upset by the technological gap left for the loop and the mounting of the tongue. A good knowledge of the characteristics and qualities of the metal alloys used is required. Their strength determines the optimal thickening of the plate. Excessive thickness weakens the point of transition towards the thinner plate, which quickly leads to fractures in this place. The same is valid for the production of the loop and its respective additions. The puncture of hinge axis openings also requires higher skills – the thickness of this axis varies between 1 and 3 mm. The production of cast monopartite buckles, similarly to the tripartite specimens, is a comparatively easy means of imitation and copying of more exquisite and complex original shapes.

3. 2. 3. Group C

The group includes monopartite buckles where the loop is produced together with the plate and the two are connected immovably.

In the production process of most buckles, a rectangular or circular opening is left in the plate, in the place where the tongue is attached. Very rarely, there is an incision in the plate where an additional axis for the tongue is placed. The attachment to the belt is completed in three ways: by rivets that pass through the plate, i.e. not produced with it; additionally welded spikes on the back; the rest have attachment lugs on the rear side, from one to three in number.

The buckles in the group are distributed into 14 main types. For the establishment of the date, each type is presented with the provenance context of the buckles included in it and is compared to analogous finds. Based on the analysis of the criteria, as in the preceding groups, the following chronological markers can be identified:

1) The buckle types of the 4th – beginning of the 5th century most often feature plates in geometric shapes – triangular, rectangular or oval. From the second quarter of the 6th – the first half of the 7th century appear new plate types that are not common before this period. These are the buckles with plates in the form of shields; palmettes; crosses; or with a narrow elongated plate terminating in split ends shaped as petals around a circle; narrow elongated plates with profiled long sides, as

well as pouch buckles whose plate ends in a belt-loop. The use of the standard geometric shapes of the 4th – the beginning of the 5th century experienced some transformations in the second half of the 6th – first half of the 7th century that differ from the earlier ones. The triangular shape no longer has a circular appendix at the tip. The rectangular shape is closer to a trapeze, with different ornamentation and a different means of attachment to the belt. The oval shape already has an appendix at the end and complex incised ornamentation.

2) In Group C the attachment to the belt is clearly defined chronologically. Rivets are used mostly for the buckles of the 4th – beginning of the 5th century. The use of attachment lugs emerges and spreads from the second quarter of the 6th – the first half of the 7th century.

3) Incised and openwork decoration was applied on the plates of Group C. The buckles of the 4th – the beginning of the 5th century are more often without decoration. When it is present, it is used for simple patterns. Openwork decoration involves crescent or a singular opening, while the incised decoration comprises nicks or circles along the edge of the plate, lines or concentric circles. In the types of the second quarter of the 6th – the beginning of the 7th century, openwork slots are used for the creation of the general composition depicting most often human face or parts of it. The openings vary in shape: crosses, lunulae, T-shapes, circles, crescents, teardrops, triangles, hearts, and irregular ones. They are used for the depiction of stylized images as well. The types of the first half of the 7th century rarely feature openwork decoration. Whenever openings are present, they are used in order to bring out the shape of the plate and the elements of its decoration. The incised decoration of the buckles from the 6th – early 7th century includes "bird's eye" ornament and/or concentric circles, sometimes in a combination with nicks at the edge of the plate and carved lines that mark the transition to the loop. The types of the first half of the 7th century abound in incised decoration over the entire surface of the plate. It includes a pair or spirals or volutes, a symmetrical stylized floral ornament, the so called "dot-and comma" motif which is unknown before this period, and a variety of compositions. Group C does not feature encrusted decoration or Kerbschnitt technique. This probably owes to the fact that in the group there are no types dated to the second half of the 5th – the first half of the 6th century, when these modes of decoration were most frequently used.

The result of the analysis of the plates and some loop characteristics demonstrates that the main features are: the plate shape, the method of attachment to the belt and the shaping of a tongue-rest. The plate decoration and the loop characteristics play a secondary role when determining the date.

3. 2. 4. Group D

This group includes loops only. Some of them are functional without plates and the belt is attached directly to the loop-buckle itself. Others most probably did have plates which, however, are not preserved and cannot be included in the previous buckle types. The loops are divided according to their shapes. Some peculiarities of morphology or decoration can be noted as chronological markers. Crucial characteristics are: the shaping of the rear part of the loop which shows that after the mid-5th century there is a tendency for this part to be narrower (i.e. of a smaller cross-section diameter) than the rest; the thickening of the front part at the tip of the tongue is characteristic of the second half of the 5th – the first half of the 6th century; the shaping of a tongue-rest is typical of the loops from the 6th century on.

3. 3. Appliques

The appliques are classified in two major groups according to the manner of attachment to the belt. The groups are indicated with a capital Latin letter. At the end of the two groups are added singular finds that are not included in the main types, and appliques with additional functions – for the suspension of additional elements to the belt: a pouch, a small bag made of soft leather or fabric for small objects (coins, flint and tinder), a knife; or for the attachment of a second, narrower belt under the main one; or for the mounting of a shoulder strap.

The appliques are divided according to their shapes. The types are marked with a Roman numeral. The variants of the types are based on the decoration and are designated with a small Latin letter following the numeral of the type.

3. 3. 1. Group A

The group includes appliques which are attached to the belt via rivets. They can pass through especially punctured openings, or can be welded additionally to the backside of the applique, or cast together with it.

The appliques in the group are distributed in 5 main types. For the establishment of the date, each type is presented with its provenance context and is compared to analogous finds. They are most widespread in the period of the 4th – the beginning of the 5th century. In the second half of the 5th – the first half of the 6th century, the types in this group are considerably less in number. The most frequently used forms of appliques are triangular, rectangular (of various proportions) and rudder-shaped. The decoration is predominantly incised – lines, nicks, floral motifs, concentric circles and "bird's eye" pattern. The appliques of the belt set from Durostorum / Silistra are entirely decorated in niello technique, with a complex composition of inscribed and independent rosettes. Very rarely, an openwork slot which emphasizes the applique's shape can be seen. In the second half of the 5th – the first half of the 6th century dominate rectangular encrusted appliques. The remaining other shapes (oval and similar to rudder-shape) with this kind of decoration are presented by singular examples only. From the first half of the 6th century date two appliques from Sadovets – one cross-shaped, the other one similar to the rudder-shaped appliques; and there are two identical rectangular appliques from the mid-6th century, which were likely sewn, as their openings have rather tiny diameters. After the mid-6th century, rivet-attached appliques are extremely rare. Up until now, only one such item is known from Rupkite, Chirpan region, and its shape is also reminiscent of the earlier rudder-shaped appliques.

3. 3. 2. Group B

The group includes appliques that are attached to the belt via lugs or spikes, cast together with the appliques or additionally welded to them.

Some types include belt fittings which, according to their position, may be defined as appliques or strap-ends. Some of them are used as ends for additional straps to the main belt. In the specialized literature one can come across definitions such as "one-sided strap-ends" or "appliqued ornaments". Other scholars define them as appliques, with no precise indication of the position on the belt. There are no known instances of this type of strap-ends being used for the main belt. This can be explained when considering the insertion of the belt tip, respectively the strap-end, through the loop of the buckle. The attachment features (especially the lugs), due to their size, are not suitable for insertion through the loop. The use of these appliques on the additional straps as strap-end and decoration does not require the passing through another metal belt element. The smooth two-sided surface of the main belt's strap-ends is not required in the case of the additional straps.

The definition of these types as either appliques or strap-ends cannot be decisive. They are included in this group based on the way they are attached to the face side of the strap, i.e. without enclosing it from both sides, which designates these elements as appliques, regardless of their place on the belt or the side straps.

The appliques in the group are distributed in 21 main types. For the establishment of the date, each type is presented with its provenance context and is compared to analogous finds. The appliques date only to the second half of the 6th – the first half of the 7th century. The shapes are more varied in comparison to those of Group A, and many of them are new: shield- and U-shapes, with equal or uneven long sides, are most frequently attested; also featured forms are the palmette; T-shape; circular; rectangular; a shield-shape part that narrows and terminates in forked

ends, hooks bent outwards. There are combinations of a shield-shaped lower part and a diversely shaped upper part – e.g. uneven, forked, rectangular with straight or uneven long sides. There are various forms, symmetrical to the vertical, horizontal, or both, axes. The rectangular shape is also encountered in this group, but it already has uneven short or long sides and decoration of a different technique and patterns. Two types of decoration are predominantly used – openwork and incised. Openwork prevails in Group B. Openings – from two circular ones to over ten of different shapes – are used for combinations depicting human face or parts of it, as well as different stylized compositions. Incised decoration is often combined with openwork, by complementing it without dominating (cuts, separate lines, "bird's eye" ornament). The individual use of incised patterns, as well as non-decorated appliques, is encountered less often.

3. 4. Strap-ends

The strap-ends are classified in two major groups according to the manner in which the belt is inserted into them. The groups include only strap-ends that envelop the belt or the additional strap from both sides, i.e. they are not applied to it. The groups are marked with a capital Latin letter. The types are established based on the shape and are marked with a Roman numeral. The variants are distinguished according to the decoration, and are indicated with a small Latin letter that follows the type numeral.

3. 4. 1. Group A

The group includes strap-ends with an "open" profile at their upper part. Their upper end, in which the belt is set, is slit, thus forming a profile of two parallel sides. The tip of the strap is held only inside the double part of the strap-end, without passing through its entire length.

The strap-ends in the group are distributed into 10 main types. For the establishment of the date, each type is presented with its provenance context and is compared to analogous finds. The types in the group date mostly to the period of the 4th – early 5th century. The most frequently attested forms are heart-shape and amphora-shape. The leaf-shaped, the large U-shaped strap-ends and those with a circular lower part, possess some features in terms of shape and decoration which indicate that these types descend from the amphora-shaped ones. Their common silhouette is very similar to that of the amphora-shaped strap-ends with no "handle" openings. Some of them feature the same openings as those of the amphora-shaped strap-ends that look like"handles", or their lower part has a similar outline. A small part of the strap-ends have no decoration. Both the strap-ends from Groups A and B feature mostly incised decoration with a "bird's eye" pattern, concentric circles, perpendicular or diagonal lines around the rivets, wavy lines, bands of triangles, or lunulae. Openwork decoration has a limited use, mostly for the styling of the "handles" (round and pelte-shaped openings) and very rarely as a main pattern made of triangles. Some ends feature rather technological openings than openwork decoration. Niello is seldom used. Kerbschnitt-decorated strap-ends are also just a few. Up until now, there are no finds known from Bulgaria to have encrusted ornaments. Most of the decorated strap-ends feature patterns only on the face surface, but two-sided incised decoration is also attested. The strap-ends of Group A dated to the mid- and the second half of the 6th century have no decoration and their shape is different and does not repeat those of the 4th – early 5th century. All strap-ends in the group are produced by two main methods: by casting or by two welded lamellae.

3. 4. 2. Group B

The group includes strap-ends with a "closed" upper end profile. Their upper part forms a closed profile in the shape of a rectangle with rounded corners. The belt end is attached by insertion in the upper part of the strap-end, or by passing through its entire length.

The strap-ends in the group are distributed in 3 main types. For the establishment of the date, each type is presented with its provenance context and is compared to analogous finds. Group B includes types mostly from the period of the second half of the 6th – the first half of the 7th century. An exception is seen in type I, from the end of the 4th – the beginning of the 5th century, whose rectangular shape is seldom used for strap-ends. The remaining types in the group are U-shaped or similar. The variety of Group A is not attested here. The shaping of the strap-ends follows the natural belt tip outline and repeats it. This comparative monotony of the shapes is compensated by richer decoration. In this group there are almost no undecorated strap-ends. Openwork and incised decoration are most often used. Embossed ornaments are featured in the strap-ends made through pressing. Openwork decoration includes combinations of openings of various shapes (circular, tear-shaped, crescent, heart-shaped, U-shaped openwork slots with an upper part shaped as a swallowtail), which sometimes is completed with incised cuts, perpendicular or lengthwise lines in the upper part near the rivet, or lines that connect rounded openings. Sometimes there is also a "bird's eye" ornament. When the strap-end is cast as one piece, it features identical openwork decoration on either side. When casting a П-shaped face profile whose backside is closed with an additional thick lamella, the openwork decoration is only on the upper or the П-shaped part. The strap-ends made of two separate lamellae are decorated on the face surface and when both surfaces are decorated, there are various patterns. The strap-ends that have only incised decoration feature lengthwise, symmetrical ornaments on the two long sides, or a symmetrical composition along the central longitudinal axis. The decoration is only on the upper side. In Group B the strap-ends are produced by casting, welding of two lamellae, or pressing.

3. 5. Varia

This part features various belt fittings that, due to their fragmentary state or unconventional shape, cannot be identified with certainty. These are characteristic tongues that can be recognized as belonging to certain buckle types, which aids their dating. They are used in more than one type and for this reason are presented separately. Most of them are stray finds, with no archaeological context. To this part are included also loops, buckles, a plate, appliques, and strap-ends. Most of them are fragmented; some items are production wasters or are not made from metal.

4. Territorial and chronological distribution of the belt fittings

The mapping reflects the territorial distribution of the belt fittings by groups and not by types inside them, because only finds with certain archaeological context are included, which is only 25% of the total amount. Mapping of each type would undoubtedly contribute to a better presentation of its distribution, but the limited number of belt fittings from a certain context hinders the presentation of a full picture. Some types include only chance finds, while others contain a great number of them, and the mapping of this situation may lead to wrong and misleading results.

The distribution of the Group A buckles demonstrates that bipartite buckles were produced in the whole period from the end of the 3rd – the beginning of the 7th century. The number of sites with finds from the 4th – the first half of the 5th century is considerably larger than the total amount of these from the time after the mid-5th century. This defines the period of the 4th – the first half of the 5th century as the period in which they were most often produced and used. The mapping demonstrates a remarkably even distribution within the country's territory. From the mid-5th – the beginning of the 6th century, the sites containing Group A buckles decrease three times, as compared to the preceding period. From the mid-6th to the first half of the 7th century, the production of bipartite buckles is in decline, as seen in the small number of sites and finds, in comparison to the Group B and C buckles of the same period.

The distribution of Group B buckles is presented by a small number of sites and finds. A possible reason for this could be the more precise and intricate production of its construction which

requires good knowledge and skills in metalworking. The tradition of making of tripartite buckles is well manifested in the period of the 4th – the beginning of the 5th century. The finds come mostly from sites on the Danube and from North Bulgaria. From the mid-5th to the early 6th century, judging by the surviving items, there is a decrease in the use of this technique. From the end of the 6th – the first half of the 7th century the production of Group B buckles is presented by a few types from sites along the Black Sea coast. Two finds without context show a possible provenance from the regions of Pavlikeni and Targovishte. Until now, there are no buckles of such construction from the third quarter of the 6th century in the country.

The distribution of Group C buckles demonstrates a prevalence of sites and finds dated to the second half of the 6th – the first half of the 7th century. The number of finds and sites of the 4th – early 5th century is insignificant in comparison to the remaining part of Group C buckles. The mapping shows that the finds come from sites that are comparatively isolated from one another. The production (casting) of monopartite buckles in the 4th – the beginning of the 5th century repeats the Group A shapes for the same period, which shows a desire for a quicker production or indicates a less skilled craftsman. The taking of a model from a readymade item and casting is the easiest and fastest method for imitation of an object. Up until now, there are no monopartite buckles from the period of the second half of the 5th – the first half of the 6th century.

The distribution of Group A appliques outlines the greatest use of rivet-attachment to be in the period of the 4th – early 5th century. In the second half of the 5th – the first half of the 6th century the number of sites and finds from this group diminish considerably and in the second half of the 6th – the beginning of the 7th century are encountered extremely rarely.

The distribution of Group B appliques is presented only by sites and finds from the second half of the 6th – the first half of the 7th century.

The distribution of strap-ends of Groups A and B shows a result similar to that of the appliques. Those with an "open profile"/ double upper part are produced and used mainly in the period of the 4th – early 5th century. From the second half of the 5th century there are two strap-ends that are stray finds. Until now, Group A strap-ends dated to the second half of the 6th century come only from one grave find from Bulgaria.

Group B strap-ends are represented only by finds from the second half of the 6th – first half of the 7th century. Only two strap-ends from the end of the 4th – the beginning of the 5th century belong to this group. Up till now, there are no known finds from the second half of the 5th – the first half of the 6th century with a "closed profile" at the upper part. The available to-date finds show a distribution area mainly in the northeast part of the country and along the Black Sea coast.

The appended maps and diagrams include only finds with certain find spots and archaeological context. The remaining materials (the finds acquired by museums, donations, confiscated illegally owned items) do not bring reliable enough information about their origins. The finds that have certain context are analyzed also statistically. The results from the number of sites containing finds is: 332 finds from 42 fortresses and settlements, and 352 finds from 69 necropoleis/ graves. The number of finds is almost equal from both types of sites, but the number of fortresses and settlements is almost two times smaller than that of the cemeteries.

The percentage distribution of belt fittings shows that in the period of the end of the 3rd – the beginning of the 5th century, 70% of the studied necropoleis/grave structures contain 64% of the total number of finds. For the period of the second half of the 5th – the beginning of the 6th century, 12% of the necropoleis have yielded 7% of the finds. For the period of the second half of the 6th – the beginning of the 7th century, in 18% of the necropoleis are found 29% of the finds. In two of the total number of necropoleis there are materials from the end of the 3rd – the beginning of the 7th century.

The percentage distribution of fortresses/settlements shows that in the period of the end of the 3rd – the beginning of the 5th century, in 34% of the sites are discovered 33% of the finds. In the second half of the 5th century – the beginning of the 6th century, 23% of the sites yield 22% of the finds. From the second half of the 6th century – the beginning of the 7th century, in 43% of the for-

tresses/settlements are discovered 45% of the finds. Nine of the sites feature materials from the end of the 3rd – the beginning of the 7th century. The data from the appended statistics is determined by the state of research of the relevant sites in the country and reflects the results known so far.

The analysis of this data shows the considerable prevalence on behalf of the necropoleis and grave finds of the end of the 3rd – the beginning of the 5th century, as compared to those from fortresses and settlements. This tendency changed radically after the mid-5th – early 6th century, when almost three quarters of the finds originate from fortresses and settlements, and this is maintained, although not so markedly, in the second half of the 6th – the beginning of the 7th century.

A considerable number of finds have unfortunately no archaeological context and cannot be included in the analysis of the type of site they originate from, and even their find spot cannot be verified. Still, it is worth to note that statistically speaking, the highest concentration of finds is the northeast part of Bulgaria. Over 25% of all finds included here have an acknowledged provenance from this region. Many settlements from the regions of Shumen, Dobrich and Varna form a dense network of contemporary settlements marked as places of origin for these finds. The reason for the great amount of materials can be due to various factors. The museums of the larger cities (especially Varna and Shumen) have acquired large funds/departments as a result of acquisitions, donations and confiscations. There are a great number of actual ancient sites in the region related to the historical events of this period.

The percentage ratio of the belt fittings as compared to their temporal distribution shows over 80% of finds dating to the second half of the 6th – the beginning of the 7th century.

The reign of emperor Justinian I is related to some changes in the imperial administration, especially in the border areas that were exposed more and more often to massive barbarian invasions. In 536, a region called quaestura exercitus was established, together with the office quaestor Iustinianus exercitus – with its headquarters in Odessos, to whom were subject Lower Moesia, Scythia, Caria, the Cyclades and Cyprus. The new quaestura is yet another attempt to protect the Lower Danube borders. Its function is mainly to distribute the income from the richer provinces to Scythia and Lower Moesia. Its creation reflects the deteriorating living standards and the impossibility to sustain the needs of the military units stationed there and the militarized population. The declining military presence in the border areas is enhanced with a delay all the way to the mid-6th century due to the serious danger of the barbaric incursions. According to the location of the known fortresses of purely military functions, they are distant from the Danube border. They are situated mostly along important roads and mountain passes that connected the Lower Danube with the capital Constantinople. A more prominent concentration of military forts existed in the Eastern Balkan, where a defensive line commissioned at the initiative of the imperial administration was set up.

5. Objects used in the production of belt sets

This part includes casting models for buckle plates, whole buckles and appliques; matrices for the pressing of strap-ends and appliques, and moulds for the casting of loops, tongues and appliques. The mould models were made of metal alloys of lead. All matrices were made of copper alloys. The casting molds are only two. One of them is made of limestone, and the other one – of a brick. The existence of casting models for belt sets reveals that clay molds were used too, but have not survived today. The greater number of them are chance finds, which prevents us from connecting them to a particular production center. For the production objects, a reference is provided to their counterparts as extant produced and preserved belt elements.

6. Reconstructions of belt sets

The discovery of various parts of belt sets in one complex or structure (most often grave/tomb) allows a hypothetical reconstruction. Crucial part is played by the common find spot and the compatible sizes of the relevant belt parts. The clearest idea about an item being part of a certain belt set can be seen in the matching of the inner width of the buckle loop and the width of the strap-end, if available.

These two dimensions, when compatible, can confirm the suggestion that they belonged to the same set. The width of the strap-end cannot be larger than the inner width of the loop, since when fastened, it cannot go through. The height of the appliques determines the main width of the belt. Very often, the belt tips that finish at the buckle and the strap-end are narrower. There are three main variants for the production of a belt with an uneven width: 1) the middle, wider part, becomes gradually narrower at its two ends; 2) to the wide part, two narrower bands are sewn, one for each the buckle and the strap-end; 3) the narrowing is only at the strap-end. For the second option most often are used additional strap-ends for the wide ends that stiffen the belt and prevent folding across its width.

Determining that a belt has an even width all along is made through comparison, on the one hand, of the wider loops that allow the passing of a belt the width of the buckle, and on the other – if the width of the strap-ends at the upper part where it is attached, also corresponds to the width of the plate.

The narrowing of the belt only at the tip is determined by the inner width of the loops, which allows the passing of a belt the width of a plate and the appliques, but the smaller width of the strap-ends in the upper part determines the narrowing in this part of the belt. Another method to recognize the narrowing of the belt tip toward the strap-end is not only their narrower upper parts, but also the inner width of the loops through which a belt the width of the plate cannot pass. The existence of a large buckle and strap-end suggests a wide belt that corresponds to the width of the plate. The narrower strap-end indicates the necessity for narrowing. The belts of this type (large buckles) usually have a narrower band that is sewn to the wide part of the belt, instead of a gradual decrease of the width. The sets that have (or simply survived that way) only a buckle and appliques also bear some information about the main width of the belt and its ends. When the width of the plate and the appliques is equal, then they should be compared to the size of the inner opening of the loop. If it allows the passing of a belt the same height as the appliques, then the width is even all along. In the cases when the opening is smaller than the appliques, it should be concluded that the end opposite the buckle was narrower.

The narrowing ends of the buckle and the strap-end are caused by the narrow buckle plate and the smaller inner width of the loop, as well as the narrow strap-end. The wider, main part of the belt can be determined by the size of the appliques. The two ends are usually gradually narrowing. The existence of sets with a pair of wide, rectangular tips, and a separate strap-end also demonstrates a narrowing of both ends of the belt. In these cases, on the wide part are sewn of riveted narrower bands for the strap-end and the buckle. The sizes of the plate and the upper part of the strap-end determine the width of these two bands. The small rounded button-like appliques most likely indicate enhancing of the link between the belt and the additional bands.

Following the said criteria, 18 new reconstructions are proposed, and 3 already published ones are appended.

To these reconstructions are included six additional ones containing buckles and appliques which are not found together and even originate from various locations. Their likely common use and combination on the same belt is based on shared formal and typological features (e.g. production technique, type of metal, type and patterns of decoration, method of attachment to the belt) between the plate and the existing applique. The functional use of belt fittings defined as appliques is based on the comparison between their metric data and position on the belt to those of the buckles. The inner measurements of the loop do not allow the passing of such a belt part, which discards the possibility that they are used as strap-ends.

7. Conclusion

7. 1. Chronology of belt sets. Chronological markers

The criteria selection for the establishment of a classification and typology aims at a more precise differentiation of belt sets. The main focus is put on the specific technology of production, the pecu-

liarities of shapes and decoration. After the analysis conducted on each of the three buckle groups and the two applique and strap-end groups, certain chronological relations can be identified.

The following chronological markers related to the production of the plate, the method of attachment to the belt, and the decoration, can be identified in the bipartite buckles of Group A:

1) The symmetrically shaped, flat (evenly thick) face and back sides of the plate are typical only of the buckle types of the 4th century. One should note that the buckle types dated in the second half of the 5th – the end of the 6th century, whose back side is symmetrical to the face one, are distinguished by the thickened front side of the plate, often with a cast border on the back, or are shaped as cassettes. In the 4th century, cassette-shaped volumes are seen only in the elliptical plates that are pinched in the middle, but such shapes are not encountered after the 4th century. From the end of the 4th century starts a tendency of decreasing the backside of the plate – it becomes considerably narrower and often shorter. This is characteristic of the buckle types from the end of the 4th – the beginning of the 6th century. In the second half of the 6th century the process of reduction of the back side of the plate leads to the crafting of two hooks for attachment to the loop.

2) Riveting is the most common method of attachment to the belt over the entire period from the end of the 3rd – the beginning of the 7th century. In all riveted buckle types, the rivets go through the buckles and there are no rivets cast together with it. The use of lugs starts and becomes common in types of the second half of the 6th – first half of the 7th century, and is not seen before this period.

3) The 4th century types with embossed decoration on the plate demonstrate that it is produced by pressing, and in those after the mid-5th century, the plate is shaped while casting. Openwork decoration is seen in the entire period of the 4th – 7th century, but one can see some differences in the ornaments and their combination. The types of the 4th – the beginning of the 5th century have a number of openwork slots, most often of a triangular, square or rectangular shape, and there are no circular openings. These are combined with incised lines, concentric circles and "bird's eye" pattern. The types of the second half of the 6th century use predominantly circular openings, often combined with new shapes, such as crescents, teardrops or irregular elliptical contours that are not common in the buckles of the 4th – 6th century. A common shape for an openwork slot, encountered also in the buckles of these two periods, is the cross. In the earlier buckles the cross is part of the general composition of the decoration, while in the buckles of the second half of the 6th century it already occupies a central place and the other ornaments are positioned around it. Incised decoration in the poinçon technique is used for the depiction of geometric and floral patterns, animals related to Christian symbolism, Christian inscriptions, and for the outline of the plate's shape, and is most characteristic of the period of the second half of the 5th – the first half of the 6th century. From the same period dates also the encrusted decoration.

4) The prevailing part of the Group A buckle types are produced and used in the period of the end of the 3rd – the first half of the 5th century. From the mid-5th till the beginning of the 6th century the sites that contain Group A buckles decrease three times in number in comparison to the preceding period. From the mid-6th – the first half of the 7th century there is a considerable drop in production of bipartite buckles.

The following chronological markers related to the plate shape, the method of attachment to the belt, and decoration, can be identified in the tripartite buckles of Group B:

1) The plate shape is the most distinguishable criterion in this group. The rudder-shaped plate is encountered only in type I, i.e. throughout the period of the 4th – early 5th century. After this period the shape is not common. The heart-shape of the type II buckles, dated to the second half of the 4th century, has its length and width in comparatively equal proportions. The shape is not found after the end of the 4th century until the first half of the 7th century, when it reappears, but with a different ratio of the plate which becomes narrower and more elongated. The rectangular shape as a standard solution is common from the beginning of the 4th – the first half of the 6th century. The rhomboid shape, as in the Group A buckles, is rarely used. The shield- or U-shape is characteristic

of the end of the 6th – the first half of the 7th century and is not known before this period. In the first half on the 7th century appear also specific buckle shapes that are not encountered in the earlier buckle types.

2) In this group there is a clear distinction between the types which use rivets and those that are attached by lugs. The buckle types of the period of the 4th to the first half of the 6th century are attached to the belt by rivets only. Unlike the buckles of Group A, in some of the types the rivets do not go through the plate but are wleded to its back. The additionally welded rivets are not found before the end of the 4th century. The use of lugs starts and finds application in the types of the end of the 6th – the first half of the 7th century. This method of attachment to the belt is another feature (besides the proportions) that distinguishes chronologically the aforementioned heart-shaped buckles.

3) Non-decorated plates are rare among the Group B buckles. Openwork decoration used in the 4th century types includes lunulae and alternating bands of circles and rectangles. For some buckle types it must be noted that they have technological openings made in the production process, rather than openwork decoration. In the types of the end of the 6th – 7th century, openwork slots are part of the general composition of the decoration and most often emphasize the shape of the plate. The incised decoration of the buckles of the end of the 6th – the first half of the 7th century includes the so-called "dot-and-comma" pattern which is not found before this period.

4) The temporal distribution of buckle types in Group B demonstrates that so far there are no finds from Bulgaria with such construction that date to the mid- and third quarter of the 6th century.

The following chronological markers related to the plate shape, the method of attachment to the belt, and decoration, can be identified in the monopartite buckles of Group C:

1) The buckle types of the 4th – early 5th century most often have their plates in geometric shapes: triangular, rectangular, oval. From the second quarter of the 6th – the first half of the 7th century appear new plate shapes that are unknown before this period. Such are the buckles that have plates in the shape of shields, palmettes, crosses. Also those with narrow elongated plates terminating in split ends, shaped as petals around a circle, or narrow elongated plates with profiled and long sides, as well as the buckles for belt pouches, whose plates end with a hoop. The use of standard geometric shapes of the 4th – the beginning of the 5th century in the second half of the 6th – the first half of the 7th century undergoes some changes, by which they differ from the earlier items. The triangular shape no longer has a circular appendix at the tip, or it has a different, irregular shape. The rectangular shape is closer to a trapeze, with a different decoration and method of attachment to the belt. The oval shape already has a rectangular or a U-shaped appendix in the rear part, or is sharpened.

2) In Group C, the attachment to the belt is well distinguished in terms of chronological utilization. The rivets are used mainly for the buckles of the 4th – the beginning of the 5th century, with small exceptions. The usage of lugs appears and spreads from the second quarter of the 6th – the first half of the 7th century on.

3) Incised and openwork decoration is applied on the plates of the Group C buckles. The buckles of the 4th – the beginning of the 5th century most often lack decoration, but when it does exist, simple patterns are used. The openwork ornaments include lunulae or a single triangular slot. The incised decoration is represented by nicks and circles along the periphery of the plate, and lines, circles and concentric circles. In the types dating to the second quarter of the 6th – the beginning of the 7th century, the openwork slots are used for the formation of a general composition that most often depicts a human face or parts of it. The openings vary in shape: cross, lunula, T-shape, circle, crescents, teardrops, triangles, and hearts. Openwork slots in irregular shapes are used for the depiction of stylized images. The types of the first half of the 7th century rarely have openwork decoration; whenever there are openings, their use is to emphasize the shape of the plate and its decorative elements, but not as a general composition. The incised decoration of the buckles of

the 6th – the beginning of the 7th century includes a "bird's-eye" pattern and/or concentric circles, sometimes in a combination with cuts at the edge of the plate and incised lines marking the transition to the loop. The buckle types of the end of the 6th century – the first half of the 7th century have richly incised decoration on the overall surface of the plate, which includes a pair of spirals or volutes, a symmetrical stylized floral motif, the so-called "dot-and-comma" pattern that is not found before this period, and various stylized compositions. In Group C there is no encrusted decoration or Kerbschnitt. This is probably due to the fact that in this group there are no types dating to the second half of the 5th – the first half of the 6th century, when these patterns were used most often.

4) The distribution of Group C buckles demonstrates that the production of monopartite items is widespread in the second half of the 6th – the first half of the 7th century.

Tongues and loops are included in the discourse when presenting and analyzing the three buckle groups. But the analysis of their characteristics shows that no certain chronological markers can be identified. As a tendency, but no absolute rule, one must note the shape of the tongue-rest in the front part of the loop, and the loop's concave rear side, which are found in buckles most often after the mid-6th century. The fragmentation of buckles usually affects the loop, and together with it – the tongue. Their frequent absence makes them unsuitable for a study subject when selecting classification and typology criteria. Their role in dating and as type-defining marker can be secondary, but not major.

The peculiarities in the function of appliques and strap-ends, and their place on the belt, are the reason the criteria selected here are different than those that apply to buckles.

The appliques are divided into two groups according to the manner of attachment to the belt. Group A includes appliques attached by rivets, while Group B – appliques attached by lugs or spikes. The types of Group A represent mostly the period of the 4th – the beginning of the 5th century. In the second half of the 5th – the first half of the 6th century the types in the group are considerably less in number. After the mid-6th century, the appliques attached by rivets are encountered extremely rarely. The types of Group B include exclusively appliques of the second half of the 6th – the first half of the 7th century.

As strap-ends are considered only those items that enclose the belt or the additional strap from both sides, i.e. they are not applied on it. A classification into two main groups is made based on the manner in which the belt is set into the strap-end. Group A includes strap-ends with an "open" profile of the upper part. They have a split upper end into which the belt is set, and thus a profile of two parallel sides is formed. The strap tip is set only in the split part of the strap-end, without passing through its full volume. Some strap-ends of this group have an additional, double bent lamella that is attached by hinges to the strap-end and with rivets to the belt. Group B includes strap-ends with a "closed" profile at the upper end, which forms a rectangular-shaped profile with rounded angles. The strap tip is attached by inserting into the upper part of the strap-end and sometimes all the way through it. Group A contains mainly types of the period of the 4th – the beginning of the 5th century. Group B contains types mostly from the period of the second half of the 6th – the first half of the 7th century. The comparison of the two strap-end groups in terms of shapes, production techniques, way of attachment to the belt, as well as the kind, patterns and layout of decoration, demonstrate the following peculiarities that can be determined as chronological markers:

1) The only shape from the period of the 4th – the beginning of the 5th century, which is repeated among strap-ends of the second half of the 6th – the first half of the 7th century, is an elongated U, but these instances vary according to the presence of decoration and its patterns. In the earlier shapes it is almost missing or they are entirely undecorated, while it is always present in the later ones.

2) In Group A there are no strap-ends made through pressing. Those made of two lamellae in Group A, from the 4th – the beginning of the 5th century were welded directly to one another, while in those of Group B, from the second half of the 6th century on, an additional band was used between the two lamellae.

3) None of types of Group B is attached to the belt via an additional hinged plate which some of the Group A strap-ends have, from the 4th – the early 5th century.

4) Openwork decoration in Group A strap-ends, for the period of the 4th – the beginning of the 5th century, is placed in such a manner that the belt does not go through the places with openwork and therefore, the function of these openings is not to accentuate the contrast between leather and metal, but to adorn and emphasize the shape of the strap-end itself. The openwork strap-ends of Group B have their openings placed in such a way that, after mounting the strap-end, the belt is visible through the holes. Their function is not simply decorative, but a deliberately sought effect – connection and contrast between the belt leather and the strap-end's metal.

Following the analyses conducted, three chronological belt groups have been identified for the date of the groups and types of belt sets. The division is based on the date and the development of a certain type over time, according to their time of use and distribution.

I chronological belt group spans over the end of the 3rd – the first half of the 5th century and includes: buckles, Group A, types I. a, I. b, II. a, II. b, II. c, II. d, III, IV, V, VI, VII. a, VIII; buckles, Group B, types – I, II, III. a, III. b; buckles, Group C, types – I, II. a, II. b, III, IV; appliques, Group A, types – I, II, III. a, III. b, V; I chronological belt group does not include appliques of Group B; strap-ends, Group A, types from I to VIII; strap-ends, Group B, type I.

II chronological belt group spans over the second half of the 5th – the first half of the 6th century and includes: buckle types – I. c, I. d, I. e, II. e, II. f, II. g, II. h, VII. b, VII. c, VII. d, VII. e. 1, IX, X. a X. b (?); buckles, Group B, types – III. c, IV; buckles, group C, type V; appliques, Group A, types – III. c, III. d (?); II chronological belt group does not include appliques of Group B and strap-ends of Groups A and B.

III chronological belt group spans over the second half of the 6th – the first half of the 7th century and includes: buckle types – VII. e. 2, XI (?), XII (?), XIII – XVII; buckles, Group B, types – from V to VIII; buckles, Group C, types – II. c, VI – XIV; appliques, Group A, type IV (?); all applique types from Group B; strap-ends, Group A, types – IX, X; strap-ends, Group B, types from II to IV.

The chronological belt groups only show the simultaneous use of the various kinds of belt fittings and the respective types for a certain time period. The combination options for a belt set are the subject of the "Reconstructions" chapter.

7. 2. Territorial distribution of belt fittings

Only the finds with certain archaeological contexts have been considered when tracing the territorial distribution of belt fittings. Their find spots demonstrate a relatively even diffusion. A few types of belt sets stand out in fairly well-outlined distribution zones. In Group A can be distinguished buckle types that are encountered only in sites south of the Balkan. In the same group, the types with eagle head additions, originate mostly from North Bulgaria, according to their provenance indication. Among the buckles of Groups B and C, there are also types that are represented in certain areas, but unlike the Group A buckles, they are singular finds, which may be misleading.

For the distribution of belt sets by group, certain regions could be outlined only for the Group B buckles and the Group B strap-ends. The Group B buckles from the period of the 4th – early 5th century come mostly from sites along the Danube and in North Bulgaria. Since the mid-5th – early 6th century, according to the extant finds, there is a decrease in the application of this technique. From the end of the 6th – the first half of the 7th century, Group B buckles are represented only at sites along the Black Sea coast. Two finds without context have a probable provenance from the regions of Pavlikeni and Targovishte. The available finds of Group B demonstrate a distribution zone covering mostly the northeastern part of the country and the Black Sea area.

The presentation of the territorial distribution is made according to the actual state of the source database, the so far complete archaeological research, and the published results. The established distribution areas of various types or groups of belt sets may be changed after the publication of new finds from different find spots, other than the sites known to-date.

7. 3. Place of production of the belt fittings

The information pertaining to the identification of local production centers is limited. In order to identify such ateliers or workshops, the existence of certain materials, such as semi-fabricated goods, production wasters, objects related to production, e.g. matrices, models, molds and instruments, is necessary. The main reason that obstructs the certain localization of production places is the small number of such finds, the majority of which lack archaeological context. The main tendencies in fashion, shapes, and decoration, are undoubtedly set by the larger workshops, probably located in the more significant city centers of the empire, and especially in the capital Constantinople. The origin of belt sets made from precious metals must be sought precisely in the finer jewelers' ateliers that have the relevant capacity of equipment, materials and good craftsmen. An indicative example of repair with available materials, perhaps precisely due to the lack of a workshop, is the silver buckle from Sadovets, which after a long use and wear and tear was repaired with iron. The belt fittings were made mostly from copper alloys, often of lower final product quality, and were aimed to satisfy the needs of the mass user. The great diversity of various belt fittings that can be traced in the larger series from a certain type suggests the existence of multiple small production centers, rather than a number of large ones. As an illustration of this come the long series (of a single type) of buckles that demonstrate differences in terms of the proportions of the plate and a combination of variously shaped loops. The appliques and the strap-ends also show a wide variety in terms of the general crafting and the ornamentation elements. An impressive number of variants of openwork decoration can be seen in the buckles of the type VI. b, in Group C. The specific shape of the openwork slots (for instance, only the cross-shape demonstrates six variants of the arms), as well as their matching, show over 30 different combinations. There is hardly any greater number of buckles and decoration variety in any other part of the Byzantine Empire or outside of it. In the specialized literature, this type known as Sucidava has long been determined as Byzantine production, widespread especially on the Balkans. And yet, it should be noted here that the greatest known concentration known to-date is localized (in the present study) in the lands south of the Lower Danube, in the territory of today's Bulgaria. This fact determines the existence of local ateliers which are the main producers of this type of buckles. In the Bulgarian lands considerable is also the number of appliques and strap-ends, determined in local and foreign publications as belonging to composite belts with additional straps. These are almost all Group B applique types and Group B strap-ends, whose number encompasses over 460 catalogue entries (unfortunately, the greater part of belt sets related to the composite belt are chance finds).

The vast distribution areas of composite belts span over the territory of the Empire, but also over some lands beyond it. The origin of this fashion trend is related to centers in Italy, Asia Minor, the Lower Danube, the North Black Sea area, the North Caucasus, the Crimea and the regions inhabited by steppe-nomadic peoples. Due to the knowledge of only a limited number of items found to the south of the Lower Danube, the modern Bulgarian lands have been overlooked (mainly by foreign authors) as a possible production center that distributes metal decorations for composite belts with additional straps. The origin of these belts is also sought in mosaic depictions from Israel and Carthage, showing riders or hunting scenes, although the date and interpretation of the depictions are disputable. The metal parts of composite belts from the south of the Lower Danube found within a clear archaeological context are but a few. Still, their number is large enough to provoke a reassessment of scholarly hypotheses up until now concerning the origin, production and distribution of these belt ornaments.

7. 4. Ethnic, gender and social attribution of belt sets

The fairly reliable attribution of these characteristics depends mostly on the existence of a clear archaeological context of the belt finds. A very small part of those discovered south of the Lower Danube bear valuable information about the environment in which they were found.

The ethnic attribution of the belt wearer can hardly be determined only based on the type of belt fittings used. Further information is needed, with regard to the material culture of a certain ethnos – burial rite, settlements, pottery, etc. Few of the archaeological sites south of the Danube, where Late Antique belt parts originate from, have been subject to scientific interpretation, or even hold potential for such.

The most reliable information regarding the gender identification of belt wearers is provided by the anthropological studies of the grave complexes where the belt fittings were found. It is more difficult to determine the sets found in settlements and the chance finds. In those cases, analogies are made to complexes that contain other elements characteristic of the male or female costume. For the female costume, these are most often sets of belt fittings and a pair of fibulae. Based on this principle, as parts of female costume have been identified a buckle from Sadovets and the buckles with wide rectangular plates and eagle heads, while it has been suggested that those with narrow trapezoid plates finishing in eagle heads were worn by men. Currently there is no sufficient information to allow the establishment of a certain relation between the belt set types and the gender of their users. Most grave finds from Bulgaria belong to male individuals, but buckles of the same type can be encountered with either gender. One should note that up until now there are no known belt finds with additional straps that belonged to female individuals. One little studied problem is also the discovery of belt sets in children's graves where even the gender itself is more difficult to determine.

The representative character of the belt fittings may be used as an indicative factor in order to determine the wearers' social standing. The users of expensive objects made from precious metals were undoubtedly of higher social status. Mass production made from copper alloys is frequently of lesser quality regarding the finishing works (e.g. smoothening, cleaning of openwork holes, removal of casting edges, application or shaping of incised or relief patterns). These items were definitely of lesser value, at least as far as the price of metal is concerned, and perhaps also in terms of crafting. They were meant for a wider circle of users. One part of them copy precious metal prototypes and aim for a similar effect to that of the originals. The most frequently used method for this purpose is the gilding of belt fittings made from copper alloys. Another approach is the replacement of encrusted precious or semi-precious stones with mother-of-pearl plates or glass paste. It is also possible that the owners of precious metal belt sets used them as part of a parade uniform, whereas they also possessed copper alloy sets for everyday use.

It is a challenging task to establish with certainty the ethnical affiliation and social standing of the wearers of belt fittings. When defining attribution axioms, one has to consider the interpretation of the available archaeological contexts, and this process must be based on a sufficient amount of finds from closed complexes. The singular cases used for the establishment of a universal model may lead to overinterpretation, which would not benefit science. A complex analysis that considers the various manifestations of material culture is required in order to arrive at substantiated and reliable conclusions, which at this stage is hindered by the state of research in the country.

The assemblage and systematization of the entire published and unpublished material on this topic, with the purpose of outlining the development of belt sets in the chosen time frame and territory, has allowed the identification of chronological indicators for the shape, decoration and production techniques. The publication of new finds with a clear archaeological context will test the validity of the conclusions drawn in the present study.